

ספר

עזרת יהודה

הוא

שו"ת וחדושים אשר חנני ד'

מהם כמה ענינים הנוגעים לדינא, בארבע חלקי הש"ע, הבאתי היום את ראשית מנחתי מנחת יהודה בעזרת החונן לאדם דיעה, הצעיר באלפי ישראל אשר יהודה בהרב הצדיק ועניו המנוח מוהר"ר נחמי' זללה"ה, בתוך עמי אנכי יושב פה בריסק, עיר מולדתי, קהלת ישורון יע"א:

ווארשא

בדפוס הרבני מוה' צבי יעקב בהמנוח מוה' אליהו ז"ל באמבערג:

שנת תרכ"ב לפ"ק

SEFER EZRAHT JEHUDA

w Warszawie 1862 r. w Drukarni H. E. Bomberg

Wolno drukować z warunkiem złożenia w komitecie Cenzury po wydrukowaniu prawem przepisanej liczby exemplarzy. Warszawa dnia $^{1}/_{13}$ Sierpnia 1862

CH. Czreskier.

השמטות

(בכדי שלא להוציא הנייר חלק אזכיר הנה איזה פיטפוטי דאורייתא מה שרשמתי בגליון הש"ס דהגרעק"א זללה"ה במס' תענית י"ג. א' תד"ה וכן ע' בגליון שם. וע' חי' ריטב"א תראה שהתום' היה להון גירסא אחרת בגמ' ובכן עולה יפה ולק"מ :

בפסחים, ל"ג. ב' בגליון שם ד"ה ילתה זו כו' כתבתי בס"ד בזה"ל דע דקושיא זאת מפורש בירושלמי בפרקין ה"ג ומתרצה בטוב ע"ש :

כתובות ל"ח ב' ברש"י ד"ה הוסיפו לו אחת כו' בהגהות ה"ג מהרי"ב ז"ל ובאמת הוא בתוספתא דדמאי ובירושלמי שם ספ"ו דדמאי הביאה וז"ל נתנו לו א' יתירה רי"א כו' ר' יוסי אומר לאמצע וע"ש היטב ואכמ"ל וזה לי כשלש שנים בלמדי בהר"ן נדרים כד"ו ב'. עם בני הצעיר המופלג השנון מ' שאול לבי נ"י הערני לקושיית הגליון שם וראיתיו בשיטה מקובצת שם שקדמו בקושיא הזאת, ובאמת י"ל בפשוט ואכמ"ל :

שבת קי"ד ב'. תד"ה ליתקע. ע' מהרש"א ז"ל בסו"ד בזה"ל דאימא דאמוראים דהכא לא הוו ידעי ברייתא דבסמוך דבמ"ש מבדילין ולא תוקעין ודו"ק עכ"ל. והדבר פלא במחמב"ת הגדולה, הרי הוא משנה שלימה וערוכה בספ"ק דחולין. ואחר ימים רבים מצאתי לח"י מחכמי הספרדים שהרגיש בזה ובלקוטים שלי הארכתי בס"ד עוד בהנה ואכ"מ) :

נשלם זה החיבור, בעזרת הבורא את כל באומר, ותהי' השלמתו ביום שנאמר בו ברכה שמה ועשרים יום בירח אדר ראשון שנת בברכת לפ"ק :

א"ה אודה ד' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, אשר עד הנה הביאני וחסד חנם חנני, להוציא לאור מעבדי זה יהיה נא בעוזרי, להשלים יתר חבורים אשר עמדי, אחת שאלתי מאת ד' וכו' וד"ת לא ימושו מפי כו', ויראני מתורתו נפלאות, ונזכה לקץ הפלאות, אמן :

לוח הטעות

דף	עמוד	שורה	כתיב	צ"ל
א	ד'	ח	לנגד הש"ס	לנגד משמעות הש"ס
שם	שם	כ"ד	בדבריו שדנתו	בדבריה שדנתה
ב	א	למ"ד	ראויה	ראיה
שם	שם	ל"ג	ברור והדבר	ברור הדבר
שם	שם	ל"ו	א"פ	א"ע
שם	שם	נ"ז	בשם	בם
שם	שם	נ"א	מהרו"כ	מהרג"כ
שם	שם	נה	ולשון	מלשון
שם	ע"ב	מו	ואינו	ואני
שם	שם	ע	בטעמו	בטעמא
שם	ג'	כו	ובאמת	באמת
שם	ד'	כא	בסנהדרין לז	ביבמות מ"ב
שם	שם	כב	נז	ס"ב
שם	שם	כח	ק"ה	כ"ה
ג	א'	ד	האוכד	האוכל
שם	ב'	ו	כמסקנת	כמסקנת הגמרא
ה	ב'	ח	דגי' מחיצות	דג"מ
שם	שם	מ"ס	חין	חיין
שם	ע"ג		רצונו	רצוני
ו	ג'	כד	למקוה	למקום
שם	ד'	מה	ואמנם כל	ואמנם כן
שם	שם	מו	התו	התוס'
שם	שם	נח	שו	כו'
ז"ן	ג'	וא"ו	כשוכה עלינו	כחובה עלינו
שם	שם	יב	דאין משווין	דאין משווין
שם	שם	כ"ג	היו	היה
ח	א'	מ"ט	כפ"ז דכלאים מי"א	כפי"ז דכלים מי"א
שם	שם	נו	משמעות השניות	משמעות הפשטות
שם	ד'	כג	כפרש דה"ג	כפשט ד' הגמרא
ט	א'	לט	דכא' צריך	דכא"י צריך
שם	שם	סמ"ך	אמוגה	אמינא
שם	ב'	כז	יצא דבאמת	אלא דבאמת
שם	שם	מב	בשבת ק"א בו	בשב' די"א ובכ"ד בהש"ס
שם	ג'	מג	בענין	בעיניו
שם	ד'	נה	דהטיל בשי'	דהעיקר בשי'
יו"ד	ב	מט	הזה	וודאי
יא	ב	נט	דרבנן ז"ל	דרבינו ז"ל
שם	שם	סב	מעשה מאמקרא	מעשה מיקרי
שם	ג'	מ"ס	ששרשתי ז"ל	שפרש"י ז"ל
שם	שם	מ"ב	ל"ד ה"ג	כ"ד ה"ג
יב	ב	נא	ענין הקדים	קנין הקדש
שם	ג	ל"ח	וכנת	וכעת
שם	ד	מא	משבע	שבע
י"ג	ג	נ"ט	כנ"ל וראיתי	טוב ראיתי כתשובת
				אשיך שכ"כ
יד	ג	ל"ג	תבונה	תבנה לדינה
שם	ד	יד	שני	צ"ל ש:
כז	ב	נז	למיעוטים	למעוטים
י"פ	א	ה	בענין	בעניי
שם	שם	ז"ן	כיבמות דפ"א	דנ"ו ד"ה כו'
שם	ב	כו	סד"	סד"ו
כז	ב	ע	ריבה	ריבו
שם	ד	מז	ויפן	ויפן
כג	א	ל"א	הענין	הענין
שם	שם	מ"ד	ים הענין	שהענין
שם	ג	מ:	מ"מ אין	מ"מ אגן
שם	שם	מה	במקום	במקומו
ב"ד	א	למ"ד	וצ"ל דבר ברור	כמש"ם בש"ע סי' קפ"ח
				ס"ב ובט"ז
שם	ג	לט	וכי הרב	וכן הרב
נו	ב	כ'	היו	היה
		מז	עד שהחזירן ל"א	כיון שהגיע לדבר אחד כו'
ז"ן	ג	כ"ג	עד שהחזירן כו'	כיון שהגיע לד"א דייקא
שם	ד	לד	ומתורן ד' הרא"ש	ופי' הרא"ש פ"ט נדרים
				ס"ב וק"ל
ח	א	יא	הא נועק	הוא נוטק
שם	שם	כו	ובחז"ת	ובחב"י
פ"ט	א	יז	דין מגה	דון מגה

דף	עמוד	שורה	כתוב	צ"ל
שם	ג	לה	כזה	בזה
שם	שם	מג	חקת	חזקות
שם	ד	מט	מר חתיו	מר רבינו
למד	א	ח	ברחמי האב	ברחמי או"ז
שם	שם	לה	משום גירד	משום גלידה
שם	ד	ז"ן	שבארנו ז"ל	שבארנו דמשום
לא	א	מ"ס	שחוטה	שחוטה
שם	ב	לב	דערכין	דערוכין
שם	ג	יב	דים דון	דים לדון
לב	א	ז"ן	דמעשה קון	דמעשה קוף
שם	שם	יג	דמעשה קון	דמעשה קוף
לה	א	מו	ברעה הטביעה	בראה הטביעה
שם	ב	כה	ח"פ לברור	וח"ס וברור
שם	ד	פ"ו	לא"ם לכן	שאינו כן
		יח	להרא"ש	והרא"ש
שם	שם	מ	הפלוגא	הפלוגתא
לו	א	ב	מגליד	מגויד
	ג	יח	סודם	יסודם
לח	ב	לה	סוכה במרדכי	וכ"ה במרדכי
שם	ג	ד	במקום הכתובם	במקום הכתיבה
שם	ד	לא	החנות להסחורה	החנות והסחורה
לח	ד	מג	ראיה וקח	ראי' נקח
לט	א	מה	כפר"ד	כפדר"ג
מ"ס	ב	מו	ובפ"ס	ובפ"ת
שם	ד	יט	הביעה	הביאה
מא	ב	כג	דבק"מ	דבכ"מ
שם	ד	לד	ספל	כבל
מב	א	נח	וה	לה
שם	ב	לב	אשר כן	אשר ע"כ
שם	ג	יב	בעני הכרה	בענין הכרה
שם	ד	יט	ובעבידה	ובאבידה
מג	א	כא	בסי'	בסי' ל"ח
שם	שם	לד	הרה א' ט'	הערה א'
שם	ב	כ	ים ופ"ע	ים פ"ע
שם	שם	למ"ד	לנסכיו	לנכסיו
שם	ע"ג	ה	בו"ז	דו"ז
שם	שם	יח	בשולח	בשולחן
מד	א	כט	דה"א	דהא
מה	ב	מח	וכ"ד	ולענ"ד
מו	ב	כח	חזה חובה	לזה חובה
שם	ד	יז	כלל נס	כלל ונפקא בס כו'
מז	ב	מא	ש"ס וא"ו	ש"ם ש"ו
מ"ח	ג	כ"ז		לס' מפלתו
מט	א	לז	שאנ"ל	שאין לכתוב ה"מ כו' רק
				ה"מ ותוף דבשמות כו'
נא	א	כח	הנה באה	הנה באם
		מג	בפ"א לא מהני	דאי עביד לא מהני
נב	ד	לט	הול	הוא
שם	שם	נו	עלו מתני'	עלה מתני'
ע	א	מה	היאך	האריך
נד	ב	נו	בו"ש	בו"ת
ט	ד	יו"ד	כה יום	כהיום
נט	ג	כא	בעה"י: לענ"ד טוב	בעזה"י לענ"ד: טוב
סו	ד	כט	פי' מ"ש	פי' ל"ס מ"ש
עיי"ן	א	מי"ת	כתבתי	כתבת
			להעיר	להעיר
עד	ד	מי"ת	הפיל'	הפילפול
			והפיל	והפילפול
עיי"ן	א'	למ"ד	שבת מתמד	שבת מתמיד
שם	ב	מב	נמק"י	נמק"י והירושלמי
			דרפ"ו	דרפ"ו
			דפסחים	דפסחים
עד	ג	סו"ב	דעתי נוחה	דעתי שיט נוחה
			כעת	כעת
			בדברים	בדברים
			כאלה	כאלה:

הקדמה

זאת ליהודה ויאמר הפעם אודה ה' אשר שם חלקי מיושבי בהמ"ד כו' וגמלני כל טוב ואין טוב אלא תורה כו' מעודי היה תשוקת לימוד תוה"ק בקרב לבבי חקוקה גם אא"מ ואמי מורתי זלה"ה בעודני באבי כל מגמתם היה עלי לגדלני לתוה"ק, ובשם אקדש ואילך לאלקי מרום על רוב חסדו אשר גמל עלי, אילו פינו מלא שירה כו' ומשמה הלאים ראשים ומאמנים לאתני אשר כמעט כ"פ נואשתי מחיים לולא רוב רחמיו וחסדיו ית"ש ובזכות אבותי הקדושים, לחיותני כהיום הזה:

והנה זה לי עשרים שנה אשר גבר חסדו עלי ונתקבלתי לראב"ד ומ"צ פה"ק יצו, להיות עובד דומיא דעבד לעדת צאן קדשים, ולזכר עולם יהיה צדיק ה"ה כבוד מר ידידי רב חביבי ש"ב הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם כקדש"ת המנוח מוהר"ר יעקב מאיר פאדווא זצללה"ה אב"ד דפה"ק בעהמ"ס מקור מים חיים ועוד ספרים נכבדים אשר ידו היה בראשונה לסמכני והרבה להטיב עמדי גם זאת פעולת צדיק אשר בעבק הורה כמעט כל דבר הקשה, מידי דאתא בשאלה ותשובה, ההיה אלי לכתיעץ אתי במועצות ודעת, ומרוב ענוותנותו לא רצה לעשות מעשה בלתי צירוף השכים דעתי העני' והקלושה גם כי הייתי אז צעיר הנני לימים:

וזה בערך שמנה שנים אשר הגאון ז"ל מנוחתו כבוד ונ"ע ואני כמעט נשארתי גלמוד באין משען ומשענה והייתי כמטרה לחץ, לולא אלקי אבי בעזרי, את עניי ועמלי ראה אלקים ויוכח אמש:

והנה זה רבות בשנים השערני הרועה בשושנים לסדר הנהו אחד מכתבי חדושי אשר חנני ד' למען יהיה לי איזה דברים טובים ויפרים בפי לזכרון, כאשר הפליגו רז"ל בעונש גדול ר"ל של השוכח דבר אחד ממשנתו, והרי בטוש"ר השכחה מצוי' ואם בזמן התלמוד אמרו ז"ל אנן כאצבעתא בבירא כו' ועין הרואה בירושלמי כתובות פרק אע"פ שם תראה גבורות ונפלאות מעולם זכרונם הוא של האמוראים הראשונים שלא כטבע אנשי כלל וכמש"כ שמואל חסיה אנא למוהל דגזרוני כו' וכדומה והועתק בהגה"מ ה' מילה וכן אמרו ז"ל בספ"ק דקדושין ושננתם שיהא ד"ת משוננים בפיך, ונאמר והי' לזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ד' בפיך, ומקרא זה דאתא לידן אמינ' בי' מילת' עפ"י מה שמקשין התוס' והראשונים זלה"ה בכמה דוכתא במה שקורין ק"ש וכמה דברים שבכתב בע"פ ותירצו דבדבר השגור בפיו מותר והובא בטוא"ח סי' מ"ט ולדעת הב"ח ז"ל באפילו ליחיד מותר עיי"ש], וז"ש והי' לזכרון בין עיניך שיהיה לו לזכרון היטב שיהיה שגור בפיו למען תהיה תורת ד' דהוא דברים שבכתב בפיך דייקא שתהי' רשאי לאומרן גם בע"פ כנ"ל כמון בעזה"י והאזור לענינינו גדול החיוב לכ"א לזכור משנתו ויש סדר למשנה ובפרט בעניני חדושין דאוריתא ההולכים בשביל הישר, כמו שהפליג בזוה"ק בכ"מ במעלתו להזכר, והנה הגדיל ד' חסדו עלי גם בזה:

הן כעת אשר התחילו ימי הזקנה זכרתי ימי עניי ומרודי בעת הילד לי בימי חולי ר"ל אשר כפתע פתאום היה ביני לבין המות ר"ל, והרהרתי אז באיזה דברים של מצוה כפי שחרותים המה על לוח לבי, בצירוף אשר חוברו עלי מריעיי ועמיתי המקשיבים לקולי לאמר מי יתן ויחוקו מילויי בדפוס כיון, וכמה רבנים מופלגים שי' אשר עברו פה"ק וראו את מכתבי חדושי בס"ד והוטב בעיניהם מאוד ואמרו כי בעזה"י ראוין הדברים להדפיסם, והסתייען מילתא כי נזדמן לפני האי צורבא מרבנן וזכור הוא לטוב ה"ה ידידי הרב המופלג חריף ובקי מ' יהודא נ"י מק"ק שלאנימא [וכעת הוא ראש ישיבה דק"ק הנ"ל] והוא זרזני והרכיב בכנפי עוז בד"ז, והעמיס ע"ע לקבץ קובץ אחד מן חדושי בס"ד עניני התשובות ומחדושי על סדר הש"ע והפוסקים הנוגעים להלכה והנה סדורו עולה יפה והוטב בעיני וזה בערך שנה ויותר אשר התחלתי בעזה"י להעלות על משפת הדפוס בווארשא קמא קמא דמטא לידי ורב הטורח והיגיעה אשר היה לי בזה יותר משארי המחברים יען העתקת ידידי הנ"ל הגם כי סדורו עולה כהוגן ואולם גוף כתיבת התיבות והאותיות לא בתיקון והמוכות ומובלעות איכא ביניהו. ולא הגלין כתבא למקריא. ומכ"ש להדפיס מתוכו ולזה הוכרחתי להעתיק בעצמי פעם שנית בכתיבת ידי בס"ד וע"ד סידור הרב הנ"ל ולכתיבת זה נמשך משך הדפוס עד הנה גם לסיבת הגולה המרובה ולע"ע נשארתי חייב כך עלוס איזה מאות רו"כ ומשא כבדה היא עלי אשר מעודי לא נסיתי באלה ד' יעזרני לפדות הספרים ולשלם לנושי במוקדם. גם בשנה הזאת הסך ממני הודי, ונהפך לאבל כנורי כי הורם ממני עטרת ראשי אבי רכב ישראל ופרשיו כתרגומו דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין [מ"ק דכ"ו] ה"ה כבוד אבא מארי הרב הצדיק ועניו מאושר היה למאוד בעיניו ולגוע במדותיו היפים הקדש"ת המנוח מוהר"ר נחמי' זלה"ה הכ"מ שנפטר ביום ש"ק יוה"כ ע"פ הה"ב תרכ"ג לפ"ק. ואם אזכה ויודפס עוד איזה ספר מחדושי בס"ד את שמו הטוב הקתי לי לזכרון כי לשמו ולזכרו תאוות נפשי זי"ע ועכ"י לטובה:

והנה קראתי שם הספר הזה עזרת יהודה לאשר ד' היה לי בעוזרי בכ"ז, וע"ד מרז"ל במס' סוטה ד"ז ע"ב ובפ"ק דמכות ד"א ב'] ע"פ שמע ד' קול יהודה כו' ואל עמו תביאנו ולא הוי ידע בקיל וטרי בשמעתא כו' ידיו רב לו לא הוה קא סלקא לי' שמעתא אליבא דהלכתא ועזר כו' וגם נכלל בזה שם אמי מורתי הצנועה אשה יראת ד' מרת רחל עלקא תנצב"ה, בת אא"ז הרבני המופלא החסיד הכולל אי"א המנו' מוהר"ל הירש זצ"ל וגם מצד אמי ז"ל הנני נכד לשני תרי לנתרי דדהבא אב ובנו שראו את הקודש ה"ה כבוד מר זקיני הרב הגדול החסיד ועניו מופת הדור הקדש"ת המנוח מוהר"ר ברוך זלה"ה ובנו הרב המוה"ג חריף ובקי הצדיק ועניו הקדוש"ת מוהר"ר משה זללה"ה ואבותינו סיפרו לנו נפלאות מהצדיקים הגדולים הנ"ל זי"ע ועכ"י לטובה:

ואני תפילתי לאל חיי, יערב נא אליו שיחי ותקובל לפניו מנחתי עני יהי' לרצון אמרי פי כו':

ואל פני המעיין אשימה את התנצלותי, לבל יאשמני אם ח"ו טעיתי באיזה דבר שגיאה לפרקים יען מלודת השגיאה פרוסה עכ"א ובפרט לאנוש כערכי אשר כמעט רוב עסק למודי הי' בעו"ה מתוך צער יסורין ר"ל ודוחק פרנסתי ופרנסת ב"ב הילדים אשר חנן אלקים אותי שי' לאוי"ט והדרך כלל אקוה בעזה"י כי רבים יאותו לאוכו ובפרט הלומדים והוגים בתוה"ק לשמה ולא לקנטור ח"ו: ולא הברתי החיבור הזה לפני גדולי ערך שי' אשר קטנם עבה ממתני וכל רז לא אנוס מהם רק לאחים כגילי וכערכי, וגם לא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ומעט עמדי על דעתי על בורי' וימי השחרות והבחרות עברו מני בעזה"י מאסתי בפילפולים של הבל אשר יסודם בנוים על קו תוהו ובוהו וירחתי לנפשי מדברי הזוה"ק בהקדמה ובכ"מ שהפליג בגודל עונשו ר"ל, ולמה זה ניגע לריק ועפ"ד מאמר רבא לרבנן במטותא מנייכו דלא תרתון תרתי גיהנם כו' וזה י"ל לדעתי הכוונה במה שסידרו לנו קדמונינו ז"ל בקדושה ובכ"ל בהודאה ברוך אלקינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת כו' הוא יפתח לבנו בתורתו למען לא נגע לריק כו' כנ"ל דבלומד שלא לשמה ולקנטור ח"ו דנוח לו שלא נברא וירתון תרתי גיהנם ח"ו, וז"ש ולא נלד לבהלה כמבואר בזוה"ק הנ"ל דמהאי דורא דמתחדש לשקרא אתבריאו כמה עניני רוחות והילולין ר"ל והן בעלמין משטיין ומכשילן אותו אחר פטירתו ר"ל וכנודע. וז"ש ולא נלד לבהלה דייקא, והדברים עתיקים וארוכים אכ"מ:

לזה שמתי מגמתי ועיקר יגיעתי, להבין דברי התלמוד ורבותינו בעלי התוס' והראשונים נוחי נפש נ"ע ע"ד מסלול

מסלול הפשטות ובעומק הסברא שם מיעוט השגתי ודעתי העני' אשר זה כל פרי הלימוד ע"ד מאמרם ז"ל אגרא דשמעתא סברא. זולת לפרקים העירו לנו רז"ל כמאמרם בב"מ רבה לחדודי לאביי כו' וביו"ב כו' ועיין בספ"י בפתיחתו לכתובות, וגם באמרים האלה בעניני החידוד דרך פילפול אקוה בעזה"י כי יש בם איזה דברים נחמדים וסברות ישרות [ובחלק חו"מ בחבורי הל"ז הרביתי קצת באמרים כאלה, ורובם מימי חרפי וילדותי] והנה זה לי כהלם שנים חברתי בעזה"י חיבור נחמד ס' אגרא דשמעתא על חדושי הו"ת ושיטות עמוקות בסוגיית הש"ס והפוסקים בצרוף קונטרס כלל רובא וחזקה מלבד חבורי הגדול ס' זרע אמונים שחברתי בס"ד זה כביר על משניות וסוגיית הירושלמי סדר זרעים [והוא מחזיק לע"ע רק עד מס' שביעית ומאז והלאה בעו"ה שבתה מלאכתי מלאכת שמים לאיזה סיבה ועדן לא מספי' לי השת ד' יזכני לגמרו ולסדרו] וחדושי עה"ת בס"ד מלבד עוד כמה עניני פילפולים ע"ד דרוש ודרושים נחמדים בעזה"י במילין דאגדה, ואולם כעת בחיבור הזה בחרתי להיות זה יצא ראשון ע"ד מאמרם ז"ל מעשה ושאינו מעשה מקדין למעשה תחילה:

וכגון זה מצאתי עצמי חובה להודיע לכל המעיין בספרי כל יסמוך עלי למעשה ובפרט בענינים החמורים באהסע"ז כשומא באזוה כי באלה לא השגתי ואני מכיר מך ערכי ואם באזוים נפלה שלהבת ה"ס מרן דו"ז גאון ישראל הש"ך זצ"ל כמ"ש בהקדמתו וגם זקן זקיני הגאון בהבהב"ג מוהר"ר יעקב פאליק רבו של הגאון מרנא ר' שבתאי זצ"ל לא רצה לחבר ספר על הוראות ופסקים מס"ע וכמ"ש בשו"ת רמ"א זצ"ל [סי' כ"ה] ומה יעשה אזוב הקיר כמוני. וזה אחד מהטעמים אשר לא רציתי להטריח את כבוד גדולי זמנינו שי' ע"ד הסכמות לבל יעלה על לב הקורא שהוא כהלכה פסוקה בלי שום עיון בדבר וגם עפ"י רוב לא החלטתי דבר הנידון למעשה רק כמלדד ולהעיר לבב המעיין ואם אחרי עיונו הטוב יטיבו הדברים בעיניו אזי יוכל לצרף גם דעתי העני' עוד אחת אחלה את פני המעיין והקורא נעים בל יאשימני בקנאת סופרים אשר נמצא לפעמים בדברינו עניני השגה לפע"ד על גדולי האחרונים זלה"ה יען זה דרכה של תורה זה בונה וזה סותר ותלמיד שאמר דבר אין מזמינין ואין מזמחין כו' והנני דן בזה כתלמיד לפני רבותיו בקרקע. ואם שגיתי ח"ו אתי תלין ואני מבקש סליחה ומחילה מעצמותיהם הקדושים. וקמי שמיא גליא כי לא בדמות רוחי ושמץ גאות ח"ו, חס לזרעא דאבא למעבד כך ואדרבא מעודי דרכי לקרב ולתרץ דבריהם כפי האפשרי זולת במקום דא"א לפע"ד ואין דין אפשר כו' וגם כ"פ הוה לי סייעתא דשמיא אשר דלולן תשפא כו' ומכי ומנייהו תיסתייע שמעתא, והמודע מהשפל הנהנה ע"ג שנק:

ולאשר ידעתי כי לא רבים יחכמו לעיין בעניני שו"ת. ולזה כתבנו בפתיחתנו איזה דברים קלים ונוחים בדבר הלכה והרביתי מילין בדברי אגדה וגם פה בהקדמתי הנני להביא קצת דברים נחמדים הס"ל במילי דאגדה, ובפרט בזמנינו שאין הפרוטה מצוי' כ"כ ואיתא במדרש בשעה שהפרוטה מצוי' הכל רצין אחר הלכה ובשעה שאין הפ"מ הכל רצין אחר הגדה. והענין מבואר בפשוטו ע"ד שאמרו רז"ל אבנתא דליבא בכיסא תליא מילתא כו' ושמעתא בעי צילותא כו' ובזה י"ל הפסוק בתהלים קי"ט דרך מצותיך ארוץ כו' דהנה עסק הלכה יכונה בשם דרך המצות יען מתוך דבר הלכה כדע באיזה ענין ואופן הוא המצוה וכמאמרם ז"ל גדולה תלמוד שמביא לידי מעשה, [דבלא לימוד אינו יודע מה לעשות] וז"ש ד"מ ארוץ דייקא כי תרחיב לבי דהיינו כשהפרוטה מצוי' כנ"ל דאבנתא דליבא כו'. ובאותו ענין שהבאתי דהמשיג לנגד המושג הוא נמשל כננס ע"ג ענק אני רגיל לומר בגמרא דערובין די"ג ע"ב בענין מחלוקת ב"ש וב"ה יצאה ב"ק ואמרה או"א דא"ח

כן והלכה כב"ה. ומקשה הגמרא וכי מאחר שאלו ואלו דא"ח מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן ומשני מפני שנוחין ועלובין הי' ושונין דבריהן ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן כאותה ששנינו מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו כו' ופרש"י ז"ל ד"ה שמקדימין דקאמרי להו מעשה שהלכו זקני ב"ש והדר זקני ב"ה עיי"ש והריטב"א ז"ל בחדושיו הוסיף ביאור קצת בזה"ל ול"ע אלא שמקדימין כו' והדרך שעשו במשנה זו שהוא מביא שאמרו ב"ה לא כך היה המעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה כדי שהקדימו בדבורם זקני ב"ש לזקני ב"ה ועד"ז הלך רבינו הקדוש שהיה מזרע ב"ה שהקדים בכ"מ דברי ב"ש לדברי ב"ה עכ"ל וקשיא לי טובא דמשמע וודאי דמה דשנה לן רבינו הקדוש בכל מחלוקת ב"ש וב"ה, בהקדמת דברי ב"ש לדברי ב"ה שהכל משום ענוותן דב"ה [וכמ"ש הריטב"א ז"ל דרבינו הקדוש שהי' מזרע ב"ה כו' והוא בעצמו נכלל ג"כ בב"ה] וקרוב לשמוע שבזמן מב"ה הי' נוהגין כן בהיות שונין דברי ב"ש ודברי עצמם והיו מקדימין דברי ב"ש לדברי עצמם והדבר יפלא טובא בעיני להורה דמה ענוה שייך בזה שהקדים דברי בעלי מחלוקתם ולהשיג על דבריהם דבפלגא דרך הישר איזה מעשה כמו בהמשנה דסוכה שהקדימו זקני ב"ש לזקני ב"ה שפיר הוא דרך ענוה משא"כ בתקום פלוגתא ומחלוקת דנראה כגאות ח"ו ויותר הי' דרך ענוה שלא להזכיר כלל דברי המושגים או שיאחרו דבריהם עכ"פ:

ואמרתי בזה, די"ל הענין כך, לפמש"ל דיתכן מאוד דמעלת המושג עדיף מהמשיג מלד שהוא היה הבונה הראש' שבנה דבר הנידון ואזי בנקל יותר להשני לסתור בנינו וממש כהמשל דננס ע"ג ענק כנ"ל ואולם זה דווקא כשהשני שמע עכ"פ הטעם והסברא שבנה הראשון משא"כ כשהשני לא שמע כלל מתחילה הטעם והסברא של הראשון למשל ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין יתכן הדבר דב"ה לא שמעו מתחילה כלל מדברי ב"ש והסברתם בזה, ונמצא דגם הם היו הבונים והמחדשין ע"ד הנידון להכשר ואולם מפאת ענוותנותן הקדימו דברי ב"ש לדבריהן כדי שיתראה שב"ש הי' הבונים והמחדשין דבר לדינן בראשונה למען תגדל כבודם ותפארתם על עצמם בבחי' מעלת המושג והמשיג כנ"ל, והרי זה ענוה נפלאה, והאמנם כי הוא דבר מושכל ת"ל אבל י"ל עוד, דהנה הענין שאמרו רז"ל שזכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם מפני שהי' עלובין וענוותן הענין באמת ע"ד שאמרו ז"ל סנהדרין דל"ג וד' עמו מלמד שהלכה כמותו והרי כתיב ואני את דכא וכמ"ש בסוטה מתגברת כמ"ד אני את דכא [והוב' בפתיחתינו בזה באורכה] ומאחר שהשי"ת עמו בוודאי שהלכה כמותו, ותמיד יד השניו על העליונה היות ד' עמו, ומי לנו גדול מרע"ה אדון כל הנביאים ורבן של כ"י זכה לקבלת תוה"ק על ידו ולכל היד החזקה והמעלות הנפלאות לסבת ענוותו הגדולה מכל האדם כאשר העידה עליו תוה"ק, וכמ"ש בזוה"ק בכ"מ מאן דאיהו זעירא איהו רב ומען כו' ובזה כ"ל להבין דברי חכמים וחידותם ז"ל במס' יבמות פ"ב דכ"א ע"א שם איתא אמר רב אדבעה נשים יש להם הפסק נקט רב בידיה תלת אמת אזי הנהו מן האב כו' וזעירי מוסיף אף אשת א"א אמר רנב"י וסימנך דעילאי דרב ופרש"י ז"ל וסימן הוא דאוסיף זעירא דעילאי דרב הוא דור אחד למעלה משניות דרב עיי"ש ועכ"ז בפשטות אינו מובן מה הכוונה בזה הסימן דייקא, ומאי סימנא בזה, לזה כ"ל שרמזו ז"ל בזה דהסימן כך דזעירי שהוא תמיד למעלה מרב כדברי הזוה"ק הנ"ל מאן דאיהו זעיר הוא רב ומאן דאיהו רב הוא זעיר, וגם בזה הוא עילאי מרב לענין מנין הדורות שמונה למעלה משניות דרב כנ"ל. נכון בעזה"י:

אבל יש עוד טעם בפשטות ג"כ דהעניו מפאת ענוותנותו שמחזיק עצמו לשפל בדעתו אשר בגלל זה אינו סומך כ"כ על דעתו לנגד דעת חבירו וחוש של מתון משוך עליו

בזה

הקדמה

בזה להיות מתיישב עצמו בטיב הדבר הנידון על בורי' וע"ד שאמרו ז"ל ואל בינתך אל תשען, וכמ"ש ז"ל במשנה דאבות בפרק קנין התורה ומתיישב בדברי חבירו כו' היפך מנבהל להשיב כו' ולזה בוודאי דזוכה לכוון ההלכה לאמיתה של תורה כנ"ל וזה י"ל ג"כ במ"ש שהקדימו דברי ב"ש הכוונה שטרם החלטת דבריהם לפסק הלכה הי' מקדימין לעצמן דברי ב"ש אולי האמת כדבריהם עד שראו לפי חוות דעתם באמת דמהנמנע שיהיה הדין כדברי ב"ש אזי לפניהם חנף לא יבוא ח"ו בתורה דכתיב בי' אמת ואזי החליטו דבריהם לפסק הלכה וא"ש במה דתנה לן רבינו הקדוש בכ"מ בזה סדר למשנה בהקדמת דברי ב"ש לדברי ב"ה בכ"מ יתכן כנ"ל דרך דרוש ובזה אמרתי בפי' תרגום יונתן ב"פ שלח בפסוק ויקרא משה להושע ב"נ יהושע כד חמי משה ענוותנותי' דיהושע הוסיף לו יו"ד וקראו יהושע לאמר יה יושיעך מעצת מרגלים וראיתי כי נבוכו בו רבים וכן שלימים ופירשו בענינים שונים ורחוקים ולדידי י"ל הדבר בפשוט דהנה במס' גיטין דנ"ח באגדתא דחורבן אמרו ז"ל שם ענוותנותי' דר' זכרי' בן עקילס החריבה את ביתנו כו' ונראה מה שגרם ענין ענוותנותי' בזה דמחמת ענוותנותו הי' חושש לכל הסברות שמא יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג וכדומה כמש"ש ולא הי' סומך על דעתו כ"כ והיינו נמהר לעשות מעשה כ"כ וכנ"ל וז"ש ענוותנותי' דר"ז כו' וזהו פשוט ומבואר [וע' בתוספתא מס' שבת פי"ז] מ"ד משמע ג"כ כמ"ש, ע"ש], ומעתה הן הן דברי התרגום יונתן הנ"ל, עפ"י דאיתא דמרגלים לש"ש נתכוונו [עיי' של"ה] וז"ש כד חמא משה ענוותנותי' דייקא הי' חושש שלסיבת ענוותנותיה של יהושע על בינתו ודעתו ואולי יבטל דעתו מפני דעת המרגלים וישמע לעצתם אבל יעצו לו ג"כ הכל לש"ש כנ"ל לזה התפלל עליו יה יושיעך כו' והוא נכון ופשוט כנ"ל ובדרוש הארכתי עוד בענינים האלה :

והנה התוס' בערובין ד"ו ע"ב ד"ה כאן לאחר ב"ק הקשו מ"ש דלא קיי"ל כב"ק דר"א דב"מ ד"פ הזהב ועיי"ש ולענ"ד הי' נ"ל עפ"י דמבואר בב"מ דר"א שמותי מתלמידי ב"ש ועיין תוס' נדה דל"ד ע"ב ד"ה ואומר שהביאו בשם הירושלמי דרמי אהדדי מדברי ב"ש לדברי ר"א וא"כ לפ"ז ממילא מאחר שהי' עוד מתחילה בענין המחלוקת דב"ש וב"ה הב"ק דהלכה כב"ה ממילא מה שהי' הב"ק אח"כ בענין המחלוקת דר"א דהלכה כר"א עכצ"ל שהוא רק לכבודו כמ"ש התוס' שם וזה ניחא לדידן ואמנם לר' יהושע דקאמר אין משגיחין בב"ק שפיר קאמר הגמרא שם דהרוצה לעשות כב"ש עושה עיי"ש ודו"ק . ובהאי ענינא אזכיר דבר נחמד בעזה"י בהמשנה דסוכה שהובא בגמרא דערובין די"ג כנ"ל מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית א"ל ב"ש משם ראיה אף הן אמרו לו אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך עכ"ל המשנה ויל"ד טובא מלבד מה ברגילים המעיינים לדקדק בכ"מ בכזה דה"ו אחד נותן נראה כמספר חלילה באופן המעשה איך שהיה, אוסיף עוד בזה לדקדק באריכות הלשון משם ראיה אף הן א"ל והל"ל בקיצור דא"ל זקני ב"ש א"כ היית נוהג לא כו', ואמינא די"ל עפ"י דאיתא במס' יבמות דט"ו ע"ב גבי ר' יוחנן החורנית שהי' תלמיד שמאי [כמש"ש ואעפ"י שתלמיד שמאי הי' כל מעשיו לא עשה אלא כדברי ב"ה] ושם אמרו דחיבה וריעות הי' נוהגין זב"ז לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו ובענין מחלוקתן בדבר שבערוה הי' מודיעין להן ופרש"י עיי"ש בהסוגיא :

והנה בלא"ה בפשטות דברי המשנה דאמרו ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש כו' צ"ל דהא ב"ש דפוסלין וודאי דכך קיבלו משמאי רבן וא"כ באמת אמאי שתקו לר"י בן החורנית זקני ב"ש עכ"פ וצ"ל ע"ד שאמ' ז"ל במס' ב"מ ר"פ הזהב בילדותו שנה רבי כך ובזקנותו חזר בו. וכיו"ב רבות בש"ס וכן בכאן השיבו ב"ה ראי' נוכחת דע"כ צ"ל דחזר בו שמאי רבן ממעשה שהלכו זקני ב"ש כו' כנ"ל, מעתה אומר אני דיתכן דהמעשה שהיה כך היה דהאנ' זקני ב"ש לא אמרו לו דבר רק זקני ב"ה א"ל לר' יוחנן בן החורנית א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך והיינו משום דר"י בן החורנית הי' מתלמידי שמאי מחויב הוא עפ"י דין לנהוג כשמאי רבו ובזה הי' עסק הוויכוח בין ב"ה וב"ש דב"ה הי' מביאין ראיה דע"כ שמאי רבן חזר בו להכשיר מהמעשה הנ"ל שהלכו זקני ב"ש כו' וזקני ב"ש לא א"ל דבר ולפ"ז צ"ל מה דא"ל זקני ב"ה עכ"פ א"כ היית נוהג לא קיימת כו' היינו משום דהם ידעו מדברי שמאי הזקן בילדותו דהיה פוסל סוכה כזה [כמו שקיבלו ב"ש על שם שמאי רבן וכנ"ל] ואולם ממה דזקני ב"ש לא אמרו לו דבר עכצ"ל משום דהן ידעו עפ"י שמועה משמאי הזקן דחזר בו להכשיר כדעת ב"ה ואולם ב"ש השיבן דאין ראי' כלל מזה דאדרבא לא לבד אמרו לו זקני ב"ש דבר מאחר דאפילו ב"ה, דדעתם להכשיר אמרו לו א"כ היית נוהג לא קיים מצות סוכה מימיו משום שמחויב הוא עכ"פ לנהוג כדברי רבו שמאי הזקן ממילא שלא היה לזקני ב"ש המחמירין לומר לו כלום ולהכי שתקו ולא א"ל דבר וז"ש משם ראיה אף הן דייקא ר"ל אף זקני ב"ה המקילין באמת א"ל א"כ היית נוהג לא קיימת כו' ולעולם דלא חזר בו שמאי הזקן רבן מעולם בזה כנ"ל והוא פרפרת נאה הנ"ל ודו"ק :

ולמען חיבת ירושלי' ואהבת ציון זכור אזכור כמאמר אם לא אזכור אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ונאמר ולציון דורש אין לה מכלל דבעי דרישה ובאמת כי מהראוי לשום על לב שזה זמנים רבים שעברו בעוה"ר ועדיין לא נושענו, הקצר יד ד' כו' חפש כי המניעה מצד המקבלים בעוה"ר וי"ל זה הכוונה ע"ד הפשט בהשבח דעלינו לשבח שאנו אומרים ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה כו' דהיינו כשיקבלו א"ע מלכותו בוודאי שימלוך עליהם מהרה ומפרש הטעם בזה כי המלכות שלך הוא כו' ואין המניעה ח"ו מצידו יתברך זולת מצד המקבלים ולזה מיד כשיקבלו עול מלכותו יתברך בוודאי שימלוך עליהם מהרה כנ"ל :

ובה"ג אמרו ז"ל בסוף מס' מנחות מאחר שהוא רוצה ואנחנו רוצים מי מעכב אלא שמד"ה מעכב והיינו לסיבת קיטרוג בעוה"ר ר"ל. וכן אמרו ז"ל כל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו כאילו ח"ו נחרב בימיו ובדרושים בקונטרס הספדים כתבתי בזה בישוב סתירת המדרשים בענין סלוק של צדיקים דבמקום אחד אמרו שהוא כחורבן בית אלקינו ואולם מהמדרש שמביא מבואר שהוא גדול יותר יען בחורבן ב"א נאמר פלא אחת וגבי סילוק צדיקים נאמרו פלאים בכפילא והאריכו בזה המחברים בפנים שונים ולדידי י"ל בפשוט עפ"ד הגמרא הנ"ל דכל דור שלא נבנה בה"מ בימיו כאילו נחרב בימיו ולפ"ז בהעדר הצדיקים שבדור ח"ו שמא עכ"פ אותו הדור לא זכו לבנין בהמ"ק ואם בזכות הצדיקים של יושבו ולא הועילו לבטל קטרוג מה"ד המעכב כנ"ל. מי מהם יבטל הקטרוג ר"ל וממילא דלפ"ז בלא"ה הוא ממש חורבן ב"א מצד כל דור שלא נבנה בימיו כנ"ל מלבד סילוק צדיקים בעצמן שדומה לפני כביכול ית"ש כחורבן ב"א כנ"ל . וממילא דלפ"ז דבסילוקן של צדיקים גדול הצער בכפליים מחורבן בהמ"ק כנ"ל ומיושבים דברי המדרשים הנ"ל דבעצמם סילוקן של צדיקים י"ל דשוה לחורבן בהמ"ק ואולם ממילא דגדול צערו בכפילא מחורבן בהמ"ק מחמת כל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו כאילו כו' כנ"ל . ואסיים בנחמה, במ"ש רז"ל בפ"ק דב"ב גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות ואמרתי דרך רמז למה דאיתא בזוה"ק דבזמן קרוב לגאולה אי"ה גם ינוקי ונערים כולהון יתגלה להם הקץ ימין של הגאולה וי"ל דזהו נרמז בפסוק הנ"ל כי קרובה

ישועתי

הקדמה

ישועתי אזי וצדקתי להגלות. דייקא כנ"ל. ובימי הרפי אמרתי בד"צ דיל"ד קאת בלשון הגמ' הנ"ל דקאמר ג"ל שמקרבת כו' ול"ק שמביאה הגאולה כלשון הרגיל. בזה בכ"מ עפ"ד הגמרא אין משיח ב"ד בא עד שיכלה פרוטה מה"כ וידוע מאמרם ז"ל עשר בשביל שתתעשר ובחנוני נא כו' ולפ"ז לכאורה ענין צדקה מעכב ח"ו את הגאולה כנ"ל ולז"א דגדולה צדקה כ"כ שאדרבה מקרבת את הגאולה. בל יעוכב עד שיכלה ח"ו פרוטה מה"כ כנ"ל:

והנה בפ"ז דיומא אמר ריב"ל למה נקרא שמן אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמי' ואמר כו' עד אתו אינהו ואמרו כן הן גבורותיו שכובש כעסו כו' והן הן נוראותיו כו' ע"ש ובזה י"ל הפסוק בתהלים. הושיענו אלקי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לש"ק להשתבח בתהלתך, דלפי הגמרא הנ"ל כי לו נאה התהלה גם עתה כשאנו בגולה בשו"ה, ואולם עכ"פ אנו אין משתבחים בתהלתו [ע"ד לך הצדקה ולנו בושת פנים כו'] משא"כ בזמן הגאולה בי"ה דבאותה התפלה בעצמה אשר נתנו לגבורותיו ונוראותיו יתברך גם אנחנו נהיה משתבחים שזכנו לעבדו יתברך ולשמוח בשמחתו ית"ש וכמ"ש במד"ר כי פדית גוי ואלקיו וכה"מ מגילה והשיב ל"כ אלא ושב כו', ד' יזכנו לראות בנחמת ציון וירושלים כנפש כלל אחב"י ונפש המעתיר בחנוכה בעש"ת אור ליום ד' בשה ימים לירח טבת שנת בברכת לפ"ק פה ק"ק בריסק יצ"ו הקטן שביסראל, יושר יהודה בהרב הצדיק ועניו המנוח מוהר"ר נחמי' זללה"ה הכ"מ המופק"ק הנ"ל מצפה להתגורר לעת זקנתי אי"ה בעה"ק תובב"א, והיה עיני ולבי שם כל הימים, כן אזכה לראות בבנין בית עולמים, כנפש כלל אחב"י המחכים, לראות בשמחת עולם אכי"ר:

על הטוב יזכר כבוד אבי הרבני המופלא הנגיד אי"א המנוח מ'הרגא פייבל זלה"ה ואמי הנגידה הצנועה מ' פעסל תנצב"ה. ואת חותני הרבני הנגיד הו"ה י"א היפים רב פעלים כבוד מוהר"ר יהודה בר"מ שנפטר באה"ק תובב"א זללה"ה בעל הגמול ית"ש ברוב חסדו ישלם להם גמולם הטוב אשר היטיבו עמדי למען אוכל להגות בלימוד. תוה"ק:

מחזיקנא מלא חפני טובתא לאנשי פה"ק יצ"ו אשר בדרך כלל זה כביר שמחזיקים אותי ואת פרנסת ב"ב גם קרובי ומיודעי שי'. מהם נגידים מהם מופלגים] וגם מסייעים אותי בהדפסת הספר. [אשר רובם זכו לי בחתימתן בפרענומעראנטען כנהוג] ישלם ד'. פעלם יתענגו על רוב שלום והצלחה כהוות נפשם הטוב ונפש ידידם המברכם דורש שלומם וטובתם כל הימים:

והנני להזכיר הנה אהבת דודים ה"ה כבוד דודי וידידי הרבני המופלג הגביר הו"ה י"א ובר לבב מוהר"ר דובער מאלין שי'. ידוע יהוא בשערים את טוב לבבו ואשר החזיק את אא"מ הצדיק זללה"ה לעת זקנותו כמה שנים זן ופרנס אותו והשיא את בניו אחיי ואחיותי שי' גם כלכל את מחלתו עד זבולא בתרייתא וגם עתה לא מש ידו הטוב מאחיי ואחיותי שי', ומכל קרוביו וגם עמדי היטיב כ"פ ובפרט בהדפסת הספר מסייע אותי בסך מסוים.

אנא הטיבה ד' לטובים ונדיבים ותרווה להם העת עוד ינוב בשיבה טובה ויראה נחת מבניו וב"ב שי' לאוי"ע הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד:

פתיחה זעירא

א"ה יען זה יצא ראשונה חבורי הלז בס"ד, אמרתי הנני להזכיר הנה בפתיחת ספרי הזה באיזה מילי מעלייתא אשר חנני ד' במילי דאגדתא ובפרט בעניינים המדברים בשבחן של ישראל, ובמעלת כבוד תוה"ק, וחביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה כו', ופותחין בברוך, בענין ברכת תוה"ק:

גרסינן בברכות די"א ע"ב מאי מברך אר"י א"ש אקב"ו וצונו לעסוק בד"ת ור"י מסיים בה הכי הערב נא כו' ורב המנונא אמר אשר ב"ב כו' אמר רה"מ זו היא מעולה שבברכות הילכך לימרינהו לכולהו ובהרי"ף והרא"ש ז"ל הגירסא אר"פ הילכך כו', והנה מתחילה אביא איזה פרפרת בפלפלת כ"ש בדבר הלכה, ואח"כ אבוא לדברי אגדה, בעזרת החונן לאדם דעת:

הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ת פסק דשלשה ברכות אינון כפשטות דברי הגמרא והר"ת ז"ל ס"ל דשתי ברכות הם וגרס הילכך לימרינהו לתרוייהו כמ"ש הרא"ש ז"ל:

ואמרתי די"ל שהרמב"ם והר"ת ז"ל לשיטתייהו אזלי, דהנה ק"ל טובא בפשטות דברי הגמרא במה דסיים אחר דברי רב המנונא הילכך כו' ולכאורה אדרבא אחרי השבח הזה דקאמר רה"מ ברכת אב"ב כו' דזו היא המעולה שבברכות די בברכה הזאת לבדה ולזה נ"ל דהילכך דקאמר הגמרא הוא ענין בפ"ע ולא קאי אהא דאמר רה"מ זו מעולה כו' וכוונת הגמרא, מאחר דלכ"א ס"ל ברכה אחת מכל הנך ברכות לכן אנן בדידן נעביד ככולהו וכה"ג יש בכ"מ בהש"ס, ושוב מצאתי האי קושיא והאי פרוקא להא"ז ז"ל בס' מע"מ, והביא עוד דמיון לזה ממה שכתוב בהרא"ש לקמן פ"ג הגמרא דשוטה בענין מודים דרבנן שכ"א מוסיף בה וקאמר ר"פ עלה הילכך נמרינהו לכולהו עיי"ש, ועדיין קשה לי דנ"ד נידון דידן לדעלמא, דמשום ספק פלוגתא במילי דאיסורא דאורייתא בעי למיזל כן יאות לן לצאת ידי"ח כל הדעות ואזכיר אחת מהנה למשל בשבת ד"ק ע"א, לענין המדליק. בע"ש דצריך שידליק ברוב היוצא ובעץ צריך שיאחית רובו. א"ל ברוב עביו, וא"ל ברוב הקיפו וא"ר"פ עלה הילכך בעינן רוב עביו ורוב הקיפו והיינו משום דמילתא דאיסורא הוא ומגה ספיקא דפלוגתא צריכין אנו להחמיר וכה"ג הרבה בהתלמוד וכן בהא דמודים דרבנן שהביא הא"ז ז"ל, דהם הוא רק תוספת דברים בעלמא ואין בהם שם ומלכות להיות נכנס בדבר בחשש ברכה לבטלה ח"ו לזה מהראוי לן למעבד ככולהו אמוראי משא"כ בנ"ד, דבענין ברכות איירינן, הא קיי"ל ס' ברכה להקל, וכל המברך ברכה שא"צ עובר בל"ת [ברכות דל"ג יומא ד"ע ועוד כו':]

ולכאורה היה נ"ל בזה עפ"ד הר"ן ז"ל בפרק ערבי פסחים עלה דהא דאמרינן שם והשתא דאיתמר הכי ואתמר הכי כולהו צריכי הסיבה דהע"ג דבעלמא קיי"ל היפכא דכל ספיקא דרבנן לקולא מ"מ הכא בעי למעבד הסיבה בכולהו ואי ניזל לקולא אנחי ניקל בהני טפי מהני ואי ניקל בתרוייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי עכ"ד, ולפ"ז היה אפשר לומר גם בנ"ד הגם דבכ"מ ס' ברכות להקל, וגם בספק פלוגתא בענייני ברכות הכי דינא מ"מ הכא שאני דהכי שלא לברך כלל בה"ת ודאי א"א, ולשיטת רוב הראשונים ז"ל בה"ת הוא מדאורייתא, ומאחר דספק פלוגתא הוא איזה מהברכות יברך כנ"ל ואמאי ניקל בהני טפי מהני, וממילא דהשתא צריך לימרינהו לכולהו כנ"ל:

ואולם דבאמנה לע"ד כלל כ"ד נכא דהר"ן ז"ל, דשם בענין הסיבה בלא"ה אם ישב בכולהו הכי אין בזה חשש איסור, רק דנכלל בכללא דהפטור מן דבר ועושה דנקרא הדיוט ובזה בפירוש כתב הר"ן ז"ל דמאחר דא"א להקל בהני טפי מהני ממילא דמחויב הוא להסב בכולהו הכי כדי לקיים עיקר תקנת רז"ל במצות הסיבה, משא"כ בנ"ד דיש חשש אם נפיק בחדא ברכה, דה"ל איזה ברכה שא"צ דעובר בל"ת ובסיות דיש לנו ספק לכ"א מהצדדים, ממילא דשוא"ת עדיף, וה"ז דומה להא דפ"ה דזבחים בתשובת ר"י לר"א כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך כו'. (ועפ"ז מיושב אלי קושיית המל"מ בפ"א מהלכות מגילה ע"ד הר"ן הנ"ל כמ"ש בתשובתי בס"ד בסימן י"ח) לזה נראה ליישב קושייתינו הנ"ל, עפ"י דברי התוס' בר"ה [דל"ג] בשם הר"ת ז"ל דבדבר ברכה א"ע בלא תשא רק מדרבנן וע"ש שהביא ראיה מהא דספק אמר אמת ויציב דחוזר ואומר עיי"ש ולפ"ז א"ש בפשוט גם בנ"ד דה' אם יצא בברכת התורה בחדא מהנך ברכות, במחויב מה"ת בבה"ת כנ"ל דדומה ממש להא דס' אומר אמת ויציב כנ"ל הילכך צריך למרינהו לכולהו כנ"ל:

אמנם לפי דעת הרמב"ם ז"ל כמ"ש במג"א בסימן רע"ו דס"ל דגם בברכה שא"צ עובר בל"ת מדאורייתא כפשטות הגמרא דריש תמורה (ד"ד) וא"כ בנ"ד דלכ"א מהצדדים יש ס' איסור מדאורייתא פשיטא דשוא"ת עדיף והוא דס' אמר אמת ויציב או ס' קרא ק"ש דחוזר וקורא בברכותי' ה"ע כמ"ש הכ"מ בפ"ב מהק"ש בשם תשובת הרשב"א ז"ל דבק"ש כך היה התקנה מתחילה כל שמחויב עכ"פ לקרות שיברך ג"כ כל ברכותי' [ועיי' גם בפר"ח סי' ס"ז מש"ש בשם הכנה"ג ואכמ"ל], משא"כ בנ"ד בבה"ת וגם לע"ד למ"ש רבינו יונה ז"ל בפ"ג דברכות דכל שצריך להתחיל בשל תורה שגומר ג"כ בברכות שהוא מדרבנן שהרי בנ"ד יש בכ"א מהברכות ס' מה"ת ובלא"ה הרי הכא אתחלת תקנה עסקינן דהיא גופא קמיא לן במה שתיקנו רז"ל דצריך למרינהו לכולהו:

לזה י"ל לדעת הרמב"ם ז"ל בלא"ה א"ש דס"ל דבה"ת שלש ברכות הם וי"ל כמ"ש הבעל המאור ז"ל דלהכי תיקנו רז"ל שצריך שלש ברכות כנגד שלש ענייני ד"ת שהם מקרא משנה וברייתא עיי"ש:

הרי נתבאר מש"ל דהרמב"ם והר"ת זלה"ה כ"א לשיטתו אזיל בזה כנ"ל, ובלא"ה לפמ"ש הרמב"ן ז"ל בס' המצות מצוה ע"ו בדעת הרמב"ם ז"ל שלא מנה מ"ע דבה"ת משום דס"ל דבה"ת הוא רק מדרבנן בהכרח לומר לכאורה במה דמסקינן דצריך למרינהו לכולהו מטעם ס' בה"ת כנ"ל והשתא דאתינן להכי י"ל גם לדעת הר"ת ז"ל דס"ל דב' ברכות הם י"ל ג"כ בנ"ע לשבח בעיקר תקנת רז"ל שהיה כנגד תורה שבכתב ותורה שבע"פ כמ"ש הרשב"א ז"ל בחדושיו ע"ש:

אמנם לקושטא דמילתא דחוק בעיני טובא שלשון הגמרא הילכך צריך כו' דהכוונה רק מטעם סברת בעה"מ והרשב"א הנ"ל דבשלמא אם פירושו מטעם ספק פלוגתיי' שפיר י"ל דהאי הילכך כו' הוא ענין בפ"ע אינו מוסב ע"ד רב המנונא דסיים מני' וקאי על עיקר הפלוגתא שנזכר עכ"פ למעלה מני' משא"כ כשנאמר דהכוונה מטעם הסברות הנ"ל דלא מצינו שום רמז מזה בדברי הגמרא לעיל מני' ול"ש ע"ז שלשון הילכך כו', לזה נלע"ד לקיים כפי משמעות פשטות לשון הגמרא רק אקדים דבר אחד מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ב ה"ד דכללי הברכות הוא ג' מינים ברכת הנהנין וברכת המצות וברכת הודאה שהוא דרך שבח כו' והנה בהא דאמר רה"מ על ברכת אב"ב

פתיחה

אב"ב כו' זו היא מעולה שבברכות כמ"ש רש"י ז"ל ביה בה שבח כו' אבל עכ"פ צריך לברכת א"ק במצותיו וצונו לעסוק שהוא ברכת המצוה עכ"פ כמו כל ברכת המצות ברכת תפילין וכיו"ב ופשיטא דלא גרע מברכת קריאת הלל וכיו"ב שתיקנו חז"ל לברך על קריאתו וכ"ש על ד"ת שמחויב מה"ת להגות בה תמיד ולפ"ז י"ל דלא פליגי כלל וגם הר"מ מודה בברכת לעסוק דמ"ש דברכת אב"ב היא מעולה היינו בגדר מעלת השבח ולא בא לשלול כלל ברכת אשר צונו לעסוק בד"ת שהוא ענין אחר תחת סוג ברכת המצוה כנ"ל והכי משמע ליפני' דזו ה"מ שבברכות דבאמת יודה בכל הנך ברכות ושפיר מסיים הגמרא הילכך נ"ל לכולהו כנ"ל ע"ד הפשט ושוב מצאתי בעזה"י סברא הנ"ל בספ"י ולענ"ד מוכרח הוא מלשון הגמרא הילכך כו' כנ"ל :

ובעיקר הדבר בענין בה"ת אם הוא מה"ת שדעת הרמב"ם ז"ל דהוא רק מדרבנן דס"ל דלא מצינו ברכה מה"ת רק בהמ"ז ורוב הראשונים ז"ל חלקו עליו ה"ה הרמב"ן והרשב"א והרא"ה ז"ל והרמב"ן ז"ל בהשגותיו בס' המצות תמה על הרמב"ם ז"ל מהא דפ"ג דברכות אמרו מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר כי שם ד' אקרא כו' ורצה ללמוד בהמ"ז לפניו שיהי' מה"ת כו' והשיב ע"ז מה לתורה שכן חיי עולם ועוד דתקן על המזון מברך לאחריו וא"מ לפניו כו' ובירושלמי אמרו כתוב בתורה ברכה לפניה כו' והרב בעל מגלת אסתר אשר דרכו בקודש להמליץ בעד רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל כידוע בכאן גדר דרכו וכתב בזה"ל נ"ל כי דברי הרמב"ן צודקים בזה המקום ולא ידעתי למה לא מנאה הרב אם לא חשב שמדרשה בזה הפסוק הוא ע"ד האסמכתא בלבד כו' :

וראיתי בס' צל"ח שכתב דאף דמלשון הגמרא דקאמר מנין לבה"ת לפניה מה"ת י"ל דל"ד קאמר דכיו"ב מצינו בב"ב דקמ"ז ע"א אמר רב מנין למתנת ש"מ מה"ת כו' ונ"מ כאן בשמעתין א"א לומר כן דאם עיקר מימרא זו היא אסמכתא גם כל הני קו"ח דיליף רבי יוחנן הכל אסמכתא נינהו ואיך מותיב הגמרא מדתקן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו וגם אר בתיובתא א"ו שכל הך סוגיא מן התורה ממש הוא כו' עכ"ד הצל"ח ואני אומר שקרוב בעיני שזהו כוונת הרמבן ז"ל ממש במה שהאריך להביא כל הסוגיא עם תיובתא דהגמרא הנ"ל מהא דעל המזון אינו מברך לפניו דמזה איתמיד עולם השגתי והתמי' על הרמב"ם ז"ל דל"ל כדברי המג"א הנ"ל כנ"ל :

והנלע"ד ליישב דעת הרמב"ם ז"ל ומתחילה אבאר הסוגיא לדעת החולקין הנ"ל מה דתמי' לן טובא גם לפי שיטתן ז"ל דס"ל כפשטות דברי הגמרא דמן התורה דקאמר הוא מה"ת ממש ממנ"פ באיזה ברכת התורה מיירי הגמרא אי מיירי בעסק קריאת התורה במה שלומד אדם לעצמו קשה איך שייך ברכה לאחריה כלל הא מבואר בב"י או"ח סימן מ"ז בשם תשובת הרשב"א ז"ל הא דאין מברכין אחרי עסק הלימוד דס"ל כמו כל המצות דאין מברכין לאחריה ובב"י שם הוסיף עוד דאף אם הי' מברכין אחרי המצות בלימוד תורה ל"ש לברך לאחרי' יען מצות הגיית תוה"ק כל היום וכל הלילה ואי מיירי בקריאת ס"ת בציבור הא כל הקריאה הוא מכח התקנה וכמ"ש התוס' ברפ"ב דברכות [דמה"ת אין חיוב רק בקריאת פ' זכור] וממילא דהברכות רק מדרבנן והכי קיי"ל באו"ח סי' קל"ט וכמש"ש הפר"ח [ומצאתי בס' ברכ"י שעמד ע"ז והעלה לדינא בספק אם בירך בה"ת דא"ל לחזור לברך דלא כהפר"ח] לזה נלע"ד דבלא"ה ל"ל במה דמדמה ר' יוחנן בה"ת לבהמ"ז כקושית הגמרא מה למזון שכן נהנה ונ"ל דס"ל לר"י דגם בעסק התורה שהוא מזון רוחני י"ל ג"כ שהוא כעין ברכת הנהנין ממש וע"ד שאמרו רז"ל עירובין דנ"ד ע"ב ע"פ לשג הרבה כו' כל הסוגה בהן טועם טעם בשר וכן בעירובין דנ"ד ע"ב ע"פ דדי' ירווך למה נמשלו ד"ת כדד מה דד זה כ"ז כו' אף ד"ת כ"ז שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם, ולפ"ז י"ל שפיר דהסוגי' בעוסק בלימודו מיירי וצ"ק מתשובת הרשב"א וב"י הנ"ל דהם כתבו ז"ל שפיר והאמת דעלה דברי ר"י בתיובתא ובדפרכינן מה למזון שכן נהנה וכן מה לתורה שכן חיי עולם דלא מדמינן ענין הנאת רוחני בעסק תוה"ק לברכת הנהנין וה"ל רק כמו ברכת המצות דל"ש ברכה לאחרי' משא"כ ר"י לשיטתו וא"ש, ומעתה לפ"ז מתורץ גם הרמב"ם ז"ל דס"ל שפיר לאמת דנדחו דברי ר"י ואין בה"ת דומה כלל לענין בה"נ והרי כל ברכת המצות קי"ל שהוא רק מדרבנן וכן ברכת הודאה והשבח משא"כ ר"י לשיטתו בבה"ת ס"ל שהוא מה"ת מכח בה"נ דמדמי לי' לבהמ"ז כנ"ל וא"ש והו"ק, שוב מצאתי גם להספר יהושע שהרגיש בקושיא הנ"ל ויישבו בדוחק עיי"ש והנלע"ד כתבתי, ועוד יש לי א"ד בענינים הללו ואכ"מ וגם הנ"ל כתבתי רק להיות פתיחת דברינו בדבר הלכה :

מעתה אבוא לדברי אגדה כפי שיעדנו בראשית דברינו מה שהעליתי בעזה"י ע"ד דרוש ביישוב קושיית המפ"מ הנ"ל בברכות די"א הנ"ל, בהקדם מאמר רז"ל נדרים דפ"א. מפני מה אין ת"ח מצוין להיות בניהם ת"ח ומסיק לפי שלא ברכו בתורה תחילה וי"ל הענין בזה עפ"ד הגמרא דמס' ע"ג די"ט ע"א א"ר בתחילה נקראת התורה על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה ופרש"י ז"ל בתחלה היינו בתחילת למודו ולבסוף אחרי שערה בה הרבה ושנה וגרסה כו' ועיין ברש"י קדושין דל"ב ע"ב ואמנם נולי פה קדוש רש"י ז"ל הי' אפשר לומר בד"א עפ"ד הגמרא דריש פרק כ"מ ר' לוי רמי כתיב לד' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לד' והארץ נתן לב"א ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ולפ"ז י"ל גם בגמרא דע"ג הנ"ל דבתחילה היינו קודם ברכה ולאחר הברכה נתונה לו במתנה, ולפ"ז מבואר הגמ' דנדרים הנ"ל דשאלה היה דמ"ט אין ת"ח מצוי להיות בניהן ת"ח היינו ע"ד שאמרו ז"ל האב מזכה את בנו כו' בחכמה כו' ומשני שפיר לפי שלא ברכו בתורה תחלה וממילא דאינה להם התורה במתנה והרי אין אדם מוריש דבר שאינו שלו, (ואחר ימים רבים מצאתי הדרך הנ"ל בס' צל"ח בסוף מס' ברכות), ועפ"ז מתורץ היטב דברי הגמרא דברכות די"א שהתחלנו, דהנה מה דאמר רב המנונא זו היא מעולה שבברכות י"ל יען בברכת אב"ב מזכיר ונתן לנו את תורתו שאנחנו ב"י זכינו לזה שיתן לנו הכלי חמדה גנוזה מה שלא זכה לזה שום נברא זולתינו וכן פירשו המפרשים ולפי הנ"ל דענין מתנת תוה"ק נתונה לישראל הוא בדווקא לאחר ברכה וממילא דצריך מתחילה לברך הברכה דא"ק במצותיו וצונו לעסוק כו' וא"ש במה דקאמר הגמרא הלכך נ"ל לכולהו דמסיים דווקא ע"ד רה"מ דקאמר זו היא מעולה שבברכות כנ"ל, וכן תיקנו לנו הקדמונים ז"ל בברכת השחר נתהילה א"ק כו' לעסוק הערב נא ואח"כ ברכת אב"כ כו', ונתן לנו כו' כנ"ל :

והנה הראשונים ז"ל הקשו בסתירת דברי הגמרא אהדדי דבקדושין דל"ג ע"ב אבע"ל מהו לעמוד מפני ס"ת ופשיטין דקו"ה הוא אם מפני לומדיה עומדין מפניה לכ"ש ובמס' מכות דכ"ב ע"ב אמר רבא כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה דאילו בס"ת כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא הרי מבואר דיותר יש לקום מפני ת"ח, והותר להא דקדושין הנ"ל ולענ"ד נראה עפ"ד דברי הגמרא דע"ג הנ"ל, וה"ה בקדושין שם דל"ב הנ"ל בהא דרב משתי ע"כ הדר אמר רבא אין תורה דילי' היא [ויכול למחול ע"כ] דכתיב ובתורתו יהגה כו' ובפרש"י הנ"ל דבתחלה הוא תורת ד' ואח"כ כשלמדה וגרסה והוי לגברא רבה אז הוי תורתו [ובזה אמי' בד"ל במה שאמרו ז"ל כל הגדול מחבירו כו' היינו שמחזיק לעצמו

פתיחה

גדול מחבירו ומתגאה עצמו לנגד חבירו אז בע"כ ילדו גדול ממנו דממנ"פ אם מחזיק עצמו לגדול הרי שוב יכול למחול על כבודו], ולפ"ז ממילא דמיושב היטב דברי הגמרא הנ"ל דבקדושין שם דקאמר התם לומדיה שפיר עבדין קו"ח דבזה עסק למודו תוה"ק היא בבחי' תורת ד' וכל הכבוד שעומדין לפניהן הוא למען כבוד תוה"ק בעצמותה מפני' לא כ"פ משא"כ במס' מכות שם דקאמר רבא כמה דלא קיימי מקמי גברא רבה דייקא דאז הוא בבחי' תורה דילי' שפיר קאמר דטפשאי הם ובמסיק דאילו בס"ת כתיב כו' ואתו רבנן כו' והיינו דרבא הוא דקאמר לה ובשיטתו למה דסבר בי' רבא בקדושין הנ"ל כנ"ל פשוט ונכון בעזה"י ואמנם בגמרא דקדושין שם מקשה על הא דא"ר דת"ח יכול למחול ע"כ כו' איני והא רבא משקי בי הלולא דברי' כו' איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן ואו כו' ומשני אפ"ה הידור תעבד לי' בשו וצ"ל הענין בזה ע"ד שכתב הריב"ש ז"ל בתשובה [סי' ר"ך] דאף שת"ח יכול למחול ע"כ בדבר הנוגע לבזיון לא ניתן למחול וכמ"ש שהארכתי קצת בזה, (ועי' בדברי התוס' דשבועות ד"ל ע"ב ועיין בס' טורי אבן מגילה דכ"ח) ובזה י"ל הפסוק כי לקח טוב נתתי לכם תורתי כו' דהיינו הגם דבחסדי השי"ת ומענותנותו במקום גדולתו יתברך נתן תוה"ק במתנה לשרידי עם וה"ח הזוכים אלי' ויכולין למחול על כבודם עכ"ז תורתי כו' א"ת ח"ו דבמקום בזיון בכבוד התוה"ק לא ניתן למחול והטעם בזה דוודאי נתחברא דגם בת"ח וגברא רבה שהיא בבחי' תורתו נ"כ עכ"ז תורת ד' הוא ג"כ בוודאי בכל אופן דהכל שלו יתברך ומידו נתונה היא וז"ש תורתי כו' דלענין בזיון ושלבון התורה ח"ו הוא בבחי' תורת ד' דלא ניתן למחול כנ"ל:

והנה בנדרים דל"ח אמר ריב"ח לא נתנה תורה אלא למרע"ה כו' ונהג בה טובת עין ונתנה לישראל ומסקינן אלא פילפולא בעלמא והיינו עסק חידושין דאורייתא ומה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נתנה למרע"ה ונהג טובת עין להיות במתנה לישראל וזה שאמרו רז"ל בב"ר מה שפיר קאמרת ויבואר יותר אי"ה לפנינו. וראיתי בס' השלה"ק שביאר בזה הפסוק הנ"ל כי לקח טוב כו' עפ"י הידוע בדברי רז"ל דהוי לכון שעורי דאורייתא הא למגרס הא לעיונא והנה השיעור למגרס דהוא לימוד ע"ד בקיאות הוא בבחי' תורת ד' אבל השיעור לעיונא דהוא חדושי תורה הוא בבחי' תורתו ג"כ וז"ש כי לקח טוב נתתי שהוא פילפולי דאורייתא שניתנה למרע"ה ונהג בה ט"ע ונתנה לישראל וז"ש תורתי א"ת היינו במרוב העיון בתוה"ק אשר אין קץ לתבונתה לא יעזוב תורת ד' שהוא שיעור הבקיאות ועד"ז פירש אם אין תורה אין קמח כו' דקמח הוא רמז לעיונא מה שהאדם מייגע א"ע וטוחן בפילפולו כו' עיי"ש בדפה"ח:

ובדרך דרוש לפילפולא בעלמא אמרתי בזה במאמר רז"ל במס' מגילה דכ"ח ע"ב בעובדא דר"ל הוה אזיל באורחא ומטא עורקמא דמיא כו' א"ל פסלת לך ארבע טורי כו' א"ל ניחא לי דאשמעי' למר א"ה גמור מני הא מילתא דאר"ז בנות ישראל החמירו ע"ע שאפילו רואות ע"ד כו' יושבת ז"נ והנה הדיקדוקים בזה רבו וכבר דשו בי' רבים בזו המאמר והעיקר קשה מה שבחר ר"ל ללמדו הא מילתא דר"ז דווקא, וי"ל לפי הנ"ל ענין הוויכוח הי' אם רשאי הוא גברא למחול על כבודו בעסק השימוש שלו לר"ל וז"ש פסלת לך ארבע טורי וטענת בר לקישא אדרבא דבשלמא אם הי' בעל מוחא והי' עסקו גם בשיעור עיונא דאז הי' בבחי' תורה דילי' והיה רשאי למחול ע"כ משא"כ עתה דשלת א"ע דהוא רק שיעור גירסא וענין בקיאות דהוא בבחי' רק תורת ד' דבזה לא הי' למחול ע"כ א"ל ניחא לי דאשמעי' למר א"ה גמור מני ה"מ דאר"ז כו' הסיגנון עד"ז, דעפ"ד ר"ז הנ"ל יש אופן הוכחה דהיכולת ביד הוא גברא למחול ע"כ ואקדים המשנה דנדרים ד"ל ע"כ בראשונה הי' אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך כו' חזרו לומר שלא תהא אשה נותנה עיני' באחר האומרת טמ"ל תביא ראי' לדבריה והקשה הר"ן ז"ל כיון דמדינא דהאומרת טמ"ל מתסלקא אבעלה כמ"ר ומשום שלא תהא נותנת כו' היאך התירו וכי איסור שבה לשיקן הנך יש מי שתירץ דאע"ג דמדינא אסורה שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום ועשה כו' ואחרים תירצו דמשנה ראשונה לא דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמ"ל להפקיע עצמו מבעלה שהיא משועבדת לו אלא כו' תקנו במ"ר להאמינה כו' ומשי חזו רבנן בתרא' דאיכא למיחש לשמא תהא כ"ע באחר אוקמוה אדינא עכ"ל הר"ן ז"ל ועיי"ש, והמינא דיש לסייע ראי' לתי' ה"א דהר"ן דלתירוץ בתראים להקשות קל' מהא דר"ז דבנ"י החמירו ע"ע בז"נ, ואיך יהי' היכולת בידן להחמיר ע"ע כדרך תורה מאחר שהן משועבדות לבעליהן אלא עכצ"ל דגם בכה"ג שייך הסברא דהוויא אנפשי' חד"א (ועיין תוס' כתובות דכ"ב ע"ב ד"ה ואפילו כו' ודו"ק) ולפ"ז ממילא מוכרח כתירוץ ה"א דהר"ן בהמשנה הנ"ל. והנה כבר נתבאר מדברינו הנ"ל דמלבד ב' בחינות יכונה בהת"ח דתורה דילי' א' מלבד ענין חדושי תורתו ב' מלבד דרבנן היכולת בידם לפרקים להפקיע דינא דאורייתא משום מגדר מילתא או איזה טעם הגון וכמ"ש במס' מכות שם דאתו רבנן כו' כנ"ל, ולפ"ז י"ל דהיינו שרמזו ז"ל אחר שראה ר"ל דהוא גברא רבה ות"ח רק מלבד ענין הבקיאות כנ"ל דל"ש הא דתורה דילי' מלבד בחי' ה"א הנ"ל ועכ"ז ניחא לי' לשמש את ר"ל לז"א א"ה גמור מני הא מילתא דאר"ז כו' ויקשה לפ"ז המשנה דנדרים הנ"ל דל"ל כתירוץ ה"א דהר"ן הנ"ל דהכח ביד רבנן להפקיע לפעמים מדינא דאורייתא ואף בקום ועשה כנ"ל ולפ"ז אפשר בשימושו דיכול ההוא גברא למחול על כבוד תורתו מלבד בחי' ה"ב הנ"ל (וי"ל מה שלא א"ל מהא דמכות דאתו רבנן, ובלא"ה חדא די"ל דס"ל כמ"ש הרא"ש ז"ל סוף מס' פסחים שבזמן דרך המקרא שמגיע המנין לשבוע עבירות פחות אחת מונה אותו מחשבון עבירות ואינו משגיח על חסרון האחד כיו"ב כל הנשב לכ"י הבאים מלרימה ארבעים וכן ארבעים יכנו כו' וע' קדושין דל"א ואכמ"ל ולפ"ז לאו אפקעתא מד"ת הוא גם י"ל דמהא דמלקות ראי' רק על רבנן קמאי משא"כ מהא המשנה דנדרים יש הוכחה גם לרבנן בתראי וכן לכל ב"ד שבכל דור דהא דלא דמקדש אדעתא דרבנן כו' וכן הא דהפקר ב"ד הוא נוהג בכל הדורות בזמן התלמוד עיין רש"י ז"ל ב"מ דל"ו ע"ב וכתבנו מזה במ"א) והו"ק לפלפולא בעלמא והנה בשבת דפ"ט ע"א והריב"ל בשעה כו' א"ל הקב"ה למשה הואיל ומיעטת עצמך תקרא על שמך שנאמר זכרו ת"מ עבדי הרי דמרע"ה זכה להיות התורה נקראת על שמו משום ענוותנותו הגדולה וכמו שכתבו ברפ"א דאבות משה קיבל תורה מסיני דהיינו שהשי"ת בחר בנתינת תוה"ק ע"ה משום שנמוך מכל ההרים כידוע מרז"ל על פסוק למה תרצדון הרים גבנונים כולכם בע"מ אתם כו' וכן מרע"ה זכה לכ"ז משום ענותנותו מכ"א וכמ"ש אמרתי במשנה דאבות הנ"ל דיל"ד בהא דקאמר משה קיבל כו' ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה כו' לעד נביאים לא חזר בתיבת מסרוה וי"ל עפ"ד הגמ' דברכות כ"א ע"ב ובקדושין ד"ל כל המלמד לבנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר חורב שנאמר והודעתם לבניך ולב"ב יום כו' ובקדושין שם אמרינן דחייב אדם ללמוד בנו וב"ב כו' וכ"פ בהרמב"ם ז"ל ובשו"ע יו"ד סי' רמ"ה וידוע דתלמידים הוא כבנים ממש כמרז"ל כל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו וזה וודאי דענין גדול הוא מעלת קבלת תוה"ק מה"ס, ובמבואר במאמר הנ"ל כאילו קבלה כו' וז"ש משה קב"ת מסיני ומסרה היינו המעלה הטובה הזאת שיהשב אל יהושע ג"כ כאילו קבלה מה"ס והטעם בזה דיהושע לזקנים וזקנים לנביאים

דה"ל

פתיחה

זו מ"ע ולמדרש זו מל"ת כו' והפסוק וכל שיח השדה טרם הנ"ל לגבי יהושע. גם וה"ה דמה שלמדו הזקנים לנביאים הוא ממש כאילו יהושע בעצמו למד עמהן ג"כ דהולה ומשקה מתורת רבו כו' וכידוע וח"ש ונביאי' מסרוה לאנשה"ג יען השתלשלות ענין למודה לפי סדר הדורות דור אחר דור ויחשב להם לכ"א כאילו קבלה מה"ש ע"ד הנ"ל:

ולטעם זה י"ל ג"כ מה שמצינו כ"פ בהש"ס ענין הלמ"ם גם על דברים שהם רק מדרבנן בעלמא כמש"ש פסחים ק"י ב' בתי בזיום כו' הלמ"ם ועי' ברש"י ביצה ל"ד א' ד"ה ה"נ וקים להו לרבנן משמיה כו' והש"ג ברש"י סוכה דל"ט בהא דמשה שפיר קאמרת דשם משה אומר על ת"ח ולהנ"ל מבואר דהכל לפי בחי' ת"ח המקבלים והמשפיעים שבכל דור שנחשבו ממש כאילו קיבלו מה"ש ממש והכל חוזר לאדון הנביאים אבי כל המקבלים מרע"ה כנ"ל וא"ש, (ועיין בשו"ת חו"י והאמ"ל):

וי"ל עוד עפ"ד גמרא דשבת הנ"ל דמרע"ה זכה שהתוה"ק נקראת על שמו ונתונה לו ממש במעלת הענוה שלו הגדולה מכ"א. כן לכל ת"ח שבדור האוחזין במדה הזאת יחשב בבחי' תורתו לפי חלקו ולפי ערך ענוותו וכמו שאמרו ז"ל בערובין ע"פ וממדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר כו', וכמ"א כתבנו ע"ד רמז יתכן במה שכינו רז"ל בהא דרבה ורב יוסף דרבה עוקר הרים ור"י סיני דידוע דר"י היה עניו ביותר כמש"ש בסוף מס' סוטה ל"ת ענוה דאיכא אנא ולזה היה תלמודו מתקיים בידו כמ"ש, ורב תבואות בכ"ש זה ר"י כו' [והא דרבה ור"י הלכה כרבה בר כו' יש דעות הראשונים דהוא רק ב"ג שבות עיין תוס' ב"מ דכ"ע וגם למ"ש הרא"ש ז"ל בפ"ק דשבת דבמקום דפליגי עפ"י שמועה הלכה כר"י ויש עוד טעם בד"ז] והנה באין ספק אשר גם רבה הי' מובדל ממדת הגאוה ח"ו והי' ג"כ עניו גדול אלא דזו דבר שאין לו שיעור והרי אדון הנביאי' מרע"ה נשתבח בעומק מדת ענוה הנפלאה יותר מכ"א וע"ד שאמרו רז"ל ע"פ למה תרצדון על הרי כרמל והר תבור דהולן בע"מ אלא הר סיני וזה י"ל שרמזו ז"ל את רבה בבחי' עוקר הרים שגם מעלתו הי' עוקר ופוצל ההרים הגבוהין. כנ"ל. ואולם ר"י הי' סיני ממש ולז"א סיני עדיף כמאמרם ז"ל בערובין הנ"ל ע"פ וממדבר מתנה כו' שמשים עצמו כמדבר הוא במתנה ותלמודו מתקיים בידו וכמש"ש רש"י ז"ל ע"ש:

וראיתי להר"ז זצ"ל בס' ראש יוסף על ש"ס שכתב בשם מר זקנו הגאון החסיד ר' משה קרעמיר זצ"ל מווילנא ביאור נכון על הגמרא דסנהדרין דל"ג ע"ד עמו מלמד שהלכה כמותו עפמ"ש ריש מס' סוטה ד"ה את דכא ושפל רוח ח"א אתי דכא וח"א אני את דכא, ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל ההרים וגבעות והשרה שכינתו על ה"ס ובערובין די"ג מ"מ זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין הן כו' ללמדך שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו כו' וז"ש ע"ד עמו א"כ מוכח שהי' עניו למאוד כנ"ל אני את דכא וא"כ הלכה כמותו כמו ב"ה שהלכה כמותן מחמת ענוותם ודפח"ח:

ובחידושי עה"ת כתבנו בזה בביאור הפסוקים פ' שמות ג' ויאמר משה כו' מי אנכי כי אלך אל כו' ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כו' ואינו מובן כלל עפ"י פשוטו לכאורה ורש"י ז"ל פסקי לשאי קרא (וכתבתי בזה בחי' שם בס"ד) עיי"ש ונראה להסביר ע"ד הפשט יען מרע"ה בגודל ענוותנותו הירא מתחילה בעסק שליחות הנכבדה הזאת שעל ידו יהיה הוא הגורם ליצי"מ ולז"א מי אנכי כו' וכי אוציא כו' והשיב לו השי"ת דאדרבא מזה ענוותנותו הוא שזכה לזה כי אהיה עמך כנ"ל אני את דכא, וזה לך האות, שאני את דכא בהוציאך כו' תעבדון א"א על ההר הזה דייקא וכגמרא דסוטה הנ"ל מסתברא כמ"ד אני את דכא דהרי הקב"ה שפל כל ההרים והשרה שכינתו עה"ס כנ"ל, וזהו דרוש שאמרתי באריכה בעזה"י. גם הפסוקים הקודמים ועתה לכה ואשלחך כו' דקשה טובא כפל המלות בעניינים שונים דהיכת לכה מורה שילך מעצמו ושוב אמר ואשלחך כו' ועוד כמה דיקדוקים שיבואר לפנינו. וי"ל בהקדם מדרש רבה ויקרא פל"ד אלמלא הי' יודע ראובן שהקב"ה מכתיב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתיפו היה מוליכו אצל אביו כו' וכ"ה במדרש רות ועיי"ש והוא ענין פליאה לכאורה וכבר דשו בי' רבים זה בכה וזה בכה, וחוץ לדרכינו אמרתי בזה עפ"י שהקשו רז"ל וישמע ראובן כו' מה שמועה שמע כו' ואמנם עפ"י פשוטו י"ל דשפיר מוסב על מה דהיים בפסוק הקודם ועתה לכו כו' ונראה מה יהי' חלומותיו דפרש"י עפ"ד רז"ל דרוה"ק אמרה כן עיי"ש והיינו דאמר וישמע ראובן מה שאמרה רוה"ק כנ"ל ולזה ויצילהו מידם כנ"ל:

והנה במס' תענית דכ"א ע"א בעובדא דאילפא ור' יוחנן הוי גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא כו' אתו תרי מלאכי השרת שמעי' ר"י כו' א"ל ר"י לאילפא שמע מר מידי א"ל לא אמר מדשמעי' אנא ואילפא ל"ש ש"מ לדידי' קיימא לי שעתא ע"ש, והנה באמת הצלת יוסף הצדיק ע"י ראובן מה שלא הציל אותו ביד חזקה בפרהסיא לעיני כל אחיו הוא יען חשב שבאמת מוטל הדבר להורה על כל האחין או להיבת יראתו מאחיו חשב שלא יוכל להצילו תיכף ומיד הצלה שלימה, ואמנם לפי הגמרא דתענית הנ"ל ולפמ"ש דבאמת ראובן בלבד שמע הב"ק דרוה"ק במאמר ונראה מה יהי' חלומותיו כנ"ל דמזה יש הוכחה באמת דלדידי' הוא דקיימא בעתא לענין הצלת אחיו לדיק מדהוא לבדו שמע ברוה"ק כנ"ל אלא די"ל דראובן בעצמו לא ידע מזה שהשמועה בא אליו בלבד והשב שגם אחיו שמעו כמותו ולפ"ז מדויק היטב דברי המדרש הנ"ל אלמלא הי' יודע ראובן שהקב"ה מכתיב עליו דייקא וישמע ראובן כו' כנ"ל שהוא לבדו שמע כו' בכתיפו הי' מוליכו כו' כנ"ל והאולם הם כי הדברים מושכלים והוא פרפרת נאה ת"ל. אמנם פשטות דברי המד"ר הנ"ל כמש"ש אר"י למדה תורה ד"א באדם שעושה מצוה יעשה אותה בלב שמח שאילו ראובן הי' יודע כו' וכן מש"ש ואילו הי' יודע בועז שהקב"ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי עגלים פטומים הי' מאכילה ובמדרש רות הוסיף ג"כ ואילו הי' יודע אהרן שהקב"ה מ"ע הנה הוא יוצא לקראתך בתופים ובמחולות הי' יוצא לקראתו] ונראה מכ"ז כי יש בזה עוד כוונה אחרת לזה כ"ל באמת הענין בפשוט וכמו שאבאר בס"ד

והנה ידוע, מאמר רז"ל, כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו, וכל בריאת העולם הזה ושוה"כ, הכל בשביל עסק התוה"ק ועבודתו ית"ש, ולזה האדם אשר ע"פ האדמה הוא בבחי' סולם מוצב ארצה וראשו כו' כידוע יען מצד גשמיות והומרו הלא אפר יסודו ותקוות אנוש רימה, ואולם מצד נשמתו הקדושה חלק אלקי ממעל גבוה מעל גבוה כו' [ועיי' בהרשב"א ז"ל בענין יעקב ברכות במאחז"ל שמעאל בני ברכני כו' והמ"ל] ולדעתי י"ל בזה מאמר הלל בסוכה דנ"ג אם אני כאן כו' אשר הדבר לפלא על ענותן כהלל יאמר ד"ז, ולהנ"ל י"ל עד"ז דאדרבא זהו מורה ג"כ על ענוותנותו, דהרי ענין מאמרו הי' בשעת שמחת בית השואבה שהי' שואבים רוה"ק ואמר זה להשפיל עצמו ולזרז. א"ע כמה צריך להיות בלב טהור ובדביקת מחשבותיו הקדושים בעבודתו ית"ש בל יפול ח"ו אף רגע כ"ש כי זה לעומת זה [היינו ערך החסרון כמה גדול כנגד המעלה הגדולה שיכול להגיע וכמאחז"ל בשעת פטירתו ש"א מראין לו כמה עולמות שאיבד מה שהי' בידו להבינם והמ"ל] וז"ש א"א כאן כו' למקום שאני אוהב רגלי מוליכות כו' והוא ממש כנ"ל בבחי' סולם מוצב כו' והכל תלוי' בבחירה וז"ש אם תבוא אל ביתי כו' ומראשית כזאת, הודיענו השי"ת בראשית ברא בשביל ישראל שנקראו ראשית וגם מבואר בבריאת האדם ויניחו בג"ע לעבדה כו'

פתיחה

כו' אדם אין לעבוד כו' ובפרש"י ז"ל ממארז"ל שאין אדם להתפלל עליהן וכמארז"ל (בב"ר פי"ג) ע"פ שאה"ז ואד יעלה מה"א עלה שבר מן הארץ מיד והשקה אה"א וכמ"ש בזוה"ק בכ"מ אתערותא דלתתא כו' ולזה מלינו כ"פ ענין ישועה וגאולה בכלל ע"י התעוררת לדיק אחד שבדור באיזה עסק דבר מלוה פרטי הגם כי נראה קטנה וקלה במות שהיא בעיני ב"א, וביותר אם עסק המלוה הוא בענין לדקה וגמ"ח שגומל לאיש אחד, [ע"ד עולם חסד יבנה, לווין זמ"ז היום מהלילה כו' בגבורות מה"א ואכמ"ל] וכמארז"ל כל האומר דבר בש"א מביא גאולה. כו' דהוא ג"כ מענין גמ"ח כו' וכמבואר. ומעתה מבואר המדרש הנ"ל די"ל ג"כ כנ"ל דכל הצלת אותו הלדיק נלמח מכח התעוררת של גדול האחין ראובן אף שלא נגמר בפועל הוא מחסדי השי"ת לחשבו כאילו גמרו, עדה"פ ולך ד' החסד כו' [ולע"ד למה שאמרו רז"ל אין המלוה נקראת אלא על שגומרה וכן בב"ר פ' פ"ה ע"פ מה בלע כו' דהה"ל עכ"פ עשו מה שבידם לפי מחשבתם עכ"פ] וז"ש אלמלא הי' יודע ראובן כו' ובפרט דכל הנך מילי דחשיב הוא בענין גמ"ח כנ"ל [וביותר י"ל בזה במה שהכתוב מעיד עליו כמו שדייק המדרש שזהו ענין גדול מאוד. ואין להאריך] וז"ש המד"ר שלמדה תורה ד"א שאדם עושה מלוה יהי' בלב שמח כו' ובפרט לפי הנ"ל דבענין מלות לדקה וגמ"ח מיירי וכ"ה הרגילות בלשון הירושלמי והמדרשים בכ"מ שמזכיר סתם מלוה הוא עסק לדקה וגמ"ח וכידוע. ונראה כוונת לביאור הפסוקים הנ"ל, דיתכן הענין ביל"מ שמתחילה נגלה השי"ת למרע"ה בסנה ובפרש"י ומארז"ל ע"ד בכל לרתם כו' כביכול בבחי' אין אבות מגזיר כו'. והוא ע"ד ישמעאל בני ברכני כנ"ל] והיה נלרך התעוררת הלדיק שבדור רעיא מהימנא מרע"ה וז"ש לכה ואשלחך דייקא, היינו שיתעורר עסק הליכתו בזה מעצמו ואח"כ יהיה בבחי' שליח שנופל עליו סיועת המעלה [והוא ע"ד הבא לטהר מסייעין לו] וזה"ש והוציא את עמי כו' כמדתו ית"ש ברוב חסדו לחשוב את הגורם בבחירתו הטוב כאילו נגמר בפועל ע"י. וכנ"ל וז"ש מרע"ה מי אנכי כי אלך כו' הנה התגלל עצמו ברוב ענוותנותו מתחילה על דיבור לכה ובסיום זה הדיבור והוציא א"ע כו' יען בהדיבור ואשלחך אינו מוקשה כ"כ כמו שכתבנו במ"א דעסק שליחות הוא בודאי בסיועת המעלה וע"ד שלוחו ש"א כו' ומכ"ש באלף שבדלות שליח ד' ית"ש וז"ש מי אנכי כי אלך כו' שיהיה אף גם התחלת הליכה עכ"פ מעצמו כנ"ל וכי אוליא כו' והשיב לו השי"ת כי אהיה עמך כו' וזה לך האות כ"ת שלחתיך ויבואר עפ"י מה דאיתא במדרש רבה שמות פ"ג בפי' לכה דר"ל דלך מיוחד השליחות ולא ביד אחר ולכך נכתב לכה בתוספת אות ה' שהוא מורה על נקודת קמץ כמבואר דאילו הי' הכוונה רק על הליכה הול"ל לך ובמבואר ומבואר שם שהיה מיוחד למרע"ה היינו השליחות והתורה הקדושה כמש"ש שבת פ"ע ע"פ זה"מ כו'] ולפ"ז שפיר י"ל דגם מתחילה הוא ע"י עזרת וסיועת הבי"ת וז"ש אנכי כו' וזה לך שהוא בנקודת קמץ דהיינו שהוא בתוספת אות ה' האות דייקא אחר אנכי שלחתיך תיכף מתחילת ההליכה יען הכוונה דלך מיוחד השליחות וזש"ה בהוציאך את"ע ממצרים תעבדון כו' דהיינו גם מתן תוה"ק יהיה מיוחד למרע"ה כנ"ל כמבואר דכל ענין יל"מ היה בשביל מ"ת וממילא דהשליחות מתחלה הוא מיוחד ג"כ לסרסר הנאמן מרע"ה, ועכ"ז הוא מחסדי השי"ת וכמארז"ל במקום גדולתו של הקב"ה א"ת ענותנותו שהרי באמת ענין יל"מ הוציאנו הקב"ה לא ע"י מלאך כו' אלא בכבודו ובעצמו שנאמר ועברתי בא"מ כו' וגם מתחילה בעסק השליחות דמרע"ה היה ג"כ הכל בעיקר בסיועת השי"ת וכנ"ל, ואולם מחסדיו ית"ש החשיבו למרע"ה כאלו נגמר ע"י [ע"ד ולך ד' החסד כו'. כנ"ל:

ויען הבאתי למעלה דברי המדרש בענין הצלת ראובן ליוסף הלדיק ואידון יומא דחנוכה אמינא להזכיר דבר בעה"ו, בישוב דברי המדרש חזית שה"ש ע"פ הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף וע"פ כל מגדים זה נר חנוכה ובכבר דשו בי' רבים ואענה גם אני את חלקי עפ"ד הט"ז רס"י תר"ע בישוב קושיית הב"י דבלילה הראשונה הא לא היה הנס שהיה שמן להדליק ותירץ דעכ"ל דגם בלילה נעשה הנס שנשתייר שמן ממה שהיה. ראוי לה עפ"ד הזוה"ק דאין הברכה שורה אלא בדבר היש ואין נעשה נס בדבר הריקן לעשות בריה חדשה, וזה תלוי במה דאיתא בשבת דכ"ג ע"ב בהפלוגתא של ת"ת כמה גדול איש זה כו' ות"ת כמה גרוע כו' שנשתנו עליו סדרי בראשית ובמ"א כתבנו בהא דברכות ה' ע"ב א"ד הדר חלא והוי חמרי וא"ד אייקר חלא כו' דתליא ג"כ בהפלוגתא הנ"ל. וכמבואר והנה בזוה"ק מבואר בהא דראובן שיען להשליכו לבור נחשים ועקרבים למען הציל אותו מידם דייקא יען שהאדם בעל בחירה והיה קשה יותר הנס כביכול להפך מחשבתם והוא ג"כ ע"ד הנ"ל דלא ניחא לקב"ה למעבד ניסא בהשתנות סדרי מ"ב וכמ"ד כמה גרוע כו' ולזה ביוסף הלדיק בודאי ג"כ לא ניחא קמי' בשינוי סדר מ"ב שהוטבע מאז להיות הבחירה בידי אדם ולזה שפיר חשב ראובן להצלה גמורה וז"ש הדודאים כו' ז"ר שהציל כו' דייקא וא"ש ע"פ כ"מ זל"ת דלי"ק קושיית הב"י די"ל כתי' הט"ז וכנ"ל עוד אזכיר הנה מה דאיתא בפסיקתא מזמור שיר חנוכת הבית לדוד שנו חכמים מלוה נ"ח מלוותה משקה"ח עד שעה שתכלה רגל מן השוק, והוא ענין פליאה לכאורה, [הובא בשם' פרדס דוד ובנה עליו מגדים גדולים] ואמרתי עפ"ד רז"ל וכי דוד בנאו כו' והובא גם בס' הנ"ל תירץ בשם המפרשים עפ"ד הנאמר. וישב דוד ושמואל בנויות ברמה וכי ברמה ישבו אלא שהיו מלינים מקום לבהמ"ק שהוא רומו של עולם ולזה יחסו ג"כ הבית המקדש לדוד המע"ה יען היה מטריח עצמו בהכנת המקום ע"ד הכשר מלוה כמלוה:

והנה בשו"ע או"ח סי' תרע"ג ס"ב הדלקה עושה מלוה לפיכך אם כבתה א"ז לה ואפילו המדליק בע"ש כו'. והוא מדברי תה"ד והובא בט"ז שם דטעמו דהכשר מלוה כמלוה וכמ"ש התוס' יבמות ד"ד בהא דא"ל אביו שחוט לי בשל לי והרא"י מדמברכין גם בע"ש להדליק דע"כ צריך להדליק קודם שקיה [ואפילו להט"ז שם שחולק על תה"ד מודה במקום אונס דהכשר מלוה כמלוה כמש"ש] בטעם ברכת להדליק בע"ש קודם שקה"ח. בע"כ מטעם הנ"ל יען הוא אנוס שלא יכול להדליק בזמנו חשבינן הכ"מ כמלוה והשתא י"ל הפסיקתא הנ"ל. עד"ז דממ"ש מזמור שיר חנוה"ב לדוד דקשה וכי דוד בנאו כנ"ל וצ"ל ע"י שהכין מקומו דמבואר מזה דהכ"מ כמלוה [ובזה ג"כ יען אנוס בדבר גם להט"ז הנ"ל חשבינן הכ"מ כמלוה כנ"ל] ולזה מתפן ג"כ הא דמלות נ"ח זמנה משקה"ח כו' דבלא"ז היה קשה ע"ז הא בע"כ בא' ימי חנוכה יש שבת ג"כ למה יעשו בע"ש ואיך יברך להדליק כקושיית התה"ד הנ"ל] וצ"ל ג"כ מכח הכ"מ כמלוה [ובפרט במקום אונס כנ"ל] וא"ש כנ"ל. [וע' במדרש שו"ט סי' למ"ד וא"ש ביותר ע"ד הנ"ל:

ובההוא שנינא אמרתי באגדה דשילהי מסכתא חולין דקמ"ב תניא דבי ר' יעקב אומר אין לך כל מלוה שבתורה שמתן שכרה בלדה שאין תחה"מ תלוי' בה בכבוד אב ואם כתיב למען יטב לך כו' הרי שאמר לו אבין עלה לבירה כו' ודילמא לא הוי הכי ר' יעקב עובדא חזי וכ"ה בספ"ק דקדושין, דקתני בלשון המקשן ודילמא ל"ה הכי תיבת הכי כשפת יתר לכאורה ודי בקילור ודילמא ל"ה כלשון הרגיל בגמרא בכזה, גם ראוי להתבונן בפיתחן של חז"ל במה שמביא ענין המעשה מצורפים שני המלות דכיבוד אב עם שלוח הקן בביאה מאחר דבאמת בחדא מיהון סגי לי' הגם כי י"ל בהיות המעשה כך היה עכ"ז מהראוי להבין חידותם ז"ל במה שמעתיק כל המעשה לענינו דייקא, וכ"ל עפ"י דאיתא במדרש תנחומא פ' תלא ג"כ מעשה באחד שעלה לאילן לקיים מלות שלוח הקן ונפל ומת, ומבואר גם במדרש תנחומא הטעם שלא

הגינה

פתיחה

הגינה המצוה עליו משום דלא היה לו לחזור אחריו כדקיי"ל כי יקרא כו' שא"צ לחזור בהרי' כו' וכ"ה בגמרא לעיל בזה ולפ"ז י"ל דגם הש"ס בהא ידעו מהמעשה דהמד"א [דיתכן דמעשה קודמת היה] ועכ"פ משלה"ק לחודא אין ראיה כלל כנ"ל יען אין מצוה כלל לעלות ולחזור עבור זה בלבד כנ"ל, גם מעסק מצות כיבוד אב לחודא י"ל דאין ראיה שהרי לוה האב להביא לו גוזלות לאכילה דה"ל כמו שהוא לי ובשל לי דריש יבמות כנ"ל דהוא רק הכשר מצוה וכמ"ש התוס' שם ואין מזה ראיה למקום שגמר המצוה בכלל די"ל שפיר דמגין המצוה גם בעוה"ז [וכדקיי"ל בעלמא דאין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה ובלא"ה יש חילוק בין הכשר מצוה לעצם המצוה כמ"ש בתוס' יבמות שם וכנ"ל]:

לזה מביא הגמרא מעשה אחרת חדשה באופן דשתיהם הנה נזדמנו ביחד היינו עסק מצות כיבוד עם ענין שלוח הקן וכמ"ש שליוה לו אביו להביא גוזלות ועלה ושילח האם כו' דמזה שפיר ראיה תותבת לדבריהם ז"ל שהפירוש מתן שכר הכל לעוה"ב דנהי דמכיבוד אב גם בזה אין ראיה כנ"ל היות שלא נגמר קיום המצוה עדיין, ואולם דבזה יש ראיה עכ"פ מהמצוה דשלוח הקן דנגמר מכללה דבזה אין לומר כהסברת המדרש הנ"ל יען לא היה מחויב לעלות ולחזור אחריו דזה אינו בזה דבלא"ה היה החיוב עליו לעלות עכ"פ מצד המ"ע דכיבוד אב וא"כ ממילא דענין שלוח הקן היה לו במקרה ושפיר קרינן בי' כי יקרא ק"צ כו', וכיון שקיים עכ"פ מצות שלוח הקן כתקונה ועכ"ז לא הגינה עליו המצוה דשלה"ק הרי מוכרח שכל ענייני שכר המצות ותשלום הגמול הכל בעוה"ב וממילא דגם אריכות ימים הנאמר בכיבוד אב נ"כ הכי וממילא דלפ"ז מדויק היטב דברי המקשן באומרו ודילמא לא הוי הכי דיקא הייטו אופן המעשה בשתיהן יחדיו כנ"ל דמכ"א מהן לבדנה אין ראיה והוכחה, לזה השיבו בגמרא דר' יעקב עובדא חזא הייטו באופן וגוונא הנ"ל שניהם יחדיו דיקא ומזה הוכיחו שפיר דענין הטבה ואריכות ימים בעולם שכולו ארוך וטוב ונכון בעזה"י כנ"ל:

שוב: אחר ימים רבים מצאתי במדרש רות פ"ו בפיסקא המתחלת ליני הלילה כו' במעשה דאלישע ב"א בזה"ל פ"א הי' יושב ושונה בבקעת גנוסר וראה אדם אחד שעלה לראש הדקל ונטל האם על הבנים וירד בשלום במוצאי שבת ראה אדם א' שעלה לראש הדקל ונטל הבנים ושלח את האם וירד והכישו נחש אמר כתיב שלח תשלח כו' היכן טובו של זה והיכן אריכות ימיו ע"ז ולא ידע שדרשה רע"ק בציבורה למען ייטב לך בעולם שכולו טוב כו' ולפי הנ"ל ל"ק די"ל דשם איירי שלא עלה בכיון בשביל שלה"ק ושפיר קרינן בי' כי יקרא והכי משמע לישנא ובזה יתיישב קצת גם מה שהביא גם מעשה הקודם בא"א שנטל האם עה"ב וירד בשלום כנ"ל ואין להאריך עוד לאלקי מילין בביאור הפסוקים דפ' שמות כנ"ל אנכי אהיה עמך וזה לך האות כו' עפ"י מה שיש להבין בגמרא דסוטה הנ"ל דה"א אתי דכא וה"א אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני א"ד וראוי להתבונן מאי נפ"מ, לכאורה בזה הנה דבאמת מעשה של הקב"ה הוא אשר במקום גדולתו אתה מוצא ענותנותו שכביכול את דכא עכ"ז אינו מובן לכאורה מה מרווית דכא בזה מאתי דכא וצ"ל די"ל עד"ז דאם אתי דכא נמצא דהדכא הוא רק בבחי' מקבל, משא"כ להאמת דאני את דכא נמצא הענין בבחי' משפיע ע"ד צדיק מושל בי"ת (וכמארז"ל מי מושל בי צדיק):

והנה ידוע מארז"ל בפסוק והאיש משה עניו כו' וא"ו זעירא דמרע"ה לרוב ענותנותו כתב עני והס"ת הוסיף וא"ו וי"ל הענין בזה ביותר לפי הנ"ל כי מרע"ה כתב עני דהוא בחי' מקבל בבחי' מדה עשירית דהיא עני דלית לה מגרמה כלום כידוע אמנם לאמת מרע"ה הנקרא איש אלקים, בבחי' ת"ת המשפיע שמרומז ע"ז אות וא"ו והיינו כמ"ד אני את דכא כנ"ל ע"ד רמז, (וז"ש רז"ל בפסוק אל תקרב הלום אין הלום אלא כו' כנ"ל), ובז"י הפסוק הנ"ל ע"ד רמז למה שטען מרע"ה מי אנכי כי אלך וכי אוציא את ב"י כו' דזה ל"ל בבחי' משפיע ופועל והיה תשובת השי"ת אנכי אהיה עמך כנ"ל אני את דכא והעניו כחו גדול מאוד בבחי' משפיע וזה לך האות, היינו האות וא"ו הנ"ל שבפסוק והאיש משה עניו שמורה ע"ז כנ"ל, כי אנכי שלחתיך כמש"ל דהוא בבחי' שליח דכלול בו כח המשלח וכנ"ל וז"ש בהוציאך תעבדון א"א על ההר הזה דמוכרח ג"כ הכל כמ"ד א"א דכא כגמרא דסוטה הנ"ל כנ"ל וי"ל שזה רמזו רז"ל בבכורות ד"ה מנה ב"ק כפול והביא הפסוק ואת האלף עשה ווים לעמודים, ווים דייקא כמלתו בקודש, ויתכן ביותר עפ"י מה שכתבנו בחי' עה"ת בס"ד ע"פ עפרון חסר וא"ו עפ"ד עה"ק פרשה ויחי דאות וא"ו רומז על אמת ולז' אחר שהי' עפרון משל דבורו לזה חסר ו"ו ובזה י"ל ג"כ מה שארז"ל בקדושין דס"ו ע"ב ע"פ הנני נותן בריתי שלום וא"ו קטיעא לרמז מ"ש רז"ל דמשנין מפני השלום ואכמ"ל:

והנה כעין הנ"ל בענין החילוק בין בחי' מקבל לבחי' משפיע כתבתי בס"א בענין לומדי ועוסקי תוה"ק בין הלומד ועוסק לשמה דהוא וודאי בבחי' משפיע אבל לדידי' ואפי' לעלמא, כמבואר בספרים [דס"ה ב'] וכמו שאמרו ז"ל בלשון המשנה רפ"ו דאבות הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ול"ע אלא שהעה"ע כלו כדאי הוא לו ומה שאמרו ז"ל זוכה לדברים הרבה י"ל עפ"ד מד"א פ' נ ע"פ העם ההולכים בחושך ראו אור גדול נדרש על העוסקים בתורה שבע"פ שקשה ללמוד ויש בה צער גדול [מתחילה] שהיא משולה לחושך, [ועי"ד שאמרו ז"ל במחשכים הושיבני זו תלמוד בבלי] ראו אור גדול אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר בטוב טעם ולפ"ל ואוסרי' כלאה השמה כגבורתא עכ"ל ועיי"ש עוד באריכה בזה, והרי אין זכיה גדולה מזה שהקב"ה מאיר עינו בהלכה כידוע אין שמחה כהתרת הספיקות ובפרט לכוין הלכה ולאוקמא גירסא הסייעתא מן שמיא הוא וב"ש ולא עוד אלא שהכ"ע כדאי הוא לו ע"ד שאמרו ז"ל ע"פ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ כו' וכמאמרם ז"ל ע"פ סוף דבר כו' כי זה כל האדם כל העולם ל"נ אלא בשביל זה ויש סדר למשנה במה דחשוב בהדרגה זוכה כו' עפ"י מאמרם ז"ל בפסחים שם הנ"ל בשם דר"ש דקרי ותני ואתר חדא נפשי דמקשה איש וכאה"א מ"ד אם לא בריתי יומם ולילה כו' וכפרש"י ז"ל שם דאהני לכולא עלמא, ומשני מתיקרא כי עביד חדא דנפשיה הכד וז"ש מתחילה זוכה כו' כנ"ל ול"ע הייט שזוכה יגיע עוד למעלה שאמרי' הגדולה ביותר שאת ועז להיות אהני לכ"ע בבחי' צדיק יסו"ע וכנ"ל:

ועפ"ז י"ל קושיית התוס' בברכות וכ"ד בהא דאה"י א"ר לעולם יעסוק בתו"מ אפילו שלא לשמה דמתוך שלא לשמה בא לשמה מהא דאמרינן הלומד שלא לשמה נח לו שלא נברא ולהנ"ל י"ל עפ"י הגמרא דערובין די"ג ב' שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא כו' והקשו בתוס' שם מהא דע"ג דאמרו ז"ל בואו נחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הן לא חטאו לא באנו לעולם ותירצו דבערובין איירי בסתם ב"א אבל צדיק אחריו ואחרי דורו והוא מכוון כמארז"ל כל העולם ל"נ אלא לצוות לזה כנ"ל וכמאמרם ז"ל בכתובות קי"א ב' ע"ש אינו קם בתה"מ וגם קאמר לא ניחא למרייהו למימר הכי כו' אלא במה שמהנין ועוסקין בפרקמטיא לת"ח כו', באופן דלצדיק גמור העוסק בתורה לשמה וודאי דכדאי בבריאה לו ולדורו משא"כ בעוסק שלא לשמה שהוא נכלל בסתם ב"א הנ"ל ושפיר אמרו ז"ל דנוח לו שלא"נ יען כל בריאתם הוא בשביל הצדיק כנ"ל ועפ"ז נ"ל מה שמבואר בשבת דס"ג ע"א דהעוסק בתורה לשמה נקרא ימין ובשלא לשמה הוא בבחי' שמאל ועיין פרש"י ז"ל שם ולפמ"ש י"ל ג"כ דידוע ימין בב"מ הוא בחי' משפיע

לבי'

פתיחה

ושמאל הוא בבחי' מקבל, והנה הלומד לשמה הוא משפיע לכל העולם כנ"ל, משא"כ להיפך הוא בבחי' מקבל שלא די שאינו משפיע לאחרינא אף גם חיותו ובריאתו הוא רק בגדר מקבל בזכות הצדיק הגמור כנ"ל וז"ש בפ"ד דאבות כל הנהנה מד"ת נוטל חייו מן העולם, ומבואר ע"ד הנ"ל ובזה יתכן ג"כ לפרש במה שאמר שם ודאשתמש בתגא חלף מה. דנקט התנא הקדוש שוכנו החרוץ בלשון הזה דייקא [ועיין בס' ספא"ב בזה בדפח"א] ולהנ"ל יאמר דנמשך לדעיל שעושה קדושה לאתוך או להתגדל דהיינו שלא לשמה ובזה רמז גודל חסרונו ופחיתת פשעו בזה: שהוא גרם לעצמו ענין חילוף ממש מהדרך היותר אשר בידו היה לתקן כוונת הבריאה כאשר היה: עסקו בתורה לשמה שהיה הוא בבחי' משפיע לכל הנבראים משא"כ עתה: שהוא להיפך שלא די שאינו מטיב לאחרינא עוד תמורתו: בו בדרך חילוף תחת סוג מקבל מאחרינא כנ"ל כדרך בחי' ימין ושמאל כנ"ל:

והנה רבותינו בתוס' ז"ל תירצו דהא דלעולם יעסוק בתו"מ אפילו שלא לשמה הוא בלומד ע"מ שיכבדו אותו ולא לקנטור ח"ו וע"ז קאמר בפסחים ד"נ: גם דעד שמים חסדיך וכן במה דהאריך בשבת שם. בשמאלה עושר וכבוד הוא בגוונא הנ"ל ועפ"ז י"ל אמור הפסוק תהלים סי' לא' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך דהיינו העוסקים לשמה באים לאריכות ימים בעולם שכולו ארוך וכמ"ש ז"ל ע"א עלמא עין לא ראתה כו' פעלת תשלום הגמול בעוה"ז לחוסים בך נגד ב"א דייקא שעוסקים בתו"מ לנגד ב"א שיכבדוהו כנ"ל:

ובמ"א באתי בפסוק הנ"ל עד"ז דהנה ברים ברכות ד"ד מקשה הגמרא ע"פ לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני ודוד מי הוי קרא לנפשי' חסיד כו' ויען הרפוא נתונה לנו לפרש עוד תירץ על קושיית רז"ל באגדה כידוע לזה הנני בעני חלקי אמרה נפשי מה שיש לי לתרץ עוד קושייתם ז"ל בזה, עפ"י מה דאיתא במס' יומא, דפ"ו ע"א ה"ד חלול השם אביי אמר כדתניא ואהבת את ה' שיהא ש"ש מתאהב על ידך כו' עד ועה"כ אומר באמור להם עם ד' אלה ומארצו יצאו ופרש"י ז"ל, את ע' קרא הכתוב הה"ם כשאדם חשוב עושה עבירה ופורעניות באה עליו והכל אומרים מה הועיל לו ראה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו כו', ולפ"ז י"ל בנוה שביקש דהמע"ה שמרה נפשי כי חסיד אני היינו שהוא מוחזק בעיני הבריות עכ"פ לצדיק וחסיד ולזה ביקש שישמור את נפשו מכל רעה בל יהיה ח"ו חה"ש בדבר הנ"ל:

והנה ידוע יפה שעה א' בעוה"ב מכל חיי עוה"ז ויפה שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז כו' [וכן בעובדא דרחב"ד בתענית דכ"ה דבעי רחמי ובקלוהו תגא גדול הכם האחרון יותר מן הראשון] ולפ"ז נפורת הדין לא היה מהראוי להצדיק השלום שום גמול ויעוד טוב בעוה"ז בכדי להרבות שכרו ביותר לעוה"ב כנ"ל יפה שעה אחת בעוה"ב מכל כו' זולת למען בל יהי' ח"ו חה"ש בדבר הנ"ל וז"ש מה רב טובך אשר צפנת ליראיך בעוה"ב פעלת לחוסים בך גם ביעודי טוב בעוה"ז לנגד ב"א דייקא שלא יהי' אומרים ראה, כו' כנ"ל:

ובדרוש לסיום שיחה סד"מ אמרתי בהא דריב"ל במשנה סוף מס' עוקצין עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, דצריך טעם למה חשבון הזה דווקא גם יל"ד בסיום הפסוק ואוצרותיהם אמלא דמאי הכוונה בזה. ואמרתי די"ל בזה ענין חדש קצת לא כפי הנראה בפשוטו להורה דהש"י עולמות הוא שכר המצוה אלא דזהו הכל תוספת מלבד תשלום הגמול המצות והוא עפ"י הידוע תרי"ג מצות דאורייתא וז' מצות דרבנן בס"ה תר"ך מצות ונשתמא מעוה"ב תשלום גמול הטוב בעין יפה ובמדה גדולה ואיתא במס' שבת ל"ה א' ערובין י"ד ע"ב אמר אביי ש"מ האי גודשא תילתא והוא תילתא מלבד כמש"ש ונמצא החשבון מכוון דש"י עולמות הוא שליש מלבד מן תר"ך וז"ש עתיד הקב"ה להנחיל כו' שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא דייקא דזהו בדרך ש"ע בנחילה הש"י עולמות משום ואוצרותיהם היינו שמגיע להם הקרן בעד שכר המצות אמלא בגודש דהוא תילתא כנ"ל, והנה בהגמרא דשבת שם (בדס"ג הנ"ל) צריך להבין להורה במש"ש מ"ד אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד אלא בימינה אורך ימים איכא עו"כ ליכא אלא למיימינין בה א"י איכא וכ"ש עו"כ ויש להבין מאי קושיא ודילמא באמת כך היה המידה למשל אריכות ימים שכר גדול יותר מעו"כ וזכין לזה המיימינין בה בשמאלה רק עו"כ ומנלן דבימינה ליכא שכר שניהם מאחר דבאמת ב' ענינים נפרדים הם:

ובימי חרפי אמרתי בזה בפשט דברי הגמרא עפ"י דאמרינן לעולם יעסוק אדם בתו"מ שלא לשמה שמתוך שלא"ש בא לשמה וא"כ נחזי אנן בזה שלמד מתחילה שלא לשמה שזכה עכ"פ לשכר דעו"כ ושוב בלמודו לשמה הרי שזוכה גם לא"י הרי שזכה לשניהם וא"כ ממילא דפשיטא דגם בזה שלמד מתחילה לשמה דלא גרע מאומה מאילו היה תחילת למודו שלא"ש כנ"ל ובהכרח דבימינה זוכה לשכר שניהם עכ"פ וא"ש דברי הגמרא אלא דמלשון רש"י ז"ל דפירש כיון דאיכא אורך ימים כ"ש עו"כ מבואר דקו"ח הוא לשו"כ מענין א"י נ"ע להורה דמנלן שיזכו לשניהם כנ"ל וע"ד הפשט כ"ל, דענין אורך ימים דקאמר בזה איני כמו בעלמא בשכר המצות דיעוד השכר דא"י הוא לעולם שכולו ארוך כמ"ש בספ"ק דקידושין ושילהי חולין וע"כ דבשכר עסק תוה"ק שפירוש כפשוטו דזוכה ג"כ להאריכות ימים בעוה"ז כדמשמע להדיא בפ"ק דשבת די"ג: בהא דתנא דב"א מעשה בתלמיד א' שקרא ושנה הרבה כו' כתיב בתורה כי הוא חייך ואורך ימיך בעלי שנה הרבה מ"מ מת בחצי ימיו כו' ע"ש וכן משמע גם במס' חגיגה ד"ה ע"א עיי"ש (ומ"ש גם בתוס' ד"ה משמע בדבותיו ואולם בב"ר פנ"ט מבואר אורך ימים בימינה לעתיד לבוא כו') ומאחר דחשוב זה ליעוד טוב האריכות ימים בשכר בעוה"ז מסתמא הם בוודאי של עו"כ דבלא"ה אין זה מתענוג בעוה"ז כלל וכמבואר ואולם בדרך דרוש קצת כ"ל עפ"י מה שביארתי במ"א המשנה אבות פ"ד כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכן אמרו ז"ל כך היא דרכה של תורה כו' וא"א שעשה כן אשריך בעוה"ז פירוש דהופך שתזכה לחלק טוב גם בעוה"ז כמאמרם ז"ל וסוף הכבוד לבוא וכאומרם ז"ל ג' מתנות טובות כו' תורה כו' וכולן ע"י יסורין [וכן הוא בז"ח דמ"ש כ"ה דש"ת כו' כוא בהתחלה] וכמ"ש הרמב"ם ז"ל התורה מתקיימת לא מתוך עידון כו' וכמאמרם ז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי' שנאמר זאת התורה כו' [וכמבואר גם במד"ת בפ' נח הבאתי לעיל דמוסב הכל על תורה שבע"פ וי"ל בדרך רמז ידוע כי תורה שבע"פ בבחי' מלכו' ונרמז בתיבת זאת כידוע וז"ש זאת התורה דייקא, אדם כי כו'] והענין בזה ידוע הנסיון דעשירות גדול יותר מנסיון העניות כמ"ש וישמן ישורון כו' וכן יאה עניותא לישראל ואולם אחר שהורגל בקיום עסק התורה ועברו רוב ימיו ושנותיו ולא חטא שוב לא"י ורגלי חסידיו ישמור וכן אמרו ז"ל לצדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה ולפ"ז א"ש גם הנ"ל ושפיר הוכיחו כיון דבימינו זוכין לא"י מהראוי עכ"פ להיות זוכין בזקנותן לעו"כ וכנ"ל:

ובחי' עה"ת פ' וישב כתבנו בדברי המד"ר והובא ברש"י ז"ל שם ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף הענין בזה וגם בדיוק הלשון דקפץ עליו דייקא [ולא אמר הביא עליו] וי"ל עפ"י דברי הגמרא הנ"ל דלצדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה וא"כ לפ"ז יעקב אבינו עה"ש מצד עצמו אשר הי' באמת לעת זקנותו כך הוא המדה כנוב' מהראוי היה לו לישב בשלוה אחרי שעברו עליו מנעוריו כמה יסורי צרות ר"ל ואולם באמת בכאן הוכרח להיות להיפך

פתיחה

להיפך יען שגם יקירו יוסף הצדיק שלופה השי"ת ועיני: אל יראיו שיוסף נלמד ג"כ להיות צדיק יש"ע וא"כ עכ"פ לגבי דיוסף הצדיק שהיה אז בנערותו ותחילתו צריך לחיותו ביסורין עכ"פ כנ"ל ומצד יוסף הצדיק נתלבש בע"כ גם יעקב אע"ה ביסוריו. וא"ש קפץ עליו דייקא וא"ש היטב והסיום לשון המדרש הנ"ל כתבתי ג"כ שם אין כאן מקומו:

ונחזור לענינינו בענין קושיית התוס' הנ"ל הא דלעולם יעסוק בתו"מ שלא לשמה שמתוך כו' מהא דהלומד שלא לשמה נוח לו של"כ וראיתי להגאון החסיד בעל השל"ה ז"ל כתב לתרץ די"ל דה"כ דלומד שלא לשמה באופן שמתוך זה יבוא לשמה למשל אם מתחילה קשה לו ללמוד לש"ש מצד לימנוס פרנסתו ודוחקו ולומד כדי שיהנו אותו ב"א ואזי יכולת בידו ללמוד מתוך הרחבת הלב לשמה אמיתי ועש"ה שהאריך בזה בדפה"ח והנה הדברים האלה מסכימים למה שאמרנו מכבר דלהאורה יש קשיא והתירה. גדולה בהשגה דאבות דכל הנהנה מד"ת נוטל חייו מה"ע מהא דפ"ק דברכות. כפירוש אמרו ז"ל הרוצה להנות יהנה כאלישע אך דבאמת לק"מ ודבריהם ז"ל נאמנו מאוד דחילוק והפרש קל יש בד"ש בדבר והפוכו למשל ההנאה כדי שיוכל ללמוד כחפצו בתורת ד' זהו רשות של מצוה וז"ש יהנה כאלישע דייקא ואמנם להיפך ללמוד וכוונתו רק כדי שיהנה עצמו הנאת הגוף בזה שפיר אמרו ז"ל נוטל חמה"ע שעושה העיקר טפל כו' וא"ש ודאשתמש בתגא חלף דייקא דבאמת עניני הגופני טפלה להנשמה והשכלי. והוא עושה בחילוף ממש כנ"ל והדבר מבואר. עוד י"ל ביישוב קוה"ת הנ"ל עפמ"ש בחי' עה"ת ב"פ ראה בביאור הפסוק למען יטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הטוב והישר כו' דרש"י ז"ל פירש הטוב בעיני המקום והישר בעיני הבריות, והן הן דברי רבינו הקדוש בריש פ"ב דאבות איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושי' ותפארת לו מן האדם, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ואמנם בביאור כוונת רבינו הקדוש בזה כ"ל הענין עפ"ד הגמרא במס' ע"ג די"ז ע"ב בהני תרי תנאי דת"א לעבור אפיתחא דעכו"ם דבעל יצרא וח"א לעבור. אפד"ז כ"ה דכייפין ליצרא ונהוי לן אגרא עפי [ובמ"א בארנו בזה הפסוק בתהלים פ"ד אשרי יושבי ביתך עוד כו'. אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם דהנה ב' בחינות הנ"ל, הא' הוא ענין תמימות ויושבי בהמ"ד ממש הב' הוא ענין מסילות בלבבם להיותם עוברים בשמי יצרים ולהגביר היצ"ט כנ"ל, וכל לבבות דורש ד', אשרי יושבי ביתך כו' שהוא לנגד בחי' א' הנ"ל ולנגד בחי' הב' אשרי אדם עוז לו בך. מסילות בלבבם דייקא כנגד בחי' ב' הנ"ל]:

ובזכרוני ששמעתי בילדותי מהה"ג ש"ב הגאון החסיד מופה"ד מוהר"א ליב זצ"ל [שהי' אבדפ"ק] שאמר דמ"מ יותר יש לבחור דרך הא' הנ"ל דבדרך הב' הגם די"ל דלגבי דידי' הוא מעלה יתירה ושזוכה ג"כ לקבל אגרא עפי כנ"ל מ"מ יש חסרון רב לגבי דחברי' [וכן לנגד בניו אחריו] כי ילמדו ממעשיו ופן ואולי כי הם לא יוכלו לעמוד בנסיון כמותו כי אז יכשל ויאשמו ח"ו בסיבתו וביאר הרה"ג זצ"ל בזה כמה עניני פסוקים בדפה"ח. ולדעתי, כ"ל שז"ב רבינו הקדוש באומרו איזה דרך ישרה שיבור לו האדם יען יש. שני עניני דרכים הנ"ל וא"ש כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם ג"כ דייקא כנ"ל ובזה מבואר גם הפסוק הנ"ל למען יטב לך ולבניך אחריך דייקא כי תעשה הטוב והישר דפרושו גם בעיני הבריות בדרך הא' הנ"ל דאז יהי' טוב גם לבניו אחריו כנ"ל ובזה י"ל גם הפסוק הנסתרות לד"א כו' דהנה בדרך ה"ב הנ"ל ענין עבודת ד' אלקינו בבחי' נסתר בעבודה שבלב הכתוב מדבר יען אז הסיפק כפי הנראה והנגלה לעיני הבריות כנ"ל וכמבואר, וז"ש הנסתרות היינו ענין העבודה בבחי' ב' הנ"ל הוא רק לד' אלקינו והנגלות שהוא בבחי' הא' הנ"ל לנו ולבנינו דייקא שהוא לטוב לנו וגם לבנינו כנ"ל וז"שם לעשות את כה"ת מעו"ע דבבחי' ב' הנ"ל לאו בכל יומא מתרחיש ניסא לעמוד בנסיון. ואין יכולת לעסוק בזאת העבודה בדרך תמידיות (וגם התגא הקדוש דבגמ' הנ"ל שישתמש בה רק בדרך אקראי בעלמא) ואולם בבחי' הא' הנ"ל יכול לקיים ולעשות מעתה ועו"ע לנו ולבנינו כנ"ל:

ועפ"ז י"ל גם קוה"ת הנ"ל דוודאי במי שיכול להתגבר על יצרו ללמוד לשמה מתחילה ואינו עושה כן שפיר אמרו ז"ל נוח לו דייקא של"כ ואמנם למי שא"י להתגבר עצמו בזה אמרו ז"ל לעולם ילמוד אדם גם שלא לשמה דמתוך של"ש בא עכ"פ לשמה לגבי דחברי' שקרוב הדבר שילמדו ממנו ג"כ לעסוק בתורה ומצוות ויתכן שהם יעסקו שפיר לשמה כנ"ל ובדרושים האריכתי עוד בזה"י ביישוב קוה"ת הנ"ל באופנים נכונים יותר תה"ל ונתבנו פה הדברים הנ"ל יען נמליצו למידן כמה גדול אהבה של תורה. ושכר המחזיקין בתמכין דאורייתא, והנה התוס' בסוטה דכ"ז ע"ב הביאו הירושלמי למד ולימד שימר ועשה והיה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק ה"ז בכלל ארור לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היה סיפקו בידו להחזיק והחזיק ה"ז בכלל ברוך דא"ר חנא א"ר עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות כצילן של בעלי תורה שנאמ' כי בצל החכמה בצל הכסף ונאמר עץ חיים היא למחזיקים בה עכ"ל, ובמדרש שו"ט בפסוק אשרי תמימי דרך ההולכי' בתורת ד' קאי על המחזיקים ובזוה"ק פ' ויחי משה אסתכל באספקלריא דנהירא כו' דלעי באורייתא ולית מאן דסמיך לי' כו' כדין לא יהיה קול יעקב ויהון ידיה יד"ע כו' ואמרו ז"ל בברכות דל"ד כל הנביאים ל"נ אלא לשכר מחזיקין כו', ולפמש"ל הנה המחזיקין שלומדים קרובים לשכר ורחוקים מהפסד לענין דאף אם כוונת המחזיקין שלא לש"ש גמור ג"כ יש להם שכר גדול באופן דהלומד כוונתו לשמה (והוא כענין שכתבנו לעיל מתוך של"ש בא חבירו לשמה] ואמרו ז"ל האומר סלע לצדקה בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור, ומכ"ש בחיי עולם העוסקים בתורה לשמה דאתיי לכל העולם כולו כידוע [והארכנו לעיל בזה] וגם באופן שהלומד הוא שלא לשמה וכוונת המחזיק עכ"פ לשמה ג"כ בוודאי טוב שהוא בכלל עוסק בתו"מ לשמה וגם באופן הגרוע שניהם אינם מכוונים לשמה ממש עכ"פ הן בכלל לעולם יעסוק. אדם כו' כפי פשטא וכנ"ל. ומכ"ש באופן המעולה בתרתי למעליותא וקרוב הדבר דשניהן יכוונו לשמה כזבולון ויששכר וכשמעון אחי עזרי' וודאי דיש בהם כפליים לתושיה וזוכין ומזכין לחיי. עולם [ובזה י"ל הפסוק בתהלים קי"ט שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול וע' תוס' ברכות דכ"א ד"ה ספק כו' ודו"ק ק"ת, ועיין במשנה דרפ"ק דזבחים שמעון אחי עזרי' אומר כה"ז] כו'. ובמש"ש ועיי' רש"י ז"ל שם ולפי הנ"ל י"ל לרמז דבדיוק אמר שם זכו הרמז בענין עבודה לשמה ואכמ"ל בזה.

ואסיים הדא פתיחה במילתא זעירתא במה שיל"ד עוד בגמ' דשבת דס"ג הנ"ל בהלשון אלא בימינה כו' דמשמע דגם בשמאלה יש איזה קושיא ואחר היישוב נשאר הקושיא על בימינה. כהשוב בזה ונ"ל עפ"י תוס' הנ"ל במחלוקת כש"ל בין לקנטור כו' והיינו דק"ל גם בשמאלה עו"ב איך יאויר בלקנטור ח"ו הא נוח לו של"כ ועכ"ל ע"מ לכבדו אלא דלפ"ז ק"ל אלא בימינה כו' כמש"ל באופן הא' בפשט דהש"ג הנ"ל ודו"ק כי קצרתי בזה:

השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו ישים חלקנו עם העובדים ועוסקים בתוה"ק לש"ש, וד"ת נא ימושו מפינו כו' וזרעינו ונזכה לגאולת ציון וירושלים אכי"ר:

חלק א"ח · סימן א

שאלה

בענין זמן ק"ש של ערבית ז"ל הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ק"ש איזהו זמן ק"ש בלילה מצותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עה"ש יצא ידי חובתו שלא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה עכ"ל בזה וכבר הקשה הכ"מ שהרי בגמ' מבואר דטעמא דרבנן משום סייג ור"ג עכ"ל דלית לי' הסייג כלל והרי בגמרא (ד"ח ב') פסקינן דהלכה כר"ג. ובשו"ת שאג"א בסי' ד' כתב בזה דהעיקר בדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל כדעת הר"י בזה דלרבנן ס"ל דאם עבר חצות לילה ולא קרא דלא יקרא עוד ושאפי' בדיעבד הפסיד הק"ש דשפיר יש כח לרז"ל לבטל מצוה דאורייתא בשוא"ת כמו הדין בלולית (יבמות ד"צ) וא"כ י"ל דלר"ג דהלכה כוותי' מודה ג"כ דלכתחילה עכ"פ עד חצות ולא פליג רק בדיעבד, ואמנם בתשובה הנ"ל האריך להקשות על שיטת רבינו יונה הנ"ל דלא דמי כלל להדין בלולית דהסייג הוא שלא יבוא לידי איסור מצד אחר [שפטרו מלולית בכדי שלא יעבור על כלאים שלא במקום מצוה] וגם העבירה שיעבור הוא בקום ועשה ומשא"כ בנ"ד דאיך אפשר לבטל עשיו מצות ק"ש בודאי מפני הסייג של ספק ביטול ק"ש פעם אחרת כו' ואיך ניחא הודאי דק"ש זו מפני הספק דק"ש אחרת כא ודאי דבר זה אין הדעת סובלו וע"ש שהאריך עוד בזה, והנה אם כי בעיקר קושייתו זאת קיימתי מסברא דנפשאי בעזה"י מכבר ומצאתי אח"כ בס' של"ה ז"ל (ח"א ד' ק"י) שהעיר ג"כ בזה, אבל לענ"ד נראה דבאמת לא קשה כלל ודברי הר"י ז"ל נכונים לדינא דכעין זה מצינו במשנה שלימה דרפ"ב דבילה לענין ע"ת אכלו או שאבד לא יבשל עלי' בתחילה וביאר הר"ן ז"ל שם דאף לטעמא דרבא שם דע"ת הוא משום כבוד שבת דאפ"ה מוטב שלא יתעדן בשבת אחת ויתעדן בשבתות הרבה שאם אתה מתיר לו לבשל כו' אף הוא יתרשל כו' ולא יזכור לשבת כלל עכ"ד בזה, וכה"ג מצינו ג"כ בעירובין (ס"ז ב') לענין קרפף יותר מב"ס דקיי"ל שהוא כרמלית דרבנן ומבואר בהש"ס ופוסקים (בסי' שמו) דאף שמה"ת הוא רה"י גמורה שאעפ"כ אסרו רז"ל לטלטל ממנו לכרמלית כדי שלא יטעו העולם שהוא רה"י גמורה ויבואו לטלטל גם בתוכו אף שזה האיסור גופא רק מדרבנן עכ"ז אסרו הטילטול ממנו לכרמלית שזהו רק בדרך מקרה כדי שלא יבוא לידי איסור מדרבנן ענין הטילטול בהקרפף גופא שהוא דבר המצוי וההווה וכמש"ש בגמרא, ומ"ש תוכו שרי מן תוכו ליה ל"ש הרי הזינן דמצינו לפעמים בד' רז"ל שאסרו לפעמים איסור בודאי בדרך אקראי כדי שלא יבוא לידי חשש איסור מדרבנן בדבר המצוי כנ"ל וא"כ פשוט הדבר גם בנ"ד שהחשש מפני ביטול מ"ע בדבר המצוי כנ"ל אלא דבענין הדמיון מטילטול בשבת מקרפף לכרמלית הנ"ל יש לדחות דשם מה שאסרו רז"ל הוא ג"כ רק איסור מדרבנן ולזה אסרו רז"ל אף בקום ועשה וגם דשם אסרו אף מגינה לכרמלית שהוא אף בדבר השכיח כמבואר ג"כ בתוס' וברא"ש ז"ל שם וכהכי קיי"ל בטוש"ע (סי' שמו) ועיין במג"א ז"ל שם שהוא מטעם לא פלוג עש"ה וכ"ז משום שיסוד האיסור רק מדרבנן ואולם אחרי שדן ה"ר יונה ז"ל בראי' מכרעת מהש"ס דיבמות (ד' צ') דבשו"ת יש כח לרז"ל לעקור גם דבר שהוא מה"ת כמו הדין בלולית הנ"ל, רק נידון קושית השל"ה והשאג"א הנ"ל שהיאך מניחין את הודאי מפני הספק בזה י"ל כיון דענין ביטול המצוה הוא בדרך ארעי ומקרה והחשש הסייג שלא יבוא לידי ביטול ק"ש ש"ע הרבה פעמים שהוא דבר הרגילות כפי שראו רז"ל בזה קלנו חוק לגזירתם בהגבלת הזמן כפי ששיערו בחכמתם ז"ל, ובזה עולה יפה הדמיון נ"ד לענין האיסור דטילטול בשבת מקרפף לכרמלית הנ"ל וביותר לדינא דע"ת הנ"ל וא"ש כנ"ל:

עוד תמה בשל"ה שם על שיטת ה"ר יונה הנ"ל מהא דמקשה בגמ' (ד"ט א') במעשה שבאו בניו כו' ועד השתא ל"ש להו הא דר"ג. ה"ק לי' רבנן פליגי עלך ויחיד ורבים הלכה כרבים א"ד רבנן כוותך ס"ל והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק כו' א"ל רבנן כוותי ס"ל וחייבין אתם כו' ולפי שי' הר"י הא אכתי פליגי רבנן עלי' באמת בענין הסייג דלדידהו אף בדיעבד הפסיד הק"ש והדק"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים, ונלע"ד ליישב גם זה דהנה מבואר בתשובת הרשב"א ז"ל סי' רי"ג והובא בש"ך יו"ד (סי' רמ"ב) באריכה דמה שאמרו רז"ל בריש נדה (ד"ט ב') דכדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעה"ד שזהו דווקא במידי דרבנן כמו ווסתות וכיו"ב שפיר יכולין לסמוך על היחיד לפעמים אף לנגד הרבים בשעה"ד עכ"פ אבל לא בדבר שהוא מה"ת עיי"ש וא"כ לפ"ז מיושב הטיב דברי הגמ' לפי שיטת הר"י ז"ל די"ל דס"ל דהא דבאו בניו מבה"מ דאנוסים מיקרו לענין זה עכ"פ בדיעבד דמיקרי שעה"ד וכמש"ש רש"י ז"ל ומיהו היכא דאיתנהו כה"ג כו' [דלא כמ"ש הרא"ש ז"ל בזה שבניו של ר"ג נמשך לבם אחרי היין הי' כו'] וא"כ א"ש דענין השאלה שלהם הי' מי פליגי רבנן עלך היינו בפי' הקרא דבשכבך כמו שפי' רש"י ז"ל שם דס"ל דפירוש בשכבך הוא עד חצות, ובהיות כן דהפלוגתא הוא במידי דאורייתא, א"כ אין לזוז מהכלל דיחיד ורבים הלכה כרבים בכ"מ, א"ד רבנן כוותך ס"ל היינו בפי' המקרא והאי דקאמרו עד חצות כדי להרחיק, וממילא בהיות פלוגתהון יסודו רק מדרבנן שוב בדאיתנהו כה"ג דה"ל שעה"ד, בזה שפיר יכולין לסמוך ע"ד היחיד ג"כ כנ"ל וזה שהשיב להם ר"ג באמת כן הדבר דרבנן כוותי ס"ל היינו בפי' הקרא רק דגדר גדרו כדי להרחיק אדם. מה"ע וכיון שיסודו רק מדרבנן שפיר היכולת בידם לסמוך עליו בשעה"ד דאיתנהו כה"ג, וכמש"ש רש"י ז"ל ובזה בא בדיוק הטיב גם ד' רש"י ז"ל שם וכנון בעזה"י:

אמנם כן י"ל בשי' הר"י וד' רש"י ז"ל, אבל בדברי הרמב"ם ז"ל נראה דלא יתכן זה, שהרי לדעתו ז"ל צ"ל דבניו של ר"ג לא מיקרי אנוסים וכ"ד הרא"ש הנ"ל, דז"ל הרמב"ם שם ואם עבר ואיחר ולא קרא כו' ובהלכה שאח"ז הקורא ק"ש ערבית אחר שיעלה עה"ש לא יצא ידי חובתו אא"כ הי' אונס כגון שיכור וכו' הרי דס"ל דבמקום אונס דשכרות דאף לאחר עה"ש יוצא ידי"ח והאי זוגי דרבנן בגמ' שם ולפ"ז בהכרח לומר דבניו דר"ג לא הי' אנוסים רק דנמשך לבם אחר המשתה כד' הרא"ש הנ"ל ושכן הוא להדי' בד' רבינו הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה יע"ש וא"כ לפ"ז א"ל בדבריו כנ"ל. וע"כ צ"ל לבאר שי' רבינו הרמב"ם ז"ל בע"א עפמ"ש הכ"מ שם בשי' רבינו ז"ל דפסק כחכמים דאמרו ע"ת משום סייג אלא דלכאורה דבריו תמוהין דהרי בגמ' (ד"ח ב') מבואר להדיא דרית"ש פסיק הלכה כר"ג וכבר ראיתי שהפליגו בתמי' כזאת ואמנם באמת שדברי מרן ז"ל מבוארין כשיטתו בב"י [סי' רל"ה] דהא דפסקינן בגמ' הלכה כר"ג הוא לאפוקי מדר"א שבמשנתינו ושבאמת שר"ג וחכמים לא פליגי כלל [וכ"ה בפה"מ להרמב"ם ז"ל ודברי חכמים כד' ר"ג אלא

פי'

פי' . והלכה כר"ג עכ"ל] וא"ש ד' הב"ח והלבוש קצת ג"כ אף דמבואר בתוס' שבת (ד' קי"ז ע"ב ד"ה) הלכה מכלל דפליגי אע"ג דר"י פליג מ"מ פריך שפיר דאי לאפוקי מדר"י הו"ל למימר אין הלכה כר"י עיי"ש , די"ש לחלק דבגוונא דהתם שעכ"פ לרבנן אין נוטל כוס עצית וספיקא מסתפ"כ כגאן דנ"ז בוודאי פליגי וגם בד' רבנן יש לנו למעוט ג"כ דפליגי זולת מכח סוגיות הגמ' מתפסה שב"ב כו' ועד ספתא ל"ש כו' וכן מכח סקוגית דחכמים כמאן ס"ל כו' ולזה בחרו הלשון יותר למינקט הלכה כר"ג היות שדבריו מפורשין עכ"פ וביוב"ז יש בכ"ד ובזה א"ש קושי' הב"א שם דלמה ל"ק הגמ' הלכה כרבן כנ"ל , ואמנם עוד עשן הש"א שם ע"ז דאי רק לאפוקי מד"רא מאי קמ"ל פשיטא דהלכה כרבים וזו עשה חוקה להורם , לזה י"ל עוד ביסוד ד' הרמב"ם ז"ל לפמ"ד כד"א שפ"י ששמעתי וראיתי בשם שהירי הגאון החסיד מרן ר"א מווילנא זצ"ל נוסמתקת לשון הגמ' כד"ע כנ"ל בהא דר"ג מ"ק ע"א כו' ה"ק לי' ר"ג לבניו כו' דהמקשן הבין דרבינו הקדוש מאריך לבולי מתני' מסיים בעצמו הא ליתנא ולא זו בלבד אמרו כו' וא"כ לפי"ז ממילא דהמשמעות דקאי גם על ר"ג דהלין נוני' והיינו שמתמה ור"ג מ"ק כו' ואידם לי' התרגן שמדברי ר"ג הוא וא"ש הכי קא"ל ר"ג לבניו דייקא וא"כ ממילא שמיסב הא ולא זו בלבד אמרו אליבא דרבנן דקאמרו ע"א ודפא"ח , מעתה ג"כ י"ל בזה , דבאמת רבינו הקדוש מאריך דסתם משנה כב"מ שנאה במסכתינו לגה דר"ג ורבנן בלשון פלוגתא ולדעתי ה"ל דבאמת פליגי רבנן בזה גם לענין בדיעבד כפי' רבינו יונה כנ"ל רק דר"ג בעצמו ס"ל דרבנן לא פליגי עלי' בדיעבד [ואין בזה מעשה לסתור היות שזהו הגל לפ"ד ר"ג בעצמו כו'] וא"כ לפ"ז למה דקאמר שמואל דהלכה כר"ג ממילא שהוא כרבנן להאמת , ומיושב דברי הרמב"ם ז"ל וגם במים בפירוש המשנה ודעת חכמים כדעת ר"ג היינו לפ"ד ר"ג ולזה כתב דהלכה כר"ג כנ"ל וא"ש גם ד' הב"מ הנ"ל במ"ש שהלכה בחכמים , היינו להאמת דנקטינן כדברי ר"ג שרבנן מודי לי' בהא כנ"ל , וממילא דמתרץ בפשוט קושיית השל"ה והפ"א הנ"ל על פי' הר"י הנ"ל במ"ש דרבנן פליגי על ר"ג גם בדיעבד ובסוגי' הנ"ל מפורש דרבנן כוותי ס"ל כו' ולפימש לק"מ דרבינו יונה ז"ל שפיר כתב לפי סידור משנתינו אליבא דרבינו הקדוש מאריך דסת"מ , שבנאה לגה דר"ג ורבנן בלשון פלוגתא וג"ל דלרבנן דס"ל משום הייג גם בדיעבד לא יקרא אחר חצות ומה שאמרו בגמ' רבנן כוותי' ס"ל הוא לפ"ד ר"ג בעצמו וכמו שמדייק הש"ס ה"ק ר"ג לבניו כו' כנ"ל וא"ש :

עוד יש לי לקיים דברי הב"מ הנ"ל בדרך פשוט במ"ש בתוספ' בזה די"ל דהרמב"ם ז"ל תופס שי' הירו' בדרכו בב"מ , ולהדיא מבואר בירושלמי במגילת' דר"י אמר הלכה כחכמים והב"ם דא"ש עפמ"ש במ"א די"ל בדרך כלל במקום שנחלקו רב ור' יוחנן חד נגהון בבבלי ואידך בירושלמי די"ל ג"כ הך כללא דרב ור"י הלכה כר"י וא"כ מ"ם לגבי שמואל תלמידו וכמ"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל בכ"ד כזה , ובפרט בנ"ד שיש ג"כ סמך בתבות דר"נ בפ"א חורה עשתה הייג לדברי' כו' וכן מצאתי ג"כ בס' הולאים להרא"מ ז"ל דפסק כחכמים , וי"ל ג"כ מטעמי' הנ"ל , ובכן דברי הב"מ יש להם קיום בכל אופן , וה"ה הלכה פסוקה כדעת הרמב"ם ז"ל בש"ע [סי' רל"ה ס"ג] ובתשובת שנ"א שם ובאר אחרונים דהו להאי פיסקא דהש"ע מהלכה , ולפמ"ש יש פנים מסבירות להלכה בעזה"י , והנלע"ד כתבתי :

סימן ב.

בדבר אשר הלכה פסוקה בתפלה שצריך להתפלל בלחש דווקא ולהשמיע רק לאזנו כמבואר בהש"ם ובפוסקים אורח חיים (סי' ק"א) ויען ראיתי לאחד קהוב מדבר בזה הגאון בעל תב"ב זצ"ל שילא לידון כדבה חדש בס' בכור שור בא' שמשמע ג"כ דילא ועיקר הכוונה דלא ישמיע לרבים . והביא ראי' לזה מש"ס דיומא (ד' ע"ג) לענין שואלין באורים ותומים דאמרינן שם אין שואלין בקול כו' עד כדרך שאמרה חנה בתפלתה שנאמר וחנה מדברת על לבה . והרי שם דהכהן שמע עכ"פ . עכ"ד והם כי להורים האי' כוונה אמנם שדבריו בזה לנגד הש"ס ופוסקים , לזה נלפ"ד לדחות ראי' הנ"ל שהרי בלא"ה צריך להבין בגמ' שם דמתחילה למד הא דאין שואלין בקול שנאמר ושאל לו וכפי' רש"י שם דלא ישמע רק השואל וא"כ מאי קאמר שוב ולא תהרהר בלבו שנאמר ושאל לו לפני ד' כו' שהרי בלא"ה מוכרח שאינו מהרהר שהרי צריך שמיעת השואל עכ"פ כו' ודברי הגמ' תמוהין שוב מצאתי בגם המהרש"א בח"א הרגיש בזה . אך שבאמת נכון זה שהרי קיי"ל דאין שואלין רק לנביא בעל רוה"ק כמבואר שם בסוגיא וברמב"ם ז"ל בזה ומעתה לא מיבעי' לד' התוס' (שבת ד' י"ב) שהמלאכים יודעים מחשבות שבלב וא"כ י"ל מכ"ש נביא שעדיף ממלאך כמבואר בב"מ , ואף להחולקים על התוס' בזה בנביא דעדיף עפי י"ל שהי' יודע שפיר ענין ההרהור ובפרט בענין הזה כבאלות או"ת בגלון הש"י בזה יתכן הדבר מאוד שהלה עליו רוה"ק שבעת אלוקי ממעל להיות יודע ענין ההרהור . דבר המסוקב הלפונה בלבבו של השואל שעומד לפניו וא"כ א"ב דברי הגמ' ב"ה . שעל מיעוט ההרהור בזה לריך ללמוד מהקרא דלפני ד' והדפרש"י ז"ל שם דמושאל לו שהבוא מקודם אין ראי' כלל די"ל דהנשאל הי' יודע שפיר הענין מחשבתו ודבר מבוקשו מצד רוה"ק שלו כנ"ל מעתה לפ"ז א"ש לפי האמת בנוהגות כש"ס דבעינן דיבור בזה והדפרש"י מסקנא דשל פי' ע"ש י"ל שפיר שהי' הדיבור בלחש לגמרי שלא ישמע לבוש אדם ומשמיעת הנשאל אין ראי' כלל שלא הי' מחמת השמיעה כלל רק מצד הרוה"ק השורה עליו . ובלא"ה הי' יודע ענין מבוקשו ע"ד הנבואה . ובההס"א של הש"ס אף מחשבה בלי דיבור כלל יתכן שיודע בעצמו כנ"ל וכן משמע פשטות הלשון דגמ' (ברכות ד' ל"א) גבי חנה גופא דקאמרי לעלי לא אדון אתה בדבר זה לאו רוה"ק שורה עליך שאתה חושדני כו' משמעות הדברים בזה שאם הי' בעל רוה"ק שמסתמא' לידע ענין מבוקשה ולהבין לחש ובפמ"ש נ"ל טוב טעם לדבריהם הנ"ל במה שהוכיחו דאין רוה"ק שורה עליו בזה . שלא הבין אמריה ולהנ"ל הוכחה שפיר שהרי שאלת או"ת היו כדרך שהתפללה חנה כמ"ש בגמ' דיומא הנ"ל ואף שהי' בקול כמוך שאף הנשאל לא שמע כנ"ל רק שמצד רוה"ק הי' מבין מחשבתו ודיבורו בלחש כנ"ל לזה כשראתה שעלי לא הבין הדברים בזה שפיר הוכיחה אותו בזה שאינו שורה עליו רוה"ק וכנ"ל ונכון כעוהשי"ת ולא קשה כלל [ובחידושי אגדות אשר לי כתבתי בזה דבר נחמד ביאור ב' הלשונות דלל"ק שם אמרה לא אדון אתה בדבר הזה דייקא דאם הי' עליו רוה"ק ממילא הי' יודע האמת ולא הי' חושדה כלל בד"ז ואולם אין ראי' מזה שאינו בעל רוה"ק כלל דאפשר יוכל להיות שהוא מבעל רוה"ק וידוע שגם בכל הנביאים לא שרה עליהם רוה"ק בתמידות ואולם לשון השני לאו איכא רוה"ק גבך י"ל שהשיבו לקנתר אותו שאינו מבעלי רוה"ק כלל וזה שסיימה בדבריו שדנתו לכף זכות וזה הוכחה שתמיד אינו בעל רוה"ק ע"פ הידוע במשנה דאבות הוי דן כל אדם לזכות וידוע ג"כ דמאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות . כי אבות הכל משנת חסידים הוא . וידוע ג"כ מ"ש בהלכה דמדה חסידות מביאין לידי רוה"ק . ומאחר שאף למעלת הה . וות לא הגיע לפי דעתה שדנה לכף חובה בש"כ שלא זכה עדיין למעלת רוה"ק . לפי דעתה כנ"ל] גם י"ל בלא"ה בראיות הבכור שור שהדבר מורגש בחוש שיש חילוק בענין השמיעה לאדם המדבר להגבו ביחוד ומכוון

להשמיעו או שדיבור אינו נייחד אליו דייקא ואה"נ י"ל בהשאלת או"ס שמע הנשאל מלד שכוונת השואל ודיבורו אליו ביחוד משא"כ בנידון תפלה שישמע אחר ממילא ממה שמדבר האדם שמתפלל בלידו זה לא שמעו ודברי הגמ' הוא רק בדרך דמיון דהם הי' ג"כ דיבור שעדיף מהרהור ופגם הכאן לריך להיות דיבור דייקא וגם באופן שישמע להנשאל וקלת מעיס לזה דברי הרמב"ם ז"ל דהלל' הלי המקדש (פ"ד) שהואלין לא בקול רם רק בקול נמוך ולא בהרהור כדרך שמתפללין עכ"ל ובהל' תפילה כתב שהתפילה לריך שיהא בחותך שפתי' ולא בהרהור הלב ולריך שישמיע לאזניו רק שיהי' בלחש ועכ"פ מדמשע בהרהור שפיעא שעכ"פ לא ישמיע לאחר והדיוקא דליסנא דאזנו דייקא וכן מבואר בזה"ק פ' האזינו בזה שלריך שלא ישמיע לשום אדם ועוד י"ל ראי' דלא כד' הבב"ש מסוטה ריש פרק א"כ מפני מה תיקנו תפילה בלחש שלא לביים עוברי עבירה שקשה לדבריו בזה ועיין מהרש"א ז"ל בתו' בסוטה הא דמשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה היינו לאחר שתיקנו רז"ל תפילה בלחש והכל מתפללין בלחש והוא לבדו משמיע קולו בתפילתו וכו' ובזה נ"ל לסמלין מה שנוהגים העולם בתפילת ימי נוראים שהכל מתפללין בקול רם והכבר מבואר טעמים ע"ז בסי' הנ"ל ובא"ח הל' יוה"כ (סי' הנ"ל) אמנם שמאוד קשה לסמוך על הטעמים במה שהפליגו רז"ל לקטני אמנה ח"ו בזה ולפמ"ש שכל המון מתפללין בקול רם לא שייך הנ"ל והם מאמינים בני מאמינים כו' ונכון הוא בעשי"ת [ועי' רש"י יומא (ד' כ"ח) ד"ה משתחוים רווחים ועי' ברמב"ם פה"מ שם] :

ואגב אכתוב איזה גרגיר בהגדה בענין תפילה בברכות שם (ל"א א') אבא שאול אומר סימן לדבר תכין לבם תקשיב אזנך. עיין בחדושי הגר"י ז"ל שכתבו על הא דאמר הי' לדבר דמשמע דאינה ראיה גמורה כו' הנה רבינו ז"ל דהפי' הי' לדבר כאן כמו בכל המקומות בש"ס שר"ל ראיה מן הפסוק סמך לדבריו ולענ"ד לולי דק' ברור והדבר שהפי' כאן כמ"ש סימן לדבר ר"ל סימן להתפילה אם הוא מקובלת הוא כאמר תכין לבם. היינו שיכוונו לבם להתפילה אם הוא כראוי אז תקשיב אזנך והוא ממש ע"ד המשנה דס"פ א"ס בהא דר"ח בן דוסא אם שגורה תפילתי בפי כו' וז"ל הירושלמי על המשנה אריב"ל א"ר"י אם כוונת לבך בתפילתך תהא מבושר שנשמע' תפילתך ומה טעם תכין לבם תקשיב אזנך וכ"ה להדיא במד"ר פ' ואתחנן וז"ל אבא שאול אומר זה סימן לתפלה אם כיון אדם לבו לתפילה יהא מובטח בתפילתו שנשמעת שנאמר תכין לבם כו' וכ"ה ג"כ במד"ת וא"כ ברור הדבר דגם כוונת הגמ' דילן כך הוא ככ"ל :

עוד שם בדף (ל"ב א') אר"א גדולה תפילה יותר ממע"ט שהרי מרע"ה כו' לא נענה אלא בתפילה שנאמר אל תוסף דבר אלי והמיך ליה עלה כו' וע"ש. תד"ה גדולה תפילה כו' והנה בד"ת והגמ' הלז נכתב בשם אנשי חיל דמ"מ קשה טובא מאחר דמרע"ה לדקו שניהם יחדיו. היינו מע"ט וגם תפילה א"כ מנ"ל דגדולה תפילה דהא י"ל דזה וזה גרמא ובגליון הש"ס לוה לעיין בתשובת הרשד"ם בזה וכן ראיתי בילדותי בס' שמ"ח להגאון מהרו"ה ז"ל שעמד ע"ז ועתה אין הספרים הללו בידי : ואמנם האמת יורה דרכו ע"פי מה שראיתי בבה"ג שהעתיק ד' הגמרא הנ"ל בזה"ל שנאמר אל תוסף כו' ונאמר בדבר הזה עלה כו' ועיקר ראיית הגמ' ולשון בדבר הזה שהוא מיותר לגמרא דקמ"ל דדייקא בדבר התפילה להודא סוף דנענה דגדולה תפילה יותר ממע"ט ככ"ל. ואף לפי גי' הגמ' שלפנינו פשוט ג"כ דכוונת הגמ' על סיפא דקרא כמ"ש שנאמר אל תוסיף דבר אלי וסוף כענין וכו' וכמ"ש התו' בזה ממש בכתובות (ד' כ"ע) ובב"ד, וא"כ הש"י ז"ל ג"כ. בד"ה עלה בדבר תפלה ע נתרלתי לך כו', מבואר נמש להדיא בנ"ל שפת אמת בס"ד אחר כמה שנים ראיתי בס' צל"ח

בג"ע כדרך אפשרי מסברא דנפשי' ולא הביא מד' הש"ג ורש"י הנ"ל שמבואר ממש להדיא כן :

סימן ג

בענין מחלוקת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל והראב"ד ז"ל אם לברך על אכילת איסור הובא בש"ע או"ח (סי' קצו) דהרמב"ם פסק דאין מברכין על אכילת איסור והראב"ד השיג עליו וע"ש ג"כ בט"ז, ובדברי אחרונים שם והנני להעתיק בזה מ"ש בחדושי משניות בסי"ד המן תנינן במס' דמאי (פ"א מ"ד) הדמאי מברכין עליו ומזמנין עליו' וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות שיברכו עליו ברכהמ"ז עכ"ל הנה שמבואר להדי' כשיטתו בפ"א מהל' ברכות דבדבר איסור אין מברכין לא בתחילה ולא בסוף מ"מ ס"ל דלהכי מברכין משמע יותר ברכהמ"ז דומיא דמזמנין [ובאמת האריך מרן זקיני התוי"ט ז"ל בפי' הר"ב ז"ל שפי' ג"כ ברכהמ"ז אף דבפ"ג דברכות כתוב כדברי רש"י שם, ולפ"ד הכ"מ דברי רש"י כהרמב"ם כו' עיי"ש דברי אחרי דדינא הרמב"ם ז"ל בעצמו פי' ג"כ ברהמ"ז ודוחק לומר כיון חזרה במשנתו על רבינו לחיבורו וחידש בעניי על מרן זקיני התוי"ט ז"ל שלא הביא כלל מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה הנ"ל אבל באמת לא תליא זה בזה כמש"כ דלהון מברכין משמע לי' דומיא דמזמנין דהכל בברכהמ"ז כנ"ל] ועי' ברכות ריש פ"ג גבי אונן אינו מברך ואינו מזמן ופרש"י שם אינו מברך ברכת המוציא וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' אבל ויבואר אי"ה לפנינו, והנה בעיקר הדין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל בענין ברכה על אכילת איסור אם מחוייב לברך שהראב"ד ז"ל כתב עליו בפ"א מהל' ברכות הנ"ל שטעה בזה טעות גדול שלא אמרו אלא שאין מזמנין עליהם לומר שאין חשובין קביעות כו' אבל ברכות תחילה וסוף למה לא יברכו הואיל שנהנו עכ"ל והנה האריך הכ"מ שם ובב"י (סי' קצו) לתרץ דברי הרמב"ם ולסלק מעליו השגת הראב"ד והרא"ש בריש פ"ז דברכות שם (מהאי דב"ק ל"ד) ותמה על הראב"ד בכ"מ שם א' מהירושלמי דקאמר אכל מלה גזולה אסור לברך וכו' עיי"ש וזה אינו ראי' די"ל להראב"ד דברכת המלות שאני מטעם דהמלוה שהוא בעבירה דלא הוי שום מלוה כלל בדקאמר שם בירושלמי גופא אלא המלות אם עשוים כמלוותן הרי הן מלוות אם לאו אינם מלות כלל וכו' (רק מ"ב הדא דתימא בתחילה אבל בסוף דמים הוא דחייב לו משמע דבעלמא באיסור אינו מברך ברהמ"ז ג"כ) והטעם י"ל משום דאכילת איסור אינה נחשב להנאה לו כמש"כ הט"ז שם אבל דחוק בטעמא ויש ליישב והנ"ל וי"ל שהראב"ד מפרש שר"ל אבל בסוף כו' לענין שיולא במלוה בדיעבד דאכילת מלה וכן מ"ש הכ"מ לתרץ השגת הרא"ש מהאי דב"ק ל"ד דקאמר טחנו ואפאו והפרים ממנו חלה אין זה מברך אלא מנאץ דמשמע דעכ"פ מברך כד' הראב"ד וכתב הכ"מ דהדרבה לפי רוב נסחאות דילן הילך מברך לגרסה דסדיא דאינו מברך והיינו אומר אם כי לדקו דברי הכ"מ בזה לפי דברי הרא"ש ז"ל אבל מכ"מ אין כאן השגה לדברי הראב"ד ומכש"כ דאין אמר הואה שום ראי' כלל להרמב"ם לפי המבואר להדי' בג' ב"ק ל"ד דהשוגה בל ברכה דהפרשת חלה דהיא ברכת המלות וגם הראב"ד מודה כנ"ל (והוא הוא מלשון פתוח אותו פיקים ומתרגמינן בליעין) דמלווה הבאה בעבירה לא הוי מלוה כלל משא"כ לענין ברכת הנהנין כמש"כ הראב"ד בטעמא דלמה לא יברכו על אכילת איסור הואיל ונהנה דייקא, וכ"ה אידי מבין דברי הרא"ש ז"ל במ"ש ראי' להראב"ד מהך דב"ק ל"ד לפי ביאורו דס"ל דמברך רק מנאץ דלפי דברי הגמ' דמשמע לענין ברכת הפרשת חלה ל"ל למימר והפרים ממנו חלה ועי' תוס' שם ובסנהדרין (ד' ו' ב') ובבה"ג לענין ברכת המלוה נראה ברור שגם הרמב"ם ז"ל מודה דאינו

מברך

מברך [ובפרט לפי מה שמצאתי במדרש תהלים [סי' י'] על פסוק זה בזה הלשון ראב"י אומר הרי שגזל כו' טחנה ולשה והפריש ממנה חלה כיצד מברך וכו' משמע להדי' כנ"ל ובזה מתורץ קושי' התוס' ב"ק שם ובסנהדרין שם ודוק] ואפשר דלענין הפרשת חלה דהוא תיקון העיסה וברכת הנהנין דמי להדדי ודוחק גם י"ל אף דודאי שהגה בתוספות דברכות ריש פ"ז שהעתיקו טחנו ואפאו ואכלו מברך עליהן ולא כתבו רק דהפרשת חלה כלל כבר העיר בזה בגליון הש"ס להגרע"א ז"ל אבל הרא"ש ז"ל בעצמו וכן בדברי התוס' הכל מבואר לענין הפרשת חלה וצ"ל דס"ל דמ"מ רק דמברך לענין ברכת המוציא ובהמ"ז נאמר וכן משמע קצת בדברי התוס' דב"ק שוב מצאתי כן דראב"י בתוספתא דסנהדרין פ"א ומבואר שם בזה"ל הרי שטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה והאכיל לבניו כיצד מברך וכו' מזה משמע להדי' דלענין ברכת הנהנין ג"כ אתמר ובש"ס לא מייתי הסיום דהאכיל לבניו להיות היינו צריך לענינו כ"כ [אך מצאתי במגדול עוז כדברי בעזה"ת ואין מהתוספתא כו' רק מ"ש שם בתחלה בתוס' ג"כ ה"ל כהרמב"ם דלא חשיב אכילה וצ"ע בתוס' ריש פ"ז דברכות מבואר להיפך, גם מש"כ ראי' מהשבע שלא יאכל ואכל כו' ג"כ צ"ע דהם מטעם נשבע, ועומד כו'] ועפ"ז מובנים אלו דברי התוס' דברכות ריש פ"ז הנ"ל שהניחו בצ"ע בהגהות חדשים שעינו דברי הש"ס ב"ק ובסנהדרין כו' ולפמ"ש מובן היטב טעמם בטוב, ולפי דברינו עיקר הברייתא דמקורו מהך תוספתא דסנהדרין הנ"ל דמבואר בהדיא דהך מילתא ובאמת הך דהאכיל לבניו לזה נקיט התוספות דברכות שם ריבא דהך ברייתא וסיפא דאכלו כו' והוא כעין וכו' ונקטו העיקר הצריך לדבריהם ולענינם וכה"ג הוא במקומות רבים בלשון התוספות ז"ל אמנם מה שדייקו התוס' ז"ל והביא הך דאכלן, מפורש בתוספתא כנ"ל ולא הוי להו בלשון דנקט הש"ס בלחוד הוא כוין גדול לפמ"ש, דהרי הם ז"ל דברו הכל לענין ברכת הנהנין מהך דהפרים חלה לחודא דנקיט בהש"ס הנ"א דרק לענין ברכת המצוות דהפרשת חלה כנ"ל וא"ש היטב בעזה"י [והש"ס דנקיט בב"ק לענין שינוי קונה וכן בסנהדרין שם דנקט לענין הדרש דבוצע ברך אין נפ"מ כ"כ דאף לענין ברכת המצות לחודא שייך ג"כ בוצע ברך כנ"ל] ועכ"פ לפי גמרא דילן נתברר שאין השגה על הראב"ד ז"ל בזה, אח"ז נזדמן לפני בו"ת ב"ה החדשות וראיתי שהאריך בתשובה אחת כנ"ד וכתב ג"כ בפירוש הברייתא דהך דראב"י לענין חלה נאמרה כמ"ש בעזה"י [אבל לענ"ד לא ראה הרב ז"ל הך סיומא דהתוספתא והאכיל לבניו כנ"ל והאפשר דס"ל כיון דהש"ס לא נקטה שם דלאו עיקר הוא והכל לענין ברכת חלה לחודא וכן מלינו כה"ג כזה [ועי' בתוס' חולין (ד' י"ד ב') ובהרא"ש שם] ובפשט שנפ"מ לדינא בזה בין ברכת המצות לברכת הנהנין. וגם דליפנא דהפרים חלה דייקא דהכל לענין ברכת חלה כמ"ש ובזה הוא על נכון שיטת הראב"ד ומסולק תמיהת הכ"מ כנ"ל באורכה בס"ד, ונעתיק עלמינו ליתר הראיות של מרן רב"י מש"כ בשם הרשב"א ז"ל מהמשנה דסדמאי מברכין עליו דמשמע להדיא דודאי איסור אין מברכין ובאמת בגם זה אין השגה על הראב"ד די"ל דמפרש כמ"ש הר"ש דלענין לברך להוציא אחרים מיירי או די"ל לפ"מ שראיתי בתוס' ישנים בשבת (ד') שפירשו שם דמברכין ומזמנין בשבת ורבותא קמ"ל דאף שהוזכר שם שמים עליו הרי כדמאי, ושוב מש"כ הכ"מ ראי' ברורה מהתוספתא דדמאי פ"ב וז"ל שם ע"ה שאמר לחבר תן לי ככר זה ונאכלנו יין זה ואשתה לא יתן לו דאין מאכילין טהרות לע"ה, הי' נזור מן הככר וא"ל תן לי ואכלנו כו' יין ונתגלה וא"ל תן לי ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין לאדם דבר האסור כיו"ב לא יושיט ישראל אמ"ה לב"נ ולא כוס יין לנזיר [פסחים כ"ב ב' ע"ג ו' ועי' תוס' ע"ג שם] שאין מאכילין לאדם כו' ועל כולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן עכ"ל התוספתא ואני לא אדע מזה שום השגה על הראב"ד ז"ל יותר מן הראי' מהמשנה כנ"ל דודאי לפי' הר"ש הכל לפטור את אחרים כמ"ש במשנה הנ"ל, וראיתי להר"ש ז"ל שפי' גם הך דריש פ"ג דברכות גבי אונן דאין מברך כו' ואין עונה אמן ג"כ וכמ"ש בירושלמי שם דלא כפי' רש"י והתוס' ושאר פוסקים שם שפי' דלענין ברכת הנהנין לעצמן רק הכל לפטור את אחרים אבל הן בעצמן שפיטא דחייבין לברך ברכת הנהנין לפניהם ולאחריהם, ומ"ש שם בירושלמי דאין רשאי להחמיר ע"ע פירש הר"ש ז"ל דהיינו דווקא לק"ש ותפלה וכדומה דהכל היא חובת ברכת המצוות משא"כ ברכת הנהנין, ורואה אני בזה כי הוא שיטה חדשה נגד רבותינו הראשונים נ"ע היה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כלהון פירשו דלענין ברכת הנהנין כפי' רש"י והתוס' דאין מברכין לעצמן וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל יעי"ש [שוב הראני בני ני' ברש"י מו"ק (ד' כ"ג ע"ב) פי' ג"כ כפי' הר"ש ותמיהני שלא ראיתי לאיזה מהפוסקים המפורסמים להעיר משי' הר"ש ז"ל בזה וגם בש"ע לא הביא כלל ד' הר"ש הנ"ל אשר ידוע שהוא אחד מהשרים הראשונים רבותינו בעלי התוס' [והתוס' ז"ל הביאו בסנהדרין (ל"ז א' ובכתובות כ"ו) ע"ש ועוד כו'] ולזה נלפע"ד לדינא בזה בהך דאונן בברכת הנהנין עכ"פ דבלא"ה יש ב' דיעות אם רשאי להחמיר ע"ע וכדאי' בש"ע יו"ד [סי' שמ"א] דבזה יש לנו סניף גדול ד' הר"ש ז"ל דס"ל דחייב לברך בה"נ דהמברך לא הפסיד ובפרט דהלכה כדברי המיקל באבל מלבד ברכת המצות כו' והוא נכון בעיני לדינא בס"ד ואולם מסתימת הפוסקים ז"ל בזה לא משמע כן ועי' בחו"מ סי' ק"ס] והרי נתברר דגם מזה אין השגה על הראב"ד דאם הך דאינו עונה אמן דפ"ג דברכות הנ"ל ס"ל להר"ש דהכל להוציא אחרים שפיטא דיתכן ג"כ התוספתא הנ"ל לפרש כן לכן הנה נראה שהך דברכות ד' הראב"ד ג"כ כפי' רש"י והרמב"ם וש"פ מדשתיק לי' להרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' אבל הנ"ל י"ל דס"ל כטעם הירושלמי משום כבודו של מת, וזה שייך ג"כ לענין ברכת הנהנין, אבל בנ"ד דס"ל מצד הסברא דכיון שנהנה עכ"פ, א"כ מהראוי שיברך ג"כ על אכילת איסור כמבואר בדבריו שפיר ס"ל הפירוש דאין עונה אמן הכל לפטור את אחרים כנ"ל ולק"מ, ומ"ת הנה שעד הנה כתבנו, להמליץ בעד הראב"ד ז"ל מהתלונות והשגות של מרן הכ"מ ז"ל, פשטות השמועה נוטין לדברי רבינו הרמב"ם ז"ל, ובפרט דלשון התוספתא הנ"ל דאין מברך ואינו עונה אחריהן, דמשמע להדי' דאין שייך ברכה ע"ז כלל כדעת הרמב"ם הנ"ל, ובפרט למאי דקיי"ל כהך דרפ"ג דברכות גבי אונן דהא דאינו מברך והא דאינו עונה דקאמר בירושלמי שם וכן במס' שמחות דעיקר הברכה לא שייך ע"ז כלל וכמ"ש רבינו ז"ל בפ"א מהל' אבל הנ"ל, ונמצא כל הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל דלא כמ"ש הר"ש בכאן, ממילא שי"ל גם הך דאינו עונה אמן דתוספתא הנ"ל כנ"ד כפשטא דל"ש ברכה ע"ז כלל [וכן יש קצת ראי' במשנה דרפ"ז דברכות, דכולל הא דטבל עם השמש שאכל פחות מכזית דבזה אינו מברך לאחרי' כלל אף בלא זימון וכמ"ש גם הרמב"ם שם, וכן בהסוגי' דירושלמי דרפ"ז דברכות מוכח לקרות גם בהמ"ז בפ"ע הכל בלשון ברכת הזימון, וכמ"ש למדנו ברכת התורה מברכת הזימון כו' עיי"ש, ומכ"ז סמוכין יש לדעת הרמב"ם ז"ל וה"ה בש"ע [סי' קצ"ו הנ"ל (ועיין בזוה"ק ס"פ קדושים מש"כ שם בענין ערלה וז"ל ומאן דמברך עלי' ברכה לבטלה הוא דעבד כאן לאו ברכותא דקב"ה כו', וזה נוטה ג"כ לדעת הרמב"ם ז"ל, ואכמ"ל] וכן מ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש משניותיו דדמאי הנ"ל ומברכין עלי' היינו שיברכו עלי' בהמ"ז שעמדתי למעלה ע"ז י"ל בפשוט, דהמשמעות דקמ"ל המשנה דל"ד לוודאי טבל, שאין מברך עלי', ובברכה

שלפני' לא שייך כ"כ, דמנ"פ אם יודע שהוא איסור בלא"ה אסור לו לאכול ובשוגג הא אינו יודע משום איסור כלל, וכן מדויק בלשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"א מהל' ברכות הלכה י"ט כתב בזה"ל, כל האוכל דבר האסור בין בזדון כו' אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף כיצד הרי שאכל טבל כו' אבל אכל דמאי או מע"ר שנטלה תרומתו כו' הכ"ז, מברך תחילה וסוף עכ"ל:

הנה בתחילה בעיקר הדין כתב שאינו מברך על אכילת איסור לא בתחילה ולא בסוף ובהציור כיצד נקט הרי שאכל לענין ברכה דלאחרי' משום דקשה הציור בזה לענין ברכה שלפני' כנ"ל והמכה לענין דמאי שפיר קמ"ל דמברך עלי' גם בתחילה לכתחילה משום דליתא בזה דררא דאיסורא כ"כ, והרי שעמים אוכלין, אבל בסיפא בהספוקו נקיט לענין אכילת דמאי ג"כ בלשון עבר כמ"ש אבל אם אכל דמאי כו' ובסוף סיים ה"ז מברך תחילה וסוף וכן. כל כיו"ב. וכ"ל דמתחילה קמ"ל בעיקר הדין דבאכילת איסור לא שייך כלל ענין ברכה, ולזה שפיר כתב ל"ש בתחילה ול"ש בסוף אבל בהציור דכיצד כו' נקטי' ע"כ בלשון עבר, לענין ברכה שלאחרי' יען לענין לכתחילה בברכה שלפניו קשה הציור כנ"ל, ולכן גם בדמאי דמיירי ג"כ שאוכלו הוא בעה"ב ומש"כ בלשונו אע"פ שאין ראוי אלא לעניים ולכתחילה בלא"ה אסור לו לאכולמפאת איסור בעצמו, לזה נקט ג"כ בלשון עבר מש"כ במע"ר שנטלה תרומתו, דהוא מצוות בלא יוכל לתקן והאיסור הוא בע"א לגמרי במה שהקדים כו' ולא שייך לענין אכילה כלל וכן בהך דמעשר שני והקדש שנ"כ כראוי דבכ"ז כבר עבר האיסור ול"ש לענין אכילה רק ענין אחר לגמרי, שפיר כתב דאם בא לאוכלו מברך תחילה וסוף ומדויקים דבריו ז"ל [וכן הירושלמי שאביא בסמוך אי"ה במצה גזולה דקאמר דאסור לברך עלי' שייך ג"כ לכתחילה לפי שהאיסור כבר עבר] ובזה אין צורך לעג"ד למה שדחקו האחרונים ז"ל בדבריו בכ"ז, עוד כ"ל: דקמ"ל הרמב"ם ז"ל דאין מברך לכתחילה על אכילת איסור ונפ"מ לענין שאין עונין אמן אחריהן כמו שמבואר בהתוספתא הנ"ל שהביא הכ"מ שם, ועכ"פ מכ"ז מבואר בטוב טעם במה דמדייק רבינו ז"ל כפי' המשנה דדמאי הנ"ל דמברכין על הדמאי בבהמ"ז הוא וכנ"ל:

וראיתי בלשון רבינו הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה"ל חו"מ בהעתיקו דיני המשנה דפ"ב דפסחים כתב וז"ל ואין אדם יוצא באכילת מצה האסורה לו כגון שאכל טבל כו' או שגזלה זה הכלל כל שמברכין עלי' בהמ"ז יוצא בו יד"ח וכל שאין מברכין עלי' כו' ועיי' שם בהרה"מ וז"ל שם וכתב רבינו זה הכלל כל שמברכין כו' לפי המשנה וגמר' פ"ז דברכות כו', אבל מ"ש רבינו או שגזלה כו' הוא מהירושלמי כו' עיי"ש ועל כן כ"ל ברור שמקורן של ד' הרמב"ם ז"ל דפ"א דברכות הנ"ל דעל כל איסור טבל או מע"ר שלא"כ תרומתו דאין מברכין כלל דס"ל דפי' ומברכין גם לענין בהמ"ז כאמר דהוכחתו ז"ל בזה ממה שנאמרו כל הנך בפ"ב דפסחים לענין מצה שאינו יוצא יד"ח משום מצוה הבאה בעבירה ולכן גם לענין בהמ"ז אין מברכין, והכל משום דה"ל מצוה הב"ע, [ר"ל דבהמ"ז מצוה הוא מא"כ כשהוא בענין עבירה], וכן משמע בירושלמי פ"ז דשבת, וז"ל שם על המשנה דהקורע בשבת על מתו, בעון קמי' ר' בא היאך מה דאת אמר תמן הבוצע הטאתו בשבת כיפר ומביא אחרת נאמר אף הכא לא יצא וכי קורעו כו' עד חברייא בעון קמי' דר"י לא כן אמר ר"י משום רשב"י מצה גזולה אין יוצא בו יד"ח בפסח א"ל תמן גופא עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה, כך אני אומר סוליא מצה מרה"י לר"ה אין יוצא יד"ח בפסח, הני מצה גזולה אסור לברך עלי' בפסח, הכל כדאיתא בהירושלמי פ"ק דחלה כו' עד א"ר הילא אלה המצוות אם עשיתן כמצוותן הן מצוות, ואם לאו

אינן מצוות עכ"ל הירושלמי' והרי מבואר דהכל משום מצהב"ע ומדכולל הירושלמי הנ"ל הך דמצה גזולה אסור לברך עליו עם מש"ל דמצה גזולה אינו יוצא יד"ח וכן עם האי בעי' דקריעה בשבת אם יצא יד"ח קריעתו, הרי מבואר מכאן דהכל משום מצהב"ע הוא וכמ"ש בגמ' דילן ב"ק (ד' צ"ד) משום דהוי מצהב"ע כמסקנת וכן ראיתי בס"ג פרק ג' שאכלו שאין מברכין על איסור משום דהוי מצהב"ע בשם ריא"ז ז"ל, אח"כ ראיתי בס' קרבן עדה, במ"ש הירושלמי דמצה גזולה אסור לברך דר"ל ברכת אכילת מצה, וזה יתכן כמש"ל לשיטת הראב"ד אבל כבר נתבאר דלשיטת הרמב"ם ושאר ראשונים דהכל בברכת הנהנין ג"כ מיירי כמש"ל וצריך לומר דהא דנקט הירושלמי מצה גזולה דלענין בהמ"ז כל דבר הגזול אין מברכין עלי' בהמ"ז אלא דנקט מצה לרבותא דאף דהוא מצוה כפולה מצות אכילת מצה בעצם וגם הברכה כמו דנקטו הש"ס דילן והתוספתא דסנהדרין הנ"ל בהברייתא דראב"י עתנב ואפאה והפרים ממנה חלה כיצד מברך כו' ועי' תוס' שם כנ"ל, וזה שסמך רבינו ז"ל בה"ל הו"מ הנ"ל הך דמצה גזולה, עם מה שלמעלה מבוס דהכל משום מצוה הב"ע כמו דמשמע בירושלמי הנ"ל, וז"ש הרמב"ם דמצה גזולה אינו יוצא בה. גם בדעבד כמ"ש בירושלמי הנ"ל ר"י משום רשב"י כו' וגם המסקנא דר' אילא מקרא דאלה המצוות כו' מבואר להדיא בגם בדעבד אינו יוצא יד"ח כנ"ל:

וראיתי להרא"ש ז"ל בפ"ב דפסחים שם פילפל בענין מצה גזולה אי הוי לכם מי ילפינן בגז"ש מחלה דכתיב עריסותכם כמש"ש בגמ' (ד' ל"ח) וכתב עלה וז"ל אלמא דלכ"ע גזול לא חשיב לכם וכ"כ הרמב"ם דאינו יוצא במצה גזולה ובירושלמי דפ"ק דחלה גרס מצה גזולה אסור לברך עלי' אר"א ע"ם דכתיב ובוצע בירך הד"א בתחילה אבל בסוף דמים הוא דחייב לו, אלמא דאין בו איסור אלא משום בוצע בירך אבל דעבד נפיק בי' כו', ואפשר דהנך אמוראי פליגי וס"ל כיון דלא עשאן כמצוותן אינו מצוה ואינו יוצא בה יד"ח עכ"ל, ותמיהני מאוד עיין הבדולח מארי דכולה תלמודא רבינו הרא"ש ז"ל שהביא מן הירושלמי דפ"ק דחלה, שלא הביא רק הברייתא דמצה גזולה אסור לברך ולכן כתב כמסתפק בדעת הנך אמוראי דאלה המצוות כו' אם יוצא בדעבד עכ"פ והמכה הירושלמי דפ"ז דשבת הנ"ל שהביא מתחילה להדיא הא דר"י משום. השב"י דמצה גזולה אינו יוצא בה יד"ח כו' דודאי היא גם בדעבד [וכמ"ש גם בש"ס דילן במסכתא סוכה] וגם במ"ש הרא"ש ז"ל בטעם דאינו יוצא במצה גזולה לפלפל מצד הגז"ש דעריסותכם דחלה ולפי דברי הירושלמי הנ"ל מבואר להדי' דמשום מצהב"ע היא כנ"ל וברור מאוד שזה כוונת הרמב"ם ז"ל דהכל משום מצהב"ע כמו שכולל מצה גזולה עם טבל לענין מצה כמ"ש בירושלמי הנ"ל בטעם דר"י משום רשב"י כדמסיק ר' אילא אלה המצוות כו' כנ"ל ומוב להנ"ל דטעם הרמב"ם ז"ל לענין ברכה שאין לברך על אכילת איסור הכל משום מצהב"ע, וכדמסקינן גם בש"ס דילן ב"ק ד' צ"ד הנ"ל בהך דראב"י בגזל סאה של חיטן כו' דכיצד מברך מצה הקרא דבוצע בירך דהכל משום מצהב"ע וא"ש הסגת ותלונת הראב"ד ז"ל דלמה לא יברכו כיון שנהנה כמש"ל, ולהנ"ל כוון בטוב טעמו ועיין בד' הה"מ הנ"ל דמחלק היכא דגזל חיטן ואפאן דים שינוי מעשה דאז יוצא יד"ח אכילת מצה ולענין ברכה אינו מברך, וכן מבואר בש"ע בהגהות הרמ"א ז"ל באו"ח סי' רמ"ע לענין לולב ואתרוג הגזולין, דלא יברך אף במקום שינוי וכ"ה בתוס' סוכה (בדף ל' בתו' בד"ה א"נ שאני ברכה) ולפמ"ש משמע כן להדי' בהסוגי' דב"ק ד' צ"ד הנ"ל וכמ"ש רבא שם דאף במקום שינוי הוי מצהב"ע לענין הברכה, שוב ראיתי שהובא הירושלמי דפ"ז דשבת הנ"ל בדברי הטור יו"ד וב"י שם

סי'

[סי' ש"מ] ושמזה למד הרמב"ן ז"ל דקריעה , בבגד גזולה ג"כ לא יצא יד"ח וכמ"ש הב"י שם דדמיא ממש למצה גזולה דמבואר בירושלמי דלא יצא כו' וכ"ה בהש"ע יו"ד סי' הנ"ל , ולזה תמיהני ג"כ על מרן הרב"י ז"ל שבאו"ח סי' תנ"ד העתיק דברי הרא"ש דפ"ב דפסחים הנ"ל כמסתפק בדברי הירושלמי דפ"ק דחלה הנ"ל לענין בדעבד כנ"ל ולפמ"ש בטוי"ד סי' הנ"ל לשון הירושלמי ד"פ ההורג הנ"ל שמבואר שהחליט בפשיטות דמצה גזולה אינו יוצא יד"ח ולע"ג בכ"ז:

גדע שטעות נפל בהב"מ פ"א דברכות הנ"ל בשם הירושלמי דפרק כל שעה ופ"ק דחלה דבפרק כ"ש ליתא כלל בהירושלמי מזה , וכ"ל הרא"ש ב"פ כ"ש דהביא הירושלמי דפ"ק דחלה הנ"ל , אבל דברי הירושלמי ד"פ ההורג הנ"ל מפורשין יותר כנ"ל , ועפ"י מ"ש דעת לנבון נקל במה שרמזתי לעיין עפ"י כל הנ"ל , במה שחילקו הה"מ ובעלי הש"ע בזה לענין , אם הי' שינוי במצה גזולה דלענין המצוה יוצא , ולענין ברכה ע"כ דאינו מברך כמ"ש הרמ"א באו"ח סי' רמ"ע לסדיה ובה"פ סי' תנ"ד ע"ש , וע"כ דמוכרח הוא לפי דעת הרמב"ם ז"ל וביאתו מהא דב"ק ד' צ"ד הנ"ל כמש"ל דהיא גמרא מפורשת שם כנ"ל , ולפי מ"ש דהכל מביש מלהב"ע ואה"נ לפ"ז צריכא עיונא טובא בלשון רבינו הרמב"ם ז"ל שהרי רבינו ז"ל כיילא להו בכיילא רבה בהלכות הו"מ הנ"ל שכלל כל שאינו מברכין בהמ"ז כו' ואה"נ לפ"ז ברור מיללו דבהס"ג דקנאה בשינוי דאעפ"כ אינו מברך בהמ"ז כנ"ל ממילא לפ"ז מהראוי שגם הוכח ידי אכילת מצה ג"כ לא יצא , וכגון דא צריכא רבה , שוב ראיתי במג"א סי' קצ"ו שמחלק בין בהמ"ז דמה"ת , והדבר נכון לכאורה ואי"ה יבואר עוד מזה במ"א , שוב מצאתי בלח"מ ה' ברכות שם שהעיר בזה אבל מש"ש צ"ע כלל כמו שיבואר בס"ד:

ברם זאת הודיע הנה מה שראיתי אחר כותבי כל הנ"ל להרב אחד מהאחרונים בעל קרבן נתנאל ז"ל בביאורו להרא"ש ז"ל בפ"ב דפסחים הנ"ל דהחליט בפשיטות רק דירושלמי מצה גזולה אסור לברך הבל בברכת מצה וכן בהך דב"ק ד' צ"ד בוצע מברך כו' הבל מצוות המפורשת אלה , אבל לא לענין ברכת הנהנין , ומשמעות הכא אישתמע מיני' לפי שעה כל דברי הראשונים הנ' והב"י וגם הב"מ הנ"ל , וגם הרא"ש ז"ל בעצמו בר"פ אלשה שאלו בברכות הנ"ל בהשגתו על הרמב"ם ז"ל בזה הענין דברכת אכילת איסורין , בגמ' בוצע בירך היינו דהשות לו לברך אלא דנהאין כו' , הרי מבואר להדיא דהרא"ש ז"ל בעצמו אסברא לי' ג"כ לענין ברכת הנהנין ג"כ וכמ"ש באורך בס"ד , והראיתי בס"ד מקורן של הדברים בהתוספתא דסנהדרין הנ"ל שמפורש בלשון התו' דרפ"ו דברכות הנ"ל כמ"ש והאריך לבניו כו' כנ"ל דמבואר מכ"ז דגם לענין בה"נ נאמרו הדברים , ומכ"ז חזק גדול לדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בכ"ז כמ"ש בס"ד , ויש לי עוד איזה דברים לפלפל בד' האחרונים ז"ל בזה וגם בגוף הענין דמלהב"ע ארוך ועמוק , אין זה מקומו , ובחידושי תורה שלי בפ' וישב כתבתי בס"ד במה שהביאו מפרשי תורה ובכללם ש"ב הגאון בעל פמ"א בס' כתנות אור המדרש תנחומא ע"פ מה בצע כי נהרוג כו' בזה"ל הורגין אנו אחינו ומברכין ברכת המוציא. וכתבו בו באורים שונים וגם אני בחפזי אמרתי בזה כה וכה, ואולם באמת המד"ת הנ"ל לא נמצא במקומו כלל רק בפ' תשא איתא בזה"ל את מוצא כששלח יעקב את יוסף אצל אחיו כיון שראה אותו אמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות כו' השליכוהו לבור אמרו נאכל ונשתה ואח"כ נעליהו ונהרגיהו אכלו ושתו באו לברך א"ל יהודה אנו מבקשין להרוג נפש ונברך לאלקינו אין אנו מברכין אלא מנאצין ועי"ז נאמר ובוצע בירך כו' לכו ונמכרנו וידינו אל תהי בו כו' עכ"ל המד"ת הנ"ל והנה משמעות הלשון דעל בהמ"ז מוסבים הדברים וכמ"ש אכלו ושתו באו לברך כנ"ל , ומשמעות דברי המדרש הנ"ל כעין שיט' הרמב"ם הנ"ל דעל אכילת איסור א"א לברך דעז"נ ג"כ בוצע בירך כו' כנ"ל וכ"ל מה דמדמה המדרש זה לאכילת איסור אף שהעבירה דהריגת נפש הוא ענין אחר לגמרי ודמי לגוזלת מצה מהד"י לר"ה דירושלמי הנ"ל לזה י"ל עפ"י מה דאיתא בסנהדרין דף ס"ג ע"א רע"ק אומר מניין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום ת"ל לא תאכלו על הדם וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפי"ג מה' סנהדרין ה"ד ומבואר שם דהוא מה"ת וכמ"ש בלח"מ שם ואף דמשמע שם בוודאי דלאחר שהרגו מיירי ובדמות תבוגיא דמ"ק די"ב , וכמ"ש הלח"מ שם יעו"ש י"ל וודאי דגם בכאן אחר שהשליכו אותו הבורה ע"ד כן שיהרג בוודאי דעשו' בידם לאכול מה ל"ת עכ"ד וכן משמע גם מלשון המדרש שאביא לפנינו שמבואר בזה"ל הורגין את אחינו כו' והיינו כנ"ל שכבר הותחל מעשה ההריגה וא"ש דחשיב לי' לאכילת איסור , וא"ש לברך בהמ"ז לשיטת הרמב"ם ז"ל דלענין בהמ"ז שייך ג"כ הא דבוצע בירך כנ"ל , ובדרך דרוש נ"ל ג"כ בדיוק הלשון במש"ש נברך לאלקינו כו' די"ל עפ"י דעת איזה מדרשים דהי' שם עשרה וידוע הדין במשנה פ"ז דברכות דבעשרה אומר נברך לאלקינו דכל בי עשרה שכינתא שריא וידוע מ"ש רז"ל בפ"ב דשבת ובכ"ד דשן ש"ד גורם לסילוק השכינה וא"ש הורגין אחינו ונברך לאלקינו דייקא , שזהו לא יתכן כנ"ל ולמ"ש הע"ז הנ"ל דבשעה במזיד גם להראב"ד ז"ל פטור מבהמ"ז וא"ש , אמנם עוד מצאתי במד"ת פ' עקב בזה"ל א"ר ינאי כל המתחיל במצוה ואינו גומרה כו' ממני אתה למד מיהודה שנאמר ויאמר יהודה מה בצע כו' ישבו לפרוס על הפת אמר להם הורגין את אחיו ומברכין שנאמר ובוצע בירך כו' לכך כתיב מה בצע לפיכך המתחיל במצוה ואינו גומר את כולה עכ"ל מלשון ישבו לפרוס על הפת משמע דבברכת המוציא מיירי אבל הדיוק מלשון המוציא כפי שראיתי בזה להמחברים מפה"ת ובפרט בס' כת"א לש"ב הגאון פמ"א ז"ל שכל הבנין שלו שם על דיוק לשון המוציא עפ"ד זה"ק שם לא נמצא כלל בהמד"ת כנ"ל ויבואר לפנ"ש גם ד' המד"ת הנ"ל כפשטא דל"ש לברך במקום עבירה ובפרט במקום הריגת נפש מישראל מבוש בוצע בירך כנ"ל וכמה דסותרים קצת לכאורה דברי המד"ת הנ"ל ב"פ תשא ל"פ עקב כנ"ל צ"ל מלבד די"ל דשניהם אמת מברכה שלפניו ומבהמ"ז ג"כ אבל יותר י"ל דלשון אכלו ושתו יתכן דמוסב על יין ושפרפרת שלפני אכילה שהן הי' דרכם לפני המזון כמ"ש בברכות (מ"ב) ועיין לשון רש"י ז"ל שם וי"ל עוד ואין להאריך:

סימן ד

לאו"ח סי' רמ"ג רמ"ד

והנה יצא ראשונה לתרץ שיטת ר"ת ז"ל במס' ע"ז ספ"ק דכ"א ע"ב בד"ה אריס אריסותי' כו' דפסק דמותר לישראל לעובד כוכבים לבנות בית בקבלנות הואיל דפסקינן כרשב"ג דאמרינן אריס אריסותי' קעביד , דה"ה שיש להתיר בקבלנות דאין שבת לישראל כלל במה שממהר העובד כוכבים לעשות קבלנות , ובתוס' והרא"ש השיגו ותמהו עליו , ועיקר קושייתם מה שהקשו שם בסוף דבריהם , (דקושיות התשובות הר"ת ז"ל בעצמו תיקן בדבריו כמבואר להמעיין) מסוגיות הירושלמי דפ"ק דשבת דמשמע דקבולת דשבת אסור בין באבל בין בשבת דס"ל להשב"א שם דבקבלנות בתלוש מחלקין בין עושה עובד כוכבים בתוך ביתו דישראל דאסור משא"כ בתוך ביתו דעובד כוכבים שרי , אבל במחובר אסור מלבד בעיר אחרת דשרי אף במחובר בקבלנות , (וכמש"ש גם בסוגיא דילן במ"ק די"ב

וברכה

וכוונה בתוס' שם דמקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר למאי דמפרשי לי' דבשבת מיירי) ופסקינן שם בירושלמי דהלכה כרשב"א אלמא פסק הלכה כרשב"א דס"ל במחובר דעירו אסור גם בקבלנות וע"ש עוד בתוס', והנלע"ד לתרץ דעת הר"ת ז"ל בדרך נכון וברור בס"ד, דהנה לכאורה בפשוט הי' נראה דמכח דרשב"א בתוספתא וירושלמי אין ראי' לסתור שיטת ר"ת ז"ל להתיר בקבלנות בנין דהא כל יסוד סברתו להתיר בקבלנות שית ממה דפסקינן כרשב"ג דמיקל באריסות לפ"ז י"ל בפשטות דרשב"א לשיטתו דל"ל היתר דאריסות כמבואר בהסוגיא דע"ז שם וא"כ לשיטתו שפיר ס"ל לאסור גם בקבלנות אלא שכל הוכחת רבותינו בעלי התוס' ז"ל מהא דפסק הלכה בירושלמי שם כרשב"א לענין קבלנות דאסור אף דקיי"ל כרשב"ג לענין אריסות דשרי וא"כ פסקינן לאסור בקבלנות כנ"ל ובמש"ש התוס' גם הא"ז ח"ל שם ואעפ"י שהלכה כרשב"א בקיבולת מ"מ באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרשב"ג דהא סתם לן תנא דמתניתין כוותי' כו' עכ"ל ומבואר בפשוט במה דסתם לן מתניתין כוותי' דקתני במתניתין להדיא דמשכירין שדות בא"ל וע"כ צ"ל משום דאריס אריסותי' קעביד, ובזה תמיהני מאוד בדברי התוס' דמ"ק די"ב שם בד"ה אמר שמואל כו' שכתבו דמוכח ממתניתין דשכירות שדה שרי מכח דיוק דקתני ובכ"מ לא ישכור לו את המרחץ דמשמע אבל שדה שרי כדדייקינן מהא דרשב"ג דל"ל כולי האי הא מפורש להדיא במשנתינו דמשכירין להם שדות (וביותר דבדיוק הנ"ל יש לדחות קצת עיי' היטב במהרש"א ז"ל בסוגי' דע"ז שם ולמה לא הביאו מן האומר המפורש) ולפ"ג כעת והנה בירושלמי בספ"ק דע"ז על משנתינו דבכ"מ לא ישכור לו את המרחץ מפני שנקראת ע"ש איתא שם וז"ל ר' אבין בשם רבנן דתמן שדה שהיא נתונה על גב הדרך אסור להשכירה לעובד כוכבים מפני שנקראת על שם ישראל וכן הורבין בשבתות ויו"ט עכ"ל הרי מבואר להדיא דס"ל להירושלמי לפסק הלכה דבשכירות שדה בשבתות אסור ול"ל הסברא דאריס אריסותי' קעביד וכ"כ הב' פ"מ שם, ולכאורה קשה דהיך אומר זה בשם רבנן דתמן דהא אדרבא מפורש במשנתינו דמשכירין שדות ועכצ"ל משום דאריסותי' קעביד וכמבואר גם בסוגיין, אך דבאמת לק"מ דהרי מבואר הוא שם ג"כ דבכה"ג דהווי פרהסיא בדבר אסור וס"ל להירושלמי לחלק גבי שדה דבאינה נתונה ע"ג הדרך ליכא איסור משום מ"ע דהיינו מצוי כ"כ עוברים ושבים וא"י שהוא של ישראל כלל משא"כ במרחץ דמסתמא הוא בתוך העיר או אף מחוץ לעיר מצוי שם עכ"פ הרגילין לרחוץ שם וזה מוכרח ומבואר להדיא בדברי הירושלמי הנ"ל ובזה מובן היטב ענין הפלוגתא שבין הירושלמי לסוגיא דילן דהגמ' דילן ס"ל הך סברא דאריסותי' קעביד והירושלמי ל"ל זה כנ"ל ולהנ"ל מבואר הוא בטעמו, דהגמרא דילן דס"ל דענין חשש מ"ע שייך גם בשדה בכ"מ כמו במרחץ וכמבואר להדיא בהסוגיין דדייקינן מהא דרשב"ג דקאמר לא ישכור לו הא"מ אבל שדיהו לעובדי כוכבים שרי דאם הי' ס"ל לחלק בענין מ"ע בשדה ממרחץ כנ"ל הרי אינו מוכרח כלל דשדה לעובד כוכבים שרי אף בנתונה ע"ג הדרך די"ל וודאי דמה דקתני מרחץ בכ"מ אסור משא"כ בשדה (באינה נתונה ע"ג הדרך דשרי וכדקתני במתני' ובכ"מ לא ישכיר לו את המרחץ ובסוגיות ירושלמי הנ"ל ממש אעכצ"ל דל"ל לסוגיא דילן חילוק ירושלמי הנ"ל בענין שדה שהיא נתונה ע"ג הדרך או לא לזה שפיר מדייק הש"ס דע"כ צ"ל דבשדה יש הסברא דאריס אריסותי' קעביד וממילא דבשדה בכ"מ שרי מכח סברא זו משא"כ לשיטת הירושלמי דמחלק בשדה שנתונה ע"ג הדרך דיותר יש חשש הרואין וא"כ ממילא דאינו מוכרח לפ"ז הסברא דאריסותי' קעביד די"ל מה דמחלקינן במשנתינו בין מרחץ לשדה משום דבשדה אין איסור מפני מ"ע רק בנתונה ע"ג הדרך משא"כ מרחץ דבכ"מ אסור כדקתני ובכ"מ כו' כנ"ל וא"כ שפיר ס"ל להירושלמי דבאמת בשדה שנתונה ע"ג הדרך דאסור דלשיטתו לא מוכרח כלל הסברא דאריס אריסותי' קעביד כנ"ל, ומעתה לפ"ז ממילא מבואר היטב ליישב תמיהת התוס' על דברי ר"ת ז"ל שהתהלנו ע"ד שכתבנו למעלה דרשב"א בתוספתא דס"ל לאסור קבלנות משום דלשיטתו אזיל דל"ל ג"כ הך סברא דאריס אריסותי' קעביד וכן הירושלמי דפ"ק דשבת הנ"ל דפסק בהא כרשב"א מתורץ ג"כ לפי הנ"ל דלשיטתו אזיל דלא ס"ל להלכה ג"כ הך סברא דאריסותי' קעביד כנ"ל דלדידי' ליתא להוכחה דקתני במתניתין דשכירות שדה שרי די"ל בשדה שאינה נתונה ע"ג הדרך מיירי דלשיטת הירושלמי ליתא בזה חשש הרואין כנ"ל וכיון דעכ"פ לא ס"ל הך סברא דאריסותי' קעביד להלכה לזה פסק שפיר כרשב"א גם לענין קבלנות דאסור משא"כ להסוגיא שלנו דל"ל החילוק בשדה בין נתונה ע"ג הדרך או לא כנ"ל וס"ל הך סברא דאריס אריסותי' קעביד מוכרח שפיר ממשנתינו כנ"ל מדתנן משכירין שדות להשכיר כנ"ל וא"כ לפ"ז שפיר ס"ל לר"ת ז"ל להלכה דפסקינן כסוגיא דילן כמו בכ"מ שרגילין לפסוק כש"ס דילן במקום שחולק על הירושלמי באופן דל פי הש"ס שלנו דמוכרח ממשנתינו דפסקינן כהך סברא כרשב"ג בהא דאריס אריסותי' קעביד וא"כ ממילא דס"ל שפיר דמכ"ש קבלנות דשרי כנ"ל, וא"ש היטב בס"ד ונפ"מ מכ"ז גם לדינא אף כי נדחה שי' הר"ת ז"ל לגמרי רבותינו הראשונים נ"ע וכמבואר בטוש"ע סי' הנ"ל מ"מ נלע"ד דבגוונא דמבואר בשו"ת נב"י או"ח סימן י"ב בהיתר בנין בקבלנות בחוה"מ ואופני היתרים בנזכר שם ובמשע"ד לענ"ד לצרף גם הנ"ל לסניף להיתרא, והי"ה בחדושי לאו"ח יבואר עוד בענין זה אי"ה:

סימן ה

עַ"ד הרמב"ם ז"ל פ"ב מה"ש דפסק דמשקה לזרעים חייב משום זורע והיינו כרב יוסף במ"ק ד"ב ע"ש ובפ"א מה"ש פסק דזומר וצריך לעצים דחייב שתים משום קוצר ומשום נוטע והמעיין שם בהסוגיא דמ"ק ובתוס' שם בד"ה חייב שתים יראה להדיא דהם תרתי דסתרן וא"כ ק' טובא על רבינו ז"ל דאחז החבל בתרין ראשין, וכבר נשאל ע"ז בשו"ת נב"י מהד"ת חא"ח סי' ל"א מהגאון מהרי"ב ז"ל, ועוד הקשה בתשובה הנ"ל כיון דרבה ור"י פליגי דרבה ס"ל דחייב משום חורש א"כ בלא"ה קשה מ"ע פסק רבינו כר"י לנגד הכלל בכ"מ דרבה ור"י הלכה כרבה (וע"ש שדחק קצת ליישב בזה) ואתנה ליישב כל הקושיות והתמיהות בד' רבינו ז"ל לענ"ד דהרמב"ם ז"ל יש לו פירש אחר בהסוגיא דמ"ק הנ"ל שלא כדברי התוס' בד"ה חייב שתים הנ"ל, דבאמת קשה לפ"ד התוס' בהסוגיא דפירש ענין השקיא מר"כ על גוף הדבר דמוכרח מדברי ר"כ דיש במנכש ומשקה מים תרתי חורש וזורע ולשון הגמרא באמת לא משמע כן דקאמר משום חורש אין וכו' וכן לר"י קשיא וכו' משמע דכ"ז פשיטא לי' להגמרא בלא"ה וכל מה שמביא שם בקושייתו מדר"כ הוא לדחות הוכחה כל היכא דאיכא תרי לא מחייב אלא חדא ע"ז מביא מדר"כ דחייב בכה"ג לכן נראה לדעת רבינו ז"ל דבאמת הפי' כך בגמ' שם דוודאי דמנכש פשיטא לי' דיש בו עכ"פ משום חורש ממשנה שלימה דשבת פ' הבונה דק"ג ההורש כ"ש המנכש והמקרסם כו' כ"ש חייב הרי משמע להדיא דמנכש חייב משום חורש דכיילי' בהדי חורש (וכאשר באמת ליין כן הכ"מ ז"ל ע"ד הרמב"ם ז"ל שם בהא דמנכש בעיקרי גפנים דחייב משום חורש ממשנה ערוכה הנ"ל, ובאמת ד"ז לע"ג לכאורה בגמ' דמ"ק הנ"ל לפי הבנת רבותינו בעה"ת ז"ל שם וכתי' שם כתבנו דיש מזה ראי' גדולה לדברי הכ"מ והלח"מ שם דב' מילי מנכש הם ע"ש וא"ש היטב ואתנה דבעיקר דבריהם הנ"ל פלפלנו ת"ל רבות אין זה מקומו) ובז"מ סתמי' גדולה הנ"ל מה דלא מקשה הש"ס לר"י משנה ערוכה הנ"ל בפשוט

כנ"ל

ככ"ל וכמו שיבואר עוד. וכן מה דק"ל להגמ' משום חורש אין משום זורע לא חושב על משקה לזרעים דבזה פשיטא לי' להש"ס דמשקה מים לזרעים דכוונתו לתקן הזרעי' ולגמוח, דוודאי יש בו כלל זורע (וע"ע בירושלמי דשבת פי"ב ויובא אי"ה בסמוך) וש"ס וה"ה כ"ה דאיכא תרתי ל"מ אלא חדא וא"כ ה"א דל"ק כ"כ מה דמר נקט חורש ומר נקט זורע מאחר שאין נפ"מ לדינא כ"כ דבכל הני ל"מ א"א וכיון דניכללין עכ"פ תחת סוג שניהם, ובפרט שי"ל דמר נקט לי' חורש איידי מכשם דדמי יותר להורש כמש"כ הנ"ל ומר נקט לי' זורע משום משקה לזרעים דדמי יותר לזרע ככ"ל ועכ"פ אף אם הי' בזה קושיא ודקדוק עליהם מ"מ אין הדבר נוגע כ"כ לדינא באמת לזה מביא הגמ' מדר"כ דרבה"ג שיש לכוללו תחת סוג שניהם דחייב ב' והרי גם לדינא אין דברי רבה ור"י מתקיימים וא"ש קשיא, ובזה נ"ל דמיושב ג"כ מ"ש התוס' שם דתנ"ל להקשות מ"ד ר"כ שהוא אמורא על רבה ור"י ולזה הוצרכו לתרץ מהגמ' תיובת קשיא, ולפמ"ש נ"ל להוקמא גירסא בשייטתא דמיא, ולפמ"ש בלא הא דר"כ עכ"פ יש קשיא ע"ד רבה ור"י כיון דעכ"פ מכשם וודאי דניכלל תחת סוג חורש, וכן משקה מל"ז וודאי דניכלל תחת סוג זורע וא"כ ממילא דקשה למאל רבה דנקט חורש בתרווי' הא במשקה יותר נכלל תחת סוג זורע דא"ל דנקט חורש לרבותא דגם משום חורש יפול בו שהתראה לחייבו כיון דס"ל דגם ענין חורש נכלל בו עכ"פ דו"א כיון שמזכיר בדבריו גם מכשם, והרי במכשם ג"ז שאין מזכיר בדבריו להדיא דנכלל בו גם זורע משמע דהורש דווקא קאמר דהא יותר דמי לחורש ככ"ל ובפרט דענין חורש בזה תניא להדיא בהמשנה דשבת הנ"ל וזורע לא תניא בו כלל, ופשיטא כל שאין מבאר זה להדיא, מה"ת לחייבו משום זורע וכיון דמכשם חורש בדווקא נקט לי' וא"כ ממילא דגם במשקה לא יתכן לחלק בניהם דלענין מכשם נקט לי' בדווקא ולענין משקה הוא בדרך רבותא, מאחר שבעינן כד"א נאמרו וכן לר"י ג"כ קשיא בזה ממש כיון דבמכשם ע"כ דיש בו חורש בוודאי מהמשנה דשבת הנ"ל ולמה נקט זורע דווקא ולרבותא א"א לומר ככ"ל כיון דלענין משקה ע"כ זורע דווקא נקט לי' דכ"ז שאין מבאר להדיא בזה דניכלל תחת סוג חורש פשיטא דיש לדמותו יותר לזורע וכמבואר בירושלמי דשבת שציינתי לעיל, דהל שכוונתו לגדל הזרע דדומה יותר לזורע מחורש וא"א לחלק דבריו להלאין דלענין משקה נקט לי' בדווקא ולענין מכשם נקט לי' בדרך רבותא ככ"ל כאופן דבלא"ה רצונו לומר אף לולי ד' ר"כ יש קשיא ע"ד רבה ור"י וכל מה שמביא מדברי ר"כ הוא לרוותא דמילתא שנוגע ענין הקשיא גם לדינא כיון דבאמת ס"ל לאביי כר"כ בזה לענין הדין וכמ"ש (ואף דבלא"ה י"ל נפ"מ לדינא לענין כלאים כמש"ש בגמ' אח"ז עדיין לא נזית הגמ' לזה וביותר י"ל שהגמ' ר"ל נפ"מ לדינא לענין שבת דאיירי בי') וא"כ לפ"ז א"ש הנוסחא ישנה בתיובת קשיא שבגמ' ומתורץ יפה קושית התוס' ורווחא שמעתא בעזה"י, וא"כ ממילא לפ"ז דדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בזה"ש הנ"ל כל דבריו מכוונים להלכה דלפי הנ"ל מאחר דעכ"פ נדחים דברי שניהם של רבה ור"י בהש"ס דמסיק לי' בקשיא פשיטא דיש לתפוס מה דפשיטא לי' להש"ס, והרי הויק דפשיטא לי' לאביי (כידוע בכ"מ דהילכתא כבתראי וכאביי לגבי' דרבה ור"י ובפרט הכא דמסיק לי' בקשיא ככ"ל ואף שמזכיר הש"ס אח"כ כמה דמותיב ר"י לרבה הא יודע דדרך הש"ס להביא מה שפילפלו בעלי השמועות בעלמן ובפרט שיש נפ"מ גדולה לדינא לענין מקיים כלאים אם רבנן פליגי עלי' דרע"ק יעו"ש וגם בקושית הגמ' אח"כ ממהני' דמתקן בה"ש כו' אריסה ותריצה בשביעית מי שרי וודאי שגה בזה נפ"מ לדינא כ"כ ול"ז פשוט מאוד), ועכ"פ לפמ"ש מכשם וודאי דניכלל יותר תחת סוג חורש ומשנה שלימה דשבת (פ' הבונה) הנ"ל ומשקה מל"ז ניכלל יותר תחת סוג זורע אלא שהסברא מסכמת לזה ודברי התוספתא וירושלמי דשבת שם [שציינתי לעיל ויובא עוד לפנינו] שפיר פסק כן הרמב"ם ז"ל, והכנים מכשם תחת סוג חורש ומשקה תחת סוג זורע, וממילא דל"ש בזה הכלל דהילכתא כרבה לגבי' דר"י כיון דבאמת דבזה דחהו גם דברי שניהם בהגמ' כאתקפתא דאביי נקטינן רק מה דפשיטא לי' לאביי והגמרא בזה וא"ש ג"כ מה שפסק הר"ב כיון דחזינן דאביי פשיטא לי' להא דר"כ ואין זה ענין סתירה כלל למה שפסק דמשקה משום זורע לבד ככ"ל דחזינן דפשיטא לי' להגמ' דבזה מיכלל יותר תחת סוג זורע ותה"ת נדמהו לחורש ג"כ כ"ז שלא מצינו זה להדיא ככ"ל ממש ומה שמקשה הגמרא בזה מ"ד ר"כ על רבה ור"י הוא ע"א לגמרי וכמ"ש באריכה בס"ד, וממילא דמתורץ היטב ג"כ קושיות הכ"מ שם במה דלא נקט הרמב"ם שם ענין מכשם דעוקר עשבים רעים מעשבים דלפמ"ש ל"צ זה בגמ' כלל וא"ש היטב ומיושב כל הקושיות הנ"ל ורווחא שמעתא בעזה"י:

עוד נ"ל ליישב ד' הרמב"ם ז"ל במ"ש דמשקה משום זורע אף לפי' הכ"מ והלח"מ שם דפסק כרב יוסף דל"ק מהכלל דהילכתא בכ"מ כרבה כו' די"ל דיש לו הכי' מהכרעת מסוגיות הירושלמי דשבת פ' כלל גדול ה"ב וז"ל שם כ"ד שהיא מבחיל את הפירות [פי' שמשייע לבשל ולגמור הפרי מלשון למל ובוהל] חייב משום זורע הנוטע כו' הסך והמשקה [פי' משקה האילן וכן מל"ז] הרי דמל"ז מבואר להדיא דחייב משום זורע ופי' הירושלמי בזה ובדרכו בכ"מ, אלא דבירושלמי שם חשיב לי' מקרסם ומזריד ג"כ בכלל זורע וזה נ"ל טעם רבינו בפה"מ ד"פ הבונה דהכניסו תחת סוג זורע מירושלמי הנ"ל אבל בחבורו הזה בזה נקט כפשטא דמשנה דמשמע דמשום חורש הוא כמש"ל, וגם י"ל דהיינו דמדייק בחבורו שם דכוונתו לייפות הקרקע ובזה י"ל דגם הירושלמי מודה בהא וז"ל הירושלמי שם לעיל מיני' כ"ד שהוא להניית קרקע חייב משום חורש כו' וכן הרמב"ם ז"ל בפה"מ דלעיל בהא דמלקט עשבים אם כוונתו לתקן כו' פלגינהו בתרתי דאה כוונתו לתקן הקרקע חייב משום חורש ואם כוונתו לאילן חייב משום זורע, וא"ש וכתי' למשניות סד"ז רפ"ה דכלאים הארכתי עוד בס"ד:

סימן ו

הנני ראיתי לבאר בכאן בס"ד סוגיא אחת בערובין (ע"ז א') שם ניתגלגלה אתה אומר שלש מידות במחיצות כו' ועיין רש"י ז"ל שם, והנה לבוא לביאור הסוגיא הזאת ומה דקשיא לי בגוה עובדא ומה שיש ליישב וליתן לפע"ד הקושיה בהלכה הזאת והיוצא לדינא צריך אני להקדים משנה אחת במס' כלאים (פ"ד מ"ד) ומה שכתבתי בחידושי שם עז"ז בס"ד וז"ל המשנה מחיצת הקנים אם אין בין קנה לחבירו ג"ע כו' ניפרצה בו פרצות הרבה אם העומד מרובה על הפרוץ מותר ואם הפרוץ מרובה על העומד נגד הפירצה אסור עכ"ל המשנה ועיין בהר"ש ז"ל שחילק בהא דפרוץ מרובה עה"ע דקתני במתניתין דכנגד הפרוץ אסור דמשמע דכנגד עומד מותר היינו כרתב ארבעה והוא מהתוספתא והיא בפ"ק דערבין שם שלש מחיצות לכלאים כו' דמבואר דבאין מקום ד' גם כנגד העומד אסור והנה לכאורה יש לתמוה ע"ד רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בחבורו שכ' שם בהלכה י"ו שכ' פרוץ מרובה כו' לא יזרע כנגד כל המקומות הפרוצים עד שירחיק כשיעור עכ"ל ולא ביאר דהיינו כיש ד' דווקא כדברי התוספתא וגמרא הנ"ל להדיא, וביותר ל"ע רב לכאורה שלא נזכר בהרמב"ם הך דינא דהתוספתא וגמרא דשלש מחיצות כו' ככ"ל (והרב בעל עין משפט ז"ל לא יצא בזה יד"ח הביאור כ"כ במה שציין שם בגמרא בהא דשלש מחיצות מראה מקום על ריתב"ם הו"ל כלאים ובמהב"ת האמת ניתן לכתוב כי שם בהרמב"ם לא נזכר רק החילוק

בין

בין פרוץ מרובה שה"ע או לסיכך והוא דין משנתינו הערוכה ממש אבל הא דהתוספתא הנ"ל וגמ' הנ"ל דחידשו לחלק בין מקום ד' זה לא ביאר רבינו הגדול ז"ל כלל וכנ"ל] והנ"ל בזה דבאמת א"ש ול"ק כלל לד' רבינו ז"ל דלשיטתו אזיל דס"ל שם בהלכות כלאים בהלכה הקודמת שם דבכל גדר לענין כלאים צריך שיהי' גבוה ורחב ד' דווקא דבלא"ה לא הוי מחיצה כלל אף בכולו עומד וכמש"ש, וא"כ ממילא לפ"ז דין משנתינו נמשך למ"ש במשנה הקודמת דהגדר בכ"מ צ"ל רחב ד"ע. דס"ל הך דרחב ד"ע שבמשנה הקודמת נמשך גם לענין גדר וכמש"ל ובזה מחלק משנתינו בין פרוץ מעה"ע דכנגד הפירצה דווקא אסור ולא כנגד העומד כיון דרחב ארבעה עכ"פ וכן רבינו ז"ל דהעתיק למשנה הקודמת ודין משנתינו שאח"ז רצופים מבואר דהכל ברוחב ד"ע עכ"פ קיימא מיירי וכנ"ל ומעתה ממילא דא"ל רבינו ז"ל לבאר הך דין דתוספתא וגמ' הנ"ל דבאין רוחב ד"ע במקום אחד והפ"מ עה"ע דאסור לזרוע גם לנגד העומד דממילא משמע כיון דהכא ביאר לן דברוחב ד"ע בית"א והפ"מ עה"ע דאסור לזרוע לנגד הפירצה עכ"פ, הרי מבואר דאין העומד המועט יכול לעשות עכ"פ הפירצה המרובה שיהי' נחשב הפירצה לפתח, באופן שגם הפירצה יהי' בכלל מחיצה ופתח עכ"פ, וא"כ ממילא לפ"ז דבאין רחב ד"ע במ"א והפ"מ עה"ע כיון דהפירצה ע"כ אינו בכלל פתח ומחיצה עכ"פ כנ"ל, שוב ממילא גם כנגד העומד מבואר דאסור כיון דאין רחב ד"ע עכ"פ, והרי לשיטתו ז"ל כבר ביאר לן בדין הקודם לזה דכל שאין הגדר רחב ד"ע אף שכולו עומד בלא"ה לא הוי מחיצה כלל ואסור לזרוע נגדו, וא"כ ממילא שגם בהנ"ל הדין כך וא"ש היטב בזה לכאורה כנ"ל:

אלא דלפ"ז צ"ע קצת בהתוספתא דקתני שלש מחיצות כו' דלפי הנ"ל הוא קושיא יתר לכאורה וביותר צ"ע בהסוגי' דערבין הנ"ל דמפלפל הגמרא אם הך דרחב ד' אתי' כרשב"ג דס"ל דד' מקום חשוב הוא או גם לרבנן כך עש"ה בהסוגיא ולפי הנ"ל בלא"ה כיון דגדר המפסיק לענין כלאים צ"ל רחב ד"ע ממילא דבפרוץ מרובה באין רחב ד"ע במ"א דאף כנגד העומד אסור כנ"ל וזה צע"ג לכאורה בזה והי"ה לפנינו נדבר עוד בזה:

ודע דמתחילה הקשתי ליישב הקושיא הנ"ל בהרמב"ם הנ"ל בהשמטת דין תוספתא הנ"ל לענין החילוק בין רחב ד"ע או לא די"ל בפשוט דהנה מהסוגיא דערבין הנ"ל משמע להדיא דגם לענין שבת קם הך דינא דתוס' הנ"ל דשלש מחיצות הנ"ל [מדתלי' בפלוגתא דרשב"ג ורבנן בזה], והרי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה פוסקי ההלכות השמיטו כ"ז בדיני שבת, לזה הי' נראה בפשוט דהא הגמ' שם מקשה רישא רבנן סיפא רשב"ג ופרש"י ז"ל שם דחשיב לי' מקום ד' דווקא, ומתרץ אביי שם מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן ומודו רבנן דלמשרי כנגדו א"א מקום ד' חשיב כו' ורבא משני מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג וכי אמר רשב"ג לבוד ה"מ למעלה אבל למטה ה"ל מחיצה שהגדיים בוקעין בה ול"ש מחיצה, והנה קיי"ל בכ"מ הילכתא כרבא לגבי דאביי בר מיע"ל קג"ם וא"כ לפ"ז שפיר יפה עשו רבותינו פוסקי ההלכות ז"ל שהשמיטו הך ברייתא דג"מ כו' ולא הזכירו לא בדיני שבת [וגם הרמב"ם ז"ל לא הזכירה בדיני כלאים] לפי דקיי"ל כרבא דמוקי לה כרשב"ג אבל לרבנן דקיי"ל כוותי' אין חילוק כלל בין מקום ד' או לא ולעולם בפרוץ מרובה כל שהעומד יותר על ג' כנגד העומד עכ"פ שרי רק כנגד הפירצה אסור ואין כאן רק ב' מידות, דהיינו פחות מג"ט דין לבוד ולמעלה מג' עד עשר החילוק בין ע"מ או פ"מ וזה ביארו ז"ל להדיא בהלכותיהם, והוא פשוט גדול ול"ק כלל שוב מצאתי בעזה"י לבעל המאור ז"ל בסוגיין שכ"כ עש"ה:

אלא דלפ"ז יקשה לן אמי' רבתי על רבותינו גדולי מפרשי המשנה ה"ה הר"ש והר"ב והא"ז התוי"ט זלה"ה שפירשו כולהון משנתינו שהא דקתני דפמעה"ע דאסור כנגד הפירצה דווקא והרי כעה"ע דהיינו דווקא ברוחב מקום ד"ע והדאסברה לה רבינו הר"ש ז"ל מסוגי' דערבין הנ"ל ונקטו כן גם לדינא וכמבואר, והרי לפי המסקנא ולפסק ההלכה מכללי הש"ס דהילכתא כרבא לגבי דאביי כנ"ל דאדחי לי' הך דג"מ מחיצות למה דקיי"ל כרבנן דרשב"ג דבג"ט ל"א לבוד, וממילא דלפסק ההלכה לפ"ז אין חילוק כלל בזה בין מקום ד' או לא, [וכנ"ל דמט"ז השמיטו רבותינו הראשונים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה גם בדיני שבת הך דג"מ במחיצות כנ"ל] וזה וודאי דאין לחלק בין כלאים לשבת בזה, דהרי הך תוספתא לענין כלאים נשנית במכילתין וע"ז גופא פסיק רבא בסוגי' דילן דרשב"ג הוא מלבד דכפי הנראה משמעות פשטות הסוגיא דאין חילוק בין שבת לכלאים בכ"ז [ויבואר עוד אי"ה בכמון בזה] ומכ"ש גם בד' הבעה"מ הנ"ל דלמסקנא דחה התוספתא לגמרי גם לענין כלאים בניסנה בה וכנ"ל וזה לע"ג לכאורה איברא בתר עיונא אשכחנא בי' טעמא בס"ד, ונבוא לבאר מתחלה במש"ל בתמי' על הך ברייתא דג"מ כו' ובפילפול הסוגיא דערבין הנ"ל אי אתי' כרבנן או כרשב"ג הא פשוט בלא"ה כיון דרוחב המחיצה לענין כלאים עכ"פ צריך שיהי' רוחב ד"ע כמ"ש הרמב"ם ז"ל להדיא כנ"ל וא"כ לפ"ז מהראוי בודאי דבפ"מ דלא יתשרי כנה"ע רק כשרחב ד"ע כנ"ל עתה אוסיף להתעורר בזה דהנה יבואו של הרמב"ם ז"ל בזה דגם בגדר צריך שיהי' רוחב ד"ע מלבד שנלמד זה מהא דג"מ שבתוספתא וסוגי' דגמ' שאין נוכל ללמוד גדולה מזה ממשנה ערוכה בפ"ב דכלאים מ"ח דתנינן שם אין סומכין כו' וסומך לבור כו' ולגדר ולסלע שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה וא"ל הר"ש ז"ל שם הא וודאי דמחיצה של סלע עדיפא מכולהו אלא דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בסלע צריך רוחב ד' דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק כדאשכחן בשילהי פ"ק דערבין גבי נמלאת אומר ג"מ במחיצות כו' מיהו לא יתכן דאינו מענין אחד דד' הגדר להו בעובי הגדר אלא ברוחב ואעפ"י שעובי' כ"ש אבל ד' דהכא אפילו ארוך כמה אמות צריך ד"ע משפתו לשפתו עכ"ל הרי מבואר דהך דצריך להיות המחיצה רוחב ד"ע דווקא גם לענין כלאים דנלמד מהתוס' דג"מ הנ"ל ולא מזה לבד הוא אין דגם משנה שלימה הוא במ"ח דפ"ב דכלאים הנ"ל דקתני דגם סלע צריך להיות רוחב ד"ע והרי מחיצת הסלע עדיף מכולהון וע"כ מבואר להדיא דבכל גדר צ"ל רוחב ד"ע וכ"פ הרמב"ם ז"ל כהמשנה הנ"ל בה"ב, וא"כ ממילא מבואר דבע"כ אין שום חולק על הרמב"ם ז"ל בזה מאחר דמשנה ערוכה הוא ומפורשת כנ"ל [רק בפירוש לשון משנתינו הקודם בפרקין מ"ג דמסיים באחרין רחב ד' נראה להמפרשי משנה ז"ל יותר דלא מוסב אגדר דקתני לעיל מיני', והענין בזה דעכ"פ אינם שווין בדיניהם דהא באחרין הקפידא שיהי' ד"ט משפתו לשפתו משא"כ בגדר דעובי' כ"ש וכמ"ש בהר"ש הנ"ל והנ"ג כ' בש' שנ"א ז"ל בזה ע"ש] באופן דהך דמחיצה גדר התנאי של"ל רוחב ד"ע בהכרח שהוא מוסכם לכ"ע וכן לענין שבת ידוע הוא דפחות מד"ע ל"ה מחיצה כלל כמבואר בגמ' ריש מס' שבת ד"ה ובכ"ד בהש"ס בזה ובהרמב"ם פי"ז דש"ש, ות"ש בהתוספתא דג"מ במחיצה כל שהוא ג' כו' דאף דמחיצה ג' בלא"ה לא הוי מחיצה כלל בכ"מ וכנ"ל, כבר פרש"י ז"ל דמוסב על מחיצת קנים והיינו דבכל קנה וקנה יש ג"ט, [ונ"ל לפ"ז לפי מה דקיי"ל כר"פ דפס"ע מותר והפי' שלא יהי' יותר וכנס דר"ל יותר על העומד אף דבפרוץ ג' ל"ש לבוד ותנן מחיצה ד' בעינן מ"מ לשיטתו דבפס"ע דנחשב הפירצה לפתח ושוב הכל בכלל מחיצה ד"ע בצירוף קנים האחרים וז"ש

ומתאר

ומבואר] , והנה בזה דפ"מ עה"ע לענין כלאים מבואר ברמב"ם הנ"ל וכ"ה בשו"ע י"ד סימן רצ"ו דרק כנגד הפירצה אסור ובנה"ע שרי ומבואר ג"כ במשנתינו [והיינו הכל ברוחב ד' כנ"ל] אבל לענין שבת קיי"ל דבפ"מ עה"ע דאסור כולו ומבואר ג"כ בהרמב"ם ז"ל פי"ז מה"ש ובטוש"ע או"ח סימן שס"ב , ואמת הדבר כי מלבד שהסברא והשכל גוזר כן דשאני לענין כלאים דל"ל לד' מחיצות כלל ובגדר רוחב ד' ועכ"פ ה"ה שגי וכיון דד' חשיב לי' מחיצה עכ"פ מצד אחד הרי מותר לזרוע לנגדו עכ"פ משא"כ לענין שבת דצריך צירוף המחיצות והא דגדר ג' ורחב דע"ד דחשבינן לי' ג"כ רה"י לענין שבת היינו לענין ע"ג דווקא מטעם דקיי"ל גוד אסיק וה"ל כמו מוקף מחיצות סביב כידוע במס' שבת ובסוכה ד"ד ע"ב ובכ"ד וכיון דבפ"מ עה"ע מה בכך דבמקום הזה רוחב ד' המחיצה למטה הא עכ"פ צירוף המחיצות אין כאן מחמת הפ"מ דלא חשבינן לי' כפתח וכנ"ל , וד"ז פשוט מאוד [ואף כשיש במקום הזה דע"ד למעלה ג"כ ל"מ להיות מחיצה אלא לענין על גביו מטעמא דגוד אסיק וכנ"ל וג"ז פשוט גדול] וגם ד' המשניות והש"ס מעין ומכריעין כן בענין החילוק בין כלאים לשבת בזה כנ"ל והרי משנתינו לענין כלאים מבואר להדיא דפ"מ רק כנה"פ אסור מבואר דכנה"ע מותר [והיינו ברוחב ד' כנ"ל] ולענין שבת ג"כ נראה להורה דמוכרח מסוגיא דעירובין הנ"ל דבפ"מ אסור לטלטל נגד כולו רצונו אף כנה"ע וכמו שאבאר בס"ד , דהנה צריך להבין בהסוגיא שם דבקיל ועדי בריתא דמפליג בין פחות מג' דאתי' כרבנן והיינו גבי ד"ע דמפליג לענין פ"מ דשרי כה"ע רק במקום ד' דאתי' כרשב"ג ויש לפרש בזה על ב' דרכים להורה או דלרבנן דס"ל דגם מקום ג' חשיב ס"ל להגמ' דלפ"ז מהני שגם בג' יהי' מותר כנה"ע עכ"פ , או להיפך דלרבנן דלא מצינו שיקפידו על מקום ד' לענין לבוד וכה"ג , דאזלא החשיבות דמקום ד' , ואז אף כנה"ע ובמקום ד' אסור בפ"מ [וכ"מ לדינא ג"כ כמו שיבואר לפנינו] ולפענ"ד להורה יש הכרח לפי' הב' הנ"ל, עפ"י מה שכתבנו כבר להמוה כיון דבכל מחיצה אינו נחשב בפחות מד"ע כלל , וכיון דבפ"מ לא מצטרפין הפרצות כלל , דלשווי' פיתחא ואיך יתכן שיותרי כנגד העומד הרי אין כאן רק מחיצה רוחב ג"ע דל"ה מחיצה כלל , לזה הי' נ"ל בהכרח דקושיית הגמרא בזה להיפך דלרבנן דלא מצינו לדידהו חשיבות מקום ד' לענין צירוף דלבוד וכה"ג , מהני שגם במקום ד' כל שפ"מ שאסור גם כנה"ע וכנ"ל וא"כ לפ"ז למה דמשיק הב' דרשב"ג הוא וקיי"ל כוותי' לגבי' דאביי כנ"ל ממילא דלרבנן דקיי"ל כוותיי' בפ"מ אסור גם כנה"ע גם במקום ד' וכנ"ל והולם ד"ז לענין שבת וכמש"ל דמסתברא במילי דשבתא שבפ"מ יהי' אסור כנגד כולו משא"כ לענין כלאים שפיר שרין כנגד העומד כנ"ל ממשנתינו דכלאים , וכנ"ל בסברא וא"ב ומכוונים ממש לפסק ההלכה וכמ"ש הרמב"ם והש"פ ז"ל וכנ"ל , ועדיין צ"ע בהך סוגי' דעירובין דמ"מנ"ש לפי הסברא שכתבנו למעלה דבפ"מ לענין שבת כיון דעכ"פ לא יכול הפרוץ להצטרף להמחיצה שוב אין כאן ד' מחיצות בכל אופן כנ"ל באופן דלפ"ז גם אם יש במקום אחד ד"ע אף בנאמר דחשבינן לי' מחיצה מ"מ ד' מחיצות אין כאן כנ"ל וממילא דבטל עכ"פ שם רה"י מני' בכ"ע כנ"ל, וא"כ אכ"ק היך ניחא לי' להגמ' אם אתי' כרשב"ג בזה דמקום ד' עומד דשרי כנגדו גם בפ"מ וכנ"ל , ומכ"ש דקשה לאביי דמוקי לי' הכל כרבנן ומודו רבנן דכל לשרי כנגדו א"א מקום ד' חשיב ומה בכך לענין שבת כיון דצריך ד"מ דווקא , והרי אין כאן ד"מ כלל בפ"מ וכנ"ל :

והנלע"ד בזה , די"ל דכל הסוגיא בזה סובב על ענין כלאים בזה נאמרה התוספתא הך דפ"מ במחיצה שו' זולת מה דתלי' הגמ' בזה דרשב"ג לדידי' מצינו דס"ל מקום ד' חשוב לענין לבוד וכן בכאן לענין מחיצה במקומו עכ"פ , והשתא א"ש דלרשב"ג וכן לרבנן אליבא דאביי דמקום ד' חשוב שפיר משתרי כנה"ע עכ"פ אף בפ"מ שהרי לענין כלאים ל"ל כלל לצירוף ד"מ דרק במחיצה במקומו סגי לי' לענין לזרוע כנגדו כנ"ל וא"ב בפשטות ובזה מדויקים ד' הר"י ז"ל שם בריש הסוגיא בד"ה נמצאת א"א כו' ריפא לענין כלאים מתני' כו' והיינו כנ"ל דדווקא לענין כלאים הדברים אמורים כנ"ל :

ועכ"ז עדיין צ"ע לדעתי הקלושה ובעניי לא זכיתי להבין פשט דברי הסוגיא בעת דהנה וודאי דגם למ"ש דהכל סובב על דיני כלאים בזה ובזה א"ש הנ"ל בהא דשרי במקום ד' כנה"ע בפ"מ וכנ"ל מ"מ עדיין צ"ל בפי' הסוגי' דבעי לומר היפא דבמקום ד' שרי כנה"ע כרשב"ג לפי הנ"ל כפי' הב' שכתבנו למעלה שר"ל דלרבנן גם במקום ד' אסור דא"ל כשבעי' דלרבנן גם במקום ג' שרי דא"כ עדיין יקשה לן כמש"ל לתמו' מצד הסברא שהרי כבר הוכחנו בבירור גמור דמחיצה ג' ל"ה מחיצה כלל גם לענין כלאים [והגם די"ל לפמ"ש הר"ש ז"ל בפ"ב דלעיל ברא' לזה מהך ברייתא גופא דב"נ כו' כמש"ל דלפ"ז י"ל בהה"א הנ"ל אין ראי' כלל מהך ברייתא ומבואר מ"מ הא עכ"פ מוכרח זה הכלל בעצמותו מהמשנה ה' דבפ"ב הנ"ל דגבי סלע דהוא מחיצה עדיפא ג"כ צריך רוחב ד"ע וכמש"פ הר"ש ז"ל והבאתי לעיל] , וכיון דג' ל"ה מחיצה כלל שוב נראה הסברא שכתבנו למעלה דבפ"מ דאין כאן צירוף בכל אופן מהראוי שגם כנה"ע לא ישתרי כלל גם לנה"ע במקום ג' לכ"ע כנ"ל ועכצ"ל כפי' הב' הנ"ל דלפי הה"א של הגמ' בזה דלרבנן גם במקום ד' אסור בפ"מ וא"כ ממילא לפ"ז לפי הכתי' של רבא דקיי"ל כוותי' דהך ברייתא רשב"ג ממילא דלרבנן קם דינא כנ"ל דגם במקום ד' אסור כנה"ע ג"כ בפ"מ וכנ"ל וה"ז לענין כלאים כנ"ל , וה"ז דבר קשה וכמעט הוא טעות בדבר משנה שהרי משנה שלימה שנינו במשנתינו דבמקום ד' עכ"פ בפ"מ דרק כנגד הפירצה אסור ומבואר דכנה"ע עכ"פ שרי וכמ"ש הראשונים ז"ל והרמב"ם ז"ל בחבורו ובש"ע יו"ד סי' רצ"ו כנ"ל [ולפנינו יבואר א"ה עוד ראי' ברורה לזה מהירושלמי ותוספתא בזה] וד"ז צ"ע בהסוגי' הנ"ל ולזה בהכרח צ"ל דס"ל להגמ' דלא כסברא הנ"ל וס"ל דאף במקום ג' דל"ה מחיצה כלל בעצמותו מ"מ יתכן בצירוף עוד קנים מתויק ג' אף דבפ"מ לא חשבינן לי' כפתחים לענין שיהי' נידון הפרוץ ג"כ כמחיצה מ"מ אינם מבטלין העומדין לענין זה שיהי' חזי לאצטרופי העומדין באופן שיהי' עכ"פ לנגד העומדין שרי , [ובענין זה קצת במג"א סי' תר"ל לענין לבוד ע"ש] אך זה תלי' עכ"פ במקום חשוב לזה לרבנן י"ל גם במקום ג' ולרשב"ג נ"ל מקום ד' דווקא וא"ש הסוגי' לפ"ז הן לענין כלאים והן לענין שבת , ויתכן עוד דבאמת לפי תי' אביי דמשני כולה רבנן ומודו רבנן דאי איכא מקום ד' חשוב כו' נאמר הסברא הנ"ל שכתבנו לעיל ויהי' התוספתא רק לענין כלאים דבר הלמד מענינו והכל בפשטא , וממילא דמסתברא מצד הסברא הנ"ל וגם קם הך תוספתא לדינא זולת לרבא דמוקי לי' כרשב"ג דווקא עכצ"ל דס"ל לנגד הסברא שכתבנו לעיל כנ"ל וגם התוספתא שלא כהלכה וכמש"ל :

ואולם לדינא בעניים באלה נכון לבאר ההלכה בס"ד מתוך דברי הירושלמי דמכילתין ובפ"ק דסוכה בזה והוא דהנה הירושלמי מביא עוד תוספתא אחרת בזה בזה"ל , נמצאת אומר לענין כלאים כל שהוא פחות מג' [פי' הפירצה] כסתום [ר"ל מטעם לבוד] מג' ועד ד' אם הפ"מ עה"פ מותר [ר"ל לגמרי וכ"ה פכ"ע לדידן דקיי"ל כה"פ דבריו] ואם פמעה"ע אסור [ר"ל בכולה] מד' ועד עשר אם עומד מרובה מותר [ר"ל ג"כ בכולה] ואם פמעה"ע כנה"ע מותר כנה"פ אסור יותר מעשר אפי' שהעומד מעה"פ

כנה"ע מותר כנה"פ אסור אבל לענין שבת כל שפחות מג' כסתום מג' ועד ד' מד' ועד עשר אם העמעה"פ מותר ואם הפמעה"ה אסור [ר"ל בכולה] יותר מעשר אעפ"י שעמעה"פ אסור [ופי' ג"כ בכולה] הרי נתברר הדין בזה דיש חילוק בין כלאים לשבת בהא דלענין כלאים יש שלש מידות ובמקום ד' שרי כנה"ע. אבל לענין שבת כל שבפ"מ אסור ג"כ כנה"ע אף בעומד ד"ע ויותר זולת בע"מ שרי בכולה אף במקום ג' ואין כאן רק ב' מידות [וכן כ"מ לענין הפירצה יותר מעשר בעמעה"פ דבכלאים מותר כנה"ע משא"כ לענין שבת כנ"ל וע' גליון הש"ס מתוס' ישנים] ואי' עוד שם בירושלמי הנ"ל ר"ה כו' בשם ר' יוחנן לית כאן מג' ועד ד' יש כאן פירצה ג' אין כאן מקום ד' ור"ל דס"ל כיון דפחות מד' ל"ה מחיצה כלל ובפירצה פחות מג' שייך שפיר לבוד משא"כ כשהפירצה ג' ואף בע"מ אסור ואמ"ש מתיב ר"ח מקיפין בקנים א"ל ל"ת פחות מג' כסתום ומסיק שם ר"י בשם רב מיון שע"מ עה"פ מותר ופרשו דגם עד ד' חשבינן להפרוץ כפתח וה"ל מחיצה מעליא ; הרי נתברר מתוך ד' הירושלמי ותוס' הנ"ל דדווקא לענין כלאים יש ג"מ הנ"ל דבמקום ד' בפ"מ כנה"ע עכ"פ שרי משא"כ לענין שבת והיינו מטעם הסברתינו הנ"ל דלענין שבת דצריך צירוף מחיצות ארבע דווקא, וכיון דפ"מ אין מקום הפרוץ מצטרף כלל ואין כאן ארבע מחיצות כנ"ל, ולפ"ז כ"ל דאף לפי' הפשוט בד' רבא דמוקי להברייתא כרשב"ג דמשמע דלרבנן שרי גם במקום ג' כנה"ע דאין לדון מצד הכלל דהלכה כרבא לגבי' דאביי לפמ"ש בתשובת מהרי"ק ז"ל וכן שארי בעלי הכללים דהיכא דמוכח ממתניתא וסתמא דתלמודא דליתא להאי כללא והרי מד' הירושלמי ותוספתא הנ"ל קיימא לדידי' לפי הנ"ל בהא דס"ל דלרבנן גם במקום ג' שרי כנה"ע עכ"פ ועכ"ל דגם בפ"מ שייך ענין צירוף בהא דעכ"פ כנה"ע שרי כנ"ל וא"כ מ"ש דלענין שבת יאסר גם במקום ד' כנה"ע גם בפ"מ [דלא מסתבר לומר בזה דמשום חומרא דשבת הוא כמש"ש בירושלמי אח"ז לענין פאה מגלת בכלאים ולא לשבת כו' וכן בגמ' דילן ערבין י"א וע' רש"י שם ובתוס' ערבין דל"ג ע"א דמשמעות סוגייתינו משום לענין פ"מ עה"ע שבת לכלאים אלא דבזה י"ל שפיר החילוק בנידה הממולעת במקום ד' בפ"מ אם ישתרי כנה"ע מטעם הסברתינו הנ"ל ולא משום חומרא דשבת כלל וכמבואר וע' מה שהכתוב הי"ה בשם הריטב"א ז"ל בזה] ועוד ראי' לזה מד' רב ור' יוחנן דירושלמי הנ"ל דהרי ר"י ס"ל דגם בע"מ בפחות מד"ע באסור מטעם דכל שבמחיצה פחות מד' אף בע"מ ל"ש מחיצה ורב לא ס"ל כן לאמת ודייק בלשונו הזהב כיון דעומד מרובה כו' הרי מבואר דעכ"פ בפ"מ במקום ג' וודאי דאין כאן מחיצה כלל, וממילא דגם כנה"ע אסור כנ"ל ולפ"ז הך תוספתא דשלש מידות כו' קושטא קאי גם לרבנן דקיי"ל כוותי', ומאחר דאיתברר לנא דמוכרח מירושלמי ותוספתא להך דג"מ הילכתא היא אף למאי דקיי"ל כרבנן דרשב"ג וגם רב ור' יוחנן הכי ס"ל להדיא וכנ"ל וגם דמסתבר טעמיי' לפי הנ"ל שפיר י"ל דליתא בזה הכלל דהילכתא כרבא כו' ובפרט לפמ"ש במ"א בס"ד לדון בסברא דבעניני דיני כלאים וכדומה אשר מקורן בסדר זרעים די"ל דבזה סוגיית הירושלמי עיקר להלכה יען כי קנה לו מקומו ובתלמוד בבלי הובא רק דרך גררא ושכן מצאתי בעזה"י גם לאחד מהגדולים הקדמונים ז"ל שכ"כ ובפרט בכה"ד שגם רב ור"י הכי ס"ל בהירושלמי כנ"ל, וביותר די"ל דגם רבא אינו חולק בעיקר הדין ור"ל דרישא גם כרשב"ג אתי' כו' ועוד שארי תרוצים כל נתלו בתרוצי הסוגי' דערבין בע"א מהנ"ל :

ומעתה מיושב היטב דעת רבינו הרמב"ם ז"ל במה שהעלים הדין דבמקום ג' ופ"מ דאסור ג"כ כנה"ע דלפמ"ש א"ל כלל נוחר שכבר ביאר דכל מחיצה של כלאים צריך שיהיו רחב ד' דווקא ובפ"מ דלא הוי מחיצה ממילא דגם כנה"ע אסור וד"ז כבר ביאר גם שבת פי"ז ה"יו דכללא הייל כל שבפ"מ עה"ע דל"ש מחילה ואסור כנגד כולו אף ביותר מד"ע והוא מסתברא בטעמו יען בשבת דהסברה לארבע מחיצות ובפ"מ הא ל"ש צירוף כלל וממילא דאין כאן שם ארבע מחיצות וממילא דגם לענין כלאים במקום ג' דבפ"מ דאסור גם כנה"ע ול"ל לבאר רק דין מקום ד' דבפ"מ דשרי עכ"פ כנה"ע גבי כלאים כנ"ל ורבינו ז"ל וודאי די"ל דתופס סוגיות הירושלמי ביותר כדרכו בכמה מקומות ובפרט בסדר זרעים כמש"ל ובפרט שכבר כתבנו שכן משמע להדיא גם בש"ס דילן דלענין שבת דקיי"ל דפמע"ה דאסור בכ"מ ומשמע וודאי כנגד כולו בכל מקום ולענין כלאים במקום ד' דשרי כנה"ע עכ"פ הרי משנתינו היא דקתני הי' פ"מ כנגד הפירצה אסור דלהדיא משמע דכנה"ע מותר ובמקום ד' הוא וודאי דמוסב על המשנה הקודמת וכן הרמב"ם ז"ל בחבורו בה"כ שם ג"כ דבריו מוסבים בזה על מקום ד' שכ' בהלכה הקודמת שם דבפחות מד' אין שם מחיצה כלל וכ"כ כל הפוסקים וגדולי הראשונים ה"ה הר"ש והרא"ש ז"ל במשנתינו והרמב"ם ז"ל בה"כ ובפי"ז מה"ש כנ"ל ובטוש"ע בחו"מ ויו"ד הכל כנ"ל ולפ"ז נתיישב היטב כ"ד רבינו הר"ב וגדולי מפרשי המשנה זללה"ה במה שעמדנו לעיל כנ"ל בארוכה בעזה"י, באופן דלפי הנ"ל לענ"ד חזרה התמי' ע"ד רבינו בעסמ"א ז"ל שהבאתי לעיל שכ' דלמסקנא דרבא דקיי"ל כוותי' לגבי דאביי דהברייתא דג"מ במחילות כו' כרשב"ג ממילא דלדידן דקיי"ל כרבנן שרי אף במקום ג' בפ"מ כנה"ע עכ"פ, והנה אם כוונתו ז"ל גם לענין שבת כדמשמע לכאורה סתימת דבריו ז"ל וודאי דקשה לן טובא דהוא לנגד המפורש בירושלמי ותוספתא הנ"ל דגם במקום ד' בפ"מ אסור גם כנה"ע ושכן משמעות בש"ס דילן ג"כ כנ"ד וכ"כ כמעט כל הראשונים ז"ל ושהסברא והשכל גוזר כן כיון שהפרוץ אינו נידון בתורת פתח הרי אין כאן ד' מחיצות הנצרך במילי דשבתא כנ"ל :

ולזה נ"ל בהכרח דרבינו בעל המאור ז"ל כוונתו לענין כלאים דווקא ודבריו מוסבים הכל ע"ד התוספתא דלענין כלאים מתניא וכמ"ש בתחילת דבריו שם תניא גבי כלאים כו' ע"ש, הלא דגם בזה ק"ל כיון דלענין שבת נתברר דבפ"מ אסור בכ"מ גם כנה"ע וע"כ דהפרוץ אין מצטרף ואין כאן שם ארבע מחיצות כנ"ל וא"כ ממילא מהראוי דגם בכלאים במקום ג' כיון דאין מצטרף הפרוץ דנשאר רק מקום ג"ע דל"ה מחיצה כלל כמבואר להדיא במ"א פ"ב דכלאים הנ"ל וצל"ע :

וישוב אחר כותבי הנ"ל מצאתי בחי' ריטב"א ז"ל שכ' ג"כ כמ"ש בעזה"י לחלק בין כלאים לשבת לענין פ"מ דבשבת אסור וודאי גם כנה"ע משא"כ בכלאים וכן פרוץ יותר מעשר דלענין כלאים שרי כנה"ע משא"כ לענין שבת וע"ש שכ' שכן הסכימו המפרשים ז"ל ושזה ברור ע"ש ודבריו האלה מפורש הוא בירושלמי ותוס' הנ"ל, ודע דירושלמי הנ"ל הוא בשלשה מקומות בפ"ד דכלאים ובפ"ק דערבין ובפ"ק דסוכה ואולם במס' כלאים יש שם כמה ע"ש ונ"ל כהנוסחא דערבין ודסוכה הנ"ל] והידוע קלת בעיני שלא הביא הריטב"א מן האומר המפורש בהירושלמי בשלשה מקומות הנ"ל :

ואמנם עוד ראיתי בד' הריטב"א ז"ל דיהיב טעמא למילתא לחלק בין כלאים דהטעם משום ערבוביא ובכה"ג שביערו רז"ל דליכא ערבוביא שרי לזרוע נגדו עכ"פ משא"כ לענין שבת דה"ל כמו כרמלית ע"ש וכ' ג"כ בשם הר"י והראב"ד ז"ל דפסקו כרבא, ולרבנן במקום ג' שרי לזרוע נגדו דל"ה ערבוביא בהכי ובזה יתיישב קלת הסוגיא דערבין מה דהווי קביא לן כדברי רבא דמוקי לה כרשב"ג דלרבנן שרי גם במקום ג' דמאיזה סברא

כיון

כיון דהפרון מפסיק וגם מצטרף לבה מחילה או פתח דשאר רק מקום ג' דל"ה מחילה כלל גם לענין כלאים ולהנ"ל י"ל דמ"מ קצת ברה"ג עדיף לענין דלא מתחזי כ"כ כשרבוביא ומ"מ קשיא לי ע"ד הר"י והראב"ד ובעהמ"א זללה"ה מהא דר"ב ור' יוחנן דירושלמי הנ"ל דמבואר דבמקום ג' בשפה"מ דאסור כנגד כולו. לכ"ע הנ"ל ואולי י"ל דס"ל כיון דהסוגיא דילן דפליגי אביי ורבא בזה אליבא דרבנן והלכתא כרבא לגבי' דאביי גם בזה ועכ"פ ד' הר"ש ז"ל וסייעתו הנ"ל דס"ל דווקא במקום ד' הוא דהוי כנה"ע וודאי דמרווח להו משעתא וביותר שגם בענין החילוק בין כלאים לשבת י"ל לשיטתם ג"כ נרווחא ע"ד שכתבנו למעלה ונתיישב כל ד' רבותינו הראשונים נ"ע הנ"ל ויש להעמיק עוד בזה אלא שאין להאריך יותר :

סימן ז

שאלה לבאר בטעמי שעורין שיעור מזון ב"ס לענין עירוב ושעורי זיתים וביצות בכה"פ הנוגע לכמה דינים בש"ע או"ח יו"ד :

ראיתי להעתיק הנה מחדושי משניות שה"ז אשר לי בס"ד, וזה החלי בעזהשי"ת.

תמן תנינן בסוף מס' פאה פ"ה מ"ז אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מד' סאין בסלע וירושלמי שם הובא בהר"ש על המשנה דלעיל מני' הכא את אמר אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חיטין והכא את אמר אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום [ופי' דהקשיא הוא משום דבגורן דנותנין חיטין להעני וצריכא יגיעה בטחינה והרקדה ואפי' וחסר לי' ב' סעודות ומשני לא מכן שלים ליגיעה [ונמצא דהככר הוא פחות שלים מחצי קב] ומסיק ע"ז בירושלמי שם ר"י בר"ר בון מפיק להילן נחתומייא כהדא דר"ה, ובלחוד בהדין שעורה [ופי' כשהיתה ד"ס בסלע והוא עשה מד"ס מ"ה ככרות שאז הככר חצי קב ממש ומוכר החנוני בפונדיון ונמצא שאין החנוני משתכר כלל שהככר משוי' חיטין חצי קב והרי השכר לו הוצאותיו לזה הי' ר"י בר"ב נותן לו השלים ומכנס לו נגד יציאותיו של החנוני] עכ"ד הירושלמי וכתב ע"ז הר"ש בזה"ל לא מכן שלים לתטני ונמצא דליכא חצי קב בככר כו' וה"נ אמרינן בפ' כ"מ ערכין דפ"ב ע"ב לא מכן שלים כו' ואמרינן נמי התם לא מכן מחלה לחנוני ול"ק הא דיהיב בע"ה ליבי הא דלא יהיב בע"ה ליבי עכ"ל והנה הסוגי' ערוכה בערכין שם במשנה כמה הוא שעור מזון ב"ס כו' ד' ר"מ ר"י אומר כו' ר"י בן ברוקה אומר מככר בפונדיון מד"ס בסלע, רש"י אומר ב' ידות לככר משלש לקב כו' גמ' וכמה מזון שתי סעודות כו' ריב"ב אומר כו' תנא וקרובין דבריהם להיות שוין [פרש"י ד' ריב"ב ור"ש] מי דמי דר"י ד"ס לקבא דר"ש תמני סעודתא לקבא אר"ח לא מכן שלים לחנוני ואכתי למר תשע ולמר בית אלא כדיקך דר"ח דאמר לא מכן מחלה לחנוני ואכתי למר תשע ולמר תמני היינו דקאמר וקרובין דבריהם כו' קשיא דר"ח אדר"ח, ל"ק הא דיהיב בע"ה ליבי כו' ע"כ הסוגיא בזה :

והנה בירושלמי כאן דמשני ר"ה לא מכן שלים נ"ל לפ"ז שהוא שאתרא דיהיב בע"ה ליבי שאז החנוני מכנס רק שלים פחות השכר מחצי קב [והבע"ה אינו מחשב להעני הפסד השלים והוא דחיק קצת כמו שיבואר אי"ה] אבל בדלא יהיב הבע"ה ליבי הרי החנוני וודאי שמחשב הפסד השלים ג"כ שהרי מההמא הוא מוכר לכל בשוה ואז הככר הלקוח כפי החשבון הנ"ל ע"כ שהוא פחות מחלה מחצי קב ונמצא שהככר רק רובע הקב וכמש"ש רש"י ז"ל [בדפ"ג ע"א עיי"ש] וז"ש הר"ש ז"ל ואמרינן נמי בערכין התם ל"מ מחלה לחנוני כו' ול"ק הא דיהיב כו' כנ"ל ולפ"ז הא דמסיק בירושלמי ריו' בר"ב מפיק להילן נחתומייא כהדא דר"ה שהוא ג"כ מלבד השלים שנותן להחנוני בשלמו [ועיי' בק"ע בירושלמי ערכין פ' כ"מ שם שפי' בזה בע"א] :

ואולם הדבר הקשה קצת בזה לכאורה דלפ"ז. מה שנינו במשנתינו אין פוחתין לעני העובר מל"מ מככר בפונדיון כו' דהמשמעות וודאי שהוא שיעור קצוב ולפי הנ"ל אין שעורו שוה שהרי בלא יהיב הבע"ה ליבי שאז מוטל השעני הככר רובע הקב [שהוא עולה לששה ביצים כמש"ש בגמ'] ובדיהיב הבע"ה ליבי שאז הככר הלקוח ב' שלישים מחצי קב שהוא עולה לשמנה ביצים, והרי העני משתכר בזה יותר הנ"ל שהבע"ה שנותן עליה אינו מחשב להעני ניכוי השלים הנ"ל :

והנה זה יש לייסב לפי דרך הפשטות דאמת יתכן דמשנתינו מיירי רק באופן דלא יהיב הבע"ה ליבי והיא גופא קמ"ל משנתינו דצריך הבע"ה ליתן להעני כשיעור ככר הזה שעולה לח' ביצים והוא מזון ב"ס לתנא דמשנתינו וקמ"ל דאין בע"ה מחשב להעני דמי השלים הנ"ל, ובזה י"ל לנכון ג"כ מה דאיכפל ואתאי המשנה בהא דאין פוחתין לעני העובר ממל"מ כו' אחרי שהכל בכלל אין פוחתין לעני בגורן כיון דבעיקר החשבון עולה ח"ק חיטין ממש כמו ככר הלקוח אחרי ניכוי השלים הנ"ל [הגם שגם י"ל ג"כ בפשוט דקמ"ל דלעני העובר ממל"מ שצריך ליתן לו פת המזומן למאכל משא"כ בגורן דהחיוב ליתן תבואה ובפרט לפי פי' הרמב"ם ז"ל וסייעתו דס"ל לחלק בין עני בגורן ובין עני הבא לביתו של בע"ה וכמבואר] ומ"מ לפי הנ"ל ניחא ביותר דקמ"ל דבעני המל"מ שנותן לו מאכל מזומן אין הבע"ה יחשב לו הפסד השלים הנ"ל באופן שבזה משתכר העני יותר מחצי קב חיטין דלעיל שבזה יעלה הככר רק רובע הקב שהוא ו' ביצים משא"כ כשנותן לו ככר שבזה מרוויח העני דמי השלים ובזה הככר הוא ב' שלישי הקב שהוא עולה ח' ביצים כנ"ל :

ולפ"ז מדויק ג"כ ד' הירושלמי הנ"ל במה דנקט דווקא לא מכן שלים כו' דהיינו דיהיב הבע"ה ליבי ולא נקט מחלה בלא יהיב הבע"ה ליבי כגמ' דילן בערכין שם ולפי הנ"ל בדווקא נקט בהס"ג דמיירי משנתינו בזה דעיקר הרבותא הוא דקמ"ל דבהס"ג העני משתכר יותר מחיטין בגורן כנ"ל :

ומצאתי בעזה"י את שאהבה נפשי למרן ש"ב הגאון החסיד מאורן של ישראל רבינו אלי' מווילנא זצ"ל בס' שנות אלי' ביאר פי' הירושלמי הנ"ל על דרך הנ"ל ובנה לן משנתו הטהורה בדרך ארוכה בבאוריו לש"ע או"ח סימן תפ"ו [המעיין היטב בדברי' הקדושים ימצא נופש לנפשו], באופן דלפי דרך הנ"ל יהי' משנתינו כר"ש בערכין שם, ואמנם כל הנלע"ד לפי' רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל וסייעתו שפסקו כריב"ב שם וכמ"ש גם הגאון בשבת דקי"ח ע"א דמשנתינו דאין פוחתין לעני העובר ממל"מ דאתי' דווקא כריב"ב נלע"ד דס"ל דלפי דרך הנ"ל עדיין יקשה בטעמא מ"ד היא גופא דבנתינת הככר יהי' העני יותר משתכר מנתינת העני בגורן ח"ק חיטין כנ"ל ומ"ש לחלק בזה דבגורן חל חיוב על התבואה משא"כ בחילוק לדקה מזונות לעני העובר מל"מ נ"ל קצת דוחק בד"ז ועוד יש להקשות לפי דרך הנ"ל יתכן דח"ק חיטין לא יעלה למזון ב"ס כלל דהרי לפי הנ"ל דמיירי המשנה דאין פוחתין לעני העובר בלא יהיב בע"ה ליבי דאז עולה הככר לה' ביצים [והוא הר"ש כמש"ש רש"י ד"ה וחצי חצי' דככר שלש לדידי' ח"ב רק בעירוב מיקל שתי ידות כו' וכמש"ש ברש"י ד"ה חצי' לבית המנוגע כו' דהוא עולה ה' ביצים ושליש ביצה וכמ"ש גם תוס' ערכין ד"פ ע"ב בד"ה אגב אורחא כו' ויבואר עוד בזה אי"ה] ומחצי קב חיטין שיעשה מזה ככר שמלבד הוצאת השלים ותוס' עוד הוצאת השעורים עד

יעשה מאלה ויהי' הככר רובע הקב שהוא ו' ביצים ולפי דרך משנתינו אין בזה מזון ב"ס שהוא רק לריב"ב משא"כ למה דס"ל למשנתינו כר"ש כנ"ל, הא וודאי דת"ק איען הקפידא הוא כדי שיהי' מזון ב"ס כמש"ב ובאר כל השיעורות כדי שימכרם ויקח מזון ב"ס ובדגמרינן מקרא דואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שביעה דהיינו מב"ס ליומו [וכ"כ בס' שנ"א ז"ל במ"ה הנ"ל דת"ק איען כדי שיהי' מזון ב"ס ולכאורה צ"ע לפי הנ"ל ואמנם בכדי דלא לשווי' ח"ו להגאון מאורן של ישראל ז"ל כסותר משנהו נ"ל לייסב דרכו בקודש בשבוע דיתכן כדאמרינן בעלמא מה דרכו של עני אשתו לשה והוא מסיק את התנור [מכילתא ס"פ יו"ד] וא"ש דמרווית בשר הסקה ואפי' במה שהוא מסיק ואופה בעצמו משא"כ בעני השוכר דנותנין לו שכר הלקוח מנחתום] ואמנם לפי דרכו של רבינו הרמב"ם ז"ל וכן הרע"ב ז"ל דמפרש להדיא הא דמ"ה דת"ק איען הוא כדי שיעלה לשכר מזון ב"ס בנכיון המחלה ס"ל הכל דת"ק איען כפשטי' שנוהגין לו בשפלים. והכי משמע ג"כ בגמ' דילן בכתובות ד' ס"ב ע"ב. דת"ק איען הוא הכל שהחשבון שיעלה מזה לפי ערך שכר הלקוח למזון ב"ס וממילא דעכצ"ל במשנתינו דהככר הוא בנכיון המחלה וכמסקנת הגמ' דילן בסוגיא דערכין הנ"ל:

והירושלמי הנ"ל דקאמר לא מצן שלים כו' אם גלה לשבות לסוגי' דילן י"ל דלשימנא בעלמא נקטי' לדחות הקושיא דהכי יש בזה ריוחא של בעתיקה ואפי' ומתרץ שבאמת לא מצן שלים ושהוא מילתא דפשיקתא דניכיון שלים צ"ל בכל אופן משא"כ לענין הוצאת עצים דתלי' ביהיב הבע"ה ליבי כנ"ל וכן הא דריב"ב הוי יהיב לנחתום כו' ואמנם לדינא דמשנתינו יתכן שפיר שבשע"ה מנכה כל ההוצאות לשני גם הוצאת העצים לפי ערך חלי קב חיטין כנ"ל וממילא דהככר רק רובע הקב כריב"ב וכנ"ל [ובהכי יתיישב קצת גם הירושלמי דערכין פ' כ"מ שם מקושיית הק"ע עיי"ש וק"ל] ובזה עולה המשניות שלנו יפה דתלי קב חיטין וככר הלקוח בשוויון הכל שיעור אחד בניכיון המחלה כמסקנת ש"ס דילן בערכין וכמשמעות הסוגיא דכתובות דס"ב הנ"ל, וכמ"ש הרע"ב ז"ל ג"כ [או אם נרצה לקיים פשטות לשון ירושלמי הנ"ל נאמר שבאמת חולק בזה אש"ס דילן וס"ל דגם אחר ניכיון העצים עולה רק שלים או י"ל דהדבר תלוי בשינוי המקומות דיתכן דבא"י לא עלה אז הוצאת עצים רק לשליש רק על ר"א שהי' במקום א' מקשה שפיר דידי' אדידי' ומתרץ הא דיהיב ליבי כו' ועכ"פ לפי סוגי' דילן עולה יפה המשניות שלנו כריב"ב ובהכי יתיישב לנכון ג"כ ד' התוס' בשבת פכ"ב דקי"ח הנ"ל שכתבו דסתם משנתינו כריב"ב ולכאורה צ"ע דהא י"ל שפיר כר"ש וכמ"ש בס' שנ"א ז"ל וכמש"ל אבל לפי הנ"ל א"ש די"ל בכוונתן ז"ל דמוכרח הדבר ממשנתינו בעירוב משנה הקודמת הא דת"ק איען שבמ"ש הנ"ל דבעירוב שאינן לדקו יחדיו להבריע יותר שניהם גם שניהם כריב"ב וכנ"ל, ועכ"ז לענין ההלכה נחלקו בזה רבותינו בעלי התוס' ז"ל עם רבינו הרמב"ם ז"ל בכ"מ בשיעור אכילת פרס דלהרמב"ם ז"ל שיעורו שלש ביצים יען דפסק להלכה כריב"ב דערכין הנ"ל והתוס' ז"ל אף דס"ל דסת"מ שלנו כריב"ב מ"מ להלכה פסקו כר"ש וכמש"ב דפ"ג ע"א מהא דקיי"ל בכ"מ דטומאת אוכלין כביצה והו כר"ש שם ע"ש, וכן נחלקו לענין שיעור עירוב והובא מחלוקת בזה בתוס' הארוך ובטוש"ע בכ"מ בא"ח סי' שס"ח וסי' ת"ע וסי' תרי"ב ועוד כו' וכבר הבאתי ד' התוס' דשבת קי"ח הנ"ל שכתבו דסתם משניות שלנו כריב"ב רק צ"ע קצת כמש"ב ולא כר"מ ור"י דאומרים שיעור אחר שהרי הם דיברו הכל בשיעור ערבין ומעירוב אין ראי' כלל על שיעור ב"ס דלענין עירוב הקילו כמש"ב והוא למיקטע יותר ל"ש שנותן כלל לכ"מ שיעור ב"ס כמש"ב ואני' כו'

וא"ח כו' ועי' תוס' שם ד"פ ע"ב ומרש"י במשנה שם והכמ"ל האמן לד' רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בה' ערבין פ"א ה"ט פוסק שיעור עירוב מזון ב"ס כריב"ב דהוא ששה ביצים וכן י"ח גרוגרות וכמבואר בש"ס דערכין ד"פ ע"ש וכמש"ש במ"מ וכ"מ טעמו א' משום דנזכר בערכין דפ"ג בלשון חכמים ב' משום דמשנתינו דפאה כוותי' כנ"ל והנה בכ"מ שם מקשה לפ"ד הרמב"ם נאמר תמיהת התוס' שם ממה דקיי"ל בכ"מ דטומאת אוכלין כביצה ושכ"פ רבינו ז"ל בעצמו בפ"ב מהט"א שהוא כר"ש כמש"ש ות"ח אלי' לט"א [דאילו לריב"ב הוא ביצה חסר רביע כמש"ש] ותי' מרן הכ"מ ז"ל דבי אמרינן והנא דידן מ"ע לא תני ט"א משום דלא שווי' שעורייי' ב"פ א"ח כו' לאו ד"ה דאיכא למ"ד פחות ואיכא למ"ד יותר כו' ובשמא לדידן דקיי"ל כריב"ב כו' ול"ל הא דה"ח כו' אלא עפי מה"ח דהיינו כביצה עכ"ל הכ"מ והמעיין יראה כי דוחק הוא לפרש כן בגמ' לא מצינו כלל דתלי' לי' בפלוגתא הא דה"ח רק במה דמצינו להדיא אבל לומר לריב"ב דקיי"ל כוותי' לפ"ד הרמב"ם ז"ל שהוא יותר מה"ח לפ"ד הכ"מ הנ"ל ול"ל דפליג לגמרי על הא דה"ח זה דוחק גדול אבל האמת יורה דרכו בממחילת מכת"ה של מרן הכ"מ ז"ל בלא"ה ל"ק כלל על הרמב"ם ז"ל בזה ודברי הרמב"ם כפשטן מסכים עם פשט הגמרא הנ"ל שהרי הרמב"ם בפ"ב מהט"א הנ"ל פסק שם דלט"א הוא כביצה בלי קליפתה דפסק כחכמים שם בערבין ולענין פסול הגוי' דפסק שם כביצה ומחצה לפ"ד ריב"ב ע"כ כביצה עם קליפתה [שהרי לא מצינו שם דכביצה בלי הקליפה לחכמים כנ"ל רק בט"א כמבואר בגמ' שם וגם שהרי הא דפסול גוי' דאסמיך לי' אהא דמזון ב"ס לענין עירוב שהוא בששה ביצים עם הקליפה לפי החשבון הקב שהוא ששה ביצים בכ"מ דהפי' וודאי בששה ביצים עם הקליפה וזה פשוט גדול] וכן מדויק בלשון הרמב"ם בפ"ב מה' ט"א הנ"ל וא"כ ממילא דא"ש מש"ש ואלי' אלי' כו' דלריב"ב דהשיעור בזה ג' רבעי ביצה די"ל דהוא כביצה בלי קליפה ממש [וכן ראיתי באחרונים בשם מהרי"ל ז"ל בביצ' ומחצה עם הקליפות הם ב' ביצים בלי הקליפה] וכפי שקיי"ל ג"כ כחכמים שם דט"א כביצה בלי קליפתה ושכ"כ גם הרמב"ם כנ"ל וא"ש ול"ק כל [ומצאתי בשנות אליו ז"ל שב' ג"כ כנ"ל וכ"כ בא"ח סי' תס"ו]:

והנה התוס' בערבין ד"פ ע"ב בד"ה אגב אורחא ש' הקשו קושיא גדולה אהא דאמרינן שם דמזון ב"ס הוא שיעור ח"י גרוגרות והא מדקיי"ל ט"א כביצה משמע דקיי"ל כר"ש לענין עירוב ג"כ והרי לר"ש החשבון דב"ס הוא ה' ביצים ושליש ולפי הנ"ל דמחזיק ח"י גרוגרות הרי הביצה עולה יותר מג' גרוגרות והרי איך יתכן זה למש"ש בשבת דל"א דגרוגרות נפיש מזית וביומא ד"פ אמרינן דאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת ועכ"פ כיון דמחזיק כביצה הרי יכול להחזיק שלשה גרוגרות בוודאי ושם עוד יותר מג' זיתים והרי בכריתות כפ"ב אמרינן דאין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים, ותירצו דלענין ב"ס של עירוב לא קיי"ל כר"ש אלא כר"מ או כר"י כדמוכרח לקמן דרבה ור"י כר"מ ברים ב"מ ותרתי ריפתא כו' היינו נמי כר"מ או כר"י עכ"ל וקשיא לי טובא דלפ"ז עכצ"ל דשעורא דר"מ ודר"י נפיש טובא דלדידהו מזון ב"ס מחזיק יותר ביצים מכפי דעת ריב"ב ור"ש ולפי שיטתן ז"ל בעלמא דמכ"מ השיעור ככר לענין חלי פרס וטו"א קיי"ל כר"ש כנ"ל וכ"ז היפך ממש מדברי משנתינו דערבין שם דכולן נתכוונו להקל בערבין דלזה כ"ל לר"ש דככר בכ"מ משערין בש"ס ח' ביצים ולענין עירוב ס"ל ב' ידות כו' דהוא ה' ביצים ושליש וא"כ ק"ל טובא לפי שיטתן ז"ל איך יתכן לדידן דס"ל בכ"מ כר"ש לדעתם ז"ל ומזון ב"ס הוא ח' ביצים כנ"ל ולענין עירוב דס"ל כר"מ ור"י עכצ"ל דנפיש טובא לפ"ד לפי החשבון דאין בית הבליעה מחזיק

יותר

יותר מב"ז כנ"ל והוא תמי' מאוד לפע"ד הקושיא וגם בלא"ה קשה טובא מאד הסברא דלמה נחמיר יותר בעירוב דקיי"ל להקל בכ"מ וכמש"ה במשנה להדיא בענין הפלוגתא דר"מ ור"י בעצמה דמ"ש מזונו לחול ומ"ש לשבת וע"ז נתכוונו להקל כנ"ל :

ומה שהי' נלמ"ד ליישב שיטתן ז"ל כשוכה עליהו י"ל לפמ"ש במג"א סי' תש"ו די"ל במ"ש דאין הכ"ב מחזיק יותר מב"ז הכוונה דעכ"פ ג"ז דייקא אינו מחזיק עיי"ש וא"כ הי' אפשר לומר דהך שיעורא דר"מ ור"י לענין ערבין שהוא ממש כשתי ככר לר"ש בכ"מ וח' ביצים הם ה"י גרוגרות ונמצא דהביצה עולה מעט יותר מב' גרוגרות ושב"ז י"ל דהיינו מחזיק ג"ז וא"ש טובא דאין משוויק המידות לענין חשבון הככר ענין עירוב כמו בכ"מ לפי שיטתן דקיי"ל כר"ש בשיעור הככר ורק במה דס"ל לר"ש לענין עירוב ב' ידות כו' דמקפין הככר לענין עירוב בהא לא קיי"ל כוותי' דלר"מ ור"י ס"ל שהוא באמת לענין ערבין ג"כ שיעור הככר כמו בכ"מ :

ואמנם הגם שהדברים הם מילי דסברא והוא מרווח בס"ד לקיים שיטתן ז"ל עכ"פ לדינא אבל רבותינו בעלי התוס' ז"ל נראה שלא נתכוונו לזה מתמ"ש הך דח"א כו' לא קאי לר"מ ור"י דלפי הנ"ל א"ש גם לר"מ ור"י כנ"ל וכמבואר , ומ"מ הדרך הנ"ל הוא דרך סלולה ונכון הי' לענ"ד לדינא לפי שיטת רבותינו התוס' וסייעתם שהם הראשונים ז"ה שפוסקין בכ"מ כר"ש דמזון ב"ס הוא ח' ביצים רק לענין ערבין דס"ל לרבותינו הראשונים ז"ל כמ"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל לשיטתו שפוסקין כר"מ ור"י וכן ס"ל להתוס' לדינא כנ"ל די"ל דהוא ג"כ החשבון הנ"ל כמו מזון ב"ס בכ"מ לדידן והוא מוכרח מאוד לפי שיטתן ז"ל כמ"ש דמשבעות במשנה דערבין דלענין עירוב מקילין ביותר מבכ"מ ודי לנו כשנשוה המידה בזה אבל להחמיר יותר בענין כמזון דב"ס לענין עירוב מבעלמא זהו דבר שאינו וכנ"ל . וגם למעט מכ"מ ג"כ א"א שכא מ"ש רז"ל בשיעור המזון ב"ס דערבין הוא שלש לחשבון ח"י גרוגרות ובקופיית התוס' הנ"ל אבל אם נשוה מידותינו בזה א"ש הכל כנ"ל :

ועפ"ז יתיישב היטב בס"ד שיטת רבינו הטור בא"ח סי' ת"ע [וכן ד' הש"ע לדינא] שכתב לענין ערבין שיעור מזון ב"ס לבינוני שהוא שמנה ביצים ותמהו כולם ע"ז שהוא דלא ככולהו תנאי ומרן ז"ל בב"י האריך הרבה ונדחק להגיה [גם בבאורי הגאון החסיד מווילנא זצ"ל ראיתי בבאוריו והש"ע בסי' שס"ח שמגיה הנ"ל בב' שליבין מח' ביצים ע"ש ושוב מצאתי בבאורו בסי' תש"ו שכ' ליישב ד' הטוש"ע דפוסקין כר' יהושע דרים מס' פרה דס"ל ג"כ לענין הנכנס בבית המנוגע בכר מפלם לקב ולא שמעינן לי' בעירוב דמיקל כמו . לר"ש ופסקו כר' יהושע בזה עכ"ד של גדול רבינו הגאון זצ"ל ולענ"ד אף שאינני כדאי כו' מ"מ באמת דוחק מאוד בדעת הטור שיבחר לו דרך לעצמו מכל ד' הראשונים ז"ל הרי"ף והרא"ש והתוס' שפוסקין כר"מ והרמב"ם פ' כריב"ב והוא ז"ל יפסוק כר' יהושע הנ"ל והאין זה דרכו כלל בכ"מ וגם בעיקר הדבר להעמיד יסוד על הא דר"י לענין נכנס לבית המנוגע לפי שלא מצינו לו שמיקל בעירוב די"ל אדרבה לפי הכלל דאפשי פלוגתא כו' מה"ת נאמר שר"י יחלוק על כולהון לענין עירוב וי"ל שפיר דלענין עירוב יסבור כחד מהני תנאי דמתני' דערבין] :

אבל לפי מה שבררנו בס"ד שיטת הטור בזה נכון מאוד לדינא ובדרכו בכ"מ המשך אחר דברי אביו הרא"ש ז"ל שכ' דנראה ג"כ דעת הרי"ף כר"מ ועי' בב"י שם שכ"כ לדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל ושכן ס"ל לתוס' ג"כ כנ"ל ונמצא דהרי"ף והרא"ש והתוס' ז"ל דפוסקין כולהון כר"מ . והכל הולכים לפי שיטתם בעצמם וכן דעת רבינו הטור בעצמו בכ"מ לענין חשבון הככר מזון ב"ס ושיעור כהא"פ שהוא ד' ביצים כמבואר בטוא"ח סי' תרי"ב משום דקיי"ל בכ"מ כר"ש והככר עולה לחשבון ח' ביצים בכ"מ דלפ"ז מוכרח ע"כ דגם לענין ערבין שיעורא דר"מ ור"י לא נפיש טפי מזה וזה ג"כ א"א לומר דר"מ ור"י משערין בפחות מהא קופיית התוס' דמזון ב"ס לחשבון ח"י גרוגרות כנ"ל דעכצ"ל דנפיש טפי וכיון שסתמו דהסברא ע"כ לא נפיש מהשתא ככר לר"ש בכ"מ ועכצ"ל דס"ל באמת לענין ערבין כר"ש בכ"מ שהוא עולה שמנה ביצים וכן הן ד' הטור וכן מ"ש הש"ע בסי' שס"ח דעת י"א דהוא ח' ביצים היינו ג"כ לפי שיטת הראשונים ז"ל הנ"ל שפוסקין כר"מ ור"י ומוכרח לענין דינא שהוא עולה ח' ביצים ממש כנ"ל וא"ש ולק"מ , איברא אחר עיונא היטב חזינא דכל מה שכתבנו בדעת הטור ז"ל בעת כותבי הנ"ל נמשכתי אחר ד' מרן הב"י ז"ל שכ' ע"פ הגה"ש ז"ל שכ' שנראה מד' הרי"ף ז"ל שפסק כר"מ ואמנם אחר שעיינתי בדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל הנה ד' הרי"ף ז"ל משמע להדיא דפ' כריב"ב וכמש"ש הרא"ש ז"ל בדעת הרי"ף ז"ל מדהביא להא דב"א לא שנו אלא כו' משמע דס"ל כן ור"ל הכל כריב"ב וז"ב ואמת :

אלא שדברי הרא"ש ז"ל בעצמן מוקשים קצת לכאורה כמו סתירה בדבריו ז"ל שהא"ז נראה שפוסק כר"מ לכן מוכרח אני לפרש דבריו קצת כפי דנלפע"ד בעת וז"ל בקיצור מדהביא ר"א כ"ז משמע דהלכה כהני תנאי ר"ל ריב"ב [ור"מ דאפשר דגם ר"מ ס"ל כריב"ב . דהא דר"מ ור"י לענין אחר איירי בענין הפלוגתא דמזונו להול או לשבת והראי' מהא דפ"ג דר"מ ור"י קיימו אזקן והולה דכ"א לפי מזונו וכמ"ש הרא"ש א"ז] ובגמ' משמע דמשערין באכילת אדם בינוני מדקאמר וכמה כו' תרתי ריפתא אכרייתא [ר"ל דמזה משמע דמשערין באכילת אדם בינוני ומדקאמר ר"י אנא נמי כר"מ ס"ל [ור"ל והרי הגמ' לר"מ קאמר תרתי ריפתא אכרייתא הרי דמשערין באכילת בינוני והוו"הו בכ"ז דא"כ לא הי' צריך ר"א כלל לעשות החשבון בזה כריב"ב כנ"ל שהרי אדם בינוני ידוע בעצמו שיעור סעודה שלו] ולכן סיים בזה וז"ל מיהו צריכין לידע כמה הוא הסעודה בינונית של כל אדם דלעיל בפ' בכל מערבין אמר דר"מ ור"י קיימו אזקן והולה ורעבתן בעלה דעתו ומשערין בה"ב של כ"א [ור"ל דהשתא שפיר נפ"מ לן לדינא בשיעור החשבון שהרי עכ"פ צריך לשער להרעבתן בשיעור ס"ב בב"א ולכן שפיר קמו רבק ז"ל אשיעורא בזה כנ"ל ביאור כוונת הרא"ש ז"ל בעת ושפיר יכול להיות לפ"ז דגם ר"מ ור"י ס"ל כריב"ב וכנ"ל יסוו אך שיהי' השי' בד' הרא"ש ז"ל בזה אבל עכ"פ זה ברור דכוונת הרא"ש שהרי"ף ז"ל פ' כריב"ב [ואפשר לי ליישב בדוחק ד' הרב"י ז"ל לפי הנ"ל די"ל דר"מ ור"י שוין לשיעורא דריב"ב ויגיד עליו ריעו בנו של הרא"ש ז"ל רבינו בעל הטור ז"ל כ' להדיא בפסקי הרא"ש דשיעור עירוב שש ביצים כריב"ב הכי להדיא כנ"ל , ומעתה דון מינה שמ"ש הטור בא"ח סי' ת"ע הנ"ל שהשיעור עירוב שמנה ביצים ט"ס הוא וצ"ל שש ביצים כמ"ש בעצמו בפסקי הרא"ש ז"ל ונמשך בכל אחר דברי הרי"ף והרא"ש ז"ל . וזהו נראה אמת וברור יותר מכל הנ"ל :

אח"ז מצאתי להר"ב טורי זהב זצ"ל בסימן ת"ע הנ"ל שכ' כדברי בשוה"י ושדעת הטוא"ח כריב"ב כנ"ל :

ומ"מ מרווחנא בדברינו שכתבנו לעיל לקיים עכ"פ דברי הש"ע לדינא בסי' שס"ח הנ"ל דהביא גם דעת י"א דהשיעור עירוב שמנה ביצים דשם א"א להגיה כנ"ל דהרי דיעה הראשונה שם שש ביצים וכמבואר ותמהו כולם אנה מצינו מקור לכך שיעורא לענין ערבין ובזה שפיר מרווחנא בדברינו הנ"ל דהחשבון הלז עולה לדינא לפי דעת התו' ערבין ד"פ הנ"ל דר"מ ור"י נפיש מדריב"ב והלכתא כוותי' דלפ"ז עכצ"ל החשבון שלה ח' ביצים ממש כנ"ל :

ואמנם התוס' ז"ל בעלמא דלא אתי לזה כמש"ל לע"ע כמש"ל :

גם נ"ע לפי הנ"ל שיטת הטור והריב"ב ודעת הרמב"ם ז"ל ובהלכות יוה"כ סימן תרי"ב פוסק אע"פ הוא שיעור ד' ביצים כר"ש וכשיטת רש"י ז"ל פסחים דמ"ג ותוס' בכ"ד וכן בכ"מ פ' הטור כפי' התוס' בזה ול"ע ובהש"ע מביא ב' דיעות בזה בכ"מ ואמנם ד' הטור ז"ל נ"ע :

ויש לי עוד לקיים בעזה"י ד' הטור בלי הג"ה ונתורץ ג"כ הנ"ע הנ"ל והוא דלפי שכתוב לפנינו בטור ח' ביצים באמת נאמר שחזר ממ"ש ברמזי' בקיצור פסקי הרא"ש וכן מצינו בכמה מקומות בדברי הטור ז"ל אלא שצריך להבין במאי תלי' אופן החזרה בזה ומ"ט חזר בו לנגד דעת אביו הרא"ש ז"ל וזהו לנגד דרכו הטוב כידוע לזה י"ל עפמש"ל ביאור ד' הרא"ש ז"ל בזה שלכאורה נראה כעין סתירה בדבריו וכנ"ל אך די"ל עוד ביאור ד' הרא"ש ז"ל כפ"א דמ"ש הרא"ש ובגמ' משמע דמשערין בש"ב ר"ל שהותר לפסק הרי"ף ז"ל שפסק כריב"ב דבגמ' משמע לר"מ ור"י שיעור אחר ש"ב וא"ש מדקאמר ובמה כו' תרתי ריפתא אכריכתא כו' והוא ממש כד' התוס' עירובין ד"פ הנ"ל וא"ש ובגמ' משמע דהלכה כר"מ כו' וא"ש עוד ומיהו צריכין לידע כמה שיעור ש"ב שבא ר"ל דלר"מ נפל פיתא בכירא דאין אנו יודעים בבירור ג"כ השיעור של כ"ב של כ"א כמו לאיך תנאי שחושבין החשבון בפרוטרוט וכמש"ל ומעתה יפה עשה הטור ז"ל שעשה החשבון לר"מ ור"י במנה ביצים שהוא כשתא ככר דעלמא לפי שיטתו שפוסק בכ"מ כר"ש כנ"ל וכיון דר"מ נפיש כד' התוס' הנ"ל א"א להחמיר בערבין יותר מכ"מ לענין שיעור מזון ב"ס כמש"ל ואפשר דגם כוונת הרא"ש ז"ל במ"ש ומיהו צריכין לידע כו' ר"ל שצריך לחקור ע"ז כמה יעלה החשבון לר"מ ולכן משתכרא שהוא כמו מזון ב"ס שהוא בכ"מ וכידוע ד' הרא"ש ז"ל דרכו בקיצור מאוד וסמוך על המעיין בטוב :

ומעתה יש פנים מסבירות ת"ל לד' הטור הן ברמזי' הי' ס"ל כפי' הא' שברא"ש הנ"ל והאופן החזרה י"ל דבזקנותו של רבי רבינו הטור ז"ל חזר ממשנתו בזה ומסתבר לי' יותר כפי' הב' ברא"ש הנ"ל ושפיר עולה החשבון לענין עירוב שיעור הככר ח' ביצים כנ"ל ויש סעד לפי' הב' ברא"ש כנ"ל היות ידוע דרכו של הרא"ש ז"ל לשמוך בכ"מ אחר ד' התוס' ולהנ"ל הוא כד' התוס' לדינא כמש"ל וא"ש ולכך י"ל דחזר הטור ז"ל כפי' הב' הנ"ל ומעתה ממילא דא"ש ד' הטור במה שפוסק בכ"מ כר"ש הנ"ל ואין כאן סתירה כלל :

ונשוב למש"ל בענין קושיית התוס' דד"פ הנ"ל דמזון ב"ס הוא ה' ביצים ושליש ואיך יעלה החשבון לח"י גרוגרות לפי מה דקיי"ל דאין בה"ב מחזיק יותר מב' זיתים והנה הם ז"ל הירצו דקיי"ל כר"מ ור"י לענין ערוב וכבר דברנו בזה הרבה ואמנם להרמב"ם ז"ל דפסק כריב"ב הרי קשה קוש"ת הנ"ל חזקה והמג"א בסי' תפ"ו הרגיש קצת בזה וכבר קדמו בזה א"א"ז הגאון תוי"ט זצ"ל בפ"ז דכלאים מי"א שם ואמנם לפמש"ל בהא דפסק הרמב"ם ז"ל ע"א ביצה בלי קליפתה י"ל בפשוט גם קוש"ת הנ"ל דלפ"ז מ"ש ביומא דאין בה"ב מחזיק יותר מביצת תרנגולת דמבואר דמחזיק עכ"פ ביצה היינו בלי הקליפה שכן הדין בטו"א כנ"ל והשיעור דב"ס לריב"ב וח"ו ביצים ר"ל עם הקליפה לפי חשבון הקב וכמש"ל וא"כ ל"ק כלל וכן ראיתי ג"כ לשאירי הגאון החסיד מהרא"ו זצ"ל שכ"כ ג"כ [רק שלפ"ז אם נרצה לקיים משמעות הסוגיות דברי הש"ס דכריתות הנ"ל בהא דאין בה"ב מחזיק יותר מב"ז כלל דלא כדברי המג"א שכתבתי לעיל דר"ל דרק ג' זיתים אינו מחזיק שזה דוחק בלשון הגמרא נ"ל דפחות הקליפה עולה יותר ממדידת מהרי"ל ז"ל בהגדה ש"פ של' האחרונים על שמו כמש"ל ובאמת שאין ראי' כלל משיעורים שבזמננו לזמן הש"ס כמ"ש בתוס' בכ"מ' בענין זה] ותירץ הזה עולה ג"כ לפי שיטת התוס' וכל הפוסקים והוא המחוור ועולה יפה החשבון דח"י גרוגרות ול"ק כלל , ועיין תוס' יומא ד"פ ד"ה וביערו חכמים כו' ושם דע"ע ע"ב ד"ה לומר לך כו' ואכמ"ל. ובזה י"ל ג"כ דברי הש"ע בסי' תפ"ו הנ"ל דשיעור כזית הוא חצי ביצה , ובמג"א שם הקשה מהא דאי' בכריתות דכותבת הוא כ"ז ובסי' תרי"ב אי' דכותבת פחות מכביצה [כמשמעות הגמ' דיומא דע"ע ע"ב וכמ"ש התוס' שם] וא"כ כזית הוי מעט פחות מחצי ביצה ולפמש"ל י"ל דברי הש"ע מדויק החשבון לדינא , די"ל הא דיומא דמשמע דכותבת פ' מביצה וודאי בשתא ביצה דיברו שהפי' בכ"מ עם הקליפה והך דזית חצי ביצה עכנ"ל דהפי' בלי הקליפה דהרי מקור הדברים בזה ממש"ש דבה"ב מחזיק ביצה ולפ"ד הנ"ל שבכריתות דבה"ב הוא ב' זיתים וכבר הוכחנו דהא דבה"ב כביצה ר"ל בלי הקליפה וממילא דהך דכזית חצי ביצה הכל בלי הקליפה כמ"ש וא"ש , ויש אתנו עוד ה"ד בעניני שעורין דאורייתא בסוגיית הש"ס והפוסקים , אין כאן מקומו , עוד לאלקי מילין כמש"ל שנראה פשטות דברי הטור דהשיעור לענין עירוב מזון ב"ס כריב"ב וכמ"ש בפסק הרא"ש ז"ל ושכ"כ גם הגאון הגדול בדורו הט"ז ז"ל כנ"ל והתבתי שנ"ע לפ"ז סתירת ד' הטור בפוסקו בכ"מ כר"ש , והי' נלע"ד בזה לפמ"ש בטעם הרי"ף ז"ל דפסק כריב"ב לענין עירוב נידעה ר"א לפרש לא תהא מהלה כו' וכן להתוס' דפסקו כר"מ משום דאמורא רבה ור"י ס"ל כר"מ , ובכ"מ ה"ל להלכה כר"ש ג"כ מוכרח לשיטתן מהש"ס מהא דאמרינן בכ"מ כביצה לטו"א ועכ"פ בכ"ז מוכרח מהש"ס ועל הגמ' י"ל דוודאי ל"ק כלל , מלבד די"ל דבעירוב הקילו לשער הככר בששה ביצים כריב"ב נלע"ד יותר מזה ליישב גם בי' התוס' ז"ל דפסקו כריב"ב וכמ"ש בתוס' שבת קי"ח הנ"ל מהך משנה דפאה וכן הקשו על שיטת רש"י בפסחי' דמ"ג הנ"ל בענין כדא"פ כר"ש להלכה והא מתני' דפאה כריב"ב אזלא ובפרט לפי מה שהארכנו בפתיחת דברינו בזה , ומ"מ נ"ל דל"ק במה שביארו חז"ל בכ"ז כריב"ב כי מי הוא אשר בא בסוד קדושים חז"ל בענין מדותיהם הקדושים כמה שיערו כ"א לפי ענינו כפי שראו ז"ל בחכמתם הרבה וכה"ג מצינו בכ"מ ועפ"ז יתיישב עוד כמה סתירות בפי' רש"י ותוס' ז"ל בכ"ז , אחת הוא בים לעיין קצת כעת לכאורה בסתירת ד' התוס' עירובין פ' ע"ב הנ"ל דפסקו להלכה לענין עירוב כר"מ ור"י , ואולם בתוס' שבת קי"ח הנ"ל מבואר להדיא דס"ל להלכה דלא כר"מ ור"י וכנ"ל ואמנם דבאמת ל"ק דבערבין הכל לפי' ר"ת ז"ל וגם בלא"ה ידוע דבעלי תוס' רבים ז"ל וכמ"ש הרש"ל ז"ל דבדה"ת אין תמי' על סתירה מטעם הנ"ל :

שוב אחר כותבי הנ"ל ראיתי לגדול אחד מהאחרונים הוא החכם בעל קרבן נתנאל ז"ל במס' עירובין ד"פ הנ"ל שכ' בדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל כעין מ"ש והנאני בעזה"י רק שלא ביאר יפה בטעמא דהא מילתא , ועוד יש עיון בדברי' ז"ל לא ראיתי להאריך בזה :

ובזה נ"ל לקיים ד' חז"ל במה שנ"ל בהא דקאמר ר"א לא מכן שלים לא מכן מהלה ובדמשמי' הגמ' הא דיהיב בפ"ה ליכי כו' ועכ"פ ד' ר"א תמי' דמאי קמ"ל בזה והאשר הרגיש בזה בשנות אלי' זצ"ל וע"ש ועיי' ג"כ מש"ל בס"ד :

ואולם לפמ"ש א"ש לנכון די"ל דר"א קאי על ההא ככר לפי מה שפסקו כר"ש וכמ"ש אלי' ועו"ק ר"א לקיים שיטת המשניות והתלמוד בזה אשר לפעמים אמרו ז"ל ככר הלקוח בפנדיון והפי' כריב"ב דהככר מחזיק וח"ו ביצים והך דאכ"פ בכ"מ ולענין הנכנס לבית המנוגע וככ"מ

ובכ"מ כפי' הכל לפי הנוסח הנ"ל דר"ה דשלה ח' בילים וקשה הסתירה בזה ואף שנאמר כנ"ל דרז"ל שיערו בכ"א לפי הנראה לרז"ל כנ"ל מ"מ קשה מאין בא השינוי בהכבר בזה שיעלה לפעמים לששה בילים ופעמים לשמנה בילים כנ"ל לזה מתרץ שפיר הא דהיה בע"ה ליתי הא דלא יהיב כו' וכזה שולים. יפה ד' ר"ח וש"ם בערבין ובתשובת כדאר"ח כו' כנ"ל, ועפמ"ש נתבארו שי' הרמב"ם וסייעתו ושי' רש"י פסחי' דמ"ג וסייעתו זללה"ה בזה כ"א על נכון ומכוון כס"ד. והארכנו בכ"ז יען ענין שיעורין הוא באמת מעיין עלום ממעיינות תוה"ק ונפ"מ גדולה לכמה דינים רבים והנלע"ד בכ"ז כתבנו ות"י"ה במ"א הניני לבאר עוד בל"נ בענינים הללו וד' יחנני ויאיר עיני במאור תוה"ק:

סימן ח

על דברת הרה"ג החכם השואל בשו"ת רע"ק איגר זצ"ל (סי' קל"ט) במי שקנה מחבירו איזה דבר קודם השבת בבדי שיהי' חלות הקנין בשבת כגון במטבעין ולאח"ז וכן שקונה על תנאי שצריך לקיים בשבת אי שרי בזה וכן להיפך שמוכר וקונה בשבת וחלות הקנין לאח"ש אם אזלינן בתר עלה המעשה או אחר חלות הקנין עיי"ש באריכה הניני להזכיר פה מה שאמרתי מכבר כי יש לומר ראי' יש בזה במכילתא [פ' בא פי"א] עה"פ משכו וקחו לכם לאן ר' יצחק אמר בא הכתוב ללמד על בהמה דקה שהיא ניקנת במשיכה ופירש הגאון מנ"א זצ"ל בס' זי"ר דהכוונה א"א שהרי מקחו בעשור הי' אז בשבת וקיי"ל דאין מגביהין בע"ח בשבת כו'. ועדיין קשה לכאורה מלד הקנין אין הי' בשבת ולזה י"ל דסא קיי"ל דקדשן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטתו דמה"ט הי' מקחו מבעשור ומסתמא תנאי הי' בדבריהם בזה שאם יהי' בשה הניקח מומין הפוסלין שיחזיר המקח דלא שדי איניש זוזי בכדי באופן שחלות הקנין הי' אחר השבת וא"ש דשפיר. הכ"ל שהכל הולך אחר המיתוס וחלות הקנין כנ"ל, ואולם באמת הנ"ל רק לפילפולא בעלמא ובעיקר הדבר נראתי במ"א בראיות דאזלינן הכל אחר שעת מעשה דהמקח [דהיינו אחר ההתחלה] ותדא מנהון מענין קניית ערבין בשבת דמבואר בבילה [ד' י"ז] דלמיקני שביתה בשבתא לא וע' תוס' ורא"ש שם והרי מבואר בשבת [ל"ד] ובערבין [הל"ח] דתחילה היום קונה עירוב וא"כ איך מס"ל ע"ת כלל דהא א"א למיקני שביתה בשבתא והרי קנין הל בשבת גופה אשכנ"ל דלא אזלינן בזה בתר חלות הקנין רק אחר המעשה בעצמו וכן כ"ל ראי' מדברי הר"ן בפ"ק דע"ז בסוגי' דאין מוכרין ב"נ לגויי גזירה משום נכיוני דזמנין דמזבין סמוך לפסה"ת דמעלי שבתא ובמעי' לקלי' דה"ל מהמר וכ' הר"ן ז"ל הא דל"ק משום שביתת בהמתו לפי שדרכן של כ"א שקוללין לבהמה דמים וא"כ מנכין אותה אב מוצא לוקח טעות במקחו מהירה ואם רולה בה ה"ה ברשותו וכה"ג ברשות לוקח הוא כו' עד ואין בהמה זו שלו אלא של לוקח הוא ע"ש והעתיקו התוי"ט בקלרה בפ"ד דפסחי' מ"ג שם הרי דלא אזליק בתר הגמר בזה וביותר יש כמה ראיות מהמשמעות דספ"ק דשבת בהא דטוענין בבית הבד כו' ובמבואר בסוגיית הש"ס שם מאן תנא דב"ש באתי ממילא ש"ד כו' ובירו' שם הלכה ה' על המשנ' ב"ש אומרי' אין שורין דיו כו' וב"ה מתירין מ"ע דב"ש שבת ימים כו' כל מלאכתך גומר' מבעי"י ומ"ע דב"ה שש' וביום ומה מקיימין ב"ה טעמא דב"ש שי' כו' בעובדי כיהן ואין להאריך יותר בזה:

סימן ט

בענין בדיקת חמץ ובטולו ומכירת חמץ הנהוג:

הנה לבון רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל [בפ"ב דהלכות

חו"מ ה"ב] ומה היא השבתה האמורה בתורה הוא שיבטלו בלבו ויחשוב אותו כעפר כו' ולהד מכתת דפוס ווינליא והובא בכ"מ הוא בזה"ל שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאי' יבטלו בלבו כו' וכבר האריכו מרן הכ"מ ועוד גדולי המחברים ז"ל לתמו' על הנוסחא הנ"ל דלא"י לא יועיל ביטול מכמה סוגיית התלמוד ויסבם הכ"מ עד בגמר דבריו ז"ל כתב דמ"מ א"א לקיים הנוסחא הנ"ל מהגמ' דפסחים ד"ו ע"ב בהא דא"ר כו' הבודק צריך שיבטל וטעמא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי' עלי' ומקשה הגמ' וכי משכחת לי' לבעלי' הרי מפורש דלא"י מהני ג"כ ביטול ועדיו בזה הרבה הגדולים ז"ל ולענ"ד הי' נ"ל בזה לכאורה דבלא"ה צריך להבין בטעם הדבר בענין החילוק הנ"ל דלא"י לא מהני הביטול ועוד קשה טובא לפי הידוע דרכו הטוב של רבינו ז"ל כל להמציא דינו שהביא בחבורו בלשון התם מנא סברא זולת ממקור התלמוד והנה שהחיבה על הפרן של לדיקים גדולי האחרונים ז"ל ראיות מפולפלות מסוגיית הגמ' הלא ידוע כטוב להמעיין שאין דרכו של רבינו הגדול ז"ל להעמיד יסוד ולתקוע כדבר הלכה על ראיות מפולפלות זולת בלקח טוב מן האומר המפורש בהתלמוד, לזה הי' נ"ל דרבינו ז"ל למד דבריו בזה מסוגיית הגמ' הנ"ל גופא, וכמו שאבאר בזה:

הנה כפי' דברי רבא דקאמר גזירה כו' ודעתי' עלוי' אינו מובן כ"כ בפרט דה"ג כמבואר להמעיין ברש"י ותוס' ז"ל לזה י"ל לדעת רבינו ז"ל כפשוט עד"ז דהרי הגמ' מתחיל לבאר בטעמא דרב דהבודק צריך שיבטל אי"ל משום פרורין הא לא חשיבי וה"ל הפקר ממילא וא"ל לבטולי' וק"ת כיון דמנטר לי' אגב ביתי' כו' והתניא הופי תאנים כו' וע"ז משני רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי' עלי' ופרושו דתשובה היא בעיניו כמ"ש רש"י ז"ל וכוונתו לבלול הסברא שזכר התלמוד מתחילה לענין פרורין דלא חשיבי דמע"ז לא הי' צריך לבטלו כלל ואף במציאת גלוסקא יפה ג"כ ס"ל דצריך להיות בירור כדבר דחשובה היא בעיניו בוודאי והיינו לפי הידוע דשי' רבינו ז"ל בכ"מ דספ"א מותר מה"ה ולפ"ז כל זמן שלא ידע בבירור ושהאמת כן דחשובה היא בעיניו ודעתי' עלי' דהא אינו עובר בב"י [והגמ' בהה"א דנקט גבי פרורין הא לא חשיבי נקט בדרך וודאות דהני וודאי דל"א ואמנם להתירן רבא דהתם שימלא ב"י ל"ל נ"כ ודעתי עלי' בוודאי:

בנ"ל דמה ש' אם חשובה בעיניו ג"כ לא יעבור ב"י מה"ת כנ"ל ופשוט דמשום איסור מדרבנן דלא גזרינן שמא ימצא כו' וכמבואר], שוד אקדים דבר אחד, במה שעמדנו למעלה להבין בטעם של רבינו ז"ל לפי הנוסחא כנ"ל בחילוק דלא"י לא יועיל הביטול, דלפי הנ"ל הי' נלפ"ד לעמוד על טעם הדברים, עד"ז, דבלא"ה ידוע דברי הראשונים ז"ל בענין הביטול וביותר בדברי הר"ן ז"ל דהוא מלבד שהוא מין הפקר גרוע שהוא רק ענין דיבור ומחשבה וגם שהוא מחשבה קלושה כמ"ש הר"ן ז"ל דיש חשש טובא שלא יבטל בלב שלם [היות אדם חם על ממונו וד' הר"ן ז"ל בזה ידועים, והנה בקדושין [דנ"ט ע"ב] בפלוגתא דר' יוחנן ור"ל שם דס"ל לר"ל כהא"מ דבלים שם דאין דיבור ומחשבה מוליא מידי מחשבה ור"י ס"ל דשאני מחשבה דטומאה דבמעשה דמי ואנן קיי"ל כר"י בהא דמחשבה מוליא מידי מחשבה, [ומכ"ש דיבור] מ"מ בנ"ד לענין ביטול דהוא דיבור ומחשבה קליפא לפי הנ"ל די"ל דלכ"ע א"מ מידי מחשבה כנ"ל [ועיי' בד' הרע"ב ותוי"ט ז"ל בריש מכילתין בזיו"ב], ומעתה יש להבין לפי הנ"ל דכל הסברא, הביטול לענין הב"פ בחשא"י הוא רק באופן דדעתי' עלוי בוודאי כנ"ל ומעתה י"ל בפיר ענין החילוק בזה בין א"י לחשא"י לענין התועיל הביטול דבהמן שא"י אף כי הביטול הוא ענין מחשבה בלתי אלים כ"כ כנ"ל מ"מ מאחר שעדיין לא הי' מחשבה

קודמת המתנגדת והרי כ"ז בלא הי' דעתו עלי' בוודאי דיינין לי' כהפקר לענין עבירת ב"י כנ"ל רק דההפס הוא לפי המסקנא דלולי הביטול במתחילה במה ימצא ג"י לאח"ז ואז יהי' דעתי' עלוי' להכי שפיר הגי לי' בהביטול דמעיקרא [ובזה דיינין לי' נח"כ בבוודאי שוב לא ימלך מבטולו להיות מחשבה מוציא מ"מ כ"ד אא"ז הגאון תוי"ע הנ"ל] מפא"כ בחמץ ידוע בבבר הי' דעתו עליו וא"כ כבר קדמה המחשבה דהפצו ורצוט בהחמץ דאז ענין הביטול להיות מוציא מידי המחשבה דבזה שפיר י"ל דמחשבה קליפה כזה כ"ע יודו דאין מחשבה כזו מוציא מידי מחשבה הקודמת כנ"ל :

ואולם דזהו יתכן בהחמץ הידוע לו מכבר כנ"ל דבזה שפיר י"ל כנ"ל יען הי' דעתו ומחשבתו ע"ז מתחילה דיש לדין בזה כנ"ל דאין ענין הביטול באח"ז מפקיע ממחשבה הקדום משא"כ לענין מה דתמני רבא דהגזירה שמא ימצא ג"י ודעתי' עלי' כנ"ל שפיר מקשה הגמ' וכי משכחת לי' דייקא לבטלי' היינו דהוא גופא קשה דל"ל להקדים הביטול מעיקרא מעוד קודם המציאה נתקן דאיכף ומיד בימצאהו יבטלה תוך"י דבזה שפיר מועיל הביטול בלתי מחשבה מתנגדית הקודמת כנ"ל. וה"ז ממש כמו כל השאה"י דמהני הביטול כנ"ל וא"ש לפ"ז היטב דיוק לשון חז"ל וכי מש"ל כו' דייקא כנ"ל , וא"ש הרמב"ם ז"ל לפי הנוסחא הנ"ל דלא די דאין הסוגיא הנ"ל סותרת דינו דאדרבא לפי הנ"ל י"ל דמקורו ברוך מהסוגי' הנ"ל לפי פרושו הנ"ל ומדיוק לשון הגמ' וכי משכחת לי' כו' דייקא כנ"ל וא"ש הכל ע"ד הנ"ל האומנם כי עדיין לא החלטתי הדברים אף כי מילי דסברא הם עכ"ז ע"ד פילפולא קאת מיבנים הם וביותר לפי מה שאבאר אי"ה בסמוך הנלע"ד ברור שהרמב"ם ז"ל יש לו פי' אחר בהגמרא הנ"ל ומשם נראה דהעיקר דלא כנוסחת ווינעציא הנ"ל , בזה , עכ"ז נרוותנא בס"ד במקצת דברינו הנ"ל לענין מה שיבואר אי"ה בסמוך וגם לע"ע לקיים עכ"פ במקצת בהסברת ד' הנוסחא הנ"ל ובלא יהי' המוחין כ"כ מגמ' מפורשה כסוגי' הנ"ל וכנ"ל ועדיין צריכא למודעה דלכאורה לא ינאגו בזה ידי חובת הביאור כלל , דלפמ"ש הא דל"מ ביטול לה"י הוא כי הוא הפקר גרוע והב"ק יועיל עכ"פ הפקר בפני ג' אלא דבאמת לק"מ מתרי טעמי הדא די"ל דבאמת הכי ועוד יותר , כ"ל די"ל כפשטות לשון הנוסחא ברמב"ם הנ"ל דבת' צריך שיוציא מרשותו דעשמע דגם הפקר גמור לא הגי לי' וצריך ביעור דווקא וי"ל דהיינו טעמא דוודאי לשון הקרא דתשביתו שאור מבתיכם דמשמע דצריך ביעור מביתו דווקא רק דלפמ"ש רש"י ז"ל [ושכן הוא בתרגום] מדכתיב תשביתו ול"כ תבערו דמרבין גם ביטול ולפ"ז לפי' הנוסחא הנ"ל דענין ביטול רק בחשא"י וממילא דבח"י שאינו תחת סוג ביטול והיא נכלל בבריבוי דלשון תשביתו דצריך לקיים בו דין ביעור ממש מביתו ורשותו לגמרי כנ"ל , באופן שאין בזה מידה מנוולעת כלל , ענין ביטלו לחשא"י וענין ביעור מביתו לה"י , וקרא ג"כ דייק הכי דוודאי קשה לכאורה כיון דקיי"ל דמה"ת הגי לי' בביטול בעלמא הן לפי' התוס' מטעם הפקר וכן לפי' רש"י ז"ל מטעם הדיוק דתשביתו , מה נעשה בהא דכתיב מבתיכם דמשמע להדיא דצריך לבער מביתו וא"כ לפי' הנוסחא הנ"ל א"ש דלח"י צריך באמת ביעור מביתו רק מדיוק לשון דתשבותו להורית לנו דלחשא"י הגי לי' בביטול עכ"פ וא"ש :

באופן דלפי הנ"ל יש להוב לדינא לפי' הנוסחא ברמב"ם ז"ל דלח"י ל"מ ביטול וכן ראיתי ג"כ להגאון הבי אברהם ברודא זצ"ל, בספרו א"א [סי' א'] שכ' דלמעשה יש להחמיר לחוש לדברי האומר דלא מהני ביטול לה"י :

עוד אמינא כעת בישוב קושיית מרן הכ"מ ושייעתו על פי' הנוסח ברמב"ם הנ"ל הסוגיית הנ"ל דמקשה

וכי משכחת לי' לבטלו כנ"ל , די"ל כך דלכאורה הקשיתי כסא דקיי"ל דמה"ת בביטול בעלמא סגי לפי המבואר בגמ' וכ"פ הרמב"ם פ"ד ה"ג והכי קיי"ל בש"ע סי' ת"מ ס"א דחמץ ש"א כל שהוא ברשותו ובאחריותו דעובר בב"י מה"ת וא"כ מה מהני לי' הביטול מה"ת דהא עדיין הוא ברשותו ובאחריות שלו ג"כ דאם יאבד נוהא הפסד לו בעצמו דעתה יהי' מותר עכ"פ לאחר זמנו מה"ת לנאי דקיי"ל כר"ש דחמץ לאח"ז מותר מה"ת וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"א ש"ס , לזה י"ל דבאמת וזהו טעם פי' נוסחא הנ"ל דלח"י ל"מ ביטול רק להשא"י דאז לא הוי ברשותו כ"כ לע"ע וגם דבחשא"י הא א"א לו להוציא מרשותו ולהכי סגי לי' בביטול בעלמא מה"ת וא"ש דהרמב"ם ז"ל לשיטתו בכ"ז וממילא דמתורץ במה שמקשה הגמ' וכי מש"ל לבטלי' דבש הבל אליבא דר"י א"כ קיימינן ורב הא לשיטתו [בד' כ"ט ע"ב] שם דס"ל נהלכה כר"י דחמץ לאח"ז אסור מה"ת בהנאה והרי אין כאן קבלת אחריות דלא משתרשי לי' מידי דבלא"ה אסור בהנאה החמץ הזה גם לאח"ז וא"כ שפיר מהני לי' הביטול גם לח"י וא"ש ולק"מ וידעתי שיש לפלפל עוד קצת בזה אלא שאין רצוני להאריך ולענין דינא נבוא להנ"ל דלפמ"ש בשם הגאון מהרא"ב זצ"ל דיש להחמיר למעשה הביטה הנ"ל דלח"י ל"מ ביטול ואם כאנו לחוש ג"כ לדעת הגאון בעל תב"ש זצ"ל בבכור שור שהחמיר בענין המכירות בורים מטעם דבל ענין המכירה הנהוג שהוא הערמה גדולה אין בה די התרה רק במקום איסור דרבנן דמה"ת בביטול בעלמא סגי לי' כו' ולפי הנ"ל הא נפל כל ההיתר דמכירה בבירא לפי שיטה הנ"ל דלח"י ל"מ ביטול גם מה"ת כנ"ל ילא דבאמת כבר אמרתי במ"א לדון בזכותא בקיום מנהגן של ישראל בענין המכירה די"ל דלא כמו שחשבו מקצת מהנדרי' שהפריזו הרבה על המידה להקל בענין מכירת הערמה וכמבואר בהש"ע סי' תמ"ת שימכרנו בדבר מועט שנראה כהערמה גדולה דהא קיי"ל דמתנה ע"מ להחזיר ג"כ מועיל בכ"פ מדינא רק משום הומרא דחמץ לא שמכו ע"ז כמ"ש במג"א סי' הנ"ל [והפקר לזמן ג"כ מהני כמבואר בנדרים דמ"ג] והרי בוודאי כל א' מישראל מקנה לגמרי בכל אופן שיועיל כדי להנצל מאיסור חמץ ואדרבה שעדיפו עוד בקנין המכירה ג"כ לענ"ד פשוט דל"ש בכ"ד כברת הש"ס ב"מ די"א כיון דנפל גלי דעתי' דבכפילה ניחא לי' דלקני כו'. וכן בב"ב דף קל"ב שלא כיון לשקנותו אלא בבעד כו' ובפרט הנהוג שהבעלים של החמץ מוכרין בהרשאה להב"ד שבכ"מ. שהם יעשו עפ"י דת תוה"ק וכן כותבין בהשטר בכל קנין המועיל וכמ"ש כתוס' בשבת קי"ה בו בכ"ד בהש"ס דלב ב"ד מתנה עליהן [וגם במכירה כל שלא ההנה בפי' ע"מ להחזיר ג"כ מהני כמבואר בב"מ ד"סו] וכן מצאתי בס' נק"ה שכ"כ דהמכירה מועיל גם מה"ת ועוד הביא כמה ראיות לנגד הגאון הב"ש דגם בדאורייתא מערימין ילא דמ"מ ילא לנו חומרא לפי השיטה הנ"ל דלח"י ל"מ ביטול דנהי דקנין המכירה מועיל גם בדבר איסור מה"ת כנ"ל אבל עכ"פ קנין כדת וודאי שהכרתי גם במתנה וכמבואר בב"מ והרי ידוע דכמה השבות ופיקפוק בעקולי ופשורי דיש בעניני המכירה [ובפרט שכפי הנהוג בקנין אגב ולדעת כמה שהוא רק קנין מדרבנן וא"מ לנגד אד"א עיי' אחדונים] והרי יש בזה ס' איסור מה"ת ממש לפי שיטת הנ"ל ובאמת שראיתי להגאון מהרא"ב זצ"ל בספרו סי"ג שהנהיג להורות בק"ק פראג ומען שמי שיש לו חמץ גמור בביתו לנכרו ולהוציא מן הבית לביתו של א"י כי חשש שמא לא ימכור כדינו ואז יש לסמוך ג"כ על המכילתא בזה ע"ש :

ואמנם שוב עיינתי בעזה"י בלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' חו"מ ה"ז וה"ח וראיתי שהגם כי לדדתי בישוב נוסחא הנ"ל מ"מ העיקר כלנע"ד כהנוסח שהאליט מרן הכ"מ ז"ל ושהוא מוכרע אלי מדברי הרמב"ם הנ"ל כמו שאבאר דז"ל שם וכהגומר לבדוק כו' אבל אם בדק

מתחילת

מתחילת שעה ששית ולמעלה א"י לבטל שהרי אינו ברשותו שכבר נאסר בהנאה ושוב כ' בה"ח ז"ל לפיכך אם לא ביטל קודם שש ומשש ולמעלה מצא חמץ שהי' דעתו עלוי' והי' בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא ביערו ה"ז עובר על לא יראה ול"י שהרי ל"ב ולא ביטול ואין הביטול עתה מועיל לו כלום לפי שאינו ברשותו והכתוב עשאו כאילו הוא ברשותו לחייבו משום לא יראה ול"י וחייב לבערו בכל עת שימצאנו כו' עכ"ל והנה מה שמדייק רבינו הגדול זלה"ה והתנה בפרט הזה דמוצא חמץ משש ולמעלה שעובר בב"י ולא מהני לי' הביטול [משום דלא חזא לאו ברשותי' ול"מ בטול כמבואר להדיא בגמ' ד"ו ע"ב הנ"ל] שהוא כתנאי והוא שהי' דעתו עלוי' ושכחו בשעת הביעור אין מובן כלל בטעמו להאורה מלבד שהוא דבר חדש לגמרי בלי מקור מהש"ס להאורה אף להאורה הוא נגד משמעות הש"ס והפוסקים בזה שלא"מ כלל שום חילוק בזה והידוש גדול בעיני לפע"ד בזה על שלא מצינו לרבותינו הראשונים נו"ל הרמב"ם ז"ל שלא ביארו לנו בזה ואחרי בינותי בספרים למדע מניאה מחיפוש, מצאתי בס' לנ"ת בהגהות ג"כ בזה אבל תרוצו בזה אין נוח לי לפע"ד הקלושה ובפרט שכבר הודעתו בדבר הנודע שאין זה דרכו של הרמב"ם ז"ל שיתחדש דינו בסתם בלתי מקור מפורש משמי התלמידים לכן נלע"ד ברור דהרמב"ם ז"ל למד הדברים מסוגייתינו מפורש לפי שיטתו ז"ל והיא כפי' ד' רבא הנ"ל בגמ' דקאמר גזירה שמא כו' ודעתי' עלוי' דעל פרש"י ז"ל כבר הקשו התוס' דממנ"מ אם חס עלוי' מה מקשה שוב וכי מש"ל נבטלה ועל פי' התוס' שכתבו שר"ל דחשובה לי' בעיניו ול"ה כמו פרורין מלבד דיש להקשות דל"ל ודעתי' עלוי' דממילא ידענו כיון דקאמר בגלוסקא שמא ימצא ג"י דמשמע וודאי דזהו יצא מכלל פרורין ואף אם נאמר בזה כמש"ל בישוב הרמב"ם ז"ל בנוסחא הנ"ל דצריך להיות בבירור שחשובה בעיניו ושיהי' באמת דעתי' עלוי' מ"מ כפי המסקנא דע"כ החשש דשמא ימצא ג"י הכל לאה"ז איסורו דאז באמת שוב אין דעתו עלוי' שרצונו לבטל ג"כ תיכף כשימצא אלא דאינו מועיל הביטול כלל ואין תלוי' בדעתו כלל והמבואר, לכן פי' הרמב"ם ז"ל דהפי' ודעתי' עלוי' היינו שהי' מכבר דעתו עלוי' והיינו דס"ל דאינו עובר בב"י וב"י רק על החמץ שהי' בלבו לפעמי' והי' דעתו עלוי' רק ששכחו בשעת הביעור ועצמת דמילתא ל"ל לפמש"ל בשי' הרמב"ם ז"ל ובפרט לפי שיטתו בכ"מ דהד"א מותר מה"ת וכבר כתבנו בזה דמה שאמר הגמ' מתחילה א"כ משום פרורין הא לא חשיבי דגמ' נקט הכל ע"ד וודאית דהיינו פרורין וודאי דל"ח ואמנם בתי' רבא דהחשש דמציאת גלוסקא יפה עדיין קש' הדבר אם חשוב בעינין דווקא ולזה נ"ל ודעתו עלוי' היינו שוודאי הוא שהי' בדעתו עליו ובפרט לפמש"ש דחמץ אינו ברשותו מ"א ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ס"ל דהיינו דווקא בדבר שהי' דעתו עליו ואחשבי' ומכ"ש דא"ש בטעמו לפי מה שיבואר בדברינו אי"ה דדבר המין דאינה חשובה בעיניו דה"ל כעפרא בעלמא דהוי' כאילו אינו ברשותו כלל לפ"ז פשיטא די"ל דשם דעשאו הכתוב כאילו ה"נ היינו עכ"פ בדבר שהי' ברשותו לולי איסור הנאה דחמץ משא"כ במקום דבלא"ה א"נ כלל פשיטא דבזה גם הכתוב לא עשאו כאשיב, וא"כ א"ש מה שנ"ל הגמ' ודעתי' עלוי' שיהי' שהי' דעתו עלוי' מכבר כמ"ש לפי' הרמב"ם ז"ל אבל ברור לענ"ד דפי' בגמ' כך, וכן הן ד' הרמב"ם הנ"ל שכ' ומש"ש ולמעלה מצא חמץ שהי' בדעתו עליו כו' שזהו דין המבואר בסוגיא הנ"ל וכתב ג"כ שהי' דעתי' עלוי' דווקא אבל לפי שיטתו הפי' בגמ' ודעתי' עלוי' כנ"ל והוא ברור בס"ד ולענ"ד הוא שפת אמת בס"ד ועפ"ז ממילא מבואר דליתא למ"ש לקיים נוסחת ווינעציא הנ"ל כפי מש"ל דמאחר שנתברר דפי' הרמב"ם בגמ' ודעתי' עלוי' מוסב על לשעבר שמכבר הי' דעתי' עלוי' ואפ"ה מקשה הגמ' וכי משכחת לי' לבטלי' עכ"ל דלא"י מהני ג"כ ביטול ואף דעדיין י"ל כמש"ל באופן השני דקוש"ג לרב לשיטתו מהראוי שגם בח"י מהני ביטול משא"כ לדידן דקיי"ל כר"ש דלאה"ז מותר ובכ"ל מ"מ אומר אני דמדברי הרמב"ם דס"ח הנ"ל גופי' מוכרח דלא"י מהני ג"כ ביטול גם לדינא לדידן שהרי כ' לפיכך אם ל"ב קודם שש כו' ומשש ולמעלה מצא חמץ כו' שהרי ל"ב ולא ביטל ואין הביטול עתה מועיל לו כלום לפי שא"ב כו' וא"ל בלא"ה דהרי לא"י ל"מ ביטול אעכ"ל דבאמת מהני גם לדינא ועוד יש כמה ראיות ברורות מכמה סוגיות דגם לא"י מהני ביטול והאמר הית כתובה בספק של לדיקים גדולי המחברים זלה"ה לא ראיתי להאריך וגדולה מזה יצא לנו קולא גדולה מתוך דברינו בס"ד לפי' הרמב"ם ז"ל וכפי פרושו בגמ' הנ"ל דלחמץ שמצא אח"ז איסורו בהם שלא ידע מזה מעולם ולא הי' בדעתו עליו דא"ע בב"י כו' מה"ת כנ"ל, והוא זה דבר חדש אשר לא ראיתי עדיין לשום פוסק שיתעורר מזה:

באופן דלפי הנ"ל שעין מכירה שנהוג בהוקפה אף למש"ל אם יהי' איזה עקולי ופשורי לפרטי הקנין הכל הוא ע"ז ס' מדרבנן דמה"ת בביטול סגי לי' גם לא"י כנ"ל ועדיין י"ל דעיקר התקנות בהקדמים דמכירת חמץ דהוא לספיקא דאורייתא מלבד מכירת החדר לפי מה דקיי"ל בשו"ע סי' ת"מ דאף בחמץ ש"א ושל הפקר אם מונח ברשותו ואחריותו דעובר עליו וכנ"ל ומה בכך דביטלו מ"מ שמא לא נמכר החדר כדת הדר ה"ל החמץ עכ"פ ברשותו ובאחריותו דאף בחמץ של הפקר עובר בב"י מה"ת ג"כ כנ"ל ונלע"ד דגם הא לא חברא והומר אני הגם שראיתי להגאון בעל מקו"ח ושארי גדולי אחרוני זמנינו שהאליטו דבאם לא נמכר החדר כדת דעובר בב"י מה"ת מלד רשותו והאריות שלו כנ"ל ול"מ לדינא ג"כ להחמיר גם לאחה"פ ועוד כמה נפ"מ לדינא עכ"ז בעניי יש לי לדון בדבר חדש בזה לענ"ד הקלושה והנה נתתי את לבי להבין ד' רבינו הגדול זצ"ל בפ"ב ה"ב הנ"ל במה שביאר לנו ענין הביטול זה לשונו הזהב שהוא ויחשוב אותו כעפר ויושים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ושכל החמץ שברשותו ה"ה כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל עכ"ל ולהאורה אריכות הואת כדבר שאין בו צורך ח"ו שלא ידוע לשונו לשון זהב טהור ובפרט במש"כ ויושים בלבו שא"ב חמץ כלל מה הוא הכוונה בזה וגם בזה הידוש בעיני מהגאונים מ"כ ז"ל שלא ביארו בזה והנלע"ד דרבינו הגדול ז"ל דבר גדול דיבר בזה דלשיטתו אזיל דס"ל דא"י שהפקיד חמץ אצל ישראל שהוא ברשותו ואחריותו דעובר בב"י מה"ת וכנ"ל ולפ"ז יש להבין בעיקר הביטול שמבטל ומפקיר החמץ מ"מ עדיין הרי הוא ברשותו וגם ההפסד כשיאבד החמץ נוגע לו לעצמו דהרי עכ"פ מה"ת וודאי דמותר לאה"פ למה דקיי"ל כר"ש דחמץ לאה"ז מותר מה"ת וכמ"ש גם הרמב"ם ז"ל כר"ש וא"כ הא דקיי"ל בכ"מ מה"ת בביטול בעלמא היאך יצוייר לפי הנ"ל:

עוד קשה טובא בלשון הקרא דתשביתו שאור מבתיכם כיון דהביטול בעלמא סגי אינו מובן כלל תיבת מבתיכם דכתיב בקרא ומכ"ש דקשה ביותר לשי' רש"י ז"ל וכן לשי' הרמב"ם ז"ל דכ' בתשו' מהרי"ק שג"כ ס"ל כרש"י דענין ביטול נפ"ל מדכתיב תשביתו ול"צ תבערו וא"כ פשטי' דקרא בתיבת מבתיכם אינו מובן כלל [ועי' בת"א תבטלון מבתיכון ולפי מה שאכתוב אי"ה א"ש] וכבר עמדנו בזה לעיל ג"כ [וכן הרגיש בס' א"א בזה] ומכ"ש לפמ"ש דהעיר בשי' הרמב"ם ז"ל דגם לא"י מהני ביטול דא"א לומר על הדרך שכתבנו למעלה ונשאר הקושיא הנ"ל לזה י"ל דה"ז תיקן רבינו ז"ל במתק לשונו הזהב במש"כ ויחשוב אותו כעפר ויושים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ר"ל שגם אינו ברשותו כלל החמץ [דשפיר מהני לי' הביטול ול"ק בלל שוב מלד רשותו כנ"ל] ואסברי' בטעמי' במש"ש

ושכל המין שהוא ברשותו ה"ה לעפר וכדבר שא"צ לורך כלל והעיון בזה דבדבר שהוא אינו חשוב כלל אלא שהוא דבר שאין בו לורך ממילא דל"ש בזה כלל ענין החשיבות דמונח ברשותו דאין נתפס בזה שום מעלה וחשיבות במה שמונח ברשותו כיון שבאמת הוא עפר בעלמא והוא ממש כמבואר בגמ' בסוגיא הנ"ל א"כ משום פרורין הא ל"א וכ"ת כיון דמינטר אגב ביתו חשיבי והתניא סופי תאנים כו' ומשמר שדיהו כו' הרי להדיא דגם רשותו המשתמר ליתא בזה וכנ"ל וא"כ א"ש ענין הביטול דמועיל מה"ת בכל אופן כנ"ל ול"ק כלל מלד רשותו ואחריותו כנ"ל :

ומרווח לן ג"כ לתסבורי קראי במה שעמדנו למעלה כיון דמה"ת בביטול סגי לי' וכדנקטו מדויק כלשון דתשביתו מה זה דשיים הקרא תשביתו , ולהנ"ל א"ש היטב דקרא הכי דייקא להורות לנו דלריך שיבטלנו ולכוון בשעת הביטול בלבו שג"כ החמץ אינו ברשותו כלל כדי לשלול ג"כ הענין חשיבות דרשותו ואחריותו כנ"ל , וא"ש הכל כנלפ"ד לכוון בעזה"י בביאור לשון הרמב"ם ז"ל ופי' המקרא קודם ע"ד הנ"ל :

[**ועפ"ז** נ"ל בביאור מוכח הקדמוני' בלשון כ"מ כו' ולהוי הפקר כעפרא דארעא דהיינו כעד"א ושאינו ברשותו כלל ג"כ כנ"ל] :

באופן דלהנ"ל דמה"ת מועיל ביטול בכל אופן אף במונח ברשותו וכל ענין המכירה אף ענין מכירת חדרו הכל רק מדרבנן כנ"ל :

וא"ת דעדיין יש דררא דאורייתא בזה שנמכר גוף החמץ עכ"פ כד"ת רק שיש איזה ס' וחשש בענין מכירת החדר. די"ל דבזהו גרע טפי לפמ"ש בתשובת הגאונים האחרונים וזו הלכה העלה שר התורה הגאון בעל שאגת ארי' זל"ל בסי' ע"ו דבחמץ שא"י המונח ברשותו ובאחריותו דלזה ל"מ ביטול כלל דמה בלע מבטולו שהרי כלא"ה גוף החמץ אינו שלו והביא ראיה לזה [ובת"א כתבתי שכדבריו מלאתי מפורש בירושלמי פ"ג דפסחים בהיות אחד מראיותיו מהמשנה דפסחים פ' א"ע ד"מו כילד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט דרא"א ל"ת לה שם עד שתאפה. וכמש"ש דר"א ס"ל שוה"כ ממון וקשה שובא דיבטלו קודם דתחמיץ ונ"ל כיון דגוף הממון אינו שלו רק שעובר בב"י מלד שוה"כ ולזה ל"מ הביטול וכן ממש לענין חמץ שא"י וקש"א ע"ש וכדבריו כ"ה בירושלמי ד"פ א"ע שם על המשנה הנ"ל בסוף ה"ג וז"ל אבריא בעי ויאליכנה אשפה ויקדישנה זיש אדם מקדים דבר שאינו שלו ויקדישנה ויבליכנה אשפה ויש אדם מפקיר דבר שאינו שלו והיינו כנ"ל מאחר דגוף הממון אינו שלו רק שוה"כ שיש לו ל"ש הפקר כנ"ל :

וחידוש קלת בעיני על הגאון בש"א זל"ל שלא הביא מן האומר המפורש בירושלמי הנ"ל וא"כ לפ"ז גם בנידון שנמכר גוף החמץ כדת רק החדר אינו נימכר כהלכה דבזה ל"מ הביטול גם מה"ת בכ"ל י"ל דבאמת כשיבטל קודם המכירה דאז שפיר מהני הביטול מה"ת עכ"פ וכנ"ל :

וא"ת דלפמש"ל דענין הביטול מועיל ג"כ שיהי' נחשב כאילו אינו ברשותו ג"כ א"כ מהראוי שיהני גם בחמ"א ובקע"א , וי"ל דחילוק גדול יש בזה דבשלימות כשהגוף חמץ שלו דשפיר יתפס הביטול על גוף חמלו ממילא דיכול להחשיב בלבו כאילו אינו ברשותו וכדבר שא"צ לורך כלל משא"כ כשהגוף החמץ אינו שלו דבזה א"י לבטלו ולהפקירו כלל לפי הנ"ל וכמש"ש בירושלמי ד"פ א"ע הנ"ל וכי אדם מפקיר לשא"ש הנ"ל וע"ע א"ה בסי' שאח"ז דלטעם ההפרי בענין ביטול חמץ די"ל דגם בחמץ ש"א וקע"א מהני ג"כ הביטול מה"ת וא"ש בכל אופן :

והנה כמה דינים וענינים מחודשים יולא מתוך דברינו ובפרט בענין הקולא שהמלאתי בס"ד מתוך דברי הרמב"ם ז"ל ופרושו בהגמרא דכל שלא ידע מעולם מהחמץ דאז במלא לאחז"א דא"ע בב"י מב"ת וכאשר הארכנו בטעם הדבר , והנה י"ל עוד בטעמו בזה דלשיטתו אזיל בפ"ח מה' תרומות דפסק שם בתורם שלא ברשות וא"ל בע"ה כלך אלל יפות דהווי' תרומה אף דקיי"ל כאביי דר"פ א"מ דיאוש שלמ"ד דל"ה. יאוש אפ"ה ל"ל דהווי' בליא דווקא כמש"ש בגמ' דב"מ וכמ"ש מרן הב"י והט"ז ביו"ד סי' של"א דהרמב"ם סמך עלמו על הסוגי' דקדושין דנ"ב ועיין בה' קלה"ח סימן רס"ב ס"ק א' שהוליד מזה ג"כ דין חדש דשכח מתמת אונס ולא ביטל עד לאחר ש"ש דמותר בהנאה אח"פ והגאון בעל קלה"ה ז"ל הביא ראי' לזה גם מהגמ' דעירובין דע"ת בהא דפליגי ב"ש וב"ה בביטול רשות משחשיכ' דלב"ה מהני וכדמפרש בגמ' שם דה"ל כאומר כלך אלל יפות ונוכרת כד' הרב"י והט"ז לשי' הרמב"ם דבמקום שהותא דמלוה ל"ל לשווי' שליח וכנ"ל ונלד"ת הערני ג"כ מופלג אחד :

אבל העיקר הפשוט נ"ל יותר דד' הרמב"ם ז"ל הנ"ל כמש"ל בפשטא ועוד דלפ"ד הקלה"ח הנ"ל גם בהי' דעתו עליו שבהו מועיל הביטול לאחז"א כמבואר שם :

ואולם להלכה חלילה לסמוך על כל הנ"ל להקל לכתחילה מפאת גודל החומרא דהחמץ וכבר נהגו ישראל קדושים למכור בכל קנינים המועילין עפ"י יותר תוקף ועוז ועפ"י כח ב"ד יפה כנהוג רק לענין לעשות סניף בעלמא לענין לאח"פ דיסודו רק מדרבנן כתבתי הנלע"ד לעורר לבב המעיין :

סימן י

עוד בענין הנ"ל שעדה חדשה קלת לענ"ד לאורה באם שכח ולא מכר חמלו קודם ש"ש אסר במעט כל רבותינו קדמאי ובתראי זלה"ה נעלו לפנינו שערי ההיתר למכור אחר ש"ש ולמעלה וכדברי הגמ' מפורשת דלאחז"א לאו ברשותו קאי כו' ולכאורה יש לי לדון דבכה"ג דבאמת לאח"ז דאינו ברשותו דהוא הפקר ממש רק דגזה"כ דהפקר כזה עובר בב"י כאה"כ וכ"ז בשלא קודם יזכה בה א' אבל לא במקום שכבר זכה בו א' לא מליט כלל בכה"ג ביעשה הכתוב כאילו הוא ברשותו וא"כ לפ"ז לפי המהוג למכור ג"כ החדר לא"י והנה בבו"ת מ"ב סי' ל"ד וש"א דס"ל דא"י לא"י יש שליחות וגם חלר יש לא"י וא"כ הרי יכול למכור החדר לא"י וממילא דזוכה ג"כ בהחמץ המונח בתוכו ועכ"פ כשהא"י עומד בתוך החלר דלכ"ע זוכה מטעם יד [ואף לפמ"ש בקלה"ח סי' קל"ד ס"ק ג' דלמאי דקיי"ל בב"מ די"א דלא ילפינן קטן מקטנה ואין חלר לקטן אף בסמוך וממילא דלפ"ז א"י דליתיהו בתורת גיטין אין לחלק בה בין זכר לנקבה ואינה אלא משום שליחות ואף בחלר הסמוך אינו בתורת יד מ"מ להדיא אמרינן במס' עבודת גלולים דף ע"א דפריך מכי מטי לאויר קמי' כו' דמוכח להדיא דכלי' דא"י קונה דהוא משום חלר כמ"ש בב"מ בפ"ק דב"מ וכפי מסקנת הגאון בעל קלה"ח ז"ל שם דלענין חלר דל"ש מה אתם כ"כ כו' דשפיר יש לא"י חלר וא"כ חזא די"ל כנ"ל] :

והנה בעיקר הדבר מלאתי בעזה"י להגאון הגדול המו"י זל"ל במסד"ת או"ח סי' ס"ג בתשובתו להגאון בעל או"ת זל"ל ושם בשובא דידי' דמכר חדרו בע"פ לאחר שלות ופילפל שם ומסקנתו לדינא דאם א"י היו עומד בלידו כיון דלאחר חלות החמץ אינו ברשותו וה"ל הפקר והא"י זוכה בו מטעם הפקר עכ"פ העומד בתוכו או בלידו דזוכה מטעם יד [וזהו שלא כד' הקלה"ח הנ"ל בזה ואכ"מ בזה] ושוב מאז לא עבר הישראל בב"י וממילא דמותר גם בהנאה לאח"פ כנ"ל וזהו ת"ד אלא דלפ"ז הדבר נ"ע אללי

דמה"ת

דמס"ת לא יהא הרי גם לכתחלה למשכד הכי מעמיד הא"י לצד חדרו והא במכירת החדר טוב לא עבר הישראל על ב"י כלל כנ"ל והגם שהגאון הנב"י כתב שם מצד הטתן באסור בהנאה עיי"ש ובעניי לא הבנתי ד"ז דהנ"ד דמוכר רק חדרו ל"ש זה כלל ולמאי אם מותר ערלה כ"כ וביו"ד מהה"כ בתוך חצרו הכי לא יהי' רבאי למכור חצרו במונח הלה"כ בתוכו ואף בב' התוס' בפסחים דכ"ב דגם מתנה לא"י אסור משום דמחזיק לו טובה היינו הכל משום מעשה בגוף החמץ משא"כ בנדון הנ"ל למזכה לו רק החדר וגם ל"ל בזה דעת מקנה כלל דממילא יזכה הא"י בדבר ההפקר כנ"ל ודמי ממש למחזיק בנכסי הגר וגדי דאפשר שהישראל יעמיד הא"י לכתחילה אלא הצירו לאחז"ל שהאה כהערמה ביותר בי"ל שאסור לכתחילה לעשות כן וגם בזה אני מסתפק אם הוא רק איסור מדרבנן ונ"מ לאה"פ אם מותר בהנאה והרי כל מכירת חמץ הוא ע"ד הערמה כמו שהאריך בב' בכ"ם ועכ"פ בהבר מוזמן שמצוי א"י בחצירו או בשכונתו הרי בנקל יכול הישראל לעשות כן גם לאחר ש"ב לפי הנ"ל ממש כמו קודם הפסח ובאמת בשמעתות הש"פ המפורסמים וכהב"ע לא משמע כן וכבן עלה על רעיוני לפום ריהטא לה"ר מזה לדברי הגאון בבטור טור הנ"ל שהאריך לאסור מכירת הבורים לכתחילה תמן לא"י מטעם דכל מכירה שהוא בערמה אין מקילין רק בדרבנן ולא בענין הנ"ל שהוא אסור בהנאה מה"ת אך אנו נאמר בנידון הנ"ל מתחלות ולמעלה דקיי"ל כר"י בלפ"ז באסור בהנאה מה"ת טוב אין מועיל כלל ענין המכירה בכללה כנ"ל אלא דבאמת שבבר הפיגו האחרונים בראיות ברורות דגם בדאורייתא מערימין, והנה היו לי בזה קצת עסק מו"מ של הלכה עם כבוד רב ידידי ש"ב הגאון המנוח ר' יעקב מהר"ב זצ"ל והשיב הגאון הנ"ל לתרץ בזה גם דברי הנב"י הנ"ל מזה הטעם אסור לכתחילה עכ"פ מטעם איסור דרולה בקיומו כמ"ש הה"ג בש"ע סי' ת"נ והאריך קצת בזה דענין רולה בקיומו הוא רק בחמץ בפסח, [והוא נדפס בס' שו"ת מהרי"מ סי' י"ד ע"ש באריכות] ולענ"ד עדיין יש לדון דאם מטעם רולה בקיומו הא כל ענין מכירת חמץ כנהוג דס"ל עכ"פ החמץ כמו משכון ממש ביד הישראל בעד מחירו פשיטא דרולה בקיומו, והא וודאי דוחק לחלק בזה בעכ"פ גופא בין קודם חצות או לאח"ז לענין ר"בק והנה היטב אשר דיבר בזה הרב הגדיק בעל ספר מ"א ז"ל דכל בחמץ נעשה של א"י עכ"פ טוב לא איכפת לן מי בהא דרולה בקיומו ועכ"פ בנ"ד בלא"ה באין הישראל עושה מעשה כלל בגוף החמץ מה"ת אסור במה דרולה בקיומו ובפרט ביסוד ד"ז דרוב"ק לא מצינו בגמ' רק לענין יו"כ ובתוס' פסחים ד"ך שאמרו הפריקה ועשיה בעגלות א"י מטעם דמחזיק לו טובה ג"כ ל"כ כן [ועיין ג"כ בשו"ת בפי' ת"נ הנ"ל שהביא בשם התוספת בעל אפריים מבן המחבר ז"ל דרבאי ישראל להיות שומר עכ"ח עם עוד א' דאז אין לחוש דילמא אתי למיכל ומטעם רוב"ק אין חשש שאין הישראל עושה מעשה כו' ובאמת שק"ל ע"ז דביו"ד סי' קל"ג מבואר להדיא דאפילו לשמור ג"כ אסור ואפילו בחנם אסור כמ"ש הט"ז מטעם רולה בקיומו ואולי דהתם קיל בזה בנד"ז ול"ע וגוף התשובה הנ"ל אין בידי כעת וטוב עיינתי בשוני' דמס' ע"ג דס"ד בתוס' שם דמשמע דאיסור דרולה בקיומו גם בכל האסורים בהנאה כמו כ"ב והדומה ויש עתי א"ד בזה ואכמ"ל ובעיקר הדבר נלענ"ד די"ל דבענין הנ"ל עכ"פ במקום דהשביתו אינו מקיים כל שאין עושה השבתה בגוף החמץ והוא כעין שאמרו רז"ל [בב"ק קס גזלה אין כאן השבה אין כאן כו' ואין להאריך עוד בזה:

ואגב אכתוב איזה גרגיר בהדובי' וגפ"מ קצת גם לדינא, והוא מה שאמרתי בדבר קושיות הר"ן ז"ל פסחי' ד"ה ע"ב בשוני' דכל יטמין כו', דיקשה לפי ההמת כ"ה דילפינן קרא ש"א מגבולין ולמה לא ניליף ג"כ לענין שטמנה מגבולין להקל כמו שמתחיל הברייתא מלשון לא יראה לך האמור בגבולין יכול יטמין כו' וני"ל דהנה הר"ן ז"ל הרים מכילתין הביא פי' רש"י ז"ל ושכן ס"א דנפק"ל ענין ביטול מדכתיב תשביתו דהיינו תבטלון כו' וכתב א"כ דנפ"ל מדכתיב לא יראה לך כדברי רבותינו הצרפתי' ז"ל והכי תניא בספרי לא יראה לך באור בעל בלבך עכ"ל ולענ"ד י"ל דהגם דנראה שהר"ן ז"ל שבוש הלימוד דספרי עם פי' התוס' דביטול הוא מטעם הפקר מ"מ י"ל דיש נפ"מ לדינא לאורה, דהנה ראיתי במחברים ביאור הטון בדברי הספרי הנ"ל דהכוונה מדכתיב לשון לא יראה בלשון התפעל [וכמ"ש הרא"ם ז"ל במכילתין דלכ' לא תראה] וכן מדאשמעי' לתיבת לך לזה דרביק דכוונת הכתוב ל"י לך היינו שלא יהי' נראה לך החמץ דהיינו שלא יהי' מחשב אצלך ונראה בעיניך כלל החמץ וז"ש בעל בלבך כו' וכבר כתבתי מ"ש בשו"ת שג"א דהחמץ שא"י וקע"א דל"מ ביטול שהוא הטעם הפקר יען בלא"ה עלם הממון אינו שלו כלל וכמש"ל מלשון הירושלמי דפ"ג דפסחי' הנ"ל דאין אדם מפקיר דבא"ש ואולם לפי טעם דרבת הספרי הנ"ל דכל קפידת תוה"ק בענין הביטול שלא יהי' החמץ נראה בעיניו ונחשב בלבבו כלל ולפ"ד מ"ל לפי"ז גם בחמץ שא"י אף שהוא ברשותו ואחריותו מה בכך כיון שעכ"פ אינו נראה בעיניו וחשוב אצלו ובעל בלבו ז"ל דסגי לי' בנ"ל, ומעתה א"ש קושיית הר"ן ז"ל הנ"ל עד"ז דהנה בהב"א דקאמר הגמ' יכול יטמין כו' והיינו דדייק לי' מדכתיב בלשון ראי' ולפ"ד הספרי הנ"ל י"ל לכאורה דאקרא דל"י אתי לאורות לנו דבביטול סגי לי' כנ"ל אלא די"ל דל"ל דבלא"ה ת"ל מטעם הפקר רק י"ל דלריך לחם"א וקע"א דבזה הא מתורת הפקר ל"מ ביטול ולכך קרא דל"י כו' כנ"ל אלא דבאמת שו"ת דהא בהכ"א לא ידענו כלל הדין דחם"א וקע"א דעובר עליו וא"ב, והמגם לבאמת טוב מה לנו יותר ללמוד בגו"ב לאסור שטמנה דלא מפקינן הקרא דל"י משמעי' האילטריך לדרשת הספרי הנ"ל וגפ"מ בגם בחש"א וקע"א דמהני ג"כ הביטול, ומתורץ קושי' הר"ן הנ"ל, ומ"מ לדינא עדיין ל"ע [ובפרט דלפי הנ"ל יראה כענין פלוגתא בין הספרי וירושלמי דפסחים הנ"ל], ועוד ברש"י ד"ה ע"ב ד"ה ש"מ מדלא נפקא לי' לרע"ק כו' רבים תמהו דאינו מובן כלל לשון בזה אדרבא לפי הפשט הנ"ל מדנפק"ל לרע"ק כו' והמרתי העני גם אני חלקי בזה בעזה"י, והוא דבלא"ה לריך להבין לפמ"ש רש"י דהשביתו דייק לי' ביטול מדלא תבערו ולפ"ז קשה בהס"א דר"ע דתשביתו הוא ביו"ט הא קיי"ל דלאחז"א לאו בכלל דאינו ברשותו, ולזה י"ל או דרע"ק לא דייק לי' בלשון השביתו פר"ל ביטול [ועוד אמינא בזה בד"פ קצת לפמ"ש רש"י ז"ל למעלה בד"ה אך חלק כו' דאי לאו אך הוה אמינא ביום הראשון בה"ש שהוא התחלת היום כו' והנה נודע דהיסור בספק דבה"ש ל"ע אסור מה"ת עיי' תוס' כריתות פ' אמרו לו אלא דלמ"ש הר"מ וס"פ להרמב"ם דוקא ס' איסור או איסור סקי' מה"ת] וא"כ די"ל דלענין איסור הנאה שהוא רק לאו הי' מקום לומר דבה"ש מותר מה"ת באופן דשפיר מהני הביטול [משא"כ לענין הבערה בשקי' כדדייק הבערה שהוא אב מלאכה] ומעתה מ' ד' רש"י הנ"ל במ"ש מדלא נפק"ל כו' ול"פ כפשוטו די"ל דק"ל לכאורה להיפך מאי מדייק בגמרא דרע"ק ס"ל אין בע"ת א"ב די"ל וודאי לפי האמת דקיי"ל בכ"ד דמה"ת בביטול בעלמא סגי והיינו דדייק לן למון תשביתו דל"כ תבערו וא"כ ממילא דיש לנו לנקוט להלכה כרבנן דר"י דמפרר וזורה לרוח סגי לי' דלא גרע מביטול בעלמא משא"כ בהס"א של רע"ק בזה דס"א דקרא מיירי ביו"ט עצמו שפיר בעכ"ל בה"א ע דאין הדיוק תשביתו על ביטול דהא אז לא מהני הביטול ושפיר ס"א דדינו בשריפה משא"כ להאמת הנ"ל לז"ב רש"י ז"ל מדלא נפקא לי' לרע"ק כו' והיינו דבלא"ה

עכ"ל

עכ"ל דר"ע ל"ל הדיוק דהשביהו על ביטול כנ"ל [או כתי' הב' הנ"ל] דאל"כ ל"ל להוכחה מכה דמלינו להבערה שהוא אב מלאכה כו' דת"ל מכה זה גופא וכיון דל"ל הדיוק הנ"ל שפיר מוכרח דס"ל להלכה ג"כ דהב"ח א"ש כנ"ל ד"פ :

סימן יא

בענין מבהה ע"מ לבערו אם עובר על ב"י וב"י וגם אם ב"י ס"ל לאו הנל"ע הגם כי האלכתי בס"ד בחי' סיני להעתיק הנה הנוגע לדינא מ"ש בחי' פסחים ד' יו"ד ע"ב רש"י ד"ה לאחר המועד כו' עיין היטב מהרש"א ז"ל ודבריו המוסין מאוד לכאורה לענ"ד דקא להדיא מבואר ברש"י לעיל ד"ד ע"א בד"ה בין לר"מ דעובר בב"י מה"ת מש"ש ולמעלה וה"ה ברש"י ב"ק דכ"ע ג"כ, גם מ"ש דביו"ע גופא למה יבדוק משום ב"י דמה תיקן בזה הבדיקה שע"י הבדיקה נמי ירא כו' וזהו תמי' לענ"ד ביותר דפשיטא מגד הסברא דבזה א"ע בב"י מאחר שכל בדיקתו כדי לבערו [ולהיות כופה עליו כלי עד הלילה] וגדולה מזו מבואר בתוס' לקמן [דכ"ע ע"ב] בד"ה ר"א כו' בכו"ד וכאן מוכיח ר"י למשהא חב"פ ודעתו לבערו דא"ע בב"י מכ"ש בזה שבודק בכדי שיבערו תיכף בלילה דנראה שאינו עובר בזה בב"י [ועיי' מג"א סי' תמ"ו ובח"י שם] :

והנלענ"ד לקיים קצת עכ"פ דברי מרנא המהרשא ז"ל עד"ז די"ל דס"ל בהא דמשהא חמץ עמ"ל דכתבו התוס' הנ"ל דא"ע ב"י שכתבו שם וטעמא דמילתא משום דב"י הוא לאו הנת"ע והיינו דעשה דתשביתו הוא תיקון הלאו דב"י ואולם לפי שי' רש"י ז"ל יש לדון דעשה דתשביתו הוא קודם להלאו דב"י באופן דהו"ל הלאו דב"י לאו שקדמו עשה ועיי' סוגי' דמכות דע"ז והשתא י"ל דשפיר לענין ב"י במערב פסח מש"ש ולמעלה שפיר א"ע בב"י בהשה"ג שבודק ע"מ לבערו שמתקן להוי' בהכי דה"ל לאו הנל"ע משא"כ בפסח גופא שכבר קדמו העשה מע"פ כנ"ל, והבאר הדברים בזה, די"ל דרש"י ותוס' בזה לשיטתי' אזלי, דהנה בתוס' דכ"ע הנ"ל שהוכיח רבינו הר"י זלה"ה מהסוגי' דשם דמשהא חמצו עמ"ל דא"ע בב"י כנ"ל והיינו מכח קושייתם שם דאל"כ אמאי מעל לריה"ג הא מיד כשפודה הוא שלו ומודה ר"י דשלך אא"ר לכאורה הי' נ"ל דלדינא י"ל דאינו מוכח דהא כל הברתם דמשהא עמ"ל דא"ע משום דב"י הוא לאו הנל"ע ותשביתו הוא היקון הלאו דב"י והרי לשי' רש"י ז"ל דהא קיי"ל בכ"מ דמה"ת בביטול בעלמא סגי למדנו זה מקרא דתשביתו דמורה על ביטול בעלמא וכת"א תבטלון ואמרא כנ"ל ולפ"ז י"ל שפיר מאחר שכל הוכחת תוס' הנ"ל לריה"ג קיימינן וריה"ג לשיטתו דס"ל חב"פ מותר בהנאה ושפיר מתקיים לדידי' הקרא דתשביתו גם בפסח גופא וה"ל שפיר לאו הנל"ע משא"כ למה דקיי"ל דחב"פ אסור בהנאה ולא אזא לי' ולאו כרשותי' ועכל"ל דתשביתו דמורה ג"כ על ביטול הוא הכל עיו"ע וקודם שבע דה"ל מנה לאו שקדמו עשה ומוילא די"ל לדינא דגם במשהא עמ"ל דעובר בב"י כנ"ל [ומלאתי בעזה"י כוונתי בזה לדעת מהר"ם ברב"י זל"ן] אלא דהתוס' והר"י ז"ל לשיטתם דלא ה"ל כלל הלימוד דביטול מהקרא דתשביתו רק מגד הפקר והמנה רש"י לשיטתו שפיר י"ל כנ"ל וא"כ ממילא דיש לתרץ לכאורה ד' מרנא המהרשא ז"ל כפי מש"ל :

אך דבאמת לקמן דל"ה ברש"י ד"ה לא יראה כו' מבואר להדיא דב"י הוא נל"ע כמש"ש לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד עכ"ל וע"ש ג"כ במהרש"א ז"ל וצע"ק לכאורה לפי הנ"ל שוב ראיתי ברמב"ן ז"ל ה' חו"מ בהגה"ת מל"מ שם העיר בזה בדברי רש"י ז"ל דל"ה לפי שיטתו דתשביתו הוא ביטול וזה א"א במועד והניח בקשיא, והנה דוחק לומר דהברייתא דדל"ה כריה"ג דחב"פ מותר בהנאה ובזה הי' מ' ג"כ הרמב"ם ז"ל דפסק שם דבקנה חב"פ חייב דלא ס"ל דהוא נל"ע שהקשה שם בהג"ה הנ"ל מברייתא הנ"ל :

ואמנם יותר נראה בישוב ד' רש"י הנ"ל דאף דתשביתו יכלל ג"כ ביטול מדל"כ תבערו עכ"ז כיון דפשטות הכוונה להשבית החמץ מביתו ויכול לבערו גם בפ"ד ובה"ג דמבערו מקיים המ"ע של תשביתו שפיר ה"ל לאו הנל"ע וז"ש בכל המועד בעמוד והשבת קאי, וי"ל בכוונתו ז"ל דר"ל ג"כ דבזה ל"ה לאו שקדמו עשה כיון שיכול לקיים העשה של תשביתו גם אחר הלאו [ועי' סוגי' דמכות דע"ז ברש"י שם ובתוס' יומא דל"ו] והנה הרמב"ם ז"ל דלא ס"ל דב"י הוא לאו הנל"ע כנ"ל כתבנו במ"א די"ל דס"ל כמ"ש הריטב"א ז"ל בהסוגיא דמכות שם בשם הרמב"ן ז"ל בטעם המתני' דטמא שנכנס למקדש לוקה ול"ה נל"ע אף למה דהדר בי' דלאו שקדמו עשה ג"כ אין לוקין משום דבכל נל"ע הוא דמתקן ללאוי' משא"כ בטמא שנכנס למקדש דכבר עבר והא ביטל העשה וכן באונס בגירש דמהדר דכוונת תוס"ק שתי' אמתו עכ"פ והרי מתקן בהכי עיי"ש וא"כ לפ"ז גם בהך דב"י י"ל להרמב"ם דס"ל דלא כתוס' בזה ובכבר עבר עכ"פ בזה שהשבהא דה"ל כביטל העשה וכן מלאתי אח"ז בס' שעה"מ סי' חו"מ שכ"ב ובז"מ קצת ג"כ הברייתא דפסחי' ל"ה הנ"ל די"ל דתלי' זה בלהשוות דסוגי' דמכות הנ"ל שם מקמי דהדר בי' מטעם לאו שק"ע וב"י י"ל דל"א לי' לשק"ע אבל הרמב"ם לשיטתו דס"ל לאו שק"ע ג"כ א"ל וגם ס"ל כמתני' הנ"ל דטמא שנכנס דמקדש כו' ונ"ל להאמת מטעם ס' הרמב"ן הנ"ל וא"ש ואכמ"ל ובעיקר דה"ת הנ"ל דהוכיחו לריה"ג דמשהא עמ"ל דא"ע בב"י דהוא להנל"ע וכבר האריך בשו"ת שאג"א סי' פ"א לתמי' בזה דאטו בכל לאו הנל"ע יהיו רשאי לכתחילה לעבור הלאו ע"מ לקיים העשה היו נלע"ד קצת בדבר הדש, די"ל ריה"ג לשיטתו דס"ל דחב"פ מותר בהנאה ועיין תוס' פסחים כ"ח ע"ב ד"ה ר"ש כו' וכן לריה"ג דשרי המן להסיקו החת תבשילו היינו הכל ביחד אבל מעט מעט לא שמא יאכלנו כו' משמע להדיא דלדידי' מה"ת שרי גם מעט מעט אף במשהא אותו עכ"פ כיון שדעתו לבערו בסוף עכ"פ וכן משמע לשון הקרא לך שלך תהא להסיקה כו' אף מעט מעט כו' ושאי מה"ת עכ"פ להשהותו אדעתא לכלותו משא"כ לדידן דלא קיי"ל כריה"ג הנ"ל וא"ש דריה"ג לשיטתו בזה [ולפילפולא בעלמא המשכנו הדברים בדיוק מלשון דריה"ג המה על עצמך סיאך חב"פ כו' די"ל לשל"ל למשל אם מולא המן בתוס"פ דקיי"ל דכופה עליו והרי משהא עמ"ל עכ"פ ועכל"ל דא"ע בב"י בזה כמאז"ל ביבמות דפ"ז ע"ב ובסוף גיטן דפ"ג דדרכי' דרכי נועם וכן בכ"ד וה"ז תלי' באם חב"פ מותר בהנאה כנ"ל והולם לרבנן י"ל ג"כ כמ"ש המג"א בסי' תמ"ו דבכה"ג דהוא אנוס בדבר דא"ע בב"י וכעין זה כ' התוס' ברים שבת ד"ד ע"א ואכמ"ל] ואמנם רבותינו בעל התוס' ז"ל וודאי דלא כיונו להנ"ל שהרי שפתם ז"ל ברור מללו במ"ש ומכאן מוכיח ר"י שהמשהה כו' משמע להדיא דלדינא נקטו ז"ל וז"ב ועכ"פ מרוונא בזה לתרץ הרמב"ם ז"ל כמש"ל דס"ל דמשהא עמ"ל דעובר בב"י עכ"פ כנ"ל :

ובהיות בד' הרמב"ם הנ"ל אזכיר הנה מה שתרלתי במה שהעיר בשו"ת נב"י תא"ח [סי' י"ט] עמ"ש דבקנה חב"פ כו' ממ"ב הטעם סנהדרין ד"פ דבשה"ה שנאסר בהנאה מחייב ל"ש ענין מכירה קני' כלל ולענ"ד הרי בלא"ה קיי"ל דגל שהחמץ ברשות ישראל וקע"ת דעובר ב"י לכ"ע ולפ"ד הרמב"ם גם בשה"י אליס ג"כ הוא באחריות ישראל וממילא דלא גרע בזה מפקדון דעלמא דעובר בכה"ג ואפשר דרבנן ז"ל הו"מ למינקט גם גוונא דפקדון ויותר כ"ל די"ל דבפקדון שהוא רק מגד קבלת אחריות דהוא ענין דיבור בעלמא אפשר דשוב אין בו מעשה מלעקרא ולע"ק בזה לדינא :

והנה בשו"ת בג"א ונוב"י האריכו להקשות על פי' הסוברי' דב"י הוא להגל"ע מהפלוגתא דב"ש וב"ה בריש ביצה שאור בכזית וחמץ בכותבת כו' ובדקאמר בגמ' שם דפלוגתהם לענין ביעור דקשה ממנ"פ הא אף בביעור א"ל רק לענין איסור הא קיי"ל כר"י דיומא דע"ד דח"ש אסור מה"ת ומזה הוכיחו דב"י א"ע כלל בח"ש ובמ"ש גם בשו"ת הנ"ל ז"ל בזה ולענ"ד י"ל דבלא"ה יש נפ"מ טובא לדינא לפי מה שפילפל בחכמה במג"א סי' תמ"ז ס"ק ב' הנ"ל בענין הטילטול בהב"פ בכדי לבערו די"ל דאינו דוחה מוקצה דמדרבנן עכ"פ אסור וה"ל כמו בדאורייתא דעשה ול"ת כו' [ועיי' בס' מה"ש וביד אפרים שם] והשתא שפיר יש נפ"מ דהא דח"ש כו' הוא רק בעין עשה בעלמא משא"כ אם יש ל"ת ג"כ, דה"ל עשה ול"ת לנגד העשה ול"ת דיו"ט ודו"ק, אלא דלפי שי' הסוברים הנ"ל הא ה"ל דמשהה עמ"ל דא"ע וא"כ אין נפ"מ בזה אלא דלפמש"ל הוא רק לדברי התוס' ואמנם בשי' רש"י ז"ל די"ל אף דה"ל דב"י הוא גל"ע מ"מ בכך דמשהה עמ"ל ה"ל שפיר דעובר בב"י ובמ"ש ג"כ בבג"א סי' פ' הנ"ל (וע"ד פילפולא י"ל בזה מ"ש רש"י ותוס' ז"ל ה"ס בריש ביצה דשאור בכזית ל"ש הכא מידי ולהנ"ל א"ש ההמשך ותלי' בענין איסור הטלטול דמוקצה המבואר לפני זה בביצה שנולדה ביו"ט דב"ה אוסרין וי"ל גם לבאר הא קמאות וע"ד חידוד קצת י"ל ג"כ דהיינו דהדשו התוס' ז"ל שאור בכזית ל"ש הכא מידי ע"ד רש"י ז"ל שהביא ערחו בזה די"ל יען דלרש"י ז"ל לשיטתו אין מוכרח כ"כ הגם דה"ל דב"י גל"ע לא מוכרח דה"ל הדין דמשהה עמ"ל כו' משא"כ התוס' לשיטתם דה"ל לאדיא כן היינו דדייקו ל"ש הכא מידי כו' ואין להאריך כלל בדברים כאלה] ואמנם יותר נ"ל בפשוט לדחות הקושיא הנ"ל דל"ק כלל דהא מבואר בגמ' דף מ"ה ע"ב, במשנה וגמ' שם דבהלך בפסחי' עירובו דבמקום שנהגו לחזק דא"ע רק בכזית דווקא וכ"ה בשו"ע סי' תמ"ב [ס"ז וס"ח וע"ש ג"כ בט"ז ומג"א שם] והשתא נפ"מ רבתי לדינא בהפלוגתא דב"ש וב"ה הנ"ל לענין ביעור חמץ בשה"ג דלמר בכזית ולמר בכותבת באופן דמיהתר הוראה הנ"ל להך דינא להקל בח"ש לענין ב"י כנ"ל ומ"מ לענ"ד יש להביא ראי' להקל בזה להורה מהגמ' דמ"ה הנ"ל בד"ז הא דקאמר שם רב אפי' ל"ת אלא במקום ליפה אגבה דהגנה אלא אריפתא דאגנא ומקבין פשיטא ומשני מ"ד זימנין דאעיף ומעי להתם קמ"ל ור"ל זימנין כו' לקולא כמו שפרשתי ז"ל התם דה"א דמיקרי מקום ליפה וא"ע בפחות מכזית ולהורה קשה מה"ת להקל בש' מה"ת העגל"ל ל"ד הג' הנ"ל דבח"ש ליתא לאיסור ב"י מה"ת בכל אופן וכיון דיסודו רק מדרבנן א"ש דבהה"א היו להקל מכח ס' כמו בכל ספק מדרבנן דאזלינן לקולא וגם להאמת לקמ"ל י"ל משום דלא שכיח כ"כ דאעיף ומעי להתם כדמשמע לישנא זימנין כו' כנ"ל :

סימן יב

עוד קושיית אחת בס' שעה"מ [הל' מקואות כלל ו'] במ"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל בפ' כל שעה בפלוגתא דמר עוקבא ושמואל גבי אתבקעו וז"ל וכיון דלא איפסקא הלכתא לא כמ"ע ולא כשמואל עבדינן להומרא דה"ל סד"א וה"מ למילינהו בעינייהו אבל אי משתכחי בהדי בזולא ולא נתבקעו כיון דאיסור חמץ במשהו מדרבנן הוא לא אמרינן כו' דהו"ל ס' דרבנן ואזלינן לקולא עכ"ל וקשה ממ"ש הש"ך ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס בשם תשובת מהרי"ל דבמקום דבעלם הדבר הוא סד"א וע"י גילגול הוא מדרבנן להקל כבישלו בכלים ס"ט והכלים עברו עליהם מעל"ע וכמו ס' דרוסה שנתערבה באחר הר"י בעה"ת ז"ל ובמש"ש דהא גם בהנ"ל החיטין מצד עצמן אסורין דה"ל סד"א אפ"ה כי נתגלגל ע"י תערובת להיות ספק דרבנן שרי,

וכתב עוד בשעה"מ שם דהגם דהרמב"ם פ"י מהל' חו"מ דין א' כ' ג"כ כהרי"ף והרא"ש להתיר התבשיל בזה אלא דהרמב"ם שם מכ"ח מטעם אחר דה"ל תרי דרבנן משום דעיקר איסור חיטין שלא נתבקעו ה"ל דהוא רק מדרבנן וגם הא דחב"פ במשהו הוא מדרבנן משא"כ לדברי הרי"ף והרא"ש קשה כנ"ל וע"ש באורכה ולענ"ד יש לחלק בזה עד"ז דבספק דרוסה שנתערב מה דאסרו רז"ל שלא ליבטל הוא משום דבע"ח חשיבי וכן בב"ע שנתערב בהתר"ל הכל מפאת חשיבתן וגזרו רז"ל עליהם דין קבוע וכן בבישול ס"ע לענין הכלים אחר מעל"ע דגזרו רז"ל בכלי שאינו ב"י אטו ב"י ובדומה בכ"ז משא"כ לענין משהו דחב"פ שהטעם בזה מה שגזרו רז"ל בזה יותר משאר אסורין לפ"ד הרא"ש ותוס' והרי"ף ז"ל משום חומרא דכרת ולא בדילי מניו ובחמץ נוקשה וכן בתערובת חמץ ערב פסח ליתא לחומרא דמשהו כמבואר בש"ע סי' תמ"ז ס"ב ובמש"ש במג"א במסקנתו דלא משום לא בדילי לחודא גזרו רז"ל רק בצירוף החומרא דכרת ובמש"ש ג"כ התוס' בריש מגילתין [ועיי"ש גם בט"ז ס"ק א' ובח"י שם] ולפ"ז מהראוי שבמקום ספק אף דבעלם הדבר הוא סד"א מ"מ העונש דכרת עכ"פ ליתא במקום ספק ואף במקום ספק פלוגתא דרבוותא די"ל לענין עונש כרת דקמי שמיא גליא מ"מ באמת כיון שהאדם האוכלו עכ"פ בספק אכלו שוב אין עונשו כרת אע"פי שהוא מזיד וראי' ברורה לזה מהמשנה דפ"ב דבכורים משנה י"ד דכוי חלבו אסור ואין חייבין עליו כרת דפי' הר"ב לענין חטאת וכ' מרן זקיני התוי"ט ז"ל דטעמו משום דכרת קמי שמיא גליא אבל הרמב"ם והר"ש ז"ל ל"כ כן אלא פירשו דילמא חי' הוא וכ"ל טעמם דהא מ"מ בספק אכלו אע"פ שהוא מזיד א"ע כרת עכ"ל, הרי מבואר כנ"ל דהעונש כרת אין בזה בכל אופן וא"כ גם בלא ס' מדרבנן מהראוי שיבוטל המשהו חמץ מהתבשיל כמו ח"כ ועפ"ז וכנ"ל :

אלא דעכ"ז צריך לעצמא דס' מדרבנן, דלפי סברא הנ"ל שכתבנו דמטעם דאין עונש כרת בדבר מצד הספק עכ"פ דליכא להומרא דמשהו חמץ כנ"ל יש לדון בדבר דהתינח בהספק הוא ס' בעצם משא"כ במקום ס' פלוגתא כגוונא דנידון דידן והרי לדעת מר עוקבא בנתערב החיטין הנ"ל מהתבשיל הוא אסור במשהו בוודאי לפ"ד הרי"ף והרא"ש הנ"ל דמ"ע דאוסר הוא מה"ת דס"ל דהוא נידון לחמץ גמור ולדידי' עכ"פ אסור התבשיל רק לשמואל הוי דשוב עכ"פ מהראוי הי' לאסור התבשיל מכח הך ס' גופא דס' פלוגתא הנ"ל וע"ז שפיר כתבו הרי"ף והרא"ש דבזה יען החומרא לאסור התבשיל יסודו רק משום חומרא דמשהו שוב ה"ל ס' מדרבנן דלקולא בכ"מ וממילא מבואר עפ"י דברינו הנ"ל דל"ד כלל לס' דרוסה שנתערב דעצמה הכל משום דאזלינן בתר מעיקרא וכיון שענין הספק נתהוה מעיקרא דה"ל ס' איסור דאורייתא דדנין כוודאי איסור שנתערב דאינו בטל בבע"ח דחשיבי וכן בש"ע לענין הכלי' אחר מעל"ע דהכל משום שכבר הוחזק להיו' אסור מה"ת מכח ספיקא וע"י גילגול הוא מדרבנן לא דנין בי' ענין ספיקא דרבנן לקולא משא"כ בנ"ד דממנ"פ גם אם ניזל בתר מעיקרא דהוא רק איסורא מכח ס' מה"ת מ"מ בזה בלא"ה בטל המשהו מפאת דליתא בזה העונש כרת בכל אופן דשוב הווי לי' כא"כ הנ"ל דבטל וזה בנדון דמ"מ השתא כמו שהוא עתה התבשיל בתערובת חיטין הנ"ל הוא נידון בס' פלוגתא דלאחד מ"ד נאסר התבשיל כנ"ל ע"ז שפיר דנו רבותינו הרי"ף והרא"ש ז"ל דה"ל ס' מדרבנן כנ"ל וא"ש ולק"מ כנלענ"ד בזה, והוא נכון בעזה"י בסברא :

ועפ"ז נ"ל גם במה שתמה בטעמו רבינו הרמב"ם ז"ל להתיר התבשיל בחיטין שלא כ' מטעם תרי דרבנן ול"כ כהרי"ף והרא"ש ז"ל משום דה"ל ס' מדרבנן דלפמ"ש דע"י גילגול ליתא נהאי כללא דס' מדרבנן להוגא.

לקולא כהסכמת הדו"ז רבינו הש"ך והאחרונים הנ"ל רק למ"ש יען איסור משהו משום חומרא דכרת כו' כנ"ל והרמב"ם ז"ל לשיטתו דס"ל בפט"ו דהמ"א דהטעם דחב"פ במשהו משום דשלי"מ ונסתר לשי' הנ"ל לזה צ"ל ע"א כנ"ל ואמנם דבלא"ה מבואר בפשוט מה דנאדי רבינו בטעמו מד' הרי"ף והרא"ש בזה יען לשיטתו דחומרא דמשהו משום דשיל"מ וא"כ ממילא דצ"ל כטעם דרי"ף ורא"ש ז"ל להתיר התבשיל מחיטין שנ"כ מטעם ס' מדרבנן דהא קיי"ל בכ"מ בהש"ס ופוסקים דדשיל"מ ס' מדרבנן ג"כ אסור וכמבואר ברים ביצה ובכ"ד לזה צ"ל מטעם תרי מדרבנן וא"ש בפשטות הדברים דהרי"ף והרא"ש ז"ל לטעמייהו דל"ל הא דדשיל"מ בהב"פ וכמ"ש המרדכי מהרמב"ם ז"ל לשיטתו כנ"ל :

אלא דעכ"פ זה יצא לנו כלל מתודש להקל במקום תרי דרבנן גם בדשיל"מ שהרי מפורש בד' הרמב"ם ז"ל הנ"ל להקל מטעם ב' מדרבנן אף דלשי' חב"פ ג"כ דשיל"מ :

ומ"מ נ"ל די"ל דאין זה מוכרח כ"כ לפמ"ש רבינו ז"ל בפט"ו מהמ"א הנ"ל הי"ב דדשיל"מ הוא רק במין במינו ושוב כתב בזה"ל ואל תתמה על חמץ בפסח שהתורה אמרה כל מחמצת לא תאכלו באופן דלשי' רבינו ז"ל במה שהחמירו רז"ל לענין ביטול חב"פ אף בשא"מ משום השמך דקרא דכל מחמצת כו' וא"כ ממילא די"ל שפיר דזהו בחמץ מה"ת אבל לא בחמץ מדרבנן וא"כ לפ"ז י"ל דהרמב"ם בפ"ו מהי' חו"מ הנ"ל בחיטין שנתערב בהתבשיל דהוא מבשא"מ ועוד דבזה אף במב"מ כיון שמוציאין החיטין ושורפין אותם כמש"ש בהרמב"ם ז"ל ורק מכח פליטתו הדר ה"ל בענין זה כמו מבשא"מ ממש וא"ש [ובזה י"ל גם לענין ח"נ וחמץ ע"פ בלא בלא דהסכימו בש"ע והאחרונים להקל לדינא ולא חששו לשי' הרמב"ם ז"ל משום דשיל"מ כמו שחששו לענין יבש ביבש בסי' תמ"ז שם לדעת הש"ך בנה"כ ביו"ד סי' צ"ב :

ובמדומני שהכר עמד ע"ז בס' מנחת יעקב כלל צ"ז ולפי הנ"ל י"ל , ואמנם העיקר נראה כד' המנ"י וא"י הנ"ל עיי"ש היטב דבעלי הש"ע לא הסכימו לטעם הרמב"ם ז"ל לדינא בזה ואכמ"ל] גם לפמ"ש הרמ"א ז"ל ביו"ד סי' ק"ב ס"ד דטעמו בטל בדשיל"מ בלא"ה א"ש ואינו מוכרח הכלל הנ"ל וע"ש בש"ך ובה"ח ז"ל שחולקין ע"ד רמ"א הנ"ל [וע"ש בפ"ת] ועיין עוד בפר"ח רסי' תמ"ז ועפ"ז י"ל ג"כ ד' הלח"מ בפ"ו דהחו"מ הנ"ל שהקשה דמד' הרמב"ם ז"ל נראה דפוסק כמר עוקבא ולמה ל"פ כשמואל דהא ה"ל ס' מדרבנן ולכאורה תמי' מאוד דברי; דהא הרמב"ם ז"ל לשיטתו מטעם דשיל"מ וכנ"ל ולהנ"ל י"ל דס"ל כהמ"א ביו"ד הנ"ל דגם הכא רק לענין ביטול הטעם איירינן וכנ"ל ומ"מ אחר העיון ז"א ואין להאריך ויותר נ"ל בדעת הלח"מ שיתכן שיסבור כדעת האומר דבספיקא דדינא גם בדשיל"מ להקל בדרבנן ואכמ"ל בכ"ז ואולם במה שראיתי בלח"מ שם שהבין דמש"ש רבינו ז"ל משום שנאמר ושמרתם כו' דמוסב אדלעיל מיני' וכן הבין הטייר הגדול בשו"ת נב"י מהד"ת [חא"ח סי' ע"ט] וע"ש שהאריך בביאור תיבת לפיכך כו' שמצוין בהרמב"ם ה"ע ואמנם ניכרין יותר דברי אמת כמ"ש בזה בפר"ח סי' תס"ז ס"ק ט' בד"ה וכתב הרא"ש כו' דמ"ש הרמב"ם ז"ל משום שנאמר ושמרתם כו' ענין אחר והוא מקושר עם לפיכך שכתב אח"כ, [וכן ציינתי בגליון הרמב"ם שלי בשם הפר"ח וכתבתי שלפ"ז צריך לציין אות ט"ת בהרמב"ם קודם תיבת משום כו' ושהוא נכון מאוד] נשוב לענינינו דלפמש"ל היו נפ"מ גדולה לדינא לצדד להקל לכאורה עכ"פ בס' חמץ במשהו למשל ס' אם נתערבה החיטה שנידדו בזה האחרונים ג"כ ולפמש"ל כיון דעכ"פ חומרא דעונש כרת ליתא מכח ספיקא דבזה נופל היסוד דחומרא דמשהו ומ"מ קשה לסמוך ע"ז מפאת חומרא דחמץ וגם, דלכתחילה י"ל דוודאי אין מניחין אותו לאכול

כל שיש דררא וספיקא דאיסור כרת וכמ"ש בחולין קל"ד דבמקום עון דמיתה החמירו יותר בספיק' ג"כ וכן לענין נדה ובכ"ד בהש"ס ועיי' ג"כ ביבמות ר"פ הא"ב וברש"י שם [ובמרדכי סוף יבמות והובא בש"ך יו"ד ס"סי' ק"י זולת במקום שיש עוד לצדד ויש הפ"מ והתורה חסה על ממ"י אולי י"ל שניף הסברא הנ"ל לענ"ד בצירוף דעת השאלתות הידוע דל"ל חומרא דמשהו ועיין בפר"ח ר"ס תמ"ז דדעתו הגדולה דאף בחמץ דרבנן אסור במשהו ואמנם כבר הבאנו דהמג"א והח"י לא ס"ל ואין להאריך יותר בכאן :

סימן יג למופלג א'

הנני למלאות רצונו , להציע לפניו איזה חידוש בה"ת אשר אמרתי מקרוב בש"ע או"ח סי' תנ"א הל' יו"ט כתב המג"א דמוקצה מותר לטלטל לצורך מצוות כיסוי והוא מירושלמי דביצה שם והנה האחרונים הקשו ע"ז דמ"ש מצות כיסוי ממצות שופר דמבואר בסי' תקפ"ו ס"ק כ"ה דבשופר מוקצה אסור לתקוע בו וכה"ג ק' ממ"ש המג"א סי' תרכ"ה לענין ערבה שנתלשה ביו"ט דאסור לטלטלה וגם ביוט"ר אסור והאיתי להרב בעל ח"א ז"ל כתב בזה שגזרינן שלא יאמר לא"י לתלוש עבורו וגזרינן אף במקום מצוה , ולענ"ד צ"ע כן שהרי מבואר בתשובת הרשב"א ז"ל ושכן הסכימו הפוסקים [וכמ"ש הרב הנ"ל בעצמו בה' לולב] דבמקום מצוה ל"ש כלל הגזירה שיאמר לא"י לעשות לכתחילה דוודאי לא ירצה לעשות מצוה ע"י עבירה ואמנם ליישב קושיית האחרונים הנ"ל הי' נלע"ד דהנה לפי מה דקיי"ל דכ"מ דא"ר ל"ת דאעל"מ ואף באיסור מדרבנן כמ"ש בכתובות דפ"א ע"ב :

ואמנם בתוס' תמורה ד' ע"ב מבואר דבצורם אוזן בבכור ל"ש הא דאעל"מ דמ"מ הא נעשה בו מום אף כשנסלק המעשה שלו ומבואר דבכ"מ דגם בנעשה ממילא שגי ול"צ למעשה שלו ל"ש הא דאעל"מ והשתא י"ל הנ"ל דלענין תק"ש וכן ערבה שנתלשה דעכ"פ צריך נטילתו י"ל דגבי איסור מוקצה אעל"מ משא"כ לענין מצוות כיסוי דקיי"ל כשהו הרוח פטור מלכסות וכיון דעבד מהני גם בזה דלא גרע מכסהו הרוח ומעתה לא רמיו עליו חובת שפיר לא העמידו רז"ל דבריהם בזה יען דבדיעבד סגי לי' בכל אופן והנה ראיתי בשו"ת שג"א סימן נ"ב נ"ג שב' ג"כ קצת כעין זה לענין מילה בלילה דכתב הרמ"א ז"ל ביו"ד סי' רס"ב דצריך להטיף ד"ב והרב שג"א ז"ל האריך להוכיח במיבור דא"צ להטיף ד"ב דגם בכרת הגיד א"צ ד"ב והסברי' לה בטעמא נהי דלא ידי המצוה עכ"פ שוב אין לו תקנה כלל וגם בהד"ב הא אינו מתוקן המצוה [וכן בנד"ד אף דהגמ' בסוכה פ"ג ובחולין פ' כה"ד קרי להא דכסהו רוח ענין דיהוי מצוה עכ"פ מעתה תו לא רמי' חובה עליו דהא א"א לתקן יותר כנ"ל] ועפ"ז לפענ"ד דבמילה ג"כ ל"ש הא דאעל"מ וראיו לזה מגמ' דשבת דקל"ז מהסוגיא דב' תינוקות שם לענין מל שלא בזמנו בשבת דמבואר שם להדיא דפטור עוד מלמולו ושגם הטפת ד"ב א"ל ולכאורה ק' דהא קיי"ל כ"מ דא"ר ל"ת כו' ולהנ"ל א"ש דל"ש בזה אעל"מ כסברת תוס' תמורה הנ"ל דדל מעשה שלו וה"ל כאילו נכרת הגיד דא"צ להטיף ד"ב כלל ודברי השג"א הנ"ל , מיהו לפי מה שביארתי במ"א הנלע"ד דל"ש הכלל דכ"מ דא"ר ל"ת אלא במקום איזה דבר שהוא ענין הקדש ותמורה , וכן לענין ביצה לחולין ומכ"ש בגיטין וקדושין כה"ג ובז"מ כמה קושיות ובפרט קושיו' המהרי"ט ופ"א מהא דהשוחט בשבת חולין די"ד ולהנ"ל צ"ק כלל ואכמ"ל דשוב צ"ל כנ"ל עדיין י"ל מטעם מצוה הנ"ע ובפרט לפמ"ש במ"א דענין מהנ"ע והא דכ"מ דא"ר ל"ת כו' בחדא עבידא ניהו ועיי' ג"כ תוס' סוכה ד"ל ואין להאריך והנה ראיתי בשו"ת טוב"י בסוף שהביא קפיא גדולה לכאורה בשם ח"ת במ"ש הריב"א ז"ל בתוס' חולין דקמ"א דהא דקאמר הש"ס

נפשתי'

בפסחי' דמ"ז אתליעה לא לחייב אע"ג דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ אהני לעשה דוחה עכ"פ הל"ת באופן דנבאר רק עשה דלא נקי והקשה הנ"ל כיון דעכ"פ לכתחילה הא אין רשאי לחרוש ביו"ט כדי לכסות שהרי אין בזה העשה דכיסוי לדחות העשה ול"ת דיו"ט שוב ה"ל מהש"ע וגם בדיעבד לא עשה שום מצוה באופן דיבאר העשה והל"ת גם בדיעבד ולפמ"ש דבמ"ע דכיסוי ל"ש הא דמהש"ע לק"מ ושוב ראיתי שגם הגאון זצ"ל הרגיש שם קצת בזה וגם מה שהעיר בנב"י שם מיבמות פ"ב בהא דא"כ קנו יל"ע עפ"י הנ"ל ואין להאריך יותר בכאן :

סימן יד

שאלה בענין אבילות ביו"ע ב' מחלוקת קדמאי דבה"ג ורא"ש ותוס' הובא בהש"ע או"ח סי' הקמ"ח כ"ג דלדעת הבה"ג ובייעתו הואיל יוט"ש מדרבנן ואבילות יום א' מה"ת דידחה עשה של דבריהם כו' ולדעת רא"ש ותוס' דא"כ אבילות ביוט"ש וכתב הרמ"א ז"ל שם וכן המנהג פשוט כו' ולנע"ד נסבית ראי' לד' הרא"ש ובייעתו הנס שאיני כדאי כו' מ"מ תורה הוא וכאתי ליכודה ועוד כו' מהגמ' דמו"ק די"ד ע"ב אבל א"כ אבילותו ברגל אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עד"י ואי אבילות דהשתא הוא לא אתי עשה דיחיד ודחי עד"ר ולכאורה אינו מובן מה דשיי' הגמ' ואי אבילות דהשתא והוא כשפ"י דפשיטא מאחר שה"ל דעשה דהרגל ידחה גם האבילות דמעיקרא מכ"ש שאין שום ה"א כלל שאבילות דהשתא ידחה העשה דרגל לזה י"ל דמילתא אגב אורחא קמ"ל הגמ' לענין דינא דמ"ש ואי אבילות דהשתא ר"ל דגם ביו"ע שני אעפ"כ לא אתי עשה דיחיד שהוא מה"ת ודחי עשה דרבים גם שהוא מדרבנן וע"ש. כנלע"ד לנכון בעזה"י, ואגב אזכיר פה במה שנחלקו הפוסקים לענין אם אומרים לה"ד בתוה"מ כמבואר בהרא"ש ז"ל סוף מו"ק ובטו"ד סי' ה"א ולענ"ד י"ל ראי' ברורה לכאורה דעל ח"ת אומרי' לה"ד נמדרש במגלה פ"ח על הפסוק ותקח רצפה בת אי' ותטהו על הצור שאמרה עליו הצור תמים שהוא לה"ד [הובא בתוס' יבמות ע"ע א'] ושם היו בתוה"מ כדאי' שם במדרש וז"ל במד"ר נשא פי"ח מלמד שהומתו ע"ז בניסן יום שני' מקריבין את העומר כו' ותטהו אל הצור אר"א שאמרה הצור תמים הרי להדיא דבחה"מ אומרי' לה"ס על אדם גדול עכ"פ דע"ז בניסן כא"י הוא חוה"מ דאז א"כ יו"ט אלא יום א' ונ"ל, ובעת לא מצאתי שיעירו בזה רבותינו הפוסקי' בהאי' הנ"ל :

סימן טו

על דבר אתרוגים המורכבים נתתי לבי לעיין קצת במה שראיתי לקצת גדולי זמנינו בתשובתם אשר יצאו לידון בדבר חדש להתיר בלי לסמוך על הסימנין המבואר בתשובת מהר"י מינץ ז"ל ובתשובת רמ"א ז"ל סי' קכ"ו והובא בט"ז ובמג"א או"ח סי' תרמ"ע וטעמם משום דקיי"ל סימנין דרבנן ובמידי דמה"ת לא סמכינן על סימנים, וח"א בתשובתו כ' בזה לדמות ג"כ להא דקיי"ל ביו"ד סי' פ"ב דעוף טהור אינו נאכל אלא במסורת ובכ"מ לא סמכינן על בקיאתינו במידי דהוא מדאורייתא והפריז על המידה לדון שגם על כתב הכשר מרב א' כנהוג אין לסמוך דקיי"ל דע"א אינו נאמן בדאיתחזק וגם בנ"ד יש עכ"פ חזקת חיוב שמוטל על הבעלים מה"ת לצאת יד"ח באתרוג כשר ובדברי התשובת מהר"י מינץ, ורמ"א זלה"ה שכתבו לסמוך אסימנין דהך התנים הנ"ל דאינהו ז"ל איירי הכל לענין יו"ט ב' מדרבנן שפיר סמכינן על סימני' משא"כ ביו"ט א' שהוא מה"ת ויען דרכי מעודי מה"ל הוטב אני ליעשון ולא לפרוק, בפרט לדבר בזוטות דרבים דנפישא טובא ולקיים מנהגן

ע"י כי תורה הוא לזה ראיתי לעיין בזה כפי השגת ידי הקטנה ועכ"ד וד' יעזרני כאשר עם לבבי, תחילה אבאר ת"ש הרב הנ"ל משה דיו"ד סי' פ"ב הנ"ל כ"ל פשוט דאין ראי' כלל כמש"ש בגמ' חולין דס"ד לענין ביצי עוף טהור דאיכא עורבא דדמי לדיונה משא"כ בנד"ד לענין הסימנים הנ"ל שלא ראינו עדיין הסיפוק מכדי הורחת הסימנין הנ"ל, וגם ביכוד דבריהם וסברתם הנ"ל דבדבר שהוא מה"ת לא סמכינן . על סימנים כבר אמרתי שיש לדון שהוא דווקא בדבר פרטי משא"כ כגוונא : דנ"ד שאנו דנין על כלל המין ולהבדיל בין מין לשא"מ בזה י"ל שסימני' מועילין גם מה"ת כמו ע"ד תפל שסומכין על ידיעתינו בטוב להבחין בין אתרוג לרימון ופריש וביו"ב בדבר שניכר לכל ההפרש בענין תוארים וגדולם כן י"ל לסמוך גם על סי' הנ"ל בענין גדולם הבחנת ההפרש בין המורכבים לשא"מ כנ"ל ומה"ע י"ל בטעם שהולכך הגמ' בחולין הנ"ל גבי סימני ב"ע טהור מטעם דאיכא עורבא דדמי לדיוני כנ"ל ובזה י"ל ג"כ במש"ש בחולין דע"ע ש"מ הד"א וכ"פ שם הרמב"ם ז"ל וכה"פ אף דבשו"ע אבע"ז סי' עו"ב פסקו דסימנין מדרבנן ועיי' ג"כ בחי' הר"ן ז"ל שם ולהנ"ל א"ש אלא דמלשון רש"י ז"ל שם ל"מ כן [ואולי י"ל גם לדעתו ז"ל דיתכן דקי"ל להגמ' דגם בהא דפרידות יש שדומות זל"ז כמ"ש בסימני ע"ע הנ"ל] ונלע"ד ראי' ברורה לזה דבגוונא דנד"ד שפיר סמכינן על סימנין אף בדבר שהוא מה"ת מהירושלמי פ"ג דערלה מס' סיפוק הנפנים כו' ר"נ אומר מקום שהפרי יפה כו' ובירושלמי הובא בר"ש שם ז"ל מה אנן קיימין בהדס כילד הוא יודע ר"ב בשם רחב"א אם העלין הפוכין כלפי ילדה דבר בגור שמי מנח הזקינה כו' אר"י בר בון סימנא דאביל מן חברי' בבית מסתכלי בי' כו' ע"ש , הרי דסמכו רז"ל ג"כ על סימני' בענין הרכבה גופא לענין ערלה שהוא ג"כ מה"ת ומקילן מכח הסימן הנ"ל להבחין שהיא יונקת מכח הזקינה לפוטרה מחיוב ערלה שהוא מה"ת ואין לדחות דש"ה שענין הסימן הנ"ל הוא קצת עפ"י סברא והשכל משום דמאן דאכיל מן חברי' בבית אסתכולי בי' כנ"ל שבאמת זה לא נראה כלל לדון בכח הסימן באילנו הנ"ל שיהי' עפ"י סברת השכל דמאן דאכיל מחברי' כו' דהרי הם בעצמותם שאינם בעלי דעה כלל רק שענין הדבר הוא להיפך שאדרבא חז"ל לקחו מהם סימן להורות דמאן דאכיל מחברי' כו' וע"ד מאמר רז"ל למדנו לניעות מחתול כו' וביו"ב . והוא שהשי"ת אדון כל הנבראים נטע בהם מטבע הילורים גם בלתי בעלי דעה בכמה ענינים המועילין באמת , הגם שי"ל בזה קצת גם בע"א עפ"ד תוס' חולין ד"ס במש"ש נשאו דשאים קו"ח כו' מ"מ נראה כפשוט יותר כמש"ל , באופן דיש להוכיח מזה דשפיר סמכינן אסימנין כאלה שניתן להבחין בין מין לשא"מ גם בדבר שהוא מה"ת כנ"ל ואם נאמר שהסימן דירושלמי הנ"ל הוא סימן מובהק דקיי"ל שהוא מה"ת אף א"כ שיתכן שגם בכ"ד הסימנין שגילו לנו הפוסקים ז"ל שהוא ג"כ ס"מ ובפרט לפ"ד תשובת מ"ב בענין עגונה ד"ב סימני' אמצעי' מצטרפי' לס"מ . והארכנו בזה במ"א . ואמנם דמסתימת הירושלמי והראשונים ז"ל נוטה יותר כפשטא דהסי' הנ"ל ג"כ כמו כל הסימני' אמצעים והנה פי"ל שסוגיית הירושלמי לשיטתו דיבמות בפ' הא"ב משמע שחולק על ב"ש בלנו בזה דס"ל סד"א מ"מ הראשונים ז"ל שפסקו כהמשנה וירושלמי דבלאים הנ"ל וס"ל ג"כ להלכה כש"ס דילן דסי' מדרבנן וכמש"ש גיטן פ"ב ר"א מספק"ל כו' מעין הדברים כמש"ל דלענין הבחנה בעלם גדולו וכן לענין יניקתו מאיזה אילן הוא יונק וכה"ג להבדיל בין מין לשא"מ דיש לסמוך ביותר על ענין סימנין כנ"ל :

וב"ז אמינא לרווחא דמילתא אבל באמת לענ"ד בלא"ה נכונים ד' הפוסקים הנ"ל שדנו להקל בסימני אתרוגים

אתרוגים בלתי מורכבים שנעיין קצת בעיקר הדין דפסול אתרוג המורכב, והנה מבואר הדבר שהוא מחלוקת ישינה בדברי רבותינו הפוסקים זלה"ה כידוע בשו"ת רמ"א ז"ל סי' קכ"ו העיד שהראשונים זלה"ה נהגו לברך עליהם בפשט"ד ושכ"ד הב"ח ז"ל בתשובתו בסי' קל"ו ואמנם דעת ר"י מינץ ז"ל הובא בתשובת רמ"א ז"ל סי' הנ"ל וביותר בשו"ת מהר"מ אלשיך ז"ל סי' ק"י שהרחיב והעמיק העיון בזה והעלה לדינא שאין המורכב מין אתרוג כלל ולפנינו אי"ה הדבר בזה וכ"ד הט"ז ומג"א סי' תרמ"ח ותרמ"ט וכן כמה גדולי אחרונים ז"ל וראיתי ג"כ שהעידו על מרן דו"ז רב הגולה הש"ך זצ"ל שמתחלה הי' נוטה להכשיר בפשט"ד ובסוף ימיו חזר הרב זצ"ל והסכימה דעתו הגדולה ג"כ לדעת הפוסלין. גם ראיתי באיזה תשובת גדולי זמנינו הגאון מהרא"ז מרגליות זצ"ל בתשו' ב"א ג"כ האריך מאוד בענין זה והס' הנ"ל אין בידי כעת, ועכ"פ הגאונים הנ"ל כמעט לא השאירו עוללות. ומ"מ להיות אין בה"מ בלא חידוש. אענה גם אני בעניי את חלקי בזה בעזה"י:

ראשון לציון במה שהאריך בשו"ת מהר"מ אלשיך ז"ל בטעם הא' בעיקר פסולו שהרכיב ענף מאילן אתרוג בלימון עפ"י הסוגי' דסוטה דמ"ג בהא דר"א דילדה שהרכבה בזקינה דבטלה ילדה בזקינה וא"כ גם בזה בטל ענף האתרוג בהלימון עיי"ש ולענ"ד בזה לפמ"ש המהרש"א ז"ל בגמ' דמוקי לי' שם במבריך אילן בירק דהא דלא בטל אילן בירק משום דאינו מינו הוא ול"ש ביטול וממילא י"ל גם בנ"ד כן דל"ש האתרוג בהלימון דשא"מ הוא והגם די"ל קצת דמ"מ דירק ל"ה מינא דאילנא כלל משא"כ בנ"ד וכן מצאתי באיזה תשובה שכ"כ מ"מ נ"ל ראיה ברורה ליסוד סברת המהרש"א הנ"ל ומשם בארה דגם בשא"מ באילנות כמו בנ"ד ממש ג"כ לא שייך ביטול והוא מדברי הירושלמי דפ"ח דסוטה שם וז"ל תניא ולא חללו פרט למבריך ומרכיב א"ר יוחנן דראב"י הוא [וכ"ה בסוגי' דילן במסקנא שם] אר"א ד"ה הוא כשהרכיב פירות עבירה מה אנן קיימין אם בשהרכיב אילן מאכל ע"ג א"מ מין בשא"מ כו' אלא כן אנן קיימין בהרכיב תאנה בחורה ע"ג תאנה זקנה וע"ש גם במפרש פ"מ ומוכרח דמין בשא"מ ל"ש ביטול בזה [ואמת כי קצת י"ל דסוגי' דילן בסוטה שם ל"מ כן ועיין היטב בפ"מ הנ"ל] ושוב ראיתי שכוונתי ברא' הנ"ל לכבוד הה"ג מהרא"ז הנ"ל וכבר כתבתי שאין ספרו בידי:

ואמנם עוד נלע"ד בזה הערה חדשה אבל לא מצאתי עדיין בדברי האחרונים זלה"ה והוא מדברי הר"ן ז"ל בפ"ק דר"ה בד"ע ע"ב בהגמ' שם דאחד הנוטע וא' המוצ"מ כו' שם כתב הר"ן ז"ל בזה"ל ומרכיב אמרינן נמי ל"ק ההוא במרכיב אילן הנטוע למאכל ומש"ה לא נהגא ערלה בהרכבה דקיי"ל ילדה שהרכבה בזקינה בטילה כדאי' בפ' מ"מ כו' והא דהכא בנטעה לראשונה לסייג וקורות לפי שאין בראשונה משום ערלה כלל ומשום הכי אינה בטילה לגבה. ומש"ל נמי בשהרכיב בתוך אילן סרק כו' והכי אי' בירושלמי כו' והנה דברי הר"ן ז"ל בזה תמוהים לי מאוד דלפי הנראה בדבריו ז"ל דמש"ה אינה בטילה הילדה לגבה דהראשונה הנטוע לסייג וקורות לפי שאין בהראשונה דין ערלה כלל וכוונתו דה"ל כמו מין בשא"מ דל"ש ביטול וכסברת המהרש"א בהסוגיא דסוטה הנ"ל והוא תמי' מאוד דהרי בכה"ג ע"כ ל"ל דה"ל מב"מ ממש כמבואר להדיא בסוגיא הנ"ל דמקשה שם ות"ש ילדה בזקינה דבטלה ות"ש ילדה בילדה כו' [בנטוע הראשונה לסייג כו'] והולך לשנוי' התם אי נמליך כו' עד מידי דהוי אעלו מאליהן ולהנ"ל בלא"ה ל"ק כלל דשפיר שאני דבכה"ג בנטוע הראשונה לסייג וקורות ל"ש ביטול לפ"ד הר"ן הנ"ל. ולומר דבאמת כוונת הר"ן ז"ל ג"כ לכל תירץ הגמ' דסוטה הנ"ל ואשר ראיתי באמת לאיזה מהאחרונים ז"ל שהבינו כן בכוונתו ז"ל והמך עצמו על מה שהראה מקום להסוגיא הנ"ל ולענ"ד קשה מאוד לומר כך להמעיין היטב בלשונו ז"ל במש"כ ומש"ה אין זו בטילה לגבי'. ומראין הדברים דטעמא קיהיב למילתי' דמש"ה אינה בטילה לפי שאין בהראשונה משום ערלה כלל. וכמש"ל בזה דה"ל כמו מין בשא"מ דל"ש ביטול כנ"ל וכסברת המהרש"א וסוגיות הירושלמי דסוטה הנ"ל וס"ל דג"ז הו"ל מין בשא"מ כפי סברתו הנ"ל לפי שאין בהראשונה דין ערלה כלל כנ"ל, ולפ"ז לע"ג שהוא נגד הגמ' ערוכה דסוטה הנ"ל לכן נלע"ד בזה בפשטות די"ל דס"ל להר"ן ז"ל כמש"ל ג"כ דסוגי' דילן חולק על הירושלמי בהא דאילן באילן בשא"מ דלא בטל וא"כ א"ש מה דמקשה בהסוגי' שם ומ"ש כו' דל"ל כנ"ל אבל הר"ן ז"ל דנקט לדינא שיטת הירושלמי בהא דגם באילן בשא"מ דלא בטל וכמו שרמז הר"ן גם בסו"ד שם לד' הירושלמי הנ"ל ולפ"ז שפיר כתב למה שהסביר דגם בנטוע הראשונה לסייג וקורות דל"כ דין ערלה כלל וכנ"ל שכוונתו דה"ל כמו מבשא"מ דל"ש ביטול וכפי' הירושלמי הנ"ל גם גבי אילנות בשא"מ וא"ש, וביותר א"ש לפמ"ש בתי' משניות סד"ז בס"ד דבשד"ז י"ל סוגיית הירושלמי עיקר להלכה וא"ש כנ"ל עוד אמרתי ביישוב ד' הר"ן הנ"ל בדרך פילפול וחידוד קצת, דהנה ראיתי להגאון בעל טורי אבן ז"ל בסוגי' דר"ה הנ"ל שכתב ביישוב דיוק לשון הברייתא ופירות נטיעה זו כו' דשייך לגבי רבעי מבריך ומרכיב ויצא לדון בדבר חדש קצת דבהרכבת ילדה בילדה הנטוע לסו"ק דאין בו דין רבעי וסברתו בזה שהרי הגמ' בסוטה הנ"ל דמקשה ומ"ש ילדה בזקינה דבטלה ומ"ש כו' ותי' משום דאי אמליך אקמייתא לאכילה ומ"ד אעלו מאליהן, ולפ"ז עכ"פ כשעברו עלי' ג"ש ועדיין לא אמליך לאכילה דשוב לא מהני אפילו בקמייתא גופא להביאה לדין רבעי למה דקיי"ל דאין רבעי בלא ערלה באופן דלענין רבעי שכבר עבר עלי' ג"ש דאפילו בקמייתא לא מש"ל המלכה לדין ערלה ורבעי ושוב ממילא שים בה כח לבטל המורכב כדין ילדה שהרכבה בזקינה עכת"ד ודפח"ח ומ"מ הואיל דדבר חדש הוא אמינא לענ"ד הקלושה יש לדון קצת בד"ז והוא שי"ל עפמש"ל בסברא לדעת הר"ן ז"ל דבכה"ג דהראשונה נטוע לסו"ק דל"כ בי' ערלה כלל דל"ש ביטול המורכב בלא"ה משום מין בשא"מ כנ"ל אלא שי"ל לפי סברת הגמ' דסוטה הנ"ל שעכ"פ סברא זו פשוטה דאי אמליך לאכילה שחייב שוב בערלה דהדר הו"ל מב"מ דגם הראשונה הא וודאי תחת סוג חיוב ערלה כי אמליך עלי' עכ"פ לאכילה כנ"ל. ואמנם דאתינן להכי דהו"ל מב"מ מטעם דבת ממליך הוא שוב בלא"ה ל"ש ענין ביטול המורכב כלל כסברת הגמ' גופא דמ"ד אעלו מאליהן וכנ"ל וא"ש בדרך ממנ"פ, וא"כ ממילא שלפ"ז גם לענין רבעי שפיר י"ל שבכה"ג גם בהמורכב בנטוע לסו"ק דמאיזה טעם נפטרנו אי משום שכבר עברו עלי' ג"ש ולא אמליך לאכילה דשוב לאו בת המלכה היא דלא נהגא בי' ערלה ורבעי כלל גם בהראשונה דשוב ממילא דבטלה המורכב וכסברת הגאון הנ"ל שז"ת למ"ש דבכה"ג שכבר עברו עליו ג"ש דשוב לאו בת המלכה כלל וליתא בה דין ערלה ורבעי בשום אופן הדר הו"ל מבשא"מ דבלא"ה לא שייך בו ביטול כלל כנ"ל, ולפ"ז י"ל גם דברי הר"ן הנ"ל שלא יהי' סתירה לדבריו מהגמ' דסוטה כנ"ל די"ל דס"ל וודאי הברייתא דר"ה שם א' הנוטע והמבריך כו' משמע בפשטות דשוין לגמרי הן לענין ערלה והן לענין רבעי ג"כ שמדבר בו הברייתא [שבאמת דיוק הגאון הנ"ל מלשון ופירות נטיעה זו כו' אינה מכרעת כ"כ שכמה פעמים מצינו דהתנא נקט מה דפתח בי' או שהרכבה גופא קרי לי' נטיעה ומצינו כ"פ כה"ג בהמשניות וירושלמי שם] וא"כ לפ"ז צ"ל להכי לא מהני בי' ביטול מטעם סברת הגמ' דסוטה הנ"ל דבת המלכה מ"ד אעלו מאליהן שז"א בכה"ג שכבר עברו עליו ג"ש וכסברת הגאון הנ"ל

כנ"ל ולזה הולך הר"ן ז"ל לומר מטעם דליתא בקמייתא דין ערלה כלל ל"ש ביטול אבא מין בשא"מ כנ"ל שהרי בכה"ג דבאמת שוב ליכא בת המלכה כלל הרי ממילא שלא נהגא בי' דין ערלה ורבעי כלל וממילא משני זו הטעם והסברא לענין דין רבעי ג"כ כנ"ל ואמנם הגמ' דסוטה דשם מיירי הכל בטרם כלות ג"ש בע"כ שהרי מבואר להדיא בהגמ' הנ"ל דבת המלכה היא דע"כ נ"ל הכל טרם כלות הג"ש וכמבואר ובכה"ג שהסברא פשוטה והדין דין אמת דמהני בי' המלכה לאכילה שחייבת בערלה באמליך עלי' ושפיר הוכרח הגמרא לדון בי' דל"ש ביטול בכה הסברא מ"ד אעלו מאליהן דל"ל אבא מין בשא"מ שז"א דבתוך ג"ש שבאמת בת המלכה לדין חיוב ערלה ה"ל שפיר באמת מב"מ כנ"ל ולזה הוכרחו רז"ל לבוא בזה בכה הסברא מידי דהוי אעלו מאליהן כנ"ל וא"ש בכל אופן כנ"ל בדרך פילפול קצת :

פירות הנושרין מכל הנ"ל לדינא בעיקר מה שהאריך הגאון מהר"מ אלשיך זצ"ל בתשובה והנמשכים אחרי' בפסול אתרוג המורכב מטעם ביטול ולפי הנ"ל יש לדון בי' לפי סוגיית הירושלמי וכפי דברינו ביישוב דברי הר"ן ז"ל דל"ש ביטול במין בשא"מ גם כשהפסס מין אילן כנ"ל ולדרך הב' ביישוב ד' הר"ן הנ"ל וודאי שי"ל דגם הגמ' דילן ס"ל הכי וגם לדרך הא' הנ"ל דפשוט יותר כנ"ל כבר כתבנו די"ל דלהכי נקט הר"ן ז"ל סוגיית הירושלמי בזה יען לפי הכלל שכתבנו דבסדר זרעים סוגיית הירושלמי הוא עיקר היות שהנה מקמו ובהש"ס דילן נקט הכל בכה"ג בדרך גררא, ועכ"פ אין ענין פסולו בדרך וודאות ומידי ספוקא לא נפקא, די"ל דמהני לי' סימנין בכל אופן נ"מ לשיטת הרמב"ם ז"ל בכ"מ דסד"א רק מדרבנן וכפי הנראה שגם בספיקא דדינא דינא הכי והרי בדרבנן מהני סימני' דרבנן ג"כ - אלא גם לשי' הרשב"א ז"ל וסייעתו דסד"א מה"ת אסור י"ל ג"כ לפמ"ש בק"ע וכ"כ בכמה שו"ת בק"ע דלפי מסקנת הש"ס גיטין וב"מ שם דעלה לספק אם סימנין מה"ת וכמ"ש רב אשי מספקא ל' אם סימנין דאורייתא כו' וע' רש"י ז"ל שם וא"כ ממילא דיש לדון בי' גם מה"ת בדרך ס"ס ובדרבנן הא ס' דרבנן להקל וכמ"ש הש"ך ז"ל כזה ביו"ד סי' פ"ג לענין ליב דגים וכ"כ בסי' ק"י בכללי הס"ס [ועיי' תוס' פסחים ד"ט והכמ"ל] גם בלא"ה בל"ד דהכל בספק אם הוא מורכב כלל וודאי דה"ל ס"ס כשנאמר דגם במורכב וודאי אינו מוחלט תחת סוג פסול וודאות ומכ"ש בצירוף הסימנין שי"ל לרווחא דמילתא אף כשנחוש לסברת הרב הנ"ל לדון בדבר חדש דבכל"ד הו"ל חזקת חיוב כנ"ל ונאמר דה"ל ס"ס דאיתחזק מ"מ בצירוף סימני' דהו"ל כעין ג' ספיקות דהכל דלכ"ע מהני אף במקום ח"א וכמ"ש הש"ך והאחרונים ביו"ד סי' ק"י ומכ"ש לפמ"ש המל"מ בכ"מ דבספיקא דדינא ל"ש חז"א [ועיי' תוס' ב"ב דל"ב והכמ"ל] ודאתאן עלה בסוגיא דפ"ק דר"ה הנ"ל נ"ל שפה אמת. בס"ד בדברי התוס' שם סד"ה מרכיב כו' וצריך לדקדק אי הוי שייך לשנויי הכי בפ' משוח מלחמה גבי חוזר ממערכי המלחמה משום מבריך ומשני כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר שדחקו בזה בשו"ת מהר"מ אלשיך ז"ל וכמה גדולי האחרונים ז"ל ולפע"ד נראה פשוט כוונתם ז"ל דס"ל גם בהרכבה שייך חילוק זה בין נפסק מאבי' או לא שלא כדברי הר"ן ע"ש אלא כדעת הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בפ"ק דערלה במ"ה שם שמבואר להדיא בדברי' כנ"ל דגם בהרכבה יש לחלק כנ"ל והשתא שפיר קשיא להו דגם בסוגיא דסוטה הו"מ לשנויי הכי בפשטות לחלק בין נפסקה מאבי' דבזה ל"ש הא דר"א ילדה שהרכיבה בזקינה דבטלה כלל. וראיתי להטורי אבן שם שתמה ע"ד התוס' בהחילוק דנפסקה מאבי' דאכתי מרכיב אמרכיב קשיא וקרוב בעיני שהרב זללה"ה במ"ח מכת"ה אשתמיט מני' לפי שעה ד' הרמב"ם ז"ל בפה"מ הנ"ל שכ' להדיא דגם במרכיב י"ל חילוק הנ"ל ושכן משמע מדבריו ז"ל גם בחבורו להמעיין וגם שהר"ן ז"ל לא ס"ל כן מ"מ וכי כשרה זו לומר שרבותינו בעלי התוס' ז"ל אתי ג"כ לדעת הרמב"ם ז"ל בזה ושכן מורה שהויות לשונם ז"ל ולק"מ :

ובדברי הר"ש ז"ל בזה בהמשנה הנ"ל שמחלק ג"כ כדברי התוס' וסיים בזה"ל וגבי הרכבה לא משכחת אלא ילדה בילדה וצריך לדקדק אי הוי שייך לשנויי הכי בפ' מש"מ כו' י"ל דס"ל להר"ש ז"ל כדעת הר"ן ז"ל דבמרכיב ל"ש החילוק לענין נפסקה מאבי' כנ"ל ואמנם בלא"ה מבואר להמעיין שהכל"ל שיש קילור לבון ועי"ש בדברי הר"ש ז"ל בזה ואולי י"ל לפע"ד דה"ז הלשון וגבי הרכבה כו' שייך אח"ז במ"ש דמשני כאן כו' ושם יהי' קנה מקומו מש"כ וגבי הרכבה לא משכחת אלא ילדה בילדה ושכן יהי' המכוון בזה כמ"ש בדק"ת הנ"ל והכל הולך אל מקום אחד, באופן דגם התוס' ז"ל אתי לשי' הרמב"ם הנ"ל דבנפסקה מאבי' גם במרכיב ל"ש ביטול, ולפ"ז יש לנו עוד צד לנעליותא באתרוגי' המורכבים וכמ"ש, גם בשו"ת הנ"ל והנה דקשיא ע"ז מהסוגיא דסוטה וכמו שהאריך בתשובת מהרמ"א ז"ל הנ"ל והוא ממש קושיית הר"ש ותוס' הנ"ל לפי הנ"ל מ"מ לדינא הא ידוע דכל קושיא יש לה תירץ וי"ל ג"כ עפ"ד הירושלמי בזה ואין להאריך יותר בפרט הזה :

וישוב מה שטעמו עוד בשו"ת הנ"ל מטעם דה"ל אתרוג חסר עכ"פ לפסול ביו"ט כבר שענו לשמתם בשופרן של צדיקים האחרונים זללה"ה די"ל דלא הוי חסר כלל וכדאמרינן בעלמא שם ואפילו מקצת שם כו' וגם במ"ש המג"א ז"ל די"ל דמורכב אין שמו אתרוג כלל יפה העירו בזה דהא אתרוג כתיב בקרא כמבואר בסוכה דל"ה ועיין בהקדמת הרמב"ם למשניות סד"ז, ונבוא למ"ש הלבוש ז"ל בטעמא דפסול דעכ"פ הא מאיס לגבוה וכמש"ש בגמ' דע"ג ד' מ"ז ע"א והנה בכך דמאוס דפסול לגבוה נראה פשוט מסוגיית הש"ס והפוסקים בזה שהוא רק מדרבנן פסול למצוה וכבר האריך הט"ז ז"ל בכ"ז בסי' תרמ"ט ס"ק ג' והביא ראי' דעכ"ל דגם משום מהב"ע אין לפוסלו דבב"ק דע"ח ילפינן מקרא דאו כבש דגבי קדשים פרט לכלאים וקשה ל"ל ת"ל משום מהב"ע כו' עיי"ש ובפרט לפמ"ש התוס' בסוכה ר"פ לולב הגזול דלר"י א"ש דמוקי למתני' ביו"ט דווקא ס"ל דכל מהב"ע רק מדרבנן ועיי' גם רש"י פסחים דל"ה וכ"פ הרמב"ם ז"ל כר"י א"ש בפ"ח מה' לולב ה"ט ועיי' שם בכס"מ ולח"מ ועוד עיי' בלח"מ פ"ו מה' חו"מ והכי קיי"ל בהש"ע סי' תרמ"ט :

ודאתאן עלה ראיתי לבאר הנלע"ד ביישוב דעת רבינו הגדול ז"ל בפרט הזה דהנה ראיתי בשו"ת שאגת ארי' סי' ל"ו שהוכיח מד' רבינו ז"ל בפ"ה מהא"מ כתב וז"ל אין מביאין מנחות ונסכים לא מן המדומע ולא מן הערלה וכ"כ מפני שהוא מצוה הב"ע ואם הביא לא נתקדשו ליקרב אבל נתקדשו ליפסל והוא גמרא ערוכה זבחי' דפ"ח ומוכרח דפסולו מה"ת מדאיצטרך לומר אבל קדוש ליפסול דאי רק מדרבנן פשיטא דקדוש ליפסל ועוד כו' עיי"ש במה שמקשה מדברי הרמב"ם בפ"ו מהי' הו"מ דעכ"ל לשיטתו דמהב"ע רק מדרבנן כמש"ש בארוכה יעו"ש ואני תמה דבפשוט הי' לו לתמי' דאיכא למרמי דברי רבינו ז"ל מהא דפ"ח מה' לולב הנ"ל דמוכח כמעט להדיא דס"ל דמהב"ע רק מדרבנן כנ"ל וי"ל קצת בזה וע"ע בתשובה הנ"ל סימן ל"ט והכמ"ל :

ואמנם ליישב ד' רבינו ז"ל נלע"ד דהנה בתוס' סוכה ד"ל בד"ה משום דה"ל כו' דבלאו הכי נפק"ל גזול משום דה"ל מה"ב דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה בכל המצוות דהוי דאורייתא כדמוכח בריש הגוזל קמא דל"ד גבי הרי שגזל סאה ח"ט והפריש ממנה אלא דאין זה מברך אלא מנאץ כו' עכ"ל והנה דברי התוס' הללו צל"ע

צל"ע דמשמע להדיא כוונתם ז"ל שרצונם להוכיח דבכל המצוות ענין מהב"ע הוא דאורייתא ואנכי בעניי בל אדע אי' איפוא הוכחתם בזה דהא מקרא דבוצע בירך הוא רק קרא דד"ק דוודאי י"ל שהוא רק מדרבנן [כדאשכחן בכ"מ כה"ג] וגם יש ראי' לזה שהרי לר"י א"ש שכתבו בעצמם שס"ל מהב"ע רק מדרבנן [ולהכי ביו"ט ב' שרי] וודאי שלא יחלוקו על הברייתא דראב"י דב"ק הנ"ל [ובפרט דמשנת ראב"י קב ונקי ואכמ"ל] א"ו דס"ל שהוא רק מדרבנן כנ"ל וכפשטות הלשון המורה כן וצל"ע כעת בדה"ת הנ"ל ומעתה א"ש דברי הרמב"ם הנ"ל די"ל דס"ל באמת לחלק בין קרבן לשאר מצוות וכדמשמע פשטות הסוגי' דסוכה שם שגם ר"י א"ש לא יחלוק על דרשא דקרא והבאתם את הגזול כו' רק דס"ל קרבן מהב"ע מה"ת ובש"מ הוא רק מדרבנן וא"ש ולק"מ :

גם מה שתמה בשו"ת שאג"א סי' צ"ט במ"ש רבינו בטעמא דאין מביאין נסכים מה"ע כו' משום מהב"ע עמ"ש התוס' בסוכה שם ובכ"ד גבי לולב של אשירה דל"ת לי' למהב"ע כיון דאין המצוה באה דווקא מן העבירה ע"ש, ובאמת ג"ז לק"מ דהרמב"ם ז"ל לשיטתו בפה"מ דסוכה שכתב שם להדיא דגם לולב ש"א פסול משום מהב"ע. וכן נראין דבריו ז"ל גם בחבורו וכמש"ש גם הכ"מ ז"ל וע"ש גם בלח"מ :

ובהיותי בזה ראיתי לבאר גם מה שתמה הגאון בשו"ת ש"א בסי' צ"ו שם ע"ד הרמב"ם ז"ל דהא"מ הנ"ל דל"ל לפוסלן משום מה"ב וכי כשורה זו ששנו בגמ' מקרא דמשקה ישראל מן המותר לישראל והניח בצ"ע ולענ"ד י"ל דהרמב"ם ז"ל לשיטתו גם בזה דהנה בפ"ב מה' א"מ ה"י כתב רבינו בטעם פסול טריפה לקרבן משום הקריבהו נא לפחתך וכבר הרגיש מרן בכ"מ שם דבתמורה ד' כ"ט וכ"ד ילפינן מן הבקר להוציא הטריפה ותרוצו השני דוחק ע"ש ואמנם גם בהשתי' הראשון שם דס"ל לרבינו דקרא דמן הבקר אסמכתא בעלמא דמה"ת קיי"ל דאינו פוסל אלא מום שבגלוי כו' ולענ"ד תמי' לי מאוד דאיך יפרנס לפ"ז הסוגיא ערוכה דחולין די"א בהא דילפינן מקרבנות דאזלינן בתר רובא דאל"כ ניחוש דילמא טריפה הרי מבואר להדיא דפסול טריפה לקרבן הוא מה"ת ובכן ד' מרן ז"ל בזה צע"ג, ולכן נלע"ד בביאור דעת הרמב"ם ז"ל בפשוט דהנה מבואר ברש"י ותוס' בתמורה שם דעיקר הלימוד לסתם טריפה קודם הקדש מהקרא דמשקה ישראל וכדמצריך הש"ס שם בהצריכותא וכ"ה במנחות ד"ו והנה התוס' בפסחים דמ"ז סע"ב בד"ה שם ולא בכור כו' כ' וז"ל ומן המאתיים שערלה בטילה במאתיים נמי אסמכתא הוא אך קשה דממשקה ישראל מן המותר דרשא גמורה היא דמהאי קרא יליף בפ"ק דמנחות דטריפה אסור לגבוה עיי"ש ולפ"ז נ"ל לדעת רבינו י"ל דס"ל דבאמת הסוגיות חולקות בזה ופסק כהסוגיא דפסחי' הנ"ל דמוכח מסמוכין הני דרשות דכולהו אסמכתא בעלמא דלפ"ז צ"ל להסוגי' דפסחי' הנ"ל בהא דטריפה פסול לקרבן דהוא מכח הקריבהו נא לפחתך כו' וכדאי' בכמה סוגיות הש"ס בזה וכמ"ש התוס' מנחות כ"ח ולפ"ז ממילא דמיושב קושיית הש"א הנ"ל ג"כ במ"ש רבינו בטעם פסול מנחות ונסכים מטבל וערלה משום מה"ב ולא מקרא דמשקה ישראל המבואר בגמ' שם דרבינו ז"ל לשיטתו דהוא אסמכתא בעלמא והיינו שלא הביא רבינו בכל הא"מ מהקרא דמשקה ישראל כלל וכנ"ל, ובזה נ"ל לבאר עוד מה שתמהו במל"מ ושאר אחרונים דמן הטבל ואדם איזה מהב"ע שייך והנה המל"מ כתב דקאי על ערלה וכ"כ דאסור בהנאה ודחק דהא קיי"ל מצוות לאו להנות ניתנו [ועיי' תוס' שילהי חולין ד' ק"מ] לכן יותר נלע"ד דהדברים כפשטן דלדעת רבינו ז"ל כל שאסור באכילה פסול לגבוה משום הקריבהו נא לפחתך דלא גרע מטריפה אף דשרי בהנאה ופסלינן לי' מה"ע אלא שי"ל דמהאי קרא דהקריבו לפחתיך דהוא ג"כ קרא דד"ק ומנ"ל דפסול מה"ת גם בדיעבד ולזה י"ל לד' רבינו ז"ל דכיון דעכ"פ עביד איסורא בהכי שוב ה"ל מהב"ע שבררנו לעיל לשי' רבינו ז"ל דפסול לקרבן מה"ת ג"כ, וכבר כתבנו במ"א דענין מהב"ע י"ל אף שעבירה הוא רק מדרבנן מ"מ יתכן דפסול המצוה הוא מה"ת מכח דה"ל עכ"פ מהב"ע וכמדומני שכבר העירו בזה גדולי האחרונים זלה"ה :

ולפ"ז הי' עולה כהוגן ומיושבין דבריו ז"ל בפ"ה דהא"מ הנ"ל אלא דבאמת הא בורכא שהרי עכצ"ל דכל עיקר הפסול טריפה לקרבן הכל מה"ת מכח הלימוד דאזלינן ב"ר מקרבנות בסוגי' דחולין הנ"ל :

ולכן נ"ל דבאמת מכח הקריבו לפחתיך לחודא י"ל שפסולו לגמרי מה"ת הגם דד"ק הוא הענין הוא רק ע"ד גילוי מילתא וכמ"ש כה"ג ברש"י ב"ק ובכ"ד ועיי' בסוף פ"ד דסוכה ד"נ, ובפ"ה דהא"מ הנ"ל הוסיף רבינו לבאר דגם מהב"ע יש בה והקב"ה שונאה כמש"ש, ונלע"ד ראי' לזה דבלא"ה צ"ל בדברי רבינו כעין זה ממש"ש בהלכה שלפ"ז דז"ל שם בה"ז הגונב או הגוזל והקריב קרבן פסול והקב"ה שונאו שנאמר שונא גזל כו' ואם נתייאשו הבעלים הקרבן כשר ועיי' בכ"מ שם ובלח"מ פי"ח מה' מעה"ק שפילפלו אם פוסק כר"י או כעולא בסוגיא דגיטין דנ"ה שם ובתוספת ביאור תמלא בלח"מ הנ"ל ואכמ"ל

ואמנם תמי' לי לכאורה בדברי רבינו ז"ל יהי' איך שיהי' עכ"פ הרי ס"ל דלאחר יאוש כשר בלא קודע וכל הפיסול הוא לפני יאוש כמ"ש להדיא וא"כ צ"ל מכח הקרא דשונא גזל בעולה דהוא ענין מה"ב הא גמ' ערוכה בב"ק דס"ו ע"ב בהא דאמר שם מכם למעט גזולה אימת אי לפני יאוש קרבנו ולא הגזול כו' ועוד הא"י גזל ולא נתייאשו הבעלי' שניהן א"י להקדיש כו' ומוקי לי' בגזל קרבן דחברי' עיי"ש וד"ז מתבאר ברמב"ם שם בהלכה שאח"ז הגונב ע"א כו' וד"ז צע"ג לכאורה וביותר שלא ראיתי לנו"כ ז"ל שלא העירו כלל בזה [ולפום ריהטא חשבתי לתרץ קצת עפ"ד תוס' שם ובגיטין דנ"ה ד"ה די"ל בקרבן שינוי השם הגם דהתוס' נאדי מזה, אלא מלבד דהוא דוחק יש ג"כ סתירה לזה מד' הרמב"ם פ"ד דהא"מ שם ה"ז עיי' כ"מ ולח"מ שם] לכן נ"ל דהדברים כפשטן דרבינו ז"ל הוסיף את כח החומר בזה ובא לבאר שגם הקב"ה שונאו להעושה ככה וא"ש דהש"ס שם דיליף מקרא דמכם שפיר מקשה דל"ל מקרבנו ולא הגזול משא"כ לענין הך דשונא גזל בעולה י"ל דהיא גופא קמ"ל שכמה מחויב אדם מישראל להרחיק מזה לבל יהי' ח"ו ממשנאי ד' וא"כ ממילא דמיושבין גם דבריו בפ"ה דהא"מ הנ"ל ע"ד הנ"ל ועד"ז מיושב הכל בדברי רבינו ז"ל בזה ולק"מ בעזה"י אחת היא שים לי מקום עיון כעת בדברי רבינו ז"ל בפי"ח מהמעה"ק במש"ש ומאימתי העמידו ברשותו כדי לחייב עלי' כרת משעה שהקדישה והוא ששחטה אחר יאוש עכ"ל דמשמע מלשונו ז"ל אף דהיאוש לאחר שהקדישה ובהסוגי' דגיטין שם לא משמע כן עיי' רש"י ותוס' שם ובחי' הר"ן ז"ל וכעת צל"ע וגם בזה לא הירגישו מ"כ רבינו ז"ל כלל, האריכתי בכ"ז יען כי דברי רבינו הגדול ז"ל בכ"ז באו סתומים לכאורה ונבוכו בם אנשי חיל של תורה הגאונים הכ"מ והמל"מ והשאג"א הנ"ל והנלע"ד כתבתי בעזה"י :

ודאתאן עלה ע"ד הרמב"ם בפ"ב מהא"מ הנ"ל בטעם דטריפה פסול לקרבן משום הקריבהו נא לפחתיך נתחדש לנו תירוץ נכון על הקושיא המפורסמת בר"ן ורשב"א ז"ל על שיטת הרמב"ם ז"ל בכ"מ דספד"ת רק מדרבנן מהסוגי' דחולין די"א הנ"ל דגמרינן דאזלינן ב"ר מקרבנות דדילמא טריפה הא ס' מותר מה"ת והנה מהמסקנא דרצה למיליף משחיטה דדילמא במקום נקב

שחט

קשה לי כיון דקיי"ל נקובת הוושט נבילה וה"ל ה' בחז"א דגם להרמב"ם הוא מה"ת ומ"ש הש' ע"א ליישב הרמב"ם משום דה"ל מחזיקין מאל"א יש לעיין טובא ובפרט לפמ"ש בתשב"ץ הס"ד בשם כמה גדולי הפוסקים זלה"ה דהעיקר להלכה דאין מחזיקין אמל"א ולהנ"ל י"ל כך דהנה בסוכה ד"נ קא' הגמ' דגם לר' נחמי' דס"ל מסננת אין בה משום גילוי אפ"ה לנסכים מודה דפסול משום הקריבהו נא לפחתיך ועיי' רש"י חולין דיו"ד דבכל גילוי יש רוב להיתרא הרי דאף במקום רוב וגם במסננת דמותר באכילה ובשתי' לר"נ אפ"ה לגבוה אסור משום הקריבהו כו' והיינו דלגבוה צריך שיהי' בבירור ובדרך וודאות נקי מכל סיג חשש דפסול וא"כ שפיר מוכיח דילמא ע' דבזה גם להרמב"ם אסור מה"ת לשיטתו אזיל דפסול ע' לקרבן משום הקריבהו לפחתיך כו' כנ"ל וא"ל דלפ"ז גם רוב אינו מועיל ז"א דכ"ז דרוב אינו מועיל במקום איזה רעותא כמו בגילוי משא"כ בענין קרבנות הנ"ל כיון דבהמות אזלינן בתר רובא הרי ממילא דאין שום ריעותא כלל ופשיטא דראוי הוא לדורן לפני מלך ול"ש כלל לפוסלו משום הקריבהו כו' משא"כ בהה"א דה"ל ס' הספקו ול"א לדורן רק כשידענו בבירור ובדרך וודאי שהוא נקי מכל סיג חשש ופסולא וא"ש ודו"ק:

שוב מצאתי בעזה"י בגמ' דזבחים דע"ד ע"ב ברש"י סד"ה נפולה ז"ל וכיון דאיתחזק בה ספק טריפות אין מכניסין אותה לעזרה משום הקריבהו נא כו' ודבריו ז"ל נוטין לעיקר ד' הרמב"ם ז"ל בטעמא דפסול ע' לקרבן כנ"ל וכמדומני דד"ז במחמכת"ה של מר"ן הכ"מ זללה"ה אשתמיט מיני' לפי שעה:

ואמנם דכ"ז לענין קרבן אבל לש"מ קיי"ל דפסול מאום הוא רק מדרבנן כמש"ל וגם מהב"ע לשי' הרמב"ם בשאר מצוות רק מדרבנן וכדמוכח ממה דקיי"ל בשו"ע או"ח סי' תרמ"ט ושכ"כ הרמב"ם וכנ"ל באריכה בעזה"י:

ומעתה תבונא לדינא בנד"ד שגב במורכב וודאי אין פסולו מפורש כ"כ בסוגיית הש"ס ורבותינו הראשונים נ"ע ואם כי חלילה לנו להקל בדבר לנגד רבני בתראי ואדרבא בכ"מ תופסין ד' האחרוני' עיקר להלכה כמ"ש רבינו הגדולה הרמ"א זצ"ל בהקדמתו וכ"פ בהגהותיו ובד"מ אבל עכ"פ כפי הנראה קצת שפסולו הוא מדרבנן ובב' מורכב יש מקום להקל קצת וגם לו יהא די"ל דפסולו מה"ת מ"מ מידי ס' עכ"פ לא נפקא בזה שוב י"ל ולדון בדרך ממנ"פ במקום שיש סימנין המוכיחי' להיתרא דמה"ת הל"ל ס"ס כמ"ש הש"ך סי' פ"ג לענין ציר דגים כנ"ל ובפרט כי הסימנין מסרו לנו רבני וגאוני בתראי זללה"ה וגם כי יש לגדר דסימנין כאלה לכ"ע שמהני גם במידי דמה"ת וכמש"ל, ומה"ש בצירוף כתב ההכשר דלא גרע מע"א עכ"פ דנאמן באיסורין ובלא"ה כמ"ש הרב הנ"ל דה"ל במקום חזקת חיוב דהמלוה בשבוע ל"כ כן ויותר יש לדמותו לגאורה לע"א מעיד על הניקור כמ"ש הראשונים ז"ל דאינו אלא כמברר ההיתר מתוך האיסור והכמ"ל וכמדומני בהגר שעיר בזה ח"א ובלא"ה י"ל בכמה אופנים בזה ואין להאריך, לכן מכל הנ"ל ובפרט לפמ"ש השמ"ג ועוד כמה אחרונים דש"מ לחיוב ברכה שפיר מברכין ג"כ ובפרט בעניני אחרוני' דבשעה"ד גם הפסולי' מטלין דבצירוף כל הני לגדי' נראה דש"ד לברך עליהן גם שלא בשעה"ד, ומנהג של ישראל תורה הוא לסמוך באתרוגים הבאים ממרחק רב למקומינו עם כתב הכשר והת"י הרב דשם שמקוימת וניכר לנו מכבר ועפ"י הסימני' אשר כבר גילו לנו רבני בתראי וגאוני קשישאי זללה"ה וקורא אני עליהם כל הנוטל לולב באגודו מעה"כ כאילו בנה מזבח כו' [סוכה מ"ה ב'] הכ' א"ח בעבותים עק"מ ד' יזכינו לראות בבית בב"י א"ס, בעה"ח יום א' כ"ד מרחשון תרי"ח לפ"ק הצעיר באלפי ישראל

איסר יסודא מבריסק:

אחב"ז נתיישבתי בדברי הר"ן הנ"ל ונראה לע"ד די"ל גם עד"ז שלא יסתור דברי הגמ' דסוטה הנ"ל וזהו דהר"ן שרמז על גמ' דסוטה כוונתו שאינה בטילה כד' הגמ' משום דאי אמליך אקמייתא להבילה כו' רק דהר"ן ז"ל מוסיף לבאר דגם ילדה בילדה מונין שני ערלה מנטיעת השני' והיינו דס"ל משמעות הברייתא דקאמר המבריך דהכל כמנין מההרכבה והברכה ולז"ה דה"ע דאין מונין לו מהראשונה לפי שאין בראשונה דין ערלה כלל ולזה מונין לו משעת נטיעה היינו נטיעות הב' כנ"ל ובזה א"ש והערתי לזה ה"א ומ"מ מתי' הב' דהר"ן ומהירושלמי גופא שם בהרכיב באילן הרק יש להוכיח ג"כ הא דאמרינן דאינו בטל דל"ש סברת הגמ' דאי אמליך עלי' כו' משום דמבשא"ת אינו בטל וכמש"ל בב"ד:

סימן טז

שאלה בדין שני של חה"מ אם מברך זמן ואח"כ סוכה:

בש"ע סי' תרס"א, מחלוקת קדמאי ובתראי בזה ובש"ע פסק כדברי הרא"ש ז"ל שבליל ב' זמן ואח"כ סוכה וכתב הרמ"א ז"ל וכן ראוי לנהוג ולענ"ד נ"ל ראי' נכונה לזה מהגמרא דסוף סוכה דכ"ו דשם הוא הפלוגתא דרב ורב"ח דרב ס"ל סוכה ואח"כ זמן ומפרש הגמרא דס"ל חובה דיומא עדיף ואידך ס"ל דתדיר קודם, ובמסקנא אמרינן שם דרש ר"נ בר רב חסדא לא כדברי רב דאמר סוכה ואח"כ זמן אלא זמן ואח"כ סוכה ומאוד אתפלא על יתור לשון הגמרא בזה אשר כמעט לא מצינו כזה בהש"ס דהול"ל בקיצור דרש ר"נ כו' דזמן ואח"כ סוכה וכאשר הורו לנו רז"ל לשנות למודו בדרך קצרה לזה י"ל לענ"ד דבלא"ה יש להבין בהסוגי' לפי סברת הרא"ש ז"ל דליל ב' של סוכות חלוק מליל שלפניו בזה לענין ברכת הזמן דבליל א' מוסב הזמן גם על הסוכה לכך סוכה קודם משא"כ בליל ב' דהזמן הוא רק על הקידוש וא"כ מנ"ל לעשות פלוגתא בין רב ורב"ח במקום די"ל מר אמר הדא כו' דרב מיירי בליל א' ורבה בב"ח מיירי בליל ב' ועכ"ל דקים להגמ' דהא דרב ורב"ח בחדא פלוגתא נאמרה בהש"ס ולכך מפרש הגמ' דפלוגתתם בענין המעלה והחשיבות דלרב חובה דיומא עדיף ולרבה ב"ח תדיר עדיף ולפ"ז מ' הגמ' הנ"ל דזהו שייך בענין הפלוגתא דרב ורבה ב"ח משא"כ בדרבה דרנב"ה אילו הי' אומר בקיצור זמן ואח"כ הי' מקום לטעות דלעולם ס"ל כרב דהוא מארי דתלמודא עפי מרבה ב"ח ומ"ש זואח"כ סוכה הוא בליל ב' דבזה כ"ע מודו מטעם ה' הרא"ש הנ"ל לזה מפרש היטב שלא כד' רב כו' והרי רב פשיטא לי' להגמרא דבלילה ראשונה מיירי דבליל ב' לכ"ע מברך זמן ואח"כ כדברי הרא"ש הנ"ל וא"כ ממילא מתפרש גם דברי ר"נ דגם בלילה ראשונה מברך זמן ואח"כ כרבה ב"ח ממש וא"כ ממילא ר"ש החולק דסוכה ואחכ"ז כרב וכן הילכתא וכן יפה מנהגינו שבליל ב' זמן ואח"כ כנ"ל:

סימן יז

לאחי הרב המאור מ' ברוך זלב נ"י למלאות רצונו סיגני להודיעו מה שאמרתי לחדודא בעלמא על קושיית מרן הב"י ז"ל בענין נירות דחנוכה הידוע, יען הי' עכ"פ בהשפך שמן להדליק לילה א' ולא הי' הנס אלא ז"י דלפום ריהטא המינח איך מש"ל נרות דחנוכה לפ"מ דאי' בתענית ובכ"ד דאין נהנין ממע"נ ומצינו במד"ר פ' לך בענין הרצות בשביל אברהם אבינו ע"ה במלחמת ד' מלכים ע"פ הרמותי כו' חד אמר בעשאן תרומה כו' כנ"ל דמעשה נסים אסור בהנאה ועיי' בא"ע"ע סי' חנוכה שמביא בשם שו"ת שער אפרים שפילפל בנ"ח בהמחה

הבנושה

הבלועה בקדירה ש"ב ב"י דאסור בהנאה וכתב בתשובה הנ"ל דפשוט לנ"ח דאף דקיי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו מ"מ קיי"ל דכתותי מיכתת שיעורא וכ"ה צריך שיעור וא"כ לפ"ז גם בהנה שמלאו הפך ונתהווה בו כדרך. נס שמן להדליק ועכ"פ הא צריך שיעור שמן וכמבואר בשבת פ"ב ובכ"ד ולפי הנ"ל דאסור בהנאה דהוא כתותי מ"ש ואסור לפ"ז להדליק המנורה ולזה י"ל עפ"י דקיי"ל ביו"ד הי' קי"א והוא מהגמ' דיבמות פ' הערל דבאיסור מדרבנן אמרינן שאני אומר ותליק לקולא וא"כ הא זה דמע"כ אסור בהנאה הוא רק מדרבנן ולפ"ז י"ל דבלילה הראשונה עוד קודם הדלקה נעשה הנס ונתרבה השמן בהפך וא"כ הא בלילה הראשונה וודאי דמותר להדליק ולמחר ג"כ מותר הי' דתלינן שוב שמתמול נדלק השמן הנעשה מנה גם הרבוי והתוספת ועכשיו הוא דולק השמן דמעיקרא שהי' מכבר שהוא ההיתר בהנאה וכן בכל לילה ולילה יש לתלות דמאתמול נדלק השמן הנסיי ולכך היו מותר לנו להדליק המנורה בכל הח' ימים וא"כ ממילא דלפ"ז מתורץ קושית הרב"י הנ"ל משום דע"כ הנס נעשה תיכף בלילה הראשונה קודם ההדלקה דאם לא היו נעשה כך לא היו אפשר להדליק בשאר הימים משא"כ עכשיו דמותר וא"ש אלא דכ"ז ד"ח בעלמא ובלא"ה לק"מ דבלא"ה הא כל נ"ח אסור דהוקצה למצותו בהם הוא טעות כיון דכל האיסור הנאה הוא מגה דהוקצה למצותו ואיך יתכן שנאמר הסברא דמכתת שעורי' שיפסל המצוה בעצמותו וא"כ גם הנ"ל ל"ק יען כל הנס שהיו להם שמן להדליק למצותה ל"ש לומר הא דמכשי"ע שיפסל מגה זהו גופא וז"פ אפס דזה יש להקשות קצת לכאורה כיון דקיי"ל בש"ס בכ"ד דכ"ד שבקודש אינו בא אלא מן החולין ולפי המד"ר הנ"ל דמחמת מע"כ שאין תרומה ואיך יתכן מזה שיעלה לקודש להדלקת מצוה אך די"ל דזהו אם לא היו שמן כלל משא"כ כשהיו שמן רק לתוספת הדלקה י"ל ע"ד הנ"ל מ"ז קושיי' הב"י ע"ד הנ"ל דע"כ גם בלילה הראשונה היו הנס דאל"כ לא היו יוצאין גם ביתר הלילות למצוה שיעלה לגבוה כנ"ל לפילפולא וחידוד בעלמא ובעיקר דינא דשו"ת שער אפרים הנ"ל יש להאריך במ"א :

את זה ראיתי להודיעו בענינא דיומא בענין פלוגתת רבי ורשב"ם מנחות דל"ח שולחן ומנורה היאך היו מסודרים דלרבי מזרח ומערב אבל לרשב"ם צו"ד הי' מונחין והרמב"ם ז"ל פוסק במנורה כרשב"ם ולענין שולחן כרבי וראיתי בשו"ת נוב"י מהד"ת סימן קכ"ב ששאל ע"ז מאת גדול א' והרב המחבר ז"ל השיב לו שהיא תימה גדולה בעיניו על כל גו"כ שלא הרגישו בזה עיי"ש, ואני תמה על תה, גברי רברבי ובפרט על מרא"ה יחזקאל הגאון הנוב"י זצ"ל שתמה על כל גו"כ כו' ובמחמכת"ה נעלם מעין הגדולה דברי הלח"מ פ"ה מה' תו"מ שעמד על מדוכה זו והניח בצ"ע :

ואמנם ביישוב ד' הרמב"ם ז"ל בזה ראיתי להרב נב"י שם שטרח לייבשו בדרך פילפול קצת, והנה כי כוונתי ג"כ קצת לדבריו ז"ל. בש"ד אבל מ"מ יישוב הרמב"ם ז"ל רחוק הוא מהפשוט ועיי"ש ולזה היו נ"ל בד' הרמב"ם ז"ל בדרך פשוט דס"ל הכא דשולחנות מו"מ מונחין כרבי והסת"מ דמנחות כמש"ש כל הכלים כו' וכמ"ש התוס' שם אף די"ל דרבי לשיטתו דס"ל הכא דמנורה ג"כ כן משא"כ למה דפוסק במנורה כרשב"ם וכמו שיבואר טעמו בזה וא"כ לפי סוגי' דילן במנחות שם מהראוי לדמותן מ"מ תפס הרמב"ם ז"ל שי' הירושלמי בזה במס' שקלים פ"ו ה"ד וז"ל שם תנא מו"מ היו מונחין ד' רבי ראב"ש אומר צו"ד היו מונחין מ"ד מו"מ ניחא כולן לצפון מ"ד צו"ד כמלא שולחן בדרום ומנורה בצפון ואשקי' בקשיא לפ"ז שפיר י"ל שאף דלגבי מנורה פסק כרשב"ם מ"מ קיי"ל כרבי בהא דשולחן משה קושיית הירושלמי ונקט רבינו ז"ל שי' הירושלמי בזה כדרכו בכמה מקומות ואמנם בקושיית הירושלמי הנ"ל והוא ג"כ קושיית ש"ס דילן במנחות שם רק דהגמ' משני תדי כו' ול"ע לכאורה בד' הירושלמי הך ולטעמך שולחן של משה כו' דמשיק בסוגי' דילן ול"ע :

ועוד אכתוב דרך אגב בענין פלוגתת ר"מ ור"י שם לענין אמת הכלים אי בת ה"ט או ו"ט. הנה בדעת הרמב"ם ז"ל ברור דפוסק כר"מ דאמת הכלים בת שש טפחים כמש"כ בפ"ה מה' תו"מ הלכה ח' דהשולחן ארכו י"ב טפחים וכמש"ש. בכ"מ דטעמו דרמב"ם מסייע לי' במשנתינו ובז"מ מהכלל דר"מ ור"י הלכה כר"י כיון דרמב"ם ג"כ ס"ל כר"מ וגם י"ל בזה דלישנא דמתניתן מסייעו במש"ש אמרו לו כו' על מערכת לבונה משמע דגם רבנן פליגי עליו רק בהא דנתינת לבונה על המערכה ממש בזה פוסק ג"כ הרמב"ם בהא דבזיכין הי' ג"כ באמצע דקיי"ל כמ"ש דעל בסמיך ע' תוס' פסחים דס"ג ע"ב ד"ה לא אמרינן כו' ועי' בגמ' ב"ב י"ד בפלוגתא דארון כמה שם ר"מ ור"י ובכ"ז ד' הרמב"ם ז"ל כר"מ כמש"ש ג"כ בפה"מ ובכ"מ הלכה כר"מ וראיתי לחכם א' שרוצה לומר דדברי הרמב"ם ז"ל בחבורו כר"י כמש"ש בפ"ב מה"ב וז"ל יו"ד אמות של גובה המזבח הן באמת בת ה"ט ומכן באמת בת ו"ט ושאר כל אמות הבנין באמת בת ו"ט ומשמע מזה דאמות הכלים בת ה"ט ובאמת אין זה דיוק כלל דמאחר דהרמב"ם ז"ל עוסק בכאן באמת הבנין נקט לי' אבל לא לדייק בא למעט אמות הכלים לנגד דבריו המפורשין בפ"ה מה' תו"מ הנ"ל גם י"ל דנקט אמות הבנין דיש אמה גדולה יותר מו"ט כדאמרינן ב' אמות דשושן כו' דעודפת עליהן כאצבע [ומתחילה השבתי די"ל בהגה"ה קלה דבמקום תיבת הבנין ברמב"ם צ"ל הבינונות אבל א"צ לזה וכמ"ש] הכל כאמת הפשוט דהרמב"ם ז"ל וודאי דפוסק כר"מ ממ"ש בה' תו"מ הנ"ל דהשולחן ארכו י"ב ט' כר"מ דמתני' הנ"ל ובמחמכ"ת של החכם הנ"ל שר"ל דהרמב"ם ז"ל פוסק כר"י מגה דיקדוק קל בדבריו דפ"ב מה"ב הנ"ל ולא זכר ממאמר מפורש בהתו"מ הנ"ל דברור מללו דפוסק כר"מ כנ"ל וכמ"ש גם בפה"מ במנחות שם ובמס' כלים פי"ז מ"י איברא דמה ששנינו במשנה ט' דכלים דשני אמות הי' בשושן יתרה על של משה כחצי אצבע והשני כאצבע והובא בג' סוגיית הש"ס במנחות שם צ"ח א' פסחים פ"ג בכורות מ' ע"א ובהסוגיות הנ"ל מסיק הגמ' תרתי ל"ל ומשני חדא לכספא ודהבא וחדא לבנינא וכ"ז לא נזכר כלל בדברי רבינו הגדול ז"ל רק ז"ל בפ"ח מה' מעילה כשפוסקין עם האומנין לבנות במקדש ובעזרות פוסקין עמהן כך וכך אמה כך וכך סלע באמה בת ו' אצבע וכשמושחין להן מה שבנו מושחין להם ומחשבין להם באמה בת כ"ד אצבעות כדי שלא יבואו לידי מעילה מפני שאין מפקפקין במשיחה ובכ"מ שם הקשה מה שלא הביא רבינו דחדא בכספא וחדא לבנינא אבל באמת בלא"ה ד' רבינו ז"ל בזה נפלאים מאתנו דהרי לפי פשטות המשנה וגמ' דהאומנין הי' נוטלין בשל משה שהוא אמה בת ו' טפחי' והי' מחזירן בשל גדולה היינו דכספא ודהבא חצי אצבע יתירה ולבנינא בשל אצבע יתירה וכמ"ש רש"י וז"ל שם ובדמוכרח סוגיית הגמ' הנ"ל תרתי ל"ל כו' א"כ לפ"ז אף אם נאמר דרבינו נקט רק בבנינא דעסיק בי' מ"מ פלא הדבר איך כתב שהיו נוטלין באמה קטנה בת ה' טפחים שהוא לנגד פשט המשנה וגמ' הנ"ל וזה תמי' באמת וראיתי להחכם הנ"ל שרוצה לתרץ בזה דהמשנה הכל כר"מ והרמב"ם פוסק כר"י דאמת הכלים בת ה' טפחים ולדידי' שפיר י"ל דנוטלין באמה בת ה"ט ומחזירן באמה בת ו"ט והאריך בזה והנה מלבד שדבריו בעצמם דחוים דעכ"פ איך יתכן להכחיש המציאות מה שהעידו במשנה דש"ב אמות שהי' בשושן הי' עודפות על של משה א' כחצי אצבע וה"ב כאצבע ומה בכך שנאמר שהוא לר"מ עכ"פ העדות קיימת וגם בעיקר דבריו הינו אמת כלל כאשר כבר הראנו באצבע דברי הרמב"ם בהתו"מ הנ"ל שפוסק כר"מ וכן ד'

הרמב"ם

הרמב"ם ז"ל דפ"ח מה"מ הנ"ל ללע"ג כעת :

סימן יח שאלה

בביאור ד' הר"ן ז"ל בסוגיא דמגילה דה' בהא ד"ה בהא דחזקי' מספקא לי' כו' וז"ל ולענין עיירות המסופקות אם מוקף חומה מימות יהושע ב"נ הורו הגאונים שהולכין אחרי רוב העיירות שאינן מוקפ"ח וקורין בי"ד, ועוד שאפילו את"ל שהוא רק ס' השקול ה"ל ספק של דבריהם לקולא ונמצא אתה פוטרו בשניהן ובטל ממנו הוודאי של מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון ופטור בשני עכ"ל הר"ן ז"ל והנה במל"מ פ"א מה' ממ"ג הקשה מתחילה מסוגי' דמנחות ד' מ"ט תמידן דלמחר ומוספין דהאידנא תמידן עדיפא שכן תדיר א"ד מוספין עדיפא שכן מקודש ולא אפשטא והדבר שקול וכ"פ הרמב"ם בספ"ח מהתו"מ אם הקריבו למוסף היום הרב ואם רצו להבית למחר לתמידן ינוחו עכ"ל ולפ"ד הר"ן הנ"ל יקריבו למוסף היום שהוא מלוה הבאה לידו תחילה והנה בזה פשוט במ"ש הה"ב ז"ל בישובו דהתם שאני שכן בהי מלוות חלוקות ויש להוסיף קלא שם יש לתמידין דלמחר מעלת תדיר ועכ"פ ב"א מהם הלוק באחד מהשתי מיני מעלות משא"כ בנידון דידן :

ואמנם שוב הקשה המל"מ שם ק"ע לבאורה דהר"ן ז"ל סותר את משנתו בפ' ע"פ על הא דאמרינן שם הטתא דאיתמר הכי. ואיתמר הכי בולהי לריך הסיבה וכתב הר"ן אע"ג דבעלמא קיי"ל איפכא דכל ספיקא דרבנן לקולא מ"מ הכא בעי למעבד הסיבה בכולהו דאי ניזל לקולא אמאי נקיל בהני עפי מהני ואם ניקל בתרווי' מעיקרא הסיבה לגמרי עכ"ל ולפ"ד הר"ן דמגילה הנ"ל הקשה דה"נ גבי הסיבה הול"ל שיעשה ההסיבה בתרי כסא קמאי לחודא ' ונלע"ד ליישב עד"ז דהנה בלא"ה יש להבין בד' הר"ן דמגילה הנ"ל דלהכי קורא בראשון עכ"פ משום דא"א לבטל מכל וכל דהא תינח לענין עיקר קריאת המגילה אבל על הברכה קשה איך יברך מספיקא כיון שעכ"פ יש ספק בדבר ' ובפי הנראה בוודאי ס"ל להר"ן גם בתחי' הכ' הנ"ל דקורא בראשון ומברך ג"כ כמו לתיר' הא' הנ"ל שהולכין אחר רוב כו' דוודאי דמברך ג"כ וכ"פ בהטוש"ע דקורא ומברכין בי"ד ולפי תיר' הב' דהר"ן הנ"ל יקשה הא קיי"ל דה"ב להקל מנא חשש עבירה לא תשא דלדעת הרבה פוסקים שהיא מה"ת ג"כ. אך באמת נבומים דברי הר"ן ז"ל בזה דהרי קיי"ל דעל מלוות דרבנן ג"כ מברכין כמו בדמאי שבת דכ"ג . דמה שתיקנו רז"ל מנת ספק דעכ"פ ניקרא מלוה דרבנן וה"נ לפ"ז גם בנ"ד שעכ"פ יום אחד בוודאי חייב במקרא מגילה וא"א לבטלו לגמרי דספיר מחויב עליו ואין לדון לספק כיון שעכ"פ יום אחד מאלה השני ימים פטור לגמרי וא"כ איך מברך דה"ל ה' ברכה ודמיא לה' שבילין [פסחי' ד"י כתובת ו כ"ד] דז"א דהרי אם לא יברך כלל הרי יש עכ"פ חזקת חיוב מה שמחויב יום א' בוודאי וא"כ יתעקר החזקת חיוב לגמרי משא"כ עכשיו שמברך ביום הראשון דעכ"פ י"ל בזה היום באמת שמחויב לקרות ועכ"פ שהקריאה וודאי חובה לכך תיקנו רז"ל לברך גם בזה מלד עלם הקריאה החובה עליו בעלמותה [וגם לא יתעקר בזה החזקת פטור שיש לכיפך בהיות דיום א' מה"ב ימים וודאי דפטור דבאמת ביום ב' פטרינן לי' לגמרי כנ"ל) ולהכי בפיר קוראין ומברכין בי"ד ואמנם לקרות ולברך בשניהן זהו דבר שא"א דהכי לענין הקריאה שפיר י"ל דקורא בשניהן דהי מניהו מפקת כמו לענין ההסיבה דד' כוסות הנ"ל ואמנם לענין לברך בשניהן כיון דיום א' מאלה הימים פטור לגמרי הא יש כאן בוודאי ברכה לבטלה בעבירת לא תשא דוודאי מנה הסברא דהי מניהו מפקת מסתבר דיכולים לתקן רק בדבר שאין בו שום נידנד עבירה בדבר שבא"כ בנד"ד שיש כאן חשש עבירת ל"ת כנ"ל ' ומעתה מאחר שלענין הברכה לריך להיות דווקא ביום אחד מאלה השני ימים ראו רז"ל להקדים המלוה דממ"ג ביום הראשון וחובת הברכה בתקונה ממילא שראו רז"ל לפוטרו לגמרי ביום הט"ו גם מעלם הקריאה מאחר שבבר הולעגו בהברכה היום י"ד לוודאות עד שמברכין עליו דלא יראה כהתולה לנגד הברכה [וכה"ג כ' הר"ן ז"ל סוף מס' פסחי' בענין ברכת הספירה ע"ש] וגם דבלא"ה בע"כ יש הבדל בין יום י"ד ליום ט"ו לענין הברכה דממ"ג כנ"ל שוב לא שייך כלל הסברא דהי מנייהו מפקת כו' ולהכי פטור בב' לגמרי מטעם ס' דרבנן להקל כנ"ל משא"כ לענין ההסיבה שאין לנו שום חשש עבירה כלל אם יסיב בכל הד' כוסות רק זה דפטור ועושה דנקרא הדיוט על בן שפיר י"ל ישן הויתו מחויב עכ"פ בוודאי בשני כוסות מאלה ויש עכ"פ חזקת חיוב ממש כמו כ' שבילין ומלד הספק חייב דהי מנייהו מפקת ועכ"פ וודאי דהיט ניכלל בכלל הפ"וט להיות נקרא הדיוט ח"ו בזה שפיר ראו ר"ל לתקן להלריך ההסיבה בכולהו מנה ס' דס"מ מפקת בכ"ל . בישוב ד' הר"ן ז"ל בזה :

סליק חלק א"ח בס"ד

חלק יורה דיעה • סימן יט

זה כתבתי בשנת ת"ר

כבוד הני תרי גיסי הרבנים הגאונים מפורסמים דק"ק לבוב .

הנני להודיע לכת"ר איזה דברים, ופיטפוטי דאורייתא שבין מאשר נתחדש לי מקרוב,

בחולין ד"ע ע"ב תד"ה התם הלכתא גמירי לה כו'. עיי"ש כי רבות טרחו ז"ל בפירוק קושייתם העצומה מסוגיא דנזיר שם ותוכן קושייתם דהסוגי' דחולין ונזיר בע"כ דפליגי אהדדי דמסוגיא דחולין וכן בב"מ משמע דענין הלמ"מ דס"ט ליגמר מסוטה להקל בא להורות לנו דס"ט ברה"ר וכן בדבר שא"ב דעת לשאל דטהור ובסוגי' דנזיר שם משמע דלהקל כל שאינו דומה לסוטה דהיינו בר"ה טהור בלא"ה מכח חזקת טהרה דלהכי אף במקום דליכא למיגמר מסוטה דהיינו בשני נזירין שבוודאי נטמא עכ"פ א' מהן אפ"ה מטהרין לי' מכח חזקה באופן דלפ"ז צ"ל דענין הלמ"מ מסוטה הוא להחמיר ברה"י וכן האריכו בזה בריש נדה יעי"ש :

ולענ"ד לולי דבריהם הקדושים נ"ל בטוב טעם בעזה"י דהנה איתא לקמן בד' י"א ע"ב דיליף הש"ס דאזלינן בתר חזקה מקרא דנגעי בתים דכתיב ויצא הכהן מן הבית ודילמא אדנפיק ואתי בצר לי' שיעורא ובתוס' שם ד"ה דילמא כתבו בזה"ל אין להקשות היאך מוכח דאזלינן בתר חזקה דילמא הכא טמא מספק דס"ט ברה"י דבכל ענין טימא הכתוב אפילו הי' ר"ה שיש הרבה ב"א וכן בדבר שא"ב דעת לשאול עכ"ל ומעתה לפ"ז י"ל הכל כפשטא די"ל באמת כך הוא הלמ"מ בזה בענין ס"ט שילפותא מסוטה הוא להקל בא בר"ה ובדבר שאב"ד"ל כפשטות לשון הגמ' דחולי' וכ"ד כנ"ל ולא קשה כלל דבלא"ה טהור מכח חזקת טהרה דז"א לפי הנ"ל י"ל וודאי דלולי הלמ"מ הנ"ל דס"ט בר"ה טהור לא היינו יודעים כלל דאזלינן בתר חזקה דכל יסודו מהא דנגע מהקרא דויצא הכהן מש"ה דדילמא אדנפיק ואתי כו' די"ל כקושיית תוס' הנ"ל דטמא מכח ספק דא"ל כתירו' התוס' דבכ"ע טימא הכתוב אפילו בר"ה כו' דז"א דהא בהס"א הנ"ל באמת ס"ט טמא אף ברה"ר ובדבר שאב"ד"ל כנ"ל לזה שפיר צריך ענין הלמ"מ להקל בר"ה ואז שפיר מוכרח להאמת דאזלינן בתר חזקה מקרא הנ"ל וכמ"ש תוס' הנ"ל דבכל ענין טימא הכתוב אפילו ברה"ר כו' וא"ש ג"כ הסוגי' דנזיר דלהאמת דהלמ"מ מסוטה כבר למדנו להקל בר"ה ודשאב"ד"ל דשפיר מוכח דאזלינן בתר חזקה מקרא הנ"ל וא"ש בב' נזירין אף דל"ד לסוטה אפ"ה מטהרין לי' מכח חזקת טהרה כנ"ל וא"ש ולק"מ והרי זה נכון בעזה"י עד שחידוש קצת בעיני על רבותינו התוס' זלה"ה אשר נטו מזה ואהו וודאי א"ל דלהכ"ל בחדא סוג הסמל"ם הנ"ל או לענין ר"ה או לענין דשאב"ד"ל דס' טהור הא וודאי לאו כלום די"ל וודאי דכך נאמרה הלמ"מ להקל דכל שאינו דומה הס"ט לס' סוטה דספיקו טהור, וממילא דידענו שניהם, דמה סוטה ברה"י כו' ומה סוטה דיש בו ד"ל כו' כמבואר [זולת לראב"י וי"ל דהתם גמ' בהסוגיות הנ"ל באמת דלא כראב"י דיחידאה היא וכדמשמע ליסנא תניא דלא כראב"י כו' וראב"י כו' דמטה המסקנא לרבב"ג א"ר יונתן מ"מ יש לי ליישב קצת ד' רבותינו בעה"ת ז"ל שנטו מהכ"ל י"ל דלתירו' ה"א בדי"א ד"ה מנה"מ דאזלו' ב"ר דלראב"י בעי וכיון דהתם הגמ' לראב"י קשה קצת לומר דהאי גמ' דלעיל ד"ע ע"ב יהיו דווקא דלא כוותי' כנ"ל אבל לתירו' ב' וכן לתירו' הרשב"א ז"ל ביומא א"ה שפיר י"ל כנ"ל] :

ובהיות בזה אכתוב מה שיש לי מקום עיון קצת בדברי חדושי הרשב"א ז"ל שכתב בשם י"א לתרץ קוש"ת בדי"א בד"ה מנה"מ דאזלי' ב"ר כיון דלמדנו דאזלינן בתר חזקה כ"ש ב"ר דעדיף מחזקה דהא דקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף ה"מ בתר דאיפשטא לן דאזלינן ב"ר אבל עד דלא קי"ל אי אזלינן בתר רובא או לא לא מוכחינן לה מחזקה דאימר בתר חזקה אזלינן ולא בתר רובא כלל עכ"ל הרשב"א ז"ל :

ויען כי הדברים באו סתומין, להורה בלתי מובן, ובאמת הם קלורין לעינים, ראוים להאמרן לזה הנני לבארן, ואח"כ אכתוב מה דק"ל עליהן :

הנה ידוע הוא דענין חזקה דמעיקרא שבכ"מ אינה ראי' המכרעת עפ"י סברא רק הוא ענין גזה"כ דילפינן מקרא דגבי נגע בית כנ"ל ואינו כמו רוב וכדומה שניכרית עפ"י סברא להכריע אמת דבר המסתפק אן נוטה דבר הנידון או כדומה חזקות המבואר בש"ס כמו חזקה אשה"ז חזקה אין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול חזקה כל שהגיע לכלל שנים כו' אשר מהם חזקות עפ"י שכל וסברא ומהם ענין חזקה בטבע משא"כ חזקה דמעיקרא הוא רק ענין גזה"כ להיות דבר המסתפק נידון כדמעיקרא, ולזה כתבו גדולי המחברים [המהרי"ק והת"ד] דכל עניני חזקו' המכריעות עדיף טפי מענין חזקה דמעיקרא בהיות אין תועלתה רק במקום ספיקא ואולם כשיש לנגדה א' מראיות המכריעות המורה לנו שאין ספיקא בדבר הנידון כלל ממילא דבטלה החזקה דמעיקרא בכלל, וכן כתבו ז"ל שזהו בעצם הטעם והסברא בהא דקיי"ל דרוב עדיף מחזקה [דהיינו בכ"מ פירושו חזקה דמעיקרא] מחמת שענין רוב בכ"מ הוא מכח הראיות המכריעות לזה עדיף מחזמע"ק באינה באה בכח הכרעה וכל דאזדא לה הספיקא אזדא לה החזקה דמעיקרא כנ"ל :

ובכן ד' הרשב"א ז"ל בשם י"א הנ"ל הם דברים נכוחים, ראוים לאומרם :

דלפי הנ"ל הא דרובא עדיף מחזקה הוא מצד הסברא יען ענין רוב היא ראי' המכריע, והנה זאת ידענו אחרי שלמדנו ענין רוב מלימוד מקראי קודם משא"כ בהס"א שלא היינו יודעים דענין רוב מילתא הוא ונידון בתורה ראיה והכרעה כלל ממילא לדבר הנידון בספיקא קאי ושפיר לא הווי ידענו כלל ענין רוב מענין חזקה משום דהחזקה דמעיקרא יש לה מקום במקום בית הספק דייקא כנ"ל, משא"כ ענין רוב שאין ענינו רק מכח ראי' ובהס"א דלא ידענו שענין רוב הוא ראי' ומכריע ממילא נשאר דבר הנידון בבית הספק וא"ש היטב :

ואולם מה דק"ל קצת לפי הנחה הנ"ל ביבמות דפ"ח ר"פ הא"ר דבעי הש"ס מנ"ל דע"א נאמן באיסורין וילפינן מקרא דאי הודע אליו כו' אלא סברא הוא כו' ושאל כו' ושאל שוב תינח בדלא איתחזק איסורא בדאיתחזק מנלן כו' ולפי הנ"ל הא כח הנאמנות דע"א הוא ג"כ ענינו כמו ראי' המכריע עפ"י סברא להאמת דבר הנידון וא"כ ממילא דיש לנו לומר דעדיף טפי מחזקה דמעיקרא ובמקום עד אחד המכריע בא הספק בעצמותה שוב ממילא דאין מקום כלל להחזקה דמעיקרא וה"ל ממש כמו ענין דקיי"ל דעדיפא מחזקה עפ"י סברא הנ"ל :

ועיי' בטוי"ד סי' קכ"ז ובמ"א כתבנו ישוב נכון לזה והכ"ל ואיידי דאיירי אזכיר פה דבר הגון לענ"ד בריש סוגי' הנ"ל מנא ה"מ דאמור רבנן ז"ל בתר רובא וכתב רש"י ז"ל איידי דאיירי במנא ה"מ דחזקה נקט נמי הא עכ"ל ויען ידוע הוא למעיינים שלומר איידי הוא רק במקום הדחק דלא שגי בלא"ה ולזה אמינא לענ"ד הקלושה לולי ד"ק של

פה קהוש רב רבק זצ"ל, המיגה למ"ש רש"י ז"ל בעלמו לעיל גבי מנה"מ דהמור רבנן אוקי מילתא אחזקי' ז"ל במקומות הרבה סמכו על החזקה לאסור ולהתיר כההוא דלעיל עכ"ל והנה בהא דרב הונא לעיל ד"ע ע"א דהאמר בהמה בחי' בח"א עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה ולימא נשחטה הותרה הא קמ"ל דאע"ג דאתיליד בה רעותא כדבעי מני' ר"א מר"ה בא זאב כו' ובדברי רש"י ז"ל שם ד"ה דאע"ג דאיתיליד בה רעותא שנולד בה ספק טרפות ס' קודם שחיטה הי' בה ויש לתלותו בלאח"ש מוקמינן לה אחזקת היתר דהשתא בהמה אינה טרפה ותלינן בלאח"ש והפרש עכ"ל, וכוונת הדברים מבוארים היטב עפ"ד הרשב"א ז"ל בחדושיו בדי"א במש"ש בשם הר"ש ז"ל בענין היתר הגבינות שנעשו מבהמה שנמלאת טרפה דמטעם חזקת היתר דטרפה אינה הי' א"א להתיר דה"ל חזקה שלא נתבררה בשעתה [וכמ"ש התוס' שם בדי"א ד"ה אתי' מפ"א כו'] מ"מ יש להתיר מחמת הרוב בהמות כשירות כו' וכ' ע"ז וז"ל ולדעתו ז"ל השכים רבינו הרב ז"ל מדאמרינן נשחטה בחזקת היתר עומדת עד כו' ואמריק עלה דאע"ג דאיתיליד בה רעותא ואע"ג דאיכא למימר דהתם שאני דריעותא בעלמא הוא שנולד בה וגופא דבהמה לא איתרעי בוודאי אבל כאן דוודאי איתרעי ליה בהמה דהשתא מיהא טרפה וודאית היא אפ"ה איכא למשמע מינה דאזלינן בתר חזקה כשאר מהא הרוב דהתם משום דאזלינן בתר חזקה דאתיא מכח הרוב שאין רוב בהמות טרפות הוא דאזלינן בה לקולא ותלינן בזאב ומיהו ה"מ כו' עכ"ל, והענין בזה מבואר להמעיין דוודאי מכח חזקה דמעיקרא אין לדונה בחזקת היתר די"ל דמולדה טרפה לזה לריכין לבוא לסברת רובא דרוב בהמות א"ע ואמנם דמכח רובא לחודא ג"כ אין לדון להיתרא, די"ל דרוב בהמות לא נתהווה בהם ריעותא וזו שיש בה רעותא יצאה מכלל הרוב [וכמ"ש בתב"ש דדומה למש"ש בגמ' רפ"ב דכתובות כל הנשאות בתולות יש להם קול וזו בוהיל והין לה קול איתרע לה רובא] לזה נ"ל מכח לירוף שניהם, דעכ"פ ה"ל חזקה דאתי' מכח רובא יען מעיקרא טרם שנולד בה הרעותא היתה לנו בחזקת היתר מכח הרוב בהמות דאינה טרפות ולכן גם עתה שילאה מכלל רובא יש לנו להמשיך הזקת הרוב דמעיקרא עד עתה וממילא דתלינן בהא דזאב דלאח"ש וכן בגבינות הנ"ל לומר שהתא היא דנטרפה [וכ"כ בה' התב"ש שם בביאור הסברא הנ"ל] וכן כן דברי רש"י הנ"ל ומדויקים היטב כנ"ל :

באופן דענין חזקה דר"ה לריכין אנו לדון מכח שניהם לדקו יחדיו רלונו ענין חזקה וענין רובא ובכן עולה יפה המשך דברי הגמ' בהסוגי' דהמו שלריך הגמרא לבאר מנ"ל דאזלינן בתר חזקה שפיר בואל הגמ' אח"כ מיד מנה"מ דזיל בתר רובא בכדי להעמיד החזקה הנ"ל דר"ה על תילה דהוא הזקה דאתי' מכח רובא ושפיר לריך ראי' על שניהם יחדיו דוקא ושפיר הוי השאלה דבר בעניט [ואולי גם כוונת רש"י ז"ל במש"כ אידי כו' היינו דלעיל לענין חזקה דהכרח ליאהול בעניט בענין חזקה דר"ה דלעיל כן מה"ע גופא שואל ג"כ מנה"מ כו' ז"ל ב"ר וכמ"ש רש"י ז"ל בעלמו לעיל ד"ע בד"ה דאף ע"ג כו' הנ"לן] והנלענ"ד הכון בעזה"י כתבתי :

ועוד נתחדש לי כעת בטוהכע"ז סי' י"ז כו' [עיין א"כ בעהכע"ז בק"ע יוצא בארינות דברים. ואין להאריך ט' בעה"א כו' :

סימן ב להרב ר' רפאל נ"י.

מכתבי עם שאלה אחת ראיתי והורה שאלתו בענין הדלא דנותא שנכפל וגם הדקין הענולים נסרכו זל"ז עד כי נמלא הצעולים שמקום מושבתם בלד הלפומה נראין כאילו נתהפכו לצד דרומה, ומסתפק רומע"ל אם לדון אותה תחת סוג נסרכו דהסרכה או תחת סוג נתהפכו דטרפה ושוב מביא כוותו שגם בנתהפכו מביא הש"ך בשם הרש"ל ורהאבי' ז"ל להכשיר והנה היות שכבוד רומע"ל לא ביאר בשאלתו אופן הסירכא שהזקה היא היינו שאינה עוברת ע"י מו"מ או הרפה היא או דבוקה היא לגמרי ויען לענ"ד נראה כעת שיש בכ"ז נפ"מ לדינא בנ"ד לזה לריך אני לבאר בכל פרטי הדברים בזה :

תחילה נאמר מה שרולה רומע"ל לדון להקל מטה דחזי לאיצטרופי בנ"ד דעת המכשירין נתהפכו לגמרי לענ"ד יש לפקפק בנ"ד בהיות מאי דדינא בזה בבאה דהיתרא בנתהפכו הדקין היא הרש"ל ז"ל ולעומת זה הוא מהחמירן בעניני סירכות שנמלאו בכ"מ גם בדקין ובשאר אברים שנפסלין בנקובה [הובא בש"ך ופר"ח סי' ל"ז ומ"ב] ולא עוד אלא שגם בדברי ראבי"ה ז"ל דן כך עפ"י הנוסחא שמלא בעובדא שבמרדכי במרה שנסרכה כו' עיין תב"ש סי' ל"ש באופן שבנ"ד אשר חוברו לה שניהם יחדיו היפוך הדקין וגם סירכא דאין כאן מקום היתר לדעת רוב הפוסקים והש"ע מלד ההיפוך הדקין וגם לדעת הראבי' והרש"ל ז"ל טרפה בנ"ד מלד הסירכא בהדקין כנ"ל [עיי' ש"ך יו"ד סי' רמ"ב והכמ"ל] וא"ל כיון שהשב פסול סירכא מחמת נקב הוא והא בהד"ר ניקב לחבירו כשירה וכן השומן כותש ז"א דדוקא לחבירו איתמר כמש"ש בחולין דמ"ח ע"ב וגם שומן שבתולדה דווקא ובאין ספק בנ"ד דאיכפל ותהא כל הי סירכא דמשכא טובא דיפ"ל גם חשש דנקובה בלא סתימת שומן שבתולדה באופן דאין כאן מער ותרופה לבאורה זולת לדעת אדונינו דו"ז רבים הש"ך ז"ל [סי' ל"ז מ"א מ"ב ת"ו שם] שנימנה ג"כ עם המתירין סירכות שאינם בריאה וגם בענין היפוך הדקין נימנה עם כת המקילין כדמשמע לבונו בסי' מ"ו שהביא דעתם ומורה שם"ל ג"כ כן וה"ה ספמ"ג, והמנה מלבד שקשה לסמוך על דעת יחידאה במקום רבים המחמירין לענ"ד בנ"ד י"ל וודאי דגם הש"ך ז"ל יודה להחמיר כמו שאבאר בזה שהרי בבואה לנו דהסירכות הקין בהרה עכנ"ל דס"ל דהפסול דהסירכות ריאה בסי' הסוס' דשופן להיתפרק וס"ל שדווקא בקרומי הריאה שדקים ביותר וגם להיות שעבעה הבנסנה להיות נפוחה וגם האונות נפוחים לזה כאשר ישבו בלכתן יתכן שיתפרדו לשומת רוח המשבת בם מה שאינו כן בדקין ושאר אברים :

והנה כשום לב בדברי הגדולים ז"ל פוסקים הנ"ל המתירין היפוך הדקין והרי בגמ' דחולין ד' נ"ז ע"ב האמוני לה אקרא דכות עבאך ויכוננך מלמד שברא הקב"ה בוגיות כו' כיון שנהפך כו' הרי שהסדר החיותא תליא בהיפוך הדקין ולזה נ"ל דה"ל להפוסקים הנ"ל דבגמ' מיירי שילא ונתהפכו בלתי הזרה והשבה למתכונתם מבה"כ בנתהפכו כתם ס"ל שיתכן בהי' עוד שישבו למתכונתם כבראשונה שלא בילאו הדקין א"א לחזר שוב למשבם הראשונה וכ"כ בס' תב"ש שם ולפ"ז בנ"ד שנסרכו ג"כ הדקין ולפי הנ"ל דאנו דנין שלא יתפרקו ולא יתפרדו להיותם מחוברים בלמיד פתיל שוב טרפה מטעם ההיפוך הדקין כנ"ל באופן דבנד"ד ממנ"פ יש לדון ד"ע או מטעם הסירכות או מטעם ההיפוך הדקין כנ"ל :

ובאמת גם המחמירין בסירכות הדקין וש"א דנו מטעם סברת רש"י ז"ל דפסול סירכא מחמת נקב הקדומה ולא מטעם פירוק כלל וכ"ע מודים דסירכות דקין וש"א מלבד ריאה אין שופן להיתפרק ונמלא לפי הנ"ל דמהראוי לדון להעדיף מטעם היפוך הדקין ומ"מ הי' מקום ללדד בבואה דהיתרא בנ"ד לפי דעת הש"ך ז"ל בסי' מ"ב ס"ק ג' דהרב ז"ל אסברה לה בטעמא דהא מילתא דסירכות דקין וש"א דהשר מבוס דלאו שם היתכא היא כלל רק השפטת ליתא בעלמא ולפ"ז שפיר י"ל מאחר דהיא הפטעת ליתה בעלמא שיתכן דהופה ליפקע הליחה השיא ואעפ"כ

לא

לא יהי' פגע ונגע מאומה בקרומי הדקין לגרוס איזה נקב ע"ז באופן דיש מקום להקל לפ"ז לדעת המתירן בהיפך הדקין הנ"ל דגם בנ"ד יתכן שיתפרדו, ויבינו למושבם הישרה ולמתכונתם כבראשונה כנ"ל :

ובאמת שלענ"ד כעת העיקר כסברת דו"ז רבינו הש"ך ז"ל הנ"ל שהרי מרן הב"י ורב הגולה הרמ"א זלה"ה הגם כי לא נתעלם מהם ז"ל שיטת רש"י ז"ל דפסול סירכא משום נקב עכ"ז מבואר בכל המקומות הנ"ל דמכשירין סירכות דקין ואחר אחרים עכ"ל כסברת הש"ך הנ"ל, ואף שכמעט ברור הדבר וגם הדעת נוטה לזה דגם בנידון דהם הוא רק הפשטת ניחה שיפקע הליחה, דזהו רק בדרך ספק ולא בהחלט וודאית, וא"כ י"ל דה"ל ב"ע עכ"פ באופן דלדברי המטריף היפוך דקין נידון כ"ע וודאי ול"ד הנשמיה בה"ד עכ"פ י"ל דה"ל ס"ע עכ"ז הי' מקום לנדד להקל בהפ"מ דבאמת בעיקר הדבר בנ"ד לענ"ד י"ל דהוא רק בגדר ספק נתהפכו דהרי דעת הב"ח ז"ל הובא בתב"ש סמ"ו הנ"ל דדווקא נתהפך הדקין בכולו ולא במקצתו ושכן משמע פשטות לשון רב"י ז"ל שירד עליונו לתחתיתו או העגולה זו למעלה וזו למטה עכ"ל וי"ל לפ"ז שהקפידא דווקא כשנתהפכו הדקין בעצמותן לגמרי והעליונים לתחתיהם מנא או שהעגולה כולה נתהפכה בכללה ונמצא עליונים למטה והתחתונים למעלה אפס כי התב"ש דחה שם דבריו והעלה להחמיר מפרש"י ז"ל דאף במקצת מפסיד ההיפוך ועכ"פ לפ"ז בנ"ד שוב אין להחליט בוודאי טרפה וגם לשי' האוסרין י"ל דדווקא בהיפך כולו כו' ובפרט די"ל שגם להתב"ש בדעת רש"י ז"ל דגם במקצתו שזהו ג"כ רק בגדר ספק דשמא יהיו באופן ללקות מעתה לפ"ז היו מקום לדון בנ"ד בדרך ס"ס דס' אם זה בכלל נתהפכו ודילמא יחזרו למושבם הראשונה כנ"ל, ואמנם באמת רחוק הדברים מכמה טעמים, הא דבלא"ה בב' דדינן להקל דאפשר דישבו למקומם זה רק להמכשירין נתהפכו הנ"ל משא"כ לדעת הפוסלין דלדידהו כשנתהפכו. פ"א הווי' הפסד בעצמותו ועיי' פר"ח וא"כ בלא הס' הב' הנ"ל דנ"ד בכלל נתהפכו יש ה"ס להחמיר דשמא הלכה כמ"ד דנתהפכו ע' בכל ענין ואף למאן דמכשיר דילמא דווקא בחופן דהדרי משא"כ בנ"ד דאפשר דלא הדרי כנ"ל [והנה באמת בפרט הזה מסתפקנא קצת כעת למשל באם יש ה"ס להקל ובלא אחד מהספ"ס יש ה"ס לסיפך ולהחמיר כגוונא דנ"ד אם דנין הס"ס להקל, ולכאורה תליא באם הרוב מנגד לכלל הב' מס"ה אם נידון בגדר ס"ס ועיי' תוס' כתובות ד"ע ובפ"י שם והדברים עתיקין] עכ"ה הב' בנ"ד שמחוברים ב' עניני פסולין היינו ענין היפוך הדקין גם ענין הסירכות הדקין בגא"ה י"ל ה"ס להחמיר והרי הרש"ל ופר"ח ותב"ש ועוד אחרות מרעיהם זלה"ה להטריף בסירכות הדקין וא"כ שמא סירכא פוסל ואף אם כבר שמא היפוך פוסל ועיד בה שליטי' להחמיר בנ"ד והוא עיקר לדעתי כאשר נדומני שראיתי בילדות בכללי הפוסקים דבפלוגתת הפוסקים לנגד הש"ע אין להכניס בס' פלוגתא והרי בזה שסתמו מרן בעלי הש"ע להטריף היפוך הדקין ממילא דאין להכניס בכלל ס"ס כנ"ל [ולזה תגדל הפליאה בעיני על מע"ל אשר דרש ממני איך דעתי עני' נוטה בדין היפוך הדקין מלבד כי דרש ממני דבר המופלא מאתנו להכריע בין הקודמין דידוע כי קשה מאוד גם הכרע כל שהו בכאלה, ביותר נפלאתי על כבודו מה זו שאילה לנגד מסגרת הש"ע הטהור אין כח אלינו כלל לפקפק שום פיקפוק ח"ו ועיין או"ת בקת"ב שאף באסיפת כל חכמי הזמן חלילה להרוס דברי בעלי הש"ע ונתיבותם הקדושים זולת במקום פלוגתא בין מרן הב"י ורבינו הרמ"א ז"ל או במקום שנמצא איזה קדמון שלא ראו זלה"ה ושלא היו בימיהם עיי' חו"מ סי' ך"ה והדברים עתיקי' אכמ"ל] :

ועכ"ז במקום הפס"מ בנד"ד וגם אם הסירכא עכ"פ עוברת ע"י מו"מ הי' נלענ"ד לנדד להקל ובאמת כי מתחלה חשבתי להקל בכל אופן אף כשאין הסירכא עוברת ע"י מו"מ לפמש"ל שעכ"פ נ"ד הוא רק בגדר ס' ניתהפכו והרי היא ס"ע ולדעת אדו"ז רבינו הש"ך ז"ל בסי' נו"ן דבס"ע אף בריעותא מחיים להקל במקום הפ"מ ואם שכמעט כל האחרונים חולקין בדבר הפר"ח והתב"ש כו' הסכימו כהרמ"א ז"ל בהג"ה ובד"מ בשובדא דנמצא מים בראש הכבש וכ' אם המוח מקיפו כו' שהוליא מהתום' ד"פ דפד"א לאסור ג"כ בריעותא מהיים, והנה בחפזי אמרתי אם כי אינו כדאי כלל להרהר ח"ו אחר רבינו הרמ"א ז"ל בגוף הדבר שהוליא בס' מים שבראש הנ"ל מהתום' דיבמות הנ"ל הגם כי יהיבנא לי' דעתו הגדולה זלה"ה בביאור דההו' לאסור ביתב לו קוץ בוושט ובספ"ד מטעם מחזיקין מהל"א ובהמה בחיי' כו' עדיין הי' לי בעיני מקום לדון קצת להורה שזכו הכל בס"ע בעלם משא"כ בנידון דידי' במים בראש הכבש כו' שענין הטרפות הכל על שם כוף הקרום ליפסק ועכ"פ אפשר דבזה לא היו מעולם בבירור הוקם האיסור כ"כ ושוב דקליש עכ"פ סח"א דבהמה בחי' דיתכן דאלים עפי הרוב בהמות א"ע אשר לנגד הח"א הנ"ל, ושוב שנולבתי כמעט הנ"ד דטעותא הוא דא ודברי רמ"א ז"ל וודאי בחזקתן דהרי בכל עניני טרפות ע"ש סופן אם שאינם עלמיים עכ"ז שווין הן ממש לטרפות עלמיית כאין הפרש והבדל כלל ורא' גלוי' ומפורשת לזה מה השבון די"ב הודב בס"ע דגב בעניני הטרפות הנ"ל מתחילין למנות הי"ב נוהל מעשה סטורף כמבואר בספ"ם דחולין דכ"א ל"ע בשא דנחבסה הגלגולת והא טריפות דנחבבה גלגולת ע"ם סופו דסוף הקרום ליפסק [ובמחמכת"ה הפמ"ג קשה מזה חקירה בהיזה מקומות בספרו ובמחכ"ת הישתמוטתי' גמ' מפורשת הנ"ל] וא"כ הרי לדקו ד' הרמ"א ז"ל שגם בזה הח"א דבהמה בחיי' כו' בתוקפה לדעת המחזיקין מהל"א כנ"ל ועוד דברים בגווי' אף שמבואר אלינו שמ"א וגם מקרוב בתשובה א' שנראה שרוב גדולי אחרונים זלה"ה מסכימים דלא כתשובת מהרי"ט בסי' פ"ב שהעלה בקא דמחזיקין מהל"א והם ז"ל הוכיחו מכמה ראיות דלא כוותי' בהא [ועיי' תשובת נב"י מהד"ת אהע"ז סי' קמ"ה ש"כ שנ"ד תשובת מהרי"ט בסי' פ"ב לא נהירן כלל] עכ"ז בנידון דהרמ"א בסי' נו"ן הנ"ל יודו מט"א דברעותא דמחיים ל"ש הא דרוב בהמות א"ע יען רוב בהמות אין בהם ריעותא וזו הוחיל ויש בה רעותא הא יצאה מכלל הרוב ודומה למש"ש ברפ"ב דכתובות רוב הנשאת בתולה יש להן קול כו' והכי אסברא לה הגאון בעל תב"ש ז"ל בסי' הנ"ל [באמת שלפ"ז נסתפקתי קצת לפום ריהטא דאם אירע ס' א' שמא לאח"ש דלכ"א תולין לאח"ב כמבואר בש"ס בהא דר"ה דתולין בזאב והכי קיי"ל ויש עוד למשל איזה ריעותא אחרת מחיים כמו סירכא או בועה וכדומה דכהירה מדינא רק דמיקרי ריעותא עכ"פ מאחר דעכ"פ יצאה מהרוב מחיים די"ל דטרפה מכה הס' דטרפות דל"ש בזה כ"כ ס' הרשב"א והר"ן ז"ל דה"ל חזקה דאתי' מכח רובא לסמוך הרוב הנ"ל עד לאח"ש שהרי כבר עוד מחיים בע"כ דיצאה מהרוב כנ"ל ואמנם השוב ראיתי בז"א והאי' מפורשת מהא דחולין דמ"ז ע"ב בגמרא שם אמר אמימר משמי' דרבא אין מקיפין בביעי ופרש"י ז"ל ביעי שניקבה בריאה היכא דלא נממשמשא ידא דטבחא דליכא למיתלי' בטבחא כו' הרי להדי' דס' לאח"ש דהולין הנקב לאח"ש אף במקום ריעותא דהרי יש ביעה לפנינו והכי קיי"ל בטוש"ע סי' ל"ז וצ"ל דטעמא דמילתא דמ"מ לענין הטרפות באנו דנין למשל שלד הנקב רוב בהמות אין בם נקבים המטריפין ודווקא שהענין הריעותא הוא באותו הנידון המסתפק כמו בהא דמים בראש דהריעותא הוא מחיים באותו ענין שאנו חוששין שמא לא הי' המוח מקיפו דבזה שפיר יצאה מהרוב דהרי הרוב לא יש בהם מים בראש כלל משא"כ בהריעותא מלד ד"א, וכן בהא דרוב נשים בתולות ורוב כו' י"ל קי"ל דהכל בענין אחד והוא מבואר] ועכ"פ לפי הנ"ל ביסוד

דינו

דינו של הרמ"א ז"ל וסייעתו דמחמירין בה"ע שהנמלא
הריעותא מחיים הנ"ל שכבר ילאה מהרוב עכ"פ לפ"ז יש
לי לדון בנ"ד אף אם נמצא הסירכא אינה עוברת ע"י מו"מ
לפ"ד הש"ך הנ"ל דדן לה כהפשטת ליחה בעלמא ומשמע
וודאי דאינו ריעותא כלל מדלא מלריך אף בדיקה כלל וכבר
כתבנו דדברי הש"ע והרמ"א ז"ל מכחישין לי' וכיון שמלד
הסירכא אין ריעותא עלת מלד ההיפוך הדקין דהוא בוודאי
ריעותא אף שהוא רק ע"ש סופו ללקות כמ"ש תוס' חולין
דנ"ז מ"מ וודאי ריעותא הווי' וכמו עובדא דמיש ברהב
הנ"ל עכ"ז י"ל שגם דא לא תברא ויש לי לדון קלת בדבר
הזה בעזה"י דאם נהפוך היה ריעותא אף מחיים במקום
שיש ריבה ומבוא להריעותא הבוא ועמין הסיבה הזאת
בעלמותה אינה ריעותא כלל כגוונא דנ"ד די"ל דלא מיקרי
ריעותא כלל רק לס' הספק בעלמא בלתי ריעותא כלל
ונמא אמינא לה מעניני טרפות הריאה אשר ענייניו רואות
כי רבות הקפידו ז"ל על עניני ריעותא שבה עד שהגבילו
בה רבותינו הגאונים ז"ל דיני תר"ל שיותה מובדלת בזה
מכל איברי הבהמה השולי' ג"כ בנקבים ולקותות וכיודע
ועכ"ז לעומת זה מלינו ג"כ להיפך ממש לדון לפעמים
בקולא גדולה שאדרבא הריעותא יסתייע עוד להכשיר ולהלק
הטרפות הברורה כמו שמלינו בדין אטום בריאה שהוא
בעלה טרפה מוחלטת ובמקום שיש לתלות בביעה שוב
אנו דנין דאטום בא מחמת הביעה והבירה וכן בינוי
מראה בריאה דג"כ הוא טרפה בעלמותה ומ"מ במקום
ביעה ומוגלא דן לה הרא"ה ז"ל דמחמת מוגלא היא
והכשרה לגמרי כמ"ש בי"ד סי' ל"ח ס"ג הרי שבמקום די"ל
שהריעותא היא סיבה להמעשה המטריף שנסתלק מעשה
הטרפה ונשארה רק הריעותא והכשרה וכללא היא
בכל עניני טרפות שהולכין הכל אחר הסיבה והמבוא
להמעשה הטורף ותולין במקום ספק בדבר המלוי והנראה
לעינים ומעתה אני דן בזה בדרך קו"ח אם מועיל סיבת
הריעותא לסלק מעשה הטרפות גמורה מכ"ש שי"ל שהסיבה
הבר כאין ריעותא כלל שמועיל לסלק ענין הריעותא עכ"פ
במקום שיש לתלות שענין הריעותא נתהווה מכח הסיבה
הנ"ל וכן הוא הענין בנ"ד דוודאי שיש לתלות ענין ההיפוך
הדקין שנתהוו מכח הסירכות דמשכא עובא ונגוזו ממקום
מושבם וכמעט עפ"י אומדנא שכן הוא ועכ"פ שהוא ענין
מלוי לתלות בזה באופן דלפ"ז ענין הס' טרפות דהיפך
דקין הנ"ל הוא ס' השקול בעלמותו בלי שום ריעותא כלל
שוב ממילא דהדר דינא לדון מכח הא דרב הונא דיש חזקת
היתר מכח רוב בהמות אינה טרפות שגם דעת הרמ"א
ז"ל וסייעתו המחמירין בה"ע מחיים הוא דוקא במקום איזה
רעותא שבוודאי ילאה מכח הרוב בהמות הנ"ל משא"כ בנ"ד
דתלינן הכל בהסירכא שזו אינה ריעותא כלל בדקין וכש"א
כמו שביארנו למעלה וגם ביארנו שהסיבה בלתי ריעותא
יכולה להסתלק מעשה דבר הריעותא הנלמח מהסיבה
דלפ"ז גם הש"ע דעמין ההיפוך י"ל דל"ה ריעותא וממילא
דנשאר רק ס' השקול באין ריעותא דלכ"ע יש לנו חזקת
היתר מטעם רוב בהמות א"ע ושגם רבינו הרמ"א ז"ל יודה
בזה להש"ך ז"ל להקל בהפ"מ הנ"ל, [וא"ל כיון שעכ"פ
יש ס' השקול ה"ע שי"ל ג"כ שילאה מהרוב דא"ע לפי
סברת התב"ש הנ"ל דהרי הרוב בהמות אינם ג"כ בה"ע כלל
דז"א דהא י"ל להיפך ג"כ דאדרבא מאחר דביארנו בטוב
בס"ד שאין כאן בגדר ריעותא כלל שוב נאמר ונדון דמכח
הרוב בהמות א"ע שגם זאת אינה בגדר ס"ע כלל והיא
בחזקת כשירה וודאות וזהו נראה ברור שהרי בכל עניני
רוב שלריכין לדון הכל במקום ספק ואעפ"כ אנו דנין דבר
המסתפק בכלל רוב והכל במקום דליכא ריעותא כנ"ל
והדברים עתיקין אלא דעכ"ז כאם שהסירכא חזקה ואינה
עוברת ע"י מו"מ מסתפינא להקל מחמת שעכ"פ לרוב גדולי
האחרונים הפר"ח ותב"ש ונוב"י לדידהו חשבי לה לריעותא
וס"ל שלריך בדיקה עכ"פ לזה לריך עדיין אנו להתיישב
בד"ז להקל או לא ואמנם בעוברת ע"י מוס שבזה גם
להתב"ש ושאר האחרונים אין כאן ריעותא בדקין וכש"א
נעכ"ד נלדד להקל לד' הש"ך בשי' ט"ז הנ"ל ושגם המולקין
י"ל דיודו בזה כנ"ל וגם כי יש סניף בזה להקל מלד ה"ם
כמש"ל עלת בדבוקה ממש אשר האומדנא בזה דלא ישינו
למתכונתם הי' נלע"ד דלא ימלט מס"ע עכ"פ ועכ"פ
בהסירכא שעוברת ע"י מו"מ עלה בידינו בעזה"י ללדד בהא
דהיתרא יפה כ"ז כתבתי למלאות שבוקשו להלכה ולא
למעשה ומחמת הטירדא אסיים הנה והו"ב ידידו כו' :

אחר זה עיינתי בבה"ע החדש עם פר"ת הביא כעין
עובדא דא בשם ס' תבואת הר הכרמל ואין הס'
הלז בידי ובעת מלאתי בס' קהלת יעקב שנדפס מחדש
לס"ג מהר"י מקארלין זל"ל ג"כ כעין נידון הנ"ל והעלה
להקל בהפ"מ :

סימן כא

ע"ד ריאה אחת שנמלאת סירכא עוברת ע"י מיעוך
ומשמוש בקילוף הליפורן הנהוג בזמנינו ושוב בדקו
ע"י רוק ובילבלה הריאה שהורה בה הכה"ס ומ"ל אחד בעירו
לאיסורא והשבתי כי יפה הורה, דהרי באמת בעיקר
הדבר על הראשונים אנו מלטערין בהנהגת בדיקת מו"מ
בריאה ע"י קילוף הליפורן, והדברים עתיקין, ואולם
גדול המנהג כמבואר בס' כ"א בארוכה בשם הגאון מהר"ם
זל"ל. ועי' גם בשו"ת תפארת לבי להגאון מהאמבורג זל"ל
שהאריך ג"כ בשו"ע לקיים מנהגן של ישראל כי תורה הוא,
ומעתה במאי דקמן אשר נוסף בה עוד דברים בגוי' כי
בבדיקת הרוק בילבלה הריאה ועכ"פ כי נעדרה בכאן בדיקת
הנפיחה לגמרי שלדעת התב"ש והבא"פ וח"א דטרפה ומדברי
השמ"ג סי' ל"ט מ"ה ס"ק י"ב במשבלות שם שלידד להקל
בזה שהסירכא עוברת ע"י מו"מ בהעדר הבדיקה של נפיחת
המראה אין ראי' ג"כ לנ"ד שדבריו ז"ל לפי שורת הדין והנהוג
בימי רבותינו הט"ז והש"ך זלה"ה ועיין בשמ"ג הי' ל"ט
ס"ק ל"ג בשפ"ד שהי' לאסור בדיקת לפורן לגמרי ואעפ"כ
כתבו גם בהסירכא עוברת מו"מ במקום שיש עוד ריעותא
דיש להטריף ומכ"ש בנ"ד דהל הטברת הסירכא הי' ע"י
קילוף הליפורן והנהוג בזמנינו שיש להטריף בעילה כ"ד
ולזה גם הא"ז הגאון בשו"ת גב"ש זל"ל הי' מ"ע דמטי בי'
להתירא בעובדא כעין דא י"ל דגם הוא ז"ל איירי בעוברת
ע"י מו"מ לחודא ובזה מיקל שם בהפ"מ בהעדר בדיקת
הנפיחה משא"כ בנ"ד באופן דבנ"ד אשר כל הריעותא
חיברה לה יחדיו אשר הסרת הסירכא הי' ע"י ק"ל
והעדר בדה"נ עכ"פ ובפרט שבילבלה הריאה במקום הסירכא
מנום וודאי דיש להטריף ומי אשר יכריע להקל בזה, לנגד
גדולי המורים הנ"ל א"ד המדבר למען האמת והשלום
בעה"ח כו' :

סימן כב

עובדא הוי בקרי' קטנה שנמלא בבהמה אחת כיסה
בכליות ובה מים כמראה דם ממש ומגיע עד
הלובן וגם של הלובן במקלתו והכשיר הרב דק"ק הנ"ל
ושאלתי גם אני הטני לחוות דעתי הטני' בזה לנגד
החולקים על הוראתו בזה וזה אשר השבתי שיש להקל בדבר
אחרי שכבר הודה המ"ל הנ"ל באחרי' להתירת עפ"י איזה
לדדי היתר שיבואר אי"ה ואמנם מוכרח אני להאריך קלת
יען ראיתי להרה"ג בעל הב"ח זל"ל שכ' דבמראה דם על
הלובן נ"ע לדינא כיון דהל הטעם דאו"ה הובא בד"מ סי'
מ"ד ובש"ך שם בהא דהבר כמראה דם משום שהכוליא
בעלמותה כולה דם ולהכי לא הווי' לקותה ובלובן ל"ש זה
אשר בגלל הדבר הזה להמחמירין במראה דם וכעדות
הרמ"א

הרמ"א ז"ל שכן המנהג ממילא דגם בדה על הלובן יש להטריף והנה דברי הרב הב"ח הנ"ל ממקום קדוש יהלכון הוא הגאון המובהק בדורו בעל תב"ש ז"ל שהאריך בסברת הנ"ל דבלובן הכוליא דל"ש טעם או"ה הנ"ל דיש להטריף והגאון הנ"ל הוסיף עוד דגם מש"ש בהש"ע סי' הנ"ל בדין כוליא שאדימה כולה או מקצתה כשרה כיון דגם בזה הטעם משום דהכוליא מלאה דם דלפ"ז בלובן שאדימה טרפה לכ"ע [ואידוש בעיני קצת על הר"ב הב"א ז"ל שבמחמכ"ת לא ביאר בזה יפה בדין כוליא שאדימה שהעתיק בחבורו לדינא ממש כלשון הש"ע וגם בזה הו"ל לבאר דבלובין עכ"פ טרפה, לפי שיטתו שאח"ז שיטת התב"ש בזה לענין ביצה עם מראה דם בלובן כנ"ל ומכ"ש לענין שאדימה דבזה לכ"ע טרפה וכמו שביאר יפה הגאון תב"ש ז"ל וכמבואר להמעיין בדבר]:

ועתה נבוא לעיקר הדין בזה, ראשית הדברים נעיין בהגהת הרמ"א ז"ל אשר להורו אנו הולכין הנה במה דס"ל למרן המחבר ז"ל לעיקר במראה דבש דכשר כאשר הליג בהש"ע סי' מ"ד ס"ב דעת המכשיר בסתם ודעת המחמיר בשם יש מי שאוסר וכפי אשר ביאר מר"ן ז"ל בחבורו הב"י מדברי הג"א בשם הה"ג דפסק דהמראה דם דכשר וראייתו מדלא כללו הגמ' בהדי עכורין והרוחין דטרפה ומזה למד הרב"י דגם המראה דבש כשר מכח סוגיא הנ"ל, וממילא דלפ"ז להיש מי שאוסר והרמ"א ז"ל החזיק במנהג שכן המנהג ממילא דלפ"ז גם במראה דם יש להטריף ויפלא לפ"ז דלמה לא הגיה הרמ"א ז"ל גם לענין מראה דם וכבר התעורר בזה זקיני הגאון בעל תוי"ע ז"ל בספרו לחם חמודות והשיב ע"ז דו"ז הש"ך ז"ל שלא ראה דברי הד"מ בזה שכתב דלענין מראה דם יש עוד טעם אחר של או"ה שהכוליא כולה דם ואין זה לקותא וע"ש שכ' שהגאון הנ"ל חזר והודה לו והשיב דבספרו תורת האשם תיקן ד"ז ולפי סברת הבעל תב"ש הנ"ל עדיין הקושיא הנ"ל במקומה עומדת שהרי לפ"מ הכתי לדינא לענין הלובן שבכוליא בזה ל"ש טעם דאו"ה הנ"ל לפי שיטתו כנ"ל והנה במים זכים קיי"ל דאפילו במקצת הלובן כשר כמ"ש הט"ז ס"ק ט' וכ"כ הש"ך וכל האחרונים זללה"ה מאח"כ במראה דם דיש להטריף אף במקצת הלובן כדעת התב"ש הנ"ל אעכצ"ל כמ"ש הגאון בעל תב"ש ז"ל בעצמו דגם במ"ד בהלובן י"ל כטעם או"ה היות הכוליא מלאה דם י"ל דאישתרובי אישתרבב גם בהלובן והכי משמעות ג"כ פשטות לשון הש"ע בהסי' שם בדין כוליא שאדימה כולה כו' דכשרה ומשמע דגם האדימה במקום הלובן דכשר ועכצ"ל דגם בזה י"ל דאישתרובי כו' כנ"ל:

והנה דמה דכוליא שאדימה י"ל דהוא רק המראה אדום כמראה דם יתכן דבזה י"ל יותר דאישתרבב האדמומית גם על הלובן ולא בדם ממש מ"מ נקטינן מזה מיהא בכ"ד דהי' ג"כ רק מראה דם ובטעם אחר הטועם נרגש טעם מים ממש דיש להכשיר גם על מקצת הלובן כנ"ל, ועכ"ז לכאורה דמילתא אמינא דגם בל נצטרך לדחוק הסברא דאישתרובי אישתרבב אשר גם התב"ש שם חשבו לדוחק ועכ"ז יש ליישב הקושיא הנ"ל על הרמ"א ז"ל עד"ז דהנה בהסעיף שאח"ז שם כ' הש"ע דאם הכוליא כולה שלמה ויפה רק דהלקותא בהלובן לבד ג"כ טרפה וראיתי בס' כרו"פ דכתב דבזה דהלקותא רק בהלובן צריך שימשך הלקותא בכל הלובן דווקא ולא במקצתו והביא ראי' לזה כאשר יבואר אי"ה והנה בט"ז ס"ק ח' כתב שם לענין מים זכים על הלובן דקיי"ל דכשרה הוא דווקא במקצתו ולא בכולו וכ"כ בס' הב"ח וש"א לדינא ומעתה יש ליישב על נכון קושיא הנ"ל בהרמ"א מדוע לא הגיה להחמיר לענין מראה דם אם פשטה הלקותא בהלובן דבזה ל"ש טעם או"ה וד"מ הנ"ל דז"א דנראה וודאי לפי סברת או"ה דלהכי לא הווי מ"ד לקותא בהכוליא משום דבלא"ה טבע הכוליא כולה דם ולפ"ז גם בפשטה המ"ד גם על הלובן אף דבהלובן ל"ש הנ"ל מ"מ מהראוי שנדון עכ"פ שענין הלקותא הנ"ל הוא ממש רק בהלובן לבד שהרי בכוליא בעצמותה חוץ הלובן הא לא נחשב מראה דם לשום לקותא מפאת שטבעה כך כדברי או"ה וד"מ ממש רק בלובן לבד נחשב זאת ללקותא כנ"ל וא"כ יפה עשה רבינו הרמ"א ז"ל שלא הגיה כלום במ"ד להיות נפ"מ בהלובן כנ"ל שבאמת ז"א דבממכ"פ אין נפ"מ כלל לדינא בזה דאם פשטה המ"ד בכל הלובן הא גם במ"ז טרפה בהש"ג כנ"ל ופשיטא דלא גרע זה ממ"ז רק בהי' מראה דם במקצת הלובן וממילא דגם בזה שייך טעם או"ה והד"מ הנ"ל דמשום דהכוליא כולה דם אין זה לקותא כלל רק בהלובן לבד ולפ"ד הכרו"פ הנ"ל בהש"ג דהלקותא רק במקצת הלובן הדין דכשרה כנ"ל וא"ש דלא נצטרך לדחוק נסברא דאישתרבב כנ"ל ואפ"ה בהש"ג כשירה וממילא דגם לפ"ז בכ"ד שהיו רק על מקצת הלובן דיש להכשיר לפי הנ"ל ואם ננקוט כדעת האחרונים שחולקין על דעת הכו"פ הנ"ל וס"ל דגם בהלקותא על הלובן לבד גם במקצתו בלחוד ג"כ טרפה וכ"פ בס' חב"א שם ג"כ דלפ"ז צ"ל כתי' הב' הנ"ל ועכצ"ל כתי' הא' הנ"ל דגם בלובן מראה דם שייך סברת או"ה די"ל אישתרבב האדמומית גם אל הלובן כנ"ל ויהיו עוד יותר קולא לדינא דגם כמ"ד בכל הלובן דיש להכשיר כנ"ל:

באופן דבכ"ד לכל השיטות הנ"ל בדברי רמ"א ז"ל דיש להקל כנ"ל:

גם מרווחנא בסברא הנ"ל שכתבנו דבמראה דם בכוליא שהגיע גם על הלובן דלא נחשב להלקותא בכל אופן רק בהלובן לבד דבזה יש לנו עוד סניף גדול להתירא הוא דעת רבינו הראב"ד ז"ל בס' תמים דעים שהביא הפר"ח בשמו על הדין דהש"ע דבשהכוליא כולה שלימה והלקותא רק בלובן דפסק הש"ע דטרפה וע"ז הביא הפ"ח בשם ס' ת"ד להראב"ד ז"ל דפסק דכשרה ודייק לי' משפטות לשון הגמרא בחולין [דר"ה ב' שם דקאמר והוא דמטי לקותא למקום החרין דקשה טובא ממנ"פ אם לא נתפשט על הלובן הא קיי"ל דכשר ואם נתפשט על הלובן ג"כ הא בלובן לבד טרפה אע"כ דבאמת בלובן בלבד דכשרה גם למ"ש הפליתי בישוב קושיא זו, דהכ"מ דבלובן לבד צריך שיהיו הלקותא בכל הלובן א"כ ממילא דבכ"ד דהווי' הלקותא רק במקצת הלובן דכשרה כנ"ל [זולת למש"כ בח"ש שם לחלוק על כל האחרונים שהביא הש"ע דס"ל כפי' הגמ' דמטי לקותא למ"ח שר"ל דגם בהחרין גופא במקצתו עכ"פ רק כפשוטו דעד ולא עד בכלל ומה שלקחו האחרונים מד' הרשב"א בחודשיו שכ' והוא שיגיע בחרוץ דר"ל ע"ד והגיע בשלים דגיטין ר"פ הבולא כו' עיי"ש בארוכה דלפ"ז ליתא מעיקרא לקושיית הראב"ד הנ"ל עיי"ש בארוכה ולענ"ד הקולמס יגה"ר מד' הרשב"א ז"ל בתה"ב כדעת האחרונים הנ"ל שכ' שם דבלקותא גמורה שהרופא גורדו כו' ולא הגיע בהחרין דכשרה כ' בזה"ל מהי אמרת כל שהגיע ללקותא כזו בוודאי יעבור עד מקום החרין חולה היא זה ומסוכנת וכשירה דהא אי בדרא לה סימנין הדרא בריא עכ"ל ולפ"ז נראה לכאורה דאין הלקותא בהחרין גופא דאין לנו לדון מכח דסוף החרין ללקות לפ"ד הרשב"א הנ"ל ולומר דמצד עצם הלקותא דהכוליא כל שהגיע עד מקום החרין שהרי בהא דאין כוליא לעוף כ' הרשב"א ז"ל שם משום דאין לובן בכוליא דעוף הרי דהכל תליא בהלקותא דלובן דווקא ואף דיש לדחות ראי' הנ"ל בדרך דוחק קצת מ"מ נראה לי לכאורה יותר מזה כהסכמת רבותינו גדולי האחרונים הנ"ל ואין כאן מקום להאריך בזה]:

ועכ"פ כיון דהכל בספיקא ואם מליט דבמראה דבש כשר כהסכמת הש"ע וודאי דכשר בכ"ד ואף לפי דעת הרמ"א ז"ל שוב יש לנו סניף גדול דעת הראב"ד ז"ל הנ"ל דבכ"ד ג"כ הלקותא רק בלובן ועדיף יותר דהוא רק במקצת הלובן דלדעת הגאון בעל כו"פ ז"ל גם להש"ע ורמ"א ז"ל כשר כנ"ל:

גם יש לדון בכל הנ"ל בדרך ס"ס בפלוגתא דרבתא כו' להקל כה"ג ובמבואר ומכ"ש למ"ש בפלתי שם דבעינן לקותא בלובן לבד יש להקל בספיקו והרי בנ"ד נחשב הלקותא רק בלובן לבד כנ"ל [ומה"ט נ"ל דגם במראה דבש בלובן לבדו ובפרט במקצת הלובן דיש להקל בספ"מ דהרי ב"ז נתפס בספק פלוגתא ועדיף יותר דהרי העיקר לפ"ד הש"ע כדעת המיקל שהביא בלובן כתם וכמש"ל] , והנה בעיקר דברי הגה"ג והג"א זללה"ה שהשוו במראה דם ורא"יתו מדלא כללו הש"ס בהדי עכורין וצלולין הביא התב"ש בשם היש"ש ז"ל דאדרבא מדק איפכא מדלא כללו בהדי מים זכים משמע דטרפה ולענ"ד היו נ"ל ליישב דברי הגה"ג ז"ל דלשיטתו אזיל דהנה בדין כוליא שהקטינה עד כפול ועכה דס"ל להגה"ג דכפול ועכה כשרה והובא בב"י בזה הסי' והביא ג"כ מה שתמה עליו הר"ן ז"ל דבגמ' אמרינן עד כפול כו' והא קיי"ל דכל שיעורי חכמים להחמיר כמבואר בחולין כ"ה א' והו"ל לומר עד ועד בכלל ולענ"ד ליישב קצת דברי רבינו הה"ג ז"ל בזה דס"ל ענין לקותא דכוליא והאי דחידוש הוא שחידשו רז"ל בזה דהא נטלו לגמרי הכליות כשירה [עיי' חולין מ"ט א"א בטרפות זהל"ז בדברי שהתבה מכאן כו' ואכמ"ל בזה] ובכ"מ אמרינן בכה"ג אין לך בו אלא חדושו לזה ל"א בזה עד ועד בכלל וממילא דמתיישב היטב גם ד' הגה"ג הנ"ל דבפשיטות להקל במראה דם שפיר דן לי' מדלא כללו בהדי עו"ש ממילא מדחידוש הוא כל עיקר הטרפות בזה דאין לך אלא מה שחידשו רז"ל לסדיא כנ"ל , אלא דלפ"ז למה שפסקו כמעט כל הפוסקי' ז"ל וכ"פ בפשיטות הש"ע ג"כ בדין כוליא שהקטינה דכפול לפ"ז מהראוי לפסוק גם במראה דם דטרפה ואיך מביא דברי הה"ג ז"ל בענין לקותא במראה דם בהתם למיקר כדבריו להקל כנ"ל. לזה נלענ"ד ליישב תמיהת היש"ש הנ"ל בפשוט , דהנה מהסוגיא דדל"ה הנ"ל פשיטא דל"ק כלל דהא הדין דמים זכים כבר הביא הגמ' רק נדקדק קביא כמ"ש התוס' שם דבוותא הגמ' רק לסוגיא דאין כל הלקויות שוין משא"כ בהא דעכורין וצלולין דטרפה הקשה הגמרא בדרך פשק ודינא קמ"ל שפיר הוכיח הגה"ג מדלא כללי' בהדי' גם ענין הלקותא דמראה דם כנ"ל אלא דגם מהגמ' דחולין דמ"ח ע"א דקאמר שם מ"ז הברה תליא מוגלא ע' ובמש"ש הסוה בכוליא איתמר ג"כ לא קשה מידי לענ"ד כמ"ש בכ"מ בש"ס אטו תנא כרוכלא לחשב וליזול ולא נקט רק הדא מגכון רק בהגמ' דדה"ס הנ"ל דמונה והולך כמה פרטי לקויות להחמיר בזה כמש"ש ומ"ז כשירים ל"א אלא דאילי כו' והי אילי ומי ל"א כו' ועכ"פ כיון דפריש יותר מהדא לאיסורא שפיר הוכיח הגה"ג ז"ל מדלא פריש ומנה ג"כ הלקותא דמ"ד ש"מ דכשרה , ועכ"פ לדינא קשה מאוד לדחות דברי גאון הגאונים הקדמון הגה"ג זללה"ה כידוע בפ"כ רבותינו הראשונים זללה"ה בדבריו ד"ק , ומטעם זה נ"ל עוד בדעת מרן הב"י דלא נחית בהא דמראה דם לסברת האו"ה מטעם דהכוליא כולה דם כנ"ל שהרי לא הביאו כלל בספרו ב"י האריך רק דברי הג"א בשם הגה"ג ז"ל וא"כ לפ"ד תשובת הרשב"א ז"ל דס"ל במראה דבש דטרפה ע"כ דלא ס"ל ראיית הגה"ג הנ"ל ובמש"ב בב"י ג"כ וא"כ ממילא דגם במראה דם מהראוי היה' טרפה לפ"ד ז"ל והרי דברי הש"ע אינם מורים כך דבמראה דם נקט הש"ע בפשיטות להיתרא והליג ענין המחלוקת של הגה"ג ות' הרשב"א זללה"ה רק לענין מראה דבש כנ"ל וכל מה שהשיב דו"ז הש"ך ז"ל בזה מטעם ס' או"ה הנ"ל . זהו יש לו מקום בד' רמ"א ז"ל שמביא בד"מ שלו בהגהת ס' או"ה הנ"ל משא"כ בדברי המחבר ז"ל דא"א לומר כן כנ"ל ונבאר קושיית זקינו הגאון בעל תוי"ט הנ"ל , ואמנם לפמ"ש מתרלתא דא דוודאי אף דראיית הגה"ג ס"ל למרן המחבר דלאו מוכחת הוא ולפ"ד הרשב"א בתשובה דלא ס"ל הראי' הנ"ל ושארי דחיות לא נשגו אבל עכ"ז לענין עיקרא דדינא דמפורש יוצא מפה קדוש הגה"ג ז"ל להתירא וכ"ז שאין לנו ראי' מכרעת מהש"ס לסיפק נקטינן דדבריו ד"ק וקם דיה אלא דהא במידי דאיירי בי' היינו לענין הלקותא דמ"ד משא"כ לענין הלקותא דמראה דבש דלא איירי בי' כלל רק מכללא שמיע לי' מענין ראייתו הנ"ל ומאחר דבש"ס הראי' לאו מוכחת לכ"ע שהרי הרשב"א ז"ל לא ס"ל בהכרח הראי' הנ"ל ומלינו בדבריו מפורש לסיפק במראה דבש להחמיר שפיר מביא מרן ז"ל ב' דיעות בזה וא"ש כנ"ל נכון בעזה"י וזה כלל נכון לפע"ד בהלכתין שניאין בעין זה ובזה מתיישב ג"כ ביותר מה שפסקינו ע"ד רמ"א ז"ל לפמ"ש התב"ש [וכ"ה גם הפרו"ח] דבלובן הכוליא ל"ש ס' או"ה הנ"ל והדק"ל דלמה לא הביא הרמ"א ז"ל גם לענין מראה דם דנפ"מ בהא"ג ללובן כנ"ל ולהנ"ל א"ש היטב דרמ"א ז"ל כאמה מהגהת קמ"ל והנה באמת רק נידון מראה דבש דבזה מלינו מפורש ד' הרשב"א ז"ל להחמיר וה' הגה"ג ז"ל בזה לא מלינו מפורש משא"כ לענין מ"ד דמפורש ד' הה"ג ז"ל להתירא אשר דבריו ד"ק ובפרט במקום דלא מלינו מפורש לסיפק ולזה נקטינן כוותי' בזה ולק"מ קושית אא"ז הגאון תוי"ט זצ"ל כנ"ל ואת"ש ג"כ מה דהתמו בעלי הש"ע בדין כוליא שהאדימה כולה כו' דכשירה משמעות הדברים נוטה בוודאי דגם בלובן כשירה וכמש"ל ומטעם דנקטינן כוותי' דהגה"ג ז"ל דמ"ד כולה כשירה וכנ"ל ולק"מ תבנא לדינא בנ"ד שהבר שיהיו בעזה"י יש כמה צדדים להיתרא ובפרט לפי מ"ש בנלענ"ד שלענין הלקותא דמראה דם נקטו הבעלי הש"ע העיקר כדעת הה"ג בלהי שום חולק כנ"ל , ועכ"פ בצירוף כל עניני ההיתרים הנ"ל די"ל דגם הגאון בעל תב"ש זצ"ל לא יחמיר במקום הפ"מ כנ"ד ובפרט שהבר הורה בה להקל ולא מהדרינן עובדא כעין דא גם יש לצרף עוד להיתרא מ"ש השואל כמ"ל הנ"ל דבטעם החיך נרגש טעם מים ממש רק חזותו הוא מ"ד יתכן דגם הגאון הב"ש ז"ל יודה די"ל וותר הסברא דאשתרבב בלובן ג"כ כנ"ל ואני מוסיף על דבריו דמטעם שינוי מראה אין חשש לפ"ד התב"ש שהחמיר בכוליא שהאדימה בלובן די"ל דחולין בה עיי' יו"ד סי' ל"ח לכן לענ"ד להקל בהפ"מ ויפה הורה המורה הנ"ל הה"ד המדבר למען האמת והצדק והשלום בעה"ח כו' :

סימן כג לרב ומ"ץ א'

בדבר דדק לן מע"ל בנידון שאלה א' בפרה חולבת והיא צולעת זה כשיר וקלה בקיאין הגידו אבר כפי הנראה בשמע ירכה מה הדין לענין החלב וגביות אבר ממנה וגם מה משפט הכלים שנשתמשו בהם מה שהעיר מע"ל להשוה ראי' להקל מדין שוף הדרס המבואר בשלה דל"ד וקיי"ל בש"ע או"ה סי' תל"ה דשוחטין אותו ביו"ט ובמש"ש המג"א בש"ח בשם הד"מ מטעם חזקת כשרות ולכאורה עלה ע"ד לעיין אם מועיל החזקה לגבי חלבה [וכה"ג בענין חזקת תרנגולת בש"ע לגבי הביצים עיי' ש"ך בשם"ס] כמבואר במס' כתובות די"ג אם מועיל ח"ב דהא לגבי בתה ואמנם במשנה הטיון ז"א ועשותא היא דא שהרי מבואר לסדיא בתוס' חולין די"א והר"ן והרשב"א זלה"ה דא"כ דבהמה מהני לגבי הגביעות , ומ"מ ראיית מע"ל מעוף ההרס דסי' תל"ח הנ"ל והכי באמת הרש"ל ז"ל ביש"ש מחמיר ודעתו מחמת הריעותא שגלה שלא לשוחטו ביו"ט והובא בט"ז ומג"א שם אלא דבנ"ד הרש"ל ז"ל הוא מתרי דדינא להקל טובא בנמצא כ"ז דלא איפסק כוותי' , בשוף דכין להרש"ל ז"ל וכן להרמ"א ז"ל ה"א לפי שיטתו בהל"ל יש מקום להקל בהפ"מ עכ"פ :

אלא דבלא"ה הראי' הנ"ל לענ"ד אין ראי' בזה די"ל משום שמחת יו"ט הקילו וכזה מצינו בכ"מ בדיני יו"ט ואף די"ל דבזה בשחטה דשן ימצא טרפה דל"ש שמחת יו"ט מ"מ כיון דשפ"י רוב היא בחזקת כשרות שפיר י"ל הסברא דמשום שיו"ט הקילו [וע' גם ט"ז שם] ומ"מ נלענ"ד

במקום

במקום הפ"מ בכ"ד יש להקל מטעם ס"ס ובפרט בס' שמוטה דיש ג' ספיקות ס' שמוטה וס' הפסיק רובי' וגם ס' איעכול רובי' ובפרט שדעת הרש"ל ופר"ח זלה"ה להקל גם בנשמט וודאי כל שאנו רואים שלא רובי' דס"ל שסומכים גם על בקיאתינו בזה (ואף דדנתי בענין בת"א בענין הספק אשר מסתפק לנו שמא יתברר הדבר חמיר טפי וכמ"ש התוס' ביבמות דף ע"א בד"ה נות ונפלה לפני יבם חרש לענין חשש טמפון ע"ש מ"מ בכל הך ספיקא דלדעת רוב הראשונים ז"ל כהרשב"א ז"ל דס"ס נידון מתור' רובא והרי מבואר ברש"י ז"ל בחולין די"ב וכ"כ הראשונים ז"ל על שמו דבכל הבהמות דבריק החלב ולא חיישינן לסירכות הריאה מטעם דסמכינן ארוב בהמות א"ע וכמש"ש אתמול אכלנו מחלבה כו' ועוד י"ל בזה ואכמ"ל) וכן ראיתי בשו"ת גב"ש לאא"ז הגאון זצ"ל בסי' וא"ו שנשאל ג"כ כגוונא דל"ד בפרה נולעת לענין הלבה ובש סי' עוד ריעותא דהי' נפוח עלם הקוליא והשיב הוא ז"ל דאף דאין להקל מטעם סברת הגמ' דשיגרונה נקטה משום דבזה נודע דע"י הכאה הוא מ"מ יש להקל מטעם ס"ס כנ"ל וכן ראיתי להס"ג בעל חכ"א בשער או"ה סי' כ"ה להקל בהפ"מ בזה אך מה שראיתי עוד להרב הנ"ל בשער הקבוע שכ' שיש להביא ראי' להחמיר לענין החלב מהא דקיי"ל בזבה ושומרת יום דטבילתן ביום ובעילתן תלוי' דשמא תראה ותסתור ואמרינן דה"ז גרגרן ולענ"ד ש"ה דיכול להיות שיתברר בוודאי האיסור משא"כ בנ"ד דאף בשאלת טרפה י"ל דכמוך לשחיטתה נתעכלו רובי' ועכ"פ לא יתברר האיסור בוודאות על החלב והגבינות שנתהווה ממנה (ובזה א"ל למש"ל בהג"ה וח"פ ומבואר) וכמש"ש הרב הנ"ל בעצמו לענין שהיית יב"ח דלא מהני בזה מטעם הנ"ל וכ"כ כל האחרונים ז"ל והוא פשוט, העולה דבנ"ד יש להקל בהפ"מ כהסכמת אא"ז הג' בעל גב"ש זצ"ל בזה כנ"ל

ה"ד ידידו הבעה"ח כו' :

אח"ז ראיתי בספר בית יצחק לא"א שנדפס מהדש על יו"ד שכ' הראי' הנ"ל מאו"ה הנ"ה ולא בא לנו למ"ש די"ל ביו"ע שאני גם ראיתי בס' הנ"ל שמשיג על הס' חכ"א הנ"ל בהראי' מזבה כמש"ל :

סימן כד להרב ר' יוסף נ"י

אשר נשאל בחלב פרה אחת שנמצא מעט מראה דם בתוך החלב לשבית מ"ש האחרונים בזה בשו"ת נ"ב וחב"י שיש לחוש בזה מטעם דדם נעכר ונעשה חלב ורומע"ל כ"י תמה ע"ז דבעיקר הפלוגתא דר"מ ור"י ור"ש כו' במס' נדה ד"ח לא קיי"ל כר"מ לפי הכלל בכ"מ דר"מ ור"י כו' וכ"ה בטוש"ע י"ד סי' קפ"ט :

ולענ"ד י"ל קצת דברי האחרונים הנ"ל עפמ"ש המג"א בסי' רע"ז שפילפל בהכמה בדברי הר' יונה ז"ל בענין דבש המוסק וע"ש במש"ש בתוך דבריו וז"ל וא"ל דנילף מחלב דזה חידוש הוא וכו' ולכאורה יש לתמוה על דבריו דבלא"ה לפי הכלל דר"מ ור"י הלכה כר"י ובפרט בהא דרבים חולקין עליו ויחיד ורבים הלכה כרבים וא"כ ממילא דלא קיי"ל כר"מ בהא דדם נעכר וכ"ח ול"ש סילפותא מחלב כלל בזה אך באמת מצינו עוד תנאים דס"ל כר"מ בזה כמ"ש התו' במס' שבת דף קמ"ד דגם רבנן כרע"ק ס"ל הכי וגם הת"מ כוותי' וכן מצאתי בשו"ת נב"י מהד"ת חי"ד סי' ל"ה שכ"כ לתרץ קושיית החכם השואל הגאון בעל א"נ ז"ל ע"ד המג"א הנ"ל ועיי' בתשובה הנ"ל שכתב שהר"י ז"ל אינו משועבד לדעת הרמב"ם והש"ע דפסקו לענין ווסתות דלא כר"מ עיי"ש ולפ"ז י"ל קצת דברי האחרונים הנ"ל דבנ"ד דהוא איסור מה"ת יש לחוש קצת לסברת ר"מ לפי הנ"ל לפ"ד התוס' דשבת הנ"ל (וגם בזוה"ק ובפע"ח יש ג"כ קצת ראי' לס' ר"מ ועיי' גם במג"א סי' תל"ד ס"ק ו' ואכמ"ל :

ואמנם כא זה כמה השובת בדבר ודעת לנבון נקל ואין להאריך דבלא"ה בגופא דדינא בנ"ד לענ"ד נראה בפשוט דיש להקל בה"מ לפי מה דנקטו רבותינו האחרונים שהשיב הש"ע סע"ז והש"ך זלה"ה דדם שמלחו ושיבשלו הוא רק מדרבנן דמדאורייתא קפידא באיסור דם דחזי לכפרה דווקא כמש"ש מנחות דכ"א ולפ"ז ממילא בנ"ד דגם דם זה פשיטא דל"ח לכפרה כלל במעט הדמומית בחלב הרבה ועי' חולין דפ"ז ע"ב במימרא דשמואל שם והכי קיי"ל וכיון דיסודו מדרבנן פשיטא דאין לחוש בנ"ד להא דדם נעכר וכ"ח כנ"ל וגם בלא"ה י"ל וודאי מה שגזרו רז"ל על דם שבישלו דעכ"פ מתחילה הי' עליו תורת דם ממש לפניו דחזי לכפרה משא"כ בהך דדם נעכר דמעולם לא הי' מראה דם גמו' בפנינו שיהי' לכפרה וידוע מש"כ התו' חולין דק"י ובנ"ד בענין גזירת רז"ל דאין לנו אלא במה שגזרו ז"ל להדיא :

ומה דקשה לפ"ז בהסוגי' דבכורות ד"ו ב' דקאמר הגמ' שם דחלב חידוש הוא משום דדם נעכר וכ"ח והרי שם דמה"ת איירינן ובלא"ה אין איסור דם כלל מה"ת להפוסקים הנ"ל דדם שבישלו רק מדרבנן אסור וכדומני שראיתי מכבר להגאון בעל הפלאתי זצ"ל שעמד ע"ז ובמ"א כתבתי קצת ישוב לזה אין זה מקומו ועכ"פ לדינא בנ"ד לענ"ד יש להקל בה"מ עכ"פ כנ"ל ה"ד א"ד הבעה"ח כו' :

סימן כה

בענין ביטול איסורין בדין היתר בהיתר אי בטל אי לא וקצת בענין דשל"מ ועוד כמה ענינים בזה בעזה"י הנני להעלות הנה מ"ש בחדושי משניות סד" בס"ד :

תמן תנינן פ"ט דכלאים מ"א צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זב"ז אם רוב מן הגמלים מותר מהלה על מהלה כו' הנה בפשטות טעם משנתינו בזה לא הי' צ"ל לכאורה לפרש מטעם ביטול לבד כמו בכ"מ ביבש דמב"מ דבטל ברוב מהא דאחרי רבים להטות דא"כ לפ"ז ק"ל קצת בהא דקתני במשנתינו דמע"מ אסור במאי קמ"ל בזה דפשיטא כיון דליכא רוב בזה היך הי' הו"א ענין מציאת ביטול כלל בזה והגם דבלא"ה יש לדקדק בזה דמאי קמ"ל מע"מ דאסור דהא מריפא דקתני רוב מן הגמלים מותר דמשמע מע"מ לא וכה"ג דייק הש"ס ברפ"ב דחולין ובכ"ד וגם דהדיוקים סתרי אהדדי ריפא לסיפא דקתני בסיפא דרוב מרחלים אסו' דהרי במע"מ ג"כ אסו' זהו צ"ק כ"כ דאורחא דמשניות כה"ג טובא ובפרט בכאן דבמסכ' מכשירין פ"ב המנא כה"ג טובא וסי' אפ"ל בזה במאי דקמ"ל מע"מ כו' דהא דא"ת נצמלם כסברת הש"ס דחולין דרפ"ב ובכורות די"ח ובנ"ד ועיי' תוס' שם ולפ"ז מתורץ גם קשיא הנ"ל דשפיר י"ל טעם משנתינו מחמת ביטול כמו שפירשו כמה הראשונים זלה"ה ול"ק במאי דקמ"ל מע"מ אסור דה"א כיון דא"א לצמצם תלינן דהרוב של גמלים וטעמא רבה אית ביה אדא כיון דמה"ת אין כאן כלאים לע"ע דמה"ת צריך טווי ואריג לרוב הראשונים זלה"ה ועוד די"ל בחזקת היתר יען לא הי' עליו עדיין שם איסור כלל קמ"ל דלא תלינן בהכי [או דאפשר לצמצם בזה] אבל אם נפרש בטעמא דמשנתינו כמו שמצאתי והאדי בשו"ת נב"י מהד"ת חי"ד סי' קפ"ו במה שהאריך שם בענין היתר בהיתר אם בטל או לא וכתב הוא ז"ל דלדעתו נראה עיקר דהיתר בהיתר ל"ב ומ"מ ס"ל למשנתינו דל"ר וגמלים שטרפן כו' דרוב מגמלים מותר משום דהא דלא בטל היינו דנשאר כמו שהי' אבל שם חדש עכ"פ בל יתכן להיות חל עכ"פ על המיעוט ונהי בנ"ר שטרפן דאכתי לא חל עליו שם איסור כלאים כלל כ"ז שלא נטוה עד שנעשה חוטין או שוטין עכ"פ ולזה החוט או השוט שנעשה אח"כ

נקרא

יוד

נקרא שם החוט הזה ע"ש רוב ונקרא חוט של גמלים ולא רחלים היותו מן המועט ולהכי שרי ובזה אסברה לך בדדמי הגאון הב"י ז"ל ענין החילוק בין צמר ופשתים שטרפן לבין חוטין שאסרו בתוספתא וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל ג"כ והיינו לפי שיטה הנ"ל דהיתר בהיתר ל"ב דבזה שנעשה מתחילה החוט קודם התערובת דחל עליו עכ"פ שם חוט של כלאים וצריכין אנו לבוא למנין ביטול שוב אמרינן שפיר דהיתר בהיתר לא בטל יעוש"ה. זה תורף דברי הגאון הנ"ל בזה ולפ"ז כיון דטעם העיקר משנתינו משום דעדיין לא חל שמו עליו כנ"ל וא"ש בפשטות מה דקתני מע"מ אסור דה"א דגם בזה כיון דעדיין לא נקרא חוט (או שוט) לא חל שמו עליו אף אח"כ כשנעשה חוט דיש לבטלו עכ"פ בשם חוט של גמלים ג"כ כ"ז שאין רוב של רחלים קמ"ל דלהומרא אזלינן ודווקא כשהמיעוט ש"ר או אמרינן דלא יתכן לחול שם חדש על המיעוט כנ"ל משא"כ במע"מ וא"ש כנ"ל:

והנה מראות נפלאתי ע"ד כבוד אא"ז הגאון בעל תוסי"ט ז"ל בסי' ל"ח בהלכות כלאים. שציין על מ"ש הרא"ש ז"ל בדין משנתינו צמר גמלים וצ"ר שטרפן אם רוב גמלים מותר וכתב הוא ז"ל דהרמב"ם והטור כתבו דמע"מ אסו' ופשיטא לי' דילא להם ממשנ' דפ"ב דמכשירין וכן ציין אח"כ בקנבוס שטרפן בפשתן אם רוב כו' ומע"מ אסור רמב"ם כו' ובמהמכת"ב של הגאון ז"ל תקפה עליו משנתו כי מה צריך להביא ממרחק לחמו והלא משנתינו הוא ערוכה ומפורשת להדיא דמע"מ אסור וכ"ה הנוסחא בכל דפוסי המשניות ובהמשנה דירושלמי ג"כ איתא להדיא וכן גם בכ"מ ציין על דינא דהרמב"ם דמע"מ אסור דמשנתינו הוא ומה דחזי לי לספוק בזכותא דמרן זקיני הגאון ז"ל י"ל קלא בכוונתו דקשיא לי' מה שהשמיט הרא"ש ז"ל הדין דמע"מ וע"ז כתב דפשיטא לי' ממשנה דתבי מכשירין הנ"ל דלהאר דברים ג"כ מע"מ לחומרא בכ"מ כגם כי לשו' ז"ל לא משמע כן ועפ"י הדברים הנ"ל יש לנו פרפרת אחת בס"ד דבאמת קשה על הרא"ש ז"ל שהשמיט הא דמע"מ כו' דלשיטתו אזיל שנראה שפירש הא דתניא דרוב מן הגמלים מותר דהוא מטעם ביטול וצ"ל לפ"ז מה דנקט המשנה הא דמע"מ כו' הוא רק דרך אגב כנ"ל אבל הרמב"ם ז"ל לשיטתו שנראה שפי' משנתינו כסברת הגב"י הנ"ל וכמו שאכתוב א"ה עוד בזה לזה שפיר צריך לבאר הדין דמע"מ ג"כ כנ"ל והטור ביו"ד שם העתיק לשון הרמב"ם בזה מחמת שאין נפ"מ לדינא כ"כ כנ"ל:

וראתאן עלה הי' ל"ל בזה דבלא"ה יש לתרץ ג"כ הא דקתני במשנתינו מע"מ כו' ע"ד שכתבנו אף לדעת רבים מהראשונים זלה"ה שמפרשי' מטעם ביטול דס"ל לשיטתם דהיתר בהיתר ג"כ יש דין ביטול מ"מ י"ל הרבותא דמע"מ אסור דה"א דהוי דבזה פשיטא דליכא למיתי עלה בהיתרא מתורת ביטול כלל מ"מ ה"א דשרי בלא"ה להיות אין שמו עליו כ"ז דליכא רוב ש"ר כנ"ל קמ"ל דלא כסברא הנ"ל. אלא דמדברי הר"ן ז"ל בתשובה סי' כ"ט שהביא ראי' מדין משנתינו דלג"מ כו' לענין חב"פ דחמץ שנתבטל ק"פ דאינו חוזר לאסור בפסח במשהו וכ"ה במרדכי פ"ב דפסחים וכ"כ הב"י שם בשם הסמ"ג שהביא ג"כ ראי' הנ"ל ממשנתינו עכצ"ל דל"ל כסברת הרב ב"י הנ"ל דהא"כ שפיר י"ל דחו"כ והכי שאני דמלבד טעם ביטול בלא"ה שרי דאין שם חדש חל על המיעוט וכמ"ש בגוב"י שם בעצמו דבר זה דדברי הסמ"ג הנ"ל הוא לנגד סברתו ז"ל עיי"ש מכ"מ מרווחים אנחנו בסברת הגוב"י הנ"ל ביישוב דברי רבינו הג' הרמב"ם ז"ל בהי' חו"מ הפ"ד וסייעתו דס"ל חב"פ חו"כ דלא תיקשי עליהם ראיית הר"ן והמרדכי וסמ"ג ממשנתינו די"ל דמפרשי לי' כסברת הגב"י הנ"ל וא"ש:

ובזה י"ל ג"כ במ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל בפ"י מכלאים ה"י שביים ואינו חושש לנימות ש"ל המעורבת

בהן מפני שאין חוטין של צמר המשמש החוטין אינן בטילין ובדברי התוספתא בזה וכתב הגב"י שם דס"ל דהיתר בהיתר ל"ב רק דהטעם מחמת שאין שמו עליו ולזה מחלק בין צמר לחוטין ול"י מה שכתבתי אין זה תוכרה כלל די"ל שפיר דגם רבינו ס"ל כגדולי פוסקים הקדמונים זלה"ה דהיתר בהיתר ג"כ בטל רק דרבינו ז"ל לשיטתו דס"ל דין חוזר וניעור לאסור כמשא ג"כ (עיי' ש"ע יו"ד סי' צ"ט ועי' שו"ע או"ח סי' תמ"ז ובבאורי הגר"א ז"ל שם לזה) צריכא לבוא בטעם משנתינו משום דאין שמו עליו וזה ל"ש בחוטין וכמ"ש הר"ב גוב"י בעצמו וא"ש:

עפ"י הנ"ל י"ל לתרץ קושיא עצומה מה שראיתי בגליון המשניות להגאון רע"ק איגר ז"ל שתמה ממשנתינו ע"ד הר"ן ז"ל בנדרים דל"ב שהאריך שם בביאור שיטת הרי"ף ז"ל בפסחים בסוגי' דפת שאפאה עם הצלי דהע"ג דריחא לאו מילתא מ"מ משהו מיהא איכא ותו"ד שם בקילור דהא דקיי"ל דין דשיל"מ דווקא בתב"מ היינו בדבר שיותר לאח"ז משא"כ בצמר שיש לו היתר גם עכשיו כההוא דפת הנ"ל דיש לאוכלו גם עכשיו עם בשר ואפשר לאוכלו בלא חלב עכ"פ ובכה"ג הו"ל ממש מין במינו לכ"ע להיות שניהם שם היתר עליו לכ"ע [אף לרבנן דר"י זבחים ע"ט חולין צ"ע ובכ"ד] לא בטל ואיך יתפרנס לפ"ז המשנה שלימה דל"ג וצ"ר שטרפן דבטל דהרי בזה פשיטא דשם היתר עליהן ולפ"ד הר"ן בשי' הרי"ף הנ"ל הא יש לו דין מב"מ ועדיף מיני' דלכ"ע ל"ב ע"ל והגאון הנ"ל שמח בצע"ג [וכן הוא בשו"ת הגאון הנ"ל סי' ר"ז ר"ע עיי"ש ולפמ"ש א"ש בפשטות דבאמת לדרך הר"ן בשי' הרי"ף הנ"ל י"ל דס"ל פירוש משנתינו בטעמו כסברת הגב"י הנ"ל משום דאחרי ההשתנות שנעשה החוט או השוט לא חל עליו שם חוט של רחלים רק של גמלים כנ"ל משא"כ בפת שאפאה עם הצלי הנ"ל כיון דל"ש ביטול בזה כנ"ל ממילא דיש עליו שם פת בשר [וכן בהך דמשלין בבילה דל"א בהא דמים ומלח הרגלי שמשך לענין ביטול מים ומלח לגבי עיסה שהביא הר"ן ז"ל שם דבכל הך דל"ש ביטול ממילא דהוסרים בתערובות להיות הדין הרגלי שניהן כמבואר שם בכל הסוגיא דמטעם ביטול אתינן עלה משא"כ במשנתינו אף דל"ש ביטול לשיטה הנ"ל מ"מ שפיר מותר מטעם הנ"ל וא"ש ול"ק כלל כנ"ל ואף דממ"ש בתשובת הר"ן הנ"ל להביא ראי' ממשנתינו לדין המין שנתבטל ק"פ דאינו חוזר וניעור כנ"ל מבואר דס"ל ענין טעם משנתינו מחמת ביטול דלא כסברא הנ"ל מ"מ אין זה מכריעא כלל שבמ"פ מלינו חזרה בד' הר"ן ז"ל מפסקין לתשובותי' ובפרט בזה שדברי הר"ן בנדרים שם סובב הכל בשי' הרי"ף ז"ל וא"ש ול"ק כלל כנלע"ד נכון מאוד בעזה"י לסלק חומר הקושיא הנ"ל. באופן דלפי הנ"ל הי' כלע"ד בפרט הזה בענין היתר בהיתר אם בטל או לא שהתעוררו בו בספרן של צדיקים זלה"ה די"ל דתלי' בשי' רבותינו הראשונים זלה"ה בהך דשיל"מ דלשי' הר"ן בשי' הרי"ף ז"ל י"ל שפיר דל"ב משום דה"ל מב"מ כזה דלכ"ע ל"ב משא"כ לפי שי' רש"י ז"ל וסייעתו בטעם דשיל"מ וגם עפ"י הנ"ל י"ל דתלי' ג"כ בענין הפלוגתא דפוסקים בש"ע או"ח סי' תמ"ז בהא דחו"כ לענין חמץ בפסח ודעת לנבון נקל:

ודרך אגב בהיותי בדברי הר"ן נדרי' הנ"ל במ"ש דשיל"מ כה"ג משום מב"מ כו' דנראה דהוא ג"כ רק מדרבנן כמשמעות לשונו ז"ל במש"כ דאחמירו בי' רבנן כו' [וגם עפ"ז הי' נ"ל ליישב קושית הגרע"ק ז"ל הנ"ל ואין להאריך] ועיין היטב ר"ן פסחים ד"ל ובר"ן חולין פג"ה בסוגיא דריחא מילתא ויש לפלפל בכ"ז טובא אלא שאין רצוני להאריך. ונשוב לענייננו, הנה בדברי התוספתא על משנתינו דחוטין שנתערבו אסורין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ג"כ דהשכ"ע דאסורין כנ"ל יש ג' סברות א' מש"כ הסמ"ג והובא בכ"מ מטעם דחוטין חשיבי ולא בטלי ב' מ"ש בתשו' הגב"י

הגב"י

נב"י הנ"ל לחלק דנאמר שנתערב לא חל שם חדש משא"כ בחוטין הנ"ל ג' מש"ה בתשובה הנ"ל אח"ז דפשוט היות חוטין ניכרין הן ובדבר הניכר ל"ש ביטול ועיי"ש בתשובה הנ"ל שהביא מתשוב' הרא"ש ז"ל שהבין ג"כ פי' התוספתא מטעם דבדבר הניכר ל"ש ביטול ובאמת שזה דבר פשוט מאוד בטעמו דהא דקיי"ל בכ"מ דיבש ביבש בטיל ברובא היינו בנתערב ואינו ניכר אבל בניכר האיסור בע"כ דצריך להסירו והוא פשוט בדברי הפוסקים וביו"ד סי' ק"ט ולפ"ז ניפלאתי לכאורה על מה שראיתי למאורן של ישראל הגר"א ז"ל בבאורי או"ח סי' תמ"ז ס"ק עמש"ש בתה"ד ובהגהת רמ"א ז"ל בענין החילוק דחו"ב דבלח אינו חו"ב משא"כ ביבש וכו' הגאון ז"ל ראי' מהתוספתא הנ"ל דבחוטין אסורין משום דניכרין ועומדין בפ"ע יש בו דין חו"ב והוי דומיא דפרורין שבתשובת הרשב"א והרמ"א ז"ל שם ובעניי בל אבין כלל לכאורה דבריו הקדושים דממנ"פ אם מטעם ניכר האיסור אתינן עלה הא בלא"ה בכ"מ דניכר האיסור ל"ש ביטול וכן דפת שנפל יין לענין אב"פ שם דחיישינן שמא ישארו פרורין וכ"ע בפס' כמש"ש וודאי אף שאינו ניכר כלל מצד עצמם שהוא משהו בעלמא מ"מ כ"ז שיש חמץ בעין עכ"פ ס"ל להנ"ל דחו"ב משא"כ בכ"ד לענין חוטין בכלאים אם באמת ניכרין הן הא ל"ש בלא"ה ביטול כלל וא"ל לבוא להך סברא דביבש הווי דין חו"ב ואין ראי' כלל מהתוספתא הנ"ל לדינא דרשב"א הנ"ל שוב נ"ל דיש ליישב דעת הגאון ז"ל בפי' התוספתא דס"ל דבוודאי אם ניכר החוט לגמרי פשיטא דל"ש ביטול כלל ומה קמ"ל התוספתא בזה וגם במאי דמחלק בין צמר ובין חוטין משמע דמאחר שעומד בפ"ע ואף שנתערב החוט ואינו ניכר כה"ג דבגמרא נדה דס"א בגד שאבד בו כלאים וכמ"ש רש"י ותוס' זלה"כ שם ולפ"ז נ"ל דס"ל לענין חוטין דאוסרין משום דביבש חו"ב כיון שעכ"פ החוט עומד בפ"ע וא"א להתערב יפה כ"כ כמו שנאמר דאל"כ קשה מ"ע דבתוספתא דחוטין ל"ב דבשלימא בהך דנדה שם בבגד שאבד בו כלאים דל"ש ביטול כמ"ש התו' ורא"ש זלה"ה שם דהתערובות גורם האיסור משא"כ בהא דתוספתא קשה דיתבטל בצ"ג שעדיין הבל היתר כמו בצ"ג ול"ר שטרפן ממש ועכצ"ל לפי הנ"ל משום דחו"ב ביבש ובזה א"ש דברי הגר"א ז"ל ומ"מ ל"ק על הסמ"ג דפי' בטעם דתוספתא משום דחוטין חשיבי די"ל דהסמ"ג לא ס"ל לחלק בדין חו"ב בין לח ליבש :

שוב ראיתי בתשובת נב"י שם שהאריך לבאר לפי פירושו בתוספתא דמטעם ניכר החוטין ל"ש ביטול דקמ"ל התוספתא שא"צ לטרוח לחפש אחריו ולבודקו והביא בזה דברי תשובת הרשב"א ז"ל בסי' רנ"ט , והנה עיינתי בתשו' הרשב"א שם ולענ"ד דברי הנוב"י בזה תמוהין דהנה יראה המעיין שם דדברי החכם השואל הי' בהך דנדה הנ"ל דבגד שאבד בו כלאים לא יעשנו מרדעת כו' ונ"א דלבטיל ברובא [כמ"ש תוס' שם] שהוא בבגד לבן שיש לו תקנה בליבונא משא"כ בא"א לבדוק דשפיר בטל כמו כלאים זרעים שבטל ב"א ומאתיים והשיב הרשב"א ז"ל שזה בוודאי אינו דהא נאמר שיש מקום לביטול בזה גם באפשר לבדוק לא הי' צריך לטרוח ולבדוק כמו שמצינו בכלאי זרעים כו' אע"כ מוכרחין לומר דבזה ל"ש ביטול כלל באמת והטעם בזה דבכלאים דנאסרו רק מכח תערובת ל"ש ביטול וכ"ד לבב"א דשם בטעמא תליא מילתא כו' כדברי תוס' ורא"ש ז"ל דנדה הנ"ל ושוב מחלק הרשב"א ז"ל שם בין כלאי בגדים לכלאי זרעים [וכוונתו בזה יען לפ"ד תוס' ורא"ש הנ"ל וכאשר היסכים הרשב"א לזה כנ"ל בטעם דל"ש ביטול בכה"ג דהתערובת גורם קשה באמת מכ"ז דבטל ב"א ומאתיים כנ"ל] ועכ"פ דבכלאי זרעים א"א שלא יפול בשדה פירות א' ממין אחר ותאסור את הכל או שיצטרך לברור ביד כל זרע אשר יזרע ולא ניתנה תורה למה"ש כו' אבל כלאי בגדים אין מין אחר מתערב אלא במקרה לעתים רחוקות שיתערב חוט של פשתן בבגד צמר ולפיכך לא ניתן להתבטל עכ"ד הרשב"א ז"ל שם בתוספת ביאור קצת בס"ד , מבוארין הדברים דכל היסוד דל"ש ביטול בבגד שאבד בו כלאים מטעם ס' התוס' ורא"ש זלה"ה בזה דכל שהתערובת אוסרן ל"ש ביטול אבל לולי זאת הי' מהראוי להתבטל אפילו בדאפשר ג"כ לטרוח ולבדוק וה"ז יתכן בכלאים גופא שנתערב משא"כ בדינא דתוספתא הנ"ל דחוט ש"ל שנתערב בצ"ג והרי שפיר יש בזה ענין ביטול החוט של"ר בצ"ג והדק"ל ממנ"פ אם מכירן ואפשר להסירו בקל הא פשיטא דל"ש ביטול ואם לענין שצריך לחטט דשייך ביטול בזה לענין עכ"פ שא"צ לטרוח קשה באמת מדוע לא יהא בטיל דהא בזה ל"ש ס' תוס' ורא"ש ורשב"א זלה"ה הנ"ל כנ"ל ובאמת שזו תמי' גדולה ע"ד הנב"י הנ"ל אם לא שנאמר דעת הגאון נוב"י ז"ל די"ל דבאמת גם במקום שצריך לטרוח ל"ש ביטול וזהו גופא קמ"ל התוספתא דלפי דעת השואל ברשב"א ז"ל שם שמדמה לכ"ז אבל באמת החילוק דבכ"ז א"א כו' כי ל"נ תורה למה"ש כו' ולזה גם שיש לטרוח ולבדוק נ"כ בטל משא"כ בעלמא אף לולי הסברא הנ"ל דהתערובת גורם האיסור ובזה שפיר מיושבים ד' הנב"י ז"ל אבל באמת בלשון הרשב"א ז"ל לא משמע כן רק כמ"ש מתחילה והוא כפשטא דגם במקום שצריך לטרוח ולבדוק שייך ביטול באמת לולי ס' תוס' ורא"ש הנ"ל וא"כ לפ"ז ממילא בהא דחוט ש"ל בבגד גמלים או ארנבים דל"ש ס' תוס' ורא"ש ז"ל [וכ"ה ס' רש"י ז"ל סוף תמורה עיי"ש] וא"כ לפ"ז נשאר קשה מ"ט דתוספתא דל"ב בזה , ולזה בע"כ צריכין אנחנו לבוא לדברי הגאון החסיד הא"ז ז"ל באו"ה סי' תמ"ז הנ"ל דמטעם חו"ב קאתינן עלה וכיון שזכינו לזה נתבאר לן סברת הגר"א זלה"ה בטוב טעם שהענין הוא כך באמת יען שהחוט ניכר במקומו ועומד בפ"ע אלא דמ"מ שייך בזה ענין ביטול מפאת שצריך לטרוח ולבדוק אחרי' כמ"ש בתה"ד הנ"ל , ואולם מאחר שעכ"פ הוא בעין וניכר במקומו שוב יש בו דין חוזר וניעור דדמי ממש ליבש ביבש ולפרורין שנתערב ביין או בעיסה כמש"ש בהש"ע משא"כ בריסא במשנתינו בצ"ג ול"ר שטרפן שאינו ניכר כלל אף במקומו ודמי ללח בלח דאינו חוזר וניעור וא"ש היטב בעזה"י :

והינני לבאר עוד ביותר בזה בשנקדים להבין עיקר הסברא במה שמחלקין הפוסקים בדין חו"ב במשהו בין לח ליבש ונראה דעיקר הסברא בזה כמ"ש בכ"מ דביבש אמרינן איסורא כמאן דאיתא משא"כ בלח ס"ל דאיסורא כמאן דליתא [עיי' בכורות דכ"ג] וכן הביאו בס' מק"ח סי' תמ"ז שכ"כ ובזה נתורץ ג"כ מה דקשה לכאורה ע"ד תשובת הר"ן וסמ"ג ומרדכי הנ"ל שהביאו ראי' ממשנתינו דאינו חו"ב הא בלא"ה צ"ג ול"ר שטרפן י"ל דל"ש כלל חו"ב כדקיי"ל בעלמא הלך כו' והרי אף לאחר שנתערב גם פשתן עמהם הא י"ל הלך ואתי צ"ג ומבטל לי' ול"ד כלל לחמב"פ שהכל במשהו משא"כ בכ"ד דכל מה אנו דנין בכלאי בגדים במשהו הוא רק מכח צ"ר ופשתן שנתערבו כס' תוס' ורא"ש ז"ל הנ"ל והרי י"ל הלך כו' ומצד צ"ג הא שפיר יש דין ביטול גם אח"ז והוא דבר הנ"ע לכאורה ולזה נ"ל כנ"ל דעיקר הסברא דחו"ב הוא דאמרינן דאיסורא כמאן דאיתא כו' עיי"ש בס' מק"ח הנ"ל שהאריך בזה ועכ"פ החילוק בזה בין לח ליבש תליא דביבש אמרינן כמאן דאיתא והיינו כיון שהאיסור ניכר עכ"פ במקומו וחשיב רק שאנחנו אין מכירין אותו משא"כ בלח וא"כ ממילא מבואר גם החילוק בין צ"ג שטרפן המבואר דינו במשנתינו לחוט ש"ל דבתוספתא הנ"ל כנ"ל וזכינו לקיים דברי חכמים ולהבין לפע"ד שיטתו של הגר"א ז"ל כנ"ל :

ומתוך מ"ש נלמד ג"כ זכות ע"ד רבינו הסמ"ג ז"ל שפי' בטעם התוספתא דחוטין חשיבי ול"ב וסובא ג"כ בכ"מ בה"כ הנ"ל ובתנב"י הנ"ל כ' דפי' תוספתא כפשוטו מטעם דניכר החוט ל"ש ביטול ולפ"ז יפלא באמת

על

על הסמ"ג מרחק לפרש טעם אחר ולפי הנ"ל א"ש דטעם דנב"י הנ"ל בלא"ה לא יתכן כמו שהוכחנו בטוב זולת סברת הגר"א הנ"ל אף אם נאמר בהאמת יש ראי' מזה דדעת הסמ"ג דגם ביבש אינו חו"ב וכמש"ל ועכ"ז נהירן שמעתתא להלכה כהכרעת רבינו הרמ"א ז"ל בסי' תמ"ז הנ"ל יען שטעת דתוספתא הנ"ל מוטה להנ"ל ד"ה הסמ"ג הנ"ל מטעם דחוטין חשיבי כבר האריך הנב"י שם לדחות זה ומתוספת דמה דס"א הנ"ל וגם הרא"ש שם נראה ג"כ דלא ס"ל כסמ"ג בזה ואכמ"ל ודברי הנב"י בפי' התוספתא כבר ביארנו דאין בו די ארוכה לביאור התוספתא זולת מש"כ בבאורי הגאון ר"א זצ"ל מטעם דיבש חו"ב הרי התוספתא מסייע לעלם הכרעת דינו של רמ"א ז"ל בזה [זולת למ"ש הגאון נב"י ז"ל מתחילה שם מנה דהיתר בהיתר ל"ב ובפרט כפי מש"ל יש לזה יסוד עפ"י דברי הר"ן דפסחי' פכ"ל ובנדרים בשי' הריף ז"ל הנ"ל ולפ"ז אינו מוכרח כדין דיבש אמרינן דחו"ב אבל הרמ"א ז"ל לשיטתו ביו"ד סי' ל"ח וכמ"ש א"ה וגם בסי' ק"ב מבואר דלא ס"ל ס' הר"ן הנ"ל עיי' ע"ז שם ואכמ"ל] :

ומתוך דברינו למדנו ג"כ בענין ס' התוס' ורא"ש ורש"י דסוף תמורה הנ"ל בהסברא שהסבירו לן דלהכי בכלאי בגדים ל"ש ביטול להיותם היתר כ"א בפ"ע ותערובתן אוסרתן הנ"ל דל"ק מכלאי זרעי' דקיי"ל דבטילין כ"א ור' וכן כ"כ ג"כ הכי דינא כמבואר בתשובת הרשב"א הנ"ל, וד"ז כתבתי יען ראיתי בס' הדם שו"ת חת"ם בחי"ד סי' פ"ה פ"ז שהאריך בקושיא ע"ש תוס' ורא"ש הנ"ל מכלאי כרם דמשנה שלימה הוא המעביר עציץ נקוב בכרם כו' דבעל שיניקה כ"א ומאתים וכתב שלע"ג [והוא ז"ל העלה בזה דיש חילוק בין לח ליבש כדברי הלבוש בסי' הג"ה עפמ"ש בתוי"ט להקשות למה לא ילפינן מבב"ח לדעלמא כו' ולזה העלה דכלל הנ"ל דהתערובת גורם האיסור ל"ש ביטול זהו רק ביבש ולא בלח] ולענ"ד במחמכ"ת הרב זצ"ל נראה דאשתמיטתי' ד' תשובת הרשב"א הנ"ל שהרגיש בזה ויישב בטוב ודרך אחר למדנו ג"כ מתשה"ר הנ"ל נראה דלא כדברי הלבוש הנ"ל בענין חלוקי הנ"ל :

ודרך גררא איידי דאיירי בעניים הנ"ל ראיתי לבאר עוד בענין ס' תוס' ורא"ש הנ"ל בהא דבב"ח מועיל ביטול אף דב"כ כ"א בפ"ע היתר ותערובת גורם האיסור דבב"ח בטעם תליא רחמנא וכיון דליכא נ"ט שרי ול"ע לכאורה לפ"ז בסוגיא דחולין דק"ס אמר אביי טעמו ולא ממשו דאורייתא כו' מבב"ח מ"מ לא גמרינן דחידוש הוא אי חידוש הוא אע"ג דליכא נ"ט נמי כו' ולכאורה לפי הנ"ל בהא דלא ידע הא דדרך בישול כו' תיקשי לי' אף בלא חידוש כי ליכא נ"ט נמי מחמת הסברא הנ"ל דהיתר בהיתר והתערובת אוסרתן דכל הכרתם בב"ח היא דרך בישול אסרה תורה והקפידא רק על נ"ט כמש"כ ז"ל משא"כ בהה"א הנ"ל, ובמדומני שהעירו בזה האחרונים ג"כ, אלא דבלא"ה נ"ל הסוגי' הנ"ל במ"ש התוס' שם ד"ה חידוש כו' להשיב על פרש"י דפי' דהחידוש דבב"ח דכ"א בפ"ע שרי כו' דבגמרא דפסחי' דמ"ד שם דאי לי' דכ"כ נמי כו' ומסיק דהחידוש דד"ב אסרה תורה דאי תרי להו שרי ול"ע דהרי לאביי קיימינן ובהה"א הנ"ל הא משמע להדיא דל"ל הא דד"ב כו' הנ"ל :

ובאמת כזכרוני שוב מכבר בימי חרפי הסברת הסוגי' דחולין הנ"ל ולהשוות עם הסוגי' דפסחי' ולהצדיק פה קדוש רבן ש"י רש"י זללה"ה בקולר אתריס והוא דס"ל דמש"ה בפסחי' מתחילה בב"ח חידוש הוא דכ"א בפ"ע שרי, ומקשה א"ה כ"כ נמי וכו' והיינו כמ"ש התוס' בחולין בסוגי' דזרוע בשילה ובר"פ א"כ בב"מ שם ובכ"ד דכ"מ שמצינו עוד הה"ג לאו חידוש הוא ועז"מ אלא הא חדושא דאי תרי לי' כולו יומא בחלבא שרי ולכאורה קשה דהא החידוש הוא לקולא ועיין תוס' חולין הנ"ל ובריש מס' מ"ק ובתוס' סנהדרין דכ"ז א' ואכמ"ל א"ו נראה דה"פ דלעולם החידוש הוא כדקאמר מעיקרא דכ"א לחודא שרי כו' רק לענין מה דק"ל כ"כ נמי לזה מסיק הגמ'. דה"א דע"כ לא דמי לכ"כ דהא כ"כ תיכף בתבושן ואכלו משא"כ בב"ח דכי תרי לי' כולו יומא בחלבא שרי כי בשיל לי' כו' וכיון דל"ד לכ"כ שוב החידוש עלה הענין דכ"א לחודא שרי כו' ושפיר הוא החידוש להומרא הנ"ל וכז"מ ג"כ דברי רש"י ז"ל דגם לפי המסקנא דפסחים שם נקטינן החידוש הלז דכ"א לחודא שרי הנ"ל, ומצאתי שכוונתי בזה לדברי הגדולים שבדורות שלפנינו ומכ"מ קשה הנ"ל דבהה"א דאביי משמע דלא ניחא להאי דד"ב כו' וגם דברי רש"י ז"ל אח"ז ד"ה אי חידוש הוא כ' בעצמו אלא ש"מ דלאו חידוש הוא דהכי קפיד רחמנא דומיא דד"ב כו' וה"ל דג"ז לק"מ לפי הנ"ל דבאמת י"ל דאביי בהה"א דלא ניחא להא דד"ב כו' מספקא לי' בזה אם הוא חידוש מב"ע גופא די"ל כ"כ נמי כו' ומסיק רבא לעולם חידוש הוא ור"ל החידוש כמ"ש רש"י ז"ל בתחילה דכ"א שרי ול"ק כ"כ נמי כיון דאית להא דד"ב וס"ל דאי תרי לי' בחלבא שרי מה"ת וממילא דל"ד לכ"כ כנ"ל ומתורץ תמיהת התוס' מעל רש"י ז"ל כנ"ל

וראתאן עלה בענין מה שהקשו ע"ש תוס' ורא"ש ז"ל מ"ש לייבש מכלאי בגדים דל"ש ביטול יען התערובת גורם האיסור לבב"ח דקיי"ל דבטל בס' משום דבב"ח הטעמא קפיד רחמנא דד"ב אסרה תורה כו' דיקשה בהה"א דאביי דלא ניחא עדיין להא דד"ב דאף בנאמר דלאו חידוש הוא לא יהני ביטול כמו כלאי בגדים הנ"ל י"ל לכאורה לפמ"ש רש"י ז"ל דגמרינן מזרוע בשילה דבלא יהיב טעמא שרי לפ"ז י"ל דגם בזה לאו משום ביטול נגעו בי' משא"כ בכ"ב הנ"ל, ועוד הי' נלע"ד דבלא"ה י"ל לכאורה בקושייתם מכלאי בגדים לבב"ח דהא י"ל בפשוט דהנו הסברא דהא דאין כל שהתערובת גורם האיסור ל"ש ביטול י"ל דהיינו בנתערב הממשות ותערובת גופן כמו בכלאי בגדים ממש משא"כ בב"ח דהכל בתערובת טעמים די"ל דשפיר יש בזה ענין ביטול הטעם עכ"פ ובוודאי ענין טעם בעלמא קל יותר מענין ממש בכ"מ אליבא דר"ע ומאי הקשו התוס' והרא"ש ז"ל בזה, וזה י"ל עפמ"ש הרשב"א ז"ל בחי' חולין שם דהא דילפינן טעכ"ע מבב"ח מאיסור החלב ילפינן דהבשר הוא רק נ"ט בהחלב משא"כ מאיסור הבשר די"ל דנאסר מנה ממשו של החלב הנבלע בהבשר [ועיי' היטב רש"י פסחים דמ"ד ע"ב] וא"כ לפ"ז שפיר מקשים מענין הביטול דחלב בהבשר והי' דבב"ח שאני דבטעם תלי' מילתא י"ל בכוונתם ז"ל דאף לענין הבשר בנבלע ממשו של החלב חזינן שקפידת תוה"ק היסי' בדרך נ"ע דווקא דד"ב אסרה תורה ובזה א"ש ג"כ קושייתו מסוגי' דחולין הנ"ל דהם דהא דנין הכל על הטעם ובלא"ה ל"ק מכלאי בגדים הנ"ל, וכן ראיתי קצת לאיזה גדולי אחרונים זללה"ה אלא שהם ז"ל כ' קצת בזה בסיגנון אחר ולענ"ד יתכן יותר ע"ד שכתבנו ועפ"ז מתורץ ג"כ קושיות החת"ם שכתבתי לעיל מהא דמעביר עציץ נקוב בכרם דיניקה בשל בא' ומאתיים דבזה דהוא רק יניקה ולא תערובת גופים ל"ד בלא"ה לכלאי בגדים הנ"ל :

מיהו בלא"ה כתבתי כבר בס"ד דבמחמכ"ת הרב ז"ל לא ראה ד' תשובת הרשב"א שהבאתי לעיל במה שמחלק בין כלאי בגדים לכ"ז וה"ה זה החילוק נופל על כ"כ וכמש"ל :

ועם הנ"ל מרווחנא ג"כ מה שעמדתי מכבר בהדנשי להעיר דיש לדון לכאורה לפ"ד הראשונים זלה"ה דהא דבב"ח בששים לא מהורת ביטול נגעו בי' דל"ש ביטול כמו בכלאי בגדים הנ"ל רק יען בטעמא תלי' כל האיסור דבב"ח דלפ"ז י"ל בהא דקיי"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה דל"ש זה גבי בב"ח כיון דלאו משום ביטול כלל הוא ודומה שזה כביר, מצאתי אחר שעמדתי ע"ז בס' תשובת

רע"ק

רע"ק באיזה מקום [אין העת מסכים לחפש כזה] ובאמת שזה נגד משמעות הפוסקים והש"ע ולפמ"ש דקושייתם בלא"ה נ"ל דהוא רק לענין ממש [בס' הרשב"א הנ"ל לענין החלב שנבלע בבשר או י"ל בלא בלא למשל רוטב של בשר בחלב דקיי"ל דבטל בס'] ולפ"ז מה שתירצו דבב"ח בטעם תליא כוונתם ז"ל דאף בנתערב ממש חזינן שהקפידה תוה"ק שיהי' בדרך נ"ט דווקא במה שאסרה דווקא דרך בישול דהם הי' הקפידה מצד עצם הממש בתערובת כמו לענין כלאים מהראוי הי' שיאסור תיכף בתערובת גופו כמו בכלאים וכיון דאי תרי גי' כולו יומא בהלכה שהרי עכצ"ל דל"ד לכלאים בזה וא"כ ממילא דשוה לאיסור מצד עצמו בכ"מ דג"כ האיסור מכח ממשו וטעמו ואעפ"כ בנתערב בס' שרי מטעם ביטול הך ממש. בב"ח דעכצ"ל לפי האמת דהתורה עשאה כאיסור מצד עצמו ממש דא"ל מצד התערובת ככלאים דא"כ הי' מהראוי שאופן האיסור יהי' תיכף בהתערבם וכיון דהאיסור תלוי' בדרך נ"ט מצד הבלוע עכצ"ל דעיקר האיסור הוא כשבלע א' מחבירו ויש בו כדי ליתן טעם דאז נתהווה כאילו הם גוף אחד ושם אחד ונעשה כחתיכת נבילה ממש שהאיסור מצ"ע ובכ"ע כמו בכל איסורין מצ"ע שתלוי' בנ"ט ושייך בהם ענין ביטול בס' וא"ש דלהאמת דומה בב"ח לפ"א וממילא דלפ"ז הכלל דאין מבטלין איסור לכתחילה נופל בב"ח ג"כ ממש כמו בפ"א וא"ש ול"ק כלל וראי' ברורה לזה ממ"ש הראשונים ז"ל ע"ש הר"י מגא"ש ז"ל במשנה דחולין ד' ל"ע המעמיד עור קיבה נבילה כו' וכן בכ"מ דבב"ח חשיב כאיסור מחמת עצמו וא"ש ע"ד שכתבנו בס"ד :

ולרוב אזכה הקודם אידי דאיירי ראיתי להעיר קצת לפמש"ל דלטעם הר"ן ז"ל בנדרים בדשיל"מ דה"ל מב"מ בזה דלכ"ע ל"ב דמטעם זה היתר בהיתר ג"כ מהראוי שלא יבטל [וכ"כ בתשו' רע"ק ז"ל סי' הנ"ל ויש לי מקום עיון קצת במה דקיי"ל בהפוסקים ובש"ע או"ח סי' תנ"ג ותמ"ז ובכ"ד דחמץ ק"פ בטל ותמיהא מפורשת ופ"ב דפסחים א"ר הילכתא חמץ בזמנו כו' וקשה לכאורה לשי' הר"ן הנ"ל ה"ל היתר בהיתר דמב"מ כזה לכ"ע ל"ב ובשלמא לדעת הרמב"ן ז"ל דחשיב לאיסור חמץ שמו עליו לענין נ"ט בר נ"ט א"ש אבל לאידך קשה לכאורה וי"ל לפמש"ל דל"ק לשיטה זו ממשנה דכלאים ל"ב ול"ר שטרפן כו' דעכ"פ מועיל הביטול לענין שלא יתכן להיות שם חדש לאיסורא כן י"ל גם לענין חב"פ הנ"ל זולת לדעת הרמב"ן הנ"ל דשמו עליו הא בלא"ה ניחא ומהורך ממנ"פ לכאורה כנ"ל ועדיין לע"ק בדין דסי' תנ"ג הנ"ל אלא שאין זה מקומו ועי' השמעות :

והנה ביו"ד סי' צ"ט ס"ו בהגהת רמ"א ז"ל כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס' ואח"כ נפל מהמים לקדירה של בשר מותר אעפ"י שאין בבשר ס' נגד החלב שהרי נתבטל במים ועיי' ש"ך שם שהרבותא בזה דהא היתר בהיתר ל"ש ביטול כמ"ש בסי' רנ"ע ובת"ח כ' הרמ"א ז"ל דאף לכתחילה מותר ליתן מים בקדירה ב"ב כיון שכבר נתבטל והבאתי מכבר בלקוטיי שם דלענ"ד ל"ע בזה קצת לדינא לפמ"ש רבינו הרי"ף ז"ל בפסחי' פ' כ"ש בהא דפת שאפאה עם הצלי דס"ל דשיל"מ כיון דאפשר לאוכלו בלי כותח וה"נ בזה דגם שם נאמר שכבר נתבטל ואולי יש לחלק בזה וצ"ע והנני להזכיר הנה בענין טעם כעיקר מה שהקשיתי זה רבות בשנים בהא דילפינן בחולין ופסחים פא"ע ובנזיר ענין טכ"ע מבב"ח אף לענין איסורין שמותרין בהנאה כמו נבילה וה"נ הא י"ל דווקא בב"ח שאסור בהנאה וטכ"ע לא גרע מהנאה עכ"פ להיות איך הטועם נהנ' ממנו עכ"פ בדבר שכ"ע לשבח משא"כ בדברי' המותרי' בהנאה די"ל דלא הקפידה תוה"ק גם בטעמן וצ"ע לכאורה עוד ק"ל בהאי ענינא ע"ד תוס' ורא"ש זללה"ה דס"ל דטכ"ע דאורייתא ואפ"ה אין לוקין למאן דיליף מבב"ח דא"ע מה"ד וגם מו"מ הוא רק עשה כשי' ר"ח הכהן ז"ל] מגמ' דזבחים דע"א ע"א אמר ר"ל הפיגול והנותר שבללן זב"ז ואכלן כו' ש"מ אסורין מבטלין זא"ז וש"מ טכ"ע ל"ד דמאי קושיא דהא י"ל שפיר עכע"ד ואפ"ה אין לוקין כנ"ל וצ"ע :

שוב אחרי ימים רבים מצאתי קשיא א' הנ"ל בס' פני יהושע וקשיא ב' הנ"ל בהגהות הגרע"ק איגר זצ"ל בסוף מס' זבחים ושניה בקושי' :

סימן כו

לכבוד הרב המאוה"ג ר' נתנאל נ"י בק' וויסאקי ·

ע"ד אחד שנכפה ר"ל והגיד א"י שאביו הי' לו ג"כ חולי כזה וליוה א"י א' שיאכל ביצה מעוף טמא שנקרא באדעטאן ונתרפא מזה ורצון כת"ר לשמוע חוות דעת הענ' אם רשאין להאכילו עפ"י דת תוה"ק :

הנה ביאור הדין המבואר ביו"ד סי' קנ"ה בהגהת הרמ"א ז"ל הובא מאו"ה דצריך שיהי' הרפואה ידוע או עפ"י מומחה והוא מהש"ס דיומא פ"ח במשנה וגמ' שם בפלוגתא דר' מתיא' ב"ח ורבנן במי שנשכו כלב שוטה לענין להאכילו מחצר כבד שלו וכמש"ש רש"י ז"ל דרבנן סברי אעפ"י שנוהגין הרופאים בכך אינו רפואה גמורה ורמב"ח דמתיר פי' דס"ל דרפואה גמורה היא הרי דלכ"ע צריך שיהי' הרפואה בדוקה דוקא , ובאמת של"ע לכאורה הא קיי"ל בכ"מ דספק נפשות להקל ואפילו באופן רחוק ולחיי שעה ג"כ ואין הולכין בפק"נ אחר הרוב ואפילו במקום ס"ס דעדיף טפי מרובא לכמה הראשונים זללה"ה וכדאיתא בגמ' דיומא דפ"ה והכי קיי"ל והי' נראה דלק"מ בפשוטו די"ל דלעולם לא מחזקינן כלל לרפואה מאומה כ"ז שלא ראינו תועלתה וא"כ ממילא דאין כאן ענין פק"נ כלל בדבר וממילא דנשאר רק ענין האיסור , ולפ"ז הי' אפשר לצדד קצת בכה"ג דעכ"פ נתאמת למו שהעלה מזור ותרופה לאחד עכ"פ שוב יש לדון מכח ס"נ להקל [ויש לי קצת ראי' לזה מלשון הגהת מיימוני פי"ד מהמ"א ויבואר אי"ה לפנינו] :

ואמנם דמלשון רש"י ז"ל משמע דאעפ"י שיש קצת סברא שהוא רפואה כל שאינו בדוק לרפואה גמורה אינו מועיל להתיר איסור ע"י לזה הי' אפשר לדון לכאורה דס"ל באמת בהא דס' פק"נ להקל הא באופן רחוק ואפילו במקום רובא דאיתא קמן כמו תשעה כנענים כו' ופירשו התוס' בטעמו דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם דמשמע דבמקום שיש לחוש למיתה אף כו' אפילו במקום מיעוט ואופן רחוק כנ"ל [ומדברי תוס' האלה יש סיוע למ"ש הש"מ בכ"מ ד"י בהא דעבידי וודאי ולא עבידי ספק בתי' קוה"ת שם דניזל בתר רובא דגם רוב נכנס בגדר ספק הביאו הכו"פ בסי' ק"י ומהגמ' ותוס' נלע"ד לכאורה ראי' נכונה לזה] ואף ברובא דא"ק כמבואר בגמרא הנ"ל היינו דדברה התורה בכ"מ בוודאין ולא בספיקות וכמ"ש האחרונים בכללי ס"ס ולפ"ד הש"מ הנ"ל גם במקום רוב הוא בגדר ספק כנ"ל וא"כ לפ"ז לא מצינו רק במקום שהספק והחשש הוא שמא ימות א"ו בהעדר עשיית הרפואה בדרך איסור אבל לא במקום שהספק הוא אם יהי' בעשיית האיסור דבזה אפשר דאזלינן בתר האיסור דכל ס' איסור לחומרא , באופן דלפ"ז יפה עשה אותו צדיק הריב"א בעל התוס' זצ"ל הובא בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תמ"ד שציווהו הרופאים שיאכל בחולי' ביוה"כ והגידו לו שאם לא יאכל בוודאי ימות ואם יאכל אפשר שיחי' ולא רצה לאכול ונפטר מחולי' ומנוחתו כבוד והפליג בתשובת הרדב"ז ז"ל שם להתפלא בזה ולפי הנ"ל דבכה"ג י"ל דלא אמרינן ס"נ להקל אלא דבאמת ממשמעות הפוסקים אינו כן וגם מלשון הצדיק ריבא זללה"ה שהשיב כי בריא ובמאת ב"ע משמע כהרדב"ז בזה דרחוק הי' בעיניו שיחי' מאכילה

הזאת

הואת ולפ"ז נ"ל דכל שאין הרפואה ידועה בטבע תועלתה בשלמותה ודלא פקיע שמה ע"י מומחין ורוב הנסיון לא נכנס כלל בגדר וסוג הרפואה וממילא דאין בזה ענין פק"נ כלל וכמש"ל [ובזה י"ל ג"כ דל"ק איך יחלוקו רמב"ה ורבנן במציאות כפי הנראה לכאורה בדברי רש"י ז"ל ולהנ"ל א"ש דבאמת יתכן שיתרפאו קצתן מזה ולזה דן רמב"ה לרפואה גמורה או שהי' בקי בשלמותה בענה תועלתה של הרפואה הלז ורבנן ס"ל בענה תועלתה אינה רפואה כ"כ וגם כל דלא פקיע שמה לרוב החולים אולי ע אינו נכנס כלל בגדר סוג רפואה כנ"ל] באופן דלפ"ז בנ"ד מהראוי להתיר. והנה רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל לא הביא כל הא' דינא דמתני' דיומא הנ"ל דמי שנשכו כ"ש בפלוגתא דרמב"ה ורבנן הנ"ל רק הרי"ף והרא"ש ז"ל הי"ה הביאו ופסקו כרבנן [ובאמ' בזה יש לי לעיין קצת לכאו' כעת דאף דבכ"מ קיי"ל כרבי' לגבי יחיד מ"מ הס' פלוגתא בפק"נ דקיי"ל להקל כמבואר בהראשונים ז"ל ביומא שם בסוגיא דבקיאין עיי"ש וכיון דהס' פק"נ אין הולכין אח"ר אף רבוב דא"ק כנ"ל וה"נ מהראוי הי' להקל גם בזה ולפום דברי היחיד והרי לרמב"ה רפואה גמורה היא כנ"ל ומזה הי' נראה לכאורה כמש"ל בסברא דיש חילוק בין אם הספק אם צריך הוא לרפואה בין בהאופן הס' אם מועיל הרפואה דבזה מחמיר יותר וצ"ע ויותר נראה לומר דבאמת בס' פלוגתא בפק"נ כיון דע"ז גופא אנו דנין אם רשאין להאכילו נהי דבספק השקול מקילן. אבל לא במקום דרבים מחמירים עכ"פ דהוא לנגד הכלל דא"ר להטות והכי משמע לי קצת מדברי הרא"ש ז"ל בסוגי' דבקיאין הנ"ל ועדיין צלע"ק כעת בזה הפרט] :

והנלענ"ד ביאור דברי הרמב"ם ז"ל בזה דלשיטתו אזיל דהנה שיטת רבינו ז"ל בפי' המשנה בפלוגתא ר"מ ב"ת ורבנן הוא הנ"ל נרבנן דדוקא בדבר שרפואתה הוא בטבעי מקילן באיסור משא"כ בהך דמאכילין מחצר כבד שלו שענין רפואתו הוא בדרך סגולה כי כחה חלם אינה מצד הדעת ובאינו רחוק והוא עניה תלושה מן הטועה עכ"ל והנה במס' שבת ס"פ במה אשה במשנה יוצאין בביצת החרגול כו' ובגמרא שם אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל שי"ב משום רפואה אינו מדרכי הא"מ ועי"ש ג"כ בפי' המשנה לרבינו ז"ל דענין דהא"מ הוא ג"כ בדבר שהוא רק דרך סגולה וקיי"ל כאביי ורבא שם וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפי"א מה"ע יוצאין בכ"ד שתולין אותו משום רפואה ובייס בתנאי והוא שיאמרו הרופאים שמועיל עכ"ל, והענין מבואר עפ"י דעתו ז"ל בס' המורה פל"ז מח"ג והועתק בתשובת הרשב"א ז"ל סי' ת"ג בתשובת החכם הבהרב"י ז"ל דכל ענין סגוליי, שלא נתפרסם תועלתן יש בו משום דהא"מ אלא בדבר שנתפרסם ובחינת הנסיון א"כ משום דהא"מ עיי"ש באורך. וא"כ בכ"ש הנ"ל והוא שיאמרו הרופאים דמועיל דבזה א"כ משום דהא"מ וה"ש בגמ' דשבת הנ"ל שי"ב משום רפואה א"כ משום דהא"מ היינו שנתאמת לנו עפ"י בקיאין או עפ"י נסיון ולפ"ז קשה לכאורה לפי שיטתו בשנה דיומא הנ"ל דכל האיסור לרבנן מצד שהוא סגוליי ולא נבחן בנסיון א"ק ממנ"פ אם הגידו הרופאים בקיאין שמועיל זה בבירור פשיטא דברי הנ"ל ועכצ"ל שלא נתאמת בבירור ובבחינה ענין רפואתו א"ק טובא מ"ש דנקטי לענין אכילת איסור דמשמע וודאי דאם הי' מאכל המותר וודאי דמותר להאכילו גם לרבנן, ובאמת הא לשיטת רבינו ז"ל גם במאכל המותר הי' אסור להאכילו ולעשות לו הרפואה כל שהוא בדרך סגולה ולא נבחן כלל דיש בו משום דהא"מ כנ"ל :

וצ"ל באמת לפי' רבינו דלקט מתניתין הפלוגתא בענין אכילת איסור בכה"ג לאשמועינן כוחא דהיתרא דרמב"ה מתיר אף בכה"ג, וה"נ ממילא דא"ש מה שהשמיט רבינו הגדול ז"ל הפלוגתא דרמב"ה ורבנן דמתניתין דלשיטתו אזיל דפסק בכ"ש הנ"ל כאביי ורבא הנ"ל וכפי שיטתו ז"ל דכל דבר רפואה בדרך סגולה כגוונא דמתניתין אסור משום דהא"מ הרי מבואר בדבריו בכ"ש הנ"ל דאף בענין המותר אסור בכה"ג משום דהא"מ וא"כ לפ"ז לא הוצרך להביא כלל הפלוגתא דמתניתין הנ"ל ולפסוק כרבנן כמ"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל הנ"ל דלשיטתו גם אם הי' מאכל המותר אסור בכה"ג משום דהא"מ ואין שום נפ"מ מדבריהם במתניתין לדינא לפי שיטתו ז"ל ושפיר סמך רבינו ז"ל עמ"ש בכ"ש דבכה"ג אסור עסק הרפואה בכ"מ משום דהא"מ כנ"ל וא"ש ולק"מ כנ"ל. נכון מאוד בעזה"י ביאור ד' הרמב"ם ז"ל בזה :

והנה לפי פי' הרמב"ם ז"ל דעיקר טעמא דרבנן משום דהוא רק בדרך סגולה הי' אפשר לצדד להיתר בנ"ד דיתכן דענין הרפואה בנ"ד הוא בטבע והרי לשיטתו ז"ל בדבר טבעיי צ"ל שיהי' ועסק הרפואה ידועה דווקא וביותר לפ"מ שביארנו י"ל דגם רש"י ז"ל אינו חולק על רמב"ם ז"ל בהא ויתכן דס"ל ג"כ דכל הפלוגתא רבנן ורמב"ה דוקא בענין זה דאכילת חה"כ דהוא בדרך סגולה ועכ"ז אם הי' רפואה גמורה היינו עפ"י הרופאים בקיאין הי' שרי כמו לפי' הרמב"ם הנ"ל שמה, באופן דבנ"ד תלי' הכל לפ"ז אם עסק הרפואה הוא בדרך הטבעיי ואף בספק לנו בזה יש מקום להקל בזה לפי הכלל דס' בענין פ"נ להקל עלה דדברי הגהת רמ"א ז"ל בסי' הנ"ל עומדים לנגדינו בזה דמשמעות לשונו ז"ל דכל רפואה צריך שיהי' ידועה וכנ"ל :

והנה במתי בספרים ומצאתי בפמ"ג או"ח סי' שכ"ח בעיר עמש"ש המג"א לענין חילול שבת בחולה שיב"ש שצריך ג"כ שיהי' הרפואה ידועה כמ"ש ביו"ד סי' קנ"ה והעיר הוא ז"ל מנח ס' פ"נ להקל [כמש"ל בראשית דברינו בזה] והתב בזה דביו"ד י"ל דמיירי בחולה שאב"ס ולענין איסור דרבנן אין מתירין בכה"ג ע"ש והנה לפ"ד הנ"ל בנ"ד דהוא חולה שיב"ס ר"ל יש להקל מנח ס' פ"נ כנ"ל אבל באמת במחמכת"ה תשתמיהתי' לפי שעה משנה ערוכה וש"ס דיומא הנ"ל והפרש"י ז"ל דאסור כל שאין הרפואה ידועה והרי בכהנו כ"ש וודאי דהוא חולה שיב"ס דהא צריך לי' אכילת איסור מה"ת וכ"פ ג"כ הרמב"ם פ"ה מה"ש עיי"ש דהביא לי' כ"ש באיש שאוכלין אותו בשבת (ומ"מ יש לי לדון לענ"ד כעת בדברי המג"א הנ"ל לדינא די"ל דאין ראי' מאכילת איסור שבן נסנה גופו החמיר יותר דצריך שיהי' הרפואה ידועה וגם שהאיסור מצד עצמו משא"כ לענין חילול שבת דיומא הוא דקנגדים כמש"ש הרא"ש ז"ל בביצ"ד . והעת לע"ק לדינא בזה) :

והנה אף לפי הדרך הנ"ל שכתבנו די"ל להשוות דעת רש"י ז"ל עם פי' הרמב"ם ז"ל בפה"מ הנ"ל עולה דברי הגמ"א ביו"ד סי' הנ"ל שמחמיר בדבר הי' מקום נקיים דברי הר"ב פמ"ג ז"ל הנ"ל לדינא הגם כי רחוק בעיני שיוון לזה. עכ"ז במחמכת"ה אשתמיטתי' דברי הגהת מיי' פי"ד מהמ"א ועיין שדבריו נלרך מאוד בזה שהוא ממש כעין נ"ד. לכן אעתיק דבריו ז"ל שם שאלה לרבי על מכפה א' וסי' רואה א"י א' לרפאו ולהאכילו מאכל אחד לרפואה שיראין הדברים שיש בו בדרך הטוף לפי הענין, והשיב דנכפה חולה גדול הוא והמכה של אלל דמיה ופעמים שמסתכן ונופל באור או במים, ומותר אם הרפואה ידועה. ואם אין רפואה ידועה אין להתיר ואע"ג דאמרינן בפסחים [פ"ב] דהוי שייף לברתי' בגוהרקי דערלה כו' ואפילו למ"ד התם הניח חלב שור הנסקל כו' עד אבל בזה שמעשה יכול להיות דהוא בדרך הנאתו אכילה זו ואסור כיון שאין הרפואה ידועה ואם ביטל הרופא הברן ברפואה בששים מותר אעפ"י שביטלו א"י לכתחלה כיון שלא ישראל אבל אם האיסור הוא בעין אפילו בחצי שיעור אסור מה"ת כדאי' ביומא [דע"ד] וכ"ש כזית בכא"פ, והמחאה רפואה שמא א"נ התחלה

גדולה

גדולה כמין הקמיע שאם השרץ מרפא מכה חוזק טעמו א"ל שמחלה כ"כ כמו קמיע דאין בקמיע אלא כח המזל ולע"ג דאי' בפ' במפלת דאגלא גופא דלא מקבל כו' מ"מ אם אין הרפואה מומחה אין בידו להתיר יותר מקמיע שאינו מומחה והולך ביוה"כ שאנו מחמירין קצת להצריך בקיאין, מצאתי בנמוקי הרב רבינו יעקב, עכ"ל הגה"מ הנ"ל הרי מצינו להדיא בדברי הג"מ הנ"ל דאף בחולה שיב"ש ואף בדבר רפוא' טבעיי כמו שהן הרב ר"י הנ"ל ברפואו' השרץ הנ"ל דל"ד לקמיע מחמת שאין זה כח המזל רק בטבעיי כח חוזק טעמו של השרץ ומדמי לי' לשם ממש המרפא בטבעי ומ"מ דן לי' להיסור כ"ז שאין הרפואה ידוע וזה להדיא שלא כדברי הפמ"ג הנ"ל וג"כ לא כמו שלדדנו למעלה והך רואה כמה החמיר בזה שהתעסה הרפואה הי' שם בתבשיל שנראה שיש בו ברך השוף וכו' מלבושו בזה :

באופן דלפ"ז בכה"ג דהוא ממש בענין זה (וגריע מיני' דהעסק האכילה בגלה היא מהאיסור גופא) אין שום צד היתר לפ"ד הגה"מ בשם הרב ר"י ז"ל כשאין הרפואה ידועה וידוע דקשה מאוד להכריע לנגד רב קדמון זצ"ל ומכ"ש במקום שגם הרמ"א ז"ל פסק כן, אלולא לדבר אחר שהראה דעתה הקדושה, וזולת שנאמר כמש"ל לצדד בתחלת דברינו דבמקום שנתאמת לנו שהעלה הרפואה מזור ותרופה עכ"פ לאדם אחד די"ל דבזה נכנס עכ"פ בגדר ובסוג שבק ענין רפואה קצת ובזה ניכלל בכך דס' פק"נ להקל ולפ"ז י"ל דשובקא בבה"גהמיי' הנ"ל יתכן דלא נתאמת כלל אם שעלה מזור ורפואה אף לאיש א' וקצת ראי' לזה יש לי משמעות לשונו ז"ל במ"ש והמתאמת רפואה במה א"ל שמחלה גדולה כמין הקמיע כו' וזה מסכים עם מ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ הנ"ל דיש חילוק בין רפואה בטבע לענין רפואה סגוליי ובמ"ש גם הה"ג הר"ן ז"ל בשבת ס"פ במה אשה הנ"ל (והובא בטוש"ע או"ח סי' ש"א) והרי הג"ה מיי' הנ"ל בשם הרב ר"י הנ"ל המחמיר בדבר כ' ג"כ שא"ל המחלה גדולה כ"כ כמו הקמיע והפשר לומר דאף בשריפה לא' סגי ומ"ש הג"מ בשו"ד כל שאין הרפואה מומחה אין בידו להתיר כמו קמיע שאינו מומחה עכצ"ל דה"ל בענין המחלה כ"א כדינא כמ"ש מתחלה דבזה א"ל שמחלה גדולה כו' הנ"ל, ועכ"ז מאחר שבהגה"ם אתה דבריו להתיר ושפטות דברי רמ"א ז"ל דצריך שיהי' הרפואה ידועה כו' ג"כ מורה להתיר בגוונא דכ"ד ולזה קשה לסמוך גם בשריפה לא' כ"ז דענין הרפואה לא פקיע שמה. זולת בעירב בו דבר מה דחשיב לי' ר' הרמב"ם ז"ל בפ"ה ס' יסה"ת דהוא שלא כדה"כ או אפשר באכילה גסה כפי שלדד המל"מ דהוא ג"כ שלא כדה"כ כדאי' ביומא ד"פ פ"ב ועי' תוס' נזיר ד"ג. והנה בשלא כדה"כ נראה לצדדא מלשון הגה"מ הנ"ל דגם הוא ז"ל מיקל להאכיל להולה שיב"ש עכ"פ אף שאין הרפואה ידועה ולפ"ז צ"ל כמ"ש בגה"מ דהשביטלו א"י שרי דמשמע דביטלו ישראל בש' דאסור צ"ל דלרווחא דמילתא נקטי' דבביטלו א"י שרי ביותר דאיך יתכן דבשלא כדה"כ שלדעת כמה ראשונים זלה"ה ורישא דהוני' הפ"ש בזה כוותי' דאסור מה"ת ובמ"ש במל"מ ג"כ שם מלדד בזה בהג"מ להתירא ובביטלו ישראל שהוא מדרבנן בדרך קנס בעלמא יהי' אסור גם לחולה שיב"ש כשאין הרפואה ידועה זהו וודאי דבר שאינו מתקבל. דרק לרווחא נ"כ ביטלו א"י כו' באופן דבשלא כדה"כ (ובפרט במה דישות שהוא רק מדרבנן) יש להקל :

ואולם יען קרוב הדבר בעיני שקשה קצת הציור בזה דאפשר דבכה"ג אינו פועל כלל עסק הרפואה הנ"ל. והרי באכילה גסה לדון שזהו שלכדה"כ צריך להיות עד שקץ במזונו דווקא כמ"ש התו' בנזיר שם וביבמות כו. ד"ה אכילה גסה יש כו' כידוע ובמ"ש גם במל"מ שם לכן למען פק"נ חשבתי לפוש רביעה עצות מרחוק והוא דאפשר לדון קצת לנהורה דבאיסור עשה ל"א הא דתלי בישור אסור מה"ת דיסודו מקרא דכל חלב כו' כמ"ב תוס' יומא דע"ד די"ל דצריך דומיא דחלב ועי' מל"מ בפ"א מהו"מ בשם הרא"מ ז"ל לענין חב"פ די"ש היתר לאיסורו די"ל דאינו דומה לחלב וא"ב הי' מותר מה"ת גולי הקרא דלא יאכל בקמץ עיי"ש וראיתי לפמ"ג יו"ד ס"ב שתמה עליו דהא' לפ"ז דומיא דחלב דהוא איסור כרת ואיסור לאו מנ"ל ולדעתי אין זה תמי' כ"כ כמו שמליצו כ"פ בשם מ"ל איסור לאו מ"ל הכ"ר ועוי' רפ"י ז"ל יבמות ר"פ הא"ב ועכ"פ לפ"ז באיסור עשה דקל בוודאי כפשטות הגמ' יבמות ד"ז ע"א שפיר י"ל דל"ד לחלב כלל ואו"ה מותר מה"ת וגם לפי הסברא י"ל לפי דקיי"ל דח"ש קל מביעור שלם דשיעור שלם בלאו וכר' וח"ש רק עשה ולפ"ז י"ל דבמקום דכזית רק עשה אפשר דבח"ש גם עשה ליכא :

והנה בילא עיף עמא דכלמד מקרא דבת היענה במבואר בחולין פ' א"ע ועיין בהרמב"ם ז"ל בה"מ"א פ"ב ה"ו דמשמע דהוא רק איסור עשה שלא כדברי התו' בחולין [ועי' בכ"מ שם ולח"מ"ל] וא"כ לפ"ז היו מקום להקל בכ"ד להאכילו פחות מכשיעור ונפסק בכדא"פ באופן שיהי' רק איסור מדרבנן דבירינה בס"ד להקל בזה אך מה שעבה להדיא מפורש בתוס' שבת דל"א ע"ב דגם באיסור עשה ח"ש אסור מה"ת וזולת יש לצדד במ"ש הרש"ל והרש"א זלה"ה בתוס' שבועות דכ"ג לחד תי' דתוס' דח"ש הוא שלא כדק"ל ובכבר כתבנו להקל בזה ושוי' מל"מ פ"ט מהסה"ת מה שתמה ע"ז והכמ"ל ז"ז מפני שעילדא קלרתי וכתבתי כ"ז בנחילה רק למען מצוות פק"נ כי הנה בע"ז אמרו רז"ל הזריז ה"ז משובח והנשאל כו' ואם יסכים גם רומע"ל להקל טוב ונכון שיורה נהאכילו עפ"י אופן הנ"ל גם ידרוש עוד רומע"ל אחרי הגדת א"י מהרפוא' הנ"ל קצת בביאור יותר והלואי יתן השי"ת שיעלה לו רפואה שלימה וכה בכלל כל המקיים נפש אחת מישראל כו'. אמן כה יתן ד' ידידו כו' :

סימן כז

עוד בענין הנ"ל

מ"ש מעכ"ת ראי' דגם על רופא א"י שאינו מומחה יש לסמוך במשל"ת מגמ' דע"ז דכ"ח ע"א כהא דר"י חש בצפידנא כו' דמקשה שם והיכא עביד ר"י הכי כו' אדם חשוב שאני והא ר' אבוהו דא"ה כו' דר"י רופא מומחה הוי עיי"ש בהסוגיא ומשמע דבבה"א דלא ידע דרופא מומחה הוי וקשה בלא"ה היאך חילל שבת פי' וגם דהרפואה אינו מומחה כלל וע"כ מוכרח דבכה"ג מהני מפני ס' פק"נ והנה אם כי לכאורה ראי' נכונה היא מ"מ יש לדחות בפשוט דיתכן דר"י דעביד מהאי שמא דרפואה בתמשא ומעלי שבתא וכי' תגים בנפשו כי יפה לו וכי הקיל אלו כמיחוש חולי שהי' לו ולגם חשבה לרפואה מומחית, ואדרבא לענ"ד הי' נראה לכאורה ראי' פשוט לסיפך מגמרא דיומא דמ"ע ע"א בהאבטי' דריב"ל שם חפן ומא מסו שיכנס אחר כחפינתו אר"א כא וראה שאלת כראשונים, למימרא דריב"ל קשים והאריב"ל לי התיר ר"ח לשתות שהליים בשבת כו' ומקשה ה"ד אי דאיכא סכנתא משרי שרי ואי דליכא סכנה מיסר אסר ומשני גשלם דאיכא סכנתא והכי קמבע"ל מי מסיא דניחול עליו שבתא או לא מסיא ולא ניחול עליו שבתא ומ"ש ר"ח משום דבקי ברפואות הוא דאמר ר"א מימי לא שאלני אדם כו' ומשמעות פשטות דברי הגמרא דדווקא משום דבקי ברפואות הוא סמך עליו לחלל שבת דבלא"ה אף במקום סכנה לא הי' רשאי לחלל שבת כל שאין הרפואה מומחית ולענ"ד גם מזה ראי' להרמ"א ז"ל וגם להמג"א באו"ח סי' שכ"ח דאף במקום חולה שיב"ש צ"ל או הרפואה מומחית או הרופא מומחה וכמ"ש גם בהג"ה מיי' שהבאתי בקונטרס הקדום [ועיי' בסי' שאח"ז מש"ב מסוגיות הירושלמי דיומא פ"ח בזה]

מ"מ

מ"מ נ"ל לצדד להקל בנ"ד שעכ"פ הא"י משל"ת עפ"י דאיתא ביו"ד סי' קפ"ז ס"ח לענין רואה דם מחמת תשמיש דבמקום רגלים לדבר שהועילו הרפואות די"ש לסמוך אף על א"י והוא מתשובת הרדב"ז שבהגהת מיי' פ"ד מהא"ב והמעיין שם יראה דלא הוי משל"ת ממש ומכ"ש בנ"ד דוודאי גם במקום הספק מקילין במקום פ"נ כידוע ועוד נלע"ד לפ"ד דו"ז רבינו הש"ך ז"ל בסי' ל"ח ובנ"ד דהא"י משל"ת נאמן בדרבנן במקום דלא איתחזק איסורא והטעם י"ל משום דמשל"ת משוי לן הגדתו כדבר הנידון לשי' השקול עכ"פ ולזה בדרבנן היכא דליכא חז"א דספיקא להקל דינן כן גם בא"י משל"ת :

ובזה נלע"ד לבאר בפשטות דברי הגמרא בסוגי' דנדה דכ"ב ע"ב שם במעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים ואמרו אשה זו מכה יש לה בתוך מעי' כו' תטיל למים א"נ כו' וכבר הקשה הרא"ש ז"ל בתשובה להרשב"א ז"ל כיון דס"ל דתולין במכה מה צורך להבדיקה ועוד קשה ממנ"פ אם סומכין על הרופא בזה אין מצורך להטיל למים ואם אין סומכין על הרופא קשה גם בדיקה לא יועיל וכבר האריך הגאון מהר"ם לובלין ז"ל בתשובה סי' ק"א בזה ולפמ"ש נ"ל בפשוט דעכ"פ ענין אמירתם משוי לן ספק בדבר ולזה שפיר יש בזה ענין הבדיקה משא"כ ערם הגדתם לא הי' לנו שום דבר שמביא לבית הספק והיינו דכין שהוא בוודאי דם נדות הבא מהמקור ותמילא דלא הי' ענין בדיקה כלל אבל שיבת תשובת הרופאים בזה הוא שנכנס ענין המאורע לבית הספק אם הוא ד"נ או דם מכה אמר לזה שפיר דע רז"ל ענין הבדיקה להיות בחינה להוציא דבר הספק לאור כנלע"ד בדרך פשוט בזה ועכ"פ לפי הנ"ל הוא הכל בגדר ספק וספ"נ להקל ומכ"ש בנ"ד דיש ג"כ ס' דילמא הרופא מומחה והנה זה נלע"ד ברור דאף דהחליטו הפוסקים דל"ל ברפואה שא"מ שהרופא יהי' עכ"פ מומחה וכמש"ל מ"מ נ"ל לדינא דבמקום ס' אם הוא מומחה שי"ל להקל לפמש"ל בטעם הדבר דהא שא"מ לא מחשבין לי' לרפואה כלל באופן דל"ה גם ס' פ"נ כלל משא"כ בזה דספק עכ"פ אם הרופא מומחה דשוב ה"ל הכל ס' פק"נ ומכ"ש לפמ"ש דבלא"ה במשל"ת מכניס לנו דבר המאורע לבית הספק די"ל דדומה ממש לרופא א' אומר צריך כו' וכן י"ל גם בנ"ד דכל הטעם שהצריכו למומחה משום דבלא"ה לא הוי בגדר ס' כלל משא"כ בזה שעכ"פ כבר נכנס עסק הרפואה הלז בגדר ספק מכח משל"ת עכ"פ לפי שי' הש"ך וכנ"ל ובפרט בזה דמסתפק לנו אם הוא מומחה ג"כ באמת די"ל דגם איזה האחרונים החולקים ע"ד הש"ך ז"ל יודו בזה :

באופן דיש לנו מקום לצדד להקל ובפרט דאנן מאכילין אותו פחות מכשיעור דכבר כתבתי דיש בזה סניף סברת רש"ל ורש"א זלה"ה בשבועות שם דהוא כעין שלא כדרך הנאה ובמקום פק"נ להקל, הנ"ד הבא עה"ח כו' :

סימן כח

הנה בנידון השאלה הנ"ל כבר כתבתי דסוגיא דהש"ס ריהטא כפי' רש"י ז"ל ביומא שם וכ"ד רמ"א ז"ל ביו"ד סי' הנ"ל דכל רפואה שא"מ אסור וכן משמע קצת ג"כ בירושלמי בסוגיא דיומא הנ"ל דקאמר על מתניתן מימי לא ראיתי מי שעשה כ"ש ואי הוי משמע דטעמא דמשנה משום שאינו רפואה גמורה כפרש"י ז"ל ואפשר ליישב גם להרמב"ם ז"ל דר"ל משום דהרפואה להאכיל מחצר כבד שלו הוא סגולית ורחוק שיתרפא ומ"מ בסיתרא בנ"ד שכתבנו להאכילו פחות מכשיעור כבר כתבנו דיש לצדד מאחר שעכ"פ ענין הגדת הא"י במשל"ת הוא בגדר ספק דיש לחוש מכח ס"נ להקל וגם שהוא גופא הי' לנו דשמא הוא מומחה כנ"ל וגם כתבנו דבענין פחות מכשיעור יש לנו סניף דעת הרש"ל והרש"א זללה"ה לפי הנ"ל דהוא כעין שלא כדה"נ וכיון דשלא כדה"נ ברפואה גמורה שרי גם לחולה שאב"ס, מכ"ש בנ"ד ובדמשמע להדיא מלשון הגה"מ בזה שהבאתי למעלה, ואולם באמת יען דברי הגאונים הרש"ל והרש"א זלה"ה תמוהין מאוד לאהודה כמו שהראיתי ג"כ במל"מ שם שתמה מגמרא דיומא הנ"ל דלחולה שיב"ס מאכילין אותו פחות מכשיעור דמשמע דוקא יב"ס ולא לחולה שאב"ס, ועוד הקשה מדפסקו הפוסקים בהיתר דחולה באב"ס פחות מכשיעור עיי"ש במל"מ שדחה דבריהם ז"ל מטעם זה, ואמנם נ"ל לקיים ד' הגאונים הנ"ל שלא יהי' ח"ו כטועה בד"מ דוודאי יש לחלק טובא בהך דיומא דמאכילין לחולה ביוה"כ י"ל דהך אכילתו בכך דגם ח"ש מייתבא דעתי' וה"נ מליש גם במאכל בריאים בשלא כדה"נ מדאכלי' אחשבי' כרא"ש פ"ב דפסחים וחולין דק"כ וכנ"ד בהש"ס בזה ומכ"ש בגוונא הנ"ל כמו שאבאר] וה"נ כיון דבהך ח"ש עכ"פ מייתבא דעתי' והרי מוכרח הוא לאכילה הזאת מצד עצם האכילה דאם הי' מעונה הי' מזיק לו אולי ביותר ועכשיו כשאוכל בכ"פ שמכ"ש מייתבא דעתי' שפיר ה"ל הך ח"ש כדה"נ ממש ול"ד כלל לעירב בו דבר מר דשם מצד עצם האכילה בעצמותו הוא שלא כדה"נ משא"כ בהאי שיעור דדין לפי דעת הגאונים הנ"ל דהוא שלא כדה"נ הטעם משום דאין בו כפי יתובי דעתו דהאוכלו ובמקום אולי י"ל דקים להו לחז"ל דבח"ש ג"כ מייתבי דעתי' כדרך וגילות החולים דידוע דבמעט דמעט מייתבי' דעתו לפי שעה :

ובדרך שאמרו ז"ל בעוברה שהריחה דלוחשין לה כוש ברוטב כו' באופן דלענין חולה ר"ל שפיר ה"ל ח"ש כדרך הנאתן וא"ש ול"ק כלל אמנם דזה שייך דוקא בגוונא דמאכיל לחולה ביוה"כ למשל שענין אכילה הוא להסיר הרעב מצד שחוששין שהתענית יגרום לו להכביד חליו ובזה שפיר אמרינן כיון דמעטרין דבזה יהי' נוח לו להסיר הרעבון שוב ממילא דהוי' כדה"נ משא"כ לענין להאכיל דבר איסור לחולה במקום דא"צ כלל להסיר הרעבון דבלא"ה אינו רעב כלל הווי' שפיר לד' הגאונים הנ"ל בח"ש שלא כדה"נ לגבי וכגון הוא כסברא בעזה"י ומיושב לפ"ז השמי' ס"א של המל"מ הנ"ל שלא יהי' סתירה מפורשת ממשנה וגמרא דיומא הנ"ל לד' הג' הנ"ל ואף כי עדיין קוש"ג מדפסקו הפוסקים בחולה שאב"ס להתירו בהפסק רפואה באכילת איסור עכ"פ פחות וכו' פחות מכשיעור מוכרח דלא ס"ל כש' הג' הנ"ל מ"מ לסניף בנ"ד חזי לאצטרופי ס' הרש"ל ורבותינו בעלי התוס' זלה"ה להדא תרוצא בשבועות שם כנ"ל מאחר דעכ"פ חלקו בהתירה מהש"ס בזה בס"ד כנ"ל :

ואמנם דבאמת יותר נלע"ד לתרץ בדרך פשוט ג"כ כל קושיית המל"מ הנ"ל והוא דעיקר הך סברת דח"ש דומה לשלא כדה"נ מתורתו של רש"ל ז"ל למדנו במש"ם בסוגיא דשבועות הנ"ל דר"ש דאמר כ"ש למכות ה"ה שלא כדה"נ דלוקין והנה שמהרש"א ז"ל שם עמד ע"ז דהרי ר"י דס"ל דח"ש אסור מה"ת ואפ"ה כתבו התוס' שבועות דשלא כדה"נ אסור מדרבנן גם לדידי' הרי ח"ש חמור יותר משלא כדה"נ ולענ"ד נראה די"ל דלק"מ דוודאי מצד הסברא י"ל דח"ש חמור יותר משלא כדה"נ משום הסברא דחזי לאצטרופי [או מרבוי דקרא דכל חלב] כדקאמר הגמ' ביומא דע"ד שם אליבא דר' יוחנן אלא דמ"מ מכח הסברא הנ"ל פשיטא דאין לוקין כ"ז דאינו מפורש הלאו בהדיא דלא עדיף לן סברא מענין קו"ח דפשיטא דהוא סברא ג"כ וכללא הוא דכל שאין מפורש הלאו דאין לוקין ולפ"ז לר"ש דס"ל כ"ש למכות ע"כ משום דס"ל לשון אכילה דכתיב בקרא בכ"ש משמע ובמפורש בהש"ס להדיא אליבא דר"ש בזה וא"כ שפיר לדקו ד' הרש"ל ומהרי"ל

ומהריב"ל הנ"ל דלר"ש דס"ל כ"ב למצות דס"ל דלשון אכילה כתורה לאו דוקא כ"כ א"כ י"ל דגם שלכה"ג דלוקין לדידיה דהכי הא דקיי"ל דבעינן כדה"ג הוא ג"כ רק מלשון אכילה והרי לר"ש ל"ד כ"כ כנ"ל אבל לדידן דס"ל לשון אכילה דווקא רק לענין ח"ש לאיסור מן התורה קיי"ל כר"י דאסור מה"ת מכבוי דכ"א או מטעם דחזי לאיצטרופי עי' תוס' שם משא"כ לענין שלא כדה"נ דל"ש האי טעמא שפיר כ' התוס' הנ"ל דגם לר"י אינו אלא מדרבנן ומיושב קושית המהרש"א ז"ל הנ"ל בפשוט וממילא דמיושב ג"כ כל קושית המל"מ הנ"ל דבאמת לדידן ח"ש חמור יותר משלכה"ג כנ"ל . ולפ"ז נסתר ליסוד הסניף הנ"ל בנ"ד לדינא הנ"ל מ"מ כבר כתבנו להקל מטעם ס' דמשל"ת וס' שהרופא מומחה ובפרט שיש לנו סניף גדול דעת רה"ג הרמב"ם ז"ל בפה"מ דהתנאי דצריך שיהיה הרפואה בדוקה דמקורו מהמשנה ומש"ס דיומא הנ"ל הוא דווקא כשעסק הרפואה הוא בדרך סגולה משא"כ בנ"ד כמו שהארכנו בקונטרס הקדוש [וביישוב דעת הרמב"ם ז"ל בענין הנ"ל אחר שהעליתי בעזה"י מצאתי בשו"ת הרדב"ז ז"ל בלשונותי' להרמב"ם ז"ל שהקשים ג"כ וכ"כ ביישובו ג"כ קצת כעין מ"ש . ואמנם לא נחית לכל מ"ש ולפמש"ל נתיישבו כל קושיותיו שם על הרמב"ם ז"ל כאשר יראה המעיין בטוב] ומ"מ נ"ל דצריך להאכילו לכתחלה פחות מכשיעור שהוא קל יותר וכמבואר לענין אכילת יוה"כ בהש"ס ופוסקים ובהש"ע כל שהרפואה סגי ליה בזה לפי הגדת הרופאים בזה :

אח"ז ראיתי בס' עיקרי דינים שחיבר חכם ספרדי והוא מאסף לתשובת הגדולים זלה"ה שהביא בשם איזה תשובה לחכמי ספרד זלה"ה להקל במקום פק"נ אף ברפואה דאינו בדוקה כל שהרפואה בטבע ולסמוך ע"ד הרמב"ם ז"ל הנ"ל והנמשכין אחריו במקום פק"נ :

שוב שמעתי כי נעשה מעשה כנ"ד עפ"י הסכמת דעתי הענין להקל בזה ותה"ל עלתה בידינו כי בעזה"י היה מזור ותרופה להם הלז וה' ברוב רחמיו ית"ש יצילנו משגיאות ויאיר עיני במאור תוה"ק כ"ד הכעה"ח כו' :

סימן כט

בעזה"י יום ג' כ"ו מנחם אב תר"ע,

לכבוד ידידי הרב וכו' רפאל נ"י מוואלטשין •

ע"ד אשר ביקש ממני חוות דעתי עני' בעסק שאלתו בענין אשה אחת קשת רוח אינה יכולה לעבור עלמה לבעלה מחמת חולי השבירה ר"ל אשר נתהווה לה זאת מעת הולדתה וכמין כיס מן המעיים נופל לה בבית החיצון ומוצאת תמיד על ידי בדיקתה כתמים סביב והאשה הנ"ל מגדת ג"כ שמרגשת איזה כאב לפני מציאת הכתמים הנ"ל • והאשה הנ"ל יש לה ווסת וכל הנ"ל הוא שלא בשעת ווסתה . זה תוכן שאלתו . האומנם כי הקשה לשאול ממני בענין חמור שנוגע לאיסור כרת ר"ל וגם יש הענין שבעה"ת עומדין רבו תשובת האחרונים זלה"ה בזה זה מיקל וזה מחמיר כ"א לפי דרכו ז"ל ובפרט שכעת טרידנא טובא כידוע לרומע"ל לזה לא אאריך בפלפולים רק מה שנוגע לדינא הנני להשיב לפענ"ד בעזה"י וכאשר הבטחתי לכבודו בעת מסר לי הקונטרס אשר העריך בזה ע"ד השאלה הנ"ל :

והנה ראיתי למע"ל בקונטרסו הנ"ל כי אם מקורו העיקר בנידון השאלה הנ"ל מהסוגיא דנדה בדכ"א ודכ"ב וראיתי כי הוא שקיל וטרי בשי' רש"י ותוס והדובי הרשב"א זלה"ה שם ומעט אשר עיינתי בו מחמת שאין מספיק הזמן לזה ואולם לדינא כל יסודו בזה להקל מחמת דברי רבינו הר"מ מקוצי ז"ל בענין מקור שנעקר מטעם דאין דרך ראיה בכך וכמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל שם בסוגיא

דדם אגור ודם הנמצא בשפופרת הובא בטוש"ע יו"ד סי' קפ"ח . ובאמת שאין מזה ראיה לנ"ד דהביא הדם אגור לשי' רש"י ותוס' ז"ל הכל בדם שנמצא בתוך החתיכה ולא בדם שע"ג החתיכה וכ"ה להדיא בהברייתא דאם יש דם עמה טמאה וגם דברי הר"ש ז"ל , מעין הכל בדם שבתוך החתיכה וכבר דיבר בזה רבינו הב"י ז"ל ואת מקורו הערה כדברי הטור בסימן הנ"ל אפס רבינו הרמ"א ז"ל הוא דאזיל לן בד"מ דבמקור שנעקר הובא הר"ש ז"ל דגם דם בעין שע"ג טהור אף דבברייתא קתני דאם יש עמה דם טמאה במקור שנעקר ממקומו שאני ובדברים האלה כתב בהג"ה בסי' קפ"ח הנ"ל ועכ"פ מדברי הראשונים זלה"ה אין הכרע לזה להורות כלל וכבר הלך גם האחרונים ז"ל על רמ"א ז"ל ושיטה יחיד בדבר הזה . ובאמת להורות לענ"ד יש ראיה קצת לדעת הרמ"א ז"ל בזה מדברי הרא"ש ז"ל בהמשנה דרים פרק המפלת פילפל בהגמה בענין דקיי"ל דא"א לפה"ק בלא דם וכת' דלא קשה ליה הא דרבא דאמר אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה דאמת בלא"ה טמאה משום דא"א לפה"ק בלא דם כו' עיי"ש . וא"כ לפ"ז נ"ע להורות כמ"ש הרא"ש ז"ל בסוגיא הנ"ל בעצמו מביא דברי הר"ש מקוצי ז"ל וכן עשה ר"ש מטעם באשה שנעקר מקורה כו' מטעם דאין דרך ראיה בכך . ומה בכך הרי לענין דינא בלא"ה טמאה מכח דא"א לפה"ק בלא דם . לזה היה נראה דיש ראיה לד' הרמ"א ז"ל הנ"ל וא"ש דבמקור שנעקר עדיף טפי ממפלת חתיכה דעלמא דבזה גם דם בעין טהור כנ"ל וא"כ מה בכך דא"א לפה"ק בלא דם כיון דגם דם בעין טהור בזה כנ"ל . וא"ש אלא דבאמת אינו ראי' כלל דבלא"ה א"ש למ"ש הטור וב"י וכ"ה בהש"ע סי' הנ"ל והוא מדברי התוס' בנדה שם דכ"ב ע"ב ד"ה וליפליג כו' ובהרא"ש ז"ל שם לחלק דהא דא"א לפה"ק בלא דם הוא דוקא בחתיכה גדולה ולא בקטנה וא"ש דבהברייתא דהמפלת משמע ליה להרא"ש ז"ל דגם בחתיכה גדולה מיירי דומיא דשפיר הנאמר שם משא"כ בעובדא דהר"ש ז"ל דיש"ל דמיירי בחתיכות קטנות וכמ"ש בטוש"ע ע"ז [וכעת מצאתי בעזה"י להאדוני זקיני בעל מע"מ זצ"ל שכ"כ עיי"ש] :

ובאמת שלפ"ז יש לי מקום עיון קצת כעת בדברי הש"ע סי' קפ"ח הנ"ל שסיים ודוקא בחתיכות קטנות דומיא דשפופרת כו' שנ"ל להורות לפי הנ"ל שזהו הכל לד' רבינו הב"י המחבר דס"ל דגם במקור שנעקר בדם בעין מטמאין משא"כ לד' הרמ"א ז"ל בהג"ה ובלא"ה נ"ל מש"כ מתחלה תעיל לפוסרין אם נמוח כו' שאינו לפ"ד רמ"א וכמ"ש בד"מ וט"ז וש"ך שם ולע"ק כעת [וגם להורות היה נלע"ד הקולפה כעת לולי דברי הפוסקים וגדולי האחרונים זלה"ה בזה היה נ"ל לחלק בלא"ה בהא דקיי"ל דא"א לפה"ק בלא דם המשמעות במושב הכל על מקום לידה שדיברו בו רז"ל עי' שבת דף קכ"ט ובטוש"ע או"ח סי' ש"ל . והרי ד' השאלתות הובא שם בהרא"ש ז"ל דלא"א זה רק בולד שנגמר צורתו ולא בנפל רק דהרא"ש ז"ל דחה דבריו משום דפסק כרבא בנדה דף ס"ו דהפילה נפל כ"ש ג"כ א"א לפה"ק בלא דם כו' ועוד דפליגי הכא במפלת חתיכה כו' אבל הכל בהפילה דמשמעות שהיתה מעוברת עכ"פ והפילה כנ"ל לזה שפיר כ' הרא"ש ז"ל דבכ"ז בלא"ה טמאה מהא דא"א לפה"ק בל"ד משא"כ בהך עובדא דהר"ש ז"ל דה' התם אשה שנעקר מקור שלה כו' ואין שום זכרון לנפל איך שהפילה וי"ל שפיר דמיירי בידוע שלא נתעברה כלל [וכגון שזה זמן רב שלא שימשה כלל וביוצא בו עי' יו"ד סי' קצ"ד ובש' הכ"ש סי' ע"ן] ובזה ל"ש כלל הא דא"א לפה"ק בל"ד לכ"ע ובזה א"ש ד' הר"ש והרא"ש זלה"ה בפשוט ועי' ג"כ פסקי הרא"ש ז"ל ואין להאריך] ועכ"פ לא מצינו עדיין ראי' לרבינו הרמ"א ז"ל במה שאידש דבמקור שנעקר גם דם בעין טהור וממילא נסתר הדבר כפי פשטות דברי רבותינו הראשונים זלה"ה שמורין שלא כדבריו ז"ל

וכמ"ש

וכמ"ש גם האחרונים ז"ל שכל יסודו דגם ד"ה תלינן בהמכה שבהמקור מקורו כרוך מדברי רבותינו הראשונים ז"ע בזה והרי הם ז"ל כתבו כל הטעם בזה לטהרה משום דאין דרך ראי' בכך ולא זכרו כלל מהא דתולין במכה בזה. וביותר תמוהים דברי רמ"א ז"ל בעצמו שיש סתירה בדבריו ז"ל וכעין תערובת טעמים בזה שמתחילה כ' בד"מ דתלינן במכה בזה ובסוף דבריו התם הדין בטעם שזכרו הראשונים ז"ל מחמת שאין דרך ראי' בכך וכנ"ל וכבר נתקשו בזה גדולי אחרונים ז"ל להבין ד' הרמ"א ז"ל בזה ולא העלו ארוכה. ולזה הי' נלע"ד להורה ליתן מעט תבלין בזה לקיים ד' רבינו הרמ"א ז"ל דהכא לפ"ד דתולין במכה וצ"ל דמיירי בין ווסת לווסת וכמ"ש הט"ז ושאר אחרונים בזה:

ולכאורה יש להקשות דמה בכך שמכה זו א"י אם מוציאה דם עכ"פ רק מטעם קולא בין ווסת לווסת ובאשה שי"ל ווסת וכמ"ש בשו"ע סי' קפ"ז ס"ב בהג"ה והרי דו"ז מרן הש"ך ז"ל כת' שם דדווקא לענין להוסרה על בעלה כדין רואה מחמת תשמיש אבל לריכה עכ"פ ז' נקיים עיי"ש לזה י"ל דס"ל להרמ"א ז"ל ודאי בכך דאין דרך ראי' בכך בדם אגור ובמקור שנעקר שכל הלימוד מהקרא דבשרה וכמ"ש ג"כ הרא"ש ז"ל די"ל שזהו הכל מן התורה אבל מדרבנן י"ל דלא גרע עכ"פ מכתם בעלמא והרי ענין הרגשה דילפינן ג"כ מקרא דבשרה עד שתרגיש בבשרה כמבואר בנדה דף נ"ז ע"ב ואעפ"כ מדרבנן טמאה עכ"פ אף בלי הרגשה וביותר י"ל בזה לפ"ד הר"ן ז"ל במה' דביאר הסברא דאין דרך ראיה בכך שהיא גופא מפאת העדר ההרגשה [ויבואר עוד מזה] וא"כ פשיטא דמדרבנן מטמאין בלי הרגשה כלל ומהראוי לפ"ז דבכ"ז בל לטהרה מדרבנן עכ"פ. והנראה בזה דהנה כמ"ש הש"ך בסי' קפ"ז הנ"ל דלענין ז"נ לא תלינן במכה שא"י שמ"ד טעמו מבואר דלענין רואה מ"ת שהוא מטעם ווסת דמדרבנן מקילין לתלות במכה משא"כ לענין ז"נ שהיא מה"ת ומעתה מתורצים ד' רמ"א ז"ל הנ"ל שיהי' עולים כהוגן דשפיר איצטריך שני הטעמים הנ"ל ובצירוף שניהם לדקו יחדיו. דמטעם דאין דרך ראי' בכך לחודא לא סגי ליה שעכ"פ מדרבנן מהראוי בל לטהרה כנ"ל:

ואמנם כיון שעכ"פ רק מדרבנן שוב שפיר מהני לי' טעם הב' דתולין במכה דאף דלענין ז"נ לא תולין כמ"ש הש"ך כנ"ל היינו משום דהוא איסור מה"ת משא"כ בזה שהוא רק מדרבנן כנ"ל. אך באמת אם כי הדברים מושכלים ת"ל מ"מ אורחא דריפתא ורחוקה הוא בתיקון ד' הרמ"א ז"ל מדרך הפשוט מלבד מה דקשה לפ"ז מכך ברייתא דרואה בשפופרת דמטהר ג"כ מכח דאין דרך ראי' בכך כנ"ל ואף די"ל גם בזה מ"מ אין השוויא ניקום ונסמוך וביותר קשה מה שהרגיש גם הט"ז דמדברי הרמ"א בהשו"ע נשמע להדיא דמיקל במקום שנעקר גם בשעת ווסתה והא ודאי לריכא טעמא מ"ש דתולין במכה והרי בשעת ווסתה עכ"פ לא תולין במכה כמ"ש הרמ"א ז"ל בעצמו בסי' קפ"ז הנ"ל [וכן בסי' קפ"ח לענין רואה קליפות ושערות וכמ"ש גם הש"ך שם דא"כ לא תטמא לעולם] לזה נ"ל דברי רמ"א בפשטות דס"ל במקור שנעקר הואיל דאין דרך ראי' בכך יש לנו לתלות יותר במכה גם בשעת ווסתה [גם לענין הדם שע"ג] ויש להסביר קלת בטעמו כענין מ"ש ביו"ד סי' ק"ל ס"ח בשם תשובת הר"ד דבהרגישה בנפתח מקורה ולא מלאה דם כלל טמאה ואילו במולאה מראה טהורה דקיי"ל דתולין הרגשתה ג"כ במראות הטהורות שמלאה וכך י"ל ג"כ במקום שנעקר ורואית דם בענין ג"כ דלמשל אם לא הי' נעקר מקורה והיתה רואית רק הדם בענין דהיתה טמאה משא"כ עכשיו שגם מקורה נעקר שתולין גם הדם שראתה במכתה בשיבה הואת בעלם. ובזה נ"ק גם סברת הש"ך ז"ל דא"כ לא תטמא לעולם דעכ"פ תהי' טמאה כשראתה רק הדם בענין לחודא.

והנה כ"ז טרחנו כדי לקיים ד' הרמ"א ז"ל מ"מ כבר כתבנו שפשטות ד' רבותינו הראשונים ז"ל בזה שכתבו רק משום דאין דרך ראי' בכך דמשמע מזה דבדם בעין טמאה רק ד' הט"ז [וכמו שמביא רומע"ל ג"כ] שמיקל גם בדם בעין מטעם זה דאין דרך ראי' בכך יחיד הוא ז"ל כד"ז כאשר כבו החולקין הב"ח וש"ך בשם כמה פוסקים [גם לו"ע לדבריו מגמרא דהה דמ"א עי"ש] ומ"מ הי' נראה ללמד להקל כמו דנראה מדברי הפוסקים והוא מילתא דמסתברא שעכ"פ ענין רפיון קשרי האם לא גרע ממכה בא"י אם מוציאה דם שלד' הרמ"א ז"ל עכ"פ בין ווסת לווסת מטהרין ורבו המטהרין בזה לגמרי דלוני לומר אף מז"נ ולא כד' הש"ך ז"ל ויבואר אי"ה לפנינו [רק הט"ז בסי' קפ"ז מחמיר בזה והרי לשיטתו ז"ל בסי' קפ"ח הנ"ל מיקל בלא"ה בענין מקור שנעקר אף לגבי דם בעין מכח הסברא דאין דרך ראי' כו' כנ"ל]:

שוב ראיתי בתשובת נב"י סי' נ"ח השיב שם לרב אחד בענין חולי השבירה אשר הנידון שם ממש כעובדא דנ"ד וע"ש שהשיב להחמיר וכתב שזה הכל דם המקור ממש וז"ל שם ומה שרואית בכל עת והדם אינו בתכלית האודם זהו אולי דרך השבע כי כשהמקור במקומו אין הדם יולא קודם זמנו עד שתגמר בשולו ואז נשלם מראה האודם שבו. אבל קודם זמנו אז לא נגמר בשולו של הדם ומראיתו כהה [ובזה נסתר מה שלידד מע"ל מלד שג"ד רק נוטה לאדמומית]. וגלאתי להעתיק לשון התשובה הנ"ל אבל המעיין שם יראה כי הגאון נב"י זצ"ל נקט לדינא בזה. תרתי חומרתא היינו שענין רפיון קשרי האם אינו בהסוג המעשה דהר"ם ז"ל כלל. ומלד היתר מכה נקט לדינא שאין בכחינו ליתן קולא יותר ממכה שא"י שמ"ד וכבר נודע שהאחרונים חולקין על הרמ"א בזה להחמיר והש"ך כ' דגם הרמ"א אינו מיקל רק ברואה מ"ת בל לאוסרה על בעלה אבל ז"נ לריך עכח"ד הגאון ז"ל והרי שנידון דידי' ג"כ הי'. כל הק' לדידי' למליותא. כגוונא דנ"ד ממש ועכ"ז העלה הגאון הנ"ל להחמיר ועי"ש עוד שכתב דמטעם ס"ס. ג"כ אין להתיר שזה שייך רק במכה במקור משא"כ כשיש לשמכה בלדדים הכל ס' אחד הוא ס' מן הלד או מהמכה דס"ל כס' או מלד ימין או מלד שמאל עי"ש [וד"ז קיימתי מסברא דנפשאי בעזה"י] ועכ"פ בהתם דינו חתם שם בזה"ל ומן השמים ירחמו עלי' על"ל ואם בארזים נפלה השלהבת הוא הגאון מהר"י זצ"ל מחמיר בדבר אזן בעניותינו מה נעני אבתריה בזה:

ועכ"ז למען גדול השלום ושפרע בנ"ד שכבר דרשה ברופאים ולא העלו שום תרופה למכתה אמינא להפוך בזכותא ולשוב בהתירא אך להלכה ולא למעשה חלילה לסמוך עלי לבדי בענין חמור כזה. ומתחלה אבאר דמ"ש הש"ך בד' רמ"א סי' קפ"ז במה שמיקל שלא בשעת ווסת במכה שא"י אם מ"ד דלריך ז"נ עכ"פ הגם שאיני כדאי כו' אבל תורה הוא ולולי ד"ק של רבינו אדוני דו"ז הש"ך זצ"ל יש לי ראי' בדעת רמ"א ז"ל דמיקל לגמרי בזה ממ"ש בסי' קפ"ח הנ"ל בכך מעשה דהר"ם מקולי ז"ל. בטפלים התחיכות לבית החילון דתולין במכה כו' שלא בשעת ווסתה כו' הרי שמיקל לגמרי בזה גם לענין ז"נ שא"ל וכבר כתבתי בס"ד לעיל מזה ואף שכתבתי לדחות ד"ז מ"מ רחוק הדברים מפשטן שמשמעות שמיקל הרמ"א ז"ל בנידון מכה שא"י אמ"ד שלא בשעת ווסתה לגמרי. [שוב אח"ז מלאתי בעזה"י גם בשו"ת הנב"י בתשובה אחת כתב ג"כ כד' הרמ"א ז"ל דלא כהש"ך אבל אינו מביא הראי' שכתבנו בס"ד]:

ועתה אני אומר דלענ"ד אף להש"ך דמחמיר לענין ז"נ דלענ"ד מסתבר מילתא שהוא רק איסור מדרבנן עכ"פ שהרי באמת דברי הרשב"א ז"ל בתשובה שממנו מקור דין זה להקל לדקו מאוד כסברא דהרי יש להאשה חזקת

טהרה

טהרה ואי משום דרוב דם מן המקור כמש"כ בנדה די"ח [ועי' תוס' שם] האי רובא ליתא בחשש שי"ל ווסת ושלא בשעת ווסתה וכיון דיש חזק"ע הרי הולכין בכ"מ אחר החזקה אף באיסור מה"ת וליישב דעת הש"ך ז"ל קצת די"ל דבאיסור כרת חששו רז"ל לפעמים אף לנגד חזקה להחמיר וכעין שמצינו חולין דף קל"ד עי"ש וברש"י ז"ל. ואף שביבמות קי"ט ובכ"ד אמרינן מ"ל איסור לאו ת"ל א"כ עי' רש"י יבמות הנ"ל ועי' תה"ד סי' ר"כ [וכבר דיברו בזה בשו"ת נב"י או"ח סי' כ"ח. ובתשו' פמ"א ובפמ"ג ביו"ד בפתיחה שלו ובמ"א הארכתי קצת ואכ"מ] ועי' בש"ך סי' ק"י סוף ס"ס מש"ש בשם המרדכי ז"ל דרז"ל חששו לפעמי' לחומר האיסור שלא לסמוך על ס"ס וכן החמירו לפעמים בל לסמוך אחזקה לרובא ג"כ עי' תוס' יבמות דף ל"ו ודף קי"ט ועכ"פ שוב אין כאן איסור מה"ת רק דרך חומרא מדרבנן גם לדעת הש"ך ז"ל כנ"ל וביסוד הדין הנה הש"ך מביא בשם בעה"ת ז"ל דלא תולין במכה שא"י אם מ"ד ומסתייע לי' לשון הברייתא בגמרא דנדה דף ס"ו ע"א ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באו"מ שממנה הדם יוצא דמשמע להדיא דצריך להיות ידוע שיצא מהמכה דם [ובתשו' הרשב"א ז"ל כ' בזה שהברייתא ר"ל שי"ל שממנה הדם יוצא והוא מבואר שדחוק קצת במשמעות הלשון]. ולענ"ד הקושיא אם שאינני כדאי כלל לעמוד בסוד קדושים רבותינו הראשונים נ"ע שעכ"ז תורה היא לולי ד' הקדושים הי' נ"ל בעניי דבר חדש קצת בזה ולהכריע בדרך ממוצע בענין זה הנה דפשטות דברי הברייתא הנ"ל משמע דצריך שיהי' המכה ידוע שממנה מוציא דם מ"מ י"ל שזה דוקא כשהאשה בעצמה מגדת כך והיינו דאף דבכל עניני נדות נאמנת האשה בעצמה כדילפינן וספרה לה מ"מ מאחר שהיא בעצמה אומרת כך שמכה יש לה באו"מ וע"כ על פי אומדן דעתה דכי עני' באו"מ כו' וצריכה לומר דבר ברור אבל בידוע לנו על פי סימנים או רופאים שיש מכות המכה עכ"פ שפיר י"ל שאף במקום ספק לנו אם המכה מ"ד מקילין ג"כ מכח החזקת טהרה דהאשה כנ"ל. וכעין זה אמרינן גבי פלוני הכהן טיהר לי הכתם דנאמנת אבל בזה ראיתי אינה נאמנת והיינו דהאשה בעצמה י"ל דלא דייקא כ"כ ואומרת בדדמי ולזה כל שמגידה היתר בדבר המסתפק מצד הגדתה צריכה לומר דבר ברור כנ"ל משא"כ כשידוע ענין המכה גם שלא עפ"י דבורה דאז תולין להקל אף בא"י אמ"ד מכח חזקת טהרה כנ"ל [ועוד י"ל לענ"ד בטעם הדבר לחלק כנ"ל לפמ"ש במ"א דעדים שצריכין לנאמנותם לצרף סברת חזקה י"ל דל"מ וכעין שכ' תוס' בקדושין דף מ"ג העד שצריך שבועה דכתיב אם לא יגיד והר"ן בב"ק דף ע"ב דעד שצריך מגו לא"ה עד ועי' ריטב"א שם ואכמ"ל מיהו בנ"ד יותר ניחא לי כהסברה חילוק הא' הנ"ל בדמיון לפלוני טיהר לי כו' כנ"ל]:

ובזה מדויק לנכון לשון הברייתא הנ"ל דמתחלה קתני סתם ותולה במכה דמשמע בסתם מכה אף שא"י אמ"ד כדעת הרשב"א ז"ל ואח"כ קתני ונאמנת אשה לומר מכה י"ל באו"מ שממנה הדם שותת דמשמע דל"ל ידוע שמכתה מוציאה דם כדעת בעה"ת ז"ל וסייעתו שמביא הש"ך ז"ל ועכ"פ הדיוקים סתרן אהדדי ולהנ"ל נכון דרישא מיירי דידוע המכה שלא על פי דבורה גם בס' מקילין מטעם חזקת טהרה וסיפא דקתני נאמנת האשה כו' שהוא על פי דבורה שפיר צ"ל דבר הברור וא"ש. והגם דדברינו הנ"ל חדש הוא לי שלא ראיתי עדיין למי שהקדמני בזה מ"מ לענ"ד יש לזה מקום בסברא בעזה"י ומתוקן לשון הברייתא הנ"ל בטו"ט בעזה"י:

וגם שכבר הקדמנו דאף להחולקין הוא רק דרך חשש מדרבנן וכן ראיתי להגאון הגדול הרדב"ז זצ"ל בשו"ת סי' תת"ד שדן להלכה למעשה להקל במכה שא"י שמ"ד וכה חתם דבריו ז"ל בזה כי אף שראה לאיזה גדולי הראשונים שמחמירין לרשב"א ז"ל שומעין שרב גדול ומובהק בהוראה הוא ועליו אנו סומכין עכ"ל [ומזה תמוה קצת בעיני על שו"ת חכ"צ זצ"ל שלחלוק יצא על כל מפרשי הטור בד' הרשב"א ז"ל והאריך שאין תולין במכה שא"י אמ"ד עי"ש ולא זכר שר התורה בדבריו ד' תשובת הרדב"ז ז"ל וכידוע לרגיל בס' חכ"צ אשר מחבב מאוד דברי הרדב"ז בכל מה דעסיק ביה ופה לא הזכירו כלל וביסוד השגת החכ"צ על מפרשי הטור ורמ"א זלה"ה מהא דפרק הרואה שהשיב הע"ק אם יכולה להתגלע ולהוציא ממנה דם כו' כבר ראיתי בשו"ת נב"י שמיישב כל קושיותיו ויבואר אי"ה במ"א ובעת אכתוב ג"כ קצת ישוב לקושית הנ"ל די"ל דע"ק לשיטתו דחייש למעוטא וי"ל דמכ"ש לנגד חזקה דחייש מדרבנן עכ"פ לפי הכלל דרובא עדיף מחזקה וכמ"ש המהרש"א ז"ל בכעין זה בחולין דף י"א ובמ"א הארכתי בזה בעזה"י:

וכן ראיתי בשו"ת הגאון מהר"ש זיסקינד זצ"ל שהביא בשם הרב הגאון מהרש"ק זצ"ל שגער הרבה על השואל שחשש להחמיר במכה שא"י אמ"ד לדעת הט"ז ז"ל וכתב בזה"ל דאם כלך בתר אחרון להחמיר אזי לא ימצא לנו שום הלכה ברורה ח"ו כו' וכ"כ הגאון הנ"ל בתשובותיו ע"ש כנ"ל:

שוב ראיתי בס' סד"ט סי' קפ"ח ממש תשובת שאלה כנ"ד ופילפל שם הרבה בדברי הר"ם מקולי ז"ל וגם בכך דסי' קפ"ז לענין מכה שא"י אם מוציאה דם ובסוף העלה לדינא ג"כ ע"ד שכתבנו דמטעם הר"ם ז"ל שאין דרך ראי' בכך קשה להקל גם בדם בענין לד' הט"ז ז"ל רק מטעם דתלינן במכה שא"י שמ"ד כנ"ל [ועי"ש שהשיג ג"כ על הט"ז מהא דנדה דמ"א א"ל מקור שנעקר ונפל לארץ טמאה ומקשה שם למאי אי לימא לטומאת ז' דם ה"ר ולא חתיכה כו' ועי"ש בדברי אד"ז בעל מע"מ ז"לן]. עוד נ"ל דבנ"ד יסודו מדרבנן על פי דברי חדושי הר"ן ז"ל בנדה ר"פ הרואה כתם והובא בסד"ט שם ג"כ והבאתי ג"כ לעיל והוא בהא דאמר שמואל בבשרה עד שתרגיש בבשרה ומקשה דבבשרה צריך ולא הרואה בשופרת ובחתיכה כו' ומשני תרתי ש"מ וכתב הר"ן ז"ל כיון דדרים מבשרה עד שתרגיש בבשרה ממילא משמע ולא בשפיר ובשליא ובחתיכה שאין כיו"ב הרגשת דם אלא הרגשת שפיר וחתיכה עכ"ל והדברים ראוין לאומרן ז"ל וא"כ ממילא לפ"ז למאי דקי"ל כשמואל דאין אשה טמאה מה"ת עד שתרגיש כו' נמצא דכל יסודו בנ"ד רק מדרבנן. וכן ראיתי בס' סד"ט הנ"ל לצדד כנ"ל. וראיתי בסד"ט שם שתמה ע"ד הר"ן הנ"ל דהסוגי' דר"פ המפלת קשה ליישב לשיטת הר"ן הנ"ל ור"ל דהגמרא מפרש הטעם דרואה בחתיכה דטהור משום דאין דרך ראי' בכך ונדחק דלהר"ן ז"ל צ"ל דסוגיא דר"פ המפלת הולך על שמואל ולענ"ד י"ל דס"ל להר"ן ז"ל דגם מש"ש הטעם דאין דרך בכך ג"כ י"ל הכוונה שהוא מפאת העדר הרגשה של"ת שהרי באמת שהרגישה עכ"פ לא"א שאין ד"ר בכך ור"ל מחמת שענין הרגשתה הי' מפאת החתיכות והשפיר והכל הולך אל כוונה א' כנ"ל [רק צ"ע מש"ש בגמרא ריש נדה איסור הרגשת על הרגשת מ"ר כו' וי"ל ואכמ"ל] וכבר כתבנו למעלה שלפי סברת חדושי הר"ן הנ"ל גם בדם בענין שראתה עם המקור שנעקר שג"כ הוא רק איסור מדרבנן שהרי עכ"פ הרגשה שלה י"ל מפאת החתיכות להמקור שנעקר ובזה נ"ל ליישב קצת דברי הט"ז שמיקל גם בדם בענין בכך עובדא דהר"ם ז"ל מטעם דאין דרך ראיה בכך ואינו מובן כלל בטעמו וכמו שתמהו האחרונים ובפרט בסד"ט שם ולהנ"ל י"ל דבריו ז"ל לדינא דעכ"פ מטעם שאין ד"ר בכך דלית כאן הרגשה כש' הר"ן הנ"ל ורק איסור מדרבנן שפיר מיקל דתולין במכה עכ"פ ואף שבעל הט"ז ז"ל בעצמו החמיר בזה בסי' קפ"ז י"ל בכאן שיסודו רק מדרבנן לפי הנ"ל שפיר מיקל רק דל"ע קצת בסי' קפ"ז לענין הרואה דם מ"ת ג"כ מדרבנן ואפ"ה מחמיר שם וי"ל דשם עכ"פ עיקרו מה"ת שהרי צריך ג"כ

עכ"פ

עכ"פ כמש"ש הב"ך ואנו דנין על הדם משא"כ בכאן דיבודו רק מדרבנן גם לענין ז"נ מפאת שעדר ההרגשה כנ"ל. ובזה י"ל קלת גם קו' השד"ע הנ"ל ועכ"פ נדינא בנ"ד להנ"ל דיבודו רק מדרבנן ודאי דיש להקל להיות תולין במכתה כו' כנ"ל ובפרט בנ"ד שמרגשת כתב ג"כ בעת ראייתה. וראיתי בשד"ע בסי' קפ"ו שכתב דאף לדעת הפוסקים דכתב איפה כמכה מ"מ לענין זה מהני שכתב היכא דידעה בודאי שיש לה מכה רק שא"י אם מכתה מ"ד אם בכ"פ שבואב לה המכה אז מוליאה דם אזי מסתמא המכה שמוליאה דם והוי כידוע שהמכה מ"ד ועי"ש שכ"כ גם בשם ש"ב הגאון בנה"י זל"ל שכעלה כן לדינא. ולכן מכ"ז נלע"ד לצדד להקל בנ"ד בלא בשעת ווסתה כנ"ל לעשר האשה לבעלה וכה יהיה משפטה אחר שתפסוק הווסת בלה תיפסוק בטהרה כי בדיקת הפסק טהרה פשוט לדעתי דלריך להיות בבירור בל תלטרך לתלות בדם מכתה [כמו שיבואר עוד אי"ה מזה] ולענין הבדיקות ז"נ בלה נלע"ד דבשעה"ד כנ"ד שעלולה לראות הכתמים הנ"ל כה נפילת השתיבות כנ"ל די"ל דדי לה בבדיקת יום א' וז' מלבד הבדיקה דהפסק טהרה הנ"ל וכמ"ש שם בזה ביו"ד סי' קצ"ו :

וראיתי בשד"ע שם שפילפל הרבה בענין ספירת ז"נ בנ"ד לדעת הסוברין דבעינן ספורין לפנינו והענין ארוך וא"כמ"ל . הנלע"ד הקלושה כתבתי גהלכה ואולם למעשה חלילה לסמוך על דבריי בענין חמור כזה זולת בלירוף עוד איזה גדול מפורסם ורב מובהק בהוראה כ"ה דנמטי ביבא וכו' וה' ילילני וכו' משגיאות וכו' אכ"ד הבעה"ח . שוב מלאתי בתשובת הגאון מופ"ד מהור"ר עקיבא איגר זל"ל בסי' כ"ב פילפל שם הרבה במעשה כנ"ד ממש . ועי"ש שהביא בשם הפלאתי ח"ב ותשובת מעיל לדקה. שסוברים הפירוש בשונלא דהר"ש ז"ל בהוא כעין הנ"ל שהאשה שתרגש למטה מ"מ מכח זה לחודא סעלה הגאון זל"ל דקשה להקל זולת בלירוף דהוא מכה בא"י שמ"ד כנ"ל . וגם נקט לדינא לענין בדיקת הפסק טהרה וז"נ שלריך בד"ע בלי שום הזלת דם ובתמים עכ"פ ובבדיקת יום א' וז' שני מלבד הבדיקה דהפסק טהרה הנ"ל כדברינו הנ"ל ממש להלכה בעזה"י וה' יאיר עיני במאור תוה"ק :

ודרך גררא אזכיר בהאי עניגא העירה קטנה בהא דקי"ל בשו"ע יו"ד סי' קפ"ז הנ"ל דתולין במכה בלא בשעת ווסת כו' ואף ביודעת בודאי שמכתה מ"ד בשעת ווסת או מל' יום כו' אינה תולה דאל"כ לא תטמא לעולם והתמים תולה: בש"ע כמבואר בהג"ה ש"ס סי' הנ"ל ונראה פשוט וברור דלענין בדיקת הפסק טהרה לריך להיות הבדיקה נקיה לגמרי בלי שום הזלת דם בל תלטרך לתלות במכתה כלל אף בידוע שהמכה מ"ד ופשוט ומוכרח בטעמו דכל ענין בדיקת הפ"ע שהוא ענין בירור להוליאה מחזקתה הראשונה א"כ אין ענין כלל מה שיכולה לתלות עכ"פ בירור לטהרה אין כאן ולרווחא דמילתא אביא עוד ראיה ברורה לזה ממ"ש כמה הראשונים זללה"ה לה"ר דנאבדה הריאה בלי בדיקה דהשירה דהא קיי"ל דתלינן בזאב ובמשמשא ידא דטבחי וא"כ דון מנה בנ"ד דהכי למאל אם היה נאבד השד דבדיקת הפ"ע דפשוט שאינה עולה מטומאתה ממילא מוכח שגם אין תולין כלל וזהו כ"ל פשוט וברור ולא נמנעתי מלהזכיר הנה יען שהוא דין נלרך מאוד וכבר ראיתי לא"א מגדולי דורינו זל"ל שהיה כמסתפק קלת בד"ז שוב מלאתי בעזה"י שכ"כ הגאונים רעק"א ובעל תוו"ד זללה"ה שנקטו ג"כ בפשוט לדינא כנ"ל :

סימן ל

הנה נתתי את לבי לעיין בעזה"י בדבר לאשה קשה רוח שרגילה לראות כמין קארטין ומרגשת כאב לפעמים

בגבה וגם בבטנה . וכבר אמורה עם הספר שאלה כזו ממש בט"ז סי' קנ"א שהאריך להתיר על פי דברי תשובת הר"ן ז"ל והובא בהב"י שם אלא שהגאון הכ"ל זל"ל נשל שערי השיתר בזה ובאמת בעיקר מש"כ שם דהוא ממש לגמם באחריות בזה להתיר איסור כרת ח"ו הי' נלע"ד לדון בזה דרגילה לראות קארטין שאלה בבדיקת שעד וכבר כתבו ז"ל דהוא רק ספק הרגשה וממ"ש בהשוגי' דרים נדה אימור הרגשה עד כו' ואף למה שהתליטו ז"ל דהוא ספק איסור מה"ת הא לשיטת הרמב"ם ז"ל נראה עיקר דגם בס"ס סד"א מותר מה"ת [וכיון דהוא רק מדרבנן שפיר י"ל דתולין במכה בזה וכמ"ש כזה בסי' של פ"ז אמנם בזהו רק לשיטת הרמב"ם ז"ל כנ"ל] ואפשר לדון בזה גם להרשב"א ז"ל ושיטתו בהך ס"ס עכ"פ דה' הרגשה וגם ס' דתולין במכה ויש לסתהיל הס' שמא מלד המכה והב' שמא לא הרגישה ואף דמדרבנן ודאי דטמאה גם בלי הרגשה כלל דל"ג מכתם בעלמא הדר ה"ל ס' מדרבנן ובעין שכת' הש"ך בסי' פ"ג וק"י לענין ס' מליאת דגים עמהן עי"ש . ועוד יש לדון מכח קטנותם דקארטין הללו ובמבואר בשו"ת הב"ח ז"ל סי' קפ"ג בשם הגאון מהר"ם עפשטיין ז"ל . [והובא ג"כ בס' סד"ע] דהך חומרא דר"ז דטיפה כחרדל כו' היא כפשוטה דבטיפה א' עסורה מה"ת ע"פ מה דאמרינן בנדה דמ"ז ע"ב במקור שהזיע ב' טיפי מרגליות דטיפה א' אין דרך לבוא כלל מן המקור [ועיי' בהרבינו יונה ז"ל בברכות פ"ג בהא"ה אתמר לוהה על בברו כו' מש"ש בשם הרמב"ם ז"ל] . והנה בשו"ת נוב"י מהד"ת סי' ק"א חידש הסברא הזאת מדעתו הגדולה וכת' הגאון זל"ל שכותבו באימה והדרה ולבל לסמוך עליו בזה והנה הגאון הנ"ל לא ראה תשובת רבינו הב"ח ז"ל שקדמו בזה ועכ"פ נסתלקה החרדה במקלת והנה מלד השיתר דתלינן במכה ולסמוך על הרופאים בזה וכמ"ש בתשובת הר"ן וב"י וט"ז זלה"ה וכבר פילפלו בזה הרבה בשו"ת רמ"א ז"ל כידוע [ועי' גם בסי' הקודם] והנה להלכה למעשה בענין הדין דקארטין שרבו הדישות בזה הט"ז מתיר והש"ך חולק עליו ובשו"ת ש"ב ה"נ פמ"א ותשובת עה"ג ז"ל מקילין ואמנם בתשובת נב"י ז"ל החמיר וכתב בתשובה אחת על הט"ז שדבריו ז"ל הלוטון בתהמתה"ס וכן הגאון בעל כו"פ ז"ל וכה' סד"ט וכן בתשובת רע"ק זל"ל החמיר בזה בתשובה א' [ואפילו לבניף לא חזי לאלטרופי לדעת הגאון רע"ק ז"ל עי"ש] ושי' הרב האחרון בעל הכ"א ז"ל כ' שאין להקל כלל נגד הך אדייותא זולת במרגשת כאב בגלי גבה קלה השדרה במקום הכליות ממש ודברים האלה הן דברי הכו"פ ח"כ עי"ש היטב ובודאי שנכון לדינא בכ"ז שתעשה הבדיקה המבואר בשו"ת נוב"י קמא סי' מ"ח שהוא כעין הבדיקה של המהרי"ל ז"ל המבואר בהשו"ע סי' קנ"א וכן ראיתי עוד בשו"ת נב"י מהד"ת בתשובה אחת שהשיב למ"כ הה"ג בעל או"ח ז"ל בנידון הקארטין הנ"ל לעשות הבדיקה הנ"ל וכן ראיתי נאכם א' מהאחרונים בעל שו"ת פרי תבואה ז"ל שהאריך הרבה בתשובה א' בזה והביא ג"כ סברת ההיתרים הנ"ל שכתבתי מכח ס' הרגשה ע"י עד וגם סברת הב"ח הנ"ל ההיתר מלד קטנותם והאריך מאוד בזה ובסו"ד העלה למעשה אופן ההיתר אם תעלה בידה הבדיקה שבסי' קנ"א הנ"ל וגם לענ"ד כשיקר כן להלכה ולמעשה בזה :

סימן לא

הנה בכך פסקא שהמליא הגאון נוב"י זל"ל בחיו"ד סי' נ"ה בהא דקיי"ל דלריך לפרוש עונה סמוך לווסתה דלדעת הר"ן והרשב"א והראב"ד ז"ל דהוא רק מדרבנן וקרא דוהזרתם את בני ישראל וכו' הוא אסמכתא בעלמא ודעת הרמב"ם ז"ל כפי משמעות לשונו דהוא מה"ת ממש כמ"ש בב"י סי' קפ"ד והגאון הנ"ל חידש בפילפולו להכריע

בהכרע

בסברא נכונה שהוא מה"ת אף דקיי"ל ווסתות עצמן רק מדרבנן כתב הגאון ז"ל די"ל דכ"ע אית להו החזקה דאורח בזמנו בא היא חזקה אלימתא ככל חזקות דבש"ס אלא דמ"ד ווסתות דרבנן וכפי קיי"ל היינו טעמא דס"ל דלנגד החזקה דאורח בזמנו יש חזקת טהרה דהאשה ולפ"ז י"ל לפמ"ש בגמ' דגיטין דכ"ח וכ"ד דשמא מת ל"ה לשמא יוצאת חיפיק. והטעם בזה דמה שהושפיין על להבא אינו מגרע בזה החזקת חיים (וכן בכל עניני חזקה דמעיקרא) וא"כ שפיר משכחת לי' דאף דווסתות עצמן מדרבנן מטעם חזקת טהרה כנ"ל זה שייך בווסת עצמו אבל בעונה סמוך לווסתה דהחשש שמא תראה שהוא חששא על להבא לא מגרע חזקת טהרה כלל בהכי ושפיר האיסור בזה מה"ת מכח החזקה דאורח בזמנו בא כנ"ל עכ"ד ז"ל ודפח"ח :

והנה לפי דבריו ז"ל אפשר לי לומר פשרה אחת בזה דהר"ן והרשב"א והרמב"ם זללה"ה לשיטתייהו אזלי בזה דהרי יש להבין לפי הנ"ל דכ"ע אית לי' החזקה דאורח כו' רק דמאי דקיי"ל דווסתות דרבנן משום דיש חזקת טהרה עכ"פ ה"ל ס' השקול. ובס' השקול מה"ת אסור אך ידוע דעת הרמב"ם ז"ל בכ"מ דספיקא דאורייתא מה"ת מותר רק מדרבנן אסור וכפי דברי רוב המחברים העיקר בשיטתו ז"ל דאף בס' איסור כרת ג"כ רק מדרבנן אסור א"כ שפיר י"ל לשיטתו כדברי הנב"י הנ"ל וא"כ א"ש דס"ל דבעונה הסמוך לווסת דהוא מה"ת וכמ"ש הנב"י הנ"ל אבל הר"ן והרשב"א זלה"ה לשיטתם דידוע דס"ל בכ"מ ספד"א מה"ת אסור. ע' ר"ן קדושין דל"ח ובכ"ד שנוטה עיקר כדעת הרשב"א ז"ל בכ"מ בזה דמה"ת אסור וא"כ עכצ"ל למאי דקיי"ל ווסתות דרבנן דל"ל כלל החזקה דאורח כו'. דאם אית לי' החזקה הנ"ל רק דיש לנגדו חז"ט כנ"ל קשה לו יהא ס' השקול ג"כ מהראוי שיהי' אסור מה"ת ועכצ"ל כפשטא דל"ל החזקה דאורח בזמנו כו' ושפיר מכח חזקת טהרה רק שאינה חזקה גמורה עכ"פ בשעת ווסתה דעלולה לראות והוי כמו חזקה דעשוי להשתנות קצת וכדבעינן למימר לקמן בס"ד לזה חשבו רק מדרבנן וממילא דלפ"ז ל"ל דגם בעונה סמוך לווסתה ג"כ מדרבנן כנ"ל :

אך דהא תנן ד' כתו' ביבמות דס"ב כמ"ש בנ"י ובנב"י שם דמשמעות ג"כ דס"ל בעונה סמוך לווסתה שהוא מה"ת והרי דעת רבותינו בעלי התוס' זלה"ה מבואר בכ"ד דס"ל כהרשב"א ז"ל בענין ספד"א דמה"ת אסור [ועיי' פני יהושע כתובות ד"ט ובק"א שם] וגם הראב"ד ז"ל דס"ל דעונה סמוך לווסת הוא מדרבנן ובענין ספד"א נראה שנוטה לדעת הרמב"ם ז"ל עי' ברמב"ם [פ"י מה"ב הלכה ד"ו] הרי דלא תלי' זב"ז ובאמת בגוף סברת הנב"י ז"ל דמ"ד ווסתות דרבנן ג"כ ס"ל דאורח בזמנו בא רק דס"ל דיש לנגד חזקת טהרה כנ"ל ולענ"ד יש לדון בזה טובא דאם נאמר דיש חזקה דאורח בזמנו בא ממילא דאזדא לי' החזקת טהרה לגמרי משום דה"ל חזקה העשוי להשתנות דלא הווי חזקה וכדקיי"ל ביו"ד סי' ר"א סעיף ס"ה לענין מקוה הרגיל לפעמים להתחסר כמבואר בתשובת הר"ן ז"ל שם וכ"ה בכ"ד דענין השינוי הוא בגדר חזקה דאורח בזמנו כו' וכה"ג בגמ' דקדושין דע"ט ועיי"ש ברש"י ותוספת זלה"ה, וכפי הנראה לי שזה כוונת הגדול השואל בתשובת נב"י שם מה שמשיב לו שם דלא מצינו חזקות סותרת זא"ז אלא כששניהם באים כאחת ולא שהחזקה השני' באה אחרי החזקה הראשונה כוונתו בזה דבנ"ד דהחזקה דאורח בזמנו בא אחרי חזקת טהרה ממילא דהחזקה דטהרה שהיא הראשונה בגדר חזקה דמעיקרא בטלה בגלוי שהיתה עשוי' להשתנות כאשר תבא זמן ועידן בחזקה השני' דהיא בעת ווסתה אשר הרגילות במציאות להיות בגדר חזקה דאורח בזמנו בא כנ"ל :

באופן דאין מקום לחזקת טהרה רק שלא בשעת ווסת וכן יצדק גם בשעת ווסתה שלא נאמר כלל ענין החזקה דאורח בזמנו כנ"ל אבל אם ס"ל החזקה דאב"ז ממילא דליתא לחזקת טהרה בשעת ווסתה וכדאיתנא, ומזה נלע"ד הקושיא דנידהו משעט כל השגות של הגאון הגדול הנב"י ז"ל מעל הגאון השואל הנ"ל בזה וכמבואר למעיין שם בשוב' רק אחת מהם נשארה מה שהשיג שם מדברי הב"ש באבן העזר סי' ל"ז ס"ק ג' שכ' שם בקידושי היא עצמה ג"כ אינו רק ס"ק מטעם דחזקת פנוי' מגרע החזקה דהשתא מדהשתא בגרה כו' הגם לחזקת פנוי' בלא"ה ג"כ עשוי להשתנות כל חזקת פנוי' דהא בא להכריע שהיא נערה בשעת קבלת הקדושין וה"נ גופא עשוי להשתנות כמ"ש רש"י ותוס' שם בסוגי' דקדושין הנ"ל :

אלא דקשה לפמ"ש גם דא לא קשה ודברי הב"ש ג"כ נכונים לדינא דס"ל הסברא דעשוי להשתנות בקדושין שם דקאמר דחזקת הגוף דנערות ל"ה חזקה דעשוי להשתנות בההוא יום כמש"ש רש"י ותוס' ז"ל אבל בחזקת פנוי' אף דבאה בנידון הנ"ל להכריע שהיא נערה בעת קבלת הקידושין וזהו עשוי להשתנות מ"מ כל שהחזקה בעצמותה עכ"פ לא מקרי עשוי להשתנות היא בחזקתה לדינא, ואף בחזקת פנוי' בעצמותה היא ג"כ כעין עשוי להשתנות כמ"ש הבעה"ת ורמב"ן זלל"ה ברפ"ב דכתובות מטעם דכל בתולה עומדת להנשא מ"מ מחשבין לי' לחזקה בכ"מ בסוגיית הש"ס והפוסקים מטעם דעכ"פ ענין השינוי אין נופל תחת הזמן לומר שזמן זה דייקא גורם להשתנות (כגוונא דנ"ד ודקדושין הנ"ל וגם בענין מקוה דתשו' הר"ן הנ"ל :

וממילא דנין לה בחזקת פנוי' כמו בכל חזקות דמעיקרא דמאחרין ענין השינוי וההתחדשות שנתהוה כ"ז שנוכל וכמ"ש הרשב"א ז"ל בחולין בכ"מ משא"כ בנ"ד דהחזקת טהרה עשוי להשתנות בוודאות בעידן ווסתה מטעם חזקה דאורח בזמנו בא בהזמן בעצם היא סיבה וודאות שגורם להשינוי הלז פשוט לענ"ד בסברא דלא הווי חזקה כלל וממילא דהחזקה דאורח בזמ"ב מכריע דבר הנידון המסתפק לוודאות כמו בכ"מ, באופן דלפ"ז בהכרח למאי דקיי"ל ווסתות דרבנן עכצ"ל דל"ל כלל החזקה דאורח בז"ב כנ"ל :

ובאמת לקיים דברי חכמים וליישב דעת הגאון הגדול הנב"י ז"ל הי' נלע"ד דאפשר לומר דס"ל דהענין חזקה העשוי להשתנות דיסודו מגמ' דקדושין הנ"ל ולא מצינו שם רק לענין חזקת הגוף ולפ"ז י"ל דבחזקת טהרה והדומה דהוא כעין חזקה דדינא י"ל דל"ש הכלל הנ"ל ועפ"ז יתיישב דבריו ז"ל לנכון ויש לזה מקום בסברא למשכיל על דבר ימצא כי טוב אלא דמדברי המג"א בא"ח סי' ח' סקי"א מש"ש לענין ציצית דצריך בדיקה קצת ל"מ הכי דגם שם י"ל כעין חזקת כשרות וכעין חזקה דדינא ונהי דמהא דמקוה י"ל דשם בלא"ה העמד טומאה ע"ח כדמשמע בתשובת הר"ן ז"ל שם אבל מהא דציצית י"ל כנ"ל ולע"ק בזה :

ודאתאן עלה נ"ל די"ל בפשוט לפי מה שחילק הגאון הנ"ל בענין החזקת טהרה בין ס' דלעבר או להבא דעל להבא קלים ביותר בהז"ט לפ"ז גם אנו נאמר כפשטות דברי הגמרא דמשמע דלמ"ד ווסתות דרבנן ל"ל החזקה דאורח בזמנו בא וכנ"ל. ולזה ס"ל שפיר דהוא מדרבנן דמה"ת י"ל חז"ט ומה שחשבו מדרבנן י"ל או כמו שמצינו בכ"ד דגם במקום חזקה חשבו רז"ל לפעמי' ובפרט בס' איסור כרת או כמ"ש התוס' בסוגי' דרים נדה דחז"ט באשה אינה חזקה טובה כ"כ מצד דעלולה לראות דם ובפרט בשעת ווסתה וכמש"ל ולא גרע ממיעוט המצוי שחשבו רז"ל בכ"ד לענין מיעוט נפלים [ולענין עגונה במשאל"ס כמבואר בתוס' והרא"ש ז"ל יבמות דל"ו ובכורות ד"ך וכ"ד ועכ"פ כיון דמה"ת הוא מטעם חזק"ט לזה בעונה סמוך לווסתה דהחשש על להבא ול"ש החז"ט כלל כש' הנב"י הנ"ל

הנ"ל וא"כ דהוא מה"ת . אלא דלפ"ז השאלה המתמיהות בהרמב"ם ז"ל דס"ל בעונה הסמוך לווסת דהוא מה"ת כמ"ש בהב"י ותשובה הנ"ל וכיון דלפמ"ש דלא קיי"ל החזקה דאורית בזמנו כו' רק חזקת עשרה דדמין דעל נכלא ל"ש החזק"ע הנ"ל ועכ"פ הוא ס' השקול ויקשה בזה הא לפי' הרמב"ם ז"ל דסד"א מה"ת מותר והנ"ל לכן נלע"ד בזה די"ל אופן החילוק בשעה שאת תראה לשאת ראתה. כמ"ש לפמ"ש בס"ד בתשובה אחת דמסוגי' דסנהדרין דס"ע יש לדון דבמקום דהספק עשוי להתברר דמחמירין טפי . דתוספין שמא יתברר בוודאי הענין איסור . והעת מצאתי עוד ראי' לזה בתוס' יבמות דף ל"ו ע"א בד"ה מת כו' עיי"ש, וא"כ ממילא די"ל דהספק הוה גם לפי' הרמב"ם ז"ל, אסור מה"ת [והמדומני שכ"כ גדולי האחרוני' ז"ל ג"כ בדעת רבינו ז"ל סברא הנ"ל] . וא"כ א"ש היטב דהשעה שאת תראה שהוא ס' העשוי להתברר בוודאי ענין האיסור למפרע משא"כ בהשעה דשאת ראתה . כנ"ל :

ועכ"פ לכל הסברות בזה נ"ל דכ"ז בעונה שלפני הווסת משא"כ בעונה שאח"ז ואף דהרמב"ם בהא"ב שם כללן שם מ"מ יש בגיהה חילוק לדינא לפי הנ"ל שוב ראיתי בס' חדש תשובת חת"ס בחי"ד סי' ק"ע שקבע בו מסמרות לדינא כסברת הגאון נב"י ז"ל בזה להכריע דמע"ו עונה סמוך לווסתה הוא מה"ת וכ' שם שגם רבו הגאון ז"ל ג"כ דן כן להלכה ומש"ש בתשובה הנ"ל שמלא כך בהרא"ה בבדק הבית בשער הא' הנה עיינתי שם ומבואר שם ע"א לגמרי דדעת הרא"ה ז"ל הוא להיפך מזה מסברת הנב"י ובג' מהר"ב הנ"ל וס"ל להרא"ה ז"ל דעונה שאחר ווסת הוא מה"ת. ולפני הווסת הוא רק מדרבנן ושוב מצאתי בתשובה הנ"ל הקצ"ה שג"כ והבר הביע עליו במש"כ שם באורכה ואכמ"ל , ועיין בנוב"י בכל מ"ש , להעיר לדינא בכ"ז :

ודרך גררא הנני להעיר פה בסוף תשובה הנ"ל שבנב"י שם בד"ה ומה שתמה עמ"ש דשמואל דאמר בנהרא כו' שלא מצא דוגמא לזה בהש"ס דנהיג קרא מה"ת להתיר בדבר שעיקר איסורו מד"ס והגאון נב"י ז"ל השיב בזה דגם על פרט מפרטי הדבר שייך קרא ואסמכתא והרבה בראיות לזה ובסו"ד כתב וכ"מ טומאת הפירות כטעמם לד' הרמב"ם ז"ל מד"ס ואפ"ה דרשו חז"ל פ"ע דשבת לקולא דאיתקש לנדה הרי שדרשו מקרא להקל בדבר שעיקר טומאתו מד"ס והיינו אסמכתא עכ"ל הנב"י ז"ל . ולענ"ד נ"ע בזה מהרמב"ם ז"ל הלכות כלאים פ"י ה"ד ז"ל ומנין שכל איסורין אלו של תורה שהרי הולך הכתוב להתיר כלאים בציצית כמו שלמדו מפי השמועה דלא נכתבה פ' כלאים לציצית אלא כדי להתיר כלאים בציצית כו' עד שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מד"ס עכ"ל הרמב"ם ז"ל ויסוד ד"ז הוא מסוגי' דמנחות דל"ט ע"א ש"מ ק"ע דאורייתא כו' . ואולי י"ל בזה לפי דהסמוכין דכלאים מופנה ומוכח כמש"ש בהים יבמות ד"ד מ"מ פשטות לשון הרמב"ם הנ"ל משמע כדברי הגאון השואל שבנב"י הנ"ל ועדיין צ"ע כעת בהכלל הנ"ל] :

גם י"ל קושייתינו הנ"ל שהקשנו לעיל על הרמב"ם ז"ל בענין מה דס"ל דעונה הסמוך לווסתה מה"ת מקרא דוהזרתם דלדידי' הוא סד"א מותר מה"ת. וכבר כתבנו בזה ליישב . וי"ל עוד דבאמת יתכן דבזה גלי קרא בדרך ג"כ שבכאן גם מה"ת אסור האי ספיקא . וכדאמרינן בעלמא . היכא דגלי גלי : ובעין זה מבואר אצלינו במ"א בהא דדריק ביבמות ר"פ החולץ מקרא דבן אין לו עיין עליו לענין אלילת מעוברת דל"ש חלילה ומקשים התוס' שם בד"ה ור"ל דא"כ תפתרי לבוק בלא חליצה וי"ל דאמרינן במי עיין עליו שלא תחלוץ ולא תנשא כ"ז שעומדת בספק עכ"ל התוס' ולכאורה ק"ל טובא לשיטת הרמב"ם ז"ל דס' מה"ת שרי ודוחק לומר משום חזקת יבום דא"כ ל"ל קרא דבן אין לו כו' אעכצ"ל דלא הווי חזקה דאיתרע במה בהיא מעוברת וכדמשמע משטות הסוגיא שם ועי' גם נמקי"י שם , לזה נ"ל בפשטות בזה דס"ל באמת בזה גלי התורה לאסור מספק בזה וה"ל דמליף מכאן להס"ת דסד"א יהי' מה"ת אסור. וי"ל יען שזהו דרך אסמכתא [ולפמ"ש רבינו ז"ל אין למידן קו"ח וכמ"ש ממדרש סופרים והכמ"ל] ועוד לפמש"ל י"ל בצירוף קרא דוהזרתם הנ"ל ה"ל ג"כ הבאים כא' דאין מלמדין ואדרבא יש ראי' מזה לרבינו ז"ל דסד"א מה"ת שרי דהא דב"ב משום הוא כמ"ש התוס' קדושין ד' נ"ה וכ"ד ושין :

סימן לב

בעזה"י ליו"ד סי' ר"א

עוד מקוה הנעשה מכלי שקבעו ולבסוף חקקו דמבואר בהשו"ע י"ד סי' ר"א סעיף ז' להקל והאולם הגאון נוב"י ז"ל במהד"ת סי' קמ"ב ועוד המה גאוני בתראי זלה"ה שגו בי' כנגד בהסכמתא הנ"ל ומקורה ברון מהש"ס - בסוגיא דב"ב דס"ו וב"ק דס"ז דמבואר להדיא דרק בשאיבה דרבנן מקילין וא"כ לפ"ז בשאובה כולה דדעת הר"ת והרשב"ם והרא"ש וטוש"ע זלה"ה כולהו סבירי' דמה"ת פסולה וספיקא ג"כ אסור כמש"ש בהג"ה ה"נ מקוה דפסול ג"כ בקבעו ולבסוף הא דקיי"ל בדף של התומין הקבוע בכותל ברבנן דמטמאין כמש"ש בגמ' דב"ב הנ"ל. או מטעם דס"ל הוי מהם שינוי שאינו חוזר כמבואר בסוגי' דב"ק שם . ומהא כתמי' הוא הנעלה הגאון נב"י ז"ל דבאמת פסולה הטבילה - בכלי כזה . ובדברי השו"ע הנ"ל נדחק הגאון ז"ל מאוד דמיירי בבעלת בתים וה"ה בכ"מ המקוה מה"י כו' שכל חוב הטבילה רק מדרבנן והדוחק מבואר בזה דבוודאי דאין לחלק בענין בין נדה גמורה לבעלת בתים וגם מפשטות לשונו ז"ל בשתמו ולא חילקו כלל בזה איכו מורה כהנ"ל וכמו שהעיד בזה הגאון הנ"ל בעצמו :

והנה ראיתי בס' חדש שו"ת חת"ס שהאריך מאוד ביישוב דברי הנ"ל ואולם לענ"ד רוב דבריו ז"ל בזה בנוים ע"ד פלפול קצת אפס זאת ראיתי בדבריו ז"ל בסי' רי"ז שהעיד שמנהג בה בכל ערי ישראל ליטבול בתוך כלי כזה :

ובכן אמרתי אענה גם אני בעניי את חלקי בזה אולי יזכני ד' בהיות דבר הגון ביישוב דברי רבותינו השו"ע ולהמליץ ג"כ בעוזה שמך למנהגן של ישראל כי תורה הוא דאבון לציון שזה מה הסוגיא דב"ק הנ"ל לפסול מקוה כזו מטעם שינוי י"ל בפשוט דמה בכך דה"ל כלי מכח שינוי מ"מ י"ל כיון דמחובר לקרקע הוא בטל שם כלי מני' רק י"ל הסוגיא דב"ק אזלא דדף של התומין שמך דקיי"ל כרבנן שם דל"א מחובר לקרקע כו' וכמש"ש בב"ב עיי"ש , באופן דאין הקושיא רק מסוגיא דב"ב הנ"ל :

גם לפמ"ש בס' חת"ס שם בשם הגהות גירסאות פ"ג הקושי' בב"ק שם למ"ד שינוי החוזר ג"כ קונה דס"ל הך דלינור ג"כ שינוי החוזר הוא באח"ה לק"מ דהא אנן קיי"ל דשינוי החוזר דלא הוי שינוי , ולכאורה י"ל בזה גם הקושיא מהא דב"ב די"ל דהגמרא דב"ב דמקשה מדף ש"ג אף די"ל דנכי דף הוי שינוי שא"ח משא"כ בהך הלינור להנ"ל , ול"ל לפ"ז דהסוגי' דב"ב ג"כ אזלא למ"ד דהוי שינוי וא"כ מתורץ לדידן דמחלקינן בשינוי הך הלינור מדף ש"ג כנ"ל :

אלא שבאמת ז"א דוודאי רחוק מאוד שסתם סוגי' דב"ב יהי' שלא אליבא דהילכתא . לזה נ"ל באמת אחת משתי אלה או שבאמת יהי' מוכרח להלכה כמ"ד דהוי שינוי או דיהי' מוכרח שלא כסברת הי"ג הנ"ל ושבאמת הא דלינור הוא ג"כ שינוי שא"ח כאופן דנשאר הקושיא הנ"ל מהא דדף ש"ג דב"ב הנ"ל וראיתי למר אחיי הגאון החסיד מהרא"ז זללה"ה בביאוריו ליו"ד סי' הנ"ל שהעיר ג"כ בהתמי' הנ"ל וכתב עוד דמ"ל תשובת הרשב"א ז"ל מאי

דהתי'

דהאי דינא שמיקל בזה המש"ם בהג"ה דה"ז הנ"ל א"ש דלשיטתו אזיל דס"ל גם בשאובין כולה דכשר מה"ת כו' ע"ש בד"ק של הגאון ז"ל. ולפום ריהטא נפלאתי ע"ז שזהו סותר עדותו של מרן הב"י ז"ל שכתב על שם הרשב"א ז"ל דס"ל כדעת הפוסלין שאובה כולה מה"ת אמת דבכ"ב תשובת הרשב"א שמביא הב"י שם אח"ז לא משמע כן כלל דבתשובה הראשונה שם מבואר להדיא דהעיקר כדעת המקילין. וגם בתשובה השני' משמע דס"ל לעיקר כן אלא להגרות הלכה למעשה כתב דהואיל הרבינו שמעון ז"ל מחמיר בזה והביא ראי' לזה ואין משיבין הארי כאי כו' ולזה החמיר בספיקו ע"ש אלא דאמת שפשוט ומוכרח לענ"ד שט"ס יש בדברי הב"י ז"ל בזה ויגיד עליו ריעו מש"ש וכ"כ בתשובות להרמב"ן סי' תר"ל. והמעיין שם יראה להדיא דס"ל להלכה כדעת המקילין ונמשך אחרי הרי"ף ז"ל כדרכו שטוב דס"ל להרי"ף ז"ל בזה כהש"ס בגמרא דתמורה די"ב דשאיבה שהמשיכה כולה דכשירה אף בלי ריבוי כלל והיינו דס"ל דשאובה כולה כשר מה"ת:

ומ"מ אינו מתיישב בכך דתשובת הרשב"א ז"ל והוא מאחר שעכ"פ ס"ל להלכה למעשה להחמיר בה' שאובה כולה מטעם דעת הפוסלין בזה מה"ת כנ"ל והאי"ך איך מתיר לעשות מקוה מכלי הנ"ל שהרי זה"ז תלי' כנ"ל. אלא שי"ל בזה לפי המבואר בתשובת רשב"א הנ"ל שמה שהחמיר בזה למעשה הוא רק מכח דעת הר"ש ז"ל כנ"ל: והרי ידוע דעת הר"ש והובא גם בב"י שם שמחלק בענין השאובין דדוקא כשבאו ע"י כלים המקבלין טומאה פסול מה"ת מטעם דהוויתו ע"י טהרה צריך מה"ת כדילפינן בפ"ב דזבחים שם ממים טהור הוויתו ע"י טהרה כו' וא"כ א"ש דברי הרשב"א הנ"ל דלענין לטבול בכלי הנ"ל הא מבואר בכ"מ דכלי הבא במדה המקבל מ"ס שהם מים טהור וא"כ ממילא דשאיבה כזה גם בכולה הוא רק מדרבנן וא"ש:

ואמנם בלא"ה נלענ"ד דברי באורי הגאון הנ"ל שהרי לטבול בתוך הכלי עצמו מבואר בתוס' ב"ב שם וכן בדברי הרא"ש ז"ל בב"ק שם ובסוף מס' נדה דגם להר"י ז"ל שמיקל ג"כ בשאובין כולה מ"מ לענין לטבול בתוך הכלי לכ"ע פסול גם מה"ת. ושוב מצאתי בתשובת נב"י שם שהרגיש ג"כ בזה:

אלא י"ל גם זה די"ל לפי' הר"ש ז"ל לא פליגינן בהכי כלל דכל הסברא בזה הוא לפי' הר"י ז"ל דס"ל דשאובין כולה כשר מה"ת בכל עניני שאובין וק"ל לפ"ז בטעם שגזרו רז"ל על ג' לוגין וי"ל שגזרו ז"ל אטו טבילתו בתוך כלי שפסול גם מה"ת כנ"ל משא"כ לפי' הר"ש הנ"ל א"ש בלא"ה שגזרו רז"ל בשאובין יען שאינו עכ"פ פסול מה"ת כשבאו ע"י כלים המקבלין טומאה כנ"ל וממילא די"ל כל שבאו אלא ע"י כלי שמק"ט דכשר מה"ת אף לטבול בתוך הכלי. ומאחר דנקטינן לדעת הנ"ל דהך הקישא דמקוה למעיין לענין מחובר אסמכתא בעלמא כמבואר בדבריהם ז"ל בזה כן י"ל לענין מה מעיין בקרקע כו' ג"כ וכנ"ל:

ואמנם עוד הטיר בשו"ת נב"י שם דהא בכלי גדול י"ל דלא מיקרי הוויתו ע"י טהרה מטעם דחזי עכ"פ לטומאת מדרס עיי"ש ולענ"ד י"ל גם זה דהנה קיי"ל במס' כלים [פרק י"א מ"ב] דדלת קרקע טהור מטעם שנעשה לשמש את הקרקע וכ"פ הרמב"ם ז"ל וא"כ מהוכן הנ"ל ובאמת בל"ע ג"כ הך דינא דמבנה הנ"ל דכלים אליבא דהילכתא מהסוגי' דב"ב הנ"ל בהא דדף ס"ב ולינור שפסול מה"ת דקיי"ל דמחובר לקרקע ל"ה כקרקע ומצאתי בשו"ת נב"י מהד"ת סי' ק"ט שעמד ע"ז ותירץ דדוקא לענין טומאה קיי"ל דאין מקבלין ומ"מ כלי מיקרי לענין שאובין כמו כלי אדמה שפוסלין המקוה וא"כ לפ"ז מיושב הנ"ל מאחר דעכ"פ אין מקבלין טומאה שוב הוי שפיר הוויתו ע"י טהרה:

באופן שלדעת הר"ש והרשב"א זלה"ה כשר גם לענין שאובין מה"ת וא"כ ממילא לענין מדרבנן הא קיי"ל דבדרבנן חשוב מחובר לקרקע כקרקע כנ"ל בסוגי' דב"ב הנ"ל וא"ש הרשב"א ז"ל ודו"ק:

והנה לפמ"ש היה מקום לתרץ גם דברי הרא"ש והטור זלה"ה שמבואר בדברי הרא"ש ז"ל ג"כ בפסקיו ובתשובותיו על המשנה דמקואות פ"ד השוקת שבסלע דאסור לטבול בתוך כלי כזה שקבעו ולבס"א והרי אינהו וודאי מדעת הפוסלין בשאובה כולה מה"ת וכמבואר ג"כ בהב"י שם. דהנה מתחילה היה ק"ל טובא על פי' הר"י ז"ל וסייעתו דמקילין בשאיבה כולה מה"ת הא הוויתו ע"י טהרה צריך מה"ת כמבואר בגמ' פ"ב דזבחים שם כנ"ל ומצאתי בתשובת הרא"ש ז"ל בכלל ל"א שעמד ע"ז וכתב וז"ל ומתוך אלו הקושיות עלה בלבי כו' דס"ל הך דהוויתו ע"י טהרה לא קאי רק אמעיין זה הפירוש עלה בלבי לפרש מימים רבים אלא שאינו רשאי להקל וראיתי עתה בהרמב"ם ז"ל בהוא נוטה לפירוש הזה וכו' ועתה שפיר י"ל דמה דס"ל להרא"ש ז"ל לדינא לפסול בשאובין כולה מה"ת באמת הכל מכח טעם הנ"ל דהוויתו ע"י טהרה צריך מה"ת. דהר"י והרמב"ם זלה"ה לשיטתן דס"ל הך דהוויתו ע"ט רק במעיין כנ"ל משא"כ לדידן כנ"ל ממילא לפ"ז בכל שהוויתו ע"י טהרה כמו בכלי גדול והנעשה לשמש את הקרקע כנ"ד שפיר י"ל שכשר מה"ת גם לטבול בתוכו דאין מוכרחין לפ"ז לסברת ר"י בעל תוס' ז"ל לחלק בהכי כנ"ל וא"ש ומ"מ אין מתיישב לי יפה בדברי הרא"ש ז"ל דמביא כ"פ בפסקיו ד' הר"י ז"ל דבתוך כלי פסול לטבול מה"ת וא"ל דהפירוש בדברי הר"י ז"ל באמת ג"כ מכח דצריך הוויתו ע"ט ול"ק דממנ"פ אם מקבל מ"ס מים דאינו מקבל טומאה די"ל כסברת נב"י הנ"ל דחזי לטומאת מדרס עכ"פ כ"ז שאינו מחובר לקרקע דז"א דהא לשיטת ר"י ז"ל עכצ"ל דס"ל דהא דבענין הוויתו ע"י טהרה הוא רק במעיין כמ"ש בתשובת הרא"ש הנ"ל בעצמו ועכצ"ל דהפירוש מכח דומיא דמעיין דעכ"פ בקרקע צריך גם מה"ת כנ"ל ובשיטתם לענין לטבול בתוך כלי הנ"ל פסול ולפ"ז נפלה התמי' הנ"ל מה שמביאין הרא"ש והטור זלה"ה לטבול בתוך כלי שקבעו ולבס"א כנ"ל:

וגם צ"ע בהגהת הרמ"א ז"ל שהחליט פיסקא דידן להקל לטבול בתוך כלי הנ"ל והיך לא חשש לפי' הר"י בעל תוס' ז"ל לדינא כנ"ל:

באופן שהדבר להיפך ממש דלדעת המחמירין בשאובה כולה מה"ת יש מקום להקל בנ"ד לטבול בתוך כלי הנ"ל כנ"ל רק הלדעת ר"י ז"ל דמיקל. והמגה נידון לטבול בתוך הכלי הוא מחמיר ביותר כנ"ל וממילא שפסול מה"ת כלי כזה כנ"ל. גם יש שהירה על דברינו הנ"ל מה שהעיר בתשו' נב"י בסימן הנ"ל לחלק בענין כלים הנעשה לשמש את הקרקע די"ל שהוא דוקא באופן שהקרקע משמשו דוקא וא"כ בכך דצינור שקולבה"א לענין לטבול בתוכו הא מק"ע ג"כ שהקרקע אינו מסייעו כלל הגם כי בעיקר סברתו לחלק בזה אם כי בוודאי שהוגה היא ורהוי' לחומרה עכ"ז לענ"ד מדברי תשובת הרמב"ן ז"ל בסי' רכ"ז שנשאל שם על שקבעו צינור בהמקוה שלא לעבור המים שהשאו במקבל טומאה וכתב הרמב"ן ז"ל כיון שנעשה לשמש הקרקע דאינו מקב"ט מהמשנה דבנים הנ"ל וביאר בזה בהטעם כיון דמחובר לקרקע בטלי' עב"ה ומשמע להדיא דמטעם מחובר לקרקע דבטלי' לגבי קרקע הוא וממילא דאין לחלק כנ"ל [ועיי' במשמ"ט ע' ז פ"ח דכלים ובמ"י פ"ו דמקואות בתוי"ט ובתוס"ח שם ואכמ"ל] אלא דהיא גופא קשיא מהך דדף ס"ב ובסוגי' דב"ב שם דקיי"ל דמחובר לקרקע כתלוש דיינינן לי' וכנ"ל:

והנלענ"ד בזה דהנה עוד תמה בנב"י שם על הך דינא דהרמ"א ז"ל דס"ל בצינור שקבעו ולבס"א דשרי לטבול בתוכו. דהא קיי"ל לענין ע"ג דהמשתחוה לבית אסרו דתלוש ולבסוף חברו הוי לי' כתלוש וכן לענין

כמה

כמה דברים בחולין. דע"ז וכן לגבי שחיטה קיי"ל השוחט בקנה דשחיטתו כשירה הרי דאף להקל קיי"ל דה"ל דין תלוש ואף בבעלו כו'. והנה ראיתי בשו"ת חת"ם סו' ליישב זה דלא לכל מילי הוא. ואין מדמין בזה כמבואר בסוגי' דחולין הנ"ל כו'. והנה גם אנכי קיימתי' מסברא דנפשאי בעזה"י. ומ"מ אין זה מעלה ארוכה לתמיהת הגאון הנ"ל דאף שאין מדמין בזה מ"מ קשה' במק"ע דמה"ל להקל לענין טבילת נדה ג"כ כיון דמצינו עכ"פ לגבי כמה דברים דה"ל כתלוש כנ"ל. ודילמא באמת שגם לענין מקוה כן וממילא דפסול מה"ת וחשש כרת יש בדבר. ובפרט בכה"ג דלענין רוב דברים דיינינן לי' כתלוש וכן ראיתי למרן הגר"א ז"ל בבאוריו לאו"ח סי' קנ"ע שכתב דקיי"ל בכה"ת דתלוש ולכה"ת דה"ל כתלוש. והנה כי מ"מ בכל התורה ל"ד ור"ל ברוב דבריה כנ"ל. ועכ"פ נשאר השמי' הנ"ל כנ"ל:

והנה האיר ד' את עיני ומצאתי בירושלמי דמס' ע"ז פ"ה שמקשה קושיית הגאונים האחרונים הנ"ל שמקשה שם על רב דהוא אמרי דהאי דינא דס"ל שמשתחוה לבית אסרו מכן שמנה דכלים דשוקת שבסלע הנ"ל שמבואר דקבעו ולבס"ת דכשר והרי דדינו כמחובר ומתרץ בזה"ל שחקקן של אבנים הוא גמר מלאכתן עכ"ל. [והירושלמי הלז הוא בב' מקומות בע"ז שם ובמס' שבת פא"ע פ"ה] והנה בתירוץ הירושלמי הנ"ל מ"מ הרב פ"מ במס' ע"ז הנ"ל שכוונתו דהא דרב מיירי במשתחוה להאבנים במחמכ"ת אין לו ביאור כלל להמעיין. וגם מה צ"ל לפי"ז שהוא גמר מלאכתן ונראין יותר בזה דברי הרב בעל ק"ע בשבת שם שכוונת הירושלמי דלכך בהא דרב במשתחוה לבית דאסרו משום דמתחילה ג"כ הי' עליו שם כלי בתלוש דהתקתן ס"א הוא ג"מ וה"ל כחקקן ולבס"ק. ועדיין צ"ב. דהא לענין ע"ג לא תלי' באם הוא תלוש או מחובר. לזה צ"ל דהסברא כך הוא. לענין תלוש ולבס"ת ג"כ תלי' באם קנה עליו שם כלי בתלוש דאמרינן בזה דאף שנתחבר אח"כ לקרקע דלא בטל מיני' שם הכלי וכמש"ש בסוגי' דילן בב"ב ש"כ דיש עליו תורת כלי בתלוש. ונידון מה שמקשה הנבי' מהא דשוחט בלור וקנה דשחיטתו כשירה וב' הגאון ז"ל שמוכרח בדבר שאינו כלי כלל כמו לור וקנה דתלוש ולבס"ת דהוא תלוש [וכוונתו דה"ג ממילא בלינור שקובס"ת דה"ל כתלוש קודם שחקקו וממילא שמה שהחקוקה נעשה כלי בתלוש] ולענ"ד י"ל זה בפשוט לפמ"ש. התוס' בב"ב שם ד"ה בעי ר"י וכן בסוגיא דחולין הנ"ל לחלק בכך דאיצטרובלין דלא חשוב מחובר כ"כ כמו בית כן י"ל גם בהנ"ל [ובאמת שבזה צ"ע בסוגיא דב"ב שם דמדמה כך דלינור לדף הקבוע בכותל. וביותר יש לעיין די"ל כיון דבית גופא ה"ל תלוש ולבס"ת משא"כ בלינור שקבעו בקרקע במחובר גמור דודאי דינו יותר כמחובר וכבר ראיתי שעמד ע"ז בפרישה לחו"מ סי' נ"ס ולזה י"ל דק"ל להגמ' דשמעה קתני דף הקבוע בכותל דמשמע אף בכותל מעיקרא וא"כ ממילא דל"ק מהא דשוחט בלור וקנה כו' דמיירי להדיא בכותל בניין כמבואר בחולין שם דבזה הכותל גופא הנ"ל תלוש ולבס"ת כנ"ל] ובפי הנראה אשר במחמכ"ת הגאונים האחרונים הנ"ל ה"ה הגאון הגדול הנבי' ז"ל ואחריו הגאון בעל חת"ם ז"ל דאישתמוט מהם דברי הירושלמי הנ"ל דרמי ומקשה קושייתם ממש בהדיא דשני דינים הללו מהא דהמשתחוה לבית לכך דמקום שקבעו ולבס"ת כנ"ל ומתרץ ג"כ כנ"ל:

ומעתה הטוב לעיקרא דדינא כנ"ד ומה שנלע"ד לתרץ לתמי' הראשונה של הגאונים הנ"ל:

ואפרש שיחתי בעזה"י הנלע"ד בהסוגיא דב"ב הנ"ל דהנה יש להבין עוד להאורה בירושלמי הנ"ל דלא משני הש דמקום על הא דרב דשאני שאיבה מדרבנן כמו בסוגי' דילן דמחלק בהכי לענין מחובר. ואמנם די"ל זה כרווחא או דהירושלמי לשיטתו דבסוף מס' ע"ג משמע דס"ל דפסול שאיבין מה"ת [וע"ש בהא דבותאי לא ס"ל מדרש חכמים לענין שאובין ועיי' להגר"א ז"ל בי"ד שם] או די"ל דלכך משנה דכלים בשוקת שבסלע דקתני שם ותלאת באהל המת הרי דלהקל ג"כ אמרינן דלא הוי כלי ודיינינן לי' כמחובר. ולזה צ"ל תירץ אחר:

ובאמת שתמי' לי להאורה בגמ' דילן דמסיק דשאיבה מדרבנן דקשה טובא תיובתא בכך דלינור אבל עדיין נשאר קשה במשנה דכלים בדין שוקת שבסלע הנ"ל דמבואר להדיא בקבעו ולבס"ת דלא הוי כלי גם לקולא מדקתני בי' דמלאת כאוה"מ כנ"ל:

לזה היה נלע"ד בזה. דבאמת י"ל אחר שזכינו לסברת תירוץ הירושלמי הנ"ל וכפי שביארנו בענין החילוק בין אם קנה עליו שם כלי בתלוש דלא מבטל לי' החיבור משא"כ בלא הי' עליו שם כלי דבטלי' כשחיברו לקרקע כנ"ל די"ל לפי"ז להשוות גם הסוגיא דילן לשיטת הירושלמי בזה. ונאמר שבאמת שזהו כוונת הגמ' דילן ג"כ בהמסקנא בהא דמקשה א"ה אפילו ריבא נמי ומשני ש"ה דהיו עליו תו"כ בתלוש כו' דהפירוש הנ"ל לחלק בענין קבעו ולבס"ת דתלי' בזה ולהכי בריבא דיינינן לי' כתלוש משא"כ בסיפא וכנ"ל ולי"ל לסתי' דלעיל מהא שאיבה מדרבנן דגם בדאורייתא יש לחלק בהכי בסברת הירושלמי הנ"ל. אמת דרבינו הרמב"ם ז"ל לא פירש כן. כמבואר להמעיין. ושיטתו דסוברא לפרש לפי דרכו בקודם לפמ"ש בקושיית הגמרא אי רבנן אפילו קבעו ובס"ת נמי מדלא מפלגינן גבי דף הקבוע כו'. וא"כ אם נאמר להמסקנא דהך סברא דתו"כ בתלוש היא לחלק בהכי גם במידי דמה"ת אכתי ישאר הקושיא מהא דדף כו' וצ"ל הכל בהתירוץ דלעיל דשאני שאיבה מדרבנן וכנ"ל:

ואמנם לולי דבריו הקדושים י"ל לפע"ד הקושיא וכפי הנראה ג"כ בלשון רבינו הרמב"ם ז"ל בפה"מ דהך דדף הקבוע בכותל משמעות הלשון שהי' מתחילה דף של נחתומין ואח"כ קבעו בכותל. ובזה קתני הפלוגתא דר"א ורבנן דמטמאין בהכי ומה"ת נאמר שרבנן מטמאין אפילו בקוס"ה. לזה צ"ל לפי שי' הרמב"ם ז"ל לפרש הסוגיא בפשטא, די"ל דבסה"ת ס"ל להגמרא מהא סברא שאין לחלק לענין אי חשיב מחובר בין חקקו ולבס"ק או קבעו ובס"ת, אלא דהגמרא מפלפל בגוף הדבר אליבא דהברייתא דלינור כו' אם ב"ל דחשיב מחובר בתלוש ובס"ת בזה, ומוסב עמש"ש מתחילה בכך דמחובר לקרקע אי חשוב מחובר או לא, וז"ש מני לא ר"א ולא רבנן כו', ובזה יש הגות בסוגיות הש"ס, ולזה מבעי לעולם רבנן ושאני שאיבה מדרבנן. וזה יש מקום בגוף הסברא מה דלא חשיב לי' מחובר לרבנן, ואמנם דעדיין אינו מיושב ענין החילוק בין חוכס"ק או להיפך. וזה שאל הגמ' א"ה אפילו ריבא נמי עד דמסיק התם יש עליו תו"כ בתלוש, וממילא דל"ל לתירוץ דשאיבה מדרבנן, דבזה נמצא טוב טעם לחלק בין ריבא לסיפא גם במידי דמה"ת כסוגיית הירושלמי הנ"ל ול"ק כלל מהא דדף ש"כ דשם בלא"ה מיירי בחקקו ובס"ק כפשטות הלשון וכנ"ל, דמזה גם מתחילה לא הי' קשיא לי' רק מהא הסברא בלא נחית עדיין לטעם החילוק בין חקקו ולבס"ק או להיפך כנ"ל. משא"כ למה דמסיק בהסברא דש"ס דתו"כ עליו בתלוש וכנ"ל:

ובזה א"ש הכל בעזה"י ול"ק כלל. ומעתה לפי"ז ממילא דקם דינא דהטוש"ע ורבינו שבגולה הרמ"א זלה"ה להקל לטבול בתוך כלי שקובס"ת מאחר שכבר כתבנו נלדד להקל לכל הדיעות זולת לדעת הר"י ז"ל דס"ל דלענין לטבול בתוך הכלי גם מה"ת פסול ויתכן לשיטתו ז"ל לפרש הסוגי' דב"ב כמ"ש לפ"ד הרמב"ם ז"ל בפה"מ כנ"ל וגם שמה לן לפרש ככה כדי להשוות סוגיא דילן עם סוגיית הירושלמי [ולפי פי' הרמב"ם ז"ל בלא"ה אין סתירה

על

על דינא הנ"ל כמש"נ] באופן די"ל דאין סתירה מסוגיית הש"ס דילן על הך פיסקא לכל השיטות ודיעות הנ"ל וגם דבלא"ה לכמה דיעות הנ"ל יסודו רק מדרבנן. וסוגיית הירושלמי הנ"ל ג"כ מכריע להקל בנ"ד לפי הנ"ל כהנ"ל וגם שלדעת ר"ת ז"ל בטוח"מ סי' צ"ה לפסוק כר"א דמחובר לקרקע הרי היא כקרקע וגם שכמה סוגיית הש"ס במס' שבת ערובין ומס' סוכה דמחובר ובטלו ובפרט שנעשה לשמש הקרקע דהשיב לי' כמחובר. ולזה מקום כזאת יש להקל ולעבר. ויאמו דברינו בזה בטהרה דהגון והשר הדבר בכ"ז להצדיק מנהגן של ישראל כפי שהעיד בס' תשובת חת"ם שהבאתי לעיל, והמקום הנ"ל הוא מקוה טהרה לב"י הנלע"ד כתבתי בעזה"י ובאתי עה"ח הק' והצעיר שבישראל כו':

סימן לג

הנני להזכיר פה מה שיש לי תמי' רבתי על הטוש"ע יו"ד בסי' שע"ח [כפי אשר רשמתי בחדושי למשניות סד"ז בס"ד] זה לשון הטיו"ד בסי' הנ"ל. כתב הרמב"ם ורשאי הישראל לומר לישראל הילך סלע זה ותן התרומה זו או בכור זה או שאר מתנות לפלוני כהן בן בתי. בד"א שהי' הבעלים רוצים ליתן אותה לאחד מב' כהנים כו' ומיהו בבכורות פ' עד כמה משמע דדוקא בתו"מ הוי למימרא הכי אבל בכור כו' אסור עכ"ל רבינו הטור ז"ל ועיין להרב"י ז"ל שהאריך בפילפול הריף ליישב הרמב"ם מקושיית הטור הנ"ל ויען כי דברי מרן רבותינו הטור והב"י זלה"ה בזה ללע"ג כאשר יבואר בסוף דברינו בזה אי"ה לכן ראיתי אני, הטעני להאריך בזה קצת ובאר לפי קט שכלי בס"ד ראשון לציון נאמר בזה לבאר דברי הרמב"ם ז"ל בזה בענין החילוק הנ"ל שכתב בד"א שהי' הבעלים רוצים ליתן לא' מב"כ כו' כנ"ל דלמד זה החילוק מסוגיית הירושלמי פ"ו דמס' דמאי מ"ג [וכ"ה בירושלמי ספ"ב דקדושין ונדרים פי"א] שמבאר שם הפלוגתא דריב"א ור"י דר"י ס"ל שם דאין אדם מביא מעשרותיו בטוה"נ כו' והך דהילך סלע זה ותן בכור זה לב"ב הכהן פתר לה ברוצה לתתו לשניים כו' עש"ה ומפרש רבינו ז"ל שר"ל כשהבעלים רוצים ליתן לאחד מב' כהנים עכ"פ בחנם רק שחבירו אומר לו כנ"ל דבזה לא נראה כלל כעושה סחורה מאחר שהבעלים לא היו המתחילים בדבר זה כלל וז"ש אבל הבעלים כו' וזה פירש פשוט ומרווח יותר ממ"ש המפרש בירושלמי דמאי שם וכן ראיתי בהכ"מ דהרמב"ם ז"ל למד דינו הנ"ל מירושלמי הנ"ל. וכ"כ מרן ז"ל בב"י סי' הנ"ל:

ואולם מה שהאריך הרב"י ז"ל ליישב תמיהת הטור על הרמב"ם ז"ל שפוסק דגם בבכור דינא הכי דמסוגיא דפ' עד כמה הנ"ל מבואר דדוקא במעשר דינא הכי כמש"ש דבכור כיון דקדושת דמים ניהו אתי למטעי בהון כו' ותי' הרב"י ז"ל דהסוגי' הנ"ל כב"ש דס"ל דלא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור כו' עיי"ש באריכות:

ולענ"ד הקושיה הגם כי דבריו יפים וחריפים ראוים כמה לאומרן מרן הב"י ז"ל אבל באמת דלפי הפשטות רחוק טובא לומר דסתם סוגיית הש"ס הב"ש במקום ב"ה דאינה משנה ול"נ לולא ד"ק של מרן ז"ל י"ל בפשוט דהרמב"ם ז"ל סמך על סוגיית הירושלמי הנ"ל דמבואר להדיא דגם בבכור הדין כן הרי דלא ס"ל להירוש' כסוגי' דילן בזה כידוע דרכו הטוב של רבינו הרמב"ם ז"ל לפסוק לפעמים כסוגיית הירושלמי גם שהוא לנגד סוגיית התלמוד בבלי והרי גם לענין החילוק הנ"ל שמחלק דוקא בשנים דנלמד ג"כ מירושלמי הנ"ל כמ"ש הרב"י ז"ל בעצמו אף דבש"ס דילן לא מחלק בהכי מ"מ תופס סוגיית הירושלמי כדרכו וכנ"ל. ובזה א"ש ג"כ מה שהשמיט דין כהן לכהן שאסור שעמד ע"ז ג"כ בב"י שם ובאמת ג"ז לק"מ משום דבירושלמי שם מבואר דהאי דינא הספקא ועריא שם אליבא דריב"א שם משא"כ לר"י דס"ל משום מראית עין ע"ש היטב פשיטא דאסור וא"ל לכותבו ובלא"ה י"ל בזה דנכלל במש"ש מתחילה אסור לכהנים לסייע כו' וח"פ [אחר כותבי ד"ז ראיתי להרב המפרש פני משה בירושלמי דנדרים פי"א הנ"ל שהרגיש במ"ש וכ' דהרמב"ם ז"ל לא גריס כמו גירסת רש"י ז"ל בפ' עד כמה הנ"ל וגם אני חשבתי מתחילה כך ועיי"ש להמפרש הנ"ל שכתב ג"כ הפירוש הנ"ל בדברי הירושלמי במ"ש פתר לה ברוצה ליתן לשניים להרמב"ם ז"ל כנ"ל רק החידוש בעיני על הרב הנ"ל שלא הביא כלל מדברי הטיו"ד וב"י הנ"ל. עוד נ"ל לפי הנ"ל דהרמב"ם ז"ל ל"ג בירושלמי בתש"מ ותן כולו תיבת כולו ע"ש היטב או של"ל ותן כולן ור"ל כל המתנות שהזכיר שם מתחילה כנ"ל], ודין טוה"נ, דאתי לידן אימא בי' מילתא בס"ד דהנה הרמב"ם ז"ל בה"ת ובפה"מ מ"ה אישות פסק דטוה"נ אינו ממון והקשה הכ"מ בפ"ז מה' נדרים ה"א שפסק שם במתניתן דסוף נדרים קונם כהנים נהנין לי כו' דמבואר שם בהסוגי' כמ"ד טוה"נ ממון ותי' הכ"מ שם בשם הר"ב המעילי ז"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל לחלק בין נדרים דקיי"ל ויתור אסור דגם טוה"נ נתפס באיסורא עוד תי' דקונם שאני עיי"ש וראיתי בלה"מ בה"א שם כתב שהוכרח הרמב"ם ז"ל לחלק בהכי דס"ל להלכה כעולא דטוה"נ אינו ממון והך דקונם כו' סתם משנה היא עכ"פ עכ"ד ולענ"ד במחכ"ת הוא דוחק קצת דמה זו ראי' כמה פעמים מצינו לדחות סת"מ מכח פסק הלכה למאי דקיי"ל ובפרט בזה של"ע דמסוגיית הש"ס דנדרים שם משמע להדיא דלא ס"ל לחלק בענין טוה"נ בין נדרים לדעלמא כדמתרץ רב אושעי' שם הא ר' הא ר"י בהך דהגונב טבלו כו' עיי"ש והרי לא מצינו כלל שרבא שם יחלוק עליו בזה לכן נלע"ד די"ל דהרמב"ם ז"ל הוכיח הך דנדרים שאני לענין טוה"נ מכח דברי ירושלמי הנ"ל דהא קשה במש"ש מתניתין פליגא על ריב"א קונם כהנים כו' ומשני פתר לה באומר א"א ליתן מתנה כל עיקר [והיא כעין סברת רבא שם בגמרא דנדרים] תדע שהוא כן' דתנינן כהנים אלו כו' מתניתא פליגא על ר"י אמר הוא לישראל הא לך סלע זה כו' וקשה אמאי שביק הירושלמי משנה מפורשת הך דקונם כהנים אלו דמיירי בי' ולידוק מזה דהמשנה פליגא על ר"י וטרח למייתי הברייתא דהא לך סלע כו' ועוד דע"ז ל"ש התירץ שמתרץ על כל הברייתות והמשניות שמביא שם אח"כ נתרץ אליבא דר"י אלא וודאי דהירושלמי לא חש כלל לתרץ אליבא דר"י המשנה דקונם כהנים אלו דס"ל אף דבכ"מ טוה"נ אינו ממון קונם שאני [ומ"ש תדע שהוא כן ר"ל דהרישא מיירי באומר א"א ליתן מתנה כ"ע לזה שפיר הביא רק מהברייתא דהא לך סלע כו' דפליגי על ר"י ומשני] וא"כ מתורץ הרמב"ם הנ"ל דפוסק כסוגיות הירוש' הנ"ל אף שהוא לנגד המשמעות דסוגי' דילן בנדרים שם [ועוד מוכרח ג"כ החילוק הנ"ל לפי סוגיית הירושלמי דר' יוחנן ס"ל טוה"נ אינו ממון והא ר"י ס"ל בכ"מ הלכה כסת"ם] וא"ש מה דהרמב"ם ז"ל פוסק אינו ממון ופוסק כסת"מ דנדרים הנ"ל:

אחר שכתבתי כ"ז האיר ד' את עיני ומצאתי משנה שלמה וערוכה במס' ערכין דכ"ח ע"ב הבכור מחרימין אותו כו' כיצד פודין אותו אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו כו' וע' רש"י ורמב"ם שם בפירושו ובחבורו בה"ע, הרי משנה מפורשת כדברי הרמב"ם ז"ל דגם בבכור הוי טוה"נ כזאת, ומה מאוד גדלה התמי' בעיני על מרן ורבנן קדושי עליונים ה"ה הטור ז"ל שתמה על הרמב"ם ז"ל בזה והב"י ז"ל שטרח ליישבו והיא משנה שלימה כדעת הרמב"ם ז"ל ממש: גם ללע"ג על רש"י ותוס' זלה"ה דרים פ' על כמה הנ"ל בזה. ועי' עוד תוס' בכורות דכ"ג ע"ב ד"ה הקדש כו' ובמל"מ הע' שם ולע"ג:

שוב נ"ל לקיים גירסת רש"י ותוס' ז"ל דר"פ ע"כ הנ"ל די"ל דבאמת הברייתא שם חולק על המשנה דערכין הנ"ל והש"ג כב"מ בהש"ס וכזה מדויק הלשון ותנא דקאמר שם דר"ל זה התנא דווקא עיי"ש היטב, ובפרט בזה דגם הברייתא שבירושלמי הנ"ל חולק כמש"ל ועכ"פ נכונים מאוד פסקי הרמב"ם ז"ל הנ"ל שפוסק כהתוספתא שבירושלמי הנ"ל וכהמשנה שלימה דערכין הנ"ל כמ"ש בס"ד ועל רבותינו הטור וב"י זללה"ה ללע"ג כעת לענ"ד הקלושה וד' יאיר עיני :

סימן לד

לידידי המופלג מ' מרדכי נ"י •

ע"ד שאלתו בס"ת א' שנמלא בה ריבוי תגין מלבד אותיות שעטנ"ז ג"ץ ושאר אותיות המסורת ונראה כמין זיזים ופרחים, הנה לריבוי שירדות אשיב בקצרה והנה בגוף הדין תיכף בעת קריתי מכתבו נזכרתי כי בשו"ת את"ם לאו"ח סי' רש"ב נשאל כזה ממש וכתב להלכה למעשה אם כי אמת הדבר שלכתחילה אין לעשות ככה אבל בדיעבד אין לפסול רק באותן התגין שאינם מחוברים להאות כגון לתקנה ולגוררן וא"כ בנ"ד שהם מחוברים להאותיות יש להקל. והגם כי מש"ש הגאון הנ"ל בענין ההגדה דמנחות דכ"ט בהא דמרע"ה מלא להקב"ה שקושר כתרים וא"ל מי מעכב ע"י במחמכת"ה לא נ"ל כלל שהי' הס"ת של מרע"ה בשאלהו מי מעכב כו' שהשפי"ת עשה זאת לנוי בעלמא :

וגם בלא"ה פשטות ענין השאלה מי מעכב ע"י אינו מובן לכאורה ובאין ספק כי גנוז אור באגדה הנ"ל סוד כמוס כדרכה בקודש. ועיין להרש"א ז"ל בח"א מש"ש בדרך רמז ולענ"ד נראה בדרך הפשט עפ"ד רז"ל בנדרים דל"ח שתורה שבע"פ נתן הקב"ה למרע"ה בדרך מתנה וידוע כי נותן בעין יפה נותן ואה כי זהו נוהג במין אנושי בו"ד דיש גבול ותכלית לעצמו ולמתנתו מפאת העדר שלימתו משא"כ בהבדל אלפי אלפים מלך מלכי המלכים השי"ת באין גבול ותכלית וגם מתנתו בעין יפה בבלתי תכלית ומי ימחה בידו ית"ש וזה י"ל הענין בזה בשאלתו מרע"ה להקב"ה שקושר כתרים לתורה, באין ספק הבין מרע"ה כי בוודאי יש לכל קוץ וקוץ תלי תלין של הלכות. ובהיותו מלא ענוו חסר מהבנ אותם לתכליתם [ולפי ערכו הגדולה] לזה הי' שאלתו כהוגן יען כל התורה שבע"פ נתן לו השי"ת במתנה ובעין יפה ואמר להקב"ה מדוע לא נתן לו גם אלה דברי אין מידתו כביכול כמידת בו"ד אשר העדרו מצד החסרון כרוך בעקבו ויש גבול למתנתו מה שלפעמים אינו יכול ליתן לאחר יותר אף שיש לו לסיבת איזה עיכוב משא"כ כביכול השי"ת ב"ה אשר הוא יתברך אדון כל הסיבות ית"ש ואין מעכב ע"י חלילה וז"ש מי מעכב כנ"ל וכוונתו כנ"ל והשיב הקב"ה עתיד כו' י"ל דיובן עם הידוע הם כי כלל תוס"ק הי' ע"י הרכור הנאמן מרע"ה מ"מ כ"א קיבל חלקו והשגתו מסיני וז"ש רז"ל בכ"מ מפה שפיר קאמרת וז"ש עתיד דייקא ועפ"ז י"ל ג"כ מש"ש עד שהחזירן לאחד כו' וא"ל מנין לך וא"ל הלמ"ם נתיישבה דעתו י"ל הענין בזה עפ"ד רז"ל כללות ופרטות נאמרו בסיני. ואמנם מ"מ כל הפרטים אף מאותם הלכות של רע"ק במה שהי' דורש על כל קוץ וקוץ יתכן כי בדרך כלל מהפרטים ומפרטי פרטיהן הי' נגלה גם למרע"ה, וידוע דענין כללי מכונה בלשון אחד יען בורם כלל כל הכללים מורה על אחדות הדברים וז"ש עד שהחזירן לאחד דייקא וז"ש הלמ"מ נתיישבה דעתו שעכ"פ הכל נמשך מהכלל ופרט אשר כבר נגלה אליו וחוזר ג"כ על הכללי' ופרטיו אשר בידו. ובכן נתיישבה דעתו וי"ל עוד בדרך רמז בענין ה"א שורות עפ"ד רז"ל בה"ס דכ"א נדרים ל"ח מ"ע שערי בינה נתגלה למרע"ה כו' וידוע דהוא הספירה א' מתל"מ וידוע לי"א כי המדה הזאת קרובה לאחדות ומשם מתחיל ימי הבנין והמדה [ועיי' בפע"ח שער דעלנת] ואין להאריך :

ונידון מה שהקשה מע"ל ע"ד הט"ז בהי' רע"ד שהקשה על הרא"ש דלריך אינו מורה רק לכתחילה ממ"ש בגיטין פ' המביא כו' איני יודע מה לריך לבקש מרחוק הא מבואר בגמ' ברכות דט"ו ב' אי מסהיא ה"א לריך ואין לו תקנה והש"ג בריש גיטן ובכ"ד בהש"ס :

אלא דאעפ"כ מקשה הט"ז שפיר על הרא"ש ז"ל שמביא ראי' מהא דרבא דשעטנ"ז לריך זיון דפסול גם בדעבד דמנ"ל ד"ז יען יש לפרש בטוב דרק לכתחילה ומ"ש הט"ז דלשון לריך אינו מורה אלא לכתחילה ר"ל דאינו מורה בהחלט רק לכתחילה, והיינו דלכתחילה וודאי מבואר כפי טבע הלשון אבל בדעבד פשיטא דאינו מוכרח די"ל רק לכתחילה כפשטא וזהו נ"ל פשוט בכוונת הט"ז ז"ל, ומ"מ נלע"ד לייטב דברי הרא"ש ז"ל די"ל דה"פ, דהנה וודאי מלשון הגמרא בהאגדה הנ"ל מבואר להדיא שהתגין ענין גדול ונורא הוא עד שאמרו שעתיד רע"ק לדרוש על כל קוץ והמש"ל וא"כ בלא"ה מבואר מזה דלא כהרמב"ם ז"ל דהזיון מעכב וגם בדעבד פסול :

אלא דבאמת אין ראי' מזה כמ"ש בכ"ד דאין למידן הלכה מאגדה. ומעתה י"ל דס"ל להרא"ש ז"ל דזה שייך שפיר במקום דלא מלינו שום היתך בגמ' בהלכות הדבר שאנו באים ללמוד מאגדה באין שורש ומקור בהלכות התלמוד דאז שפיר י"ל היות ענין אגדה בנוי על מידות ומוסר וענין סודת הגנוזה בה ע"ד הקבלה ע"כ אין למידן מאגדה דבר אשר לדינא, אבל בנד"ד שהדבר הוזכר יסוד הענין גם בגופו הלכות ממה דאמר רבא דשעטנז לריך זיון רק דמספ"ל אם גם בדעבד מעכב שפיר הוא רק כעין גילוי מילתא מדברי האגדה הנ"ל המבואר שענין זיון האותיות הוא ענין גדול ונורא וממילא דהפי' שלריך זיון שאמר רבא לדינא שגם בדעבד מעכב כנ"ל והוא ענין נכון ומתורץ היטב דברי הרא"ש ז"ל :

תבנא לדינא בנ"ד אם כי לפמ"ש בס"ד אין דברי תשובת הה"ם הנ"ל מוכרח כ"כ במה שמסביר הוספת התגין שנמלא בס"ת אחת. יען כל יסודו שם עפ"ד אגדה הנ"ל במ"ש מי מעכב ע"י דנשמע דאינה לעכובא כ"כ רק לנוי בעלמא ואמנם לפמ"ש לדעת הקלושה פשוט ומכריעין הדברים דאדרבא שהוא ענין נורא וגם תכמי אמת השכימו לזה מלבד כי פשטות דברי רז"ל במקימו גופא מורה כן וכמו שבררנו בס"ד מ"מ נלע"ד קלא ראי' לפמ"ש להקל בזה בדעבד מ"ד הגמרא הנ"ל דהנה בהא דמלאו להקב"ה קושר כתרים ופרש"י תגין מבמע שהם תגין וא"כ דקאמר רבא דאותיות שעטנ"ז גץ לריך זיון הרי דלענין הדין מובדלין הנך אותיות מאחרינא. ומעתה י"ל דבאמת הנך מעכבי לדינא ואותיות אחרינא המקובלין לאיזה סוד הגנוז בקודש י"ל שהוא עפ"י הגדה הנ"ל ולענין הילכתא לא מלינו שממעט לאינך דווקא וי"ל שפיר דהנך לענין דינא נאמרו ואינך י"ל רשות ומתורץ ג"כ הרא"ש מקושיית הט"ז הנ"ל :

ובזמ אלי מ"ש הב"י באו"ח סי' ל"ו בשם גאון קדמון ומקובל להוסיף זיון אותיות אלו כו' שנראה הותר לד' רבא בנ"ל לכאורה ולמ"ש א"ש ומ"מ לכתחילה וודאי דאין נכון כלל להוסיף על מה שנאמר בהש"ע, ומי הוא אשר יעמוד בסוד ד' כו' אבל בדעבד וכמק"כ באין ס"ת אחרת בהכ"ם יש סמוכין לע"ד מדהג"מ הנ"ל שלא לפוסלן, ולזה אף שבבאה"ט או"ח סימן ל"ו

ל"ו ס"ק ה' בשם שו"ת הרדך ז"ל לפסול בהוסיף תנאי מ"מ מאחר שבשו"ת חת"ס מביא בשם הגאון מעיל צדקה וגם הגאון דמש"א זללה"ה להקל בדיעבד וגם הגאון המחבר הנ"ל ז"ל הסכים ג"כ לדעתם להקל במוגהין בגוף האותיו' דא"א לתקן ולפע"ד יש ג"כ סמוכות מדהגמ' הנ"ל כנ"ל לכן לענ"ד המיקל בשעה"ד כגוונא דנ"ד לא הפסיד והנלענ"ד כתבתי ובעה"ח כו':

סליק חיו"ד בעזה"י

עזרת שו"ת יהודה

חלק אהע"ז סימן א

את מולא שפתי אשמור, לקיים את אשר הבטחתי לאיש המוני אחד מקהילתינו והוא איש עני ועלוב אשר נגעה בו יד ד' מלבד שהוא עני ואביון ועפלי תלי' בי' כשל העוזר ונפל לעזרו הוא אשתו בחולי השגעון ר"ל מכמה שנים ולא מיתדר לי' בשום אופן כלל וכבר דרש ברופאים ולא העלו מזור ולאשר כי קשה לעזרו של איש כו' ולא טוב היות כו', והנה היה צועק מר על צרתו והפציר בי לעיין ע"ד עסק ביש שקרהו ר"ל בחולי אוכל למצוא לו עזר מן התורה שיוכל לישא אשה אחרת למען יהי' לעזר לו וגם לטובת בניו האומללים והחיותם:

והנה כבר נהוג מאת רבותינו קדמונינו נ"ע ליתן להבעל הסתרה בעסק כזה וכמ"ש בהש"ע אהע"ז סי' א' אך בנ"ד הח"כ נעכב בהיותו עני מדוכא אין ידו משגת להשלים לה כתובתה. ועיין בב"ש סי' הנ"ל ס"ק כ"ג דסיים בדבריו בשם תשובת צמח צדק דבמקום שאין לו נגד כל הכתובה וסתו"כ דיהיב לי' עצה למכור הכתובה בטוה"כ לקרובי' כו' ע"ש. והואיל בנ"ד אין עצה יען בתשובה הנ"ל מעשה שהי' שעכ"פ הי' לו כנגד חצי הכתובה וכתובתה עם התו"כ הי' גדולה עד שהגיע החצי לפרנס עצמה מהרווחים שיעלה מהן חצי כתובה הלז משא"כ בנד"ד שהעיקר חסר לו לגמרי רק שרוצה להתחייב עצמו בת"כ ובחכ"ת לתת לה חוב הכתובה כשישיג ידו, גם רוצה להתחייב עצמו לתת א' זה' לכל שבוע על להבא וג"ז אין בהשגת ידו כעת כלל. ומ"מ למען גודל המצוה אשר לא טוב היות האדם כו' וקשה לעזרו כו' והוא ממש כזווק הדר במדינה כו' וגם שהוא איש המוני ויש חשש קילקולא ח"ו בדבר זה מלאתי עצמי הוכה לעיין לפענ"ד הקלושה בנוחא דהיתרא והשי"ת יעזריני בחסדו למען המצוה לגומרה אי"ה:

ביסוד הדין בהש"ע אהע"ז סימן א' ס"י ובהגהת הרמ"א ז"ל הביא ב' דיעות בזה כמבואר בתשו' הראשונים נ"ע [והובא בב"י ובד"מ בארוכה] אם במקום מצוה אם נוהג האיסור דר"ג מאה"ג ז"ל וסיים הרמ"א ז"ל בהג"ה ובמקום שאין הנשואה בת גירושין כגון שנשטעית או כו' עיי"ש וראיתי בב"ש שם שכתב ד"ד רמ"א ז"ל דא"ל בזה"ז להתיר ע"י רבנים כלל דלא כהכלבו וכמש"ש בד"מ דהכי הלכה איסורא דר"ג ז"ל ואינו אלא מנהג כו' ולכן כלל בהג"ה הנ"ל דין נשטעית עם דין מי שעפ"י דין מחויב לגרשה דבזה לא תיקן ר"ג וא"צ התרה כמ"ש בסי' קט"ו כו' ולכאורה הי' נלע"ד דדבריו אינם מוכרחים בזה דמ"ש ראי' מהד"מ אמת שכן מפורש בד"מ שם אות ע' אבל המעיין שם באות י"א שהביא בעצמו דברי הכלבו דאין להתיר בלא ק' רבנים כו' ולזה צריכן ליישב הסתירה בדברי ד"מ הנ"ל כך דבאות ע' הנ"ל ליין שם ע"ד מהרי"ק שהובא בב"י שם דס"ל לפשוט שלא התקין ר"ג אלא ע"ס אלף החמישי וכמ"ש גם בהש"ע ולפ"ז שפיר כ' הד"מ דלפ"ז א"צ להיתר ק"ר דלהנ"ל בזמה"ז מדינא א"צ התרה כלל היות כבר כלה זמן הנגזר (ועיי' תוס' רים ביצה דף ה' ע"א רק משום המנהג שנהגו מעצמן אבל באות י"א הנ"ל שפיר העתיק דברי הכלבו דמוסב שם עמש"ש מתחילה בשם המרדכי יבמות דגם בזמה"ז יש האיסור דר"ג שלא לישא ב"נ וכן משמע מדברי הד"מ שם באותיות הקודמים שם דלהכמה פוסקים לא ס"ל הא דמהרי"ק הנ"ל ולזה שפיר העתיק גם ד' הכלבו לדינא כידוע להרגיל בדרכו הטוב של הרמ"א ז"ל בד"מ לקבץ כל דיעות הפוסקים, ולכן גם בשו"ע אף שמרן ז"ל המחבר כ' דלא התקין ר"ג אלא ע"ס אלף החמישי מ"מ הרמ"א ז"ל בהג"ה כ' ומ"מ בכל מדינות אלה התקנה והמנהג במק"ע כו' ומי יודע כוונתו ז"ל בזה אם דווקא מצד המנהג שנהגו העם בעצמן כמ"ש בד"מ בשם מהרי"ק הנ"ל או דשפיר גם דררא דתקנת ר"ג ז"ל בעצמו פתיך בי' בכדי לחוש לדעת הפוסקים הנ"ל שעדיין תקנת הר"ג הי' וכן ממ"ש בהג"ה הקודמת וז"ל ודווקא במקום שידוע שלא נתפשט תקנתו כו' ומראה מקומו מתשובת ר"י מינץ ז"ל והרי בתשובה הנ"ל גריר לדעת הפוסקים דגם עכשיו חדר"ג בתוקפה עיי"ש בסי' יו"ד והחמיר בי' טובא אף במקום מצוה כמש"ש בארוכה גם מ"ש הב"ש בראי' ה"ב הנ"ל מדכלל הרמ"א ז"ל דין נשטעית עם מי שהוא מה"ד לגרשה דבזה א"צ התרה כמ"ש בסי' קט"ו זה י"ל בפשוט דלאו ראי' הוא לפמ"ש בשו"ת מהרמ"פ סי' י"ג דרק בתקנת ר"ג לענין לישא ב"נ הי' התקנה שצריך היתר ק"ר ולא לענין חדר"ג בענין גרושין בע"כ ולזה בסי' קט"ו הנ"ל דמיירי רק לענין גט בע"כ צ"ל באמת התרת ק"ר כלל משא"כ לענין לישא אשה אחרת י"ל דבאמת גם במי שהוא מה"ד לגרשה דג"כ צריך היתר דווקא:

ומ"מ נ"ל עיקר כדעת הב"ש בכוונת הרמ"א מוכרח ממק"א

ממק"א. ומ"ש בהג"ה סימן קי"ט ס"ו ז"ל בס"י"א דבמקום מגוה יכול לגרש אשתו בע"כ או מתירין לו לישא ב"נ (מהרמ"פ סי' י"ג) הרי דכלל היתר ב"נ. עם היתר הגרשון בע"כ משמע דגם בזה א"ל היתר ק"ר ככ"ל וגם להמראה מקום לתשובת מהרמ"פ הנ"ל והרי בתשובה הנ"ל התיר רק לגרש בע"כ אבל לא לישא ב"נ וכמ"ש גם הח"מ ז"ל אע"כ צ"ל דס"ע משום דבתשובה הנ"ל שכתב די"ל הר"ג דבע"כ קילא ולענין ב"נ חמירא עפי שהרי בהך דב"נ הי' התנאי דנהתירו לריך ק"ר משא"כ בהא דגרשון בע"כ אבל הרמ"א ז"ל לשיטתו כמ"ש בד"מ הנ"ל דמתחלת התקנת ר"ג ז"ל לענין ב"נ הלא זמנו רק מנהג שנהגו כו' משא"כ לענין גרשון בע"כ לזה שפיר כ' בסי' קי"ע הנ"ל דגם לענין ב"נ הותר במקום מגוה ולקח זה מדברי מהרמ"פ פאדווה הנ"ל לענין מה שמיקל בתקנות הנ"ל במקום מגוה עכ"פ וכיון שהוא ז"ל מיקל עכ"פ לענין גרשון בע"כ מכ"ש לענין לישא ב"נ לדידן וכנ"ל שוב ראיתי בתשובת נכ"י תאסע"ז סי' א' שפילפל קלת ממה שכתבנו בס"ד בדברי הרמ"א והב"ש ז"ל והביא בשם אחם א' לסתור דברי הב"ש ברא"י' הנ"ל דכלל הרמ"א ז"ל ניסעטיות א"ל ק"ר מהך דסי' קע"ו הנ"ל כמש"ל. עוד ראיתי בתשובת נוב"י מה שהביא בשם תשובת שב יעקב לדחות דברי הב"ש דכוונת הרמ"א שכולל נפעעיה עם שהוא מן הדין לגרשה כו' דר"ל בשהא עשר שנים ולא ילדה די"ל דזהו קל יותר מהא דעוברת על דת דבסי' קע"ו הנ"ל דפשטה ולהכי בשהא עשר שנים לריך היתר ק"ר וכתב הוא' לזה דאל"כ דברי רמ"א ז"ל סותרים דכאן הביא במחלוקת אם במקום מגוה דוחה חדר"ג ובעוברת ע"ד כתב בפשיטות לכ"ע דיכול לגרשה בע"כ ע"ד, והנה דבריו ז"ל וודאי נכונים בענין החילוק בין עוברת ע"ד דפשטה וגם לי נראה לחלק עוד בזה עפ"י סברת המרדכי בר"פ הבע"י שהביא איזה תשובת הראשונים זלה"ה דס"ל דאין בכח מגות פו"ר לדחות חדר"ג ז"ל עפ"ד הגמ' דב"ב ס"פ חז"ה מיוב שהרב בהמ"ק דין הוא שניגזור שלא לישא אשה כו' אלא מוטב שיהי' שוגגין כו' (ועיי' רש"י ז"ל שם דהוא ג"כ משום דאין גוזרין על הליבור אא"כ יכולין לעמוד בה ובדקאמר לעיל מני' שם ע"ש ועיי' בתוספתא סוטה בזה) ועכ"פ אין בזמה"ז מגוה כ"כ שידחה חדר"ג לדעה הנ"ל משא"כ בעוברת ע"ד דלכ"ע הוי מגוה עכ"פ שלא ידור עמה. ולזה שפיר ס"ל להרמ"א ז"ל דבזה דוחה יותר החדר"ג ז"ל וכה"ג מבואר בתשובת מהרמ"פ הנ"ל עוד נ"ל דוודאי אף שנאמר במקום פו"ר לדחות החדר"ג כנ"ל עכ"פ הכל מלד ענין דיחוי נגעו בה ולזה אף שנאמר דהדר"ג חומר מד"ס עכ"פ לכ"ע וכמ"ש בתשובת ר"י מינץ הנ"ל ג"כ והרי מבואר בהש"ס בכ"ד ומהם ביבמות ד"ל דבמקום שוא"ת העמידו דבריהם ז"ל יותר מבמקום ועכ"ה משא"כ בהא דעוברת ע"ד דענין המגוה על הבעל שלא לדור איתה פשוט במסתברא שאין בכח הדר"ג לכוף אותו שידור איתה בע"כ כיון דלא מיתדר לי' ובלא"ה ס"ל לגדולי הראשונים זלה"ה דבמקום עיגון לא גזר אותו לדיק וכמ"ש הרבב"א ז"ל בתשובה משא"כ בהך דשהא עשר שנים ול"י דעכ"פ מיתדר לי' רק שמדון מכח המגוה דפו"ר שפיר י"ל לדעת הפוסקים הנ"ל כיון דעכ"פ חדר"ג חמור מד"ס לכ"ע ומלינו לרז"ל שהעמידו דבריהם בשוא"ת לדחות מגוה שהיא מה"ת כנ"ל ועוד יש לחלק בהא גוונא ואין להאריך וגם שאין ל"מ ב"ב ב"ד יהי' איך שיהי' בדעת הרמ"א ז"ל אף לפי הנ"ל דס"ל דה"ל בזה"ז ק"ר דיוקא מכ"מ כבר כתב רבינו הב"ח דקבלה אגל חכמי הדורות דבנשבעית לריך ק"ר וכמ"ש הב"ש ג"כ ובהשלפתן הכתובה וע"כ הנ"ל וכ"ה ג"כ בשו"ת נכ"י סי' ג' ע"ד ההם ברייגדיל בס החמיר ג"כ בענין התרת הבעל רק עפ"י האופנים הנ"ל, וגם בתשובת הנ"ל שהביא הב"ש ראיתי שהחמיר בענין הכתובה הנ"ל:

ומ"מ עפמ"ש נלענ"ד דים לסקל שאין דבריו של אותו לדיק הנ"ל ז"ל מוכרחים כ"כ לפענ"ד הקלוסה דמש"ס

ברלאית דבריו דבהאי נו מבלים הכתובה די"ל דמעכב התרה אף דקיי"ל דבמקום שהיא מה"ד לגרשה ואין לו לשלם כתובתה דמאחר הכתובה חוב עליו כמ"ש בתשובת הרא"ש ז"ל (והובא בסה"ע סי' קי"ז בעובדא דניכפית ועיי' ח"מ וב"ש בסי' קי"ע) מ"מ בנ"ד שמבואר בכלבו דישלים הכתובה מאן לימא לן דלא הי' התקנה מתחילה ע"כ דילמא כך הי' התקנה מתחילה דמשבעית יתירו לו ק"ר ודווקא בהשלמת הכתובה דסוא תנאי המעכב בהסתרה שמתחלה ענין התקנה הי' ע"ז האופן דווקא עכ"ד וע"ש. ולענ"ד מאחר שהרב ז"ל בעלמו דן בזה רק מכח ספק כמ"ש ז"ל דילמא כך הי' התקנה כו' והרי כבר כתבו הד"מ והב"ש בסימן א' הנ"ל דכל ספק בהתקנה הולכין להקל דר"ג ז"ל משום קטעה תיקן ובמקום ספק אוקמא אד"ת. ועוד נ"ל כיון שמלינו לסדיא בתשובת הרא"ש ז"ל והסה"ע סי' הנ"ל בהא דמוס של ניכפית ר"ל שהיא מום גדול שא"א לדור איתה כלל כמ"ש בח"מ וב"ש דס"ל דמעעס עיגון הבעל יכול לגרשה ובאם אין לו הכתובה אינו מעכב הגרשון והכל מטעם עיגון כמ"ש בח"מ וב"ש בסי' קי"ע דאף להרבב"א ז"ל החולק וס"ל מדינא דס"ם דמלי לגרשה בע"כ מ"מ באין לו הכתובה מעכב הגרשון ואפ"ה במום דניכפית ר"ל יודה מאחר שיכול לכופה על הגרשון והכל משום עיגון הבעל כנ"ל ומס"ע יש ללמד גם בנשבעית דפשיטא דהוא ג"כ עיגון הבעל שהכתובה שהוא דבר שבממון לא יעכב ענין ההתרה כלל במקום דידוע לנו דאין ידו משגת והוא אנוס דאונס בכ"מ רחמנא פטרי':

גם מש"כ הרב ז"ל בסוף התשובה הנ"ל בנידון שהולה לשבא ראי' לנגד דברי המפקפק דהו"ל אינו בכלל כתובה לענין זה כתב הרב ע"ז לס"ד דאדרבא דגם הו"כ הווי ככתובה לענין זה וכתב בזה"ל ומסברא ג"כ מוכרח דלריך להשלים הכל גם ההו"כ דהרי ר"ג מאוה"ג תיקנו תחילה ואסרו שלא לישא ב' נשים וב"ד שלאחריהן תיקנו שאם יראו ב"ד טעם מבורר טוב שיתירו לו ק"ר ובלבד שישלים הכתובה ולמה כן אם יראו טעם מבורר למה יהא לריך להשלים אע"כ היינו טעמא משום שחששו אף אם יראו טעם מבורר כגון בנשבעית דילמא ביום או מחר התרפא ותתפייס ואז יצטרך לגרשה משום חדר"ג ושלא יהי' לו לפרוע לה הכתובה ותאמר הכתובה חוב עליו וא"כ היאך אנו הב"ד מפקיעין זכותה כו' אע"ג דהדין כן וקיי"ל היכא שיכול לגרשה מן הדין שאינה יכולה לעכב מכח הכתובה אלא תאמר חוב עליו כמבואר בסי' קי"ע היינו דווקא היכא דיכול לגרשה מה"ד, אבל הכא אילו לא היינו מתירין לו לישא אחרת והיתה מתרפאת היתה נשארת תחתיו ועכשיו שאנו מתירין לו לישא אחרת לריך לגרשה והיאך אנו מפקיעין זכותה שתגבה ממנו וכתובתה תשאר חוב עליו בחוב לכך מלאו תקנה לזה שלריך שישלים הכתובה וכיון דהכי הוא מ"ל עיקר כתובה מ"ל תוס' כתובה עכ"ד הנ"ל ואני אומר דהרב ז"ל הלך באורחא תריפתא ודבריו דברי חכמה ראוין הם להרב ז"ל ומ"מ לפענ"ד אחרי בקשת המחילה מכ"ת הרב ז"ל לא נתחוורו לי דבריו בכאן בבורם הדברים בזה דמ"ש וב"ד שלאחריהן תיקנו כו' כנ"ל דמלאין הדברים דס"ל להרב ז"ל דב' תקנות הי' בזה ומתקנה האחרונה להקל ילאו כנ"ל, ולזה ס"ל דהכו דלא להוסיף עלה ודייקא כפי שחידשו ופירשו ז"ל בלבושם דאופן ההתרה בהשלמת כתובה ג"כ דייקא ושהוא התנאי עיקרי כנ"ל ובאמת המעיין בלשון התקנות שבסוף תשובת מהר"ם מרוטנבורג ומתייחסים ע"ש מהר"ם מינץ וכ"ה בתשובת מהר"מ פאדווה הנ"ל מבואר לסדיא לסיפך בענין ב' התקנות הנ"ל דבאמת הגאון ר"ג מאוה"ג זצ"ל לא תיקן כלל במקום מגוה דעיגון הבעל לפ"ד רוב הקדמונים זלה"ה רק דבזה התירו זלה"ה דגם בנשבעית לריך ג"כ עפ"י היתר ק"ר דווקא ואדרבא דלהחמיר ילאו כי חששו ז"ל לקילקול הדורות ולפמ"ש הב"ח בתשובה שם כ"ל שהי' בקבלה איש מפי איש עד ר"ג מאה"ג

מהר"ג שכל הס"ג צריך ק"ר. ועכ"פ דמה שחידשו הוא להחמיר ואה"נ י"ל שפיר לפ"ז דמש"כ מענין השלשת הכתובה היינו בדאפשר כשידו משגת לזה באופן דהתנאי בפרטי הזאת אינו מעכב דבר הכלל היינו את העיקר ההתרה, וכן משמע ג"כ בלשון התקנות הנ"ל שכתבו בזה"ל ואין להתיר רק בק"ר. וגם בענין שישלים הכתובה ולא כתבו להדיא שאין להתיר רק בשילום הכתובה כמ"ש לענין ק"ר הנ"ל משמע דפרט זה אינו מעכב ההתרה כנ"ל וה"מ ג"כ בתשובת הב"ח הנ"ל במה שמביא ראי' שם דמעיקר הדין א"צ להתרת ק"ר ממ"ש המרדכי בשם הרא"מ ז"ל דנהג בחליצה להתיר להיבם תדר"ג כשיש לו אשה מטעם כל שעולה ליבום כו' והדי שיהיו ראוי' ליבום ואפילו האונקים ש"ל שא"צ להתיר כיון דמצד עצמו ראוי' ליבום רק הריא דרביע עלי' אבל עכ"פ כ"ע מודו דשתרתו מהני והרי שהתירו רק הוא ז"ל וביה דינו כו' ושיים הב"ח ז"ל דרק משום חומרא בעלמא הצריכו ק"ר והנה מזו הראי' בעצמותה דין מנה ומנה ג"פ לענין השלשת כתובה דאינו מעכב כלל ושאינו מעיקר הדין והרי גם בזמנינו הנהוג בחליצה להתיר תקנת ר"ג ז"ל וכמ"ש בהש"ע ובסד"ח סי' קס"ח ומעולם לא שמעו לצוות להיבם לשלם עבור כתובת אשתו ועי"ב בנ"ל ובחתם דבריו של רבינו הב"ח ז"ל שסיים לחומרא בעלמא להצריך ק"ר ולא הזכיר מענין השלשת הכתובה משום דא"ל לזה דממילא כיון שכל ענין שצריך היתר דק"ר הוא רק דרך חומרא ממילא דגם בזה הפרט דהשלשת כתובה הוא ג"כ הכל רק בדאפשר לו וכ"ל דבלא אפשר ל"ש להחמיר וה"ת כיון דענין השלשת כתובה דהוא דבר שבממון דבזה ל"ש ענין חומרא כלל כמ"ש בירושלמי בפ"ב דפאה והובא בהר"ש שם דחומר לזה הוא קל לזה וכ"ה בירושלמי כתובות ר"פ האשה שנפלו והאי' לחוש לזכותה דהאשה בזה ג"כ כמש"ש בתשובת הנ"ל הנ"ל גם ז"א באמת דבכה"ג כתב הט"ז בחי' לאהע"ז בסי' קי"ע עמ"ש הרש"ל ז"ל בתשובה דמהראוי לחוש לזכותא דהאשה שדברי תימה הן לחוש לזכותא דידה ולא לעיגון הבעל בזה מאחר שמצינו לרז"ל בחצי עבד וחצי ב"ח שכופין את רבו לשחרר וכמ"ש התוס' שם אף דעובר על מ"ע דלעולם בהם תעבודו אומרין תעא כו' משום מצוה רבה דפ"ו או לא תוהו כו' ומכ"ש לנגד תקנת מהור"ג ז"ל ועיקר כפי הנראה מה שדחקו להר"ב נ"ל ז"ל בטעם הדבר שצריך הבעל לשלם הכתובה ודחק לבקש סברא הנ"ל דבאמת השתא כו' ובאמת לענ"ד דהדברים כפשטן דהיא גופא קמ"ל התקנות הנ"ל דה"א כיון דקיי"ל דל"כ כתובה לגבות מחיים וקודם גרשון ג"כ לענין כתובה הו"ל תוך זמנו כמ"ש התוס' בב"ב ד"ה וכ"ד וה"א גם בזה אף שמתירין לו לישא אחרת עלי' מ"מ כל זמן שאינו מגרשה להאותין (רק שמשלים הג"פ עד שתשתפה כנהוג) עדיין אינו מחויב לשלם לה הכתובה דעדיין הוי כלא הגיע זמנו קמ"ל דז"א לפי האמת מאחר דעכ"פ עוזבה מהיום והלאה וגם שמשלים לה הג"פ כנ"ל ממילא דחשבינן לי' כהגיע זמנו לענין הכתובה לענין שחייב לשלם הכתובה ואמנם דכ"ז בדאית לי' זוזי דבסתמא דיברו בעלי התקנות הנ"ל לא בגברא ערטילאי ואולם בדלית לי' כגוונא דנ"ד דבזה קיי"ל גם בגרשון לפי דינא דהש"ס דאינו מעכב הגרשון כנ"ל וכן לדידן במקום שיכול לגרשה בע"כ כנ"ל דענין הכתובה נשאר בחוב עליו כנ"ל פשוט שי"ל גם לענין ההתרה בנ"ד ג"כ הדין כך דמה"ת נחלק הבוין עפ"י סברא דדבר שבממון אינו נוגע גדרא דאיסור והכל משום עיגון הבעל שתשבו על עגונתו וכן ראיתי להגאון הט"ז ז"ל בחי' לאהע"ז הנ"ל שכתב דמאוד יש לחוש לעיגון הבעל יותר מעיגון דאיתתא וכמ"ש רז"ל קשין הרהורי עבירה כו' וקשה לצערו של איש כו' וכן ראיתי להרה"ג המובהק בעל גט פשוט בספרו שנקט עיקר הטעם ההיתר בנשטעית מצד דבמקום עיגון לא תיקן הגאון מהור"ג זצ"ל

וע"ש שכתב בשם הרא"ש ז"ל בתשובה דאפילו כשנשבע בעת הנשואין שלא ישא אשה אחרת עלי' אומדנא דמוכח היא שאדעתא דהכי לא נשבע ושרי לישא אחרת עלי', וכן ראיתי להגאון חכ"צ זצ"ל בסי' קע"ז פילפל בחכמה שם על מעשה שהי' שקטן א' אירס אשה ונפלה לו יבמה לחוש למ"ש הרמ"א ז"ל דאם נפלה לו יבמה דאסור לישא עלי' עד שיחלוץ ליבמתו וכו' ע"ז בתשובה הנ"ל דאף לד' הרמ"א הנ"ל יש להתיר בנידון הנ"ל שהרי הרמ"א ז"ל בעצמו מתיר בנשטעית ושאר אונסין ובנ"ד אין לך אונס גדול מזה שהרי א"א לו להלוץ כו' וממילא דלפ"ז גם בנ"ד דגם לא יהיבנא להר"ב ל"ן זצ"ל שהפרט של השלשת הכתובה הוא מעכב בעיקר ההתרה, מ"מ בנ"ד דל"ל זוזי ועני הוא דאנסוהו, הרי ג"כ אין לך אונס גדול מזה ובמקום אונס הא לא תיקן ר"ג מהור"ג:

ובפרט שכבר כתבנו כמה טעמים המסתברים בס"ד דהפרט דהשלשת הכתובה אינה מעכבת עלם ההתרה, ודברי התקנות הנ"ל שכתבו בענין שישלים הכתובה כוונה אחרת הוא כמ"ש דהדברים כפשטן דהיא גופא קמ"ל כנ"ל והכל בדאית לי' זוזי בנגד הכתובה מיירי כנ"ל:

שוב ראיתי שכן הן דברי הח"מ בסי' קי"ע ס"ק י"ב במה שמקשה ע"ד הב"ח ז"ל דנראה מלשונו דחייב במזונות וגם בהשלשת הכתובה דתרתי ל"ל כיון שחייב במזונותי' ל"ל להשלים הכתובה ותירץ כיון שעכ"פ משלים לה הגע משכשיו חל עליו חיוב הכתובה הרי כמ"ש בעזה"י ועובא קמ"ל התקנות הנ"ל וא"ל לדוחקי' של הרב הנ"ל ז"ל כנ"ל:

ודרך גררא בעברי בהאי ענינא ראיתי למחבר אחרון חכם א' בעל שו"ת פרי תבואה סי' כ"ז בדבר אשר קרה מעשה שהי' כגוונא דנ"ד ממש שהבעל אין ידו משגת לשלם הכתובה והרב השואל שם לידד להקל כמ"ש שאין הכתובה מעכב עיקר ההתרה והחכם המחבר הנ"ל הפליגו בזה וכתב עליו דדברי שגיאה הם שהרמ"א והח"ס לא מיירי אלא מעיקר הדין קודם תקנת ר"ג מהר"ג זצ"ל כו' וכ"ה לשון הרא"ש ז"ל כיון דמה"ד חייבת לקבל גט נמצא פריעת הכתובה הוי כשאר חוב כו' משא"כ לדידן אחר תר"ג בלא"ה אסור מחמת התקנה אפילו במום גדול כו' וכ"ה מבואר בלשון הרמ"א ז"ל בסי' קי"ע ס"ו בהג"ה שאחר שהביא תשובת הרא"ש וריב"ש שם דאינה יכולה לעכב הגרשון משום הכתובה כתב וז"ל וכ"ז מדינא אבל ר"ג מהור"ג תיקן שלא לגרש שלא מדעתה כו' עד והגדלתי התימא על מכ"ת שאף אם לא הי' בידו ספר הנ"ל לעיין בו מכ"מ איך לא שת לבו לדברי הרמ"א שמבואר להדיא כן שאין דברי הרא"ש והריב"ש אמורים אלא מעיקר הדין עכ"ל הש' פר"ת הנ"ל. ובאמת במחמכ"ת אגב שיטפי' שגג בזה ונאמני דברי החכם השואל הנ"ל דמ"ש הרמ"א ז"ל וכ"ז מדינא כו' כוונתו על עיקר הדין שכתב מרן המחבר יכול לגרשה שלא מדעתה ועז"כ הג"ה ואפילו אין לו לשלם הכתובה וכו' (כמו דס"ל להרא"ש ז"ל בתשובה לדינא דהש"ס דיכול לגרשה בע"כ ובאין לו הכתובה נשארה לו חוב עליו ובזה יכול לגרשה בע"כ וע"ז שפיר סובבים ד' הג"ה הנ"ל וכ"ז מדינא כו' אבל בנולד בה מום גדול כמו נישפה ר"ל דבזה גם האידנא יכול לגרשה בע"כ הא הדרבא בזה מבואר להדיא בדברי הרמ"א ז"ל באותה הג"ה גופא שכתב אין ידו משגת דמי הכתובה שנשארה חוב עליו כמש"ש בזה"ל נולדה בה מומין ע"ל ססי' קי"ז אם יכול לגרשה בע"כ והנה בססי' קי"ז הנ"ל מבואר לחלק בין שאר מומין למום גדול, ובמום גדול כתב שם להדיא דאין לו הכתובה שנשאר חוב עליו וכמש"ש בהג"ה ג"כ ודווקא במום גדול כו' שם מבואר להדיא שמסכים לדינא דמרן המחבר ז"ל ממש בזה. באופן שאין חילוק בין הש"ס לדידן אחר תקנת ר"ג ז"ל רק בענין גוף הגרשון אם יכול

לגרש

לגרש בע"כ אבל במקום דהאידנא ג"כ מגרש בע"כ כמו במוס גדול ובגוונא דנ"ד לענין אם הכתובה יעכב הגירושין דינה שוה באין הבדל, וזה האמת ופשוט מאוד בדברי הש"ע והרמ"א זלה"ה. ואחנה שפך המחבר שו"ת פר"ח הנ"ל סוגלי' ע"ד השואל גם כי נאמנו דבריו למאוד בזה כנ"ל:

וגדולה מזה כתבו גדולי האחרונים הח"מ וב"ש זלה"ה בסי' קי"ט הנ"ל דאפילו לדעת הרשב"א ז"ל דס"ל דהכתובה מעכב הגירושין הוא בשהם גרשון ומדינא דש"ס מיירי אבל במוס גדול דגם האידנא מגרש בע"כ גם הרשב"א ז"ל מודה באינו מעכב הכתובה דהשתא הוא עליו:

באופן דבמקום שמן הדין לגרשה נתברר העיקר שאין הכתובה מעכב כלל כנ"ל. והנה שמלאתי בשו"י דברי בסוף ספר דו"ש להגרע"ק אייגר זצ"ל נקט כן לעיקר ודן למעשה כנ"ל, וכתבתי כן כבר בארנו בשו"י באריכה דגם בנ"ד מסתברא בל לחלק את הגוונין כיון שעכ"פ עיקר התרת הבעל מדינא הוא באין דבר שבממון מעכב כלל במקום דהוי אנסוהו. ודברי הנ"ל שהמליץ בזה הכרח חדשה והשפה רחוקה לפע"ד הקלושה אינו מוכרח כלל כלשון התקנות מהראשונים והש"ע והרמ"א זלה"ה כנ"ל באריכה בשו"י:

ולרווחא דמילתא אמינא עוד בגוף החשש שהמליץ הר"ב נ"ן דחיישינן שמא תתפס בו' ובזה מפקיעין זכותה כו' כנ"ל הנה מלבד שעפ"י הסברא נראה דמה בכך כיון שעכ"פ עתה מתירין לו אנחנו כדת וכהלכה האיסור תקנה דר"ג ומילתא שלפ"נ הדין שאף כשתתפס הוא מן הדין לגרשה מחמת תדר"ג כמבואר בתשו' ה"א בסג"ה הפליסית שם דבעבר תדר"ג שהדין לגרש אחת מהנה רק דהשעבר באיסור הדין לגרש השני' וגמ"ש בח"מ שם. ומילתא בנ"ד שהא אחרת ביותר יען הב"ד גוזרים עליו להבלים ג"פ לאשתו הראשונה בשתבריא והרי השני' שנושא ע"ד שלא יעזבנה לעולם [ובמאמרז"ל כ"ז דאגדתא בי' לא יהבת לי' אתריתא] ממילא דפשוט הדבר שהתרפא שמוכרח עכ"פ לגרשה מצד תדר"ג וכיון שמן הדין לגרשה או גם בזה תבוא דינא דהרא"ש ז"ל והב"ש דגם אם לא יתן מעות גם או ביוכל לגרשה והכתובה יהי' חוב כנ"ל: עוד יש לדון בחשש הנ"ל שהמליץ הנ"ל דצריך להבלים דווקא הכתובה מצד חשש דשמא תבריא כו' לפי המבואר בש"ס ב"ב דף קנ"ג ב' אם פ"מ עליהן להביא ראי' שבריאה הי' כו' ואפילו להרא"ש והטור וסייעתם זלה"ה דפסקו כרבנן שם הוא משום דחזקת ממון אלים עפי מחזקת הגוף בזה אבל בנ"ד לאפקועי ממונא דוודאי דלא אמרינן. [ומשי' דלענין הבלעת ג"פ מהראוי להוב כמו בכל חזקות במקום דאפשר לתקן משא"כ לענין אפקועי ממון הבלעת כתובה מה"ת נגד חזקת הגוף דאלימתא שובא לסומכין על החזקות בכ"מ וכידוע]. ואף דמבואר בגיטין דכ"ח שמא מת ל"ת ש"י חיישינן כבר כתבו התוס' ביומא דכ"ט וקדושין דס"ג דהוא דווקא לענין ה"ז גיטך שעה אחת סמוך למיתתו דאסורה לאכול בתרומה דשמא כבר הגיע אותה שעה משא"כ במקום דהחשש להאיסור מתחיל מעת ההבחנות דבזה נידון להבא כמו לבעבר דל"א למימר ואמ"ל. ובפרט בנ"ד שזה כביר שנשתגעה ר"ל והבר דרב הבעל ברופאים ולא קצלו מזור וודאי דהחשש דשמא תתרפא רחוק כמאמרז"ל דלא הנגעלת כו' ואניסא לא סמכינן וכן אמרו ז"ל כל המעוכין לו מי'. ובגיטין ר"פ מי שאחזו דבשוטה חשבינן לי' אין השוטה כידן ובזבחים דף י"ב לענין קרבן השביק לי' ג"כ דתוי וע' הרמב"ם ז"ל בהלכות שגגות שם:

ובעיקר הדבר מה שהתמירו הגדולים זלה"ה בענין ההיתר דב"ג בק"ר דווקא ולא בההיתר דגרשון בע"כ נראה דהטעם כמ"ש הב"ח ז"ל בתשובה הנ"ל שחששו לקילקול הדורות ויתכן שבזמן הנ"ל ראו לחוש יותר כי יזלזלו בממון בדבר יותר מהא דגרשון בע"כ דלא זילא להו כ"כ כמו שמילתו קלה כמדרשים בעוד בימי הש"ס הי' מנעים הש"ס מלגרש בע"כ מצד המוסר ונמוסי ד"א בל לבגוד באשת נעורים משא"כ בנידון ב"ג [אף להח"מ והמ"ש ז"ל על רב מאן הוי ליומא כו'] ועוד י"ל כמה טעמים לחלק אבל בעיקר הנ"ל יותר כנ"ל:

והנה ראיתי בשו"ת נב"י ס"א כ' ג"כ לחלק בין גרשון בע"כ דא"צ ק"ר משום דגמר המלוה כמה שמגרש' משא"כ לענין ב"נ [וכן בתשובי' האחרונים מתתפס ומדיינך הוא באדר"ג כו' והוא כעין סברת הנמ"ל כנ"ל] ואני אומר דמלבד מ"ש כבר לפקפק בזה לענ"ד הנה יש מקום לסברת הנב"י כשנאמר דטעם הוא בנשטעית רק במילתא קלה גדולים זלה"ה דבמקום מצוה לא תיקן אותו לדיק ז"ל ואמנם לפמ"ש ויבואר עוד בס"ד דמלבד מצות פו"ר בלא"כ בנשטעית כיון דלא מיתדרא עכ"פ משום עיגון הבעל לא גזר אותו לדיק כמו במוס גדול לא גזרו מלגרש בע"כ כנ"ל, ולפ"ז מה בכך דתתחפה גלא גמרי במלוה הרי אין אנו דנין כלל מצד המלוה לבד ורק מצד עיגון הבעל] ואמנם דגם לפ"ד הנב"י הנ"ל הוא רק לענין הקפידא דק"ר שהוא דבר שאפשר להשיג ובמש"כ דנ"ד לבנים שלא אף נוסדים כו', ואה"נ לא אמרן ישראל משא"כ לענין הבלעת הכתובה ובגוונא דנ"ד דהוי אנסוהו מהראוי שבל יעוכב מזה כלל ענין ההתרה כמו שבארנו בס"ד:

וקרוב בעיני שזהו גם הנ"ל ז"ל שפילפל בחכמה לאת עלה להבעל שם למזון הכתובה כמוה"ג הוא לרווחא דמילתא כדרך הגדולים בעלי התשובות. אבל אחרי כל"ת למצוה דרך היותר סלולה ובפרט במקום שיכול להמציא עלה נכונה שיספיק לכ"ע ואמנם בגוונא דנ"ד דאבדה עלה הנ"ל יתכן דגם הרב ז"ל יודה שבל יעוכב מזה ההתרתו הנכונה עפ"י שורש הדין מצד דבר שבממון כנ"ל ובזה נצטדק גם דעת הב"ש ז"ל במה שהעתיק דברי תשובת הנ"ל בענין עלה הנ"ל ושתק ולא ביאר לנו במקום שאין עלה דל"ל זוזי איך הדין בזה. ואם באמת יעוכב כלל ההתרה בזה (כמו שעלה ע"ד שו"ת פ"ת שהבאתי לעיל) הידוע דבר גדול כזה וודאי לא הוי שתקו הפוסקים זלה"ה ובפרט רבינו הב"ש ז"ל אשר ידוע גדול כבוד הבית שאחרון הוה לבאר כל דינים המולדים באהע"ז. אלא הוא הדבר אשר דברנו כי פשוט גדול שאין דבר שבממון מעכב עלה ההתרה ולזה שתקו זלה"ה בזה וסמכו על הדין המבואר בהש"ע סי' קי"ז וקי"ט לענין גרשון בע"כ במוס גדול שג"כ לא תיקן הגאון ז"ל שאין הכתובה מעכב וכל עלתא ז"ל במקום דאפשר דבזה פשיטא שמהראוי להשם גם בזוגתא דהאי איתתא שעלובה ואין דנין אפשר כו':

ועוד קרוב אלי שהר"ב נ"ן ז"ל כתב אותה התשובה טרם ראו עינו הגדולה דברי רבינו הב"ח שמש"ש בסוף התשובה הנ"ל שאחר כותבו התשובה. הנ"ל עיין בתשובת הב"ח ז"ל (הידוע להרגיל בתשובת הנ"ל ז"ל דהרב בקודש בל לזוז מדעת מר אמי' הב"ח ז"ל אף זה כ"ש כנראה שילך מים ע"י) אבל לו ראה תשובת הב"ח ז"ל מעיקרא כמבואר להדיא בדבריו ז"ל דמעיקר הדין ההיתר בלי בוש תנאי ופרטיו ובמגר בהתקנות הנ"ל אף בלי ק"ר כנ"ל והב"ז הוא מפאת חומר הנכוג בזה עוד משני' קדמוניות, ואמנם עכ"פ איך נסיף בחומרות בשעה"ד ועיגון גדול כזה. ובפרט בצירוף כמה גדולים האחרונים זלה"ה בתקנת מהר"ג ז"ל הוא ע"ם אלף התמיהו כו' ועכ"פ סניף הוי לפי דברי הפוסקים זלה"ה כידוע, וגם כ"ד הרמ"א ז"ל כמש"ל בס"ד דבנ"ג א"צ ק"ר כלל, הגם כי חלילה לנו לזוז מקבלת חכמי דורות שלפנינו בזה וכמ"ש רבינו הב"ח זצ"ל מ"מ עכ"פ סניף הוא

הוא לנד"ד . לכן מכל הלין טעמי דכתיבנא נלע"ד פשוט נגדר להקל באופן שיתן האיש הנ"ל שט"ח ותה"י וועקסל של סך כתובתה ואז יכולין להתירו בצירוף ק' מופלגי תורה כנהוג ובהשלשת הג"פ גם יתחייב עצמו בח"ג שיתן ג"פ כשתרצה כמ"ש במל"מ ונב"י קמא סי' ג' והכל כנהוג ואז ישא לחפצו לאשה אחרת למען יהי' לו לעזר ולעזר טפלי דתלי' בי' יען זכות רבים האומללים הוא זמותה ג"כ ממש כרחמי האב על בני' כנלע"ד בצירוף הסכמת איזה גדולים מפורסמים שי' :

ואולם עכ"ז הואיל דנפיק מפומי' דאותו צדיק הגאון למ"ל זצ"ל להחמיר בענין הכתובה , אמר לזה לדעתי העני' נוטה שעכ"פ כבריה אותו שיתן גם כן חפץ בשני' בגלה אז מקולתו עכ"פ בדל"ת וגם כנראה שיקר חשש של הרב ז"ל ותקנת הראשונים זלה"ה בכ"ז להכביד על הבעל בכדי שלא יקילו בדבר וכמ"ש הב"ח ז"ל ג"כ הנ"ל וכן מברהוי לאלצו ולהכביד עליו כפי האפשרי ובזה נגדר שוב עיקר מטרת כוונת רבינו הגאון ר"ג מאוה"ג זצ"ל ואזי אנן שלוחתי' דקמאי עבדינן גאון הגאונים מאור הגולה זצ"ל ובהוראה דידי' עבדינן כנהוג מימי דור דור . הרבה נהוגים לנו מאת רבותינו הגאונים מסי נפש א"ע להתיר בענין כזה כנלע"ד הקלופה ובאופן שיסכימו עמדי כו' כ"ה דמטי' טובה מכבודי והשי"ת יצילנו משגיאות ויאיר עינינו במאור תורתו הק' א"ד הלוא בהלשי ישראל בעה"ת כו' :

והנה לכאורה הי' מקום בכ"ד לרווחא דמילתא בענין ההיתר בכדי ליקח יד"ת לכ"ע לפי ששמעתי בעסק הפלוגה דא שלפעמים הוא אלומה והנה ניתן לה ג"פ בעת הלמותה דהשתא משום גרירה כנודע ועכ"פ החליטו הקמ"ת ז"ל בהג"ה בסי' קי"ט ס"ו הנ"ל דבדעבד אם גרשה מגורשת ועכ"פ יש עוד לה גדול בכ"ד שיתן לה ג"פ בעת חלמותה דבדיעבד עכ"פ מגורשת בכל אופן [וגם לפי סברת הנב"י שכתבנו לעיל דנגמר המלוה עדיף יותר ובזה ג"כ יש' נגמר השמה מיד עכ"פ אף שקבלת הג"פ יהי' שלא לרצונה כמבואר] ושוב מצאתי בעזה"י בשו"ת הרב"ל ז"ל סי' ב"ה שפלפלו בזה הגדולים בתשובת רבינו שמחה והראבי"ה זלה"ה שם . ועכ"ז לעיקר הענין נלע"ד להשוות המידה בזה יען שענין הגרשון בזה נופל בחשש הש"ס משום גירד כו' לכתחילה עכ"פ לכ"ע . וגם כל לאחר דבר בענין הסרה הנהוג בשטעיות ובאשר מלינו בב"ש להו"ל בכל כיו"ב בענייני נדרים והיינים להשוות המידה מפני הטועין :

וישוב ראיתי לרבינו בתרא' סח"מ וכע"ז זלה"ה בכ"כ להשוות המדה וכנ"ל . ובפרט לפמ"ש דהגי גם בנ"ד בהתרה הנהוג וכן ראיתי בתשובת ר"ש שבשו"ת דרב"ג הנ"ל כתב דמ"ש בהש"ס בכ"מ משום עגונה הקילו זלא מלינו כזה לענין עיגון הבעל משום דבימיהם הי' מגרשין בע"כ משא"כ בזמנינו לאחר תקנת ר"ג זצ"ל מלבד מה דמלינו בגמ' דנזיר די"ב גבי האומר לשלוחו לא וקדש לי כו' האסור בהס"ג שבעולם עכ"ד תשובת ר"ש ז"ל שם :

והנה כבר נודע מ"ש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל כ"א בשובדא דמכלוף בן מלול כו' מגודל החיוב על כל רב ומורה לחזור אחרי צדדים וצידי צדדין בהקנת עגונות להקל כפי האפשרי , כן אני אומר דון מנה לענין עיגון הבעל שאידנא לפי הנ"ל ובגוונא דנ"ד , לזה ומצוה רבה לדעתי העני' להקל בזה וכמ"ש התו' בענין זה ברים חגיגה וב"ב די"ג דהוא מצוה רבה עד שאומרין לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ועוד יבואר אי"ה לפנינו מזה :

ובההוא ענינא ראיתי דבר תמי' ע"ד תשובת מהר"מ פאדווה סי' י"ג שכתבנו למעלה ונפ"מ ג"כ לדינא בזה דהנה בשו"ת הנ"ל מוכית דענין גרשון בע"כ קל יותר מהא דב"ג עפ"י דמקשה ורמי דברי הנמק"י אהדדי , ביבמות פרק הבע"י דף ל' דכתב שם בהמשנה מתחילה בזה"ל ולב"ע מיהת בלא ולדה אלא זכרים או נקיבות כו' ולאותם שקיבלו תקנת ר"ג שלא לישא אחרת השתא נמי אינו יכול דברי המתבר כו' ובסוף דבריו שם כתב בזה"ל ואע"ג שתיקן ר"ג ז"ל בישיבת כמה חכמים שלא ישא אדם אשה אחרת על אשתו הראשונה בכי הא לא תיקן רז"ל וכ"כ רבני לרפא בתשובת הריטב"א ז"ל עכ"ל וכ"כ הנמ"י בסוף הסוגי' שם בהא דאמר א"ל ואנסוב איתתא כו' וכ"כ הריטב"א ז"ל ותמה בשו"ת מהרמ"פ הנ"ל דהנמ"י סותר עצמו בזה , ולזה כ' שם מתחילה לתרץ דהנ"י כ' מתחילה דברי עצמו ותו"ש אח"ז הכל בשם הריטב"א ז"ל ופליג אדרבי' ושוב העלה בתשובה הנ"ל דלא יחלוק הנ"י על כמה ראשונים זלה"ה דס"ל דלגרש בע"כ לא תיקן ר"ג ז"ל במקום מצוה ולזה י"ל דגרשון בע"ב קילא מהא דב"ג והכרח זו הביאו ג"כ בח"מ וב"ש ז"ל בסי' קי"ט ובנב"י סי' . ולענ"ד הדבר לפלא כע ני על מקורן של הדברים בזה מתשובת מהרמ"פ הנ"ל דקושייתו מעיקרא ליתא ודברי הנמק"י כפשטן דקך הוא המשך דבריו דמתחילה כתב דבילדה זכרים או נקיבות אעפ"י בזו"ג המצוה אין כופין אותו להוציא ועז"כ שפיר ולאותם שקיבלו תקנת ר"ג שלא לישא כו' השתא נמי אינו יכול כו' והיינו במידי דעסיק בי' שילדה עכ"פ אח"כ משא"כ בסוף מהנה הנ"ל דמיירי שם בשהא עשר שנים ולא ילדה כלל דבזה ס"ל שכופין להוציא שפיר כתב דלא של הר"ג בזה וכן בהסוגי' דאמר א"ל ואנסוב כו' דמיירי ג"כ להדיא כנ"ל שלא ילדה כלל וז"ב ופשוט שאין כאן מחלוקת כלל בין הנ"י וריטב"א זלה"ה גם לפ"ז אין הכרח כלל ליסוד הזה דתקנת ר"ג לענין ב"ג המור מגרשון בע"כ כנ"ל והדבר נראה כפי משמעות כמה גדולי הראשונים ז"ע דלענין גרשון בע"כ הכל מודים דעדיין התקנה קיימת משא"כ לענין ב"ג לכמה רבותא זלה"ה הוא עד אלף החמישי כו' וגם לא נתפשט בכל המקומות [וכמבואר גם בלבוש הנ"י הנ"ל לאותם שקיבלו עליהם כו'] ודברי מהרמ"פ הנ"ל נלע"ג וגם דברי גדולי האחרוני' הנ"ל [ול"ע מכ"ל ונפ"מ לדינא להקל בנ"ד כנ"ל ובמ"א יבואר עוד מזה א"ד הבעה"ת כו' :

סימן לו

מענין הנ"ל

יען השו"ת הנ"ל שלחתי לכבוד ידידי הרב הגאון המנוח ר' יעקב מהיר זצ"ל לעיין בו והנה הגאון הנ"ל אף כי בגוף הדין הסכים עמדי להקל בנ"ד זולת באיזה פרטים הסברות והטעמים השיב על דברי (כעת הוא נדפס ב"ם תשובת מהרי"ם סי' נו"ן) וזה דבר תשובתי שנית אשר השבתי לכבוד הרה"ג המנוח זצ"ל בזה יען כפ"מ מזה לדינא

מ"ש כת"ר ע"ד תשובת על הגאון בעל למ"ל זצ"ל באמר הוא ז"ל בעצמו כמסתפק באופן התקנה והרי בס' תקנה זו נקטינן להקל כהסכמת הד"מ והב"ש ז"ל וכתב מעכ"ת דלדעתו נראה כי מדינא דהש"ס נגעו בי' לדעת הרשב"א וסייעתו זלה"ס דנפטרית מדינא דגמרא חייב במזונותי' ורפואתה וכ"ה בדברי הרמ"א ז"ל בהש"ע סי' קי"ט ומאז תקנת מאוה"ג זצ"ל נלמד הקולא דהשלשת כתובה לבד הגי לי' ולכן ב"ז שלא משלים הכתובה הד"ר לדינא דגמ' שהוא חייב במזונותי' ורפואתה כו' עכת"ד . והנה מלבד שהשבנו בזה ע"ד הד"מ והב"ש ש"כ בס' תקנה הנ"ל להקל כנ"ל אך דבאמת לענ"ד העיקר כדבריהם כי מלבד שבעצם הדברים רחוק טובא בכוונת בעלי התקנה זלה"ה שהרי מאוה"ג זצ"ל לטובת האשה הוא דתיקן ולא

לעוונת

לטובת הבעל בזה וכמו שהרגים הת"ר בעצמו בהו"ד בזה אלא שכתב בזה שזהו נכלל הכל לטובת האשה להוסיף עוד שהרשות בידה ז"ל להפקיע ממנה החיובים דמזונתי' ורפואתה מטעם הפקר ב"ד כו' עכ"ד ובאמת רחוק הדבר הגם כי מבואר בדברי הש"ס הכ"מ שהפקיעו איזה זכות ממון והפקר ב"ד כו' ביבמות ד"ל ע"ב ובכ"מ אבל מ"מ לומר שהגאון מהור"ג ושייעתו זלל"ה בתקנה הנ"ל הפקירו ממון המחויב מדינא דהגמרא זהו אין סברא כלל ובפרט שלא במעגו כלל מזה מלשון תקנתם הנ"ל ואין מזה שום רמז רמיזא :

וביותר תמיהני על מעכ"ת שהרי לנדיא מבואר בתשובת הכ"ח ז"ל וכ"כ הח"מ והב"ש בסי' ק"י הנ"ל דגם עכשיו אחר תקנת ר"ג ז"ל מחויב הבעל ליתן את הכתובה וח"כ ועיי' שם בח"מ דמדייק בזה דתרתי ל"ל, אם חייב במזונתי' למאי צריך לסלק לה את כתובתה וכתב דמהמת הומרא דתקנת ר"ג ז"ל חייב הוא עכ"פ ליתהד לה ג"פ ע"י שליח ולכך צריך ג"כ שתהי' כתובתה מוכנת כו' ע"ש הרי מבואר בדבריהם ז"ל מפורש דמהור"ג ז"ל מעולם לא הפקיע כלל החיובים דח"כ מהאשה בזה . וא"ת לפ"ז דחייב ג"כ ברפואתה הרי מופל כל ענין ההתרה מאחר שמחויב הבעל לרפאותה עכ"פ מענין שטותה ובפרט מאותה החולי' ש"כ הב"ש שם שגם הרמב"ם ז"ל מודה עיי"ש נראה דבאמת ל"ק כלל דוודאי כן הדבר דבאפשרי לו לרפאותה וודאי דהחויב מוטל עליו מפאת ת"כ הנ"ל ופשיטא דבזה הענין אינו נכנס כלל תחת סוג ההתרה , וכל ענין ההתרה הוא כאשר כבר עדת הבעל בעסק רפואתה כפי השגת ידו ולא הועילו ובזה עמדתי על לבין התרה שנהוג מכבר כפי שראיתי מפי סופרים וספרים כתוב בזה"ל איך שכבר דרש הבעל אלל הרופאים ולא הועלו מאור (וכ"ה בזה"ל מועתק בדבר השאלה בתשובת ל"ל הנ"ל) ולא לחנם הוא בוודאי הדברים מכוונים כמ"ש דבל"ז הא הבעל מחויב הוא ברפואתה מאותה חולי לכ"ע כפי האפשרי בידו וכמש"ש הב"ש והנ"ל :

באופן דברור ופשוט הדבר דלא נתהדש כלל בתקנת הגאון ז"ל להפקיע מדינא דהש"ס בענין תנאי כתובתה כמו שכתב רומע"ל כי מחויב רפואתה פטור עכ"פ אחרי שדרש ברופאים ולא הועילו כנ"ל ולענין מזונתי' באמת מחויב הוא לספלים עבורה גם אחרי השיגו די התרתו , עד שתבריא ותקבל גיטה , וממילא דענין התקנה הוא כפי הוראת עלם הדברים אשר תיקנו בגודא רבה להומר ע"כ איש שבל יבא ב"כ והמגם דבמקום עיגון לא תיקן הגאון ז"ל אלא דמ"מ משום חשש קלקול דורות התמיכו ז"ל להצריך ק"ר כמש"ל בשם הכ"ח ז"ל , ונמשך מזה בדבר הפרטי עסק השלבת כתובה שמסתפק הגמ"ל ז"ל באופן התקנה אם נתמרה הפרט הזה לשיבוצא בהוא ממש הספק בתקנה דבזה יש לדון להקל . וכמ"ש הד"מ והב"ש הנ"ל מ"ש מעכ"ת עמ"ב דה' באופן התקנה דלין להקל דה"ל ס' מהמת הסרון ידיעה והאריך בזה קצת בענין ס"ס מהס"י לחלק בין הספק דמסתפק להב"ש בעצמו שפיר הבבו נספק מצד חסרון ידיעה דלא הוי ספק [וכן מה שמהופק לדידן] מבא"כ בה' דדינא כמו ספק פלוגתא וכן ספיקא דהש"ס לדידן דאין בידינו להכריע ספיקא דהש"ס שפיר כ"ל ס' טוב עכת"ד , הנה בעיקר דבריו בזה כבר כתובה על ספר תורת שלמים ומנ"י בקוס"ם סי' א' וסי' ע' ע"ש ומ"מ נראה דבנ"ד נכונים דברי הד"מ והב"ש דהנו להקל בה' בתקנה מטעם שכתבו ז"ל דר"ג מהור"ג ז"ל משום קטטה הוא דתיקן ולזה י"ל דקל יותר מה' מיבודא והוא כמו שמבואר בש"ס בכ"ד ומהם בשבועת דמ"ח כענין תקנתם ז"ל הכו דלא לוסיף עלה דאין לנו אלא מה שתיקנו להדיא וזאת זה הוקמה הדינא וממילא דגם במה דמספקא לן אם יכלל דבר הנידון בהתקנה דים לומר ג"כ דאוקמא אדינא כנ"ל :

ואחר אתרון אני בא מ"ש כ"ח הד"ג בהגה' על מ"ש דה' תקנה להקל בזה מדברי תשובת הרש"ל שהבאתי בקונטרסי הנ"ל שם דתר"ג נוהג לעולם והוא כמו איסור מה"ת ובש"ת זכרון יוסף הוסיף עוד דאף למ"ד דהכר כלה זמנו דין ה"ח כדין ד"ת ממש דספיקו להחמיר ולפע"ד דברי הד"מ והב"ש נכונים מלבד מש"ל דעיקר סברתם בזה כמו שביארנו ז"ל דמשום קטטה הוא דתיקן כו' ולא משום דררא דאיסורא ואף דעכשיו לאחר התקנה ממילא דאיסורא ג"כ אית בי' בוודאי מ"מ כיון דהאיסור דעכשיו מצד התקנה נגמח רק משום קטטה ממילא דבמקום הספק אוקמא אדינא כנ"ל גם בעיקר הדין בה' כ"ח עיי' בתשובת נדב"י מהד"ת סי' קמ"ו שכתב דספיקו להקל (וזה לא כהס' זכ"י הנ"ל שהביא מעכ"ת) וכן מצאתי בשו"ת מהרי"ל סי' ל"ן בתוך דבריו שם כתב בזה"ל דאמר בפ' הדר בדרבנן עבדינן עובדא וזהר מותבינן כו' וכ"ש בתקנות הגאון רגמ"ה דקיל טפי עכ"ל ועיי"ש :

אח"ז מצאתי בשו"ת זכ"י בעצמו בהאסע"ז סי' א' שכתב דתר"ג לכ"ע הוא רק מדרבנן ומקילן בספיקא עתה אבוא לדברי מעכ"ת מה שצידד להקל בכ"ד שהא דכופין את רבו וכותבין שטר על חצי דמיו, לענ"ד אם מהום להומרת הגמ"ל ז"ל דקך היה אופן התקנה דמעיקרא לא התירו רק בהשלשת כתובה כל קוטב הכוונה לטובת האשה שלא תהי' קלה בעיניו להוציאה הרי הקפידא שיהיו המעות מזומנים דווקא והיינו ענין כלל להא דחציו עבד וחציו ב"ח כו' כמבואר גם למ"ש הנ"ל בתשובת דשמא תשתפה כו' ג"כ ל"ד כלל לסא דח"ע וחב"ח הנ"ל והוא פשוט ומבואר :

שוב מה שהאריך כ"ת בטעם הדבר שצריך להשלים הכתובה וכתב הד"ג שדברי הגמ"ל בממכ"ת דחוקים [כמ"ש בקונטרס הקדוש] לזה אידע כ"ת דהטעם בזה משום חשש איסור יחוד ואחר השלשה ליתא לחשש זו שהרי אסור לדור כו' בלא כתובה באמת מלבד שהדברים רחוקים איני יודע מה לי איסור תדר"ג מ"ל איסור לדור בל"כ . ועוד אני אומר שלא באין ספק עפ"י רוב בעת בעותה דאינה שומרת ימי הנקיים שלה ומשום שליתה שיטו בנדה די"ג ע"כ דפקחות בודקת אותן ואין מבניחות בוושתן כלל וא"כ בלא"ה הא יש איסור כרת דנדה וכי נאמר שהתיקון דהשלשת כתובה הוא רק בשביל זקנות ועקרות שאבדו ווסתן שהוא מעוטא דמעוטא איקנו ז"ל הא וודאי ליתא [וכמ"ש הה"ג בתשובת רש"ל סי' הנ"ל] :

ואמת כעין דרכו של כ"ת בזה חשבתי ג"כ מתחילה באופן סותר קרוב לפשטו והוא די"ל דחששו שמא תבריא כמ"ש הנ"ל הנ"ל ותבוא אל ביתו לתבוע חוב כתובתה דגרושה אסורה בזה מן הדין כמבואר בפ"ב דכתובות ובטוש"ע סי' קי"ע ס"ח ו"ז הרלתי ג"כ מה דקשה לאורה על דעת הרא"ש ז"ל דס"ל דכתובה אינה מעכב הגרשון ממ"ש רז"ל בב"ר בהאי עובדא דאשתו דריה"ג דאמר לתלמידיו פורנא מרובה הא יכול לגרש לה ובאמת תמאר הכתובה חוב עליו עד שישיג ידו דלהרא"ש י"ל דחשש שמא תבוא לביתו לתבוע ממנו דאסור מן הדין כנ"ל ומתורץ ג"ל מה שראיתי מקשין בשם הפר"ח ע"ד הרא"ש הנ"ל ממה דאמרינן בהב"ש מ"ד נתנני ד' בידי לא אוכל כו' ע אשה רעה וכתובתה מרובה דקשה ג"כ כנ"ל דישאר הכתובה חוב ולהנ"ל מתורץ ובלא"ה לק"מ לדעתי דהא בהנך ג' דאין רואין פני גיהנם שאמרו רז"ל מי שיש לו אשה רעה כו' וחד מנהון מי שיש לו נשים הרבה כו' וא"כ ממילא דאם יגרשנה והכתובה יזקוף עליו במלוה ג"כ אין הולי' רעה גדולה מזאת ר"ל שיהיו לו נושה רע כאשה רעה ר"ל דזו עומדת לו יותר מנושים רבים כנ"ל ואדרבא יש לי ראי' קצת מזה לכאורה לתשובת הרא"ש ז"ל

ז"ל הנ"ל מהא הגדה דפסחים [קי"ג] ג"ד הקב"ה בוכה כו' וי"א מי שגירש אשתו והחזירה והדר גירש כו' ות"ק זימנין דכתובתה מרובה ולא מצי מגרש לה וכבר פירש שם המהרש"א ז"ל דר"ל דלא מצי קאי בגרשון ולכאורה מתהילה איך גירשה לזה י"ל דבאמת שזקוף עליו בחוב הכתובה ואולם אחרי שהיתה דוחקת ונוגשת אותו בכל עת לפרוע לה ואין ידו משגת לזה מוכרח הוא להחזירה בכל פעם ולא מצי קאי בהגרשון כנ"ל, אלא דמ"מ אין ראי' כ"כ די"ל דמעיקרא גם היא נתרצית לזה שתאחר הכתובה בחוב עליו ועוד י"ל בזה ואין להאריך :

ונשוב אל הראשונות, בענין השלשת הכתובה שעשהו בזה הגאון הנ"ל ז"ל ואחריו כתר שנהוור בעיני הדרך הפשוט שכתבנו מכבר דהיא גופא קמ"ל בעלי התקנות זלה"ה דל"ת כיון דנ"כ כתובה לגבות מחיים דהו"ל כתוך זמנו קמ"ל דמטי זמני' מיקרי בנידון זה לענין שצריך תיכף שיתירו לו לישא אחרת עלי' להשלים לה הנ"פ והכתובה (מלבד חיוב מזונתי' כנ"ל) ואולם דכ"ז בדאית לי' משא"כ בדל"ל זוזי כגוונא דנ"ד וזוזי הוא דאנסוהו הדעת נוטה דאינו מעכב ההתרה כמש"ש באורך בעז"הי בקונטרס הקדוש ואוסיף עוד קצת בזה, דמ"ש כ"ת מתשובת רש"ל ז"ל המחמיר, טובא בזה וכבר כתבנו דהב"ח והאחרונים זלה"ה חולקין עליו ז"ל, וביותר מבואר הוא להמעיין על עיקר דבריהם ז"ל בזה אחר הנהוג בענין ההתרה הכל כפי דעת אדונינו הב"ח ז"ל שהוא החולק הראשון על הרש"ל ז"ל בזה. דהנה בתשובת הרש"ל שם הביא בתשובת רבינו שמחה ז"ל שמיקל ומתיר במקום עיגון אף בלי ק"ר וגם הביא מדברי המרדכי דבמקום עיגון לא תיקן מהר"ג ז"ל וגם הביא שם בשם תשובת הראבי' ז"ל דמשמעות דבריו שהחמיר לגמרי וכמש"ש, ואולם רבינו הב"ח ז"ל אחז בזה בדרך הממוצע וגילה לנו עפ"י המקובל בזה מחכמי דורות להנהיג אופן ההתרה בזה במקום עיגון עפ"י ק"ר ובטעם מבורר ובהשלשת הנ"פ הכל כפי המבואר בלשונו ז"ל וכך אנו נוהגין אחריו וכאשר הסכימו ג"כ הח"מ והב"ש זלה"ה לכל דברי הב"ח ז"ל בזה :

ועוד נלענ"ד קצת סניף להתירא בנ"ד ממ"ש בתשובת מהרמ"פ ז"ל שהוא ז"ל מן המחמירין קצת בהתקנה דנ"כ דס"ל דהמירה מגע בע"כ כמש"ל בשמו ז"ל וכתב שם שמטעם זה הוצרכו ז"ל בהיתר דנ"כ ק"ר ומ"מ בהבאה דפילגש בסי' י"ט התיר אף בלא ק"ר וכמש"ש בטעמי דמוטב שיאכל בשר שחוטה כו' [הובא בה"ג וב"ש סי' קי"ט] וגם בנ"ד יש ג"כ חשש כמה קילקולים ומכשולים ח"ו לכן נלענ"ד לצדד להקל כנ"ל (ועוד יבואר אי"ה בסי' שאח"ז ראי' גדולה מהירושלמי בזה א"ד הבעש"ה כו' :

סימן לז

עוד מענין הנ"ל

והנה ראיתי לדבר הנה באם מזדמן כגוונא דנ"ד ובלא קיים הבעל עדיין מצות פו"ר דכבר כתבו התוס' ז"ל דהוא מצוה רבה דבזה הי' נראה בפשיטות דאין לנו לחוש לספיקת הנ"ל דמסתפק באופן התקנה אם השלשת כתובה מעכב ההתרה יען החשש איסור הוא בדרך ספק וענין המצוה הוא וודאי ובכ"מ דוחין הספק מפני הוודאי ואין דוחין הוודאי כו' ואין להשיב בזה, דלכך לך דיש איסורא עכ"פ דשוב אין כאן מצוה כלל דה"ל מצוה הבאה בעבירה וא"כ גם המצוה אינו בדרך וודאות, דז"א כמ"ש התוס' בב"ב שם בהא דכופין את רבו לשחררו דל"ה מהב"ע כדקאמר הש"ס בברכות דמ"ז ע"ב מצוה דרבים שאני וכן במצוה רבה הנ"ל ועיי"ש (ודברי הר"ן ז"ל דגיטין דל"ת שם דהכה"ג אינו עובר כלל כשיהרו כל שאינו מכוין לטובת העבד כברי הקוש' מפורסמת מברכות דמ"ז הנ"ל וע' תשובת יד הלוי סי' והכמ"ל) ומ"מ נ"ל דהך היתרא מגד דהמצוה וודאי והשש דאיסור דספק כו' כנ"ל ליתא באמת, שהרי בלא"ה צריך להבין לכאורה דברי החולקין להתיר אף במקום מצות פו"ר ה"ה הראבי"ה והרש"ל זלה"ה דהיאך הבינו הראי' שהביא בתשובת רבינו שמחה ז"ל שם מהך דכופין את רבו כו' שעובר על מ"ע דמה"ת דלעולם בהם תעבודו בשביל המצוה רבה כמ"ש התו' הנ"ל ומכ"ש תקנת ר"ג ז"ל וכבר ראיתי להרב ע"ז ז"ל בחדושיו לאהע"ז סי' קי"ע שתמה עליהם ז"ל במה שדחו' הנ"ל הוא ראי' שאין עליו תשובה אך באמת נלע"ד דל"ק מידי דה"ל לחלק בזה וודאי בהך דכופין כו' דלד העבירה הוא בענין אחר לגמרי במה שמשחררו ואינו נוגע כלל בענין המצוה דפו"ר שפיר אמרינן דהמצוה דפו"ר ולא לתוהו כו' דוחה את האיסור הנ"ל שהוא מצוה רבה משא"כ בענין תקנת ר"ג דזהו גופא ס"ל להחולקין הנ"ל דניכלל בכלל התקנה שהגאון ז"ל גזר ותיקן אף במקום דיש ביטול פו"ר משום תיקון העולם כמש"ש בתשובת הרש"ל והראבי"ה זלה"ה וז"ל דעפ"י רוב יש בכלל התקנה הזאת ביטול מצות פו"ר. וכי ר"ג תיקן רק לזקנות ועקרות שאינן מולידות כו' וא"כ לפ"ז וודאי דל"ש הך מ"ע דפו"ר ולא תוהו כו' לדחות הדררא דאיסורא שהרי ע"ז גופא אנו דנין וכמש"ש ג"כ בתשובת רש"ל ז"ל לדעת החולקין הללו דאין לנו לחוש על איבוד נפש אחת בכדי שיהי' בזה תיקון לכמה נפשות מישראל כו' עד שראו בזה תיקון הכללי ועיי"ש וא"ש ול"ק כלל והדברים פשוטים וברורים בנ"ד, וא"כ נדחה היתר הנ"ל מכח דהמצוה וודאי כו' כנ"ל דע"ז גופא אנו דנין :

ומ"מ נלע"ד דההיתר הנ"ל חוזר וניעור על דרך זה שהרי כבר כתבנו דהסכמת רוב הפוסקים דאיסורא דתקנת ר"ג ז"ל יסודו רק מדרבנן דלא אלים מכמה תקנות רז"ל ועכ"פ לענין ספיקו כמ"ש בשם תשובת נב"י דדנין בספיקו להקל [וכעת נלע"ד עוד ראי' לזה ממשנה א' פ"ב דמקוואות ומייתי לי' בגמ' דערכין דל"ה ע"ב טמא שירד לטבול כו' בד"א בט"ח אבל בטומאה קלה כגון שאכל אוכלין טמאין ושבא ראשו ורובו במים שאובין כו' ספיקו טהור והרי ע"ק הנ"ל הוא מגזירת ח"י דבר שגזרו רז"ל ואפ"ה לענין ספיקו הקילו ככל ס' דרבנן ומסתברא דלא עדיף תר"ג ז"ל מתקנת רז"ל ובפרט בהא דח"י דבר שהי' גזירה קדומה. ועיי' מה שאכתוב עוד מזה אי"ה] והנה אף לפמש"ל בענין הספק של הנ"ל בהתקנה דיש לפקפק בההיתר מכח ס' תקנה להקל מטעם דה"ל ס' מחמת חסרון ידיעה דלכמה פוסקים אין בכלל ספק, מ"מ נראה לפמ"ש במ"א לתרץ קושיית הט"ז ביו"ד סי' ל"ח ס"ג בהא דל"א שם לענין איסור שנתערב מין במינו ברוב וא"א לעמוד על בירורו לענין ס' דדנין להחמיר מטעם דה"ל ס' בדרבנן מכח חס"י כמש"ש הר"ן ז"ל וכן בסי' ק"ן גבי כחל עיי"ש מהא דסי' פ"א לענין גבינות מבהמה שנטרפה ע"י כירכא דמקילין מטעם ס"ס שאם היינו בקיאין אפשר שהי' היתר ע"י הבדיקה ול"א דה"ל ס"ס מכח חס"י ולענ"ד י"ל בזה לחלק בין ס"ס בזה דעיקר טעם ס"ס הוא דה"ל כעין רובא כמ"ש הרשב"א ז"ל יען יש שני לדדי' נוטה להתירא ולפ"ז י"ל בס' מכח חסרון ידיעה נמי דלא הוי ס' השקול כ"כ יען הספק רק לפי שעה ויתכן שיבורר הדבר ע"י בקיאין כנ"ל מ"מ עכ"פ ודאי לאיסור ג"כ פשיטא דאין כאן ולפ"ז בהא דגבינות בי"ד סי' פ"א הנ"ל, דיש ס' שקול לפנינו אם הגבינות הוא מחלב קודם שנטרפה הבהמה וזהו הספק השקול הוא ג"כ בטרפה ודאי לזה כשנזדמן זה הספק במקום שיסוד הדבר אין ודאי איסור ממילא דנוטה יותר להיתרא דה"ל כעין רובא שהרי בס' השקול דה"ל פלגא ופלגא כל שנוטה מעט יותר להיתרא שוב נידון הדבר בתורת רובא עי' תוס' כתובות ד"ע ובספ"י בק"א שם והדברים עתיקין והכמ"ל, משא"כ בהא דסי' ל"ח וסי'

ק"ל

ק"ל הנ"ל לדון בה' בזה מכח ס' דרבנן די"ל הא דספק דרבנן להקל הוא בספק השקול ובאמת הב"י אין הספק שקול לגמרי כנ"ל באופן דבנ"ד אין כאן וודאי איסור מדרבנן לכ"ע ויש כאן עכ"פ ס' מצוה רבה מה"ת שהרי להך רברבתא דס"ל דבמקום מצוה לר"ג אותו צדיק ז"ל הרי יש כאן מצוה רבה מה"ת [וכן להך לד דהשלשת כתובה לא מעכבא כנ"ל] דמסתברא בספק מצוה מה"ת ובפרט מצוה רבה כנ"ל שדוחה עכ"פ איסור דרבנן בג"כ אינו ודאי כלל כנ"ל ועי' בספ"ד דר"ה מקום שתוקעין כו' ובתוספי רעק"א ז"ל שם :

והנה עד הנה הי' דברינו בזה במקום דלא קיים השבעל עדיין מצות פו"ר, וממילא דיש דון מזה לפי מה שיתברר לפנינו בראי' מכרעת מסוגיית ירושלמי דגם בשקיים השבעל מצות פו"ר יתכן שהכלל ג"כ במצוה רבה מה"ת הרי קאי דשתילא הנ"ל עדיף לן גם בנ"ד ממש ואמנם דכ"ז לרווחא דמילתא ולפום שכיחתא דבלא"ה כבר שהבאנו בסי' הקודמים דבה' תקנה כזו אזלינן להקל ועוד מכמה צדדי היתר ובפרט במה שהבאנו דברי רבינו מהר"ח ז"ל בתשו' הנ"ל דעיגון השבעל דהאידנא עדיף יותר מתקנת עגונה שבזמן התלמוד שהקילו רז"ל בכ"מ [אף לספקות דה"ת מכ"ש בנ"ד להעמיד על ד"ת כנ"ל , והנה האיר ד' את עיני ומצאתי ראי' גדולה לזה בסוגיית ירושלמי במס' שבת פרק כלל גדול כמו שאבאר בעזה"י :

והנה בתשובת ר"ש הנ"ל אחר שכתב הנ"ל דעיגון דאיש מרבאי להקל יותר מעגונה דאיתתא ובמהרז"ל קשה לעבור על איש כו' והרהורי עבירה כו' ומקרא מפורש לא טוב היות כו' רק מה שלא מצינו בהש"ס יען שימיהם מגרבין בע"כ ויכול ג"כ לישא אחרת עליו והיה בזה"ל מלבד הך דנזיר די"ב גבי האומר לשלוחו צא וקדש כו' דאסור בכל הנשים שבעולם עיי"ש והעתקנו לשונו ז"ל גם למעלה בזה ואני מצאתי בירושלמי דמס' שבת פרק כ"ג הנ"ל דפילפל שם לענין גדול שנשבה לבין עו"ג רב ושמואל ח"א מונה שבת ועושה שבת וח"א עושה שבת ומונה שם [וכה"ג בגמ' דילן גבי הי' מהלך במדבר שבת ס"ט ע"ב] כו' עד ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם כו' אתפלגון ר"י ור"ל ר"י אמר אוסר לכל הנשים ר"ל אמר א"א לכה"ג אמן יש לו תקנה יכול לישא גיורת משוחררת הכא מאי אית לי' למיעבד אמן אמרו אוסר לכל הימים ומוסב כדין קיום נפש עכ"ל ירושלמי הנוגע לענינו , הרי מבואר להדיא בדברי ירושלמי הנ"ל בטוב טעם דגם בהך דנזיר הנ"ל לא הי' מחמירי רז"ל בהאי עיגון דהבעל משום דררא דאיסורא מחמת חזקה דבעיא עושה שליחותו לדעת כמה ראשונים זלה"ה או משום קנסא לפי' הר"ן ז"ל והמ"ש אי"ה לולי שיש לו תקנה עכ"פ שיכול לישא גיורת ומשוחררת כנ"ל :

והנה ראיתי להרב בעל ק"נ ז"ל שהעיר מ"ד ירושלמי הנ"ל על הר"ן ז"ל דגיטין פ' השולח ש"כ בטעם הדבר דאסור בכה"ג משום קנס שלא פירש למי הוא מקדש ולא חש שלא יבוא לידי תקלה וא"כ מה מקשה על הא דהשבה בין עו"ג לענין להחמיר עליו דיעשה שבת כל הימים שהרי הוא אנוס בדבר ול"ש למיקנסי' ולדידי לק"מ דהא וודאי לפי' הר"ן הנ"ל בהא דצא וקדש כו' דמדינא אין לאוסרו בכל הנשים רק משום קנס וא"כ שפיר מקשה ירושלמי מהא כ"ש דהתם דגדול השבה לעיגון חשש איסורא דמאי עושה מלאכה בשבת וודאי דיש לאוסרו לעשות כל ימי שבת אלא מפני קיום נפש ובהו"א דירושלמי דלא ידע מסברא דיש לו תקנה כו' ס"ל דגם בהא דעיגון השבעל ג"כ לקיום נפש כנ"ל וא"ש ולק"מ :

יהי' איך שיהי' בזה בין לפי' הר"ן ז"ל דהך דינא דנזיר הנ"ל משום קנסא בין לפי' הרמב"ן ז"ל שם דמשום דררא דאיסורא הוא כנ"ל עכ"פ לפי מסקנת ירושלמי הנ"ל מבואר להדיא דבכ"ז לא הי' בכח רז"ל גם בעלי התלמוד להחמיר גם על איש פרטי לחלוטין במקום שאין תקנה לו שלא העמידו דבריהם ז"ל במקום קיום נפש כנ"ל . וכבר כתבנו שכן נוטה ג"כ סוגיית הש"ס דילן עפ"י סברא כיון דבעגונה הקילו רז"ל אף במקום איסור מה"ת כמ"ש התוס' ביבמות דפ"ח ובכורות דל"ו מכ"ש שבל יחמירו רז"ל לאסור כן מכח ספק או קנס במקום עיגון גמור דהבעל דחמיר טפי מעיגון דאיתתא כנ"ל ועכ"ל בהך דנזיר בצא וקדש לי כו' כדברי ירושלמי הנ"ל דיש לו תקנה כו' , והרי מבואר לנו עוד מדברי ירושלמי הנ"ל דמדמה לי' לענין פק"נ ולענ"ד הקלושה אף שאינו כדאי כלל לעמוד בסוד קדושים עכ"ז הורה הוא כו' דמירושלמי הנ"ל יש סתירה לענ"ד ע"ד תשובת הנ"ל ורבים זלה"ה שם בשמתמה"ת הגדולה שהפריזו על מדותיו במש"כ בדבריהם הקדושים דמה שחשבו שיאבד נפש ממש ומה בהך יאבד נפש א' משום קילקול הדורות כו' והרי מדברי ירושלמי הנ"ל מבואר דגם רז"ל לא הי' גוזרים אף על איש פרטי [במקום שיוכל ג"כ לבוא לידי מכשולים ותקלות כמש"ל בשם הר"ן ז"ל בזה] במקום שאין לו תקנה הו' לעולם וגם נתבאר לן מש"ל בתשובה הקודם דאף להמחולקין במרדכי שם דס"ל דאף במקום מצות פו"ר תיקן הגאון ז"ל עפ"ד הגמ' דב"ב דבזה"ז מדינא שלא לישא כו' (והובא בהגב"ש סי' א') די"ל דמ"מ משום עיגון הבעל יש לנגד דר"ג אותו צדיק וכמש"ש בגמ' גופה דאין גוזרין אא"כ יכולין לעמוד כו' ובירושלמי הנ"ל מבואר ג"כ כנ"ל דמדמי לי' לענין פק"נ [וגם אף שכבר קיים מצות פו"ר דאל"כ מנ"ל להקשות מהא דצא וקדש די"ל בשקיים כו' אלא משום עיגון שאיש בלבד חשיב לי' ג"כ כענין פ"נ ממש] והרי אמרו רז"ל כל המקיים נפש א' מישראל כו' :

גם לפי הנ"ל וודאי דה"ל מצוה רבה מה"ת כמהרז"ל ב"ב דחשיב לי' פ"ש למצוה רבה וכן בכל מקום ענין פק"נ חשוב למצוה רבה מה"ת שדוחין כמה אסורין מה"ת כמו חילול שבת והדומה ממילא דקם הסיתר ג"כ שכתבנו בתחילת סי' זה מכח מצוה דרבים מה"ת גם בנ"ד וכמש"ש בנ"ד . גם מתבאר לנו בטוב טעם ללמוד זכות על המנהג ביסוד ההתרות בעגונים שאלה דנוהגין גבן הגב"ה ז"ל וסייעתו שחולקין על הרב הגדול הש"ל ז"ל שהחמיר בדבר כנ"ל ולפמ"ש יסודם בסברי קודם מדברי ירושלמי הנ"ל דמסייע לן וכדאתיבנא . לכן מכ"ז דאתיבנא ובפרט כפי ההלכה שיסודו מדרבנן (ועכ"פ לענין ספיקו כנ"ל) ובמידי דרבנן להקל שומעין והשי"ת יצילני משגיאות ובתוה"ק יראינו נפלאות :

א"ד כו' אחר ימים רבים מצאתי דאתי לידי לפי שעה ס' שו"ת מים רבים להגה"ם הספרדי ה' ומצאתי כוונת דנ"ד ממש ופסק כן בפשיטות דבנשמעית אין פרעון הכתובה מעכב ההתרה כשאין ידו משגת והנאתי בעזה"י במצאתי לי בזה מסייע להלכה למעשה כנ"ל :

סימן לח

עיר בהג"ל

בנידון הך שאלה שבאלי' הרב המגיה במל"ת פ"ו מס"נ והיהכה גם בתשובת נב"י סי' נ' להלכה למעשה דבהספדיה מלבד השלמה הנ"פ מחויב השבעל ליתן בשותות דהשתכריא יתן לה ג"פ מחדש דהשלשת ג"פ הנ"ל אהבו לפ"ש התוס' בנזיר די"ב פ"ש הר"ת ז"ל בהך דאומר לי קחו והפיחו הלה דמהני רק משום דבידו לשבית שיהיה מגולגלת ולא משום דבידו ללות דס"ל מחוסר מעשה לענין כל מילתא דלא מצי למעבד השתא לא מצי שליחי' והנה מלבד הי' ק"ל בזה ע"ד התוס' הנ"ל באומר כתבו ותנו

גט לאשתו דאיך מצי לשווי' שליח על שנתינה קודם הכתיבה דה"ל ג"כ מחוסר מעשה ומיקרי ל"מ עביד ומצאתי שכבר שערו בזה האחרונים זללה"ה והי' נ"ל בזה די"ל לדעת הפוסקים הראשונים ז"ל דצריך שליחות לכתיבת הגט והנה כתבתי במ"א בס"ד לדון בסברא בהא דקיי"ל בכ"מ דשליחות ש"א כמותו די"ל דהוה דווקא במידי דבעי שליחות משא"כ במקום דא"צ להשליחות דמעשה קנין בעלמא עביד די"ל דל"א בזה שלוחו ש"א כמותו ובזה א"ש הקושיא הנ"ל דבכתיבת הגט דצריך שליחות לדעת הפוסקים הנ"ל דדנין בזה ענין שליחו ש"א כמותו ונמצא דמה שהשליח הסופר כותב דה"ל כאילו כותב הבעל בעצמו ושפיר יכול לעשות שליח גם על הנתינה משא"כ בהא דלוקי קמה כו' דל"ש שליחות על הלוקח דמעשה קנין בעלמא הוה דעביד ול"ש בזה הא דשלוחו ש"א כו' כנ"ל וממילא דלענין הפרשה הלא דצריך שליחות דאינו מועיל השליחות מעשה דה"ל מחוסר מעשה לגבי המשלח ונכלל בכלל כ"מ דלא מצי עביד ל"מ לשווי' שליח כנ"ל :

ובזה נלע"ד בביאור דברי הרא"ש ז"ל בפירושו נדרים דע"ב ע"ב בהא דבעי שם בהסוגי' למיפשט האבעי' דרמי ב"ח לענין אם הבעל מיפר בלא שמיעה מהא דהאומר לאפוטרופס כל נדרים שנודרת אשתי כו' יכול יהיו מופרין כו' ואפילו ר' יאשי' לא אמר אלא משום דגזה"כ הוא אבל לכ"ע שלוחו שא"כ והא לא שמיע לי' וז"ל הרא"ש ז"ל ושמיעת האפוטרופס הוי כשמיעת הבעל ואעפ"י שעשאו שליח להפר דבמידי דממילא ל"ש מינוי שליחות. ובנזיר מוקי לה כר"א דאמר בעל מפר עד שלא נדרה כו' הילכך פריך מי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד ושליח מצי עביד כו' עיי"ש ולכאורה כיון דסיים הרא"ש ז"ל בעצמו דקושיית הגמרא הוא מכח דאיהו ל"מ עביד כו' למאי צריך להקדים דבמידי דממילא ל"ש שליחות כנ"ל . ובאמת בהר"ן ז"ל שעמד ג"כ ע"ז דנימא כיון דשמע האפוטרופוס עכ"פ דנהוי כשמע בעל כיון ששלוחו ש"א כמותו ותירץ דמ"מ מקשה הגמרא שפיר מכח הסברא דלא מצי עביד כו' לחודא אבל לפי הנ"ל א"ש דהא הי' שייך ענין שליחות גם על השמיעה דאפוטרופוס דה"ל כאילו שמע בעל ממש מטעם שלוחו שא"כ שוב ל"ש הסברא בזה דלא מצי עביד כו' דהרי בשמע הבעל פשיטא דהבעל בעצמו יכול לומר כל מה שתדור אשתי כו' דהא כר"א קיימינן כנ"ל, לזה הקדים הסברא הנ"ל דבמידי דממילא ל"ש שליחות ומאחר דעל ענין השמיעה ל"ש שליחות לומר שמה"כ ונמצא שחולק ענין השמיעה בזה שוב שפיר נכלל בכך כללא דנזיר דכ"מ דלא מצי עביד כו' כנ"ל :

וגם בדברי הר"ן ז"ל י"ל כנ"ל אם כי לא נזכר בדבריו ז"ל סברת הרא"ש הנ"ל דבמידי דממילא ל"ש שליחות י"ל דסמך על פשיטתו כנ"ל . והנה מצאתי דאתא לידי ספר דורש לציון מהגאון נודב"י זצ"ל העיר ג"כ ע"ד התוס' דנזיר הנ"ל משליחות הגט כנ"ל וגם מהא דאי' בקדושין דכ"ג דעבד יכול לעשות שליח לקבל גיטו מיד רבו אע"ג איהו ל"מ עביד משום דאי' בתורת גיטין ועוד כמה קושיות לזה בעלה פי' חדש בהא דנזיר דהכוונה כ"מ דלא מצי עביד השתא מוסב על השליח ולא על משלח ומה דמקשה בנזיר שם מהא דהפרת נדרים דאפוטרופוס מצי מיפר היינו בהס"א דהש"ס דר' יאשי' אליבא דרבנן דאין הבעל מצי מפר קודם שתדור ודאי דמ"מ דגם אפוטרופוס ל"מ למיפר השתא ומיקרי ל"מ עביד השתא כו' ולזה צ"ל הגמ' דר"י כר"א ס"ל וע"ש בדרוש י"ג שהאריך בזה וכ"כ הגאון הנ"ל מהפירוש חדש בתכ"י מסד"ת אחכע"ו ססי' עיין ולענ"ד תמי' מאד ע"ד הגאון זצ"ל דהתינח בסוגיא דנזיר הנ"ל אבל איך יתפרנס הסוגיא דנדרים הנ"ל לפי פירושו הנ"ל דהרי שם קיימינן הכל לר"א וכל הדיוק של הגמ' מכח דלא שמע הבעל והרי השלוח דהוא האפוטרופס דשמע שפיר מצי להפר אף קודם ששמע דיכול לומר לכי שמענה

[וכמו לפי' התוס' והר"ן ז"ל דפירשו הא דל"מ עביד על המשלח דהיינו הבעל באומר לכי שמעה שפיר מצי מיפר) ובדמוקי הגמ' לעיל מיני' באומר לאשתו כל נדרים שתדורי כו' דקאמר לכי שמעה וקשה טובא לפ"ז אמאי צריך הגמרא לדחוק דהבעל א"ל לאפוטרופס לכי שמעה וק"ל לכי שמע ליפר וצ"ל דהוא סבר דילמא מעידנא דהא בפשיטא ליתא דהא בכהן השליח מצי עביד וגם הבעל דהוא המשלח איתא ג"כ בתורת הפרה דעיקר הפרה גבי' כתיב אע"כ דהפי' כ"מ דל"מ עביד השתא הוא כפי' התוס' דהכוונה על המשלח וא"ש הסוגי' דנדרים דדיוק הש"ס בפשטא מכח דלא שמע בעל ולא מצי עביד ל"מ לשווי' שליח כדברי הר"ן והרא"ש זלה"ה הנ"ל באופן דדברי רבותינו הראשונים בעלי התוס' והרא"ש והר"ן זלה"ה בפי' דברי הש"ס דנזיר וכ"ד בהא דכ"מ דל"מ עביד השתא כו' [דפי' על המשלח כנ"ל] חיים וקיימים , והדבר לפלא בעיני על הגאון הגדול נודב"י זצ"ל והאחרוני אחרונים שהביאו בזה ולא העירו כלל מהסוגי' דנדרים הנ"ל :

עוד הי' נ"ל בהמתקת לשון הר"ן והרא"ש ז"ל דסוגי' דנדרים הנ"ל דנמ"ל בבואר דברי הרא"ש ז"ל דנ"ל הסברא דבמידי דממילא ל"ש שליחות דבלא"ה נ"ל כ"מ דל"מ עביד דהרי בשמע הבעל שפיר מצי להפר גם אליבא כנ"ל כנון הדבר אבל עדיין קשה קצת להיפך מאחר שהודיענו הרא"ש ז"ל הסברא הנ"ל דעל השמיעה ל"ש כאילו שמע הבעל ל"ל לבוא להסברא דכ"מ דל"מ עביד שהרי בלא"ה לפי הה"א דושמעה אישה דווקא הוא והרי בזה לא שמעה אישה דהיא בעלה דהא בזה ל"ש שלוחו ש"א כמותו כנ"ל :

ולזה י"ל כיון דלענין הפרה עכ"פ דשפיר שייך השליחות וממילא דשם הבעל עליו בעלם הענין דהפרת נדרים ושפיר יכולה גם השליח בזה בכלל ושמעה אישה כנ"ל יען שהוא במקום הבעל ממש בכלל הענין דהפרת נדרים מטעם שש"א כו' לזה שפיר כ' הרא"ש ז"ל כיון דעכ"פ הבעל לא שמע [דע"ז ל"ש מינוי השליחות כנ"ל] ושוב ממילא דכלל ענין הפרה נתבטל מהשליח מחמת בסברא דל"מ עביד כו' כנ"ל ומדויקים ד' הרא"ש ז"ל לנכון בעזה"י ובזה יבואו על נכון גם ד' הר"ן ז"ל דהנה מש"ל דבע"כ גם הר"ן ז"ל ס"ל בזה כהרא"ש ז"ל דבמידי דממילא ל"ש שליחות דבלא"ז לא הי' כלל מהא דכ"מ דלא מצי עביד כו' כנ"ל ועכנ"ל כנ"ל. ועדיין קשה טובא לפ"ז דהא בקושייתו ד"ה מכח שמיעת אפוטרופוס ושליחו שא"כ דה"ל כאילו שמע בעל וא"כ איך שייך ע"ז תירוצו מכח כ"מ דל"מ עביד כו' ודק"ל כנ"ל :

ולזה נ"ל דהנה בענין שלוחו ש"א כמותו ניכלל ב' דברים א' דשם המשלח מתייחס ממש על השליח (ע' קדושין דמ"ג כיון דאמר מר שלוחו שא"כ ה"ל כגופי') ב' דמעשה השליח תסוב על המשלח דה"ל כאילו המשלח בעצמו עושה המעשה דהשליח , ומעתה מתבאר היטב הדברים הנ"ל דגם להר"ן ז"ל הי' פשוט הסברא הנ"ל דעל השמיעה ל"ש שליחות [ועיי' בש"מ ה"כ בפשיטות יותר משום דעשאו שליח רק על הפרה ולא על השמיעה] באופן דנסתר בזה דבר ב' הנ"ל . ואולם דבר הא' הנ"ל לענין דשם המשלח כו' עדיין נשאר גם בזה יען שעכ"פ הוא שליח בכלל הענין דהפרה להיות עכ"פ שם המשלח מתייחס עליו להיותו ניכלל בכלל הקרא דושמעה אישה כמש"ל וז"ש הר"ן ז"ל בקושייתו דה"ל כאילו שמע בעל די"ל כוונתו כנ"ל וע"ז שפיר תי' מכח כ"מ דל"מ עביד השתא כו' הכל כנ"ל , ואמנם דברי הרא"ש ז"ל במ"ש ושמיעת אפוטרופס הוי כשמיעת הבעל י"ל כוונתו להנ"ל לב' דברים הנ"ל הנכלל בהענין דשלוחו שא"כ והדברים נכוחים למבין בעזה"י ומתוך הדברים הנ"ל יש לי ללמוד זכות על הגאון נוב"י זצ"ל לפי שיטתו כאשר נאמר דה"ל

יען

יען שעל השמיעה ל"ש שליחות אינו נכלל כלל בלשון ובמשנה אישה דלא כהנ"ל וא"ש השוגי' דנדרים הנ"ל. ואמנם כגון דא עכ"פ הו"ל להודיע וגם כי קשה הדבר להתעקש בזה במילי דסברא לנגד דעת הראשונים זלה"ה כנ"ל. ועכ"פ זכינו ת"ל לחזק שי' רבותינו הראשונים נ"ע ודבריהם זל"ה כראי מוצקים :

ואמנם דשעיקר דברי הר"ב המניה במל"מ הנ"ל יש לעיין טובא וראיתי ג"כ כעת בס' ג"מ שהאריך לחלוק בזה. ואולם לכתחילה וודאי דיש לחוש למעשה כדברי הרב הנ"ל לזה לא ראיתי להאריך יותר בזה :

סימן לט

הנה נתתי את לבי לעיין בדבר שנשאלתי חוות דעת העני' בנידון גרושה אחת שנתגרשה מבעלה זה איזה חדשים ויש לה ולד ממנו אבל לא הניקתו מעולם יען עוד קודם הגרשין נתנה את הוולד למניקה אחת וגם אופן הגרשין מבעלה הי' עפ"י את"י מבעלה בתוקף החיובים שהולד והנקה הל עליו גם נכתב בח"י הנ"ל כי רצות להעתיק כנימוס וכעת השתדך עמה איש אחד ורצונו לישאנה, והנה הענין הוא שעפ"ד ממש להיות קרוב הדבר שאם לא ישאנה בהיתר שלא יבוא לקילקול יותר ח"ו באיסור ובפרט בלוק העתים כללו בעו"ה כו' לזה מצאתי חובה לעצמי לעיין בשריותא דהאי איתתא הנה בשו"ע אהע"ז סי' י"ג סעי' י"ד הביא ב' דיעות בזה ובב"ש שם כתב בשם הב"ח ז"ל מיקל בגרושה ואינו מכירה וט"ז ז"ל אוסר בכל ענין ועיינתי בט"ז שם וראיתי שאף שכתב שאין לשום מורה להקל בזה לכתחילה מ"מ כייס דבדיעבד אם נישאת של"ת וכן ראיתי להגאון הב"י ז"ל בתאהע"ז סי' י"ז שם כעובדא דבת ר"פ שתדלן בגרושה ולא התחילה להניק דסיים להיתרא ובאופן שתשבע המניקה עד"ר שלא תחזור בה ועוד איזה פרטים ויבואר לפנינו אי"ה :

הגם שדיקדוקו מדברי הש"ע במש"כ דעת המתיר בלשון יש מי שאומר דמשמע דלדעתו ז"ל דאיננה עיקרית וכן דעה הב' כאוסר בלשון יש מי שאומר וה"ז שתירה ולזה העלה סברא ממולצת בדעת הרב"י ז"ל דבלא שהתחילה להניק כלל. דהרי ישו"ש ולענ"ד אין זה סברה כ"כ דביו"ב מצינו בדברי הש"ע יו"ד סי' רפ"ב סי"ה יחיד שמוכר ס"ת שלו ותשמישיו יש מי שמתיר להשתמש בדמיו. ויש מי שאוסר [וי"ל קצת בזה עיי' או"ח סי' קנ"ג] עכ"ז בלא"ה לעיקרא דדינא מצד הסברא מאחר שכמה גדולי הראשונים זלה"ה מקילין בגרושה שאינו מכירה כ"ה הר"ש הזקן ז"ל בשתוס' והרא"ה ז"ל שמקילין בגרושה בכל אופן והר"ן והרשב"א זלה"ה הסכימו עכ"פ באינו מכירה וכן הה"מ ז"ל וכן רבינו יעקב עריווש ז"ל שבמרדכי שעשה מעשה להקל בזונה מניקת שהוא עפ"י דברי הר"ש ז"ל הנ"ל שמיקל בגרושה מניקה מצד שאין כפי' עליה וכבר כתב הרב"י ז"ל שמעולם לא מיחה במקילין בזה עפ"ד הרשב"א והה"מ זלה"ה בגרושה ואינו מכירה כנ"ל ועכ"פ בנ"ד בלא התחילה להניק כלל גם קודם הגרשין שיש בזה ג"כ צד גדול להקל וכמ"ש הגאון מהר"נ הייגר זל"ל בשו"ת מהרנ"פ סי' למ"ד וכן דעת הב"ח ז"ל בדברי הרא"ש ז"ל במ"ש לדינא בפרק אעפ"י [ד"ס] להתיר בלמקו דדין ובנפסק חלבה בחיי בעלה ונתנה למניקת בחיי בעלה דהוא וא"ו המחלוקת ובנראה מלשון כפול בחיי בעלה כנ"ל, ומ"ש הב"ש שם בבי"ח לסייע לדעת הרש"ל ומהר"ם זלה"ה המולקין בזה דהפי' בהרא"ש ז"ל תרתי ביחד דווקא דאל"כ קשה דבכל פסק חלבה וודאי שנתנה למניקת והרי בזה להו"א כני לפ"ד הב"ח ז"ל ול"ל פסק חלבה, ולענ"ד אין זה סברה די"ל דבפסק חלבה בחיי בעלה רק שהיא ממשמש לי' לוולד בביעי וחלבה כמבואר בגמרא והו"א שגם בזה שייך השפא דרז"ל שלא תשא מחמת שיתי' הבל תח"י

רצות הבעל ולא מה שקנתה אשה קנה בעלה ובעל הא לא יהיב לה וקמ"ל הרא"ש ז"ל בזה דעכ"פ כיון שאשה מסוג מנקת דשוב עכ"פ אינו נכלל בגזירת רז"ל שכל גזירתם ז"ל היו רק בענין מנקת חבירו אשה זולתו ואין לאדם גזירה מדעתינו וא"ש. זולת מה שטען מהר"ם פאדוואה ז"ל בתשובה דתלד הסברא אין חילוק בין היתחילה להניק או לא לפ"ד הרא"ש ז"ל בנתנה למנקת לאח"מ בעלה שהחשש שמא תחזור בה וה"ז החשש ג"כ אף בנתנה למנקת עוד בחיי בעלה וזהו וודאי טענה עצומה להורה אלא שבזה היו מקום לצדד עכ"פ באם פסק הלבה ג"כ אף אחר מיתת הבעל ע"י שנתנה למניקת עוד מקודם וכאשר הרגילות כן שיש להתיר בזה דבשלימא בפסק חלבה לחודא לאחר מיתת הבעל דוודאי לא מהני כיון שעכ"פ נכלל בגזירת רז"ל במנקת חבירו ובגזירה פסק חלבה אטו לא פסק ודווקא בנתנה למנקת דידוע הוא ול"ש חשש אחלופי אטו לא נתנה וכמש"ש הרא"ש ז"ל ולכן אף בלמקו דדין צריך בחיי בעל דווקא וכמש"ש הרא"ש ז"ל וכן גם בנתנה בנה למניקה לאח"מ הבעל דהחשש שמא תחזור בה המניקת ובצירוף פסק חלבה לאח"מ הבעל דשוב בזה להורה דל"ש החשש שמא תחזור המנקת דמה בכך הא"ש עכ"פ שוב לא תניק אותו מצד פסיקת חלבה וגם חשש אחלופי ל"ש מצד נתנה למניקת דל"ש בזה אחלופי כנ"ל שז"א באמת דפשוט הדבר דלא מועיל כ"ז שהרי הוכל להערים לעולם בזה ובכיון תתנה למניקת בכדי שתפסוק חלבה ושמא תחזור המניקת באמת והרי יש חשש סכנת הוולד במקומו וזהו עיקר גזירת חז"ל בזה וסברא זו מבואר ג"כ בשו"ת הריב"ש ז"ל וכן נ"ל בכוונת רש"י ז"ל במ"ש גמלתו אסור דהגמלתו בכוונה כדי שתנשא עכ"ל דבא להשמיענו דאף דמכח זה שגמלתו פסק חלבה כהרגילות בזה דשוב בלא"ה לא תניקנו שוב הא"ש כלל דמ"מ החשש דאולי תגמלנו בכוונה כו' והרי יש חשש סכנת הוולד ח"ו וזהו גופא גזירת רז"ל בעצמותה :

ואמנם בנתנה בנה למניקת בחיי בעלה דל"ש החשש הנ"ל רק לנגד החשש דשמא תחזור המניקת דבזה בצירוף פסיקת חלבה אף לאחר מיתת בעלה שהאשה עכ"פ לא תניק אותו בשום אופן וגם. נ"ל כנ"ל שבכוונה תעשה בזה יען לא נופל בזה שום צד ערמה שהרי עוד בחיי בעלה נתנה להמניקת שוב מצד הסברא היו מקום לצדד להקל כדעת הב"ח וה"נ מוהר"ר נתן הייגר זלה"ה בשו"ת מהרנ"פ הנ"ל ולגזר פסק חלבה אטו לא פסק דלא מהני גם בנתנה למניקת דשמא תחזור מנ"ל דנגזר כ"ה דהוא כעין גל"ג ומילתא. דא"ש בזה דברי הרא"ש ז"ל כפשטא דמ"ש נתנה למניקת או קתני כמשמעות כפל הלשון דחיי בעלה כנ"ל רק הכוונה בצירוף פסיקת חלבה ג"כ אף לאח"מ הבעל עכ"פ וסמך בזה על הרגילות שהרי בלא"ה בתוך ג"ח וודאי דלא תנשא מחמת גזירת הכתנה כמבואר בהש"ס ופוסקים [ויתבאר עוד לפנינו בזה] ואף בהפילה אחר מיתת בעלה קיי"ל דאסורה לינשא בתוך ג"ח משום לא פלוג וא"כ מילתא דבנתנה בנה למניקת בחיי בעלה דשוב הוא יותר מג"ח שפסקה להניק [עלת באופן רחוק שהניקה וולד של אשה אחרת והרי בג"ח להוד לידדו בתשובת הרא"ש ז"ל ול"ה בהש"ע סי' י"ג דבזה ניפסק חלבה מכ"ש בזה דאישתכי יותר מג"ה וא"ש הפי' בהרא"ש ז"ל דר"ל הן שפסק חלבה עוד בחיי הבעל או שלא נפסק חלבה מאז בחיי הבעל רק שנתנה למניקת עוד בחיי' ומחמת זאת נפסק עכ"פ חלבה כעת כהרגילות ממש בזה וכנ"ל דכ"ז ברי ומיושבין דברי הרא"ש ז"ל בטוב ואין צורך לדחוקי' של בעל ק"נ ז"ל בזה ישו"ש :

ובדמות ראי' לזה יש גם בהרמב"ם ז"ל פי"א מה"ג דין כ"ה במש"ש בטעם איסור משוברת חבירו משום דחשא ועיין בלח"מ שגירסתו בגמ' סי' כך [ולענ"ד לכאורה דצריך לומר כן דמ"ש הכ"מ בשם מהרי"ק ז"ל

ז"ל דרבינו ז"ל תופס ב' הסברות גם הא דמעוברת למניקה קיימא יעו"ש, וכן מ"ש הב"ש דכוונת רבינו ז"ל להוסיף בטעם דחסא כדי ליישב למקו דדין במעוברת דג"כ אסור ולז"כ משום דחסא עדיין לא פלטינן במ"ש הרמב"ם ז"ל בטעם איסור מניקה שהוא מחשש עכירת החלב, ואין מקפיד לרפאות החלב בדברים המועלין להחלב ובגמ' בנוסחתינו אמרינן דממסמסא לי' בביצים וחלב ועל הוולד קאי ועכצ"ל דהי' לו גירסא אחרת בגמרא בכ"ז וכנ"ל ואולי יתכן דפירש רבינו ז"ל משום הביצים והחלב להאם כי יתכנו שאלה הדברים המועלין לחלב עפ"י רפואה וצ"ע ועיי' בריף ז"ל הגי' ג"כ כנוסחא דידן וצ"ע] :

ועכ"פ הא גופא קשיא כיון דבמניקה גזרו עכ"פ רז"ל מחשש דילמא מעברא ועכירת החלב וא"כ ל"ל הא דדחסא ועכצ"ל דלא ס"ל הא דסתם מעוברת למניקה קיימא מצד שלא התחילה להניק כלל וכנ"ל דבזה ל"ש הא דמניקת חבירו כנ"ל [ושוב מצאתי שכבר דיברו בזה הדורות הקודמים בשו"ת שבסוף ס' בני אהובה וכן בתשובת הגאון רע"ק איגר ז"ל בסימן ל"ה וכן כ"ל עוד מדויק לשון רבינו ז"ל בדין כ"ז אפילו נתנה בנה למניקה או שנמלאו בתוך כ"ד חודש ל"ת ויש לדייק מה זה שהוסיף בלשונו ז"ל בתוך כ"ד חודש מה שלא נזכר זה בגמרא להשמיענו דבלא התחילה להניק כלל דשפיר י"ל דשרי וכן יש לי לדייק עוד מסוף לשונו ז"ל בזה במש"ש את בנה מותרת לינשא ואין חוששין שמא תחזרנו ולמה צריך רבינו ז"ל לבאר הטעם מה שאין דרכו בחבורו לבאר הטעמים כ"כ זולת מה שהמליא לפעמים איזה דין מסברתו וטעמו משא"כ בזה הדין מפורש בגמרא. ואמנם לפמ"ש י"ל דדייק בזה דא"ת שמא תחזרנו להורות דהאיסור בנתנה בנה כו' או נמלאו דכיון תתן למניקת או תגמול כנ"ל ושמ"מ מזה לדינא דבלא התחילה להניק כלל ומכ"ש בנתנה למניקת עוד בחיי בעלה דל"ש חשש הערמה כנ"ל דשריא להנשא וא"כ לפ"ז מבואר דבגוונא דכ"ד דנתנה למניקת קודם הגרשון ושפסק חלבה ג"כ כעת עכ"פ כנ"ל דיש צד גדול להתירא אף להאוסרין **בגרושה** מניקת כנ"ל :

ועפמ"ש י"ל לענ"ד להמליץ קצת בדעת הרמב"ם ז"ל מה שלא הביא בחבורו הא דר"כ שרי לדבי ר"ג דלא הדרו בהו וכבר עמדו ע"ז הר"ן והה"מ זלה"ה וכבר כתבו המחברים במה שתירץ הר"ן ז"ל דדבר שאינו מצוי וכמעט אינו נוהג בזמה"ז דזהו יתכן ליישב דעת הרי"ף ז"ל משא"כ הרמב"ם ז"ל שדרכו בקודש בל להשמיט גם דינים והלכות הנהוג בימי קדם . ולפמ"ש כ"ל עד"ז דס"ל וודאי דבי ר"ג שהיו עשירים וכמבואר בב"ש ושו"ת א"ש דמסתמא מעולם לא התחילו להניק כלל רק מנהגם הי' ליתן תיכף מעת הלידה למניקת ולפמש"ל דנראה דעת רבינו ז"ל דבכה"ג בלא"ה שרי וא"כ לא הי' צריך הגמרא לתרץ דשאני דבי ר"ג דלא הדרי כנ"ל אלא דבאמת דא"ש לפמ"ש מה בכך שלא התחילה להניק ואף בשכרה מניקת בחיי בעלה אכתי יש חשש שמא תחזור בה כנ"ל רק דלפי מה דקיי"ל דבלא"ה משום הבחנה וגזירת לא פלוג צריכה להמתין ג"ח וא"כ ממילא שזהו שיעור פסיקת חלבה וכמש"ש בש"ע סי"א עיי' ח"מ שם ס"ק יו"ד וכיון שזהו אינו נכלל בגדר מניקת כנ"ל גם החשש דחזרת המניקת ל"ש דסוף סוף לא תניקו האם עכ"פ מצד פסיקת חלבה כנ"ל באופן דלדידן שפיר בלא התחילה להניק דשרי מצד מניקת עכ"פ מאחר שצריכה להמתין עכ"פ ג"ח בלא"ה מחמת גזירת לא פלוג דהבחנה כנ"ל וא"כ ממילא דשריא גם מטעם מניקת כנ"ל וא"ש גם דברי הש"ס דכ"ז נכון לדינא להאמת דקיי"ל כר"כ אמר שמואל דהלכה כר"מ בגזרותיו בענין לא פלוג דהבחנה משא"כ בהא דמקשה מתחילה מהא דשרי ר"כ לדבי ר"ג יהי' איך שיהי' המקשה דהיינו אם נאמר שר"פ ור"ס דלעיל הם המקשין מהא דר"כ שרא לדבי ר"ג והרי הם פשיטא דלא נחתי להא דהלכה כר"מ בגזרותיו בענין לא פלוג דהבחנה כמש"ש לאו אדעתין אלא אפילו שנאמר דסתם גמרא הוא דמקשה מהא דשרי ר"כ לדבי ר"ג מ"מ י"ל דזהו הכל קודם דנחת הש"ס להא דהלכה כר"מ בגזרותיו בענין ל"פ דהבחנה וא"כ ממילא בהא דשרי' ר"כ לדבר"ג במה שאלו ממנו אם רשאים להנשא מצד מניקת והתירן שהותרו להנשא אף לאלתר למאי דס"ד דבהבחנה ג"כ ל"א ל"פ וא"כ ממילא דל"ש המתנת ג"ח בזה ג"כ ולזה שפיר ק"ל מה בכך דנתנו תיכף למניקת כנ"ל אכתי החשש דשמא תחזור המניקת להיכן הלך וצ"ל שאני דבי ר"ג דלא הדרי כנ"ל ואמנם להאמת דקיי"ל להא דר"כ א"ש דהלכה כר"מ בגזרותיו וממילא דגם בזה יש איסור עכ"פ ג"ח מצד גזירת לא פלוג דהבחנה דעכצ"ל הא דשרי ר"כ הכל לאחר ג"ח ואז ממילא גם מצד מניקת שריא בלא"ה דל"ש בזה החשש דחזרת המניקה מצד פסיקת חלבה וכנ"ל . ומעתה א"ש היטב בהשמטת רבינו ז"ל להא דבי ר"ג דלא הדרי דלפי הנ"ל אין לזה הכרח להאמת וכנ"ל זולת בלא התחילה להניק דמותרת כנ"ל וזה כבר נתבאר מדויק לשונו ז"ל כנ"ל דזהו לא נכלל בגדר מניקת כלל כנ"ל וגם שזה הדין דלא התחילה להניק דג"כ אינו מפורש בגמרא להדיא רק מכללא שמעינן לי' כנ"ל (וגם דמהא דשרי ר"כ לדבר"ג אין הכרח די"ל דבי ר"ג דווקא דלא הדרי וז"ל להכי קמדהי לי' כו' ולהכי השמיטו לגמרי זולת מלשון מניקה שמת בעלה כו' שכתב הרא"ש ז"ל דמשמע דמניקה עדיין וכמו שיבואר עוד אי"ה מזה) ועכ"פ שאין דינו מפורש בגמרא דרך רבינו ז"ל להשמיטו רק שהבליעו בדויק לשונו הטהור כנ"ל והוא דבר הגון בעזה"י לענ"ד ביישוב דעת הרמב"ם ז"ל בזה :

ובמ"ש א"ש ג"כ היטב לשון הברייתא מניקה שמת בעלה שדייק הרא"ש ז"ל דמשמע דבשעת מיתת בעלה הניקה ממש ולהנ"ל נכון דבאמת בלא הניקה בעת מיתת בעלה דמותרת לנשא כנ"ל ואף שדין זה הוא רק אחר פסיקת חלבה לא חש לי' הברייתא מחמת דבלא"ה היתר נשואין שלה אחר ג"ח מצד איסור הבחנה כדקיי"ל כר"מ בגזירת הבחנה ובפרט כי בהברייתא נזכר פלוגתת ר"מ ור"י בענין כ"ד חודש או י"ח חדשים וא"ש גם דברי הרא"ש ז"ל במש"כ נפסק חלבה בח"ב ושכרה מניקת כו' דכ"ל אף כשלא פסק חלבה בחיי בעלה ג"כ רשאי להנשא עכ"פ אחרי כלות ג"ח בלא"ה מצד הבחנה והרי אז ממילא דנפסק חלבה ג"כ וכמו שצידד הרא"ש ז"ל בתשובה וא"כ שפיר עולה לדינא דמותרת ג"כ מצד מניקת בכל אופן וגם דיוק לשון הברייתא מניקה כו' ש"כ הרא"ש ז"ל ג"כ א"ש כנ"ל וכל דברי הרא"ש ז"ל בזה מזוקקים בעזה"י לפמ"ש וגם שוב אין כ"כ סתירה לתשובת הרא"ש ז"ל בזה כמבואר להמעיין בטוב :

והנה בהיסוד הזה שכתבנו דמניקה שילדה ולא התחילה להניק דצריך להמתין ג"ח עכ"פ משום הבחנה למה דהלכה כר"מ כו' דלא פלוג בהא וכמו במפלת לאח"מ בעלה לדעתי הענ' הוא מאומת אצלי עוד בהשקפה ראשונה לסברא פשוטה עד שמאמת שהדבר פשוט גדול לכן סתמו בש"ס ופוסקים מזה במקום שדיברו מענין מניקה למשל במת הוולד שסתמו בש"ס ופוסקים שמותרת להנשא והיינו שא"ל להמתין כ"ד חודש מצד תינוקת אבל עכ"פ שצריכה המתנת ג"ח מצד ל"פ דהבחנה כנ"ל וכן בהא דלמקו דדין בגוונא דהרא"ש ז"ל וכן בגרושה מניקה בתוס' בשם הר"ש הזקן ז"ל הכל דיברו מצד מניקת וכן בהש"ע אם כי סתם טובא בסי' י"ג בזה בהדינים דמניקת שסמכו על הדינים דלמעלה המבואר בזה הסימן גופא בענין הבחנה דלא פלוג כלל ומחמת שהדבר בהנות פשוט גדול לזה לא הוצרכו לבארו ולחזור עוד ע"ז כנ"ל וכמבו ע[..] מה שנאמר במקומו וכנ"ל :

ונגמ'

ובגמ' יבמות פ' החולץ דמ"ב דאמרינן שם היכא דקים לן דמעוברת היא תנשא ופרש"י ז"ל הואיל דטעם המתנה משום וולד הוא ובהאי כו' ולפי הנ"ל קשיא לכאורה הא ג"ח דהבחנה לריך וודאי גם בזה מלד דלא פלוג רז"ל ולמה יגרע זה באמת מכל הנך אחריגא ומפלת אח"מ בעלה כנ"ל אלא דבאמת הפי' שם בגמ' ורש"י כך דבאמת לענין ג"ח דהבחנה מלד דהלכה כר"מ בגזרותיו לריך גם בזה רק של"ת הא דתניא שגזרו בהאלע על מעוברת חבירו שאין רשאי לישאנה כל ימי עבורה דה"א משום שלא יטעה מי שהוא איזה זמן אחר נשואי' שהעובר מבעלה האחרון ואף אחר ג"ח לא מתקן בזה ענין ההבחנה לזה קאמר הגמרא דאדרבא במקום דקים לן שהיא מעוברת מבעלה הראשון דל"ש בזה חשש הבחנה כלל, ואם כי לריך ג"ח מכח דנכללה בהלא פלוג דכל הנשים אף דל"ש בזה חשש הבחנה ועכ"פ יותר מזה למה נלריך להמתין לה וז"ב בכוונת הגמרא ורש"י ז"ל וכן דברי הרמב"ם ז"ל במש"ש וכן גזרו על מעוברת כו' אף שידוע הוא ממי העובר מוסבים על הכוונה הזאת דאיסור כל מפך העיבור אינו תליא כלל בחשש דהבחנה מחמת שידוע הוא ממי נתעברה רק טעם אחר בדבר זה ואדרבא אם באנו לאסור ג"ח במעוברת אף בהס"א של הגמרא הוא רק מלד דנכלל בהל"פ דג"ח דהס"ל וכנ"ל והארכתי בכ"ז אם כי כדבר פשוט בעיני יען בהש"ע ופוסקי' לא ראיתי עדיין מפורש ד"ז עד אחרי הביקור והחיפוש בספרן של לדיקים מלאתי לאחד קדוש מדבר הגאון בעל פ"י ז"ל בחי' לכתובת ד"ה שכ"כ ונהנתי בעזה"י :

הן אמת כי היו לי עוד מקום לדון קלת בזה לכאורה ולהמליץ קלת במה שסתמו הפוסקים והש"ע לענין מניקת שמת הוולד או למקו דדין שלריך להמתנת ג"ח כנ"ל דס"ל כמבואר ברמב"ם ז"ל שם לענין קדושי טעות בקטנה שילא מגזירת ג"ח דהבחנה דל"ג על מיעוט שאינו מלוי וכן י"ל בהנ"ל יען סתם מניקת בלא"ה לריך להמתין כד"ח מגזירה דמניקת ולא מש"ל רק בגווני הנ"ל די"ל דע"ז ל"ג כנ"ל, ואמנם יותר נראה לדינא כמש"ל דגם בזה נכלל בגזירת לא פלוג דאל"כ כל כהאי הו"ל לפרושי להקל בזה כנ"ל מאח"כ כשנאמר לחומרא דנכללו בגזירת דהבחנה י"ל שפיר שסמכו על הנאמר במקומו בדיני הבחנה דגזרו על כה"ג משום ל"פ כנ"ל (וגם מפלת לאח"מ דג"כ ל"ש כ"כ מפילות ואפ"ה כללו בכלל הגזירה דג"ח ול"פ כנ"ל) והיטב אשר דיבר בזה בספ"י הנ"ל דלהכי לא נקט מניקה [גבי ג"ח דהבחנה] דבלא"ה המתנה כד"ח מכח מניקת ולא עש"ל רק בגוונא רחיקא במת הוולד וכדומה כנ"ל להכי פיירי' וכנ"ל ועיי"ש :

ובהערה הזאת דכתיבנא אמינא מילתא תדתא חדת הוא לי בעזה"י כי יש מקום לענ"ד לפרש דברי הש"ס דכתובת שם בהסוגיא במה שמקשה ר"פ ואתון לא תסברוה מהא דתניא הרי שהיתה דרופה כו' ואר"כ א"ש הלכה כר"מ בגזרותיו ופרש"י ז"ל וכמעט רוב המפרשים ז"ל דקושיית הגמרא מאחר דבהבחנה גזרינן בלא פלוג כן י"ל במניקה והדבר יפלא לדמות גזירת חז"ל זל"ז ולעשות ממנו קשיא, (ובפרט לפמ"ש קלת פוסקים ז"ל דגזירת הבחנה חמירא מהא דמניקת היות דרלא דאורייתא נגעו בי') ועכ"פ מנ"ל להגמרא להקשות עד שהשיבו לאו אדעתין וגם תמי' מאוד מה שהקשו גם הר"ן ותוס' זללה"ה דאם נאמר לא פלוג גם במניקת א"כ אמאי שרא ר"כ דבי ר"ג ומ"ש הר"ן ז"ל דהני דבי ר"ג קלא אית לי' ולא נכנס בגדר מניקת כלל וזה ל"ע וכן במת בנה ולמקו דדין ונתנה בנה למניקת ג"כ דקאמר רק שמא תהדר ולא משום לא פלוג נ"ל הכל כמ"ש הרא"ש ז"ל שידוע כו' ול"ש ל"פ בכ"ז. ובאמת מלבד הסברא הדוחק ל"ע דלפ"ז מאי מקשה ואתון לא תסברוה מהא דרדופה דגזרו בל"פ דבנתנה בנה למניקת ל"ש הא דל"פ כנ"ל רק שמא תחזור וזה לא ידענו מהא דרדופה כלל והתוס' זלה"ה פירשו באמת דקושיית הגמרא הכל מכח חשש דתהדר או שמא תגמלנו אבל זהו גופא ל"ע וכמעט אינו מובן בקושיית הגמרא מנ"ל לדמות החששות הנ"ל להא דלא פלוג כיון דנאמר דבכל הני ל"ש הא דל"פ כנ"ל והרי שם ברדופה הכל בע"כ רק משום לא פלוג דשם ל"ש כלל החששות הנ"ל, וזה לדעתי כוונת המהרש"א ז"ל בקושייתו על התוס' ז"ל בזה עיי"ש במה שהקשה דלמה לא נגזור משום ל"פ במניקת גם במת כמו ברדופה דבע"כ רק משום לא פלוג עיי"ש ובהנס תפסו האחרונים שנעלם ממנו דברי הרא"ש ז"ל כנ"ל וכן דברי הר"ן ז"ל הנ"ל דבהנ"ל ל"ש ל"פ כמ"ש בק"כ וש"א. ובאמת כי ק"ל להמהרש"א ז"ל בדרך ממנ"פ דא"כ כסברא הנ"ל דבהנ"ל במניקת ל"ש הא דל"פ וא"כ פשיטא דקשיא טובא מנ"ל להגמרא להקשות ולדמות להא דרדופה דשם בע"כ רק משום ל"פ מאח"כ בהנ"ל גבי מניקת דל"ש זה ולדקו דברי המהרש"א ז"ל אם לא שנאמר בדוחק בסברא דמשמע לי' להגמרא לדמות החששא דמניקת הנ"ל להא דל"פ גבי הבחנה ברדופה והדוחק בזה מבואר לכל מעיין וביותר תמי' דברי רש"י ז"ל דפירש להדיא דקושיית הש"ס מהא דרדופה שהוא לומר לא פלוג גם בגזירה דמניקת כמו בהבחנה ולזה ל"ל לאו אדעתין וא"כ נשאר קשיא הן להא אמאי דבי ר"ג שרא להו וכן להאמת במת ונתנה כו' כולם רק שמא תהדר או שמא תגמלנו כמש"ש רש"י ז"ל בעצמו אח"ז בטעמא דגמלתו וכנ"ל וכ"ז לע"ג בפשטא דשמעתא :

לכן לענ"ד הקלושה הגם שאיני כדאי כלל כו' תורה הוא כו' לולי דבריהם הקדושים זלה"ה הי' נ"ל ביאור דברי הסוגיא בזה בפשט והפירוש בגמרא כך הוא דוודאי במה דקתני בהברייתא דלעיל נתנה בנה למניקת גמלתו כו' דמשמע אף תיכף שילדה מיד אח"מ בעלה [וכן ראיתי אח"ז כעין זה בספ"י כו'] וגם מדויק הלשון מותרת להנשא מיד דלשון מיד נראה כמיותר לכאורה (ובהרמב"ם ז"ל באמת ליתא זה) לזה י"ל דבאמת הברייתא שלמעלה אתיא כר' יוסי דרדופה דלא גזר בהבחנה בלא פלוג ושפיר קתני בברייתא בסתמא דבנתנה בנה למניקת בכל גוונא מותרת להנשא מיד ואגב אורחי' קמ"ל הברייתא בזה שגם ג"ח מלד הבחנה א"ל להמתין כיון דל"ש החשש דלהבחין בזה לא גזרו בזה רז"ל כר"י ממש והשתא מקשה הגמרא שפיר אהא דהבור ר"פ ור"ה בר"י כו' למעבד עובדא כהא מתניתא עד דא"ל ההיא הבתא כו' וע"ז מקשה להו ר"פ ואתון לא תסברוה כו' ר"ל דע"כ בלא"ה הברייתא דלעיל שלא כהילכתא דבברייתא הנ"ל מוכרח להדיא דאתי' כר"י דגבי הבחנה דל"ג בלא פלוג כנ"ל והרי ר"כ א"ש הלכה כר"מ בגזרותיו בהא דרדופה וכיון דבע"כ הברייתא דלעיל שלא כהילכתא וא"כ איך אפשר למסמך עלה כל עיקר ולמעבד עובדא כוותי' (ואף כי תרי מילי נינהו ושפיר י"ל דגוף דינא דנתנה בנה כו' הילכתא הוא ושגם ר"מ מודה בזה מ"מ מאחר דסוף סוף הברייתא שלא כהילכתא הוא ס"ל להש"ס דא"א טוב למסמך עלה כל עיקר, וכה"ג מלינו בכמה סוגיות הש"ס בזה) וזה שהשיבו לא לאו אדעתין וזה נ"ל פירוש הגון מאוד בעזה"י בהסוגיא לולי שרבותינו זלה"ה רש"י ותוס' והייעתם לא פירשו כן וממילא דלפ"ז ל"ק כלל מה שהקשו תוס' ורא"ש ור"ן זלה"ה מהא דשרי ר"כ לדבר"ג ונתנה בנה למניקת כו' דל"ג בלא פלוג כמו בג"ח דרדופה דלפמ"ש א"ש דוודאי דאין לדמות גזירת חז"ל זל"ז ובפרט די"ל דגזירת הבחנה חמור יותר דדררא דאורייתא נגעו בי' לדעת קלת פוסקים כר"כ בהחולץ ומכללם הרמב"ם ז"ל דקפיד קרא וסי' לך ולזרעך כו' שזרעו מיוחס אחריו דווקא וכנ"ל וקושיית הגמרא ואתון לא תסברוה מהא דרדופה מילתא אחריתא הוא כמו שביארנו בטוב בעזה"י ויש לי לומר עוד דלענ"ד י"ל כי גם רבינו רש"י ז"ל אפשר דנוטה לזה שפירשנו רק דמשמע לי' בלשון הגמרא

ואתון

ואתון לא תסברוה דהיינו שיש ללמוד מהשנה דרדופה לאיסורא ובאמת שז"א לפי מה שפירשנו שהוא רק דרך קושיא עלייהו דלא מלי למסמך על הברייתא דלעיל להיתרא מטעם הנ"ל אבל לאיסורא ג"כ לא שמעינן עדיין כנ"ל גם אפשר דלא ניחא לי' לפרש יסוד קושיית הגמרא מכח דהברייתא לאו דסמכא בהא דמותרת לנשא מיד כר"י דרדופה שידחה גוף הדין דנתנה בנה מלך מניקת ג"כ מהלכה מאחר דסוף סוף תרי מילי נינהו כנ"ל לזה פירש דיש סברא בזה לומר דהא בהא תלי' די"ל דר"מ שמחמיר בגזירה דהבחנה בל"פ י"ל שיחמיר ג"כ בהא דמניקת משא"כ לר"י ואם שז"א ע"ד הכרח וודאות רק בדרך האפשרות ועכ"פ יש לדון כך בסברא, וא"כ ממילא די"ל דהברייתא נדחה לגמרי מהלכה כיון דהברייתא בלא"ה עכל"ל כר"י כנ"ל ולשיטתו שפיר מקיל ג"כ בגזירה דמניקת בנתנה בנה כו' כנ"ל משא"כ לדידן כר"מ י"ל דגם בגזירה דמניקת מחמירן בל"פ וא"כ לפ"ז שפיר י"ל להאמת מהא דהרי ר"כ לדבר"ג דמוכרח דנקטינן להקל במניקת ולא אמרינן הסברא דל"פ והיינו דבאמת אין הכרח לדמות גזירת חז"ל זל"ז שפיר פסקינן והילכתא כו' דמת מותר וכן בלמקו דדין כו' כמ"ש הרא"ש ז"ל כנ"ל . וי"ל עוד כ"ב רש"י ז"ל אנא שלא ראיתי להאריך ביותר זולת זה לא , הנה מה דק"ל כעת קצת בדברי המרדכי ז"ל ביבמות פ' החולץ שכתב שם דגם בנתנה המניקת ערבון דבוודאי לא תחזור בה ג"כ לא מהני דל"פ רק בדבי ריש גלותא דידוע כו' והביא רא'י לזה מהא דקאמר הגמרא ואתון לא תסברוה כו' מהא דרדופה ע"כ ל"ל דכל קוטב הסוגי' בנתנה המניקת ערבון דוודאי לא הדרא דאל"כ א"כ הגמרא להביא רא'י מהא דרדופה דהוא רק מלך לא פלוג . ות"ל דהיא גופא החשש דהככת וולד ר"ל במקום דחשש הזרה הרי נכלל בגוף הגזירה דמניקת א"ו דכל השקלא וטריא בנתנה ערבון עכת"ד עיי"ש וק"ל דהא וודאי עכ"פ הברייתא דנתנה בנה למניקת דשריא ע"כ גם בלא נתנה המניקת ערבון דל"ח שמא הדרא כלל וכמו בגמלתו דל"ח שמא תצטרך להניקו עוד והרי לפ"ז ר"פ ור"ה ברי' דר"י דסברי למעבד כמתניתא כנ"ל הכל בלא נתנה ערבון ג"כ כנ"ל וע"ז קאמר ואתון לא תסברוה כו' וצל"ע קצת כעת בדברי המרדכי הנ"ל :

הדרן לקמייתא לעיקר הדין בנ"ד כבר לדדנו שכמה גדולים דמקילן בלא התחילה להניק כלל והגדול רבי נתן אייגר זצ"ל בשו"ת מהרמ"פ זצ"ל ואף שההלים רבינו שבגולה הרמ"א זצ"ל בסה"ע כדעת מהרמ"פ שם דאין חילוק בין התחילה להניק כו' מ"מ בשהרה מניקת בחיי בעלה דעת הב"ח ותשובת א"ש זלה"ה ופשטות דברי הרא"ש ז"ל דשרי ושכן נוטה ג"כ פשטות דברי הרמב"ם ז"ל וא"כ בנ"ד בגרושה דבלא"ה כמה דעת הראשוני' זלה"ה מקילן עפ"ד ר"ש הזקן ז"ל דיש לסמוך להקל בנ"ד בצירוף כל הנ"ל וגם י"ל לאהורה שהגאון בעל ע"ז זצ"ל שהחמיר למעשה בגרושה גם בלא התחילה להניק שיודה בשהרה מניקת עוד קודם הגרשון וטעמא רבה אית בי' לחלק דבלא התחילה להניק לולי התירא דגרושה עפ"ד הר"ש ז"ל היא גופא נכלל בהגזירה דמניקת לכ"ע כמש"ל שכל מניקת תוכל להעריס כך ומעקרא התקנה לגמרי כנ"ל והחשש דהללת וולד במקומו עומד כנ"ל ודקו מאוד בזה דברי תשובת מהרמ"פ במה שהשיג שם על מהר"ן אייגר הנ"ל בזה וכן ראיתי אח"ז דספ"י בק"א שהרעישו הגדולים זלה"ה עוד בדעות שלפנינו על ה"א שעשה מעשה להקל בזה מטעם הנ"ל יעו"ש משא"כ בשהרה מניקת בחיי בעלה ועתה עכ"פ פסק הלכה בכל אופן מלך המוחזקת ג"א דהבחנה כנ"ל ול"ש הערמה כלל ג"כ כנ"ל הרי שאין נכלל כ"כ בהגזירה עכ"פ לכ"ע ואף לדעת הע"ז הנ"ל שמחמיר גם בזה דהרה מניקת בחיי בעלה וחולק ע"ד הב"ח כנ"ל מ"מ י"ל בצירוף שניהם בגרושה והרה מניקת טרם הגרשון ג"כ שיודה להקל גם לכתחילה יען בב"ח מהם מודה גם הע"ז ז"ל לענין בדעבד דנשאת ל"ת י"ל ג"כ דבצירוף שניהם יחדיו להקל גם לכתחילה כנ"ל וע' השמטות :

גם י"ל אופן היותר בזה בדרך ממנ"פ דוודאי לשון הברייתא מניקה שמת בעלה כו' ולא נקט בקיצור כהברייתא דיבמות לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו כו' משמע כהר"ש ז"ל דלאפוקי גרושה אתי וכמ"ש בספ"י בכתובות שם אלא שכתב שם לתרץ הלשון דברייתא לדעת החולקין דדיוק לשון הנ"ל י"ל דקמ"ל שמניקה עדיין בשעת מיתת הבעל כמ"ש הרא"ש ז"ל (ונקט אלמנה דמיתה שכיח טפי מגרשון עיי"ש בפ"י) וא"כ לפ"ז בגוונא דנ"ד דפסקה מלהניק מקודם וגם גרושה כנ"ל דממנ"פ שריא כנ"ל ודו"ק . גם בלא"ה כבר כתב גם הח"מ בסי"ד ס"ק ט"ז דמת בעלה לאחר שילדה עדיף טפי בדין זה שלא התחילה להניק ממת בעלה כשהיא מעוברת ואחר מיתתו ילדה שבזה כבר נאסרה קודם הלידה מחמת מעוברת חבירו וא"כ לפ"ז וודאי די"ל דבנ"ד שלא הניקה גם קודם הגרשון [אף שאינו ג"ח] דעדיף טפי מפסקה להניק אחר הגרשון דעכ"פ כבר נכללה בהאיסור דמניקת חבירו משא"כ בפסקה קודם גרשון דלא חל עליו האיסור מעיקרא :

ועפ"י סברת הח"מ הנ"ל נראה לי ביאור שינוי לשון הברייתא דכתובות הנ"ל מהברייתא דיבמות כהל"ל שעמדו המפרשים זלה"ה בזה והוא די"ל וודאי דיוק לשון הברייתא דכתובות מניקה שמת בעלה דמשמע שמניקה עוד אחר מיתת הבעל כנ"ל יען הברייתא זו אינה עוסקת כלל בדין מעוברת חבירו רק בדין מנקת ומיירי כפשטא שילדה עוד טרם מיתת בעלה ולזה נ"ל שמניקה עדיין דאל"כ לא חל עליו הגזירה דמניקת כנ"ל משא"כ בהברייתא דהחולץ ה"פ לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו היינו אף שילדה אחר מיתת בעלה דבזה הדין אף שלא התחילה להניק נכלל ג"כ בהגזירה דמניקת חבירו מחמת שכבר חל עליו הגזירה דמעוברת חבירו ואף שילדה א"כ אסור לישאנה מטעם מניקת אף שאינה מניקה דחל שם מניקת עכ"פ בל ליפקע איסורה כס' הח"מ הנ"ל :

ובזה א"ש ג"כ דלכאורה בפשטות הסוגיא צ"ע למה צריך שני הגזירות הגזירה דמעוברת חבירו כיון דסתם מעוברת למניקה קיימא הרי נכלל בהגזירה דמניקת וע' ע"ז מזה ולפמ"ש א"ש דנפ"מ לדינא אף שלא התחילה להניק דמטעם מניקת לחוד לכתחילה לא היינו אוסרין אותה להנשא לולי שכבר חל עליו האיסור דמעוברת חבירו כנ"ל . ובזה נ"ל קצת ביאור דברי הרמב"ם ז"ל ג"כ במה שכתב בטעם מעוברת משום דחסא יהי' איך שיהי' אם הי' לו הגירסא כך בגמרא או לא עכ"פ היא גופא קשיא ולמה לא סגי לי' בהא דמעוברת למניקה קיימא וכבר הקשו מזה וי"ל עוד לפמ"ש דס"ל וודאי טבע הלשון והענין דפלגינהו בתרי בבי מעוברת ומניקה מבואר דשני גזירות הם וק"ל כנ"ל תסגי לי' באמת בגזירה דמניקת לחוד [ועיין כי"ב שבת דה"י בסוגי' דה"י דבר] ול"ל כנ"ל דנ"מ בלא התחילה להניק דנכלל ג"כ בהגזירה דמניקת מפאת שכבר חל עלה הגזירה דמעוברת חבירו כנ"ל :

ואמנם י"ל דזה שייך כשהאיסור מעוברת יש פעם בפ"ע משא"כ כשהאיסור ע"ש סופה מטעם מניקה ומאחר שאחר שילדה לא התחילה להניק הרי מה שהיינו אוסרין לה למפרע ג"כ בטעות הי' ואיך עסיף לגזור גם עתה ולזה הכרח להמציא טעם בפ"ע למעוברת משום דחסא ובזה א"ש ג"כ ביאור יסוד דעת המקילין בגרושה

חייש

חייקו מהלשון דברייתא דכתובת מניקה שמת בעלה כו' וכבר דחוי לי' מלשון הברייתא דיבמות דנקט סתם מניקת חבירו משמעות דכולל ג"כ גרושה ועכ"פ הברייתות סותרת אלמן בזה ולסברת הח"מ הנ"ל מיושב כמש"ל דהברייתא דיבמות מיירי אף שילדה אח"מ בעלה וכן אחר הגרשון דבכ"ז כבר חל עליו שם איסור עכ"פ מלד מעוברת חבירו כנ"ל משא"כ בהברייתא דיבמות דלא מיירי כלל מדין מעוברת חבירו ומיירי כפשטא מניקה שמת בעלה כו' שילדה קודם מ"כ שפיר נקט לי' באלמנה דווקא דבגרושה כה"ג אינה אסורה לדעת המקילין כהר"ש ז"ל בזה. וא"ש ודוק היטב בעזה"י :

עוד יש סניף גדול להתיר כשתשבע המניקת עד"ר שלא תחזור בה וכמבואר בהש"ע שם סי"א בשם הגה"ת דכתובת דכשבעה המניקת בדעבד ל"ת בכל אופן. ובאמת כי מתחילה חשבתי למשפט בנתנה בנה למניקת בחיי בעלה דרק החשש שמא תחזור דבזה כשנשבעה עד"ר מהראוי דלכ"ע גם לכתחילה תנשא דהרי מבואר בהרא"ש ז"ל הטעם דנשבעה לא מהני משום דלאו כ"ע ידעי שנשבעה ואתי לאחלופי כשלא נשבעה ג"כ והרי בנתנה בנה למנקת שידוע הוא כמ"ש הרא"ש ז"ל כנ"ל ול"ש בזה אחלופי ולמאי תסדר ג"כ ל"ש בזה שנשבעה וממנ"פ מותרת רק שנאמר לגזור בנשבעה אטו לא נשבעה ולא נשבעה הרי אסור אף בנתנה למנקת דשמא תחזור שהוא כעין גזירה לגזירה ומנ"ל דגזרינן כ"כ בזה. ואולם הדרנא כי דלפ"ז גם בנתנה בנה למנקת לאח"מ בעלה ג"כ תשתרי כשנשבעה המניקת מטעם זה גופא והרי בזה גופא כ' הרא"ש ז"ל דנשבעה לא מהני וע"כ צ"ל דזה הכל חדא גזירה כיון דבנשבעה שייך אחלופי הרי חל ע"ז שם מניקת והכל בכלל הגזירה [ואמנם במש"ל בנתנה למניקת בחיי בעלה ועתה פסק חלבה מבח המתנת ג"ח אפר לדדנו למעלה דל"ש בזה חשש אחלופי אטו לא פסק חלבה מלד דנתנה בנה כו' ידוע כנ"ל ונידון אחלופי בזה ג"כ ל"ש כ"כ להיות כמעט דבר הנמנע שהרי לא יתירו לה להנשא עד המתנת ג"ח ואז וודאי שתפסוק חלבה כנ"ל זולת לגזור משום שמא תניק וולד אחרת מלבד שהיא אינו מצוי בלא"ה לסברת הרא"ש ז"ל דנתנה בנה ידוע וכיון דמיירי באמת שלא הניקה מאז הרי ידוע דהיא לא הניקה עכ"פ ובכלות ג"ח וודאי דפסק חלבה שפיר לדדנו בזה להקל כנ"ל באורכה בעזה"י] או כפשטא לגודל פק"נ דהללת הוולד חששו ג"כ בגלג"ז כמו שהפליגו טובא רז"ל בהגזירה דמניקת כנודע ועכ"ז יש קולא בכה"ג דכ"ד דנתנה בנה לתניקת שוד קודם הגרשון דיתכן דגם הט"ז ז"ל המחמיר יודה בנשבעה עד"ר דבלא"ה פסק הש"ע בזה דבדעבד עכ"פ לא תצא די"ל בג"ד גם לכתחילה שרי' וכנ"ל :

זאת תורת העולה לדינא לענ"ד בכ"ד במניקה גרושה בצירוף כל הנך קולא הנ"ל שילדה קודם הגרשון ומאז פסקה להניק ועתה כבר פסק חלבה ג"כ וגם שתשבע המניקת עד"ר [וגם יש לצרף סניף שאב הוולד קיבל ע"ע בתוקף חיוב דמי הנקתו די"ל קצת דדמי לבר"ג כמ"ש קצת אחרונים ז"ל"ה ובצירוף שעפ"ד כגוונא דכ"ד שיש לחוש לקילקולא ח"ו שישאנה באיסור ותשם הוולד במקומו בלי תיקון כלל לכן מכ"ז לענ"ד הקלושה יש להקל (והנה אם הי' פוסקת מלהניק ג"ח קודם הגרשון פשיט בעיני שמותרת לנשא כמבואר בש"ע שם סי' א' וכמ"ש הר"ן בתשובה ובח"מ שם), והנה ראיתי בנב"י וכ"כ בשם מהר"ם ברבי ז"ל ליתן למניקת פנוי' דווקא דבנשואה עדיין להחשש שמא תתעבר ותעכר חלבה ובשו"ת רע"ק איגר ז"ל סימן הנ"ל ראיתי שמיקל בזה להלכה וכתב דפשטות הגמרא נתנה בנה למניקת ולא מפליג משמע אף בנשואה ואי משום החשש שמא תתעבר ומעכר חלבה י"ל כי יקבלה משכר הנקה על משמוש ביצי ותלכת עיי"ש ואני מוסיף קצת בזה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל כי האחר לא יקפיד לתקן החלב בהדברים המועילין ולפ"ז בשכרה מניקת סתם מניקת דאומנתה בכך וודאי דמשגחת בעצמה ביותר ע"ז לתקן חלבה והבעל של המניקת מסתמא לא יקפיד ע"ז בהיות הרווחה מאומנתה עולה יותר משא"כ כשהאם מניקה בנה שלא ע"ד אומנת להרוויח שפיר אמרו ז"ל לא יהיב לה בעל כנ"ל ואולי יש לאת תבלין בזה ברמב"ם ז"ל שהמליא טעם זה דק"ל כנ"ל נתנה בנה למניקת דמשמע גם נשואה כו' ובלא"ה קשה טובא שום אלמנה לא תתן למניקת נשואה ולהנ"ל א"ש ודוק :

ונידון החשש דהגהת מיי' דשמא יפר לה בעלה כבר כ' בתשובת רע"ק ז"ל סי' הנ"ל בעלה נכונה שישבע הבעל עד"ר בלי להפר לה ואכמ"ל ואפשר שגם בשו"ת נב"י סי' הנ"ל במעשה דבת ר"פ שתדלן הנ"ל שהחמיר לתת למניקת פנוי' יודה בנ"ד דשם מיירי דילדה אחר הגרשון משא"כ בנ"ד שפסקה להניק קודם הגרשון וכמ"ש באורכה בעזה"י לכן לענ"ד הקלושה יש להקל בנ"ד להלכה ואולם למעשה יען הרבה החמירו עוד דורות הקודמים בעניני מניקת וכידוע מהפתקא של הגאון החסיד ר' שעפטיל זצ"ל לכן אינני סומך למעשה עד יסכים עמדי עוד גדול אחד מפורסם בהוראה והש"ת ישמרנו משגיאות. שרי משם ד'. טוב בו לאסות, א"ד הצעיר חנ"נ עב"ת כו' ב' מנחם תר"י כו' :

סימן מ

בעזה"י שנת תר"ר לפ"ק

כבוד הני תרי גיסי הרבנים ה"ג מפורסמים בהדרת גאונם בעהמ"ס מפרשי ים בק' לבוב :

אחדשה"ט זה כשלום שנים כו' וכעת אודיע לכת"ר אשר חדשתי בס"ד בהסוגיא שאנו עסוקין כעת [יבמות קכ"א] ונתחדש לי ביישוב דברי רבינו הטור ז"ל באהע"ז סי' יז בענין עידי טביעה ויען כי לענ"ד הילכתא רבתי הוא לתק"ע לזה אמינא לבאר ולהאריך קצת בס"ד והנה דברי קדשו של הטור נמשבים אחר מר אביר רבן של ישראל הרא"ש ז"ל והוא דבראה הטביעה אפילו כשנמצא שלם אין מעיד עליו אבל מי שלא ראה טביעתו ואומר שמכירו ע"י ט"ע והוא שלם מעידין עליו [והובא בהגהות רמ"א ז"ל סי' הנ"ל סכ"ח] והן דברי הרא"ש ז"ל ועיי' בח"מ. שם שהביא ב' דיעות האחרונים מהריב"ל ומהרבל"א זלה"ה נחלקו בדעת הרא"ש ז"ל. אם בלא ראה הטביעה בעינן ג"כ לאלתר או לא, ואמנם ד' רבינו הטור ז"ל דלדעת הרא"ש ז"ל בלא ראה הטביעה מעידן אף לאחר כמה ימים. ול"ב לאלתר וע"ש בב"ש ס"ק פ"ז דלפ"ז בההוא שובדא דדגלת דקאמר הש"ס וה"מ דחזי' בשעתי' אבל אשתכי כו' צ"ל דמיירי בראה הטביעה והא דמהני כו' בט"ע צ"ל דהי' ג"כ סימנים אמצעים דבהי' מובהק ג"כ לא בעי לאלתר וע"י סי' אמצעי עם הט"ע מהני גם בראה הטביעה ודווקא לאלתר כו' וראיתי בתשובת נב"י סי' ק"ח שהקשה לפ"ז דט"ע בצירוף סימניו היו ולהכי מהני א"כ לפ"ז מה דייק הגמרא לעיל מני' למפשט מהא דדגלת דריב"ג לקולא פליג דאי לחומרא אינהו כמאן עביד ומאי קושיא דילמא מחמת ט"ע בצירוף סימנין ולהכי מהני יעו"ש באורכה. ולענ"ד י"ל בזה דע"כ לא כתבו התוס' ורא"ש ז"ל בזה דסימני' אמצעי' מהני בצירוף ט"ע רק לענין חשש בדדמי דבראי' הטביע' דיש חשש בהט"ע דהומר בדדמי בזה. מאחר דדקד' כ"כ בהסימנין לכוונם על אמיתתם דנופל החשש בדדמי דחזינן דמדייק (וכה"ג אי' בכתובת פ"ז בסוגי' דפוגמת פחות מש"פ כיון דמדייקת כ"כ קושטא קאמרה וע"ש בתוס') אבל במקום דהט"ע אינו מועיל מחמת דחיישינן שמא נשתנה הגוף י"ל

דבזה לא מהני סימנין למפרך שהשם שינוי ועיין תוס' יבמות דק"ך ע"א ד"ה אין מעידין כו' במש"כ ועוד דשמא דווקא בסימנין הוא דקאמר הכי כו' מבואר מפשטות דבריהם דלענין חשש שינוי ע"ע דגוף עדיף מסימנין כנ"ל (זולת בש"מ לש"ס דילן מהני גם לנגד חשש שינוי. ואמנם בירושלמי (הובא ג"כ בתשובת אחרונים) דאף בש"מ עשוי להשתנות לאח"מ אכמ"ל) ולפ"ז מאילא דמתורץ קושיית הנב"י הנ"ל ע"ד הב"ש הנ"ל דשפיר מוקי להכוא דדגלת בש"ע בצירוף סימנין ולהכי מהני גם בראה הטביעה דנופל עכ"פ ההשש בדדמי. ואמנם הגמרא שפיר הוכיח לעיל מני' בהה"א דלא ידע הא דמיא נמית דריב"ב לקולא דאי לחומרא איכהו כו' דלענין חשש שינוי ל"מ צירוף סימנין כנ"ל. ובזה הי' נלע"ד לתרץ גם הקבי"א חמורה שהקשה הנב"י להסוברים בספק ג' ימים דאזלינן לקולא ע"כ צ"ל בסברת דהוא דדגלת בלא ראה הטביעה דאל"כ קשה טובא מאי מקשה הגמרא איכהו כמאן עביד דממנ"פ אם אינו נאמר שזה הנמלא הוא בעלה הרי אנו רואים שמת ואם ילא בעלה מהטביעה שוב זה שנמלא לפנינו ה"ל ספק ג"י דמעידן ולזה הוכיח דמיירי דאחר ראה אחד שנטבע ולא נודע מי הוא הניטבע אלא דזה הרואה יש לו סימן מובהק דהנמלא הוא הנטבע והשביסתגא מכיר בע"ע שזה בעלה עיי"ש ולפמ"ש י"ל הכל בפשוט דבהה"א דהגמרא דלא ידע עדיין מהסברא דלמתי כו' באופן דלפ"ז אם ריב"ב לחומרא דיש השש דנשתנה וכבר כתבנו דבזה לענין חשש שינוי לא מהני גם המעלה דסימנין כו'. וא"כ שפיר מקשה הגמרא איכהו כמאן עביד כו' ול"ק דממנ"פ אף אם נאמר שבעלה ילא מהטביעה ה"ל עכ"פ הג"י לגבי בעלה דג"כ אזלינן להקל דז"א בכ"ד דמאחר דלענין חשש שינוי אינו מועיל הסימנין כנ"ל וחיישינן שמא אין זה מה שמעידן עליו היינו על בעלה וא"כ ממילא דהדרא ג"כ החשש דבדדמי על גוף הטביעה כיון דבראה הטביעה מיירי דחיישינן לבדדמי וכל המעלה בזה מחמת צירוף סימנין וזה להאמת דמסקינן שאני מיא כו' והא מיד דהע"ע מועיל לענין חשש שינוי ואמרינן דלא נשתנה כלל שפיר גם לענין חשש בדדמי מטעם צירוף הסימנין כנ"ל משא"כ בהה"א דע"ע אינו מועיל כלל לענין החשש שינוי ובזה פשיטא דהסי' אינו מועיל כנ"ל ומאחר דחיישינן לשינוי הרי אין ניקח ראי' כלל מהסימן ושוב דאין הסימנים מכוונים פשיטא דלא מהני גם לנגד החשש בדדמי וכנ"ל וא"כ מה בכך דהג"י לקולא הרי לפ"ז יש חשש בדדמי על גוף הטביעה דשמא לא נטבע בעלה כלל ונכון היטב בעזה"י :

גם יש לתרץ עוד קושיית הנב"י הנ"ל מהא דספק ג"י להקל דבלא"ה ק"ל לכאורה אף לדעת המחמירן בסג"י דס"ל דהא דאין מעידן אחג"י מחשש שינוי הוא חשש מדאורייתא עיי' ת"ר ז"ל מ"מ קשה מדגלת אם מיירי ברעה הטביעה או נודע שבעלה נטבע ושוב עכ"פ אין כאן רק חשש דמים שאל"ס דהוא רק מדרבנן לכ"ע וא"כ מאי מקשה איכהו כמאן עביד הא בזה דהוא רק מדרבנן לכ"ע אזלינן בספיקא להקל כמו בכל סנד"ר לזה י"ל כיון דפשטות הסוגיא משמע דהי' רק עד אחד דהיינו כשושבין וכ"מ כ"ד ראשונים ז"ל והרי שי' התוס' ורוב הראשונים זלה"ה דנאמנות ע"א באשה הוא רק מדרבנן ולזה הי' אפשר לומר דל"ד כ"ד לספיקא דרבנן בכ"מ דמה"ת שרי בוודאי משא"כ בזה דמה"ת בלא"ה אסורה להשיא רק דרבנן האמינוהו משום תק"ע הם אמרו והם אמרו במאל"ס דבלא"ה חששו שמא ילא ויקלקל בעלה שוב חזר הדין לספיקא דאורייתא כנ"ל ובזה הי' נ"ל דיש לדחות ג"כ מה שראיתי בקיזה תשובת האחרונים להוכיח דסימן אמלע דקיי"ל דהוא רק מדרבנן דגם באיסור מדרבנן לא מהני וראייתו ממ"ש התוס' בעובדא ד"ב ת"א דבענין סימנים מובהקים דווקא ולא סגי בכי' אמלע אף שהוא רק משאל"ס מדרבנן ולפמ"ש

אין ראי' דשם ג"כ כל השביעה הוא רק עפ"י ע"א אין לדון להקל מכח ס' מדרבנן כנ"ל וכזו הסברא י"ל עוד כמה קושיית בסוגיות כנ"ל וממילא דמתורץ ג"כ קושיית הנב"י דהא דסג"י להקל טעמם דס"ל דהוא ספק בדרבנן ולהנ"ל י"ל דהוא דווקא כשיש שני עדים משא"כ בע"א לפי הנ"ל :

ולבאורה הי' נ"ל ראי' לסברא הנ"ל דכעין זה מבואר בר"ן גיטן פ' הזורק דע"ח במש"ש ביטוב דעת הרמב"ם ז"ל דס"ל בהיא יכולה לשמרו ולא הוא דפסול הגע מה"ת משום דס"ל הא דיוכל לשמרו דס"ל לר"י שם דמגורשת לאו מדינא וודאי רק מחמת התקנתא הלכך אע"ג דשמואל מודה לר"י כיון דעקר לה לתקנתא דמתניתין לחומרא הדר דינא לדוכתא דביכולה לשמרו אינה מגורשה גמורה מדאורייתא עכ"ל ועפ"ה וכן י"ל לכאורה גם בכ"ד דנאמנות ע"א רק מלד התקנה ובמים שאל"ס דמחמירן שלא תנשא לכתחילה הדר דינא למה"ת), אך דבאמת הוא יסוד נופל מגמרא מפורשת ביבמות קכ"א סע"ב בעובדא דההוא דהי' שם ג"כ רק ע"א על הטביעה ואמרינן דבדעבד אם נשאת ל"ת לדין מים שאל"ס כ"ב עדים ול"ל דל"ד כ"ד לדברי הר"ן הנ"ל דשם הכל בענין אחד משא"כ בכ"ד דהוא ב' ענינים ותרי מילי דענין התקנה לקולא הוא בענין הנאמנות דע"א וענין התקנה לחומרא הוא מפאת מים שאל"ס דחיישינן שמא ניצול ועכ"פ כיון דמה"ת ל"פ לזה חששו ז"ל רק לכתחילה ובדעבד ל"ת גם בפ"א כנ"ל וז"פ לברור (ובדרך פילפול קצת הי' אפ"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל כמ"ש המחברים לדעתו דס"ל נאמנות ע"א בעגונה מה"ת דלשיטתו בהא דקרוב לה בהזורק הנ"ל כמ"ש הר"ן ז"ל לדעתו כנ"ל דלפ"ז בהא דעבע חשא נ"ל דנאמנות ע"א מה"ת ואין להאריך דהעיקר נראה לחלק בזה כנ"ל) באופן דל"ל ביטוב קושיית הנב"י הנ"ל כמ"ש ביטוב ה"א הנ"ל, ואח"ז מלאתי בעזה"י הסברא הנ"ל די"ל הא דע"ע בצירוף סימנין מהני הוא לנגד החשש דבדדמי ולא לענין חשש שינוי הגוף כנ"ל בשו"ת רע"ק איגר זצ"ל סי' ק"ז שילא מקרוב לאור בשם גדול א' :

ואמנם אף כי הדברים הנ"ל נכוחים עדיין אינו מספיק באמת למה שהוכיח הנ"ב שם בלא"ה מפשטות דברי הגמרא אף לדעת המחמירן בספק ג"י דע"כ דמיירי בלא ראה הטביעה מדקאמר הגמרא ואנסבה בתר תמשין יומין דמספר זה מאי עבידתא דהא אם אתה דן דהנמלא זה הוא הנטבע מתחילה הרי ממילא ידענו דבעלה הוא והסברא לומר דבאמת המספר מכיון מחמת כי איש אחר ראה שנטבע זה האיש שהועלה מהמים לפנינו עתה מחמת כי יש לו סימן מובהק בו רק שא"י לו מי הוא וע"ע דשושבין שזה בעלה וע"כ נ"ל לפ"ז דהשושבין לא ראה הטביעה והפ"ה בעי לאלתר. אך דבאמת לענ"ד אהדרינן לעיינין משמיא דדברי רבינו הטור ז"ל הם פשוטין וברורין ולק"מ מהגמרא הנ"ל דהנה לכאורה בלא"ה תמוהין דבריו מאוד דז"ל הטור אין מעידן אא"כ ראה אותו תוך ג"י בד"א ביבשה אבל במים אם אין בו מכה מעידן כו' ושוב כתב דביבשה אם אינו חבול כלל בפניו מעידן אפילו אחר כמה ימים ע"י ט"ע של גופו וצורתו עכ"ל והנה מ"ש דביבשה אם אינו חבול כלל בפניו כו' הוא כשיטת הר"ת ז"ל המובא בתוס' והרא"ש ז"ל בדק"ך לפ"ז ע"כ מ"ש מתחילה דא"מ כו' תוך ג"י עכל"ל דיש נכה מיירי וא"כ תמו' מ"ש בד"א ביבשה כו' דלהנ"ל אין חילוק כלל בין מים ליבשה לזה נ"ל דס"ל להטור כמ"ש במרדכי שם בפרקין דלר"ת ז"ל ההוא דדגלת מיירי באין גופו שלם והפ"ה ליכא מכה קרי לי' הש"ס בזה והיכני להעתיק דברי המרדכי אהגר שמביא דברי הר"ת הנ"ל כתב עלה וז"ל. וא"ת א"כ מאי פריך הגמרא א"א לחומרא פליג איכהו דעביד כמאן הא התם מיירי שכל הפרלוף קיים וי"ל דקים לי' לתלמודא דבהכי הווי עובדא שלא הי' אלא פ"פ עם החוטם וקשה לר"י

דהא"ל איכא מכה ומאי קאמר ה"ט היכא דאיכא מכה והא בהאי עובדא ג"כ איכא מכה וי"ל דהא דמיא דוחה מקום מכה הייט במקום שנחתכו רגליו אבל פרצוף אינו מתקלקלת במים אע"ג דאיכא מכה עכ"ל המרדכי ז"ל ולפ"ז עולים דברי הטור ז"ל שפיר דבתחילת דבריו אין מעידין אלא בתוך ג"י מיירי שפיר באין גופו שלם דליכא אלא פ"פ עם החוטם כעובדא דדגלת ממש ואפ"ה לא הוי מכה לומר דמיא מרזי כדברי המרדכי הנ"ל, ובזה א"ש החילוק בין יבשה למים ממש כדברי הגמרא בזה ולק"מ. והנה ראיתי בב"ש סכ"ו ס"ק פ"א שעמד ג"כ על לשון הטור הנ"ל וכתב ג"כ לתרץ בשם תשובת מהרשב"ם ז"ל כדברי המרדכי הנ"ל דלא אמרינן מיא מרזי מכה אלא בגופו ולא בפניו אלא שאח"כ כתב דלא משמע כן בדברי הפוסקים ושוב הביא שם בשם הדרישה ב"ח וע"ז זלה"ה לחלק להיפך דהשמכה בגופו לא אמרינן דמיא מרזי מכה עכ"פ יהי' איך שיהי' בזה הרי מבואר להדיא דמש"ל שאין גופו שלם ואפ"ה לא מרזי מכה ומוכרח הוא בדברי הטור מני' ובי' כנ"ל וא"כ פשוט די"ל דעובדא דדגלת מיירי בהכי ובפרט שבמרדכי מבואר כן להדיא כנ"ל וכ"ה בתשובת ב"י הובא בק"ע סי' ר"ו כתב שם דר"ת ז"ל מוקי להא דדגלת באין גופו שלם ונמשך הכל לשיטת ר"ת ז"ל דס"ל ביבשה מעידין אף לאחר ג"י ובפשטות הדברים נראין לר"ת ז"ל דאשתהי בהועלה ממים וביבשה אחר ג"י ענין שינוי אחת הם ולכך לשיטת ר"ת ז"ל דאחג"י מועיל ט"ע בגופו שלם י"ל ג"כ כך לענין אשתהי הנ"ל, ולזה נ"ל דהם מיירי הכל באין גופו שלם ואפ"ה לא מרזי מכה כגוונא הנ"ל, ומעתה תפילה דמסולק תמיהת הנב"י הנ"ל דהכא דדגלת ע"כ בלא ראה הטביעה ואפ"ה בעי לאלתר ולהנ"ל ל"ק כלל דלהכי בעי שם לאלתר דאין גופו שלם מיירי כנ"ל ודברי הטור הנ"ל וודאי דמתפרשין כמ"ש כי דבריו ז"ל בכ"ז נובעין מהגמ' דדגלת הנ"ל ולשיטת הר"ת ז"ל דמיירי ג"כ כנ"ל, ובאמת אידום בעיני על הב"ש ז"ל בסכ"ח טרח לפרש לדברי הרא"ש וטור זלה"ה דבלא ראה הטביעה נ"ל לאלתר דהא דדגלת מתוקם ע"כ בראה הטביעה וע"כ דמיירי בשים סימנין וצ"ע דלמה איכפל וטרח מר שמוחל לאוקמא בגוונא רחוקא דלפמ"ש הר"ב ז"ל בעצמו בסכ"ו הנ"ל בביאור דברי הטור דמצויר לפי דבריו דאין גופו שלם ואפ"ה לא מרזי מכה א"כ פשוט דהש"ס ג"כ מתוקם בהכי בלא"ר הטביעה רק באין גופו שלם והרי מהגמ' ע דדגלת נובעים דברי הטור הנ"ל כנ"ל וצ"ע לענ"ד דברי הב"ש בזה והנה לענין הציור אין גופו שלם וליכא מכה כבר הבאתי בזה דברי המרדכי ודברי הב"ש ז"ל בזה ואוסיף עוד דהפשוט משכחת לי' באכלו כוורי לאח"מ דבזה כ"ע מודו דל"ש מרזי מכה כמ"ש הח"מ והב"ש שם וד"ז מוכרח בדברי התוס' והרא"ש זלה"ה דהנה בדקע"ו ע"ב תד"ה וקאמרי סימנין. אבל ע"י ט"ע אין להאמינם דאמרי בדדמי כו' אבל מה שפירש בקונטרס דמים משנים פנים אינו נראה דמיא נמי היכא דליכא מכה כו' עכ"ל ותיכף בדיבור שאח"ז ד"ה וקאמרי כתבו פי' ר"ח ט' ותימא היאך משיאין הפי ב"א ע"י ט"ע שמא בשתנה צורת הפנים דאכלו כוורי כו' ולכאורה יפלא הדבר כיון שכתבו די"ל דהגמרא הנ"ל מיירי דאכלי כוורי א"כ מה זה שהפליגו לדחות פרש"י בדיבור הקודם מטעם דליכא מכה ול"ש מרזי והא לדבריהם בעצמם מיירי דאכלי' כוורי וה"ז נראה לכאורה כסתירה בדבריהם ז"ל בב' דבורים הסמוכים זא"ז אלא וודאי נ"ל דאכלי כוורי ל"ש מרזי כדברי האחרונים הנ"ל ומעתה י"ל פשוט הא דדגלת באכלי כוורי מיירי וכנ"ל ועיין בק"ע סי' הנ"ל שכתב דר"ת ז"ל מוקי להא דדגלת באין גופו שלם כנ"ל אבל מה שמחלק בין פנים לגוף כדברי המרדכי הנ"ל לא מצינו קולא זו בשום פוסק והיינו די"ל כנ"ל דמיירי באכלי כוורי וכן נראה ג"כ בדברי הרא"ש ז"ל דלר"ת ז"ל האי דדגלת ג"כ באכלי' כוורי כדברי הגמ' בדקע"ו הנ"ל בעובדא דב' ת"ח שטבעו והשיא רבי לנשותיהן דמוקי לה התוס' ז"ל ג"כ באכלי' כוורי כנ"ל, הנה הארכתי בזה יען ראיתי כמה גדולי האחרונים זלה"ה ובפרט בשו"ת נוב"י סי' הנ"ל הפליגו בתימה כו' והשגה ע"ד הטור הנ"ל מהגמרא דדגלת כנ"ל עד שדחו מהלכה ולענ"ד הלכה זו נאה לאומרן דמלבד האמור למעלה דל"ק כלל מגמרא הנ"ל הראנו עוד פנים מסבירות הס"ל בהיות דלשיטת הר"ת ז"ל דמסכימים הפוסקים וכ"ה בהש"ע דלדעתם ז"ל דאחר ג"י מהני ט"ע בגופו שלם א"כ מצד הסברא הפשוטה נותנת דגם לענין אשתהי יועיל כיון דל"ש שם שינוי כלל לפי שיטתן זלה"ה לענין ט"ע בגופו שלם כנ"ל והראי' לזה מדברי המרדכי הנ"ל דמוקי בע"כ לשי' הר"ת ז"ל הא דדגלת באין גופו שלם דייקא וגם בתשובת הב"י הנ"ל יחסו לר"ת ז"ל בעצמו שר"ת ז"ל בעצמו פי' הא דדגלת באין גופו שלם הרי דבגוף שלם מועיל הט"פ גם באישתהי מלבד תשובת הר"ן ז"ל לא"ס לכן. ולהכי גם רבינו הטור ז"ל שנמשך בדינו בזה הכל לשיטת הר"ת להרא"ש זלה"ה בכ"ז כנ"ל וכמש"ל דגם מד' התוס' והרא"ש בעובדא דב' ת"ח נראה לכאורה ג"כ דלא כתשו' הר"ן הנ"ל. ולכן שפיר ס"ל דבלא ראה הטביעה וגופו שלם לא בעי מיד ודווקא בראה הטביעה לא מהני גופו שלם מטעם חשש בדדמי אבל חשש שינוי ל"ש בזה וכמו שמפורש דברי ר"ת ז"ל בתוס' שלפנינו במס' דק"ך ובהרא"ש ז"ל ג"כ לענין אחר ג"י וכנ"ל באופן דדברי הטור ז"ל מתפרשין כדת וכהלכה, והילכתא רבתי היא לתקנת עגונות ואור ישראל יאירנו משגיאות כו' א"ד ידידם הבעה"ח הצעיר איסר יהודה בהרב מר"ן שי' מבריסק:

סימן מא

בדבר מה שכתב בשו"ת נב"י חלק אהע"ז סי' ל"ב להוכיח להלכה דגם בוודאי אחר ג"י מועיל ט"ע בצירוף סימנין אמצעים בגופו או בצירוף הבגדים וראי' לזה מלשון המשנה דיבמות קכ"א דקתני אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכליו ואח"ז תני אין מעידין אלא עד ג"י ולמה לא כלל להו כלופים וליתני א"מ אלא על פ"פ עם החוטם וא"מ אלא עד ג"י אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכליו אעכצ"ל דבאמת בסימנין מהני גם לאחר ג"י וע"ש שכ"כ גם בתשובת עה"ג ומה שדחה בזה העה"ג כתב בנב"י שם לחזק הראי' הנ"ל. ולענ"ד אף לפי הוכחתם עדיין אינו הכרח רק בהא דג"י דמהני בצירוף הסימנין לפמ"ש הרשב"א ז"ל וסייעתו המחמירין בהא דג"י וס"ל מלשון המשנה א"מ אלא עד ג"י דמשמע וודאי תוך ג"י צריך וא"כ י"ל דלהכי לא כלל ותני לי' כנ"ל משום דבהנ"י מהני בצירוף סימנין אבל לא בוודאי אחג"י וכמדומני שבנב"י עצמו בתשובה אחת כ"כ ותמיהני קצת ע"ד הנב"י הנ"ל דמוסב שם דבריו לשי' הרשב"א וסייעתו זלה"ה כנ"ל אלא נחית למ"ש:

ואולם דבעיקר הוכחת הנב"י והגאונים הנ"ל אמינא פרפרת אחת בס"ד דהנה המעיין בתלמוד ירושלמי במשנה הנ"ל יראה שינוי הנוסח בלשון המשנה הנ"ל בדברים רבים, וז"ל המשנה שבנוסח הירושלמי שלפנינו אין מעידין אל על פ"פ עם החוטם אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכליו אין מעידין אלא עד ג"י אפילו מגליד ולגוב וחי' אוכלת בו אין מעידין אלא עד שתצא נפשו ריב"ב אומר ט' [כ"ה בירושלמי ד"א וד"ו] ובוודאי ראוי לשום לב על שינוי הנ"ל דבגמרא דילן נקט הך בבא דאין מעידין אלא עד שת"נ באמצע והך דאין מעידין עד ג"י בסוף ובירושלמי נקט להיפך כנ"ל וביותר יפלא על סידור לשון הירושלמי בזה דלפ"ז נ"ל בהא דריב"ב דפליג אהדלעיל קאי ולמה שינה הסדר ממשנתינו ויהיו שפיר הפלוגתא דריב"ב מעניינו ועל מכונו ואמנם לייסב ענין השנויים הנ"ל נ"ל עד"ז דהנה בלא"ה בלשון הירושלמי הנ"ל דקתני בהך בבא

דה"ש עד שת"כ דבגמרא דילן מקשי' כסדר ה"מ אלא עד שת"כ אפילו ראוהו מגליד ולבסוף כו' ואמנם בירושלמי הנ"ל מספק ותני בהך בבא גופא ונקט בזה"ל אפילו מגליד ולבסוף כו' ה"מ אלא עד שת"כ מבואר פירושו דהך אפילו מגליד נמשך לאחריו דר"ל אפילו מגליד ולבסוף אין מעידין עשת"כ לפ"ז י"ל ג"כ וודאי בהא דאעפ"י שיש סימנין כו' דנקט בסוף בבא דרישא דה"מ אלא על פ"פ עם החוטם אעפ"י שיש סימנין בגו"כ נמשך לבבא שלאחריו ג"כ ור"ל אעפ"י שיש סימנין בגו"כ ה"מ אלא עד ג"י וכנ"ל ועכ"פ ליתא להוכחת הנב"י ועה"ג הנ"ל לפי נוסחת הירושלמי הנ"ל ומעתה י"ל דנוסחא במשניות דגמ' דילן והירושלמי כ"א לשיטתו אזיל, דהנה בסוגיא דילן מוכיח ממשנתינו דסימנין מדרבנן ולתי' אב"ע כליו דחיישינן לשאלה אבל בירושלמי מבואר בסימנין שוין להשתנות לאה"נ הרי לשיטת ירושלמי אין שום מעלה כלל בהסימנין [וגם לענין כליו צ"ל דס"ל כהדא תי' דבגמ' בחוורי וסומקי דהוא הי' גרועים מדלא מזכיר כלל לדקדק מענין סימני כליו עכל"ל כנ"ל] וא"כ ממילא דגם בספק ג"י לא מהני צירוף הסימנין הנ"ל וא"ש דבדיוק נקט הלשון כנ"ל משא"כ הש"ס דילן לשיטתו [כפי תירץ הגמ' הנ"ל] דעכ"פ יש מעלה בסימנין ואף בסי' כליו דחוששין לשאלה כבר כתבו תוס' גיטין דכ"ח וביבמות שם דלענין ממון ל"ח לשאלה ועכ"פ מעלה יש בהסי'. וכפי הנראה דסוגיא דילן נקט לעיקר כתירץ הנ"ל דלא כתי' ואב"ע כו' לשיטת כמה ראשונים זלה"ה ולפ"ז שפיר י"ל כסברת הנב"י ועה"ג הנ"ל ובפרט לפמ"ש לענין הנ"ל די"ל שפיר דמהני בצירוף הסימנין כנ"ל בדרך פילפול קצת :

ויותר נ"ל בקיצור לדחות הוכחות הגאונים הנ"ל גם לפי סוגיא דילן די"ל בפשוט לפמ"ש בשם עה"ג לדחות דלא הוי ידענו דקתני ג"כ אלפני פניו הך דסימנין בגופו כו' על פ"פ וחוטם ודייק בנב"י שם דאכתי הנ"ל תחילה הבבא דאין מעידין אלא עד ג"י ואח"ז תיכף הבבא דה"מ אלא על פ"פ עם החוטם אעפ"י שיש סימנין כו' דלפ"ז שפיר י"ל דאעפ"י שיש סימנין קאי על כל הנ"ל כו' ע"ש ולענ"ד י"ל זה בפשוט דהמשנה רוצה לסדר מתחילה השתא דינים מה שאליבא דכ"ע ופלוגתא דריב"ב בסוף המשנה וד"ז רגיל בכמה מקומות בהש"ס ולזה לא מיתני לי' כנ"ל דא"כ הי' נ"ל דריב"ב חולק בדין ג"י קאי אדלעיל ולא נמשך לענינו כפי סדורו וז"פ לדעתי. אלא דמלשון המשנה דנוסח ירושלמי הנ"ל דנ"ל גם עתה דריב"ב אדלעיל קאי כנ"ל והיו מקום לפ"ז להוכחת הנב"י הנ"ל, ואולם לפמ"ש דבירושלמי א"ש בלא"ה די"ל הא דאעפ"י שיש סימנין כו' נמשך ג"כ לאחריו להא דאין מעידין אלא עד ג"י כמו לענין הלשון דאפילו מגליד ולבסוף כו' דנמשך להא דאין מעידין עד שת"כ שמנאה אח"ז וכנ"ל וממילא דמיושב לפ"ז ג"כ ענין השנוים הנ"ל בפשטות ודו"ק :

ואולם לדינא נ"ל בזה בלא"ה מצד הסברא יש לדון דבהג"י עכ"פ מועיל סימנין אמצעים שהרי לכמה ראשונים זלה"ה דסד"א וסוגיית ירושלמי מסייע לזה כמ"ש במ"א וגם לצד הספק הי' דרבנן י"ל ג"כ במקום ס' עכ"פ מהני, ובפרט לענין סי' מובהק או ע"ע דכליו לפמ"ש התוס' דחשש שאלה רק לענין איסורא דיש להקל בעגונה עכ"פ בהג"י ובמ"א אי"ה יבואר עוד מזה :

סימן מב

בענין היתר עגונות שנשרפה ר"ל פ"ק בריסק אשר כתבתי בין דפסחא לעצרתא שנת תר"ז לפ"ק :

וזאת ליהודה ויאמר יען זה ירח ימים ויותר אשר גבר ד' חסדו עלי אחרי נסייתי ונטליתי ר"ל עד כמעט שאפסתי ח"ו מהחיים ועזרני השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו [ובזכות אבותי הקדושים] להחייתני כהיום הזה. אמרתי אני עם לבבי הואיל ואתרחיש לי ניסא איזיל ואתקן מילתא בעירינו יצ"ו לעיין נא בבריותא דהני נשין העגונות מהשרפה העברה ר"ל שנשרפו בעליהן זלל"הה לא נשארה גוויתיהן זולת עצמותיהן הקדושים. והי' נשותיהן כאלמנות מבקשות להנשא כו' ואף כי קשה עלי כעת אשר עדיין לא שבתי להיתני ואני בעניי שואל ומבקש מהשי"ת על להבא כאשר גמל חסדו עמדי ונתן לי החיים כן יוסיף השי"ת חסדו עמדי שיהי' חיים של טובה להוסיף בי אומץ כח לעבודתו ית"ש ותורתו הקדושה אכי"ר. התחלה ראיתי לעיין ע"ד העגונה העלובה מ' רייזל מפינסק אשר לבעלה המנוח לא נמצא שום סימן רק שיש בידה הכתב גב"ע אשר העיד ר' מרדכי ליב מפה לפני בצירוף הבד"ל. ולכאורה הענין חמור כי הגב"ע הנ"ל לית בי' ממשא לכאורה. שר"מ ליב הנ"ל הה דברו אשר עוד טרם נכנסו לבית שער החיצון של החניות דפה הזר רמ"ל הנז לאחוריו ולא ראה שוב ולא ידע מאומה מה נעשה מבעלה הנ"ל ושפיר י"ל כי אזל לעלמא כמבואר בהש"ס ופוסקים בזה ואף שיתכן שיבוררו עוד ע"י העד רמ"ל הנז כאשר נחזור לשאול את פיו ויגיד שהוא בעצמו הי' במקום הסכנה ר"ל שכבר תפסו העשן הגדולה [מלבד דיש לעיין בענין חוזר ומגיד] באופן דלפ"ז ענין הבריחה והצלה שיצא העד עכ"פ הי' בדרך נסיי הא בזה חששו רז"ל בהא דעשינו עלינו את הבית לומר כ"ה דלדידך אתרחיש ניסא כו' וכמש"ש ברש"י ד"ה ש"ה כו' ואי משום עשן כ"ה דלדידך כו' גם מהענין העצמות דנמצא סמוך לפתח החנות ממש ג"כ פשוט לכאורה דאין ראי' כלל להתיר דמאן מפיס שהן של בעלה ודבר זה נודע ומפורסם בהש"ס והפוסקים בעובדא דב' ת"ח ובהא דדגלת וכן בכ"מ שמעידין על הרוג דצריכין להכירו בט"ע גמור [באופן המועיל] או בס"מ אפס זולתו דחיישינן דילמא איניש אחרינא הוא. ובכה"ג הרי נחסר כל אלה.

ואולם למען כי שקדו רז"ל לתק"ע מצאתי חובה לעצמי להעמיק קצת עיוני בזה כפי השגת ידי ד' הטה ושכלי הדלה והשי"ת יהי' בעוזרי של אשגה ח"ו בדבר הלכה וידריכני בנתיב האמת כי בו חפצתי :

ביבמות קט"ו א'. ההוא גברא דבשילאי הילולא כו' סבר רחב"א כו' וברב אלפסי והרא"ש זלה"ה הגירסא א"ל רחב"א כו' ולענין הלכה נפל מבוכה בדברי הפוסקים הראשונים זלה"ה כי הנמק"י כתב דלפי הגירסא שלפנינו נראה לפסוק כרבא אבל מהאלפסי נראה שפוסק כרחב"א לחומרא ושכן דעת רוב הראשונים זלה"ה עכ"ל וראיתי בתשובת הב"ח ז"ל [סי' כ"ה] כי מביא כמה פוסקים ובעל האגודה מכללם שפסקו כרבא וגם בדעת הרי"ף ז"ל האריך הב"ח לצדד דדעתו להלכה ג"כ כרבא יעו"ש. ואולם רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל בחבורו הטהור מדינא דגמרא הנ"ל והדבר יפלא אשר זה דרכו בקודש בל להעלים מדבר המפורש בתלמוד יהי' איך שיהי', הלכה בזה אם כרחב"א או כרבא.

ואשר אחזה בישובו כפי הנלע"ד כעת. דהנה בגמ' שם לעיל מני' דבעי למפשט האבעי' דהחזיקה היא מלחמה כו' מהא דעשינו עלינו הבית דא"ל כ"ה דלדידך אתרחיש ניסא כו' ושוב רצה הגמרא למפשט מהא דנפלו עלינו עו"ג כו' דנאמנת ודחי ש"ה דאמרה כלי זיינה עלי' ועיין רש"י ד"ה התם כדרך אידי כו' כלומר כיון דמלחמה קטנה היא כו' נטלה לי' והזיא עד דמים כו' וז"ל הרמב"ם ז"ל בפי"ב מה"ג בדין דנפלו עלינו עו"ג כו' כתב בזה"ל נאמנת שאין דרכן להרוג את הנשים שנאמר הנשים שלל היא כך נראה הוא עכ"ל [ונגרר אחריו בזה"ל גם מרן ז"ל בהש"ע סימן י"ז סעי' כ"ד] ולכאורה יפלא בעיני על זה הלשון דמשמע שפת יתר הוא לכאורה דממנ"פ אם ס"ל בפירוש הסוגיא כפירש"י ז"ל הרי

הכ"ל הי"ל נומר מתמת שאין דרכן להרג את השפים חזיא לי' עד דמית כנ"ל ואם כוונתו בזה דס"ל דלהכי נאמנת בזה מחמת דל"ש בזה הסברא שהמליאו רז"ל גבי עשינו עליו בית כ"ה דלדידך אתרחיש ניסא כו' מחמת דאשה כ"ז עלי' ולהכי נאמנת וכאשר פשט לשונו ז"ל מורה כך ג"כ קשה טובא דמה בכך עכ"פ כל ימלט הדבר מהספק אבעי' דלעיל בהחזיקה מלחמה ועכ"פ מהראוי דלכתחילה לא תנשא כדעתו ז"ל שם בענין האבעי' הנ"ל ועכל"ל בהכרח כסברת רש"י ז"ל דבזה דמלחמה קטנה ל"ש בדדמי כו' כנ"ל וא"כ הדק"ל דהלשון הנ"ל ממש כשפ"י ומעט בלתי מובן כנ"ל. והנלע"ד בזה כעת די"ל דס"ל לרבינו ז"ל דוודאי בגוף הסברא שהמליאו רז"ל לחשוש כ"ש דלדידך אתרחיש ניסא כו' בפשוט יש להבין מאי ראי' זה הא קיי"לן דאין מזכירין מעשה ניסים ולא מבעי' שלא לקחו רז"ל ראי' בזה מהדורות אשר לפניהם כמו בנפל לכבשן דלא אמרינן שמא נעשה לו נס כחמ"ע [ודלא כהירושלמי בזה] אף גם מדבר נשיי שקרה בזמנם לא תפשו רז"ל לראי' בענינים כאלה ומשנה ערוכה היא בנפל למים שיל"ם דאר"מ מעשה באחד כו' והשיטו לו בזה דאין מזכירין מע"נ כנ"ל. ולזה ס"ל דכוונת הגמרא הנ"ל רק בדרך שלילה ובאמת הכוונה להיפך ממש והיינו דבאמת אמרינן דהיא משקרת בוודאי וכפשטא דלישנא דברייתא דקתני דאינה נאמנת מטעם דאנן אמרינן דלא יתכן שניצולה מאחר דבסתמא אין תולין בניסא כנ"ל רק דנקטו רז"ל בלשונם ז"ל כ"ש דלדידך כו' להסביר כדברים לפי דבריה והגדתה בעצמה דהיא ניצולה בדרך נס אף אנו נאמר לה כ"ש דלדידך כו' דהכר יש באפשרי שגם לו הוזמן נס הצלה אבל אמרינן דהיא משקרת לגמרי שאין תולין בנס כלל. ומדוקדק לפ"ז הלשון דאמרינן לה כו' דייקא כנ"ל:

ומעתה נוחים לפ"ז דברי הרמב"ם הנ"ל בדין נפלו עלינו ע"ג הנ"ל דס"ל ג"כ כפרש"י ז"ל דאשה כ"ז עלי' ומלחמה קטנה היא לגבה נטרה וחזיא לי' כו' רק שהסביר לנו כיון דבאמת להנ"ל אמרינן דמשקרת ול"א לניסא כלל א"כ אמאי נאמנת לומר שנלולה ואתרמי לה ניסא. לז"כ כיון דאשה כ"ז עלי' כו' ואין דרכן להרג את הטפים שנאמר כאשר שילל היא כו' ור"ל דל"ש בזה הסברא דלעיל כ"ש · דלדידך אתרחש ניסא כו' אף בדרך שלילה כנ"ל · ומעתה נכון ליישב דעת רבינו ז"ל במה שהעלים הדין בהעובדא דגנבי · דהנה בלא"ה יש להבין לפי הגירסא שלפנינו סבר רחב"א כו' שהרי אין אנו רואים שום חזרה בזה. וממנ"פ אם באמת חזר רחב"א מסברתו מדוע לא זכרו הגמרא כנהוג בסוגיים הש"ס בזה וע' בס' הלבא לבעהמ"א ז"ל במדה ד' ובד' הרמב"ן ז"ל שם לזה י"ל לנכון לפמש"ל לפי' הרמב"ם ז"ל די"ל הפירוש בגמ' כ"ה דלדידך אתרחיש ניסא כו' הוא בדרך שלילה ועיקר הסברא דאינה נאמנת דאמרינן דמשקרת בדברי' לגמרי ולא הוי ניסא כלל דאין תולין כלל בניסא בדבר הנעלם מעינינו כנ"ל· וא"כ לפ"ז בהאי עובדא דגנבי ל"ש הסברא הנ"ל שהרי אנו רואים דאיתלי בי' נורא וממנ"פ בהכרח אחד מהם עכ"פ ניצל אף אם אחרינא הוא והרי לניסא ל"ח בכל אופן עולה מה שאנו רואים דלזה אתרחיש ניסא אבל בעלה לפי הנ"ל י"ל כי נשרף הוא בוודאי וקשה לפ"ז איך סבר רחב"א לומר היינו עשינו עליו כו' והרי לפי הסברת המדחה בגמרא דלעיל בהסברא כ"ה דלדידך אתרחיש ניסא כו' לפי הנ"ל חילוק והבדל רב יש בניסה כנ"ל לזה י"ל כפשטא דבאמת סברת רחב"א בהס"א הי' כהס"א דגמרא דלעיל דבעי למימר הטעם גבי עשינו עליו דא"כ מחמת חשש בדדמי [וזה דלא כפרש"י ז"ל ד"ה היינו כו' ופשיטא דאין מזה תפיסה על הרמב"ם ז"ל אם יסבור כדרך הנ"ל בסוגיית הגמרא בזה] והא דלא דחה אותו רבא בפשטות כהמסקנא שלמעלה לפי הנ"ל היינו משום דיש נפ"מ רבתי לדינא שהרי אף אם ל"ש בזה סברת כ"ה דלדידך כו' אכתי נאמר

הדבר עכ"פ בהספק אבעי' בהחזיקה היא מלחמה וכנ"ל ורבא רוצה ביותר לדחות דבריו בכל אופן ונפ"מ לענין דגם לכתחילה תנשא. ומעתה א"ש מה שלא זכרו בגמרא החזרה דרחב"א דממילא נשמע לפי המסקנא שלמעלה לפי הנ"ל כנ"ל, ולפ"ז מתורץ הרמב"ם הנ"ל דלהכי לא הזכיר הדין בזה דלפי הנ"ל ענין מחלוקת דרחב"א בהס"א דרחב"א ורבא בזה דלרחב"א גם בדעבד תלא ולרבא תנשא אף לכתחילה ובאמת י"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל לפי הנ"ל דזה תליא בהאבעי' דלעיל (שהרי הא דחזר רחב"א לא מצא דברי רבא דהא הגמרא קאמר שוב ורחב"א כו' אלא כנ"ל מאחר דל"ש בזה הסברא כ"ה דלדידך כו' ונשאר בזה ג"כ כהאבעי' דלעיל דיש כאן חשש בדדמי דגם בכאן משיא אנו חיין ושבית החזיקה כמלחמה) באופן דהדין בזה להאמת דלכתחילה ל"ת ובדעבד אם ניסת ל"ת [וזה דלא כהר מניכון] וד"ז לא נזכר בפירוש בגמרא אלא דמכללא שמיע לי' כנ"ל, והרי נודע דרכו בקודש שלא לומר דבר שלא שמע מפי רז"ל בפירוש וא"ש ומיושב הכל בעזה"י כנלע"ד כעת בזה ויש נפ"מ לדינא ג"כ בכ"ד כאשר יבואר אי"ה:

ובאמת כי מתחילה חשבתי ליישב דעת הרמב"ם ז"ל הנ"ל בד"א והוא דבגוף המחלוקת של רבא ורחב"א בעובדא הנ"ל פי' נראה דרבא לשיטתו אזיל בעובדא דיצחק מקורטבא שם ע"ב דאביי ס"ל דחיישינן לתרי יצחקי ורבא ס"ל דלא חיישינן ופירש הרי"ף ז"ל דפלוגתייהו אף בשיירות מצויות רק שלא הוחזקו ס"ל לרבא דל"ח והקשו עליו בזה דהסוגיא ביעא דאשתכח בנהרדעא בפ"ב דגיטין ס"ל דבעינן תרתי למעליותא דהיינו אין ש"מ וגם לא הוחזקו וביאר הרמב"ן ז"ל דעתו בהרחבה דס"ל מאחר בידוע לנו שזה יצחק הי' דר בקורטבא ועדים מעידין איך שילא עמהם מקורטבא לאספמיא אף שאינם מכירין אותו אין לנו לחוש שזה יצחק מתושבי קורטבא אזל לעלמא והיצחק שמעידין העדים הוא אחרינא מטעם דקיי"ל בכ"מ הוקה דכאן נמצא וכאן הי' ול"ד לגט דנאבד במקום אחר והא"כ דגם גבי גט אילו הי' נאבד במקום שנכתב דהי' הספר ג"כ מטעם חזקה הנ"ל וע"ש בארוכה בזה, וא"כ לפ"ז גם בכאן דידוע לנו שהי' בעלה מצוי במקום הזה די"ל ג"כ מטעם חזקה דכ"כ וכ"ה בלתי לחוש לאחרינא וא"כ א"ש רבא לשיטתו כנ"ל ורחב"א י"ל דס"ל כאביי בהא דתרי יצחקי הנ"ל ומעתה י"ל דעת הרמב"ם ז"ל מאחר שהכר פסק בה"ג בהא דתרי יצחק כרבא דל"ח ממילא דל"ל לבאר הדין דעובדא דגנבי הנ"ל דממילא נשמע דגם בזה ל"ח לאחרינא כנ"ל [ועיין בב"י סימן י"ז ביאור דעת רבינו הרמב"ם ז"ל בהא דתרי יצחקי וא"כמ"ל] ומזה יהי' ג"כ ראי' לדעת הב"ח ז"ל בתשובה והבאתי לעיל בדעת הרי"ף ז"ל דהלכה כרבא והיינו לפי שיטת הרי"ף ז"ל בעלמו בהא דר' יצחק והסברת הרמב"ן ז"ל לדעתו כנ"ל:

ועפ"ז הי' נלע"ד דמתורץ דיקדוק שלוש בגמרא הנ"ל במה דהווי קפיא לן בהא דקאמר הגמרא והא ידא דשדיא נורא אתלי בי' ואתיילד בי' מומא ומחמת כהופא ערק ואזל לעלמא, והדבר יפלא דמה לנו לורך להאריך בהאמתלא והנ"ע לשבח לחשש דשמא בעלה אזל לעלמא והא בלא"ה חוששין בכ"מ דאין עדים מעידן על בעלה שהרוג אלא במקום שמכירין אותו בע"ע גמור או בס"מ דבלא"ה חוששין שמא הבעל הלך לעלמא אף בלי שום אמתלא כלל וכן בהא דדגלא ובמים שאל"ס וביו"ב וא"ל דבכל הנ"ל מיירי שהבעל הלך למרחקים ואין הוכחה מה שלא בא לביתו מחמת כמה מניעות וסיבות אבר יתכן כי קרהו נס אם הוא חי וכן בדגלא ומים שאל"ס וודאי די"ל דגלי הים שטפוהו למרחק רב וכדומה דו"א דהרי גם במים שיל"ם קיי"ל כ"ז שלא שהה עד שת"ג דחיישינן שמא הלך לעלמא ומבואר הוא דאף דהמקרה הזה בעירו

ובמקומו

ובמקומו ממש, ועיין רש"י ז"ל בדקכ"א ע"א ד"ה ליחוש למחילה של דגים כו' ושמא למחר יצא והלך לו כו':

ועוד ממקומו הוא מוכרע לעיל בגמרא הנ"ל גבי עשינו עלינו בית דקאמר הגמרא ה"ה דלדך אתרחיש ניסא כו' ויש ליישב דהכא הוא בעלה ועכצ"ל דאזל לאלמא אף בלי שום אמתלא כלל ומסתמא דמיירי גם בביתו שהרי הי' הבעל ואשתו שניהם ביחד ואעפ"כ חיישינן דשמא עזבה והלך לו ומטעם זה דחוק טובא בעיני לומר דהגמרא הכא דקאמר האמתלא הנ"ל הוא רק לרווחא דמילתא כאשר רגיל לפעמים בזה בהש"ס דזהו ל"ש במקום אשר במקומו ממש מוכרע להיפך כגוונא דכ"ד דמבואר הסתירה מני' וביה דל"ל האמתלא כלל כנ"ל, באופן דענין אמתלא הנ"ל דקאמר הגמרא הוא כשפת יתר לכאורה, ואמנם עפ"י הנ"ל י"ל כך וודאי באם נאבד הבעל בביתו ובמקומו דהוא השם רחוק שפתאום יעזוב ביתו וכל אשר לו להתנודד למרחקים על לא דבר אלא די"ל דמה בכך דעפ"י רוב כן הדבר אכתי י"ל סמוך מיעוטא לחזקת א"א להיות כפלגא על פלגא וכדקיי"ל במים שאל"ס וכה"ג. ומעתה י"ל בהא דתרי ילאקי דס"ל לאביי דחיישינן לב' ילאקי דלא יחלוק ג"כ על חזקה דהאן נמלא וכ"ה רק דס"ל דחזקת א"א תכריע לנגד החזקה הנ"ל משא"כ הכא דיש רוב הנ"ל בצירוף החזקה דהאן נמלא וכ"ה ג"כ כנ"ל דהשתא הו"ל המיעוט מיעוטא דמיעוטא וכמבואר בתוס' מס' ע"כ דל"ד ובתוס' בכורות ד"ך [דבצירוף החזקה אכתי ה"ל רק מיעוט גמור דאזלינן בתר רוב בכ"מ] לזה צריך הגמרא לומר אמתלא הנ"ל וליתא להרוב הנ"ל וא"ש, ויותר נ"ל בזה אף לדברי הנמק"י דס"ל בהא דילאק מקורעבא כדעת הרמב"ן הנ"ל וגם ס"ל בעובדין דגנני משמעות דבריו כ"ד הראשונים זלה"ה שהביא כרשב"א לחומרא, והרי הם תרתי דסתרי כנ"ל ובע"כ צ"ל לכאורה למ"ש רבינו ירוחם ז"ל בשם הרמ"ה ז"ל הובא בד"מ וב"ש סי' טוב ס"ק ק"ס דמוקי להאי עובדא דגנני כשניכר לנו שהשש ידא אינו משנשרף כו' עיי"ש וא"כ לפ"ז נסתר הנ"ל דל"ש בכאן הסברא דהאן נמלא וכ"ה מחמת הריעותא הנ"ל, מ"מ י"ל דה"ל להגמרא דוודאי היכא דנאבד במקומו ומלאו הרוג אע"ג דיש בזה אומדנא דמוכח טובא דל"ח שמא הלך לעלמא רק דס"ל להגמרא דמכח זה לחודא אין להתיר את אשתו זולת במקום ספק ויש לתת תבלין לזה בכ"ע לשבח א' כי בלא מקום ספק אנחנו מחזיקין שהבעל חי בוודאי וגם דיש לו חזקת חיים די"ל שפיר דאין בכח הוכחת אומדנא הנ"ל להכריע להיפך ממש משא"כ בעובדין דגנני דעכ"פ ענין המיתה היו בוודאי בזה ואזדא לי' החזקת חיים בממנ"פ גם אם אחרינא הוא הרי יש לאחר ג"כ החזקת חיים וכמבואר בב"ש סי' הנ"ל ס"ק פ"ד כה"ג ועכ"פ דנידון הדבר המאורע בספק ובמקום בית הספק יש לומר שפיר דיש בכח הוכחת האומדנא הגדולה הנ"ל להכריע. ב' י"ל דמטעם אומדנא הנ"ל לחוד לא רצו רז"ל לסמוך ע"ז יען הוא דבר המצוי והוה ואם יקרה הדבר כי יאובד הבעל במרחקים וכדומה דבזה וודאי דאין להתירה מטעם שלא בא לביתו כנ"ל ולזה שוו מידותם ז"ל בזה כדרכם בקודש בכ"מ בכיו"ב משא"כ במקום דיש כאן ענין מחודש לפנינו ובוודאי היו ענין מיתה בזה עכ"פ כנ"ל והוא דבר מקרה דמלאו גברא חרוך והבעל הי' ג"כ במקום זה בוודאי שהוא מבוא לבית הספק אם בעלה הוא הנשרף או איש אחר שפיר יש בכח האומדנא הנ"ל לדון להתיר את אשתו ולהחליט דהוא הבעל באמת הנשרף ולזה צריך הגמרא לבוא להאמתלא הנ"ל דמחמת כסופי' ערק לעלמא ונסתרה האומדנא כנ"ל וא"ש:

באופן דעפ"ז לדקו דברי אותו גאון שהובא בתשובת הב"ח (בסע"ב) שדן שם בעובדא דיערסלוב שמצאו השרופים והחשש דילמא אחרינא הוא ודן הגאון הנ"ל מכח אומדנא דמוכח הנ"ל דמה"ת יעזוב הבעל את ביתו ורכושו פתאום ולהיות הוא למושב לו במרחקים בלתי שום סיבה ואמתלא כלל והב"ח ז"ל התפלא עליו בזה והפליגו בדברים דמאי ראי' זו דילמא היו לו שנאה כבושה או שמא הוליכו הלסטים למדינה אחרת כו' ובכ"מ חוששין דילמא אזיל לעלמא כו' ואינה מלא סברא זו כו' ודמי ממש למשאל"ס כו' ע"ש ואני אומר בזה כמארז"ל ת"ח שאומר דבר אין מזניחין ואין מזחיחין אותו כו' דלפי מה שביארנו בס"ד נראין הדברים דבמקום בית הספק דילמא הבעל ודילמא אחרינא ובממנ"פ אין כאן חזקת חיים כנ"ל, כשגם שדבר המאורע קרה בביתו ובמקומו ממש דבכה"ג יש לדון דהוכחת האומדנא הנ"ל בתוקפו ושכן משמעות פשטות דברי הגמרא במה דל"ל האמתלא בזה בעובדין דגנני כנ"ל:

ומה שה"ב הב"ח ז"ל דיש לחוש דשמא היו לו שנאה כבושה כו' לענ"ד הא קיי"ל בש"ס ופוסקים דהאשה נאמנת לומר מת בעלה ובמקום קטטה אינה נאמנת דמחמת שנאה הוא משקרת או אומרת בדדמי הרי דבסתמא לא חיישינן לשנאת הזוג ודוחק לומר דדווקא לגבה דאשה מכח טן דו כו' ועיין רש"י ז"ל בכתובות דכ"ב בד"ה כאומרת ברי לי שמת שאילו הי' חי הי' בא ואף להר"ן ז"ל החולק שם בזה היינו כשהבעל כבר הלך עכ"פ ודנה רק ממה שלא בא לביתו משא"כ כשהוא בביתו ומקומו דאנחנו דנין על תחילת ההליכה דאילו חי הי' לא הי' הולך למרחקים פתאום בלי סיבה ואמתלא כנ"ל ובמקום ספק בלא"ה די"ל דגם הר"ן ז"ל מודה בזה כנ"ל ואין להקשות לפמ"ש דהא דנקט הגמרא בעובדין דגנני האמתלא דמחמת כסופי' כו' בדווקא הוא וכנ"ל מדברי הרשב"א וכ"י זלה"ה בהמשנה דלקמן מעשה בעשיא באחד ששלשלוהו לים כו' והעלו רגלו דדייקו ז"ל מניין אנו יודעים שזה רגלו דילמא אחר הוא והביאו ראי' לזה מעובדין דגברא חרוכא דחיישינן דילמא אחרינא הוא ולפמ"ש הא הכא י"ל מטעם אמתלא הנ"ל בדווקא דזהו לק"מ דבשלמא הכא הא דבענין האמתלא היינו כנ"ל דבלא"ה יש האומדנא דמה"ת יעזוב את ביתו פתאום משא"כ במשנה הנ"ל דנטבע במים דהחשו ז"ל דשמא גלי הים שטפוהו למרחקים או שהוא בעצמו יצא במרחק רב והוא פשוט ומבואר כנ"ל, וכן מורה לשון הרשב"א ז"ל בחדושיו להמעיין שהעתיק לשון הגמרא בעובדין דגברא חרוכא באמתלא הנ"ל ומשמע דבדווקא הוא ואפ"ה מביא שפיר ראי' לענין נטבע הנ"ל דחיישינן לאחרינא גם בלא אמתלא שם כנ"ל:

עוד נ"ל בישוב דיקדוק לשון הגמרא בענין אמתלא הנ"ל עד"ז והוא דחוזר אני על הראשונות במש"ל בקושיא ע"ד הנמק"י ז"ל דסותר א"ע דבהפלוגתא דתרי ילאקי ס"ל להלכה כדעת הרי"ף ז"ל להקל מטעם הסברא דהאן נמלא וכ"ה ובעובדין דגנני ס"ל בדעת הרי"ף ז"ל דהלכה כרשב"א לחומרא, ולמעלה כתבנו בזה דס"ל כהרי"ו בשם הרמ"ה ז"ל בזה דמיירי דניכר לעין דהשש ידא מאחר הוא אך דבאמת מדברי הנמק"י ז"ל בעצמו במעשה דעשיא הנ"ל כתב כדברי הרשב"א ז"ל הנ"ל דמיירי בקשרוהו ברגלו והביא ראי' הנ"ל מעובדין דגברא חרוכא דמוכרח דחיישינן דילמא אחרינא ולפ"ד הרמ"ה ומהרי"ו זלה"ה הנ"ל אין התחלה לראי' הזאת דה"נ דיש ריעותא גדולה המביא לנו לחוש דילמא אחרינא משאת השש יד דנראה לעין דאינו של בעלה משא"כ בסתמא מנ"ל דחיישינן לאחרינא וע"כ דלא ס"ל כמהרי"ו כו' בזה רק כפשטא דהגמרא בזה א"כ לפ"ז הרי סותר משנתו, באופן דהנמק"י ז"ל מדויל ידי' משתלם וכזה קשה ג"כ על הרשב"א ז"ל, דבעובדין דגברא חרוכא משמעות דעתו ז"ל לפסוק כרבה מחמת דיוק לשון הגמרא סבר רשב"א כו' כנ"ל ואמנם בדעת הרי"ף ז"ל החליט ג"כ כהנ"י דפוסק כרשב"א ובסוגיא דתרי ילאקי כ' בדעת הרי"ף כסברת הרמב"ן והנמק"י זלה"ה הנ"ל ובהשגה

ובהאשה במעשה דעשיה הנ"ל שכתב להוכיח דמיירי בקשרו ברגלו ומוכח לי' מעובדין דגברא חרוכא הנ"ל לחוש לאחרינא ע"כ דלא ס"ל כמהרי"ו כו' והרי זה סותר משנתו לפי הנ"ל וד"ז לפ"ג לכאורה כדברי רבותינו הראשונים זללה"ה כנ"ל :

כעת ראיתי לכת"ר (הוא ש"ב הגאון מהרי"מ זצ"ל) בקונטרסו שאלה אלי בזה בשעה הדא (והיא נדפסת כעת בספרו תשובת מהרי"ם סימן כ"ה) שמביא בשם שו"ת נוב"י די"ל דגם הרשב"א ז"ל ס"ל דהשם יד ניכר שמאחר הוא דאל"כ אמרינן שפיר כאן נמלא וכ"ה כנ"ל רק סברת הרשב"א דבמים שאל"ס שהדבר ידוע וברור הוא שכמה ספינות נטבעו בו מכבר ל"ש כ"נ וכ"ה עכ"ד, ולכאורה ראי' גדולה לדברי הנב"י בזה, דאל"כ ישתער לן התמי' והסתירה הנ"ל בדבריהם זלה"ה כנ"ל [והשו"ת נוב"י אין בידי כעת] אך דבאמת לענ"ד א"א לומר כן דנהי דזהו וודאי קושיא קאי דבמים שאל"ס ל"ש הא דכ"נ וכ"ה ועכ"ז א"א לומר דהרשב"א ס"ל כמהרי"ו הנ"ל דהשם יד ניכר דמאחר הוא דבזה וודאי דקשיא טובא על עיקר יסודם של הרשב"א ונמק"י ז"ל דבאו להוכיח החשש לאחרינא משא דגברא חרוכה דדילמא לעולם אין חוששין לאחרינא כלל אף במקום דל"ש כ"נ וכ"ה רק בגברא חרוכא שפיר חיישינן מטעם הריעותא גדולה דפ"י הנ"ל וכנ"ל :

ובשלימא בנידון מש"ל לדון בסברא דדברי רז"ל בענין האמתלא דמחמת כשופי' אזל כו' י"ל דבדיוק דבריהם נאמרים בזה אין סתירה מדברי הראשונים ז"ל הנ"ל כמש"ל דבמים שאל"ס אין מהלוכך, לשום אמתלא כלל בהחשש דאחר הוא (ודמי ממש הנידון דמשאל"ס בלא אמתלא להכא וכיון דחיישינן הכא לאחרינא באמתלא ממילא דיש ראי' למשאל"ס לחוש ג"כ לאחרינא בלי שום אמתלא כלל) משא"כ לענין הריעותא דפ"י לפ"ד מהרי"ו ז"ל והוי דס"ל להאמת דהריעותא דפ"י ל"ל רק בעובדין מחמת הסברא דכ"נ וכ"ה ובמקום דל"ש הסברא דכ"נ וכ"ה בלא"ה חיישינן דילמא אחרינא הוא ואמנם דזהו יתכן להאמת אחרי שידענו דבכ"מ חיישינן דילמא אחרינא ואמנם בדברי הרשב"א והנ"י זללה"ה דהם המתחילים לדבר בזה אשר כל חקירתם בזה אם חיישינן לאחרינא ולקחו יסודם מעובדא דגברא חרוכא כנ"ל ולשיטת מהרי"ו ז"ל הנ"ל הוא יסוד רעוע לגמרי כנ"ל באופן דלענ"ד שהדבר פשוט ומוכרע כמחמכ"ת הגאון נוב"י זצ"ל שדברי הרשב"א ונמק"י משין ומכריעין שלא כדברי מהרי"ו והרמ"ה זלה"ה בזה, (גם בדברי הב"ח ז"ל בתשובה סי' ע"ב הנ"ל שכתב וכולם סוברים כהרמ"ה ז"ל לענ"ד א"א לומר כך בדברי הראשונים זל"ה כנ"ל), ובלא"ה המעיין בלשון הרשב"א ז"ל בתש"ב והראי' בההוא דאיתלי בי' נורא כו' פס ידא דעדית ואפ"ה חיישינן יראה בעליל דלא מפרש כהרמ"ה ז"ל דאל"כ מאי ואפ"ה דקאמר אדרבא מש"ה הוא וכנ"ל ומעתה הדק"ל ענין הסתירה הנ"ל בדברי הרשב"א ונמק"י זללה"ה כנ"ל :

והנלע"ד בזה דהנה בגוף הסברא דכאן נמלא וכ"ה שהמציאו בזה הרמב"ן והרשב"א זל"הה בכאן ויסודם מהא דקיי"ל דכל הטומאות כשעת מציאתן וכמש"ש הרשב"א ז"ל בחדושיו בזה ולכאורה לולי דבריהם הקדושים הי' מקום לדון קצת ולחלק בזה דבאדם דבר הוונה הוה ל"ש כ"כ הסברא הנ"ל וכה"ג מחלק הש"ס להדיא בריש מס' נדה ד"ד ע"ב לענין החזקות טומאה ממקום למקום בהא דתלינן דאדם טהור בא ונטמא ומקשה שם דנימא גם הכא עורב נטלה ומחלק הגמרא אדם דבר הוונה כו' וי"ל דס"ל בזה לענין שעת מציאתן דכל עיקר הסברא מה דאין לנו לומר שנעשה איזה התחדשות והשתנות הענין והוא דוגמת ממש ככל עניני חזקות בחזקה דמעיקרא שג"כ מטעם סברא הזאת וגם גבי אדם שהוא בן דעת שייך

זה כמו בנ"ד למשל אף אם נאמר שזה הבעל הלך לעלמא בכוונה מחמת איזה סיבה שהי' לו בזה עכ"פ זהו בעצם הוא ענין התחדשות ויש לנו לדון בכ"מ שלא נעשה שום ענין התחדשות. ולפ"ז י"ל דאין דין החזקה הנ"ל גבי אדם כנ"ל רק במקום שאין ענין השתנות מסיבת המעשה אשר נתהוה לפנינו כמו בתרי יצחקי הנ"ל כשבאנו לדון שיצחק זה אזל לעלמא וזה שהעדים מעידין הוא אחר וי"ל דסיבת הלוכו הי' לאיזה כוונה אשר נעלם מאתנו ואינו כלל מחמת סיבת המעשה שנתהוה לפנינו - והו"ז בעצמותו ענין מחודש . וזה לא אמרינן כנ"ל משא"כ בהעובדין דגברא חרוכא הנ"ל שאנו דנין סיבת הלוכו ובריחתו של הבעל וכן סיבת ביאתו הנה של האיש האחר הכל מכח המעשה הספק בעצמותו וענין המאורע שנתהוה לפנינו ואין ענינו מחודש כ"כ ופשיטא דלא עדיף החזקה דכ"נ וכ"ה הנ"ל מכח חזקה דמעיקרא שהוא יסוד מוסד לכל החזקות דילפינן מנה דקיי"ל ג"כ במקום דהחזקה רגיל להשתנות דלא אמרינן כמבואר ביו"ד סי' ר"א בהא דמקוה הרגיל לחסר ובשוגי' דקדושין ד"פ וכן קיי"ל במקום שיש רעותא בהחזקה דקליטא טובא החזקה למסמך עלה וגם הכא הא הריעותא בגוף החזקה די"ל דנעשה השתנות מכח המעשה המאורע הזה בעצמותו וא"ש ומדויק מאוד לשון הגמרא בהא דקאמר, דילמא איניש אחרינא אתי לאגלוי' הנ"ל וכן הא דמחמת כשופא ערק לעלמא . ע"ד הנ"ל כי ממעשה הזאת בעצם אנו דנין על מקום הספק הנ"ל שהרגילות להשתנות בזה מחמת הסיבות ענין המאורע ואין כאן ענין מחודש לגמרי . באופן דנסתר בזה החזקה דכ"נ וכ"ה הנ"ל וא"ש היטב ומדויק לשון רז"ל הטהור ונכון בעז"ה בסברא וממילא דעולים יפה לפ"ז גם דברי רבותינו הראשונים זלה"ה הנ"ל ולק"מ בעז"ה .

באופן דלהנ"ל לשיטת הרמב"ן והרשב"א והנמק"י זלה"ה בהא דל"ח גבי תרי יצחק מטעם כ"נ וכ"ה אין הכרח לנו לפרש הא דהם ידא דמיירי דיש ריעותא כמהרי"ו ז"ל ואדרבא נקטינן כפשטות דברי הרשב"א והנ"י בעובדא דעשיא הנ"ל כנ"ל ועכצ"ל לדעתם ז"ל דבהא דגברא חרוכא בלא"ה ל"ש החזקה דכ"נ וכ"ה וכנ"ל ואולם גם דברי רבינו ירוחם והרמ"ה ז"ל נכונים ונאמנו הדברים כי יש להם מקום בהרא"ש ז"ל [וביותר מבואר להמעיין בדברי מהרי"ו המובא בד"מ הנ"ל אשר עשה לו ציון ע"ד הרא"ש ז"ל] דהנה הרא"ש ז"ל בגיטין דכ"ז התעורר ג"כ בד' הרי"ף ז"ל שפסק בגיטין דצריך תרתי למעליותא אין שיירות מצויות ולא הוחזקו וגבי תרי יצחקי לענין מיתת הבעל פסק הרבה דבחדא סגי ותירץ הרא"ש ז"ל דלענין מיתת הבעל הכריע הרי"ף ז"ל שפיר הרבה דבלא הוחזקו ל"ח כלל לאחרינא ודוקא גבי גט משום דאפשר לכתוב גט אחר משא"כ לענין מיתת הבעל אם נחוש להומרא תתעגן כל ימי' ראו רז"ל להקל עליו וכמו שהקילו בעד מפי עד כו' והכל משום עגונה בצירוף אשה דייקא ומנסבא עכ"ד הרא"ש ז"ל והרי דבריו ברור מללו דלא ס"ל כמ"ש הרמב"ן והרשב"א ז"ל דלדבריהם שם גבי גט בלא"ה ל"ש כ"נ וכ"ה כנ"ל וכן לדבריהם ז"ל צריכין עכ"פ העדים להעיד שהלך עמהם יצחק זה מקורטבא כו' משא"כ לפי' הרא"ש ז"ל וכ"ה בתשובת הרא"ש ז"ל בעובדא דתכלוף בן מלול שהובא בב"י ובד"מ אות כ"ג בגוי שאמר שיהודי שנתלווה עמו מת דל"ח דילמא אחר נתלווה עמו ושהוא אזל לעלמא וסיים הד"מ ע"ז בזה"ל ומהרי"ו האריך בתשובה סימן ע"ט בזה וכתב שם ביהודי שהי' בדרך ושמעו שיהודי אחד נהרג בדרך דתלינן בוודאי שאותו יהודי הוא ועיין בתשובת מהרי"ל דמיקל שם הרבה בענינים אלו עכ"ל הד"מ והיינו דמהרי"ו הנ"ל בשיטת הרא"ש ז"ל בזה דהרא"ש ז"ל ס"ל אף בלא סברת כ"נ וכ"ה בלא"ה בלא הוחזקו ל"ח אף דשיירות מצויות והסברתם בזה נ"ל ע"כ מטעם דקיי"ל

דאין

דאין ספק מוציא מידי וודאי וכן ראיתי בשם החכם השואל שבתשובת מהרי"ו הי' הנ"ל דקאתי עלה מטעם הנ"ל ולהכי גם היסודי שנתלווה עם א"י הנ"ל דל"ח לאחרינא דזה הוא בוודאי והאחר בספק ולזה לא מחזיקין רעותא מספק. וא"כ שפיר הוכרח רבינו ירוחם לפרש כדברי הרמ"ה ז"ל דהא דפס ידא הי' רעותא שניכר שאחר הוא כנ"ל דבלא"ה ל"ח כמו בלא הוחזקו כה"ג בהא דר' יצחקי וכנ"ל ·

וכן ראיתי כעת להב"ח ז"ל ג"כ בתשובה בסימן ע"ב הנ"ל שכתב בטעם רבינו ירוחם ז"ל דל"ל דפס"י הי' רעותא כנ"ל דאל"כ אין ספק מוציא וודאי וברור כשמש היסוד מקורו בזה מהרא"ם בדעת הרי"ף ז"ל בסוגי' דלא הוחזקו הנ"ל וכמו שרמז גם ע"ז להדיא בתשובת הרא"ם ז"ל בהאי דמכלוף הנ"ל על הסוגי' דיבמות וגיטין הנ"ל .

הן אמת דדברי הרא"ם ז"ל בפ"ג דגיטין הנ"ל תמוהים לענ"ד לפום ריהטא · דמ"ש דשאני התם משום עגונה הקילו והיינו כמו שמצינו שהקילו הרבה קולא בעדות אשה עד מפ"ע וא"י מסל"ת כו' שהרי מבואר בהש"ס במס' בכורות דמ"ו ע"ב דכי הקילו רבנן בסופה בתחלתה מי הקילו וע"ש בהסוגי' דר"י ס"ל שם דפדחת לחוד הווי' הוכר גם לנחלה וקאמר הגמ' ת"ש פדחת בלא פ"פ פ"פ בלא פדחת אין מעידין עד שיהי' שניהם עם החוטם כו' ותי' שאני עדות אשה דאחמירו בי' רבנן ומקשה שוב ומי אחמירו והתנן הוחזקו להיות משיאין עד מפ"ע כו' וע"ז מתרץ הגמרא כנ"ל וע"ש ברבינו"י ד"ה אבל בתחילתו תחילת העדות דהיינו ראיות המת לא הקילו עד שיכירוהו יפה ועכ"פ לפ"ז מאי מביא הרא"ם ז"ל לסמוך דהקילו בזה כמו בעד מפ"ע הנ"ל והרי הכא דבתחילת העדות מבואר להדיא להיפך דבזה החמירו רז"ל כנ"ל ובפרט שהרא"ם ז"ל בבכורות שם פסק כר"י הנ"ל וצ"ל כסברת הגמ' הנ"ל .

ובאמת כזה צ"ע לכאורה גם על הרשב"א ונמק"י ז"ל דהנ"י ביבמות שם בהסוגיא דר' יצחק מקשה על סברת הרמב"ן הנ"ל דפירש הא דרבא דל"ח לר' יצחק מחמת סברת כ"כ וכ"ה דהכי בפ' המדיר לא קיי"ל כרבא שם רק כרב אשי שם דלא אמרינן כ"כ וכ"ה ותירץ הנ"י דשם לגבי ממון לא אמרינן כ"כ וכ"ה משא"כ הכא גבי עגונה הקילו רז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' בזה"ל דבממונא ל"א חזקה דכ"כ כו' משא"כ הכא גבי עגונה הקילו כמו גבי טומאה דאמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן עכ"ל והשיווה לשונו בזה נראה דבא לשלול ג"כ דלא תקשה דהכי הוציאו בתוס' דנדה שם דל"א כל הטומאות כו' רק להוציא תרומה וקדשים לז"כ הכא משום עגונה ג"כ הקילו] וקשה גם בזה מסוגיא דבכורות הנ"ל דבתחילת עדות לא הקילו אלא דמ"מ בזה י"ל קצת דכוונת ה"י דעל כ"פ חזקת ממון להוציא חמור טפי [וגם בדברי הרשב"א הנ"ל אף אם כוונתו כנ"ל דלא תקשי כהוכחת תוס' דנדה הנ"ל י"ל ג"כ דבלא"ה לק"מ מהא דנדה הנ"ל די"ל הא דל"א רק להוציא ת"וק משום דחזקת אי מתנגד לשעת מציאה משא"כ הכא בהא דר' יצחקי דגם אם אחר הוא עכ"פ קיים החזקת חיים כמש"ל לזה החזקת מציאה בתוקפה וכמו דקיי"ל בכ"מ חזקה דהשתא באין חזקה דמעיקרא לנגד כמבואר בקדושין דע"ע ב"ב קנ"ד וכ"ד · ובאמת לכאורה אינני מבין כ"כ במה שטענו הרשב"א ונ"י זלה"ה על פי' הרמב"ן ז"ל מהסוגיא דמדיר הנ"ל די"ל ג"כ כנ"ל דשם החזקה דמעיקרא מכחיש משא"כ הכא כנ"ל וי"ל זה ואכמ"ל] ואמנם בהרא"ם הנ"ל הגם דבעיקר תירוצו והחילוק מהא דגיטין הי' מקום לדחוק די"ל דעכ"פ לענין מיתה כל התתעגן כל ימי' מהראוי להקל יותר מגט · אבל בהדמיון שמביא הרא"ם ז"ל מעד מפ"ע צ"ע טובא לפ"ד הגמרא דבכורות הנ"ל מבואר החילוק רב ביניהם כנ"ל וביותר צ"ע

בתשובת הרא"ם הנ"ל בהא דמכלוף הנ"ל שמסיים בזה"ל ולדברינו תקשי הרי"ף דידי' אדידי' כו' . ונראה מתוך דבריו שבגט שאפשר לכתוב גט אחר כו' אבל בפלוגתא דאביי ורבא דאי חיישת לר' יצחק צריכה להתעגן כל ימי' פסק דל"ח דהרבה הבו רז"ל לתק"ע בעד מפ"ע כו' לכך לא חש הרי"ף ז"ל להחמיר בכאן וכן ראוי לכל מורה לחזור אחרי כל צדדין להתיר עכ"ל . הרי ברור מללו שמהראוי לשקוד על תק"ע להקל גם בתחילת עדות כנ"ל ·

לזה נ"ל ברור דהרא"ם ז"ל ס"ל להלכה כתי' ב' דגמ' דבכורות הנ"ל ואב"ע יכיר לחוד כו' וס"ל שפיר דלתי' אב"ע הנ"ל אין חילוק וגם בת"ע הקילו בעגונה (ומה"ע יש לי מקום עיון בב"י סי' טו"ב בענין משאל"ה הביא המרדכי בשם ר"א מוורדין ז"ל דבשבא ד' שנים ויש אומדנא דמוכח שנטבע בוודאי דמהראוי להקל והמרדכי השיג עליו דא"ו להקל מכח אומדנא ואי משום דגבי עגונה הקילו הא אמרינן בבכורות כי הקילו רבנן בסופה כו' וכתב מרן הב"י ז"ל שדבריו נכונים וברורים וק"ל ממש"ש בעצמו בתשובת הרא"ם הנ"ל וכפי הנראה בדבריו שנלהד לפסוק כתשו' הרא"ם ז"ל דמוכרח מדבריו דס"ל כתי' הב' דגמ' בכורות דיש להקל גם בת"ע כנ"ל ובמ"א כתבתי קצת ישוב לזה ואכמ"ל] והנה אחר שזכינו לדין דהרא"ם בדעת הרי"ף ז"ל ס"ל כתי' ב' הנ"ל ממילא די"ל כן גם להרשב"א ונ"י כנ"ל וא"ל לדחוק כנ"ל באופן דמה שהעליתו באיזה תשובת גדולי האחרונים זלה"ה בפשיטות להחמיר בת"ע כתי' קמא דבכורות הנ"ל ולהנ"ל במחלוקת היא שנוי' גדולי הראשונים נ"ע דלהמרדכי הנ"ל מבואר להחמיר וכ"ה בהגהמיי' פי"ב מה"ג ואמנם הרי"ף והרא"ם והרשב"א ונמ"י [ומהרי"ו והד"מ] לפי הנ"ל כלהון ס"ל להקל גם בת"ע וכתי' ב' דגמ' בכורות הנ"ל וכמה מעליא שמעתא לתקע"ג .

וראתאן עלה ע"ד הגהת מיי' הנ"ל ראיתי בתוך דבריו ז"ל מביא ראי' להחמיר בת"ע כל"ק דבכורות הנ"ל מעובדא דב' ת"ח שהחמירו והשוו רז"ל דילמא אחרינא וכן גבי עשיו כו' כ"ה דלדק אתרחש ניסא כו' הנה מבואר להדיא בדבריו ז"ל דהסברא כ"ה דלדק כו' הוא רק דרך חשש מדרבנן הוכה במרדכי ונפ"מ טובא לנ"ד לדינא [ויבואר אי"ה בדברינו] וכן נ"ל להר מדברי הרשב"א ז"ל שבמעשה דעשיא שב' דמיילי שקברו ברגליו דאל"כ חשש דילמא אחרינא והראי' נמי. דגברא הרוכא כנ"ל ומאי ראי' הא משאל"ה רק מדרבנן וי"ל דבדרבנן נ"ה כמש"ם בעצמו כזה לענין ספק ג"י ולהנ"ל א"ש דגם הסברא כ"ה דלדק אתרחיש ניסא ג"כ רק מדרבנן וה"ל כעין תרי מדרבנן ומ"מ קשה קצת דמ"מ יש לחלק דבמים שאל"ה בדעבד ל"ת משא"כ בהא דעשיו עלינו דקיי"ל דגם בדעבד תצא ולכן נ"ל דהרשב"א ז"ל ליסנא דמתני' קפיתי' דקתני והעלו רגלו דמשמע דידוע שזה רגלו דהנטבע ושפיר הקשה כנ"ל ומה דר"כ אשתבע דאבלי' בורי להבא היינו ע"פ דרוב הנטבעין כו' עיי' מרדכי מבא"ר בהנ"ל ולזה נ"ל שקברו כו' וי"ל עוד ואכמ"ל] :

מעתה נבוא לדינא בנ"ד מה שיש לצדד בנחא דהתירא בעזה"י והנה לכאורה עפ"י הנ"ל הי' מקום להקל מכח סברת הרמב"ן והרשב"א זלה"ה בהסברא דחזקת כאן נמצא וכ"ה אף לגדולי הראשונים נ"ע דפסקו בעובדין דגבי כהרשב"א להחמיר כבר כתבנו דמש"ה הצריך הגמרא בהאמתלא דאיכא אחרינא אתי לאצולי' וכן דמחמת כסוף' ערק כו' כדי לשלול הסברא דכ"כ כו' כנ"ל ונאמר דבנ"ד ל"ש האמתלא הנ"ל ממילא דיש להקל מכח החזקה דכ"כ וכ"ה כנ"ל, אלא דבאמת לענ"ד אין ההיתר הזה עולה יפה בנ"ד דבשלמא בהא דיצחק מקורטבא לענין החשש דשמא יצחק זה יצא מקורטבא ושיצחק אחר בא במקומו

במקומו בזה שפיר ה"ל החזקה דנ"ל כו' יען ידוע שזה יצחק דר בקורטנה ובמקומו דאמרינן שזה שהי' מקודם במקום הזה וכן לענין גט הנמצא שכתבו ז"ל דאם נאבד במקום הכתובה כו' הרי דהעיקר בזה דצריך להיות במקומו המיוחד לו [וכן בשובדין דגנני אף אם נאמר כמש"ל מתחילה טעם מהרי"ו בהלעותא דפס"י מחמת דבלא"ה כ"כ כו' ג"כ דידוע דבעלה הי' עכ"פ במקום הזה כהופתו] בכ"ז שפיר אנו דנין דלא נעשה שוב חליפין מנשא"כ בנ"ד דידוע דרבים הלכו למקום החניות ויש מהם שנילולו וגם יש מהם שברחו משם טרם שלטה האש והעשן הגדולה ויש מהם שנשרפו בעו"ה ובעת שנכנס הבעל אשה הנ"ל לבית שער החילון של החניות שוב לא ראה אותו העד כלל כי חזר לאחוריו כנ"ל ואיך שייך בזה החזקה [הנ"ל דנמנ"פ טרם כניסתו לבית שער הנ"ל הרי רבים הלכו כמוהו והעד לא ראה כלל ענין כניסתו ויוכל להיות דבוב לא הלך למקום החנות כלל מעת הפרד העד ממנו וגם הוא הלך למקום אחר :

וראיתי לרבינו הב"ח ז"ל בשו' ל"ה הנ"ל שהוא ראש המדברים בענין זה להקל בעסק העגונה אשת המנוח ר' יעקב אשכנז והעלה הב"ח ז"ל מאחר שהבית אחזה אש כל סביביו ולעקו אליו והוא נשאר שם בזה שפיר דמי לנפל לכבשן האש ומסיק ע"ז בסברתו דאפשר דהלכה כרבה ולסברתו ז"ל דלרבא ל"ח שמא ניצל כלל וכ"ז עכ"פ שהי' ידוע לנו שבעלה היה בתוך הבית שאחזה האש מסביב משא"כ בנ"ד אין רואה ויודע מאומה שהיו בעלה במקום האש ממש כנ"ל שוב ראיתי בתשובת הב"ח בסע"ב בהמעשה דר' דוד עשמיש שם כתב להדיא כנ"ל . והוסיף עוד גם בדברי מהרי"ו ז"ל הנ"ל דצריך הריעות דפס"י דווקא במקום שידוע הבעל במקום מיוחד וע"ש דבמסקנא לא התיר רק מטעמדסעד ראשון דלפס שהיא עד שנשרף ממש ר"ל ישופ"ס, באופן דמטעם סברת כ"כ וכ"ס קשה להתירה בנ"ד כנ"ל, אלא דעכ"ז יש לצדד להתירה בנ"ד לפמש"ל בדעת הרא"ש בשו' הרי"ף ז"ל דבלא הוחזקו ל"ח כלל לאחרינא וכמ"ש בתשובת מהרי"ו הנ"ל מטעם דאין ספק מוציא מידי וודאי וגם בנ"ד י"ל מאחר דזאת ידוע לנו עכ"פ דבעלה הי' עסק הליכתו למקום החנות שלו ואחרינא לא הוחזק לנו בזה וי"ל דאין ספק ודומה ליהודי שנתלווה עם ע"ג כו' וז"ל דס"ל להרא"ש ומהרי"ו ז"ל הא דמשאל"ס חיישינן לאחרינא אף דזה נטבע בוודאי ל"ש הא דא"ס ממ"ו דשם בוודאי יש שוד נטבעין משא"כ בהנ"ל דלא הוחזק לנו מאיש לוי' אחר עם הע"כ וכן בנ"ד דלא הוחזק לנו באיש אחר שילך לחנות של בעל אשה הזאת כנ"ל ואף דיש לחלק דבנידון תשובת הרא"ש ומהרי"ו הנ"ל אנו דנין מהוודאות כעבר היינו שידוע לנו שזה היהודי כבר נתלווה עם הע"כ משא"כ בנ"ד ענין הוודאות מהעתיד דאין הדי שמגמתו לילך לחנות שלו די"ל כל מה שלא ראינו בעינינו אינו בכלל וודאות ורבות מחשבות בלב איש כו' ויתכן בוודאי אשר תיכף כראותו עוד מרחוק קלא האש הגדולה דחזר בו . וברח למקום אחר מ"מ המעיין בח"מ בסי' י"ח ב"ק ל"ח יראה שאין חילוק בזה אף דדבריו ז"ל מגומגים שם ויש קלא ע"ס עיי"ש וכן ראיתי בקע"ג סימן שפ"ז בשם מהר"ס ז"ל בידוע לנו באחד שהלך למקום אחד ואח"כ נמצא נהרג במקום ההוא שיש להתיר מטעם א"ס מוציא מ"ו הרי דדנין ג"כ מהוודאות דלהבא כנ"ל :

ואף דבהש"ע בסעיף י"ז כ' וז"ל יצא א"י וישראל ממנו למ"א ובא הא"י והומר איש שיצא מכאן כו' וכמ"ש הב"ש דמשמע יצא מכאן דווקא וזה דלא כהרא"ש הנ"ל ולפ"ז נ"ל אף דדברי הש"ע בשי' י"ח כ'כהרא"ש ז"ל בענין לא הוחזקו וכן ראיתי להאירי הגר"א זצ"ל בבאורו ד"כ דשי' הש"ע כהרא"ש ז"ל וס"ל לחלק דשם יש וודאות שבמו משא"כ בהא דלא הוזכר שמו ולפ"ז היו נסתר ההיתר הנ"ל בנ"ד לפ"ד הש"ע כנ"ל אלא דבאמת י"ל יתר לבאורם אחרי דמרן המחבר ז"ל נמשך אחרי שי' הרא"ש ז"ל כנ"ל והרי הרא"ש ז"ל בתשובה מדמה הא דנתלוה עם א"י לב' יצחק י"ל דגם הש"ע ס"ל כן ולשון יצא מכאן הוא לא"ד בזה :

עוד נלע"ד לד היתר בנ"ד עפמש"ל לצדד דבמקום ספק לא אמרינן דאזל לעלמא בלא אמתלא אבל מוכל לדון מעין המאורע כמבמעות שבעות לשון הגמרא דנ"ל מנמא אתיילד בי' ומחמת כסופי' כו' וא"כ לפ"ז בנ"ד דעכ"פ הדבר בספקו ומוס לא ראינו כלל בנ"ד הווי אומדנא דמוכח טובא דלא אזל לעלמא וכסברת הגאון מלבוב זצ"ל שבתשובת הב"ח סי' הנ"ל . עוד הי' נ"ל לצדד בנ"ד דאחר לא בא לחנות מאחר שהי' סגורה והמפתחות הי' ביד הבעל אשה הנ"ל וזה רחוק לומר שגם אחר הי' לו מפתחות המכוונים גם להנות ש"ז וגם שמחמת בהילות הפחד טעה על חנות של זה בחושבו שהיא שלו וגם לחשוב דבעת הבעל מסר המפתחות לאחר שיציל החנות שלו והנה ד"ז בחשם שאלה דלדעת הרבה פוסקים דל"ח ושכן השכים הגאון החסיד מווילנא זצ"ל (וגם י"ל קלא אופן היתר הנ"ל בדרך ממנ"פ דלשיטת הרא"ש ז"ל בב"מ וגיטן דל"ח וכן הש"ע דס"ל דחיישינן לשאלה הא לשיטתם י"ל ההיתר בנ"ד מטעם א"ס מוציא מידי וודאי כנ"ל באריכה בעזה"י זולת לשי' הרמב"ן וכ"י דס"לכבהא דתרי ינאי מטעם כ"כ וכ"ס שכתבנו לעיל דבנ"ד ליתא לחזקה זו הא לשיטתם ס"ל דל"ח לשאלה ויש לצדד להיתר מצד המפתחות כנ"ל) וביותר י"ל בזה להנ"ל דגם לסברת הרמב"ן וכ"י ז"ל מכח כ"כ וכ"ס י"ל גם בנ"ד ומה שדחיתי דבנ"ד דרבים הי' עמדו וכמו שהבאתי דברי הב"ח ז"ל בזה דברחוב במקום רבים חיישינן שפיר דילמא אחרינא כו' ולהנ"ל י"ל זה וודאי חשש רחוק שילך אחר לחנותו בלתי רצותו וגם שהוא יבקש מאיש אחר שילך לחנותו להצילו קשה הדבר מי יתרצה בזה דבשלמא בעל החנות להשתורר אדם בהול על ממונו למי הוא הפתי יסור הנה להכוות עצמו באש זרה רק לחשוש דילמא אחר בא להצילו כחשבא דהס"ם בזה וממילא דלפ"ז עכ"פ הי' בעלה במקום תבערת האש ממש ושוב י"ל כ"כ וכ"ס כנ"ל גם אם יבורר שנית ע"י העד הנ"ל שהי' בעלה כחשש שכנה ר"ל אך מטעם דרבים נצולו וי"ל כ"ס דלדידך אתרהם ניסא כו' דכבר כתבנו בשם הגהת והמרדכי, זל"ס מיימוני דהוא רק חשש מדרבנן וא"כ וודאי נראה דיתכן לסמוך. על צדדי ההתירים הנ"ל :

ובאמת ביסוד הזה כ"ה דלדדך אתרחש ניסא כו' אני נבוך קצת כעת דוודאי נראה דאין לדון בראי' ממי שלא שלטה בו האש כלל על מי ששלטה בו האש בגולל וא"כ איזה ראי' וקא לההוא דפס ידא דשלטה בו האש עכ"פ מהללת האשה דהרי בה לא התחיל כלל שליטת האש בגופה (ולפמש"ל י"ל לזה היו נלע"ד די"ל בהאמת הך ספי' בגמרא סבר רחב"א כו' דבאמת י"ל דחזר בי' כנ"ל דל"א כ"ה כו' ועכ"פ תליא שוב בהאבעי' דלעיל ההזיקה מלהמה כו' דהדין לשי' הרמב"ם ז"ל וסייעתו דל"ת לכתחילה עכ"פ זולת לנגד רבא דהשיב דגם לכתחילה תנשא קאמר בגמ' ורחב"א כו' והי' מיושב גם הרמב"ם ז"ל המובא בפתיחת דברינו בזה, והיו ג"כ קולא רבתי בנ"ד אלא דמדברי רבותינו הראשונים זללה"ה לא נראה כן :

וראיתי בכאן לדבר עוד קצת בנידון המחלוקת דהב"ח והב"ש ז"ל בדין נפל לגוב אריות ונמצא העצמות דהב"ח מיקל והב"ש מחמיר וראיתי להגב"י בזה דאף לסברת הרמב"ן ז"ל ל"ש בזה כ"כ וכ"ה די"ל בזה דהי' מקודם ג"כ עצמות בזה הג"א ולענ"ד תלי' זה בשי' רבותינו הראשונים הנ"ל דלשי' הרמב"ן הנ"ל וסייעתו י"ל שפיר כסברת הב"י הנ"ל . ואמנם לשיטת הרא"ש ז"ל וסייעתו נוכח סברת אין ספק מוציא מ"ו גם בזה י"ל כן ונ"ד לטביעה במים שאל"ם

שאל"ה דשם וודאי דיש נטבעין מימי קדם משא"כ בגוב אריות די"ל דלא עבר שם אדם מעולם והעצמות ניכרין של אדם והכ"ם בזה לשיטתו ז"ל שחושש לדעת בעל הט"ז ז"ל שהאריך לחלוק על תשובת הרא"ש ז"ל בדין א"י שנתלווה עם יהודי כו' הנ"ל :

ובעיקר הדברים בשיטת הראשונים הנ"ל . המעיין בשורש הדברים יראה כי שני טעמים נפרדים הם בהא דקיי"ל בתרי ינאקי בלא הוחזקו דל"ת דהרמב"ן ז"ל הסביר מטעם כ"כ וכ"ה ולפי' הרא"ש ז"ל הוא מטעם א"ם מוליא מ"ו ומשום עגונה הקילו ונפ"מ לדינא בכמה דברים לכ"א יש קולא וחומרא ועיין בב"י וביותר ביאור בדברי הגר"א ז"ל דלפי' הרמב"ן צריך העד להזכיר שם עירו משא"כ להרא"ש ולענין גט שנמצא במקום הכתיבה יש קולא לרמב"ן משא"כ להרא"ש כנ"ל ועיי' ב"ש סי' קל"ב הביא פי' רמב"ן ז"ל לענין גט שנמצא כנ"ל וד' הש"ע נוטה לד' הרא"ש כנ"ל (הגם דממה שסתם בש"ע סי' קל"ב לענין גט שנמצא במ"ב להקל אין ראי' כ"כ די"ל דס"ל בהא כרא"ש ז"ל דבגט ל"ש עיגון דאפשר לכתוב גט אחר וממילא דמי להא דהמדיר דל"א כ"כ וכ"ה כו' ואכמ"ל) , ונחזור לענינו הנני לחזור על צדדי ההתרים בקיצור אמרים א' עפ"ד הרא"ש ומהרי"ו וד"מ בדין א"י שנתלווה עם יהודי כו' מכח סברת אין שמ"ו ב' דבמקום ספק אין לחוש דילמא אזיל לעלמא בלי היכה ואמתלא כנ"ל ב' קלא הוכחות ואומדנא ג"כ מענין המפתחות כנ"ל . ה"ד מש"ל לקיים קלא גם בנ"ד עפ"י סברת הרמב"ן הנ"ל בהברת דכ"כ וכ"ה ובפרט לפמ"ש דהנרא"ה דהי' בחשש סכנה ר"ל וסברת רז"ל כ"ה דלדך אתרתים ניסא דיהודו רק חשש מדרבנן ובדרבנן שומעין להקל , ובפרט לפמ"ש דדעת הרי"ף ורא"ש . ורשב"א וב"י זלה"ה כולהון ס"ל דלאתי' בתרא דבכורות דמ"ו דהקילו בעגונה גם בתחילת עדות ומלוה ורבות נתונה לנו מאת אדונינו רבן של ישראל הרא"ש ז"ל בפסקי' ותשובותיו אשר מהראוי וכל מורה לחזור על כל צדדי קולא בעגונה גם בת"ע כנ"ל . והנה בכל הנ"ל יש לעשות גם ס"ס בפלוגתא דרבתא וכן ראיתי להאחרונים בשם הכנה"ג דמהני ס"ס בעגונה (וראיתי בעת בבאה"ע סי' י"ז ס"ק שתמה עליו כי הכנה"ג ז"ל בעצמו במק"א לענין ס' אשתהי כ' דל"מ ס"ס בעגונה ודחק במכ"ת לענ"ד לק"מ דוודאי יש לחלק דבס' אשתהי ואף אם אשתהי דילמא לא נתפח כתב שפיר דלא הוי ס"ס דסוף סוף חד ספק הוא שמא מת או לא וזהו שייך בס"ס בגוף המעשה משא"כ בנידון לא ראה הטביע וגופו שלם והספק אם חזי לאלתר דדן הכנה"ג ז"ל מכח ס' חזי לאלתר וס"ב דילמא הלכה כמ"ד דבגופו שלם ל"צ לאלתר כיון דעכ"פ חד ספק בפלוגתא דרבתא ל"ש הנ"ל וזיל בתר טעמא . וע"ע בהשמטות] וכן כשה"ב ספיקות בפר"ד דשפיר ה"ס טוב וכן ראיתי בח"מ בתשובה כ"פ שכ"כ ועי' גם בשפ"י לכתובת בק"א מזה ואכמ"ל .

והנה בהעגונות אשר נמצא סימנין בבגדי בעלה וטלית קטן דלא מושלי רק לחוש לכבודו של הזקן הגאון נדב"י זצ"ל דלא דן למעשה להקל לנגד כבודו הגדולה של מרן ב"י זצ"ל בזה זולת בצירוף עוד איזה סברות ואומדנות פשוט לענ"ד הקלושה בנ"ד להתירא וגם בט"ע גמור בהבגדים הנ"ל יש נדון כן ויש לי א"ד בזה במ"א . טרם אחתום דברי בזה הנני מתנה בתנאי כפול ומפורש על כל מה דכתיבנא בזה אשר אינני מחליט הדברים להלכה למעשה יען צעיר אנכי לימים ולא בינת אדם לי מכיר אני בעניי נוך ערכי ומה מני יהלוך כו' זולת בהסכמת חכמים מובהקים ובפרט כבוד הגאון מד"א הנ"ל אזי הם דרו כו' . והשי"ת יאיר עינינו במאור תוה"ק ולכוין האמת לאמיתתו . א"ד הבעה"ח כו' :

סימן מג

כתב אלי הגאון הנ"ל ז"ל קונטרסו דכת"ר הגיעני . והנני נותן שבח והודי' להשי"ת כו' . ובגוף קונטרסו דמעכ"ת שי' עיינתי והנאתי מאוד שפלפל בחכמה ולולי רבו טרדותי הייתי מאריך לשעשע באמרותיו הנעימים וגוף הסברא שחידש מעכ"ת לחלק בהך עובדא דגננא מהך דילמא קורעבא ולומר דש"ה דהדבר נולד בעצמותו ולזה הטעימו רז"ל מקום הספק דאיכא אחרינא בא להצילו ומחמת כסופי' ערק ואזל לעלמא דהיינו דבר עשוי להשתנות והוא סברא נכונה מאוד ראוי לכת"ר . ובגוף ההיתר לדעתי ההיתר של הב"ח ז"ל בסי' כ"ה הוא ממש בנ"ד כי חקרתי עוד הפעם אצל העד ואמר לי שטרם כניסתו להגאניק של החנויות נפל ארצה ולא יכול לילך שוב ובאותו מעמד לא הי' שום אדם סמוך למקום הזה וממקום נפילתו אל פתח חנותו הוא כג' או ד' אמות ותיכף שמע קול שבירת החלון ושוב לדעתי אין בזה מקום ספק דזה הוי בירור גמור דהאיש אשר אנחנו דנין עלי' הי' בוודאי סמוך לפתח חנותו רק נפל הספק דילמא איכא בא להצילו . וגם ההיתר שכתבתי מגידון הסימן דמניין ג"כ היתר חזק . וכמ"ש בתשובה התיר מכח זה וכמו שהארכתי בקונטרסי ורו"מ לא דיבר בזה מאומה ואי"ה כו' א"ד הבעה"ח כו' :

סימן מד

תשובה שנית אל כבוד הגאון הנ"ל :

מ"ש מעכ"ת דפשוט לדעתו הגדולה אחר שחקר להעד הנ"ל דנ"ד הוא ממש כנידון של הב"ח ז"ל בסי' כ"ה הנ"ל לענ"ד מילתא דפשיטא לי' למר מבעי' לי' טובא ולע"ד כל שאינו מעיד העד שהבעל הנ"ל הלך ביחידות אתו טרם בואו למקום האש ועשן הגדולה כהוא עובדא דבתשובת הב"ח שם שידוע שהבעל ר' יעקב הי' בהבית טרם התחלת אחיזת האש סביביו דבזה שפיר דן הב"ח ז"ל דל"ת לאחרינא משא"כ בנ"ד כל שלא הוחזק יחידי מקודם מה בכך דמעיד דבשעת נפילתו לא ראה שום אדם הלא גם את הבעל לא ראה שוב ויש לחוש לאחרינא . ומי יצמצם הרגע מקודם אשר ראה הבעל ביחידות יען מתחלה בלכתו להחנות רבים הי' עמו בהצרה ר"ל . וגם י"ל אף בראה הבעל ביחידות כל שהוא במקום סכנה כפי המבואר מדברי העד הנ"ל הא חיישינן לבדדמי ונוטה בהט"ע . ובלא"ה בנידון הב"ח שם מבואר דהי' בי' תרתי למעליותא נגד אמירה שלה ראו בעלי שנשרף כו' וכמש"כ בפירוש הגמרא בהא דקאמר רבא מי דמי כו' הכא הא קאמרה חזו גבראי כו' דר"ל שאמרה כן טרם שלטה בו האש כיון דמעיילה נפשה לאכרוזי ל"ש בדדמי ועוד הא גברא הרוגא כו' דהוא ב' טעמים נפרדים ובנ"ד הא ליתא להאמירה שלה כלל ואף דהב"ח שם כ' דגם באחד מב' טעמים דרבא מספיק להיתר הא באמת נחלק עליו בזה גדול האחרונים הב"ש ז"ל ס"ל בפירוש דברי הרמ"ה ומהרי"ו ז"ל כפשטן דענין אמירה שלה דנקטו ז"ל בדווקא הוא וכל היסוד בנ"ד לדון להתירא מהא דתשובת הב"ח הוא ממעשה דרב דרב גוברי' רבינו הב"ח ז"ל שדן למעשה להתירא וממילא דאין לנו אלא כמעשה שהי' דהי' בי' גם ענין אמירה שלה כנ"ל משא"כ בנ"ד ובעיקר דברי הב"ח ז"ל בזה . אם כי אינו כדאי כו' לע"ד הקלושה מדברי הרשב"א ז"ל בחי' בהשוגי' ובמעשה דעביה נראה דצריך דווקא אמירה שלה אלא דבאמת צ"ע לכאורה בזה כמו שתמה בב"ח שם דאטו אמירה שלה מידי משמע אית בי' והא חיישינן לבדדמי . לזה הי' נלע"ד דה"ה בדברי רבא במ"ש חדא כו' ועוד צדקו שניהם יחדיו דייקא וכמ"ש התוס' והרמב"ן זלה"ה

כה"ג

כף

פה"ג בסוגי' דהכותב דפ"ה ועוד בכ"ד והוא ע"פ מ"ש הראשונים ז"ל דענין חשש בדדמי הוא רק מדרבנן וז"ש הא דקאמרה כו' ואף שחוששין לבדדמי הדר הו"ל רק חשש מדרבנן על גוף מיתת הבעל שוב הא נבראת חרוכה כו' ואין לחוש לאחרינא דה"ל ספק בדרבנן דבכ"מ להקל :

וא"ת דעדיין קשה בדברי הרשב"א ז"ל במעשה דעשיה הנ"ל דהוכיח דמיירי בקשרו ברגלו דאל"כ חיישינן לאחרינא כמו בגברא חרוכא דאף לרבא צריך אמירתה דווקא. ולהנ"ל דהשי' בדברי רבא דמצד אמירתה ה"ל מדרבנן ול"ח לאחרינא והא במעשה דעשיה דבלא"ה משאל"ס הוה מדרבנן ל"ח לאחרינא וכבר נתעוררתי בזה גם בקונטרס הקדוש ומש"ש דלישנא דמתניתין קשיתי' דקתני וקשרוהו ברגלו דמשמע דידיע דרגלו ש"ז הנטבע מ"מ הא דינא קמ"ל הרשב"א ז"ל שס"ל להלכה כן כמו שדחה שם ד' הרמב"ם ז"ל שלא כ"כ ע"ש וכ"ה בהש"ע סי' י"ז סל"ב והדק"ל כנ"ל :

וי"ל אף דס"ל לרבא דבדרבנן ל"ח לאחרינא הוא מחמת דגברא חזותא לפנינו (כמ"ש בב"ת סי' הנ"ל) משא"כ במשאל"ס ויותר נלע"ד דבאמת במשאל"ס החמירו רז"ל ביותר להיות דבר המצוי והשוה והמון יחשבו שודאי נטבע וחז"ל ברוח קדשם ראו שיתכן כי גלי הים השליכו והשאר נבחן הדבר מכמה עובדי השי' עוד בימיהם ז"ל אשר אמרו ז"ל בזה כמה גדולים דברי הבתים ועיין תוס' ורא"ש יבמות דל"ו בכורות ד"ך דמעוטין דממלטין שכיח טובא ולזה הפליגו רז"ל להחמיר בזה לבתחילה עכ"פ ובזה מיושב אליבי דעת הרא"ש ז"ל וסייעתו שהבאתי בקונטרסי דה"ל הא דבעגונה הקילו גם בתחלת עדות ואם כי הקילו אף לנגד ד"ת וקשה לפ"ז ממשאל"ס דאדרבא הוסיפו להחמיר לנגד ה"ת דמה"ת הא אזלינן ב"ר בכ"מ (גם יש להקשות לרב דס"ל בכ"ב דל"ב דהולכין בממון אח"ר גם להוציא ממון ועיין בכ"י בסוגי' דב' יצחק הנ"ל וברשב"א שם דלהוציא ממון חמור יותר מחזקת א"א ועיי' תוס' בפ"ק דב"מ ד"ך וברא"ש שם ואכמ"ל ועכ"פ להכ"י ורשב"א קשה לרב ממתני' דמשאל"ס אשתו אסורה ולהנ"ל א"ש :

והנה לפמ"ש בפי' דברי הגמרא ד"כ שמעמים הם לאחדים, ומוכרח דלכ"ע צריך אמירה שלה בדווקא לפ"ז נסתר גם הסיתר. שני עפ"י דברי הרא"ש והד"מ בענין א"י שנתלווה עם יהודי כו' שהתירו מטעם ה"ס מוציא וודאי דמ"מ הא צריך אמירה שלה דבכ"ד ליתא כנ"ל אלא די"ל כמה שכבר עמדנו בהא דערח הגמ' לבקש כאמתלא איכא אחרינא אתי נאלולי' וכן מחמת כסופא כו' ובכ"מ חיישינן לאחרינא גם בלא אמתלא כנ"ל :

והנה לעיל כתבתי ליישב לפי' הרמב"ן ז"ל מכח הסברא דכ"נ וכ"ה עתה באתי ליישב הקושיא הנ"ל לפי' הרא"ש ומהרי"ו ז"ל דס"ל בהא דקיי"ל דבלא הוחזקו ל"ח ל"ב יצחק מטעם דבעגונה הקילו מסברא אין שמע"ו כמש"ש בתשו' מהרי"ו שע"ב הנ"ל וכנה בתוס' פסחים ד"ע ובנדה ד' ט"ו ע"ב ד"ה אבל כתבו דבספק השוה ורגיל ל"ח הא דאין הספק מוציא כו'. והשתא א"ש דבפיר הוצרך הגמרא לאמתלא הנ"ל להעדיף הס' הזה מספיקא דעלמא של"ח הא דאין ס' מוציא מ"ו וכו"מ ג"כ קושיית הט"ז על תשובת הרא"ש הנ"ל משובדין דגנה וק"ל, ומעתה לפ"ז שוב נתחזק הסיתר בכ"ד דל"ש אמתלא הנ"ל כל אפי שווין לטובה בל לרחק את המקורבים לומר שהבעל ילך לעלמא בלי שום סיבה כנ"ל וגם יתכן שגם הב"ח ז"ל בסי' שדחה בה סברת הגאון מלבוב שהשיב כנ"ל עכ"פ יודה דבוודאי דלא צריפא שחשש להעדיפו עוד ביותר מספיקי דעלמא ושמילא דקם הסיתר בכ"ד מטעם ס' הרא"ש ומהרי"ו ז"ל שמה הסברא דא"ס מוציא מ"ו כנ"ל בקונטרס הקדוש כש"ד :

סימן מה

עוד בענין הנ"ל

יתר דברי מעכ"ת מ"ש מעכ"ת היתר דמניין סימן, נפלאתי, דאיך יתכן בכ"ד הסימן דמניין בשלומא בהא דתשובת מ"ב שנפקדו לשאל מניין שם ונמצאו שם גופים הרוגים היות מכוונים במנינם יש לדון מכח הסי' דמניין משא"כ בכ"ד שנמצא רק העצמות ומי הוא אשר יגיד לנו דהם מכוון כפי מספר הגופים שנפקדו [וא"ל דגם בכה"ג יתכן הסימן דמניין לשאל שנמצאו העצמות כ"א במקומו המיוחד לו דהיינו סמוך לחנות של כ"א דבזה נראה דהעצמות של כ"א מבעלי החניות ההם כפי ההך שנפקדו ושייך בזה ג"כ הסימן דמניין, כן השיב לי אאמ"ו הרב ני' בזה: ונימתי לו דבריו נכונים, אם בזה האופן הי' ענין המאורע אבל למה ששמעתי מגידים בבירור כי לא נמצאו כולם וגוף של נפש יקר א' המנוח ז"ל לא נמצא כלל בעו"ה וקצתם מצאו במקום אחד שלא במקום החניות], באופן דפשוט הדבר, דבכ"ד, ל"ש סי' דמניין גם בעיקר דברי המ"ב צ"ע דאם החשש שמא הוחלפו מקצת אנשים מהם דהני אזלי לעלמא והני אחרינא ל"ש הסימן דמניין, ול"ד לאבידה ושוב מצאתי להט"ז ב"ק שעמד ע"ז אך נראה דהמ"ב לשיטתו שפסק כהרא"ש בדין א"י שנתלווה עם יהודי כו' דל"ח לחלופין וגם ה"ל דמניין הוא ה"מ ועכ"פ בכ"ד בלא"ה ל"ש הסימן דמניין כנ"ל מה שפילפל מעכ"ת בחכמה דבכ"ד אף דלא שהא עד שת"כ לדעת כמה פוסקים הוא רק מדרבנן ובאיסור דרבנן שפיר מהני סימן אמצע כמ"ש האחרונים, (הגם דבכ"ד הסיתר דמניין בלא"ה ליתא כנ"ל מ"מ נפ"מ לדינא גם בכ"ד באותן עגונות שנמצא סי' אמצעים בבגדי בעליהן דלא מושלי אינשי), ואמנם רחוק הוא מנתיבות הש"ע המבואר להדיא בסי' י"ז סעיף ל"ב כדברי הראשונים ז"ל בזה דבל"ש עד שת"כ הוא השמא דאורייתא אלא די"ל דבלא"ה הוא רק איסור מדרבנן בכ"ד כמש"ל דהי' בחזקת הנהר ה"ל עכ"פ רק שנאמר כ"ה דלדידך אתרתא ניסא כו' דהוא רק מדרבנן כנ"ל אלא דגם בזה דבאיסור דרבנן גם בדבר שבערוה דיהני סימנין אמצעים אף שכמה גדולי האחרונים ובתוכם ש"ב הגאון בעל פמ"א ז"ל כ"כ מ"מ אין עולה על שולחן ערוך דהרי מבואר להדיא בסעיף ל"ב במעשה דעשיה דצריך שקשרוהו ברגלו או שיש לו סימן מובהק הרי דגם במים שאל"ס דהוא רק איסור מדרבנן ורק לכתחלה ל"מ סי' אמצע רק ס"מ וכבר הטיבו אשר דיברו בזה שני גדולי הדור ש"ב הגאון בעל קצה"ח ז"ל בס' ש"ש והגאון רע"ק איגר זצ"ל בשו"ת סימן ק"ז ע"ז ע"ש ודרך אגב אמינא במה שראיתי בתשובת הגאון הנ"ל בסי' הנ"ל שהתפלא על הגאונים בשו"ת עב"ג ונוב"י שדנו בנמצא הרוג אחר ג"י להקל בסימן אמצע מאחר דיסוד החשש בזה רק מדרבנן ותמה הגאון הנ"ל מתשובת הרא"ש ז"ל הובא בטור אהע"ז סי' קי"ח על ההרוגים שנמצאו בדרך אחרי ע"ו ימים ומצאו ראש אחד מהם והכירו ע"י סימנים דלא מהני כמ"ש במשנ' דאין מעידין אחג"י והניח בצ"ע על הגאונים הנ"ל שלא ראו תשובת הרא"ש הנ"ל דמבואר להדיא דאינו מועיל סימנין אחר ג"י :

ולע"ד נראה לתרץ דברי הגאונים הנ"ל דהם ג"כ ראו תשובת הרא"ש והטור בסי' הנ"ל אלא דס"ל לחלק בזה עפ"ד התוס' יבמות דק"ך שכתבו שם דע"י סימנין הכירו בע"ע ולפ"ז י"ל ג"כ דבהא דתשובת הרא"ש הנ"ל דמיירי ג"כ כנ"ל שע"י הסימנים הכירו בע"ע [ולא הי' עכ"ע בעלם זולת הסימנין] ובזה שפיר ס"ל להרא"ש ז"ל דאחר ג"י דלא מהני ע"ע בעלם מהני שלא יועיל גם הע"ע שע"י סימנין כנ"ל משא"כ בהך דתשובת הגדולים הנ"ל דמיירי דיש סימנין לבד הכרת הע"ע בעלם הגוף שפיר

שפיר י"ל בצירוף, שהיה דמהני שפיר הנ"ל נכון בסברא בעזה"י ויש לי עוד דברים בזה במ"א טוב מ"ש מעכ"ת בענין הא דאין מזכירין מעשה נסים בשם הב"ח ז"ל דמשוה הירושלמי עם סוגיא דילן דהירושלמי מיירי במקום שיכול לברוח ומש"כ התוס' שם גם הביא בשם ס' עלי ארזים לחלק בעניני נסים שהוא בדרך הטבע או בהנס שהוא חוץ לדרך הטבע וכתב מעכ"ת שבוודאי כוונת התוס' ג"כ כנ"ל בהכרח וכמ"ש הב"ח ז"ל ועפ"ז תמה מעכ"ת על הח"מ שלא נחית לזה בדברי התוס' ז"ל ולענ"ד לק"מ על הח"מ דכבר נתחבטו בזה הגאונים מפרשי התוס' ז"ל דהרש"ל ור"מ מלובלין ז"ל ס"ל כפי' דה"ת כהב"ח ז"ל, והמהרש"א ז"ל יש לו דרך אחר בפי' דה"ת הנ"ל ולא ירד כלל לחלק בעניני הנסים כנ"ל עש"ה והארכתי קצת בזה שם ועכ"פ סרה התמי' מהגאון בעל ח"מ זצ"ל יען יפרש ג"כ דברי התוס' כפי' המהרש"א ז"ל :

גם בדברי הב"ח ז"ל במש"כ שזה גם כוונת הרשב"א ז"ל במ"ש ודווקא בכבשן שהוא עמוק כו' בכדי להשוות הירושלמי לסוגיא דילן כנ"ל לענ"ד לולי ד"ק ז"ל הי' נראה לי דכוונת הרשב"א ז"ל כפשטא דק"ל מ"ש כבשן דנקט הגמ' ולא נקט נפל לתוך הדליקה או מדורה לז"כ דמחמת התם כבשן דהוא עמוק כו' אבל לתוך הדליקה אין מעידין ומזה יש ראי' לפירוש המהרש"א והח"מ זללה"ה בדברי הירושלמי והכמ"ל . וביומי הרפי אמרתי בזה כי יש ראי' להירושלמי דר"מ חיים לנס מלשון המשנה בעלמא דקתני וטוב מעשה כו' דמשמע מריהטת הלשון לכאורה דבעי לאתוי' ראי' ג"כ על הא דלעיל ובאמת שזה לכ"ע ולהנ"ל י"ל לנכון דהביאו ראי' דאין מזכירין מע"כ ממה שאמרו ז"ל מארכובה ולמעלה תנשא משום דטרפה א"ח ואי' בחולין דמ"ג גבי ניקבה המרה דס"ל לר' יוסי בר"י דכשירה מהא דאיוב ישפוך לארץ מרירתו ועדיין איוב קיים והשיבו דאין מזכירין מע"כ הרי מוכרח ממ"ש ז"ל דמארכובה ולמעלה תנשא ג"כ הא דלעיל דאין מזכירין מע"כ ונכון בעיני בעזה"י :

מ"ש מעכ"ת ראי' לסברת הרשב"א ז"ל דבמקום דיכול לברוח ל"ד לכבשן האש מהא דגברא ארוכא ולענ"ד הא מבואר ברש"י ז"ל ד"ה היינו עשינו עלינו כו' ואי משום עשן כ"ה דלדידך כו' והא דכבשן מיירי בע"כ דלעד הי' הצלה בדה"ע שלא בדרך נסיי דאל"כ הא י"ל כ"ה דלדידך כו', ולפ"ז ממילא דאין ראי' דבמקום שיכול לברוח דנין דהצלה הוא טבעית דאף דנאמר דהוא נסיי וק"ל דל"א לנס מ"מ עולה יפה האי עובדא דגברא ארוכא מטעם סברת כ"ה דלדידך כו' וכמו שפרש"י ז"ל . ואדרבא לענ"ד לכאורה ק"ל מהסוגיא דלעיל על הרשב"א ז"ל דהאי סוגי' דגברא ארוכא, כפי הנראה במקום שיכול לברוח ואפ"ה חשבינן לניסא כמו בעשינו עלינו כו' ולולי הסברא כ"ה דלדידך כו' ל"ח לנס כלל גם בזה ומכ"ש לפמש"ל בלשון הרמב"ם ז"ל בהא דאפס כ"ז עלי' דלהיות דהצלה שלא בטבע ל"ח לנס דהבעל כלל ולפ"ז דברי הרשב"א והח"מ זלה"ה צ"ע לכאורה, אך דבאמת כ"ל דנק"מ דאין לדמות הענינים בזה, אם כי הנ"ל מיירי במקום שהבריחה רק דרך נס אי משום העשן כנראה מדברי רש"י ז"ל או כיו"ב מ"מ הרשב"א והח"מ ז"ל מיירי במקום שהבריחה באפשרי בדרך הטבע וכן בפירוש דברי התוס' הנ"ל לפי הבנת המהרש"א והח"מ זל"ה מיירי ג"כ במקום שהבריחה בדרך נס וכפשטות דברי הירושלמי בזה, באופן דהנ"ד תליא הכל בענין המאורע דכפי הנראה מדברי העד וגם בלא"ה מכח אומדן הדעת שענין הבריחה והצלה בנ"ד שלא בדה"ע כלל רק בדרך נס וכפי פשטות הסוגיא שלנו דקיי"ל דל"ח לנס כלל כנ"ל, וא"כ ממנ"פ אם העד לא הי' בכלל הסכנה וענין בריחה והצלה דהעד הי' בדה"ע בלא"ה מותר העגונות הנ"ל כנ"ל, ואף אם הי' הצלה דהעד ג"כ בדרך נס דהא י"ל כסברת הב"ש כ"ה דלדידך כו' הא כבר כתבנו דהשתא אז רק מדרבנן ויש לסמוך על הסברות ודעת הגדולי הפוסקים זללה"ה בצדדי ההיתר שכתבנו מכבר גם אם מסתפק לנו בזה ענין המאורע עובדא היכא הוי או שהעד בעצמו מסופק בדבר אופן הצלת עצמו איך הי' יש לדון ג"כ בלא"ה נוכח ס' דרבנן להקל, כמ"ש הה"ג בש"ך יו"ד סי' פ"ג ע"ש :

זאת תורת העולה לדינא בנ"ד מכל מה שכתבנו בזה כבר ביארנו בעזה"י דשיטת הריף והרא"ש והרמ"ה ורבני ירוחם ותשובת מה"ריו ותשובת מהר"מ והרמ"א ז"ל בד"מ והגדול מהר"ק ז"ל מלבוב שבתשובת הב"ח ז"ל סע"ב כולהון פה אחד להקל בנ"ד וגם הב"ש י"ל דאינו חולק בנ"ד כנ"ל ובפרט שיסודו מדרבנן כנ"ל וחזקת א"א כבר איתרע ובצירוף חזקת אשה דייקא כו' ובצירוף הוכחות ואומדנות הנ"ל וכמ"ש מהרא"י ז"ל בתשובה ועוד יש לנו היתר קרוב מה שראיתי לקרובי וש"ב הגאון המובהק בעל קלס"ח זצ"ל בס' ש"ש מטעם קרוב דמוכח ע"ש שהאריך בזה לכן מכל הלין לענ"ד הקלושה יש להקל בנ"ד בצירוף הסכם רומעכ"ת ואזי יותרו העגונות הנ"ל בנ"ד של שלשה כדין נשואת עפ"י ע"א כו' וה' יצילנו משגיאות, ובתוה"ק יראני נפלאות א"ד המעתיר הבע"ח כו' :

סימן מו

ע"ד העגונה שבק"ק וואלאדווקא

וכפי המבואר בהמכתב וגביעת עדות מהב"ד דק"ק הנ"ל איך שהעדים הכירו בטביעת עין מלבד סימנין בגופו ובגדיו, והנה כתבו במכתבם שלדעתם פשוט להיתר מחמת כמה טעמים א' שהרי בספק ג"י מסקנת הפ"מ בסי' י"ז ס"ק פ"ד להתיר בצירוף סברת הר"ת זלה"ה ובנ"ד הגם כי מעת האבידה עד שמצאו אותו הי' יותר מג"י מ"מ מותרות ממנ"פ אם מהזיקן שזה הוא פשיטא דמותרות רק דניחוש לאחרינא שוב הו"ל הג"י ב' מחמת הקרירות [שנטבע בשלג] פשוט להתיר אף יותר מג"י כמ"ש הב"ש בשם הרמב"ן דסוף יבמות והתשובת מ"ב בזה, אך דחששו מחמת כי הי' קצת ריכוך בפ"פ שלו :

ולענ"ד יש לדון בנ"ד דנטבע בשלג וכמבואר במכתבם שמתחילה חפשו ולא מצאו מחמת ריבוי השלגים עד אח"ז שנתמעט ונמוח השלג ולכ"ד מצינו שהשלג דומה למים ממש עיי' בש"ע או"ח סי' ק"ס לענין נט"י וכן ביו"ד סי' ר"א ס"ל לענין מקוה ואף לש"ך שחולק בה היינו להקל אבל בנ"ד להחמיר והא בנשבע במים קיי"ל בגמרא וכל הפוסקים דצריך דחזי' בשעתי' אבל אישתהי מיתפח וכמש"ש גם בש"ע סי' הנ"ל סכ"ו ועי' בח"מ שם בהמעשה דק"ק אורלי' שגם שם הי' בזמן הקור ושהעלו את הנטבע ממים הי' יבש כעץ מחמת חוזק הקור ואפ"ה לא רצה לסמוך למעשה ע"ד תשובת מ"ב הנ"ל וע"ש שהאריך להחמיר מחמת הסברא דאשתהי והביא בשם תשובת הריב"ש ז"ל דס"ל דאף הר"ת ז"ל דמיקל בגופו שלם אחר ג"י מודה בשולה ממים ואשתהי דחמור יותר וגם תשובת הר"ן ז"ל דמחמיר לכ"ע גם בש' אשתהי וגם בעיקר ראיית המ"ב מהירושלמי [ע"ש בסי' ק"ד] שהביא הש"מ ז"ל מעשה באחד שהעלו אותו מהירדן ורצפו ליה והתירו את אשתו עכ"ל והמעיין בירושלמי שם ובפ"ה שם י"ל בע"א וע' ג"כ בבו"ת כנה"י סי' והכמ"ל ועכ"פ בח"מ הנ"ל החמיר למעשה להדיא בכ"ז ונסתרו כל ההיתרים שכתבו הבד"צ הנ"ל כמבואר .

ואולם יען שקדו רז"ל לתק"ע נלענ"ד דיש להקל בנ"ד מטעמים אחרים א' ידוע דברי תשובת המ"ב דב"ש האמצעים מצטרפין לס"מ והרי מבואר ברמ"א בכ"ב דס"מ מהני אף באשתהי ואף שהח"מ בתשובה הנ"ל

לא סמך למעשה גם בזה ובתשו' גם בשם מהרי"ל בס' ע"ז וכי מפני שאנו מדמין כעשה מעשה כו' מ"מ בנ"ד י"ל דיש להקל יותר דאף דאחד מהסימנין הוא סי' שומא שהוא כי' גרוע לחד תי' דגמרא ב"מ מ"מ י"ל לפמ"ש הב"ש בשם הרד"ך דהפורע על אבר פלוני במקום פ' דהוי סי' מובהק ועיי' ב"ש ס"ק ע"ד דהרושם והלקת והימצאות מקומו לכולי עלמא הוא ספק מובהק ובנ"ד גם כן היוצ' הפינעלעך שבהשוואר אלא דבנ"ב ב' דווקא בימצאות איזה מקומו בהאבר כראשו או בגופו מ"מ יש לצרף עכ"פ לאחרי הסימנים דלדעת המ"ב הוא ה"מ וגם כי יש לנו היתר בנ"ד ה' הגאון מהר"ל מפראג ז"ל הובא בב"ש דסי' אמצע בגופו וה"מ בבגדים יש להתיר בממנ"פ דאם סימנין לאו דאורייתא אזי לא מוכרח ההשש שאלה ומהני הס"מ דבגדיו, ובימי חרפי אמרתי שיש להביא ראי' לזה ברש"י ז"ל חולין ד"צו ע"א ד"ה פליגא דהאי סימני' כו' אלא סימנין כך וכך הי' בגופו ובכליו כו' וק"ל סימנין בכליו בלא"ה חיישינן לשאלה ואף שנדחוק דמיירי בכלים דלא מושלי היא גופא קשה מה דוחקי' לתנקט בהכ"ג והרי בסימנין בגופו לבד סגי לי', לזה י"ל דק"ל בגמ' שם דבעי לאוכיח דט"ע עדיף מסי' ממה דלא קטלינן עפ"י סי' והיינו ממשבים בכל יום עיי' ריטב"א ז"ל שם ובהכרח דכוונת הגמ' אף להצד דסימנין דאורייתא דאם רק מדרבנן פשיטא דלא קטלינן וגם א"ל ברא' דט"ע עדיפא, ולפ"ז קשה דהא באמת מסקנת הגמ' בב"מ נשאר בספק אם סד"א וכמש"ש פ"ג דגיטין ר"א מספקא לי' כו' וכן רבא עצמו בב"מ שם את"ל סימנין כו' ע' ראש שם וא"כ י"ל דלהכי לא קטלינן דשמא סי' רק מדרבנן וא"ל לפ"ד המ"ב הנ"ל דב"ש ה"ל ס"מ וא"ב למדייק לשון הגמ' דהאי סימנא והאי סי' ט' דבזה הנא מה"ת לכ"ע דז"א דס"מ משמע בהרמב"ס ז"ל ובכ"פ דהוא כמו ב' עדים ושפיר דנין ד"כ לזה י"ל עפ"ד הגאון מהר"ל הנ"ל והשתא שפיר מוכיח הגמרא מהליזר הס"ג דמעידן דהי' סי' אמצע בגופו וס"מ בכליו דעכל"ל מה דלא קטלינן בהס"מ דכליו דחיישינן לשאלה ובזה הצד נקטינן דסי' דאורייתא הרי מוכרח דט"ע עדיף מסי' אף בהצד דסי' מה"ת וכן כאו דברי הגמ' ודברי רש"י ז"ל מדויקים בטוב :

ואמנם אף כי נכוחים הדברים לפילפולא עכא ה"ל יותר נ"ל בפשוט דבאמת י"ל דרש"י ז"ל ס"ל כשי' רמב"ן ורשב"א ז"ל דלהלכה ל"ח לשאלה וכן השבים הגר"א ז"ל לדינא ועיי' גם ש"ך חו"מ סי' ס"ה נס יש סניף גדול בנ"ד דעת הר"ח ז"ל שבמרדכי משמע דס"ל להקל גם באשתו ול"כ ד' תוס' יבמות קט"ו ע"ב ובהרא"ש שם וכ"כ דעת הטור כמ"ש בנ"א בה"ד וגם מה הבי' שבכל בגדיו שב' מהרי"ט ז"ל דבהס"ג ל"ה לשאלה לכן מכל הלין יש להקל לענ"ד א' מה ה' ג"י ה"ב תשו' מ"ב הנ"ל (אמת כי במ"א כתבתי להקשות ע"ד תשובות מ"ב דב"ש בוא ב"מ מתשו' הרא"ם בשוה"ע"ז הבי' קי"ח בהסרוגים בנמצאו אחר ט"ו ימים ומצאו ראשו בל א' מהם והכירו ע"י סימנים מובהקים כו' דפסק דלא מהני מה שמשנה דאין מעידן אחר ג"י והנה סימנין מובהקים דנקטו ז"ל ע"כ לאו מובהקים ממש דבזה פשוט עוכא דגם אחר ג"י מועיל ועכל"ל דר"ל סימנים אמצעים וכוונת' לאפוקי גרועים וכן פירש בתשו' רע"ק ז"ל סימן ק"ז והוא פשוט ומוכרח כנ"ל וגם מתמשות לשון הרא"ם ז"ל דנקט סימנים בלשון רבים דעוכא סימנים הי' בו והכירו ע"י הסימנים הנ"ל והשתא קש' ממנ"פ לפ"ד המ"ב הנ"ל דאם הי' ב' סימני' גרועים הא איכא מצטרפי' אף לסי' אמצע ופשיטא דלא מהני כלל ואם הפירוש וודאי ב' סימנים אמצעים והפשטות הלשון בזה הרי לדבריו ז"ל דזהו סי' מובהק ואף אחר ג"י מעידין בזה ולפמ"ש במ"א בתשובה אחת להלק בין אם כיוונו הסימנין ממש בעצמותן בין שניכר להם הט"ע ע"י הסימנין יש ליישב גם הנ"ל ואכמ"ל) :

ובפרומני שראיתי מכבר באו"ת הוה"מ סי' ס"ה שהאריך להוכיח כדברי המ"ב הנ"ל ה"ג ד' הרדק ז"ל דשומא בלימצאות מקום י"ל דה"ל סימן מובהק ה"ד דברי מהר"ל מפראג ז"ל דסי' אמצע בגופו וס"מ בכליו דמהני בממנ"פ הנ"ל ה"ה דעת כמה גדולים ז"ל דל"ח לשאלה וגם שמצאו בזמן הקול דיש סניף גדול הרמב"ן ז"ל בהי' בסוף יבמות וסמ"ב שהובא בה"מ להקל אף בספק אשתו ובמ"א הבאתי דברי המרדכי ביבמות שם מה שהביא בשם הר"ת ז"ל בעצמו בהא דדגלת דמיירי שם דחתכו רגליו דאל"כ גם באשתו הי' מועיל הט"ע שבגופו מבואר דלא ה"ל כתשובת הר"ן הנ"ל בענין החילוק להר"ת ז"ל בענין הט"ע דאתג"י בין הועלה מהמים ואשתו וכן נראה ג"כ מדברי התוס' יבמות דקע"ו ע"ב ושכן הוא שי' רבינו הטור ז"ל ג"כ, וגם הסניף בנ"ד מ"ש ר"א מווירדין במרדכי ז"ל בנאבד זכרו זמן רב כו' וכה"ג בק"ע כי' לכן מכל הלין טעמא לענ"ד להקל בעיגון גדול בנ"ד בצירוף הסכמת עוד איזה גדולים וד' ידריכני בנתיב האמת א"ד הצעיר :

סימן מז

בעזה"י הנה נתתי את לבי לעיין כעת בעסק עגונה א' מ' פינדל מק"ק בערשעט אשר היא בעיגון זה ערך ע"ו שנים ויותר וכבר עברה דרך פה"ק זה כמה שנים וביקשה מאתנו להזדקק בעסק דינה ומשפטה גם הביעה כתב היתר מרב אחד שהי' רב בק"ק פלונא במדינת פולין ואז מנעתי את עצמי להיות נכנס להיתרא יען ראיתי הרב הנ"ל בגמר דבריו נתפס שסיים בההיתר עפ"י ע"א שהעיד בבראדיטשוב לפני הרב הנ"ל שם על מיתת בעלה כפי שנכתב אשר הי' תח"י בזה וכפי ראות עיני שהמכתב הנ"ל הי' רק בדרך סיפור מעשה וה"ה עלתה כו' כהיום אשר עברה שוב דרך פה"ק וידה גב"ע מהרב הנ"ל דק"ק קורמפיק מאחות בעלה על שמו וסימניו וכמה רבנים שבמקומה במדינת וואלין אשר בקשו מאתו עבורה ולא העלו שום מזור כו' וגם שיש לה אלון אחי בעלה כמנוה בק' וואלעבין הסמוכה לקהלתינו לכן מכ"ז חשבתי עם קוני כי מצוה רבה היא לשקוד על תקנת העגונה ומאת השי"ת נבקש בל נכשל ח"ו בדבר הלכה ויען שהרב דק' פלונא הנ"ל כמתיר תקע עצמו ביסוד ההיתר שלו עפ"י הסימן שומא גיוויקס שמצאו אצל עין הימיני שלו שנראה שהוא ממש סימן דשומא כמבואר בהש"ס ופוסקים ועפ"ד הב"ש דמיקל בדעבד בסימנין וכן בסימן דשומא דבעיסת לא תלא, ואמנם כבר ראיתי בזה בתשובת הגאון רע"ק איגר ז"ל שמשיג על הב"ש בזה בהשגה חזקה כאשר יבואר אי"ה לכן הנני מוכח בזה להאריך קצת, ולבאר דברי הב"ש בזה בעזה"י :

הנה ביסוד הדין דסימן שומא מבואר בש"ס עפ"י תרוגי הגמרא ב"מ כ"ח ויבמות דק"ך דאם סימנין דאורייתא לכ"ע הוי הפלוגתא דת"ק ור"א בן מהבאי דת"ק דסובר דאין מעידן על השומא ס"ל דסימן גרוע הוא או דשומא עשוי להשתנות או דמצוי בבן גילו ור"א בן מהבאי סובר דסימן אמצעי הוא ואם סימנין לאו דאורייתא לכ"ע הפלוגתא הוא דר"א בן מהבאי סובר דשומא סימן מובהק הוא, והנה בענין סימנין פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל וכן בטוש"ע דאין מעידן על סימנין אמצעים להשבת רחובשין דסימנין דרבנן [וכמ"ש בגיטין פ"ג ר"א מספקא לי' אם סד"ר כו'] וכתב הב"ש בס"ק עיין בשם מהרי"ו בשם הרמ"ה ז"ל דאם נמצא בסי' אמצע דל"ת וכתב עוד הב"ש דלענין סימן שומא דיש סברות בגמ' דהוא סי' מובהק כנ"ל או להיפך דהוא סי' גרוע כנ"ל והרמב"ם משמע להדיא דשומא הי' אמצע ולכן כתב ואפילו שומא ובה"ג במ"ב והב"ה בק"א עכ"ל הב"ש רק בביעת הטור נפלפל הב"ש איך דעתו לענין שומא ובסוף דבריו מסיק הב"ש דלדעת הטור ז"ל ג"כ דשומא עכ"פ הוא סימן אמצע מבואר דעת הב"ש דבשומא ג"כ הדין דבדעבד אם ניסאת לא תצא כמו בסימנין האמצעים

האלפים ממש לפי דבריו ז"ל כנ"ל, וראיתי בשו"ת הגאון רע"ק איגר זצ"ל בסי' ק"ז הביא בשם הה"ג ר' מאיר וויל זצ"ל שתמה על הב"ש דהא כיון דמספקא לן אם סימנין דאורייתא ומוכרח לפ"ז מהא דאין מעידן על השומא דאפילו סימן אמצע לא הוי עכ"ל וכתב ע"ז הגרע"ק ז"ל שהוא מתפלא עליו שלא תמה ביותר ע"ד הב"ש כאשר כתב על הגליון מדבר בזה"ל לענ"ד בשומא בין כך וכך הדין דתלא דטעמא דהרי"ו בשם הרמ"ה דניסאת בסימנין דל"ת כיון דפשטות הסוגי' דב"מ מורה להלכה דסימני' דאורייתא אלא דבאיסור א"א מחמירין דשמא סימנים לאו מה"ת ומש"ה בדעבד ל"ת כו' וא"כ לענין שומא ממנפ"ש הדין דתלא, דאי סימנין דרבנן בכל סימנים אמצעים הדין דתלא ואי סימנים מה"ת הא מוכרח דשומא אפילו הי' אמצע לא הוי ובאמת נליפנא דהרמב"ם דכתב ואפילו שומא דהוי רבותא יותר וכיון דשומא בוודאי הדין דתלא מוכרח לפ"ז דס"ל להרמב"ם דבכל סימנין אמצעים דתלא דלא כרי"ו עכ"ל השובה הנ"ל, ומה שנלע"ד לקיים דברי חכמים ה"ה הב"ש והב"ח ורי"ו זלה"ה לדינא ותחילה נאמר דמהלשון אין מעידן דקאמר הת"ק דר"א בן מהבאי אין הוכחה שגם בדעבד תלא כמ"ש הב"ש בעצמו בסל"ד ס"ק ק"ב בשם הב"י ע"ש הרי"ו דכל הני דקתני אין מעידן בדעבד ל"ת רק דקונסין אותו ע"ש ועוד אני אומר דבאמת המעיין בתוספתא דיבמות פ"ד שממנה הובאה הברייתא בהש"ס לא נזכר כלל שם דברי הת"ק רק בזה"ל אליעזר בן מהבאי אומר מעידן על השומא ובש"ס דייק מכללא דת"ק סבר אין מעידן וכמ"ש הרא"ש ז"ל בב"מ דדרך הש"ס לשנות לפעמים לשון התוספתא לפי הנלרך לעניננו, וא"כ וודאי די"ל דבדעבד ל"ת כנ"ל:

אלא דעכ"ז התמי' קיימת דאף שנאמר דמה דקתני אין מעידן על השומא דמלד הלשון י"ל דהוא רק לכתחילה מ"מ כיון דכל הסברת הרי"ו והרמ"ה ז"ל בהא דס"ל בסימנים אמצעים דל"ת משום דריהטא דהסוגיות מורה דסי' דאורייתא כנ"ל והרי אם סד"א קשה מ"ע דאין מעידן על השומא אף לכתחילה כמו בכל סימנים אמצעים ובהכרח לומר דשומא סי' גרוע הוא וא"כ ממילא דגם בדעבד תלא, ונשאר קושיית הממנ"פ של הגאון הנ"ל, והוא באמת השגה חזקה לכאורה ע"ד הב"ח והב"ש הנ"ל ורהוי הוא לאומרה:

ועכ"ז אחר העיון קלא אמינא לקיים דברי הב"ח והב"ש לדינא וכמו שיבואר אי"ה לפנינו, ואקדים מתחילה דבר אחד, דמ"ש הרי"ו בשם הרמ"ה כנ"ל בטעם דסימנין האמצעים בדעבד ל"ת דריהטא דסוגיית הש"ס דסד"א [וה"ה סוגיית הירושלמי ביבמות] רק לענין חומר א"א מחמירין לחשוש דסימנין מדרבנן כו' דיסוד ד"ז מתורא מסה למדנו הוא רבינו הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות נחלות ה"ג [והובא גם בהג"י בקונטרס תקע"ג] וז"ל מי שנטבע במים שאל"ם ובאו עדים שנטבע בפניהם ואבד זכרו אעפ"י שאין משיאין את אשתו לכתחילה היורשין נוחלין עפ"י כו'. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגוב אריות כו' או שנהרג ולא הכירו פניו אבל הי' לו סימנים מובהקים בגופו [וכך סימנים מובהקים ר"ל סימנים אמצעים ולאפוקי גרועים דבש"מ מנוס משיאין את אשתו ג"כ וכ"פ רוב הראשונים בדעת הרמב"ם ז"ל] והכירו אותם בכל אילו הדברים וכיו"ב אם אבד זכרו אא"כ יורדין לנחלה בעדות ע אעפ"י שאין משיאין אשתו שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו רק מפני חומר א"א דהוא איסור כרת אבל לענין ממון אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו וא"כ נקמע במת הרי אלו נוחלין עפ"י כו' עכ"ל הרמב"ם ז"ל ובאמת בדברי הרמב"ם הללו נוטה מנוס לנ"ש הה"מ פי"ג מהלכות גו"א דדעתו ז"ל לענין ממון וכל איסורין דסימנין דאורייתא ונסתלק בזה תלונת הב"ש דתמה פסק בה"ג דאין משיאן בסי' אמצעים

דאם סי' דאורייתא גם בא"א הוי לן למסרי והדמסמע בהסוגי' דפ"ב דב"מ דלפי הנ"ל לק"מ דבאמת בב"מ קיי"ל דסד"א רק משום חומרא דא"א מחמירין דסי' רק מדרבנן והמפורש בדברי הרמב"ם דה"ג הנ"ל, ומעתה ביסוד דברי מהרי"ו בשם הרמ"ה הנ"ל שהוא כטעם הרמב"ם והדברי הה"מ הנ"ל דס"ל לרבינו ז"ל דבב"מ סד"א וא"כ בוודאי מהראוי שיסי' לדעת רבינו ז"ל כן הדין בנשאת בסמנין האמצעים דל"ת כהמהרי"ו בזה, וא"כ לפ"ז ממילא דמוכרח בהרמב"ם גם הדין השני שכתב הב"ש לענין שומא דג"כ בדעבד ל"ת מדכתב הרמב"ם בפ"ג ואפילו שומא כו' והוא להיפך ממ"ש הגאון בתשובת רעק"א הנ"ל בדעת הרמב"ם וכנ"ל:

אלא דהכתי היא גופא קשיא בדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דסד"א ורק משום חומרא דא"א נחמירן לכתחילה ובדעבד ל"ת בסי' אמלעי וממ"ש ואפילו שומא דמוכרח דגם בסי' דשומא ס"ל דבדעבד ל"ת כנ"ל ויקשה דהיא גופא טעמא מאי והרי אם נקטינן דמעיקר הדין הלכה דסד"א ממילא מוכרח לפ"ז דסימן דשומא הוא סי' גרוע מדקתני אין מעידן על השומא וקיי"ל הכי וא"כ ממילא לפ"ז מהראוי דלענין סימן דשומא גם בדעבד תלא וכמו שטען בתשובת רע"ק ז"ל הנ"ל ויסי' נשאר דברי הרמב"ם ז"ל מוקשים לכאורה בזה כנ"ל, ולכן נלע"ד באמת דל"ק כלל דמ"ש רבינו ז"ל והדברי הה"מ הנ"ל דבק"מ קיי"ל דסד"א רק לענין א"א מחמירין דאין הכוונה בזה משום דבהש"ס לפי הנראה דנשאר בספק בזה אם סד"א או נדרבנן ובהמשמעות נוטה יותר דסד"א רק לענין א"א תופסין אנו לד הספק דשמא סימנין מדרבנן (וכן ראיתי להרב נכ"י ז"ל שהבין כן והבוא לשונו בזה בסמוך) והכל מחמת ספיקת האמוראי' בעלי הש"ס וכמש"ש בפ"ג דגיטין ר"א נוספקא ליו כו' והנ"ל רק דהכוונה והפירוש העיקר לענ"ד בדברי הרמב"ם ז"ל דחכמי המשנה נ"כ החמירו לענין א"א וחששו להחמיר בכ"ז ובכיו"ב שחזקתן למיתה וכן משמע עבע הלשון של רבינו ז"ל בזה דכלל הך דסימנין בגופו עם דין נשאל"ם וכתב שבכ"ז החמירו רק לענין א"א והרי בדין נשאל"ם מבואר להדיא במשנה דהאסורה לכתחילה ולזה גם לענין דין סימנין יפורש כך דגם בזמן המשנה רז"ל התנאים הקדושים בעלי המשנה חששו גבי א"א לחומר בל לסמוך על סימנין לכתחילה וס"ל להרמב"ם ז"ל בזה אף דבגמרא בב"מ שם דמספקא לי' אם סד"א ולא חילקו בין איסור א"א לממון מ"מ למסקנת הגמרא שם דקאמר הכא את"ל סד"א וכמ"ש הה"מ בהגו"א הנ"ל דלדעת רבינו ז"ל בב"מ את"ל פשיטות הוא (וכן ממ"ש בחולין דצ"ט ועיי' חי' ר"ן ז"ל שם) וגם ס"ל הך בנוית המשני הגמ' בהא דסי' דאורייתא מה דתנן א"מ בסי' בגופו וכליו דגופו בארוך וגוץ כליו בחיוורי וסומקי שנוית דהיקי ולא המכינן וכמ"ש הראשונים ז"ל בזה וכן בהא דחוששין לשאלה [ולדעת הרמב"ם ז"ל ל"ח לשאלה עיי' ש"ך חו"מ סי' ס"ס] ושכן נראה מהירושלמי ג"כ דמתניתן בסימנים האמצעים דהוא סתם סימנין מיירי לזה להמסקנא לריכן אנחנו לחלק דרק בא"א החמירו רז"ל בהמשניות והברייתות דאין מעידן בזה להשיאן לכתחילה ולא בעלמא, וא"כ לפ"ז ממילא דגם לענין שומא דקתני אין מעידן למתפרש ממש כמו המשנה דיבמות שם דאין מעידן אלא על פ"פ כו' אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכליו דלפי המסקנא מיירי ג"כ בסי' האמצעים דהוא סתם סימנין כנ"ל ואפ"ה אין מעידן לכתחילה דחששו רז"ל בחומר א"א כנ"ל וכן הוא הפירוש ממש בהברייתא הנ"ל דאין מעידן על השומא לת"ק דבן מהבאי הנ"ל כנ"ל ובזה א"ש טובא מ"ש הרמב"ם ז"ל בה"ג ואפילו שומא אין מעידן שמא אחר הוא ול"כ מטעם דשומא שמוי להשתנות כמ"ש הטור ז"ל משום דלדעתו ז"ל דהלכה בב"מ דסד"א ורק דלענין א"א חששו רז"ל דשמא אחר הוא וא"כ ממילא דגם לענין סי' דשומא אין לנו לדחוק לומר דהלכה דסי'

גרוע הוא כיון דיש עוד שבח בהגמרא דאדרבא הי' מובהק הוא די לנו שנאמר להלכה דהי' אמצע הוא עכ"פ רק דלענין א"א מה בכך הרי גם בהי' חששו ז"ל דשמא אחר הוא וזה"ש ואפילו שומא כו' כנ"ל. ומעתה לפ"ז כיון שביארנו דיסוד דברי מהרי"ו ורמ"ה ז"ל נובעים מד' הרמב"ם ז"ל בזה והכל דמהראוי לדון דעכ"פ בנשאת עפ"י סימנין אמצעים דל"ת ומוכרח ממילא מהלשון אפילו שומא ש"כ הרמב"ם ז"ל דגם בשומא בדעבד ל"ת וכמו שביארנו בטוב טעמו בעזה"י:

והנה לדברי הב"ש והב"ח זלה"ה ולק"מ לפ"ז טענת ה"ג בתשובת רע"ק ז"ל דהא הי' אמצע מה"ת מוכרח מה דקתני א"מ על השומא דשומא הי' גרוע הוא דז"א לפי הנ"ל להלכה נקטינן שפיר דשומא הי' אמצע ובכל סימניו אמצעים ס"ל להלכה דאין מעידין עליהן לכתחלה אף דסד"א בכ"מ חששו ז"ל לכתחלה עכ"פ בחומר א"א כנ"ל וכמו שחששו ז"ל לנגד הדין בכ"מ בענין משאל"ם לכתחלה והכל לחומר א"א דדינו במיתה כנ"ל ובדעבד ל"ת ומסתייע לדברי מהרי"ו ורמ"ה ז"ל לדינא כנ"ל. והנה ראיתי בשו"ת נודב"י אהע"ז סי' כ"ע שהבי' דברי הרמב"ם דפ"ג מה' נחלות הנ"ל וכתב ע"ז בזה"ל ואל תטעה בדברי שאני אומר שאף אי סימנין דרבנן מ"מ מה"ת מהני שלכאורה זה יסוד נופל ממנו כל סוגיית דב"מ שהם דחק לאוקמא דאי סימנין דרבנן לא מהדרינן אבידה אלא בעדים ושם כל הסוגיא אקרא קאי אלא שכוונתי בזה שהוא רק חומרא דרבנן לפי שבגוף הדין אי לאו חומר ערוה הי' מקילין לומר דסד"א אלא מחמת ה"ב אנו מחמירין להסתפק אולי סימנין דרבנן ולנ"ב דרבא ועוד ראי' גדולה שהוא רק חומרא דרבנן שהרי אם נשאת ל"ת עיין ב"ש ס"ק ע' עכ"ל הנב"י ונראה מדבריו שהבין הגאון ז"ל בכוונת הרמב"ם ז"ל דלחומר א"א מחמירין אנו מכח האמוראים בעלי התלמוד כנ"ל וכן ראיתי עוד לו בתשובה' אחרת שכ' להדיא כן בכוונת הרמב"ם ז"ל ולענ"ד נראה כמ"ש ותדע שכן מדכללו רבינו ז"ל עם דין משאל"ם דגם לתנא דמתניתן אסורה להנשא לכתחלה כנ"ל ואשר תמה מהסוגי' דב"מ כנ"ל שפר ביארנו יפה בס"ד, ולפ"ד הנב"י ישתער הקושיא החזקה דלפי מ"ש בעצמו הב"ש הנ"ל דבסימנין אמצעים בדעבד ל"ת וממילא למש"כ הרמב"ם ואפילו שומא כו' דגם בשומא ל"ת ונשאר קושיית ממנש"ם הנ"ל, אבל לפמ"ש א"ש כנ"ל ולק"מ:

הנה הגם כי האריכנו ליישב ולהחזיק שיטת הב"ש ומהרי"ו זלה"ה מ"מ לענ"ד יש לדחות דלדינא אין מוכרח עדיין מדברי הרמב"ם הנ"ל הדין דנישאת עפ"י סימנין אמצעים דל"ת וגם דברי הה"מ ז"ל שהחליט דלדעת רבינו ז"ל להלכה דסד"א ג"כ בכ"מ אין מוכרח כ"כ די"ל כהבנת מרן הבי' ז"ל והכ"מ בהבנת"א הנ"ל דהי' להודא אפשר דלא הוי מה"ת רק בצירוף האומדנא דאבד זכרו ג"כ והיינו דקיפל ואתאי בדיוק לשונו כהסור בכל הדינים בזה לדייק ואבד זכרו ג"כ [ומזה יש סמוכין לד' ר"א מווארדי' ז"ל בהמרדכי דאומדנא דאבד זכרו מילתא הוא וכ"כ בתשובת הב"ח בכמה מקומות] ובמ"א האריכנו ת"ל לעשות סמוכין לזה מהש"ס דיבמות:

ועכ"פ י"ל לפ"ד הרמב"ם דסימנין בצירוף אומדנא דאבד זכרו זהו רק חומרא בעלמא לענין א"א ובזה מיושב הסוגי' דב"מ בפשטו' דכל הסוגי' שם בסימני' להודא מספקא לי' וכן הא דגיטין פ"ג ר"א מספ"ל כו' הכל לענין סימנין להודא נאמרו הדברים רק להאמת דייק לי' רבינו ז"ל את דינו ממה דקתני במתניתן דיבמות א"מ כו' אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו כתנא נאמרה ומשמע והאי אף שאבד זכרו ג"כ ועכצ"ל דחששו להומר א"א לכתחלה גם בהס"ג ובז"מ ג"כ מה דקשה בהסוגיא דסימנין שם דקאמר נפ"מ להדורי גט אשה ול"ק נפ"מ לענין עגונה בסימני דמיתת הבעל כמשנה דיבמות וכבר עמדו בזה ולפמ"ש י"ל דלא פסיקא לי' דלענין סימני מיתת הבעל בצירוף אבד זכרו י"ל דמה"ת כנ"ל וי"ל עוד וכ"ז נוגע לפלפל במ"א והמגה. לענין דינא בנ"ד עכ"פ כל אפי שוין להקל שהרי באמת אבד זכרו ג"כ ושתקע זה זמן כביר שי"ל בכ"ז דהסי' דשומא הוא מה"ת לפ"ד הרמב"ם והב"ש בשם הגדולים הנ"ל דבדעבד עכ"פ ל"ת וכל החשש רק לענין חומרא לכתחלה וממילא דיתכן לקיים לדברי ההיתר שלידד הרב המתיר בזה יען אשה אחת הגידה שהסימן של השומא הוא בכיון מקומה אצל יד הימיני של החוטם ש"כ הב"ש כונה דיעות בזה להתיר גם לכתחלה. והרב המתיר הנ"ל נשען יסודו ע"ד הב"ש הנ"ל דשומא בדעבד ל"ת וכיון דבדעבד ל"ת יש להקל גם לכתחלה בהי' פלוגתא דרבתא, וכבר הראנו ת"ל פנים מסבירות לד' הב"ש ז"ל וקם ההיתר הנ"ל ועוד אני אומר דאף שנאמ' בדוחק בד' הרמב"ם ז"ל דהלכות נחלות הנ"ל דס"ל בהי' אמצע דגם בדעבד תצא וכמו שהבין בתשו' רע"ק ז"ל בדברי הרמב"ם דה"ג הנ"ל מדכתב ואפילו שומא [דבדין שומא וודאי תצא לפ"ד התשובה הנ"ל כנ"ל] ומה שדייקנו מה דכללו הרמב"ם ז"ל עם דין משאל"ם אפשר דאין ראי' כ"כ די"ל דגבי משאל"ם כתב להדיא אין משיאין לכתחלה ולא בהשאר והדרבא י"ל מדכוללו עם הדין דנפל לגוב אריות דמדברי הש"ע והב"ש נראה דבזה גם בדעבד תצא עכ"ז ארווחנא עכ"פ מדברי הרמב"ם דה"ג הנ"ל דכ"ז רק דרך חומרא מדרבנן בסימנין אמצעים ואבד זכרו כו' כנ"ל וממילא דגם בהי' שומא כן מע"ש בה"ג ואפילו שומא כנ"ל וכן אף לפמ"ש הטור לענין שומא החשש דעשוי להשתנות הכל הוא דרך חשש מדרבנן וא"כ ממילא דקם ההיתרא של הרב הנ"ל דבצירוף נימוס מקום דתליא בפלוגתא דרבתא בלא"ה אם חשוב כס"מ דבדרבנן להקל שומעין. וכבר כתב בתשובת נוב"י בכ"מ דחזקת איסור דא"א וחזקת חיים דהבעל איתרע היכא בעזיבתו מביתו ומכ"ש בנ"ד שחלפו זמן זמנים עוברת ולא נשמע זכרו ואדרבא כבר נשמע קולו שמת בפלונצק וגם בק"ק נאפעלסק יצא הקול כנ"ל כמבואר במכתב הרב הנ"ל. וגם מכח הקול איתרע החזקת א"א כמבואר בח"מ וב"ש:

ועוד י"ל לאפוקי בהיתרא בנ"ד דמה שנסתפק הרב הנ"ל בהסימן דהגוויקס שבנ"ד אם הוא רק בהי' דשומא או כלקת ורושם דמבואר בב"ש בשם הט"ז דבזה לכ"ע בנימוס מקומו מהני ולי נראה ללדד להתירה דהי' דנ"ד עדיף מהשומא המבואר בסוגי' דב"מ לפמש"ב בש"מ בשם הראב"ד ז"ל דהא דשומא עשוי להשתנות הוא רק בהשנוים שנולד בעורו ולא בבשרו כו' והבינו בזה במנ"א ובנ"ד כפי המבואר בהגב"ע שהוא מכה נגוס בבשרו ע"י חולי קשה ר"ל ונתהווה לו ע"י סיבה שעברה עליו עגלה בקטנותו וא"כ לפי סברת הראב"ד הנ"ל בלא"ה בנ"ד עדיף ביותר דל"ש הא דעשוי להשתנות כלל וכן ראיתי בנב"י שסומך לפעמים ע"ד הש"מ בשם הראב"ד ז"ל הנ"ל ועפ"ז דן בתשובה אחת דגם בשומא שנתהווה עפ"י מכה דעדיף משומא הנאמר בסוגי' הנ"ל דגם הא דקאמר הגמרא דשומא מצוי בב"ג שייך בשומא מתולדה ולא עפ"י מכה:

גם מ"ש הרב דפלונצק הנ"ל הא דשומא עשוי להשתנות לאח"מ דווקא משא"כ בנ"ד שהכירו השומא בחייו ומעידין ראהו שזה שהי' לו שומא כזה מת ל"ש כלל הא דעשוי להשתנות זה וודאי מילתא דמסתברא ושבוע גדול לדעתי ובזה י"ל הנפ"מ לדינא בין לישנא דבגמרא שומא מצוי בב"ג ללישנא דעשוי להשתנות כמבואר וי"ל עוד ובעיקר הדין דשומא אם הוא סברה טובה או נקטינן כמ"ד דשומא מצוי בב"ג מצאתי ג"כ קצת סמוך במד"ר איכה במעשה דשני בני צדוק הכהן שנשבו [ובגמ' דילן הובא בבנו ובתו ר"י כה"ג] א"ל הווי לך אח או אחות א"ל חד אח הוי לי וה"ל שומא בכתפי' כו' אשכימיני'

יתי'

יתי' כו' משמע דהוא הכרה טובה וידעתי כי יש לדחות זה ואכמ"ל ועוד יש לי לצדד בהיתרא בנ"ד מה שלא העיר בזה הרב הנ"ל כלל יען נזכר בהגב"ע איך שהעיד על שמו ושם כינויו ואיך שהגיד לפני העד שיש לו אשה ברוסלאנד והנה מבואר בסק"ע כמה פוסקים דה"ל דשם הכינוי שלו הוא כשם אביו וכמ"ש בתשובת הריב"ש ז"ל בנידון אברהם פיר"ה כו' והרי דעת לשלשה גדולי המורים ה"ה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה דגם בשיירות מצויות בלא הוחזקו דקיי"ל כרבא דל"ח לשני יוסף ב"ש ומקילין בשמו ושם אביו לבד רק בב"י הצריך לפרש דברי הרמב"ם בהא דיצחק בן מיכאל דווקא שידוע שהלך למקום פלוני וכן הצריך הה"מ בזה וכתב בזה"ל איך יעלה על הדעת אם יעמוד אחד במ"א ויאמר שפב"פ מת ולא הזכיר שם מדינה ועירו באשתו הלך ותנשא ולא תחוש באולי בכל העולם יש ג"כ איש ששמו כך כו' [ע"ש בסק"ק ל"א] מ"מ י"ל דכ"ז רק דרך חשש ומדרבנן וכ"כ התוס' להדיא בב"מ ד"ך ע"ב לחד תרוצא עיי"ש וא"כ וודאי נראה דיש לסמוך על הסימנין הנ"ל וכמו שהאריך הנב"י בכמה תשובות דבאיסור מדרבנן יש לסמוך על סימנין גם להמ"ד דסימנין דרבנן ובפרט די"ל ענין השם הוא ג"כ למשל כמו סי' אמצע ויש ב' ס"א דלדברי המ"ב וכ"פ מצטרפי' לס"מ וגם דהא הרמ"א ז"ל בסי"ח כתב דבמקום שיש אומדנות והוכחות דיש להקל אף בלא מזכיר שם עירו וכ"כ הב"י בשם תשובת הרא"ש ומהרי"ק זלה"ה והרי בנ"ד יש ג"כ כמה אומדנות מחמת סימנין הנ"ל וגם בהגיד שיש לו אשה ברוסלאנד וגם בשמו כן וכן ונראה דה"ל כשם עירו ובצירוף האומדנא דאבד זכרו זה כפי שנזכר זה שאומדנא בהרמב"ם דפ"ז מהלכות גזלות הנ"ל והר"א מווילדין שבמרדכי כנ"ל וכבר כתב הרא"ש ז"ל בתשובה דראוי לכל מורה לצדד להקל בעגונה כאשר שקדו רז"ל לתק"ע ומשמעות דבריו ז"ל להדיא דאף בתחילת עדות בל"כ דבכורות דמ"ו ע"ב ואכמ"ל לכן מכל הלין דכתיבנא לענ"ד הקלושה להקל בזה ובתנאי מפורש שיסכים בזה כבוד הרב הגאון מד"א ואזי יותרה בב"ד של שלשה כדת והשי"ת יאיר עינינו במאור תוה"ק ולכוון האמת לאמיתתו בעה"ח אור ליום השבתי לירח אלול תורה לפ"ק ה"ק כו' :

אחר כותבי כ"ז נתתי את לבי יען הגידה האשה לפני עפ"י הגבאי הקדש דק"ק פלונק איך שנפטר בעלה המנוח ז"ל בעת שלעה החולי ר"ע ר"ל שהוא כמו בעת דבר ר"ל והרי בגמ' דיבמות ב' לשונות בזה דבר אמרי לה ה"ה כמלחמה כו' מ"מ נלע"ד להקל בנ"ד דבש"ע סעיף כ"ה כתב מרן המחבר ז"ל כדעת הרמב"ם ז"ל להקל וגם להרמ"א ז"ל דמחמיר מ"מ בנ"ד דנראה דהי' עוד עד ובפני עדים קיי"ל דאפילו במת במלחמה דל"א בדדמי וגם דנראה דעפ"י השמועה שמגידים ג"כ על קבורתו דמותר בש"ע ס"כ דמהני בכל אופן כנ"ל :

סימן מח

ע"ד עסק עגונה אחת מקהילתינו רחל בת מוה"ר שבתי ומעשה שהי' בזה שהיתה דרה עם בעלה אצל בעה"ב א' דפ"ק ונערך שמנה ימים קודם פורים דשנת תר"ע העבר, שלחה אשתו של בעה"ב את בעל האשה העגונה הנ"ל בעסק שלוח איזה אגרת לכפר אחד הסמוך לקהילתינו והיכף בכלות ג' ימים מעת הליכתו משם נמצא מת אחד בדרך הנ"ל בתוכפו הליכה והובא להעיר ע"י עגלן יהודי משם והמתעסקים עסקו עמו בעסק קבורתו כדת בלתי ידיעה כלל מי הוא ואחר עברו כמה חדשים שהי' פלא גדול בעיני האשה העגונה הנ"ל על עיכוב בעלה כ"כ לפי ענין נסיעתו בדרך קרוב כזה של כל היותר מהראוי שלא ישהה יותר מג' שבועות והאשה התחילה לדרוש ולחקור אחריו נודע לה שעוד בחודש אדר הביאו לבית ההקדש המנוח הנ"ל שעלרו הליכה כדרך הנ"ל ממש, ולאחר בבית ההקדש דפ"ק הניחו בגדי המנוח הנ"ל לשמירת באולי תבוא אשתו להכירם ע"י ט"ע או תגיד סימנין בל תשאר עגונה וכן הי' בבואה אצלם דרשו אודות סי' הבגדים והנה כיוונה הסימנין בהבגדים על מכון וגם מגדת שמכרת היטב גם בטב"ע את הבגדים הנ"ל :

והנה הענין חמור קצת להורות יען שאין שום הכרה בגופו כלל רק ע"י סי' בגדיו וכבר כ' מרן הב"י ז"ל דדעת רבותינו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה דחיישינן לשאלה וגם בכלים דלא מושאלי מחמיר רבינו הב"י כנודע והסכים בשו"ת נוב"י ז"ל בזה זולת שיש עוד איזה לצדדי היתר ע"כ ראוי לילך בעקבות רבותינו זלה"ה אשר הורו לנו דרך הישרה שיבור לו האדם כטוב לחזור בכל כחו בכח דהתירו בתק"ע, ולזה גם אנכי בעניי שמתי עיוני בזה ונלע"ד לצדד להתירה, והשי"ת יצילנו משגיאה ותבוא בקצרה הנוגע לעיקרא דדינא :

והנה בתשובת מבי"ט הובא בק"ע סימן מ"א שאם נאבד א' בדרך שהלך ממקום למקום אחר ואח"כ נמצא הרוג אחד באותו הדרך דמן התורה תלינן שזה הוא הנאבד דאם איתא שהנאבד אילו הי' נודע מקומו ואח"כ מאחר שלא מתחזק איסור דאורייתא דאזלינן בתר רובא מדאורייתא כו'. והנה דבריו ז"ל גם במקום ששיירות מצויות כמ"ש בשו"ת הנ"ל ז"ל וש"א, וראיתי לכמה גדולי האחרונים ז"ל שנתלבטו בטעמו וכתבו משום דקיי"ל כרבי פסחי' ד"י וכל"מ בקבר שנמצא דאמרינן זהו שנאבד ועי' מל"מ ההו"מ בזה ולענ"ד נראה דמלשון המבי"ט ז"ל דא"א דהנאבד אילו הי' נודע מקומו וכן מ"ש דאזלינן בתר רובא מדאור יתא משמע דמטעם אומדנא קאתי עלה להיות שבאמת רחוק מאוד יען ידוע לנו בטיב נסיעתו ועסק הליכתו ומקומו אשר יעד ללכת שמה ושוב פתאום יתעלם מאתנו הידיעה לגמרי בלתי שום סיבה ואמתלא שזה הוא דבר זר למאוד בעלמותו אשר כן דן המבי"ט ז"ל בזה בתורת רוב גמור בהעדפה יתירה נמים שאל"ם שיש אמתלא טובה על העלם ידיעה אודותיו מפאת פליטת הים אותו לאי רחוק משא"כ בנ"ד :

ובזה אמרתי ליישב דעת הרי"ף ז"ל בגיטין פ"ג ממה דמקשין עליו הרמב"ן והרא"ש ז"ל בסתירת דבריו בענין הפלוגתא דרבה ור"ז בשיירות מצויות דיבמות בהסוגי' ד"ב יצחק פסק כלישנא דקולא כל שלא הוחזקו ובגיטין שם לענין גט הנמצא פסק כלישנא דלחומרא, ולפמ"ש י"ל בטוב יען שלשון הרי"ף ז"ל בגיטין הנ"ל מבואר דמחמת ספק איסורא נקטינן כלישנא דלחומרא ומ"כ א"ש דזהו דווקא לענין גט הנמצא דהוא ס' איסור מה"ת משא"כ לענין מיתת הבעל בהא ד"ב יצחק דבלא"ה מה"ת שרי' לפ"ד המבי"ט הנ"ל מחמת שידוע לנו הליכות דרכו בטוב כנ"ל וכל החשש מדרבנן ובדרבנן להקל שומעין כלישנא דלקולא וכוון בעזה"י: גם לממ"כ הראשונים זלה"ה הרמב"ן והרשב"א ונמק"י מטעם דלענין מיתת הבעל יש לומר סברת כאן נמצא וכ"ה וכן לדעת הרא"ש ז"ל וכמ"ש בתשובי' מהרי"ו הס"ע מטעם דאין ספק מוציא מידי וודאי ובעגונה שלא תתעגן כל ימיו והארכנו בזה במ"א וכל לצדדי ההיתר הנ"ל יתכנו גם בנ"ד :

והנה דרך אגב נתחדש לי כעת בעזה"י דבר אחד הנוגע לתקנת עגונות, והוא נצרך גם לענינו בנידון מ"ש בתשובה אחת להעיר בדברי הרא"ש ז"ל בפ"ג דגיטין הנ"ל וביותר בתשובת הרא"ש ז"ל מ"ש בטעם הרי"ף ז"ל דמיקל לענין מיתה בלא הוחזקו מטעם עגונה דאל"כ תשאר עגונה עולמית וכמו שהקילו בעד מפ"ע מהגמ' דבכורות דאמרינן דהקילו בעגונה בסופה אבל לא בתחילת עדות והיו נלע"ד קצת בזה עפ"ז דבלא"ה יש להבין בגמ' דבכורות הנ"ל דאם הסברא שהקילו בסופה מצד

שהי'

שה' שאין הכרה שכ"ה [ע"ש בפרש"י ז"ל] והרי באמת מפורש הדין אטו אמירה דהני מילי משמא אית בי' ובענין קושיית הגמ' ריש פסחי' ד"ד כה"ג :

לזה אפשר לומר עפ"י המבואר במשנה דיבמות דקכ"ב מעידין לאור הנר כו'. ומשיאין עפ"י בת קול ומעשה כו'. ומקשה הגמ' ודילמא לרה היא ומשני תני דבי ר"י בשעת הסכנה כותבין ונותנין אעפ"י שאינו מכירן ופרש"י ז"ל והאי נמי כשעת הסכנה שאם לא נתירה עתה תשב עגונה עולמית ולפ"ז י"ל וודאי זה הענין כמה שהקילו רז"ל להאמין להשיאין וסומכין על הכרתם מחמת שראו רז"ל שרחוק הדבר שתשיג עדים כשרים על מיתת בעלה [ועיי' ברמב"ם פי"ב מה"ג] ובזה י"ל גמ' דבכורות הנ"ל דבתחילתו בעני הכרה בעלם לא ראו ז"ל להקל יען שזהו אינו רחוק כ"כ שלא תשיג גם פסולי עדות ביכירו יפה מיתת בעלה ולזה לא חשבו בזה עפ"י רוב לעיגון כ"כ באופן די"ל לפ"ז דתלי' הכל בענין המאורע וכפי הנראה לב"ד שהוא ממש כשעת הסכנה כמו למשל כהא דתרי יאתן הנ"ל דאם ניחוש גם בלא הוחזקו, לא תוכל האשה למצוא עדים שוב על מיתת בעלה בבירור וכמש"ש הרא"ש ז"ל דהוא כשה"ס ממש ממילא דה"ל עיגון גדול וודאי והא שוה תחילת עדות לסוף עדות באין בבדל והפרש כלל לפי הנ"ל וא"ש לפ"ז דברי הרא"ש הנ"ל בהדמיון דנקט בלא הוחזקו להקל כמו עד מפ"ע כו' כנ"ל וכן כתב שם בתשובת הרא"ש להדיא דהוא כשעת הסכנה דמקילין להשיאה גם עפ"י בת קול וכן כתב שם כה"ג בתשובה שאח"ז לענין היתר אשת תלמיד המנוח ר' אשר ז"ל וכן ראיתי בכמה תשובות הב"ח ז"ל בעסק עגונה דבמקום שנראה לפי אומדן דעת אשר לא נוכל להשיג שוב עדות ברורה יותר מעתה דמקילין כמו בשעת הסכנה המבואר במשנה וגמרא דיבמות הנ"ל, באופן דלפ"ז גם בנ"ד אם שנאבד בעלה בדרך הקרוב לעירינו וכבר עברו ימי הקיץ והחורף אשר לא נודע לנו בזה עלת הגב"ע הנ"ל אשר לפי אומדן דעת שכל האנשי הוא דבר זר ומופלג בעלמותו שיבורר יותר מהגב"ע הנ"ל ואם לא נתירה עתה עפ"י גב"ע הנ"ל אזי תשב עגונה עולמית דה"ל כשעה"ס דלפי הנ"ל מקילין בזה גם בתחילת עדות וכדברי הריף והרא"ש זלה"ה להקל בזה גם בעיירות מצויות בלא הוחזקו עכ"פ מטעם הנ"ל ואם כנים הדברים להלכה כמה מעליא הא שמעתתא לתק"ע בעזה"י :

ונשיב לציין בענין הסימנין והט"ע שמגדת האשה מתחילה הגידה הסימנין וביוונה על מקום ואח"כ הגידה שמכרת גם בט"ע וגם של"ז בהבגדים דלא מופלי הינהי ואף לדעת רבינו ב"י ז"ל י"ל שמודה בנ"ד דיש בלא"ה לדדי היתרים הנ"ל [ועיי' פ"י ב"מ שם דמלדד קלא בט"ע בבגדי' י"ל דל"א לשאלה ואכמ"ל] וגם בכל בגדי' כתבו הפוסקים דל"א לשאלה ובפרט בנ"ד דעובדא הווי בזמן הקור הגדול אשר ממש בלתי אפשר להחיות נפשו בהיותו עומד ערום ומפני קורתו מי יעמוד וזולת לחשש חליפין דזהי רחוק יותר י"ל דגם מרן הב"י ז"ל יודה :

שוב ביקשתי בספרים ומצאתי בעזה"י בשו"ת נדב"י סי' ל"ז תשובה אחת להגאון בעל ק"נ זצ"ל ממש כעובדא דנ"ד שהשגוף של המנוח לא ה"ל שום סי' וט"ע כלל רק ע"י הסי' וט"ע דהבגדים והעלה הגאון הגדול הנב"י זצ"ל להקל להלכה למעשה במי שהלך מביתו ע"מ לחזור דהדבר שיתברר עכ"פ החזקת א"א וכוונת הנב"י ז"ל למש"ש בשארי תשובות עפ"ד הש"ך יו"ד סי' ק"י דבספק אחד נופל עכ"פ החזקת איסור ולז"ה דגם הנב"י לחשש נ"כ בכלים דלא מושלי הייגו מלד חזקת א"א משא"כ בנידון הנ"ל כנ"ל ע"ש שכן הוא ענין כוונתו ז"ל וגם בנ"ד דעסק הליכת בעל האשה העגונה הנ"ל הי' ע"מ לחזור בזמן קרוב לביתו כנ"ל ומבואר להדיא בתשו' הנב"י הנ"ל להקל להלכה למעשה וגם בצירוף ההיתרים הנ"ל לענ"ד להקל לדינא להתירה מכללי העיגון וד' יצילנו משגיאות כו' :

סימן מט

ע"ד העגונה מק"ק וולאדווי שבעלה נמצא הרוג ביער אצל מקום מעבר לרכים וגופו לא מצאו שלם רק האשה מגדת סימנין בבגדיו וגם הגידה שמכרת בט"ע גמור בכל בגדיו וגם יש גב"ע שנאה מדבריהם אודות סימנין וט"ע דבגדיו כאשר יבואר אי"ה. והנה בתשובה שהתבתי ע"ז זמן כביר האריכתי בזה בכוחא דהיתרא בעזה"י והסכימו עמי הגדולים רבני קהלתי זלה"ה וכבר מבואר כמה לצדדי היתר בזה להמעיין בדבריו בתשובת שלפ"ז וכאן לא אכפול הדברים רק איזה גרגרים מחודשים בתשובתי הנ"ל א' נידון מ"ש בתשובת מ"ב ד"ב סי' אמצעים מצטרפים להי' מובהק ואף שלא ידק במפורד ידק בחובר ואמרתי ראי' לזה ממשנה דשקלים פ"ה מ"ה מי שאבד ממנו חותמו ממתינן לו עד הערב אם מוצאין לו כדי חותמו וכמש"ש הרמב"ם ז"ל ובלבד שלא פיחת ולא הותיר כו' והרי בהסימן דמניין מבואר להדיא בגמ' והפוסקים דיותר מסימן אמצע וודאי דלא הווי וביבמות קט"ו קאמר שם אימור הופכא בעלמא ועי' תוס' שם ולפי מה שאבעי' דב"מ ויבמות דהוי' אמצעי מדרבנן ובאבידה מהדרינן מטעם דניחא לי' לבעל האבידה כו' ובמשנה דשקלים הנ"ל לענין נסכים ל"ש זה שהרי המותר קיי"ל דלהקדש כמבואר במשנה דלמעלה שם ולזה נ"ל דה"ע משום דלא המותר להקדש פירשו בהר"מ ותוי"ט ז"ל שם דאמרינן שמא אחד נתן בכיון ביותר שיהי' הרווח להקדש שזהו ג"כ חשש רחוק לזה בצירוף הימן דמניין אף דב"א מהם לא מהני להפקיע מיד ההקדש מ"מ מהני בצרופם, ומעתה יש לדון קו"ח להדיוט מהקדש אם כך אמרו ז"ל בהקדש שיד הקדש על העליונה בכ"מ ועכ"פ מוכרח הכרת כמ"ב הנ"ל דסימנין הגם שלא ידק במפורד ידק במחוברים כנ"ל. ב' נידון מה שהעיר הרב המנוח אבד"ק וולאדווי ז"ל שיש ריעותא בנ"ד שהאשה לא ביוונה כ"כ שסימן אחד באיכות הסימן דהכתונת שלו והנה כבר באורנו במ"א נלדד למשל כשיש סימן טוב או איזה ראי' אחרת טובה, המועיל להתירה די"ל דגם בלא ביוונה בה"א דיתכן דאינו תגרע בזה מטעם דדל דבורה והגדתה בזה ודיינינן כמאן דליתניהו וכמו דאמרינן בעלמא כ"מ דלא רמיא עלי' לאו אדעתי' וכפ"ש בנמק"י ב"ב דלעולם לא דייקינן בדבריו של אדם להוכחו כו' הובא בש"ך חו"מ הסע"ה וכן בנד"ד מאחר שבלא"ה הבגנו די התרתה [מפאת סימנין מובהקים שביוונה זולת הסי' דכתונת הנ"ל]:

וגדולה מזה הייתי מסתפק גם למשל בלא הגידה סימנין מובהקים אחריני זולת הס"מ שבהכתונת ולא ביוונה בענין מקומו כ"כ כנ"ל אם מגרע הסי' בכללו מאחר שגוף הסימן שהתפירות הוא מהודעין לבודע מראה בלאה נמצא כדברי' אפס בלימצוס מקומו לא ביוונה כ"כ עדיין אינו מוכרח לענ"ד שיבוטל הסימן בעצמותו ובכללו לגמרי בפרט בנ"ד שביוונה גם בס"מ אחרים וימצא כדברי' ממש, ובפרט לפי הכלל שבידינו שיש לתרץ בכ"מ שני ראיות הסותרות עצמם זל"ז ולהשוותם כפי שנוכל וכמבואר בפ"ג דסנהדרין ובח"מ סכ"ע וסל"א ובמ"ו לענין עדים המכחישים עצמם שתולין בטעות הכלוי וכיו"ב וגם בנ"ד דהטעות נקל בזה היות דאשת נגלהו בכמה כתונת שלו סימן הנ"ל בלד הכמוהל כדבריה ממש, ומה בכך דהי' כוונתה על הכתונת שהי' לבוש בעת הליכתו אמתי י"ל דטעתה בזו נופא שהשנה שהי' לבוש גם בהליכתו בהכתונת האחרות שהי' לו כנ"ל מאחר שאנו רואין דהסימנין אחרים הטובים ומובהקים לה"מ ממש נמצאו דכיוונה עליה"ע וגם בזה הבי' גופא ביוונה ג"כ במהותו עכ"פ כנ"ל רק באיכות פרטי שיש בידינו לתרץ דבורה הנ"ל וכר מן דין נלענ"ד

יען

יען האשה העגונה הנ"ל הגידה לפני שמכרת היטב בע"ע ג"כ הבגדים הנ"ל ולענ"ד בפשוט דמחזיקינן לט"ע טוב בזה הגם שלא הגידה מתחילה לפני הבד"ל אין ראי' כמ"ש בהרמ"א ז"ל בחו"מ סי' פ' דבמקום אמתלא על שתיקתו מתחילה מהני וגם בנ"ד הא יש אמתלא טובה יען חששה מתחילה שבסימנים תהי' נאמנת יותר היות הם ראי' מכריעות יותר מהט"ע דחשדינן למשקרת ולזה שתקה מתחילה מהענין הכרה מכח הט"ע והרבה אנשים טועין בזה שהסי' עדיף מט"ע וחזינן דאף בת"ח ובפרט האמוראים הקדושים רבא בחולין צ"ו מרים ה"א סימנין עדיפא וכן רבה בב"מ ולא ידענא אי משום סימנא כו' ופשיטא דגם בנ"ד הי"ל שחששה מתחילה כך ואחר שראתה שהב"ד פקפקו קצת בענין הסימנין ושאלו את פיה אודות ט"ע אם יש לה בהבגדים והשיבה דמלבד הסי' יש לה הכרה בט"ע והרי כבר האמינו אותה רז"ל מכח חזקה דאשה דייקא כו' ומה"ת לא נאמינה בזה גם אנחנו :

וגדולה מזה יש לי לדון לענ"ד לכאורה בדבר חדש קצת ונפ"מ לדינא גם במ"א דגם במקום שהאשה העגונה חוזרת לגמרי מדבורה הראשון שהגידה גם לפני הב"ד דאין בזה דין חוזר ומגיד ואף שמבואר בתשובת הר"ן ז"ל בסי' דגם בעדות אשה אין חוזר ומגיד מ"מ י"ל דבעדות שהאשה בעצמה מגדת שאני וטעמי וסברתי בזה יען ענין הנאמנות בזה מטעם דאשה דייקא ומנסבא ומסתברא דד"ז תליא בהמשך זמן ושפיר י"ל דמתחילה בהתחלת דייקה עדיין לא דייקה כ"כ ובהנוסף הזמן בהגיע קרוב לזמן חפץ נשואיה דייקא מאד ביותר [ובפרט כפי הנראה מרמ"י כתובות ד"ב בד"ה באומרת ברי לי כו' שאילו הי' מי הי' בא דענין דיוקא דידה יתכן ג"כ מאיחור זמן ביאתו ואיזה סיבות ואמתלאות אשר יתכנו ידועים לה, בלתי זולתה, והרי ד"ז בכללה וודאי דתלוי' בהמשך זמן איחור ביאתו] וד' תשובת הר"ן הנ"ל דמיירי בנאמנות אחרים המגידים דל"ש הנ"ל כמבואר, ומ"מ לדינא איכני מחליט הדברים הן לקולא הן להחמיר בעגונה יען לא מצאתי כעת מפורש ד"ז :

ודרך גררא אזכיר הערה אחת לע"ד מ"ב וכיוצא האחרונים זל"ה דב"ה האמצעים הווי סימן מובהק ומסתפקנא כעת בזה דהנה זה וודאי למשל אם האשה כיוונה באיזה סימן אמצעי והמנה שבסמנות הנגלא יש עוד איזה סימן אשר לא כיוונה כלל, דנראה פשוט דאף למ"ד סימנין דאורייתא מכ"מ בזה מגרע גרע מאחת שלא כיוונה הסי' ה"ב וה"ל עכ"פ כ"ב ראיות המכחישות זא"ז דדנין כמאן דליתא • ואולם למשל אם יש סימן מובהק וסי' אמצע ג"כ והנה האשה כיוונה הס"מ ולא הס"א דבזה סי' נראה לכאורה לשקל שהרי ס"מ עדיף בכל אופן מסי' אמצע דלוי לומר אף להצד דהס"א כדמשמע בהרמב"ם וכה"פ דס"מ כב' עדים עי' ב"מ דכ"ח ובהרא"ש שם ובחו"מ סי' ר"ס ונעתה מסתפקנא לענ"ד לדינא . לפ"ד המ"ב הנ"ל בזה האופן למשל שנמצא בהרוג שלשה סימנין והנה האשה כיוונה ב' סימנין על מכון ולא בהסי' השלישי אם נאמר מאחר שכיוונה הב"ס דה"ל כס"מ ממש לדון בזה דה"ל ככיוונה ס"מ ולא הס"א שאין בכח הגריעותא ממה שלא כיוונה הס"א לגרע עולם ראי' המכרעת ממה שכיוונה הס"מ כנ"ל. דה"ל כב' עדים כשרים ממש או שנאמר לאידך גיסא דנהי דלדברי מ"ב כוונת ב"ס ביחד ה"ל כס"מ מטעם בלתי שכיח כלל לכוין ב"ס ביחד ועכ"ז בכאן שלא כיוונה הסי' השלישי שעכ"פ מגרע הראי' מה שכיוונה עכ"פ בהסימן אחד מהשניים, כמו ב"ב ראיות השוות הערכה ומכחישות זא"ז דדנין כמאן דליתא וממילא דמאחר דמסלקין עכ"פ הסימן הא' מהשניים באופן דלא נשאר רק סימן אמצעי אחד דלא מהני מטעם ספיקות הא בעי' דסימנין דרבנן וזה וודאי דלא נכלל נידון הנ"ל במה דאמרינן בעלמא דאין ע"א במקום ב' דבנ"ד הכל מגד

ראי' עפ"י האומדנא שרחוק מאוד לכוין הסימנין לולי שהאמת כדבריה והרי עכ"פ בגריעותא שלא כיוונה הסי' ה"ג מגרע ראי' הזאת במקצתה לנגד שכיוונה ס"א כנגדה וממילא דבזה אין בכח ס"א להכריע כן נראה לי ולע"ע כעת בזה לדינא לפום ריהטא, והנה ראיתי בשו"ת נב"י מהד"ת סימן שהאשה לא כיוונה סי' אחד שמבעל אחרי הסימנין שכיוונה ומשמעות דבריו ז"ל נוטה קצת דגם ע"ע ל"מ בזה דלא כמש"ל ולכאורה הי' נ"ל ראי' לזה לפ"ד הרמב"ם וכמה ראשונים זלה"ה דנאמנות דעדות אשה בעגונה משום מילתא דעל"ג והנה בחולין דס"ד ובטוש"ע י"ד סי' פ"ג ופ"ו בענין סימני דגים ובצים של מין טהור דמסיק ר"ז שם סימנין לאו דאורייתא ואפ"ה ב"ב דפסיקן כדין קיי"ל דטמאים בכל אופן אף שאומר מעוף פלוני כו' הרי דמועיל לסתור אף מילתא דעל"ג ומכ"מ נ"ל דלהאמת אין ראי' לנ"ד די"ל מה שלא כיוונה דלא אסיק אדעתא כ"כ כמש"ל ובפרט לפמ"ש במ"א דסימנין דהתם ל"ד כלל להסי' דב"מ ויבמות בהא דמספ"ל סד"א או דרבנן מאחר דהסימנים שם המורים על מהות הטבעיי שבטבעם עלול להסימנים הללו דבזה עדיף טפי ונדחה הראי' הנ"ל ואכמ"ל גם דבנ"ד יש וט"ע דעוד עד אחד כו' ובפרט במש"ל דיש לתלות בטעות השלוי בזה וכן ראיתי בכמה תשובת נב"י זצ"ל בעצמו דתלינן בזה בטעו' השלוי והארכתי עוד בתשובה בס"ד והותר' העגונה הנ"ל להלכה למעשה בהסכמת גדולי הרבנים זללה"ה ובכאן כתבתי רק להעיר לבהמעיין באיזה דברים ישרים והנלע"ד כתבתי :

סימן נון

הנה ראיתי לכתוב בכאן איזה דבר חידוש והערה קטנה מה שמצאתי בדברי בה"ג ז"ל בענין עגונה זה לשונו בהלכות יבום דל"ז ע"א נפל במים שאל"ס בשני עדים וודאי מיתת מיית לגבי ממון נחתין יורשים לנכסי' לגבי אשה אחמירו בי' עד דאמרי סימני פדחתו וחוטמו ושאר סימנין שלו א"כ כי נסתת בע"א תלא (נ"ל אמאי כן נ"ל ברור) אקילו בה רבנן כל היכא דאיכא ע"א וודאי איכא עד אחד בהדי' אלא איתרמויי הוא דלא קא מתרמי בהדי הדדי עכ"ל הבה"ג ז"ל והוא חידוש רב בעיני גם לע"ע ממשנה דיבמות קכ"ב משיאין עפ"י בת קול ולא ראיתי עדיין לאחד מהאחרונים להעיר מדברי בה"ג הנ"ל :

סימן נא

אידי דאיירי, בדברי בה"ג ז"ל אזכור עוד מענין לענין בא"ע בנידון תשובת מהריב"ל בדין ספק דאורייתא וע"י גלגול הוא מדרבנן הובא בש"ך יו"ד סי' ק"י ועיי' בהרי"ף פ"ב דפסחים ודברנו בזה במ"א, והנה מצאתי כעת בבה"ג הלכות יוה"כ ד"ך ע"ב וזה לשונו מימר קאמרינן דמאן דאכל ביוה"כ מחייב כרת ושיעורו בכותבת ומאן דאכל חלב ודם שיעורו בכזית פחות מכותבת ופחות מכזית הא אמרינן דלא מחייב איסורא אית בי' אן לא את"ל אית בי' אסורא מדאורייתא או מדרבנן למאי נפ"מ היכא דאישתבע דלא אכילנא ואכל איסורא פחות מכשיעור דאי מדאורייתא אסור לא חיילא שבועה ואי מדרבנן הווי דאסור חיילא עלי' שבועה א"נ להיכא דאכל חלב דכוי דספיקא הוא פחות מכזית דאם פמכ"ז מה"ת אסור ה"ל סד"א דלחומרא ואם מדרבנן הוא ה"ל ספק מדרבנן דלקולא מהו א"ש דאיתמר א"ש כו' (הגמרא דיומא בדע"ד פלוגתא דר"י ור"ל בזה) עכ"ל העתקתי כל דברי בה"ג ז"ל בזה יען הילכתא גבורתא לענ"ד הקלוטה איכא למשמע מיניה ובפרט לנידון חמץ בפסח במשהו וס' נתבקעו שהבאתי למעלה מדברי הרי"ף דפ"ב דפסחי' הנ"ל ועיין תשובת נב"י מד"ת חא"ח סי' שהאריך ובתשובתי לחא"ח סימן ולפ"ד בה"ג הנ"ל

יש לצדד לסקל הדברי כה"ג נעלם מעיני העדה גאוני בתראי זלה"ה ה"ה הכו"פ והגוב"י כו' • וגם הגב אורחין למדנו מדבריו ז"ל דס"ל כשיטת הרשב"א ז"ל דלדידן דקיי"ל כר"י כא"ם דאין שבועה חל על חלי שיעור ומזה חידוש בעיני על מרן בו"ז כש"ך ז"ל בי"ד סי' רט"ו ורל"ט שלא העיר בזה מדברי כה"ג הנ"ל יען סמכו עליו רבותינו הראשונים נ"ע שכל דבריו ז"ל ד"ק ול"ע כעת :

סימן נב

ע״ד האשה מ' בתא בת המנוח מ' נתן דפ"ק אשר זה רבות בשנים שבעלה הרחיק נדוד והוא כעת במקום אשר בלתי אפשרי לכתוב ג"פ שמה רק שיכתוב אגרת איך שממנה את הסופר דפה"ק לכתוב את הג"פ וכן את עדים דפה לחתום וליתנו ליד האשה והוא ענין עיגון גדול :

הנה באמת כשום עיון בזה בדברי רבותינו הראשונים זלה"ה והעוש"ע אהע"ז בסי' ק"כ לדדי הסיתר קשים לאחוד אף כי באמת דעת רבינו הגדול הרמב"ם זלה"ה דמועיל כת"י באומר לבו החולקים הראשונים ז"ל ומנאן במספר הלכה רבינו הב"י ואף כי בשולח הטהור הביא הב' דיעות מ"מ מאחר שדעה ה"א הביא בסתם והב' בשם יש מפרשין וכבר כתב הש"ך בי"ד סי' רמ"ב בכללי הש"ע דבכל כיו"ב תופס הדיעה ה"א לעיקר ומלבד כ"ז אף כי ב"ד הרמב"ם ז"ל אחרו הרב"י והמל"מ זלה"ה די"ל דבפקח לא מהני כת"י בזה , והב"ש בסק"א כתב דבפקח וכן באולם הכל ספק דאורייתא נידון אם כת"י מועיל באופן דלהנ"ל אין מזור ותרופה להעלובה הנעגנת . ואולם למען שקדו רז"ל לתק"ע מלאתי חובה לעצמי להעמיק עיוני בדברי רבותינו הראשונים נ"ע וד' יהיו בעוזרי למצוא היתר עפ"י דת תוה"ק להעגונה הנ"ל :

במס' גיטין דף ע"א ע"א אמר רב כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כו' יעו"ש כל הסוגיא ובדע"ב ע"א ת"ר דר"א עד שישמעו קולו לאפוקי ממ"ד מודה ר"י כו' באומר אמרו קולו לאפוקי מדר"ב א"ר ובתוס' ד"ה קולו כו' ובריית' דנקט עד שישמעו קולו לא שנה אלא למעוטי חרש דר"ל כו' מבואר שיטת רבותינו התוס' זלה"ה דס"ל דגם מסקנת הסוגיא להלכה דקולו לאפוקי מדר"ב דהדברים כפשטן בזה וכפרש"י ז"ל דהיינו בגוונא דאיירי בי' ר"כ לענין חרש אם הסני כתב ידו אבל פקח וכן באולם לא ממעט כלל כת"י , ובאמת לשיטתם ז"ל הדברים מוכרחים , שהרי קשה טובא כד' הראשונים ז"ל ורוב המדברים בזה הוא ר"ת ז"ל דס"ל במסקנת הגמרא הנ"ל דקולו לאפוקי מדר"כ אכולה מילתא קאי ולא מהני כלל כת"י גם בפקח ועל הקושיא מהרכנה דמתניתן ס"ל ג"כ כסברת הירושלמי בזה , דהיינו הרפין , היינו שמיעת קולו דהרכנה עדיפא מכת"י וכ"ה בהרא"ש ז"ל בהי' ה"א ע"ש דלפ"ז אין התחלה לקושיית ר"י לעיל על ר"כ מאי קמ"ל כו' הא הרכנה עדיפא וטובא קמ"ל ומה צריך ר"ז להשיבו הולם קאמרת כו' ומצאתי בחדושי הרשב"א ז"ל שעמד בזה ותירץ דבאמת בהסוגיא דלעיל לא נחית עדיין הגמרא לסברת הירושלמי הנ"ל דרמיזה עדיפא ור"ז לפום מאי דמקשה לי' משני יעו"ש , והרי התוס' לעיל בדע"א ד"ה אר"י מאי קמ"ל הקשו דהדרבא קשה איפך דל"ל כת"י דבהרכנה בגי וי"ל כו' הרי דפשיטא להו מהסברא דרמיזה גרוע מכת"י עד שעבו ז"ל מזה קושיא על הגמרא ואם הי' ס"ל להמסקנא כדברי הראשונים ז"ל דרמיזה עדיפא כבר די לנו זה הדוחק דבהס"א שוין הן עכ"פ ומכ"ל לומר בהס"א דשוד גרוע בזה ולעבות מזה קושיא ע"ד הגמרא כנ"ל ועכל"ל דזה פשיטא להו לרבותינו התוס' זלה"ה דרמיזה גרוע מלד הסברא וממילא דגם במסקנא כך הדבר , ולזה הוכיחו מהמשנה דרמיזה מהני מכ"ש כת"י וע"כ הא דקאמר הגמרא קולו לאפוקי מדר"כ כפשטא במאי דעסיק בי' דהיינו הרב ובפרש"י ז"ל , וא"כ כשיטת התוס' והארכתי בזה לאפוקי מדברי רבינו הב"ש ז"ל בסעיף ה' ס"ק א' שכתב דשיטת התוס' כדעת הרא"ש והרשב"א ז"ל כתב דרמיזה עדיף מכת"י וכת"י לא מהני באולם ופקח , ובמחמכ"ת אין שדותו מכוונת בזה . והכפוך הוא כאשר בררנו בעזה"י :

ונפלאתי עוד יותר בזה על הב"ש בסי' קכ"א ס"ק ע' שכתב דבסיה הרב בשעת הנשואין דמוליא ג"כ ברמיזה דהגם שכנס כו' ומשוא שם דברי הב"ה ז"ל ע"ש התוס' דכת"י מהני ג"כ וכתב עליו דלא דק דהתוס' לא כתבו דרמיזה עדיפא אלא בתחילת הסוגיא אבל במסקנא דקיי"ל דרמיזה עדיפא לא מהני כת"י עכ"ד ובמחכ"ת דבריו ז"ל בזה שלא בעיון לענ"ד דהרי אם הי' ס"ל להתוס' דלהמסקנא רמיזה עדיפא כדעת הר"ח והרשב"א ז"ל לא הי' צריכין להקשות בתחילת הסוגיא הנ"ל בהס"א הנ"ל דעוד גרוע הוא ולעשות מזה קושיא כנ"ל הזו דבר שאין לו שהר דלר"ת ורשב"א ז"ל דבמסקנא רמיזה עדיפא די לנו בהס"א להשוותן עכ"פ כנ"ל , והאומנה כי הדברים מוכרעים בעצמם בדברי התוס' שבגמרא כנ"ל אף נמצא מפורש כתוב בספר מרדכי בשם הר"י בעל התוס' זל"ל שחולק על הר"ת וסייעתו ז"ל הנ"ל וס"ל דמהני כת"י דרמיזה גרוע מכת"י וכפשטות דבריהם בד"ה קולו כו' הנ"ל וכ"ה בהגהת מיימוני בשם הר"י בעל התוס' ז"ל כנ"ל , ודברי הבית הלל בנויים להמיתה של תורה ולא קשה כלל :

ובשיטת רבינו רבן ש"י הרא"ש ז"ל לא נמצא הלכה פסוקה בזה לבאורה , נידון אם מהני באולם כת"י כי אחר שכתב מתחילה ג"כ כדברי התוס' הנ"ל למדקממעט הגמרא כת"י דחרש דמשמע מזה דכת"י דפקח מהני הביא שוב דברי ר"ת דס"ל בהרא"י מהתוספתא דלא מהני כת"י דפקח והקשה הרא"ש ז"ל ממתניתן דמהני רמיזה באולם ותירץ ע"ז ב' תירוצים א' דאפשר דרמיזה עדיפא כנ"ל ב' דבאולם דא"א בענין אחר הקילו בי' רבנן משום תק"ע הרי שדן הרא"ש ז"ל בתירץ ב' הנ"ל דאף להר"ת ז"ל מהני כת"י באולם כדברי הרמב"ם ז"ל ואמנם בדברי הטור ז"ל אחר שמביא דעת הרמב"ם ז"ל דבאולם מהני כת"י כתב וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה דגם באולם ל"מ כת"י והדבר יפלא כאשר תמה בזה מרן הב"י ז"ל דאיזה הכרעה ראה בזה בדברי אביו הרא"ש ז"ל ולענ"ד אוסיף קלא בזה באשר ידוע כטוב להרגיל בדברי הרא"ש ז"ל שמש"כ בתירץ בתרא הוא העיקר יותר , וזה לדעתי טעם רבינו ירוחם ז"ל דס"ל לחלק בין הפרקים דבפקח לא מהני כת"י ובאולם מהני שפיר ובנ"ש הרב"י ז"ל בטעמו דבאולם דא"א בע"א לא התירו בזה , וה"ז עולה כתירץ בתרא דהרא"ש הנ"ל וידוע דרכו הטוב של רבינו ירוחם ז"ל להיות נמשך אחרי הרא"ש רבו זל"ל ולזה ישוב מרן הרב"י ז"ל בדברי הטור שבאר לו תירץ ה"א שברא"ש הנ"ל במחמכ"ת הוא בתכלית הדוחק כנ"ל , וכן ראיתי להגאון מהרש"ק ז"ל שהשה בתמי' דברי הטור בזה כנ"ל , והנלענ"ד בזה דהנה הר"ן ז"ל בשוני' דאומר אמרו הקשה בשם הרמב"ן ז"ל בהא דאמרינן שם דאפילו באומר אמרו פסול לרי"ו מטעם דמילי לא ממסרן לשליח דהתינח בשהבעל אומר להעדים שיבררו מדעתם את הסופר לכתוב אבל כשהבעל בעצמו ממנה את הסופר לשליח על הכתיבה מ"ט לא יהני וכי אין אדם עושה שליח אף שלא בפניו ותירץ הרמב"ן ז"ל דבגט היינו טעמא כיון דבעינן לשמה ובעינן וכתב לה כלומר שיכתבנו הבעל ואין הסופר והעדים במקום הבעל אלא כשישמעו הם מפיו דווקא כו' עיי"ש בארוכה בפילפול הרא"ה והר"ן ז"ל בזה דלדעתם ז"ל באמת בגוונא הנ"ל מהני מא"כ לדעת הרמב"ן ז"ל כנ"ל וכתב הרב"י ז"ל דאף דלדעת הרא"ה והר"ן ז"ל דאף בלא מינה

הבעל

הבעל בעצמו את הסופר לפסול רק מדרבנן כמבואר בהש"ס מטעם זימנין דנפיק מיני' חורבא כו' מ"מ לדעת הרמב"ן ז"ל אף במינה הבעל בעצמו את הסופר פסול מה"ת ג"כ וכ"כ הב"ש לדעת הרמב"ן ז"ל בזה וכתבו עוד הב"י והב"ש דגם הרא"ש ז"ל ס"ל כדעת הרמב"ן ז"ל ממ"ש בס"פ השקבל אחר שפילפל בדין הת"י דאולם כתב בזה"ל ונראה דדוקא לענין ציווי דהבעל הוא דבעינן שידבר בפיו ושישמע קולו אבל לענין שליחות אשה כל היכא דקים לן שהיא רוצית בדבר כו' הרי דנקט להדיא דצריך שידבר בפיו ושישמע קולו ואילו להרא"ה והרן ז"ל בדיבר בפיו סגי אף כי לא ישמע קולו עכ"ד הרב"י וכ"כ הב"ש דשיטת הרא"ש ז"ל כשי' הרמב"ן ז"ל דפסול מה"ת בענין מינוי שליחות שלא בפניו, והנה בענין הפילפול דרבותינו הרא"ש ועוד הראשונים זללה"ה בדין הת"י אם מהני יש לי לדון בעניי בסברא דבאמת בגוף ענין הכתיבה אף שנאמר דהכתיבה כדיבור דמי וגם לגבי עדות היה חשוב כהגדה לולי קרא דמפיהם ולא מפ"כ כמבואר בתוס' בהסוגיא דלעיל ועי' גם בתוס' דיבמות פד"א ובחו"מ סי' כ"ח אלא דמ"מ בכ"ד מה בכך שהכתיבה חשוב כדיבור שזה יתכן בשעת כתובהו כשכותב הבעל בהת"י אל הסופר איך שמינהו לשלוחו שיכתוב הגט דנחשב כמו שדיבר בפיו כך ועדיין בבוא הכתב והמכתב כלו אל הסופר אין קול ואין דברים ואין כאן שמיעה מפי הבעל כלל. באופן דלשיטת הרמב"ן והרא"ש הנ"ל דמינוי שליחות שלא בפיו לא מהני דצריך שהסופר בעצמו ישמע מפיו דהבעל דווקא כנ"ל גם הת"י מהראוי שלא יועיל כנ"ל:

ומעתה לפ"ז מיושב דברי הטור הנ"ל דהא כבר הקשה הרב"י לתי' ב' דהרא"ש הנ"ל דבאולם דא"א בע"א דלא שהתירו רז"ל דה"א בגמרא דילן הגירסא דגט בטל דמשמע שהוא מה"ת פסול ואיך יקילו גם בא"א בע"א ותירץ דבאמת בהברייתא שהעתיק הרא"ש ז"ל הגירסא דגט פסול וי"ל שפיר שהוא רק מדרבנן וממילא דלפ"ז למ"ש הרא"ש ז"ל בעצמו אח"ז ונראה דדוקא לענין צווי דהבעל כו' כנ"ל שכתבו הב"י והב"ש כנ"ל דמוכח מדברים הנ"ל דס"ל כשיטת הרמב"ן הנ"ל דענין מינוי שליחות שלא בפניו גם מה"ת פסול ומוכרע מזה דגם הת"י פסול מה"ת ג"כ כנ"ל וממילא דגם באולם דא"א בע"א ג"כ לא מהני הת"י כנ"ל ומיושב היטב דברי הטור הנ"ל ונכון בעזה"י. וכזה שכתבנו בהסברא הנ"ל דהת"י נראה דלא עדיפא ממינוי שליחות שלא בפניו י"ל ג"כ לענ"ד בביאור הסוגי' לדעת הר"ת ז"ל ודעימי' דבמסקנא רמיזה עדיפא והת"י לא מהני וכבר הקשה הרשב"א ז"ל דלפ"ז אין התחלה לקושיית רב יוסף מאי קמ"ל כו' ועל הסוגיא דלעיל ותירץ דלעיל לא נחית הגמרא לזה דרמיזה עדיפא, ולכאורה אינו מובן דאם הגמרא במסקנא בא לאדם דרמיזה עדיפא מדוע לא זכרו להדיא אף גם שום רמז רמיזה מזה ואמנם לפמ"ש י"ל כך דבלא"ה יש להבין בסברת הירושלמי דרמיזה עדיפא מהת"י והרי מצד הסברא אמרינן כתיבה כהגדה וכ"ל דכתיבה כד"ד משא"כ ברמיזה בעלמא אלא דלפמ"ש כוון דענין רמיזה אם כי אינו כדיבור כ"כ רק במקצת נחשב כענין דיבור מ"מ יש בו מעלה מצד דהוא בפניו ממש שממנה אותו לשליח משא"כ הת"י הגם דיתכן שנחשב יותר לדיבור כנ"ל מ"מ יש בו לגריעותא לענין זה דה"ל כמינוי שליחות שלא בפניו כנ"ל [דלא מהני לשי' הרמב"ן הנ"ל] והנה במה דמוכיח הרמב"ן ז"ל שיטתו דמינוי שליחות שלב"פ מה"ת פסול מהא דאמרינן דאף באומר אמרו פליג ר"י אין ראי' כ"כ די"ל כמ"ש הרא"ה ז"ל בזה דרק מדרבנן פסול משום זמנין דנפק מני' חורבא כו' ואמנם מהסוגיא דהכא במסקנא שהביא הברייתא עד שישמעו קולו דקאמר הגמרא לאפוקי ממ"ד מודה ר"י באומר אמרו וכבר העיד הרב"י ז"ל דגירסת גמרא שלנו בהברייתא ה"ז גט בטל דמה"ת פסול ומוכרח בהרמב"ן ז"ל דמינוי שליחות שלא בפניו לא מהני ופסול

מה"ת וממילא דמוכרח מזה כסברא הנ"ל דרמיזה עדיפא מהת"י יען ענין כתב הוא כמינוי שליחות שלא בפניו כנ"ל וכ"ז להמסקנא משא"כ בתחילת הסוגי' דלא נחית לזה הברייתא והדיוק לאפוקי ממ"ד מודה ר"י באומר אמרו די"ל דגם מינוי שליחות שלב"פ מהני אז ממילא הסברא להיפך דהת"י עדיף טפי מרמיזה וא"ש כנ"ל, וביותר י"ל עפ"י הנ"ל דבאמת סברת הרמב"ן הנ"ל דהפסול דאומר אמרו מטעם שלא לשמה מבואר כמעט להדיא בלשון הברייתא דקתני כתבו סופר לשמה כו' דבלא"ה מה ענין זל"ז ועיין בזה בתוס' עירבון די"ג ויבואר עוד לפנינו באופן דלהמסקנא ממילא הסברא נותנת דרמיזה עדיף מהת"י כנ"ל ודו"ק:

ועפ"י הנ"ל נתחזקו דברינו ביישוב דברי הטור הנ"ל בהבנת דעת אביו הרא"ש ז"ל ויש לי לקיים בזה גם דברי מרן הרב"י ז"ל שכתב ליישב ד' הטור שתפס תי' ה"א דהרא"ש ז"ל לעיקר היות שכן מבואר בהירושלמי דרמיזה עדיף מהת"י, ויפלא הדברים לכאורה דהתינח אם הי' רבינו הטור ז"ל החליט מדעת עצמו כך משא"כ כשהחליט כן בדעת אביו הרא"ש ז"ל ומה בכך שסוגיית הירושלמי מורה כתירוץ ה"א הא גם מהרא"ש ז"ל בל נעלם דברי הירושלמי ועכ"ז כתב תירוץ בתרא ג"כ ועכצ"ל משום דנראה להרא"ש ז"ל דמשמעות סוגיא דילן דלא כהירושלמי ובהא כמ"ש התוס' רשב"א ז"ל הנ"ל וכמש"ל והדק"ל דמ"ט כתב הטור ע"ש אביו ז"ל לדינא דרמיזה עדיף מהת"י, ואמנם לפמש"ל י"ל כך וודאי י"ל דמ"ש הרא"ש מתחילה ב' תרוצים בזה אף דבירושלמי מבואר להדיא כתי' הא' משום דסוגיא דילן לא משמע כך כנ"ל אבל במסקנתו במש"ש אח"ז ונראה דדוקא לענין ציווי דהבעל כו' דנחית לדעת הרמב"ן הנ"ל דמינוי שליחות שלא בפניו לא מהני כלל כנ"ל דשוב יש ליישב הסוגיא שלנו ולהשוות עם סוגיית הירושלמי לפ"ז כנ"ל ממילא דגם להרא"ש ז"ל להמסקנא נקוט שעיקר כתי' ה"א יען שכן מבואר בהירושלמי באין סתירה כלל מסוגיא דילן כנ"ל ודו"ק. איברא כי לכאורה יש לדון במ"ש הרב"י דהרא"ש ס"ל שהרמב"ן בענין מינוי שליחות הנ"ל די"ל דהוא רק פסולא מדרבנן הגם דבשי' הרמב"ן שמדייק דצריך וכתב לה שיכתבנו הבעל בעצמו כו' החליטו הרב"י והב"ש דגם מה"ת פסול אבל בהרא"ש ז"ל דכתב רק לדינא דצריך שישמע קולו אינו מוכרח כלל דר"ל שהוא פסול מה"ת ואף שהרא"ש בסו"ד כתב בזה"ל וכבר כתבתי למעלה עכ"ל ונראה דכוונתו למ"ש לעיל בפ"ב סימן כ"ה בהסוגי' דהכל כשרין לכתוב כו' שפילפל הרא"ש ז"ל באורך לענין אם צריך שליחות בכתיבת הגט וכמו שהאריכו גם התוס' שם והקשו אם צ"ל שליחות בכתיבת גט מסוגיין דצריך שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו, ותירצו דכולה מילתא לא הוי אלא משום שלא לשמה דלא חשוב לשמה בשלא ציוה הבעל משום דהתם אשה להו לגרשן קיימא כו' ועפ"ז מבואר גם דבריו ז"ל בכאן דמש"ה צריך ג"כ שישמע קולו משום לשמה, וכסברת הרמב"ן ז"ל הנ"ל, מ"מ הא התוס' בערכין די"ג סד"ה אבל כו' מבואר להדיא בתרוצם ה"א שם דהכל רק מדרבנן, הגם די"ל שכל דבריהם שם לרב פפא דס"ל סתמא לשמה אבל להלכה דקיי"ל כרב יוסף דגיטין דפוסל גבי ס"ת הרי דבסתם מה"ת פסול, וכן לתירץ הסגי בתוס' ערכין הנ"ל שחלקו גט משוטה דבגט מסתמא לא ניחא לי' וס"ל דבסתם לכ"ע פסול מה"ת וכמ"ש התוס' ג"כ בגיטין ד"ך ע"א, והוכיחו מהמשנה דהכותב טופסי גיטין כו' דסתם דגט לכ"ע פסול גם מה"ת. עכ"ז יש לצדד לכאורה לפי שכל טעמם ז"ל בסתמא דפסול מה"ת דמסתמא לא ניחא לי' להבעל משא"כ בגוונא דהרמב"ן ז"ל בענין מינוי שליחות שלב"פ, וכן באומר אמרו גופא דאדרבא הוכן שנתרצה הבעל די"ל דאין פסולו רק דרך חשש כ"ז שלא שמע הסופר בעצמו מפי הבעל. באופן דלשיטת הסוברים דל"ל שליחות בכתיבת הגט י"ל דהפסול.

בכ"ז

בכ"י רק מדרבנן אלא דבאמת י"א בדעת הרא"ש ז"ל דהרי מבואר בדבריו ז"ל להדיא באומר אמרו דהגט בטל מה"ת וכ"כ הטור על שמו אף דהפלוגתא לענין שליחות בכתיבת הגט לא הכריע כ"כ כמ"ש הרב"י בסי' קכ"ג וכ"מ פשטות לשון התוס' בפ"ב בהמשנה דהכל כשירין לכתוב כו' הנ"ל וכן בלשון הרא"ש ז"ל שם דאף למ"ד דל"ל שליח בכתיבה מ"מ באומר אמרו שלא שמעו מפיו דהבעל ממש דוודאי בסתם חשבינן לי' ופסול מה"ת ולפ"ז מוכרע הדבר מדסיים הרא"ש ז"ל בסוגיא דילן הכא דבעינן שישמע קולו וציין כמ"ש למעלה בפ"ב דגיטין הנ"ל, והכא דעד שישמעו קולו ניכלל למעט גם מינוי שליחות שלא בפניו כמ"ש מרן הרב"י ז"ל מוכרח דגם בזה ס"ל להרא"ש ז"ל דפסול מה"ת ממש כדעת הרמב"ן ז"ל הנ"ל :

וראיתי להב"ש בסימן ק"ך ס"ק זיי"ן שכתב דלשיטת התוס' דל"ל שליחות בכתיבה וכתב לה לא קאי על הבעל אלא כשלא שמע הסופר מפיו הו"ל כאילו כותב בסתם ולא לשמה דמטעם זה אין הפסול רק מדרבנן וכ"כ בסי' קכ"ג ס"ק א' ולענ"ד לא נראה כן כמו שהוכחנו מדברי הרא"ש ז"ל דס"ל באומר אמרו בטל הגט מה"ת לכ"ע ושכן נראה גם מדברי התוס' כנ"ל וגם בהר"ן והרשב"א זלה"ה בפ"ב דגיטין הנ"ל מבואר להדיא כמ"ש והרשב"א ז"ל שם בחדושיו הוסיף בזה הלשון דבלא ציווי הבעל לא חשבינן לכוונתו לשמה כוונה מעליא אעפ"י שמתכוונין לשמו ולשמה דבכל ענין פסל לי' עכ"ל . גם מה שהקשה הב"ש ז"ל בר"ס קכ"ג לשיטת התוס' ז"ל דא"ל שליחות לכתיבה והפסול משום שלא לשמה דהוא רק חומרא בעלמא דקשה ע"ז מברייתא דסוגיין דקתני הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב כו' הא לא פסול רק מדרבנן ולפמ"ש לא קשה כלל דבאמת גם לשיטת התוס' הנ"ל פסול בזה מה"ת כנ"ל זולת למש"כ התוס' בערכין דף הנ"ל בחד תרוצא הנ"ל דלר"פ רק מדרבנן כנ"ל, ואמנם לתוס' דערכין בהתירוץ הנ"ל בלא"ה לק"מ לשמעיין בלשונם ז"ל שם דנקטו הברייתא דסוגיין הנ"ל בלשון פסול [ולא בלשון בטל] וכ"ה באמת בהתוספתא שלפנינו ברישא ומסיפא הכל בלשון הגט פסול :

אלא דזה קשיא לכאורה ע"ד תוס' ערכין הנ"ל מהמשנה דגיטין אמרו לו נכתוב גט לאשתך כו' דקתני ה"ז גט בטל. וביותר קשה לפ"ד הנ"ל לר"פ מהמשנה דהכותב טופסי גיטין וכמ"ש בעצמם ז"ל בגיטין ד"ך הנ"ל וי"ל זה ויען שאינו נוגע כ"כ לענינו לא ראיתי להאריך יותר בזה והנה בדברי הרא"ש הנ"ל בתי' הב' הנ"ל דבאלם דא"א בע"א בקילו כו' דלפ"ז צ"ל דהפסול דכת"י רק מדרבנן כמ"ש הרב"י הנ"ל ועדיין צל"ע קצת בזה דלפ"ז נצטרך לחלק בין הפרקים דהבריתא לענין חרש ע"כ דפסולו מה"ת מחמת שטותו דהחרש וכמ"ש תוס' ורשב"א ז"ל ובסיפא לענין כת"י דפקח יהיו הפסול רק מדרבנן מטעם דצריך אמירה או מינוי שליחות בפניו דבלא"ה חששו ז"ל דהווי כלא נכתב לשמה כנ"ל ומלשון התוספתא דקני ולא עוד אפילו כו' דמשמע דחד טעמא הוא . ואשר אחזה לי ליישב בזה בדרך פילפול קצת בהקדם הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה"ג אחר שכתב באומר אמרו דהגט פסול כתב וז"ל ומתיישבין בדבר הרבה שקרוב להיות הגט בטל ומה בין כו' עכ"ל וכבר נבוכו בדבריו גדולי או"ה ז"ל להבין עומק כוונת רבינו ז"ל בזה ואף למה שביארו ז"ל דמספקא לי' אם הלכה כשמואל מהראוי שיהי' ספק מגורשת וגם כשנאמר דהספק אם פסול מדרבנן או מה"ת מה זה שכתב דקרוב להיות שהגט בטל כנ"ל :

והנלע"ד בזה לכאורה לדון בדבר חדש קצת, דהנה התוס' בסוגיין בד"ה קולו למעוטא כו' כתבו דבפקח הכי בכת"י כיון שנתרצה לא גרע מאומר תן גט זה לאשתי דהא הי' זכות לה כו' וזה אף להסוברים דצריך שליחות בכתיבה מ"מ מאחר דרצונו בזה דהוא זכות לו הא זכין לאדם שלא בפניו וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ג"כ בזה ובפרט להסוברים דל"ל שליחות בכתיבה וכל הפסול מחמת לשמה וכפי שכתבו התוס' בערכין גם דמשמע לא ניחא לי' זה וודאי בסתמא דווקא משא"כ בנתרצה הבעל להדיא או בכת"י עכ"פ ואף שנדון דה"ז דלא שמע הסופר בעצמו מפיו לא כמנהה דעתו כ"כ והוא רק דרך חשש מדרבנן מצד הסברא וכמ"ש גם התוס' דערכין הנ"ל בתי' א' והבאתי לעיל אלא שיש לדון בזה כך לכאורה דהגם דבאמת ביסוד הפסול בזה הוא רק דרך חשש והומרת רז"ל [בדבר שבערוה החמור] מ"מ ממילא נמשך לפסול מה"ת ג"כ והיינו מאחר שעכ"פ הגט פסול עכ"פ מדרבנן כנ"ל שוב ממילא דל"ש ענין זכות כלל בזה להבעל המגרש וכמ"ש כבר התוס' בריש גיטין דהבעל לא חשוד לקלקלה בהגט ואכן הכי שע"מ כן לא נתרצה מעיקרא וא"כ ממילא דבטלה השליחות לגמרי דכל ענין זכיה מטעם שליחות וכנ"ד ל"ל זה כנ"ל ואף להסוברים דל"ל שליחות מ"מ רצון הבעל בוודאי צריך גם בעת הכתיבה רק שאנו דנין בזה מכח שנתרצה הבעל ומאחר דבזה דהגט פסול מדרבנן עכ"פ שוב ממילא דבטל הרצון דהבעל לגמרי בזה וחוזר לפסולא דאורייתא כנ"ל :

ובאמת כבר דנתי בעניי בזה בעלמא כעין זה במקום שהג"פ נפסל מדרבנן מכח איזה קילקול בענין כתיבת האותיות או שאר פסול דרבנן בענין שינוי השם וכיו"ב די"ל להסוברין דצריך שליחות בכתיבה דאפשר דבזה חוזר ענין המאורע לפסולא דאורייתא מטעם דבטל השליחות לגמרי כי יכול לומר לתקוני שדרתיך כו' ושוב מצאתי בעזה"י שהגאונים בעל ג"פ והפ"י בגיטין פילפלו קצת בזה וכפי הנ"ל יש לדון כך לכאורה לכ"ע מטעם דרצון הבעל עכ"פ צריך בוודאי לכ"ע כנ"ל . אלא דבאמת הא בורכא ולא נקטינן הכי וכדמוכרח מכמה סוגיית הש"ס והפוסקים בזה שאינו פסול הג"פ רק מדרבנן וצ"ל בטעם הדברים יען מגרש אדעתא דרבנן וכמבואר בנוסח הגט כדת משה וישראל ונותן רשות להסופר הגט מתחילה על ענין כתיבתו בכל אופן הן לתיקון והן לשינוי הכל יהי' בזה כפי תקנת רז"ל וכאשר יורו בזה כן יהי' . וא"כ ממילא בכל גווני הנ"ל דבאמת אין פסולם מה"ת כלל רק מדרבנן כנ"ל . ואמנם די"ל דהתינח בכ"מ שהבעל המגרש עכ"פ נותן רשות בפירוש להסופר על כתיבת הגט משא"כ בנ"ד שלא ציוה הבעל בפירוש בפיו רק בכת"י שהסבירו התוס' ז"ל דמהני בזה כיון שנתרצה דה"ל כעין זכות דזכין לו כו' וכיון דעכ"פ פסול מדרבנן וגם דענין הפסול מדרבנן הוא באותו ענין בעצמו יען חששו דשמא עדיין לא הווי רצון גמור שפיר י"ל כנ"ל דמכח זהו גופא דנפסל מחמת החשש הנ"ל בעצמותו דעכ"פ שוב ממילא דאין כאן זכות כלל ואין הוכחה כלל על רצון הבעל בזה, וממילא דחוזר לפסולא דאורייתא ובהיות כן ימתקו דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל דאחרי שהניח הדין באומר אמרו דהגט פסול והיינו מדרבנן (כמש"ש בפ"י דלשון פסול הוא מדרבנן משא"כ לשון בטל) קיים שוב ומתיישבין בדבר הרבה שקרוב להיות הגט בטל י"ל הרצון כנ"ל שמתיישבין באותו דבר גופא שמחמת פסולו עכ"פ קרוב שיהי' הגט בטל מה"ת ג"כ כנ"ל שחוזר לפסולא מדאורייתא וא"ש היטב לענ"ד בדרך פילפול קצת ובזה י"ל ג"כ בהשינוי בנוסחאות שעמד ע"ז מרן הב"י ז"ל דבהתוספתא קתני פסול ובהש"ס נקט לי' בלשון בטל ולהנ"ל נכון הוא די"ל התוספתא נקט עיקרן ושורש הדברים דיסוד פסולו הוא רק דרך חשש מדרבנן כנ"ל וסוגי' דילן נקט הנמשך לדינא מזה דבאמת חוזר גם לפסולא דאורייתא כנ"ל ובזה מיושבים גם ד' הרא"ש הנ"ל בתי' הב' שאמרנו לעיל דמלשון הברייתא והתוספתא שהשוו דין חרש לכת"י דפקח דמשמע דגם בכת"י פסולו מה"ת ובכן בל יתכן להקל באלם ג"כ הגם דא"א בע"א ולהנ"ל די"ל ענין פסול דכת"י הוא מה"ת ונמשך מיסוד פסול מדרבנן בעלמא כנ"ל ולזה שפיר י"ל

י"ל דכאלם דא"א בע"א מתחילה לא ראו רז"ל להזכיר בזה כלל כאופן דלפ"ז בנד"ד שהתחלנו, דהוא כת"י דפקח ות"א בע"א אם כי מתוך דברינו הנ"ל יצא לחומרא בחד צד די"ל כת"י דפקח דלכ"ע פסול מה"ת אף לתי' ב' דהרא"ם הנ"ל עכ"ז מתוך החומר שהאמרתי עליו כו' דיש ללמוד להיפך בבואת דהיתירא ולהקל אף להנוסח הב' שבתוספתא בליבנא דבעל וכמ"ש באמת הב"ש בזה דכת"י דפקח הוא ספיקא דאורייתא לדינא מטעם שינוי נוסחאות הנ"ל דמ"מ יש לנו לדון להקל עפ"י תי' ב' דהרא"ם ז"ל הנ"ל שהרי הדבר ברור דלפי סברת הרא"ם הנ"ל דכאלם דא"א בע"א הקילו כו' דכ"ש הוא בפקח בכת"י במקום דא"א בענין אחר דיש להקל ביותר וכמבואר, וכבר כתבנו דסברת הרא"ם הנ"ל יתכן גם שנאמר דכת"י פסול מה"ת כנ"ל באופן דמה שהעיר מרן הב"י ז"ל דלנוסח הירושלמי דמכיים בזה דאינו גט ליתא לתי' ב' דהרא"ם הנ"ל ולפמ"ש מתרצתא דא ויש לקיים סברת הרא"ם הנ"ל לכל הנוסחאות הנ"ל ושפיר קולא רבתא גם בנד"ד הנ"ל:

ובמה שכתבנו בס"ד דלתי' ב' דהרא"ם הנ"ל כ"ש בכת"י דפקח במקום דא"א בע"א דהקילו רז"ל משום עגונה כנ"ל נלע"ד בביאור לשון רבינו הטור ז"ל דמתחילה כתב ואף בחרש השומע ואינו מדבר כו' ושוב כתב ואף בפקח שכתב בכת"י כו' דאינו מובן לכאורה דהא הרבותא דאלם לסיומו א"א בע"א כנ"ל וא"כ מה זה ש"כ ואף בפקח כו' וכבר הרגיש בזה הרב"י ז"ל ולפמ"ש א"ש ולק"מ דכוונתו ז"ל בפקח בכת"י במקום דא"א בענין אחר דמב"ל בגווני טובא או בהסופר אינו מצוי כלל במקומו או כגוונא דנ"ד וה"ש דבכה"ג הרבותא ביותר מאלם דיש בו תרתי למעליותא מצד שהוא פקח וגם א"א בענין אחר כנ"ל ולק"מ ונכון בעזה"י:

ובאמת לענין כת"י דפקח עדיין לא מצינו טעם מבורר לפסול מה"ת אף למ"ד דצריך שליחות בכתיבת הגט דיתלד הסברא גם עפ"י כתב ידו נעשה הסופר שליחו של בעל המגרש וולא לדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הס"ל דמינוי שליחות שלא בפניו דלא מהני די"ל כמש"ל לדון בסברא דאף שנקוט דהכתיבה כדיבור בשעת מעשה עכ"ז בזה שמכתב אל הסופר גיטין אין כאן שמיעת קול כלל וה"ל כמינוי שליחות שלא בפניו הנ"ל דלשיטתן ז"ל פסול מה"ת כנ"ל במרוצה בעזה"י. ואולם אחרי העיון קצת בדברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל נלע"ד דל"ד כת"י למינוי שליחות שלא בפניו כלל ובכת"י יש להקל יותר כמו שאבאר בס"ד. והנה ראיתי הב"ש בסימן קכ"ג ס"ק ה' שהקשה ק"ע ע"ד הרמב"ן והרשב"א דסבירא ליה דעבד כבר לכתיבת הגט הרי דסבירא ליה דלא צריך שליחות בכתיבה ומדבריהם הנ"ל מבואר להיפך דצריך שליחות בכתיבת הגט ולכאורה הי' נ"ל בזה דהרב"ש ז"ל לשיטתו בזה דס"ל לדעת התוס' ז"ל דל"ל שליחות והתנאי דצריך שמיעת קולו הוא מגזרת ריעותא פסולא דשלא לשמה דהוא רק מדרבנן ומאחר דלשיטת הרמב"ן והרשב"א ז"ל בסברת דס"ל דהתנאי הנ"ל הוא גם מה"ת וכמבואר בלשונם ז"ל ובעינן וכתב לה כו' וכמ"ש הרב"י והרב"ש ז"ל ומוכרח לפ"ז דטעמם ז"ל משום דס"ל דצריך שליחות על הכתיבה כנ"ל ושפיר מקשה הב"ש כנ"ל ואמנם לפי מש"ל להוכיח במישור דגם מצד החשש דשלא לשמה פסול נמי מה"ת מכילא די"ל מאחר שבדברי הרמב"ן מבואר בענין התנאי הנ"ל מצד הפסול דשלא לשמה די"ל דס"ל באמת דכל הפסול מצד זה לחודא ולא שמצריכן שליחות בכתיבה כלל כנ"ל אלא דבאמת מפשטות לשונו ז"ל שכתב בזה"ל דבגט שאני דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כלומר שיכתבנו לה הבעל ואין הסופר והעדים עומדין במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו עכ"ל משמע להדיא דס"ל דצריך שליחות בכה"ג דס"ל וכתב דקרא אבעל קאי דלמ"ד דל"ל שליחות בכתיבה הא ס"ל דוכתב דקרא קאי על ריותר כמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל בפ"ב דגיטין בזה

ונשאר קושיית הב"ש הנ"ל בתוקפה כנ"ל. ואמנם ליישב קושיית הב"ש הנ"ל נראה דהנה בלא"ה צריך להבין בעיקר סברת הרמב"ן והרשב"א ז"ל במש"כ ואין הסופר והעדים עומדין במקום הבעל כו' דבאמת מה הטעם בזה ואמאי לא יהיו במקום הבעל אף למ"ד דצריך שליחות בכתיבה הא קיי"ל שלוחו ש"א כמותו והשליח ה"ל כבע"ד ממש וגם במינוי שליח שלא בפניו הוא כן כמ"ש הרמב"ן ז"ל בעצמו בקושייתו בזה גם ל"ב בפשט דבריהם ז"ל במ"ש דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כו', הנה שהכריחו ז"ל בזה ב' ענינים א' תלא לשמה ב' משום וכתב דקרא דפירשו הבעל בעצמו ולכאורה בחד מיניהו סגי ותרתי ל"ל:

לזה הי' נלע"ד בביאור דבריהם ז"ל רק דאדרבא לשיטתי' אזלי דס"ל דל"ל שליחות לכתיבת הגט בעלם כמ"ש תוס' ורא"ש ז"ל בפ"ב דגיטין וכבר הקשו שם מסוגיין דאמרינן עד שיאמר לסופר כתוב כו' והר"ן ז"ל הוסיף להקשות בזה מדקאמר הגמרא מילי לא ממסרן לשליח הא ל"ל שליחות כלל בכתיבה והירצו דציווי הבעל מיהא בעינן דבלא ציווי הבעל ה"ל כאילו כתיבת הסופר שלא לשמה יעו"ש והרא"ש ז"ל הוסיף בזה בהיות דכוונת התורה הקדושה דלפי שאין הכל בקיאין בכתיבה ולהכי סגי בכתיבת הסופר אף כי אינו שלוחו רק ציווי דהבעל צריך שפיר מטעם לשמה לפ"ז י"ל דזה הוא כוונת הרמב"ן ז"ל דוודאי מהראוי הי' מטעם דבעינן לשמה שיכתבנו הבעל בעצמו רק לפי שאין הכל בקיאין בכתיבה כנ"ל. בהכרח דגם בכתיבת הסופר סגי ומעשה הסופר בזה הוא ממש כמעשה קוף בעלמא כמו כל כלי הכתיבה הקולמס ודיו וכיו"ב שענין הכתיבה נגמר ע"י אמצעים וזהו בענין מעשה הכתיבה בעלם, ואמנם מטעם שצריך שיהיו הכתיבה לשמה לזה צריך ציווי דהבעל דווקא ולזה צריך שישמע הסופר דווקא מפי הבעל בעצמו דהרי כל הסברא שליחות שלא בפניו נ"כ מהני, הוא מאחר שנתרצה הבע"ד וה"ז רצונו וזכותו דקיי"ל דזכין לאדם גם שלא בפניו וכנ"ל משא"כ בזה שהקפידא שכתיבת הסופר דווקא עפ"י ציווי הבעל מטעם לשמה כנ"ל והרי להיפך וודאי דלא מצינו שיהי' השליח משתעבד לעשות דבר השליח וציווי עליו שלא בפניו ואדרבא בענין שיעבוד וחוב הא קיי"ל בב"מ דאין חבין לאדם שלא בפניו ולפ"ז מבואר החילוק בטוב בין אם הציווי דהבעל הוא בפניו דהסופר דאז ניכר בטוב ענין כתיבת הסופר ע"י ציווי דהבעל ופקודתו עליו בזה איך שמשתעבד עצמו הסופר לזה והנה הוא במקום הבעל בשעה שנתרצה תיכף לציוויו ופקודתו דהבעל בזה משא"כ כשלא הי' הציווי בפניו שהסופר לא שמע כלל הציווי של הבעל רק שהבעל ממנה בפני אחרים את הסופר לשליח ועכ"פ הסופר בעצמו מתחילה לא נכנס בשליחות הזה דבזה אף שנתרצה הסופר אח"כ במעשה הכתיבה אין ניכרת כלל ענין כתיבתו הגט עפ"י ציוויו דהבעל ונראה בזה כתיבת הסופר כמרצון עצמו דהרי לא נשתעבד לזה מתחילה והרי בכה"ג בשכותב הסופר מרצון עצמו וודאי דפסול מה"ת כנ"ל משום שהוא שלא לשמה וזה י"ל בכוונת הרמב"ן ז"ל במ"ש ואין הסופר והעדים עומדין במקום הבעל אלא כששמעו מפיו כנ"ל דבשמעו מפיו שכותבין עפ"י ציווי הבעל שוה יפה כוונתן לשמה כאילו ממש כותב הבעל לשמה וענין מעשה הכתיבה בעלם הוא ממש מעשה קוף בעלמא ככל כלי הכתיבה וכיו"ב משא"כ בשלא בפניו דל"ל שכותבין עפ"י ציוויו דהבעל דהרי לא נשתעבדו כלל להציווי שלו שלא בפניהם ול"ש בזה כלל ענין ציווי שלב"פ רק ענין מינוי שאומר שממנה בפני העדים את פלוני לכתיבת הגט ועכ"פ בכה"ג שהוא כאילו כותב הסופר מרצון עצמו שפיר פסול מה"ת משום שלא לשמה כנ"ל וכמ"ש הרשב"א ז"ל ביותר ביאור בזה שאף שמתכוונין לשמה אין זה לשמה כל שהוא בלא ציווי הבעל ובזה מבוארים דברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל הס"ב בביאור היטב לנע"ד:

ובזה

ובזה נ"ל להבין גם דברי הר"ן ז"ל במש"ש נידון קושיית הרא"ה ז"ל ע"ד הרמב"ן הנ"ל דמנ"ל להש"ס (בטעם אומר אמרו דפסול) מטעם מילי לא מסרן לשליח דהא בלא"ה צריך שמיעת קולו ומתרץ הר"ן ע"ז די"ל אם הי' מילי ממסרן לשליח ה"ל כאלו השליח הוא הבעל ממש מחמת שלוחו ש"א כמותו ע"ש ולכאורה אינו מובן דהא הרמב"ן ז"ל כתב דאף במקום דל"ש הא דמילי לא מימסרן כגון בממנו את הסופר ביחוד ובירכו ויחדו שיכתוב הוא דאפ"ה מטעם שמה אין שומד במקום הבעל עד שישמע קולו דווקא וא"כ לפי זה קושיית הרא"ה ז"ל בתוקפה דמנ"ל להש"ס יסוד סברא הואת דמילי לא ממסרן כו' (כמו במתנה וה"ג) דהכא לענין גט בלא"ה צריך שמיעת קולו דווקא משום שמה הנ"ל וע"ז לא השיב הר"ן ז"ל כלל לכאורה . ואמנם לפמש"ל י"ל לכוון דברי כל סברת הרמב"ן ז"ל לפי הנ"ל דהקפידא שיכוין עצמו הסופר בהשתעבדות מטעם כתיבה עפ"י ציווי דהבעל וז"א במינוי אותו הבעל שלא בפניו כנ"ל ואמנם דזה יתכן כשהבעל מברר את הסופר ביחוד בפני העדים שאח"כ כשאומר הבעל להעדים בזה"ל בררו מדעתיכם איזה סופר שתצוו עליו בפניו שיכתוב את הגט דבכה"ג הרי הבעל עשאן להעדים לשלוחים בזה בפניהם ממש והרי בטוב יכתבו בזה עפ"י צווי דהבעל וכיון דקיי"ל דשלוחו ש"א כמותו הו"ל העדים בזה כמו הבעל ממש וממילא דאח"ז כשמצווים שוב העדים להסופר ג"כ בפניו דהוי כאילו צוה עליו הבעל ממש . ומעתה א"ש היטב דברי הר"ן ז"ל דוודאי לדקו דברי הרמב"ן ז"ל נידון אם מינה הבעל ביחוד להסופר דאף דל"ש בזה הא דמילי לא ממסרן כו' דאפ"ה הגט פסול מטעם סברתו כפי הנ"ל דבזה לא נכנס בציווי הבעל ולזה אינו שומד במקום הבעל ופסול מטעם שמה הנ"ל ואמנם באופן הנ"ל שציוה הבעל להעדים שהם יבררו מדעתם את הסופר דבזה אם הייתו דנין דמילי ממסרן לשליח הי' עדיף בזה דבזה שפיר הווי העדים במקום הבעל וציווי שלהם להסופר ה"ל כאילו צוה עליו הבעל כנ"ל לזה צ"ל הגמרא דבזה לא מהני מטעם דמילי לא ממסרן לשליח וא"ש דלא מהני אומר אמרו בכל אופן בזה בדרך ממנ"פ כנ"ל ודו"ק וג"ל להוסיף עוד בזה ולהמליץ גם בעד הרא"ה ז"ל דהאמת תשובת הר"ן ז"ל בזה חזקה לפי הנ"ל ואמינא בזה עפמ"ש במ"א לדון בסברא בהא דקיי"ל שלוחו ש"א כמותו די"ל דהוא רק במידי דצריך שליחות אבל במקום שאין דבר שמעשה צורך לשום ענין שליחות כלל וה"ל מעשה השליח כמעשה קוף בעלמא די"ל דבזה לא הווי השליח כהבע"ד ממש יען לא חל עליו שם שליח כלל ויסבנו בזה דברי הגמרא קדושין דמ"ג בהסוגיא דאמר לשנים לאו וקדשו כו' דעביד הגמרא שם צריכא לענין שליח נעשה עד וכבר עמדו גדולי מפרשים ז"ל דבדיני ממונות לחודא הגי לי' ולהנ"ל נכון שהרי הגמרא שם לעיל מיני' קאמר הא דאין שליח נעשה עד כיון דאמר מר שלוחו ש"א ה"ל כבע"ד כו' וי"ל דזהו בקדושין וגרשין דצריך לשליחות דווקא וע"כ דהקפידא שיהי' הבע"ד בעצמו דייקא ומצד השליחות שלוחו ש"א כמותו הווי השליח ג"כ כהבע"ד ממש משא"כ בענין דיני ממונות שם דעושה רק מעשה קוף בעלמא והרי נקבל אם הי' שולח ע"י א"י השמעות או כיו"ב דהכי דלאו בני שליחות כלל. דבזה וודאי דל"ש לומר שלוחו ש"א יען אינה בגדר שליחות כלל וא"ש :

מעתה י"ל דבזה תלי' הפילפול דהרא"ה והר"ן זלה"ה הנ"ל ג"כ שהרא"ה ז"ל י"ל דס"ל כנ"ל. ולפ"ז בכתיבת הגט דלפ"ד הרמב"ן ז"ל בעצמו צ"ל שליחות כנ"ל שפיר י"ל דהעדים הינם כהבעל ממש ואף דהסופר הכותב ע"פ צווי אמרינן דהוא נכנס במקום הבעל זה רק לענין הנדון דכתיבתו את הגט לא מרצון עצמו הוא רק מכח הצווי ופקודת הבעל לענין שיחשב בזה הכתיבה לשמה כאלו הי' הבעל בעצמו כותב לשמה כנ"ל. משא"כ בנוגע הנ"ל במקום הבעל להעדים שיבררו מעצמם איזה סופר. ולדון דהעדים ה"ל כהבעל בזה מחמת שלוחו שא"כ ויגרע בזה שגם הסופר שכותב ע"פי הציווי ותפקודה שלהם. כאלו הי' ע"י פקודת הבעל ממש ואם נאמר כנ"ל דבדבר דל"צ שליחות ליתא להאי כללא דשלוחו. שא"כ שפיר עלה תשובת הרא"ה ז"ל לפ"ד הרמב"ן ז"ל בעצמו דל"צ שליחות לכתיבת הגט כנ"ל והר"ן ז"ל י"ל דלא ס"ל כהנ"ל דבכ"מ איתא להאי כללא דשלוחו ש"א כמותו . ואפשר לומר עוד דבזה יען עכ"פ לענין הציווי בעינן שיהי' הבע"ד דהיינו הבעל בעצמו ולזה ס"ל דיש מקום לענין שליחות ג"כ באופן דגם בזה י"ל האי כללא דשלוחו שא"כ ועולה יפה ישוב הר"ן ז"ל כנ"ל ועכ"פ מתבאר לנכון דברי הרמב"ן והרשב"א ולה"ה הנ"ל ומתורץ קושיית הב"ש הנ"ל ג"כ כנ"ל :

באופן דלפ"ז לענין מה שנדדנו למעלה דהת"י י"ל דלא מהני לפי דברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל דס"ל דמינוי שליחות להסופר לא מהני שלא בפניו כנ"ל ולפמ"ש ז"א שהרי באמת לפי שיטת הרמב"ן ז"ל בעצמו בהכרח דל"צ שליחות כלל לכתיבות גט מדמכשר גם עבד לכתיבת גט כנ"ל רק מחמת דצריך ענין צווי דהבעל דל"ש במינה את הסופר שלא בפניו במקום שאינו מדבר אתו לנוכח וכנ"ל משא"כ בכת"י דוודאי כל שהשליח נתרצה עפ"י כת"י דהבע"ד דמשתעבד ג"כ בדבר המעשה ממש כמו עפ"י דבורו של הבע"ד שאין הפרש והבדל כלל וא"כ גם בזה י"ל דה"ל כאילו כותב עפ"י צווי דהבעל בע"פ ושפיר י"ל דמהני כת"י בזה כנ"ל . ונעמוד ע"ד הרי"ף והרמב"ם ז"ל בזה והנה הרי"ף ז"ל בפרק התקבל העתיק רק דברי הגמרא שלא בזה קולו לאפוקי מדר"כ כו' ולפע"ד שטות הדברים מעין ומכרישן דס"ל כפרש"י וכתוס' ז"ל דדווקא חרש ממעט במידי דעסיק בי' ה"כ ואם הי' ס"ל להרי"ף ז"ל בזה כמשמעות התוספתא והירושלמי לפ"ד הפוסקים הנ"ל למעט ג"כ כת"י דאלם ופקח הלא נודע טיב דרכו בקודש לגבב ולאסוף כל המבואר בש"ס ירושלמי ותוספתא בנוגע לדינא במה דס"ל להלכה אלא וודאי דס"ל כפשטות גמ' דילן דלא ממעט רק כת"י דחרש [ומכ"ש למה שיבואר בדברינו אי"ה דגם לסוגיית הירושלמי מהני כת"י גבי אלם] ובפרט כי יגיד עליו ריעו בזה הוא תלמידו רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דס"ל דמהני כת"י דאלם וז"ל הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה"ג הלכה י"ז מי שנשתתק והרי דעתו נכונה וא"ל נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו ג"פ כו' וכן אם כתב בכת"י כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו כותבין ונותנין . לא אם היתה דעתו מיושבת עליו שאין דין מי שנשתתק כדין החרש עכ"ל וכתב הכ"מ ז"ל שלמד זה מהסוגיא דלעיל דא"ל ר"ז אלם קאמרת שאני אלם כו' ובב"י נסתפק קצת בדעת הרמב"ם ז"ל אם ס"ל דדווקא באלם מהני כת"י יען א"א בע"א וכתב הרב"י ז"ל דמכתב לא משמע דגם בפקח מהני כת"י לדעתו ז"ל וע"ש במל"מ שדחה ראי' זו וכתב ראי' אחרת [ולנ"ד הי' נ"ל ג"כ להביא ראי' לסתור' בזה לפמ"ש האחרונים ז"ל בטעם הרמב"ם ז"ל דס"ל באומ' אמרו דהוי' פסול ומהייבין כדב' פי קרוב להיות הגט בעל שבות ז"ל מסופק דשמא הלכה כר"א דאמר דה"ז גט בעל עד שישמע קולו כו' ע"ש ובלא"ה ג"כ בזה ומאחר שהגירסא לדידי' גט בעל ומדשולל ג"כ כת"י דחרש שהוא נדאורייתא ולפ"ז אם לא הי' החילוק דחרש שאני מחמת שטותו וכיון דמכ"ה פסול כת"י אין חילוק בין אפשר בע"א או לא. כמש"ל אלא דבאמת ז"א דהרי הרא"ש ז"ל . ס"ל ג"כ להדיא באומר אמרו . דהגט בעל ומ"מ ס"ל בתי' ה"ב חילוק הנ"ל בין אפשר בע"א וכבר כתבנו לעיל מזה] ובעיקר דברי הרמב"ם ז"ל בזה תמיהני לפי הבנת הכ"מ ז"ל שלמד דינו מסוגיית הגמרא אמר ליה ר"ז אלם קאמרת כו' דלפי זה הו"ל לרבינו ז"ל להביא מתחילה דינא דר"כ

ח"ב

א״ר שמפורש להדיא דאינו מועיל כת״י דהדע ואח״כ דין השלם וכו׳ נופל ע״ז בטוב הלשון שכתב ז״ל שאין דין השלם כדין החרש כנ״ל ויפוב דבר זה יבואר אי״ה לפניע וביסוד הדבר אבר. כמה מרבותינו האחרונים זלה״ה אחזו שער דלפי סוגיית הירושלמי לא מהני כת״י. ולענ״ד הקלוש עפר אני תחת כפות רגליהם ואיני כדאי כלל לעמוד בסוד קדושים כו׳ עכ״ז תורה הוא כו׳ ובפר׳ לייבב בזה לענ״ד דברי רבינו הגדול הרמב״ם ז״ל הנ״ל והנני להעתיק דברי הירושלמי בזה ופרושו ז״ל הירושלמי בפ״ז דגיטין וה״ה בפ״ק דתרומות בזה״ל תני חרש שהוא כו׳ תני חרש בתרם אין תרומתו תרומה אמר רשב״ג בד״א כשהי׳ חרש מתחילתו אבל אם הי׳ פקח ונתחרש כותב והאחרים מקיימין כת״י וריב״א בשם ר׳ יוחנן חולקין על המשנה הזה אמרין וכא מתניתא פליגא נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא עולמית ויכתוב ויקיימו אחרים כתב ידו (ופירש המפרש הר״א מפולדא דהשתא דסקליא הוא על רשב״ג הנ״ל) ומשני קיימינן כשאינו יכול לכתוב. ומקשה הוב ר׳ בא בר ממל והא מתניתא פליגא. הרי שכתב בכת״י או שאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו אע״פי שכתבו וחתמו ונתנו לו והזר ונתן לה אינו גט [ומזה מוכיח הירושלמי דכת״י לא מהני ומשני אמר ר׳ ייסא אמור הופס כו׳ וליה הא פליגא אינו גט עד שישמעו את קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו לא סוף דבר עד שישמעו את קולו אפילו הרכין בראשו אמר ליה. כאן אוף הכא ליה כאן [ופירש המפרש הנ״ל דהשווה בזה דשברייתא בע״כ שמוי׳ בטעות ובא למעט רק הומר אמרו מטעם דמילי לא ממסרן לשליח ולא צריך כלל עד שישמעו קולו רק עד שיאמר לסופר כו׳ עסרי בהרכנה הגין]:

רע״ז השיב הוב הירושלמי אמר ר׳ מני אית כאן הוא שמעת קול הוא הרכנת ראש ר״ז בעי קמי ר׳ אמי כו׳ אמר רב דימי בחרש הכא קיימינן ואין שליחות לחרש (והפירוש המפרש הנ״ל דמפרש שברייתא דלעיל דמיירי בחרש ולאפוקי מדרשב״ג) וקאמר הוב אמר ר״י בר בון בבריא אנן קיימינן ולמה אינו גט אני אומר מתעסק הי׳ בשטרותיו ותני כן בד״א בזמן שהיה מתוך בוריו אבל אם נשתתק מחמת חוליו די בפעם אחת עכ״ל הירושלמי הנ״ל ופירש המפרש הנ״ל דרב דימי מוקי לה דווקא בחרש וממעט לה דרשב״ג הנ״ל ור׳ ייסא ב״ב מוקי לה בבריא. ובנ״מ המפרש בם הואיל ובריא הוא וכו׳ יכול לדבר הי׳ לו לדבר להסופר והעדים וע״ש עוד במב״ש ואם הקשה הרי שבתא עומד בדבורו והולא בכך ולמה לא מהני כו׳ ה״ע דא״א מתעסק בשטרותיו הי׳ ונתבלבל דעתו. וכתב גם כן כתב זה ונעשה כאילו נכתב ונחתם שלא מדעתו שמתחילת הכתב בעירוף הי׳ וכ״כ הרא״ש ז״ל דלא מהני כתיבה בבריא וזה רשב״ג נמי מודה עכ״ל המפרש הנ״ל ומ״ש הירושלמי הנ״ל ותני כן בד״א בזמן שפירש מתוך בוריו כו׳ הוא לרא״י בים חילוק דבבריא יש לחוש יותר שהואיל ולא פירש ולכך בנשתתק מתוך בוריו צריך בדיקה ג״פ או הרכנה עכ״ד הירושלמי ופירושו בזה:

ומעתה נחזי אנן לפי הנ״ל ר״א בר ממל וכן רב דימי דמוקי להברייתא בחרש וא״כ לפ״ז וודאי די״ל דבפקח ובאלם דמהני כת״י אלא שבזה ל״ל שהראשונים זלה״ה לא פירשו כנראה מדברי המפרש הנ״ל ובפשטא דליבגא דהירושלמי בזה דכל הברייתא מיירי בחרש מדקאמר ר׳ מני למעלה היא בשמעת קול היא הרכנת ראש והרי החכם לא מהני רק באלם ופקח ואפ״ה ממעט כת״י אך דלענ״ד הי׳ נ״ל דאמת יש לקיים פי׳ המפרש הנ״ל ובשבועות ליגנא דירושלמי הנ״ל שכל הממעט רק כת״י דחרש ובשבועות סוגיא דילן קולו למעוטי דר״כ כו׳ והפי׳ בברייתא הנ״ל באמת כך דכת״י הוא עם רמיזה וקאמר דכת״י דחרש וכן הרמיזה דחרש לא מהני ואדרבא י״ל דמזה עוד ראי׳ לשיטת התוס׳ דרמיזה גרוע מכת״י אף לאמת ולהכי בשה״א דהירושלמי י״ל עד שישמעו קולו ה״ה כת״י הוא שמיעת קולו ולהכי לא ק״ל מכת״י רק מרמיזה וע״ז השיב דרמיזה נ״כ היא בשמעת קולו ובך נוטה דברי הירושלמי במה שמקשה אח״ז הרי רמיזה בעי בדיקה ג״פ משא״כ בכת״י להס״א הנ״ל וכנ״ל. וזה הכל בדעת ר״א בר ממל ור׳ הבדימי ואמנם ר״י בר בון דמסיק בבריא דאמרינן מתעסק בשטרותיו (אף א״כ דלא כהמפרש הנ״ל דממעט חרש) עכ״פ כיון שמביא הירושלמי לראיה ותני כן בד״א בנשתתק מתוך בוריו דהכונה בזה לראי׳ דבריא י״ל דגרע יותר ורשב״ג י״ל ג״כ דמודה בבריא בנשתתק הואיל דלא פירוש להדיא להסופר והעדים כנ״ל. יהי׳ איך שיהי׳ בזה הרי מבואר להדיא בירושלמי הנ״ל כדברי הרמב״ם ז״ל דבאלם מהני כת״י בכל אופן ונמלא דשפיר פסק כהירושלמי ובפרט בזה דגם סוגיא דילן נוטה כן כמש״ל ובזה מיושב מה שהקשינו בלשון רבינו הרמב״ם ז״ל דלפי הנ״ל עולה יפה סידור לשונו ז״ל דפתח בדין אלם לענין רמיזה המפורש במשנתינו ושוב כתב וכן אם כתב בכת״י לפ״ד הירושלמי הנ״ל דרמיזה לא עדיפא מיני׳ והסבר דגם גרוע כנ״ל והוא הכל כהשבות סוגיא דילן והירו׳ בזה ושביק רבינו ז״ל דין ספקא בזה מהנך ב׳ טעמים א׳ מחמ׳ מסקנת ר״י בר בון הנ״ל דאתמ׳ לא מהני כת״י דפקח שהי׳ לו לדבר כנ״ל באופן דבפקח י״ל דתליא בפלוגתא הנ״ד דהירושלמי הנ״ל וגם דהרמב״ם ז״ל אין דרכו להביא רק המפורש בשני התלמודים בספר ברורה בלי פלוגתא וגם מדברי הירושלמי נראה בנוסח התוספתא דאדא בבא הוא מעתה דשבעות מסקנת הירו׳ משמע להדיא כשבעות הגמרא שלנו (ושכן פירשו הרמב״ם ז״ל וסייעתו) וזה הובה עלינו לקיים דברי פה קדוש רא״ש כמחמירין בענין זה הר״ה ז״ל דס״ל דכת״י לא מהני בפקח ויש לנו לתרץ בזה דס״ל כתי׳ ב׳ דהרא״ש ז״ל דבאלם שאין וכנס דמרן הב״י ז״ל השבו לדוחק י״ל ודאי להמבואר בדבריו ז״ל מחמת שא״א בע״א הקילו בו׳ דלפ״ז ל״ל שכל פסול כת״י רק מדרבנן וגם העיקר הסברא הוא כעין חידוש קלא לגמר דלא בכ״מ העמידו דבריהם ז״ל כ״ז שלא מפורש זה בשמ״ס להדיא ואמנם להנ״ל מתבאר ענין החילוק מטעם דבבריא שיכול לדבר אמרינן מתעסק בשטרותיו כמ״ש בירושלמי הנ״ל משא״כ באלם וא״ש דעת הר״ת ז״ל (ואף לפי דבריו ז״ל דנוכחת בתוספתא ב״ב שבות יתוקם כיבת בחרש גמור ושיפא בפקח גמור כנ״ל) והכא בתרנו בעו״ה דללי״ק דהירושלמי מיירי הברייתא כולה בחרש וי״ל דגם בפקח גמור מהני כת״י כשיטת התוס׳ ז״ל שהתחלנו והיתי להגמל״מ ז״ל שכתב במה שהקשה מרן הב״י ז״ל בדברי הרמב״ם ז״ל נידון כת״י דפקח מטעם סברת הרא״ש ז״ל נתיקן בתרא דבפקח דאפשר לתקן בענין אחר דמשמע שהוא רק פסול דרבנן והוא ז״ל הוסיף להסתפק בזה לחשב פסולא דאורייתא די״ל דדווקא באלם דא״י לדבר בפיו ענין שכתיבה שלו הוא כדיבור משא״כ בפקח אין כתיבתו כדיבור ולענ״ד הי׳ מפום הא לא הוריא דהא מגינו בעלמא להיפך כמ״ש התוס׳ והפוסקים ז״ל בענין מפייס ולא מפי כתבם דבפקח גמור מהני כת״י לעדות מטעם דר״ז במנחות וה״ד דכל הראוי לבילה כו׳ ואמנם החילוק בזה מבוון ומבואר ע״ד הירושלמי הנ״ל בהסברא דמתעסק בשטרותיו הי׳ ומה״ת לדון כך בלי הוכחה רק בבריא יש הוכחה מדלא פירש בשפתיו כנ״ל וכמ״ש המפרש הנ״ל וכנ״ל בארוכה בעזה״י:

מעתה נבוא לנ״ד, דיש בו תרתי למעליותא דהיינו שהוא פקח ועכ״ז ליתא להוכחה הנ״ל מה שלא פרע בשפתיו שהרי א״א בענין אחר כלל רק בכת״י כנ״ל בפתח דברינו וא״כ לפי הנ״ל נראה בפשוט דמהראוי שיהני כת״י וכנ״ל ולדעתי נראה שזה גם דעת רבינו ירוחם ז״ל הובא בב״י ז״ל במש״כ לחלק בדין כת״י בין פקח לאלם וכתב שכ״כ בירושלמי וסיימו כנ״ל בהחילוק

דמתעסק

דמתעסק בספרותיו הי' (רק שהוא ז"ל י"ל דה"ל ר"י בר בן כא למעט רק אלם אבל בחרש גמור מודה דלא מהני דלא קיי"ל כרשב"ג בזה וכסוגיא דילן) . ובזה א"ל לענ"ד הקלושה והנמוכה למ"ש מרן רבינו ב"י זל"ל בכוונת רי"ו זל"ל על תי' ב' דהרא"ש זל"ל דבאלם דא"א בע"א הקילו דענין בזה נראה שהי' לו לפרש בהדיא מפא"כ שכוונתו בהחילוק הנ"ל א"ש דסמך על מה שהיים בה"כ בהירושלמי דשם באמת מבואר להדיא כנ"ל וכן ראיתי להריטב"א ז"ל בחדושיו שכתב בשם רבותינו בעלי התוס' ז"ל דמי שאלא ממדה"י בכת"י להסופר שיכתוב גט לאשתו דמהני ולא הביא שום חולק בזה מבואר דמסכים לדינא כך וכבר באנו דבגוונא דנ"ד בפקח גמור והדיבור אין באפשרי די"ל דכ"ע יודו אף המחמירן בפקח י"ל מחמת כוכחה שהי' לו לפרוע בשפתיו ועוד י"ל דגם המחמירן באלם אף דמגלה דעתו דנין אותו כפקח עכ"ז כא מלינו דלריך בדיקה עכ"פ אם מיושבת דעתו וכן מבואר בקצת פוסקים דאינו פקח גמור כ"כ מפא"כ בנ"ד ועוד י"ל קצת לפי הנ"ל דגם המחמירן באלם היינו לציעתם דס"ל רמיזה עדיפא ויש קצת כוכחה הנ"ל דהי' לו לרמוז עכ"פ דמתעסק בספרותיו הי' מפא"כ בנ"ד בלי הוכחה כלל מה"ת מאום לזה בלי שום הוכחה ולענ"ד אף כהימלא שיחמיר בגוונא דנ"ד ברור הדבר דהוא רק דרך השש מדרבנן :

זאת תור' העולה לדינא בנ"ד מכל מ"ש בעזה"י היסוד הדב' נידון הת"י אם כי רבינו הב"י זל"ל אסף הביתה בדבר שבמנין רבים זלה"ה המחמירן וכתב ז"ל שנטו אחר הירו' והתוספתא , ופשיטא שאיני כדאי כלל כו' מ"מ תורה היא ובעזה"י כבר נתבאר לפע"ד הקלושה דרבו ג"כ המקילין שרי הראשונים נ"ע עמודי ההוראה ה"ה הרי"ף והרמב"ם והתוס' בשם הר"י הזקן והבעל העיטור ורבינו ירוח' והריטב"א זלל"ה (וכן הרא"ש זל"ל בתירוץ בתרא הנ"ל) ובודאי דיש לסמוך על גאוני עולם רבותינו הראשונים הנ"ל ובפרט בשעה"ד והעיגון גדול כגונא דנ"ד ובפרט דפשטות הסוגיא דילן וודאי כוותייהו אזלינן דכ"ע וביותר דיסוד המחמירן בזה עפ"י סוגית הירושלמי ולפי הנ"ל נתבאר בעזה"י דסוגיית הירושלמי עוד מסייע לפסקי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל המיקל בדבר הנ"ל (וגם למה שראיתי מבואר בכללי הפוסקים דבמקום דהראב"ד ז"ל לא בא בהשגה ע"ד רבינו ז"ל דנמנה דעת רבינו לשנים דמשתק אודי לי') וגם בדעת הפוסקים ז"ל המחמירן יש מהם שלא החליטו כ"כ לדינא הר"ן ז"ל . הייס בזה רק וראוי להחמיר ופשיטא די"ל דבמקום דא"א והוא שעת הדחק ועיגון גדול דאין להחמיר כלל בזה וכן עוד איזה פוסקים המחמירן שלא גזרו ההומר בהחלט הנ"ל ובפרט דיש למלות עוד תקנה בנ"ד שהבעל ימנה ג"כ בע"פ את הסופר לפליה על הכתיבה דבזה לדעת הר"ן והרא"ה זלה"ה כשר לגמרי אף כי כתבו הרב"י והד"מ ז"ל שלמעשה לא סמכו ע"ז מ"מ כבר לא נמנה דעתו הגדולה זל"ל בנ"ד במספר המחמירן לענין הת"י הנ"ל היות לדעת הר"ן ז"ל בלא"ה כשר הדבר מלד מינוי שליחות בע"פ הנ"ל (וגם די"ל בדרך כלל המחמירן לענין הת"י יודו דבצירוף בהיסס כת"י עם מינוי השליחות בע"פ הנ"ל דמהני) גם בהומר אמרו רבו הפוסקים שהוא רק מדרבנן ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא כמ"ש הרמ"א ז"ל בהג"ה ויש לסמוך עכ"פ על כל הנ"ל ועכ"ז בעלה דעתי הקלושה במה שנוגע במחלוקת רבותינו הפוסקים הראשונים זללה"ה חלילה לי להכריע ראש ח"ו בזה :

ואולם בלירוף מה שלדדנו דבנ"ד י"ל דגם הפוסקים ז"ל המחמירן מודו וגם למה שביארנו שיסוד החשש בזה כלע"ד שהוא רק מדרבנן בגוונא דנ"ד והנ"ל לזה לדעתי הקלושה נוטה להקל במקום הדחק ועיגון גדול , וכבר התירו להקל בזה גם גאוני בתראי בשו"ת הרדב"ז ז"ל כמ"ש הד"מ וגם בתשו' מבי"ט ז"ל , (אין הספרים הנ"ל בידי לע"ע) וכן ראיתי להגאון הספרדי המובהק בהוראה בעל ה' ג"פ ז"ל להקל בענין זה במקום עיגון ואמנם בנוה שראיתי בדבריו ז"ל שכתב דמיקל בכת"י כשהחתימה בעלמה מכרת דווקא מפא"כ כשלריך לקיום החתימה דהו"ל כאומר אמרו , ואין זה הולך בנ"ד דשפוב יכיר הסופר בעלמו הת"י דהבעל שמגרש עפ"י דמיון האגרת שבלא רלוף עם מכתב הרב דלשם והולם בעיקר דברי הג"פ אם כי הוא מלתא דמסתבר להאורה לענ"ד הקלושה לא נראה כן וכמבואר בהריטב"א ז"ל שהבאתי למעלה שכתב להדיא בשם התוס' ז"ל מי שבלא ממדה"י בכת"י מקיום כו' הרי מבואר דגם ע"י קיום שרי לדעת המקילן בכת"י וכן הי' נלע"ד מלשון הירושלמי הנ"ל בדברי רשב"ג שם גבי חרש דקאמר בזה"ל כותב בכת"י והאחרים מקיימין את הת"י (ובגמרא שלנו אי' ואחרים חותמין) ומוכרע לפ"ז גם לדידן דלא קיי"ל כרשב"ג היינו מטעם אחר דבחרש לא מהני הת"י כלל גם בקיום אחרים מהני דלא הוי כאומר אמרו ואולי יתכן לענ"ד בכוונת הירושלמי בזה דלכאורה יש לתמוה מה קמ"ל הירושלמי בזה דאחרים מקיימין ומה הכוונה בזה ולפי הנ"ל הוא גופא קמ"ל הרבותא דלא חשיב כאומר אמרו ולפלול סברת הג"פ הנ"ל כנ"ל נכון בזה וי"ל עוד בזה אלא שאין להאריך יותר לזה מכל הלין דהתיבנא לענ"ד הקלושה להקל במקום עיגון גדול ואולם כהנאי מפורש באם יסכימו עמדי גדולי הדור שי' ובפרט כי לעיר אנכי לימים כו' והשי"ת החונן לאדם דעת ילילנו משגיאות ויראנו בתורתו נפלאות • א"ד הבעה"ח הנ' :

סימן נג בענין הנ"ל

והנה לפום ריהטא עלה על דעתי כי י"ל עמן הסיתר בנ"ד בדרך קלה . וע"פי נתיבות הש"ע והיינו לפמ"ש דיסוד החשש בזה הוא רק מדרבנן וכפשטות דברי הירושלמי בזה דחיישינן לי' דמתעסק בספרותיו הי' כנ"ל [וה"נ איתא במס' סנהדרין דמ"ט ע"א באגדה דיואב והבנר ע"ש בזה"ל לדיקים שבן בפה ולא עבו והוא באגרת עבה משמע דאין לסמוך כ"כ על האגרת כמו בע"פ וק"ל] ולפמ"ש בש"ך יו"ד סי' רמ"ב דבמקום דמרן ז"ל בשו"ע מביא דעה ה"כ בשם יש מהבירין דהוי דעה הזאת כיחידאה לגבי רבים וע"ש בשם תשובת הרשב"א ז"ל דהא דמה דר"ע דכדאי ר"א לסמוך בשעה"ד הוא במילי דרבנן כמו בווסתות שם וכי"ב ולפ"ז בנ"ד שג"כ מדרבנן יש לסמוך ג"כ ע"ד המהמיר בשעה"ד בגוונא דנ"ד . ושוב הדרנא בי דנראה דהא דכדאי ר"א לסמוך בשעה"ד וכ"ד בהש"ם בהס"ג היינו בענין הפלוגתא שלא בשעה"ד מפא"כ בנ"ד דבש"ע ב' כדיעות דהמכשיר הוא בכת"י דאלם ועפ"י סברת הרא"ש ז"ל דא"א בענין אחר ומבוס עגונה כו' ל"ש הנ"ל (ובזה י"ל קצת קוס"ת נדה שם בשוכדא דהתילו והכמ"ל) ואמנם עתה חוזר אנכי לסתירא הנ"ל דלענ"ד יש לחלק בענין שעה"ד במקום שהוא שעת הדחק ביותר וגם בנ"ד י"ל דבאלם אין הדחק גדול כ"כ הואיל דאפשר ברמיזה מפא"כ בנ"ד שבלתי אפשרי על שום ענין ואופן זולת ע"י הת"י י"ל שפיר דכדאי המכשירן לסמוך בשעה"ד ועיגון גדול כזה (שוב מלאתי בעזה"י בתשובת רע"ק ז"ל סס"י ר"ו שכ"כ והביא מדברי הה"מ בזה באהע"ז סי' י"ז ע"ש וכמ"א שבאתי ראי' לזה בכ"ד אכמ"ל) וכ"ז גם לדעת מרן הב"י זלה"ה דחשיב לי' להמכשיר ליחידאה וכבר כבאנו בעזה"י כי רבים הם גדולי הוראה עמודי עולם רבותינו הראשונים זלה"ה המקילין בענין זה לענ"ד ובפרט בלירוף בימנה הבעל את הסופר לפליח בע"פ ג"כ על הכתיבה דמכשירין הרא"ה והר"ן זלה"ה וגם בהומר אמרו יש מקילין לכן מכ"ז עלה בידינו להקל לדינא בנ"ד שהוא שעה"ד ועיגון רב בדבר בלירוף הסכם גדולי דורינו שי' א"ד הלעיר הנ' :

סימן נד

בענין דהאומר אמרו לכבוד הרב הגאון המפורסם מהרי"ם בעהמ"ס מקור מים חיים כו':

מה דקדק לן מעכ"ת בתוס' גיטין דס"ו ע"ב בתוס' ד"ה מתניתין מני ר"י כו' בסוה"ד וז"ל ולא חיישינן שמא השכיר עדים כי אמר לשלשה תנו כו' דהם כוונתם ז"ל שגם בב"ד חיישינן לזיופא שהשכיר ב"ד א"כ לא משני מידי, הנה לפי הבנת רומעכ"ת בלא"ה הי' דבריהם ז"ל משוללי הבנה במש"כ בקושייתם שמא השכיר עדים ולא כתבו שמא השכיר ב"ד וגם אריכות דבריהם במש"כ ש"ת עדים כי אמר ל"ג תנו דכ"ז למותר דהא הי' נקשר בלשון קצרה ונקיה שמא השכיר ב"ד לא הי' ל"ל כי אמר ל"ג כו' הכ"ל. אבל האמת הפשוט לדעתי דכוונתם להקשות דניחוש שמא השכיר עדים שיעידו שקר אשר הבעל אמר לשלשה תנו ובאמת לא הי' דברים מעולם וכוונת דבריהם ז"ל בזה מוסבים על מש"כ למעלה מזה שלר"מ דמכשיר חתם סופר ועד, דלדידי' חיישינן לתקלה אחריתא דזימנין דאמר לשלשה תנו כו' ואזלו תרתי מנייהו כו' וע"ז סובב קושייתם הנ"ל דלר"ע למה ל"ח שהשכיר עדים שיעידו כי הבעל אמר ל"ג תנו גט שבאמת להד"מ וע"ז תירצו שפיר דכיון דהאומר אמרו כשר ולא יעשה לא יחתום הסופר אם לא שידע בוודאי שעשאן הבעל ב"ד ולא יסמוך בזה על עדים בלבד בלתי דרישה וחקירה בזה שכן האמת שעשאן הבעל לב"ד. הנ"ל ברור ופשוט בכוונתן ז"ל והרס תמיהת מעכ"ת שהניח בצע"ג. ולענ"ד פשוט, כמ"ש א"ד כו' אח"ז מצאתי בעזה"י בחדושי מהרש"ל ז"ל נוטה בפשט דברי תוס' הנ"ל כמ"ש:

סימן נה

עוד ענין כמאורע בנער אחד שקידש בתולה א' בתחבולה וערמה וגופא דעובדא הכי הוי שהי' חייב לה ארבעה ג"פ והגיד לה בזה"ל נאדיר אף דיא פיר גראשין ואח"כ אמר לה בפני עדים (אשר יחדם מתחילה לזה) הרי את מקודשת לי והעדים לא שמעו מענין פרעון החוב הנ"ל רק ששמעו ענין הקידושין מה שדבר אלי' בפניהם ה"א מקודשת כו' הכ"ל:

והנה מקור הדין בזה מבואר בהש"ס דקדושין די"ג ובטוש"ע אה"ע סימן כ"ח ס"ג דבהס"ג באמר מתחילה הכשי סלע זו שאני חייב לכי דאף שאמר אח"כ ה"א מקודשת כו' דאינה מקודשת כלל רק מה שהי' מסתפק הב"ד מאחר דעל ענין החוב לא הי' ידוע בעדים כלל כי העדים לא שמעו רק ענין הקידושין הכ"ל אף כי הנער הלז וגם היא מודית בדבר בענין החוב שאמר לה מתחילה שנותנה לפרעון חובה אין זה לכאורה רק כב"א והא קיי"ל דאין דבר שבערוה פחות משנים אף בלא אתחזק בא"א כמ"ש התוס' ריש גיטין והשב"א יבמות בר"פ הא"ר ובמרדכי שם. וכן ראיתי בשו"ת רע"ק ז"ל סימן ל"ז שהשיג ע"ד הנב"י בזה לענין זריקת קדושין שכתב הנב"י ז"ל שנאמנת והשיג עליו בתשובה הנ"ל מטעם דאין דבר שבערוה כו'. הכ"ל ואולם לאשר מצינו לרז"ל שחששו להצריך גט על מגן לפוסלה מכהונה (כמו שמצינו בב"ד שאמרו ז"ל א"כ אתה מצריכה כרוז לכהונה) נתתי לבי לעיין קצת בזה. והיה נלע"ד כי לכאורה יש לצדד להיתר דהרי הגמרא בקדושין דס"ה ע"ב מקשה אהא דהמקדש בע"א דאין חוששין לקדושין אפילו בשניהם מודים מאי דעתך דיליף דבר דבר מממון מה להלן הודאת בע"ד כמאה עדים אף כאן הודאת בע"ד כו' ומשני דבקדושין חב לאחרינא וכמש"ש רש"י ז"ל שנאסרה בקרוביו כו' וזה שייך בענין קדושין באופן שניהם מודים שנתקדשה משא"כ בנ"ד שהוא להיפך שניהם מודים לבטל הקידושין במה שמגידים שנתנה לפרעון חובה דבזה אין כאן חב לאחרינא כלל וא"כ מה בכך דאין דבשב"ע פחות מב' דהרי זה הכל מהג"ש דדבר דבר מממון ושפיר י"ל בזה כסברת הגמרא הנ"ל דבממון גופא בכה"ג הודאת בע"ד כו' ותירץ הגמרא משום חב לאחרינא ל"ש בזה הכ"ל.

ובזה מתורץ דברי הגמרא דריש קדושין ודברי הפוסקים בהא דהכשי סלע שאני חייב לכי דהשתא דמיירי אף בשאינו ידוע החוב כלל כי אם עפ"י דבורם הג"כ מהני בזה הכ"ל ובזה הוי מיושב ג"כ דברי הנב"י הנ"ל דשפיר מהימני בזריקת הקידושין עכ"פ בשניהם מודים בדבר מטעם הודאת בע"ד. הכ"ל (ושו"ת נב"י הנ"ל אין בידי לע"ע) אלא שבאמת לבי מהסס בזה טובא די"ל ענין הודאת בע"ד בקדושין הוא שמודית שנתקדשה והרי אוסרת עצמה משא"כ להיפך שרוצית להפקיע הקידושין ואף שהמקדש ג"כ מודה שקדושיו בטלין עדיין י"ל בזמה"ז שגם הוא נאסר לישא אשה אחרת מכח תקנת ר"ג ז"ל הנ"ל הנוגע בדבר במה שמפקיע עצמו מהקדושין (ועיי' באהע"ז סימן א' ס"י ובח"מ שם ס"ק כ"ב) אלא דמ"מ י"ל דנאמן הואיל בידו לגרשה כמ"ש בב"ב דקל"ד וע"ש ברשב"ם ובתוס' ז"ל אלא דמ"מ אני חושש בנ"ד דהכי עיניו רואות דמתחילה רצה לקדשה ומעשיו מוכיחים ע"ז שגם יחד עדים על הקידושין רק דאח"ז כששמע קול ההמון שהוכרח הוא לגרשה וגם שהדו אותו בעונשים וקנסות על רוע מעלליו בזה די"ל דשמא משקר עתה ורוצה להפקיע קדושיו מעיקרא דחושש באם יצטרך ליתן לה גט דיכריחו אותו לפייסה על בושתה עכ"פ וגם עבור שפוסלה מכהונה לזה נוח לו יותר לומר שהקדושין מעיקרא בטילין בל יכבידו עליו בעונש וקנסות (וגם בושת עצמו בעסק גרשון כזה) וכל שיש לך נגיעה וודאי דל"ש הא דבידו הכ"ל וגם ענין הודאת בע"ד הכ"ל וכמבואר בהרמב"ם ז"ל לענין עדות כל שיש נגיעה אפילו א' מאלף כו' ובפרט לפי הנ"ל דכל הנאמנות שלו לבטל הקדושין מטעם דבידו לגרשה וממילא דגם עכשיו תפסול לכהונה עכ"פ ושוב מה"ת להקל בלי גרשון בדשב"ע יען מצידו אין מניעה כלל בזה שוב ראיתי בתשובת מיימני הלכות אישות סימן ג' שהאריך בענין קדושין של שליח שטעה ואמר לי דנאמן בזה יען לפי דבריו לא איתחזק איסורא כלל ועוד דגם באיתחזק איסורא מהימן ע"א במקום דבידו לתקן כמו גבי טבל כו' וגם כאן נאמן הואיל בידו לגרשה כו' והוא הדין המבואר בהש"ע אהע"ז הל"ה סעיף ע' עיי"ש וראיתי לכבוד מ"כ הגאון המובהק בעל קצה"ח זצ"ל בס' שב שמעתתא ש"ו פ"ג שהאריך בדברי תשובת מיי' הנ"ל להוכיח דבמקום דלדברי העד לא אתחזק איסורא כלל ולא הי' מעולם דשב"ע כלל דבזה שפיר מהימן ע"א עוד העיר שם הרב הנ"ל לפי טעם ה"ב דתשובת מיי' הנ"ל ש"כ הואיל דבידו לגרשה דלפ"ז אם השליח כהן דנאסרת לו גם עכשיו ומהתימת דברי הרמ"א ז"ל בסי' ל"ה הנ"ל דכתב שהשליח נאמן לומר שטעה ע"ש ומשמע דבכל גווני מותרת להשליח גם אם הוא כהן לזה העלה שם דהעיקר ס"ל להש"ע כטעם ה"א דתשובת מיי' הנ"ל דבלא אתחזק בא"א לפ"ד העד הכ"ל דנאמן העד (וגם מחלק שם בזה ממ"ש הר"ן ז"ל בדין האומר לשלוחו צא וקדש לי כו' דשם עכ"פ מקודשת אחת בוודאי משא"כ בהכ"ל שלפי דברי העד לא הי' מעולם שום עסק קדושין כלל) ואמרם במה שמקשה הרב הנ"ל שם ע"ד הב"ש ז"ל כמש"כ בדברי רמ"א ז"ל הנ"ל דאף דבממון אינו נאמן בטענת טעיתי רק במיגו דגם כאן יש הוכחה והודאה שטעה מטעם דחזקה שליח עושה שליחותו וכתב ע"ז הרב הנ"ל שאינו מבין דבריו בזה דגם כאן יש מיגו דבידו לגרשה ובאמת דברי הב"ש ז"ל נכונים לפמ"ש הרב הנ"ל בעצמו שהסתימת דברי רמ"א ז"ל משמע אף דהשליח הוא כהן וא"כ אם רק מכח מגו הנ"ל מהראוי הי' שתהי'

נאמרה על השאלה לזה נ"ל הב"ש ז"ל שיש רוצה בשטה מחמת חזקה הנ"ל עוד ראיתי בדברי הרב הגאון הנ"ל שם בשעיר בדברי תשובת מיימני והש"ע הנ"ל יען הא דקיי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים דילפינן מממון והרי לענין ממון קיי"ל דא"נ ע"א אף במקום דליתא חזקת ממון כמבואר בפ"ב דב"מ גבי אבידה סימנין וע"א יניח עיי"ש והנה לדברי הב"ש הנ"ל א"ב בשבועות דאמר רוצה הנ"ל גם בממון הי' מהימן הה"ג לומר שטה ולא גרע הטד משבע"ד ממש בזה ובזה א"ש דלק"מ מדברי הר"ן ז"ל דגיטין בהא דאומר לשלוחו צא וקדש כו' הנ"ל דבדין בעלית שטה גם בממון הה"נ הי' נאמן ולא מתורת עדות כלל ובדברי הב"ש הנ"ל . וה"נ לא שייך בה"ד שאין כאן ענין הוחזק כלל על עסק פרעון חוב הנ"ל . וגם בא"ה גם בדין בעלית שטה הנ"ל מביים הב"ש ויש מי שמחמיר להצריכה גט ועיין בדברי הגאונים רבותינו האחרונים הח"מ והב"ש זלה"ה מש"כ בשם הגאון מהר"מ מטיקטין ז"ל בזה להשוות הב' דיעות דהדיעה הא' מיירי שהוחזק בעלית בב"ד ויש הוכחה שטה ודיעה הב' מיירי דלא הוחזק שלוחתו כלל והיינו הנ"ל וימתקו הדברים בזה ביותר לפי הנ"ל דהוחזק שליחותו דאז גם בממון הי' נאמן הה"ג לומר שטה כמו במקום שיש לו מגו הנ"ל וה"נ בזה א"ל נכוא לטעם הב' דתשו' מיימני הנ"ל מכח שהברא דבידו לגרשה וממילא דאין להחמיר להצריך גט כמש"ל בב"ש שאינה מצריכה כרוז לכהונה [וגם תאסר בקרובי'] משא"כ בלא הוחזק שליחות דליתא להוכחה הנ"ל שטה דשוב בממון הה"נ א"נ לומר שטה וה"נ"ל מכח ס' תשו' מיימני הנ"ל מטעם בידו לגרשה דשוב גם עכשיו פסולה לכהונה וגם אסורה בקרוביו שפיר שייך להחמיר להצריכה גט כנ"ל ועכ"פ מוכרח מדברי הש"ע והאחרונים כיסוד הנ"ל הא נאמן ע"א בלא אתחזק בדבר שבערוה להחמיר כמבואר בדין בעלית שטה הנ"ל דבמקום דליתא הוכחה שטה דיש להחמיר להצריך גט כנ"ל :

ודין שזה ענין עמוק ורב התועלת בו ראיתי לדבר עוד קצת בזה בעה . והנה ראיתי לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל פ"א מה"ג דין י"ג וזה לשונו ומנין שיתננו לה בפני עדים הרי הוא אומר עפ"י שנים עדים יקום דבר ואי אפשר שתהיה ערוה והבא עליו במיתת ב"ד ולנוחה תהי' מותרת בלי עדים לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה ואפילו בע"א אין כאן גט כלל עכ"ל . וכמ"מ שם הקשה משה דנאמנת האשה לומר מת בעלי כו' ובאמת זו לק"מ כמ"ש בלח"מ שם דבענין מיתת הבעל כבר תירצו בהש"ס בזה דל"ק מהא דאין דבע"ע פחות מב' דהקילו בעגונה משום דדייקא ומינסבא [ובאמת כי אין זה דברי מגיד משנה ז"ל רק איזה מפרש כמ"ש בהכ"מ פי"ג מהלכות איסות דין ח' בשם תשובת ריב"ש ז"ל וע"ש בהג"ה וכן בלח"מ יכוונו הוא בשם מפרש וז"ב שאין ספק כלל] והנה גם מה שהקשה בלח"מ שם דהא דאין דבע"ע פחות משנים דילפינן דבר מממון והרי כשניהם מודים בעסק הגרשון דגם גבי ממון מהני מעשה הודאה בע"ד דהוה ל"ש חב לאחרינא כמו גבי קדושין ותירץ פי"ז ב' תירוצים והנה התירוץ הראשון של הלח"מ דגם בגרשון יש חב לאחרינא שפוסלה לכהונה והביא התוספות בריש גיטין ד"ד ע"א ד"ה דקיי"ל הלכה כר"א כו' אמת שכ"כ התוס' שם בסו"ד וז"ל ועוד דרגיל ר"ת לומר דאפילו לר"מ בעי עדים בשעת נתינת הגט דאין דבע"ע פחות כו' וכן בשטרי מתנות ומכר שהוא לקנין והיינו לראיה אין מועיל כלום לר"א אם ידוע שלא נתנו בפני עדים מיהו יש לחלק דלענין ממון דמהני הודאת בע"ד הוי כעידי חתימה במקום הודאת בע"ד אבל בקדושין וגרשון לא מהני הודאת בע"ד משום דמחייב לאחרים דבקדושין אסר לה אקרובים ובגרשון אסר לה אכהן עכ"ל והנורא ק"ל טובא דזה למאי אם היתה אשה גרושה מתחילה קודם שנשאה הוא דבלא"ה פסולה לכהונה דבזה שוב לא חב לה מידי ויהני בזה שוב הודאתו כמו לענין ממון כנ"ל אלא דבאמת י"ל דברי התוס' ז"ל דהרי הם ז"ל מיירי בענין גט בעידי חתימה לבד רק דפילפלו לענין אם בעינן גם עידי מסירה או דמהני בזה הודאה בע"ד כמו לענין ממון ושפיר כתבו לחלק בזה עסק גט ממון דבזה לא מהני הודאת בע"ד דחב לה לפוסלה לכהונה ויתכן לדבריהם ז"ל דבאמת בגוונא הנ"ל בהיתה גרושה מתחילה דל"ל בזה ע"מ והגי בע"ח לחודא [וזה דין חדש בשיני וביותר חידוש אלו שלא הזכירו בזה הפוסקים האחרונים זלה"ה ואפשר שכתבו זה רק לר"מ כנראה משטחיות דבריהם ז"ל בזה וצ"ע כעת אין פנאי לבקר בספרן של צדיקים בזה] והנה הרמב"ם דלשיטתו ז"ל באמת סגי בעידי חתימ' לבד אפוסק כר"א דע"מ כרתי וס"ל דגם לר"א כשר בע"ח לבד ולשיטת הרי"ף ז"ל כ"פ כמוגרע וכמו שמפורש בדברי הרמב"ם ז"ל שם בדין ט"ו וכמש"ש גם הלח"מ ז"ל בעצמו וע"כ דמ"ש בדין י"ג הנ"ל לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה ואפילו בע"א כפי' בלא עידי חתימה נ"כ והרי בהש"ג ודאי דקיי"ל דאינו גט כלל בכל אופן אף שהיתה גרושה מתחילה הנ"ל והמבואר ונסתר קושיית הלח"מ הנ"ל דאמאי באמת לא מהני כמו בממון הנ"ל :

לכן נלע"ד בזה דהעיקר בדברי רבינו ז"ל כתירוץ הב' דלח"מ שם רק שבדבריו ז"ל בהו הדברים סתומים שהוא ז"ל כתב בזה"ל ואפשר שהרמב"ם הצ"ב ואי אפשר כו' הרגיש קושיא זאת ותירצו בע"א וכוונתו דאפילו אם היתה לומר דנא מצי למילף מג"ש אלא דלריך ב' עדים ולא סגי בע"א היינו היכא דאין שניהם מודים אבל בששניהם מודים לא ילפת דדיו לבא מן הדין להיות כנידון וז"א דמשכח"ל דאפילו ששניהם מודים צריכה גט דהאי גט דה"א כו' משא"כ בממון ומש"ה דין הוא דאפילו שניהם מודים צריך עדים הע"ג דגבי ממון א"צ עכ"ל והנה כפי מ"ש הוא ז"ל הדברים סתומים דהיא גופא קשיא בעי ומה בכך דאי אפשר כו' שכתב רבינו ז"ל דמטעם זה ילטרך עדים דווקא ולא יהני הודאת בע"ד מאחר דכל היסוד בזה דהילפותא מהג"ש מדבר שבממון והרי דין מנה ומנה והרי רבינו ז"ל התחיל מכח הכתוב עפ"י שנים עדים כו' כנאמר בדבר שבממון ובזה גופא מהני הודאת בע"ד , ובזה בעצמו נכלל בקושיית הלח"מ הנ"ל וע"ז לא תירץ כלל (גם בלח"ה במ"ש בדבריו דיו לבא מה"ד כו' נראה תמי' שזהו נ"ש וביסוד קושייתו לא אתי כלל כנ"ל :

גם מה שכתבנו לעיל דבגרשון ל"ש הודאת בע"ד מטעם שנוגעת בדבר בראיית להפקיע עצמה וגם הוא רוצה להפקיע מקשר התקנת ר"ג ז"ל זה י"ל בזמנינו ואמנם בהרמב"ם ז"ל שדבריו הכל עפ"י דינא דגמרא כמ"ש בפ"י מה"א יש לאדם לישא כמה נשים כו' ובזה י"ל גם בתוס' דריש גיטין הנ"ל שכתבו בענין הודאת בע"ד דגרשון דדבריהם הכל לסוגיית הגמרא שפיר י"ל שאין הוראה מצד שנוגע כנ"ל :

ובזה הוא לי קצת מה דהוי קשיא לן בהא דדין תרס הוא לפי דבריהם ז"ל בשהיתה גרושה מתחילה דל"ש חב לאחרינא דבזה יהני ע"ח לבד ולמה לא הביאו הפוסקים ז"ל ולהנ"ל י"ל דכ"מ"ז מלד תקנת ר"ג ל"ש הודאת בע"ד כלל בעסק גרשון ועי' ב"ש סי' א' ומיהו צ"ע קצת בזה) ולכן הנלע"ד כדעת רבינו ז"ל דהנה מבואר בטוש"ע אהע"ז סי' מ"ב דבקדושין וכן בגטין צריך עידי ראי' וידיעה דווקא וכבר כתב הריב"ש ז"ל בתשובה דאף דבד"מ מהני ידיעה בלא ראיה שאני בד"מ דלא איברי סהדי אלא לשיקרא משא"כ בקדושין דגזה"כ דצריך עדים דווקא וצ"ל אף דכל הלימוד דצריך עדים בדבר שבערוה מממון הוא דגמרינן וגם הודאת בע"ד הי' ס"ד דהש"ס דמהני לולי דבקדושין חב לאחרינא ולמה לא נאמר גם

בזה

בזה דלא אצרכי סהדי כו' למו. בד"מ ממש אלא דבאמת הטעם בזה במ"ש התוס' במס' מכות ד"ו והרא"ש ז"ל שם דגיטין וקדושין כיון שנוגע גם לד"נ ולד"נ קאתיין דה"ל כד"נ דלא מהני בידיעה בלא ראיה וכן מבואר בגמרא דפליגי יבמות בפלוגתא דר"ע ור"ט לענין עידי מיתה בבעל אם צריך דו"ח יען יש בו צד ד"נ וע'. בזה גם בב"ש סי' י"ז אה"ע ס"ק י"ב. ולפ"ז צריך להבין בגמרא דקדושין הנ"ל דמאי מקשה דנאמר הודאת בע"ד כו' כמו בממון ונ"ל משום דשם לאחרינא ומאי קושיא מאחר דקיי"ל דעידי קדושין אינו מתקיים בידיעה בלא ראי' וכמ"ש דלד"נ מדמינן לי' והרי בד"נ פשיטא דלא מהני הודאת בע"ד ואין עונשין ומוקלין עפ"י עצמו (והנה דבהרמב"ם ז"ל פ"א ח' מה"ס נתן טעם בד"ז דאין עונשין עפ"י עצמו דשמא נטרפה דעתו בד"ז או שמא הוא ממרי נפש כו' וזה ל"ש בגו"ק מ"מ הא משיים בזה והללו פ"ד גזירת המלך הוא עיי"ש. והוא מבואר דה"ל בענין הודאת בע"ד שמורה על אמיתת הדבר דלא איבעי סהדי כו' וזה הכל בד"מ משא"כ ד"נ דגזה"כ שצריך עדים דווקא כנ"ל) וא"כ לפ"ז צ"ע להורה דברי הגמרא דקדושין הנ"ל. אך דבאמת י"ל דלק"מ דהנה בקדושין שם דס"ב ע"ב מבואר בפלוגתא דרב ור"א באמר קדשתי בתי דס"ל לרב דאין סוקלין ע"י דבי תמני' רחמנא לאב לאיסורא אבל לא לקטלא והשתא מקשה הגמרא שפיר בהא דקאמר דהמקדש בע"א דא"א לקדושין כלל ואפילו שניהם מודים ועי"ז מקשה דנימא הודאת בע"ד כו' לאוסרה עכ"פ כמו בנאמנות האב הנ"ל אליבא דרב ולזה צ"ל מטעם דחב לאחרינא. ולפ"ז א"ש דברי הרמב"ם הנ"ל דל"ז שפיר צריך הגמרא לומר לענין קדושין להחמיר משא"כ בגיטין דהוא להקל שפיר י"ל יען נוגע בדבר לד"נ (ע' תוס' חולין ל"ו ע"א) ומש"ע ה"ל לר"ע ביבמות הנ"ל בע"מ הבעל דצריך דו"ח דכד"נ דמי א"ש בלא"ה מה דלא מהני הודאת בע"ד כנ"ל וז"ש שא"א שהיום היא ערוה וזהב"ע במותה כו' כנ"ל שדומה לד"נ וצריך עדים דווקא כנ"ל והנה בדברי התוס' דרים גיטין הנ"ל דכתבו גבי גט דחב לאחרינא שפוסלה לכהונה מלבד מה שעמדתי לעיל עוד תמי' לי דמאי חוב לה הא קודם בגרושין אסורה לכ"ע. שוב אח"ז ראיתי בחדושי הרשב"א לקדושין שהקשה בגמרא הנ"ל דמאי שייך חב לאחרינא הא מי שהודה שמכר שדה לחבירו אינו נאמן ומי קרינן בי' מחייב לאחרינא כו' ולזה העלה דספי' בגמ' כך דגבי ממון הוי לאו דכתיב אשר יאמר כי הוא זה דמני' גמרינן הודאת בע"ד ה"א דצריך דוקא עדים בכ"מ מכח הקרא דעפ"י שני עדים יקום דבר אלא דהקרא דכי הוא זה גלי לן דקרא דיקום דבר במקום דחב לאחרינא הוא והלך בערוה דכתיב דבר ע"כ גלד ממון שיש בו הודאה הוקשו כו' ומשום דאית בהו בענין הודאה לאחריני אקשינהו לגד ממון דאית בי' הודאה ולא שיהא חובתו של זה כזה דזה חב ממש וזה אינו חב ממש כדאמרן תדע כו' ומיהו עיקר מילתא לא מקיימא אלא במקיומי דבר כו' וע"ש ועפ"ז א"ש קצת דברי התוס' דגיטין הנ"ל והנה בהרמב"ם ז"ל שכתב בעצמו שא"א כו' קשה להשמים שכוונתו ע"ד הרשב"א הנ"ל ונ"ל פ"ד שכתבנו עוד נ"ל בד' הרמב"ם הנ"ל ע"ד שראיתי בספ"י שם שביאר בענין חייב לאחריני עד"ז יען דלגבי אחרים האשה בחזקת פנוי' והיא נאמנת וממילא דאין קדושין לחלין עיי"ש וא"כ י"ל ג"כ לענין גיטין יען שהוא בחזקת א"א לגבי אחרים דג"ש מהימני שבל יכי' נאמנים לגבייהו וא"ש מ"ש שא"א שהיום היא ערוה כו' כנ"ל ואין להאריך:

והנה בקושיית הרב בעל ש"ש שהבאתי לעיל על תשובת מיימוני הנ"ל דבדבר שבערוה בלא אתחזק נאמן ע"א מהא דפ"ב דב"מ דסימנין וסימנין וע"א יניח דמוכרח דבממון א"כ ע"א כלל גם באין חזקת ממון. והנה למעלה ושבתי בזה דברי הש"ע בסי' ל"ה דפוסק מטעם סברת הב"ש הנ"ל ובנ"ל וכעת אמינא דלענ"ד גם על תשובת מיימוני הנ"ל לק"מ מגמרא הנ"ל די"ל יען שנין סימן הוא ענין ראיה והוכחה נפשה הא' מכרעת בערכו יותר מראיית העד אחד וכבר מבואר בתוס' ב"ק דע"ב ד"ה אין לך דבתרי ותרי ל"ב גוו להכריע דתרי כמאה כו' וכן י"ל בכ"מ שיש ב' ראיות גדולות וכה"ג דבצירוף ראי' קטנה כל תועיל להכריע. והרי ראיית הסימן בע"כ דגדולה יותר מראיית ע"א דהרי סימן וע"א יתן לבעל הסימן וא"ש כנ"ל:

וכן מה שהקשה עוד שם ממ"ש הרא"ש ז"ל ושיטתו בפ"ק דב"מ דאין עד מסייע פוטר במחויב שבועה וה"י ליסבע ומשלם משום דאין ע"א קם לממון אף שהוא להחזיק ולענ"ד ג"ז לא קשה די"ל דלהכי לא מהני בזה יען יש כאן עכ"פ סברא גדולה המחייב ממון ולהכי לא מהני העד לנגד סברא המחייבת אף שיש להעד סייעת החזק"מ אעפ"כ לא מהני לנגד סברא גדולה המחייבת משא"כ בהא דקדושין דלא איתחזק איסורא וגם שאין כאן שום הוכחה וסברא לאיסורא שפיר כתב התשובת מיימוני כנ"ל דע"א נאמן בהא. גם מ"ש בב' ש"ש שם דבתשובת מיימוני י"ל שסמך על טעם הב' דבידו לגרשה ולענ"ד נראה מדסיים בתשובה הנ"ל בזה"ל סוף דבר חזרנו על כל הצדדין ולא מצינו בתשה לרבה גט והמגרשה גט כ"ל שפוסלה לכהונה שלא לצורך כו' עכ"ל ולהאומרים קשה טובא בזה שגם עתה לפי הטעם שכתב דנאמן השליח מחמת דבידו לגרש דגם עתה פסולה לכהונה ועכצ"ל דס"ל עיקר להתיר מטעם הא' הנ"ל ועיי' בק"א. והנה דבאמת גם מתשובת מיימוני לא מוכרח כלל דבאמת כתב שם עוד אומדנות והוכחות שעשה מטעם שהוחזק השליח בב"ד וחזקה שליח עושה שליחותו [וע"ש מש"ש בשם הירושלמי בזה] ולדקו דברי הב"ש בסימן ל"ה הנ"ל והכל דברנו מזה למעלה. באופן דלדינא אין מוכרע היסוד בזה דע"א נאמן בלא אתחזק והדרבא מדברי הש"ע יש קצת ראי' להיפך כמש"ל ובפרט לפמ"ש י"ל בלא"ה אין ע"א נאמן בדש"ע אף בדלא אתחזק מצד דכד"נ דמיין. ועיין בספרי פ' תלא (והובא בתשובת נב"י סל"ג) עוד יש ריעותא בנ"ד במ"ש הב"ש בסימן ל"א הנ"ל בשם תשובת הרשב"א ז"ל דבלא הגיע זמ"פ בכל גוונא היא מקודשת אלא דבשהם הלואה שלשים יום מ"מ ניתן ליתבע ול"ד לקובע זמן כלל עיין במס' מכות ד"ד. ועכ"ז קשה לדון בדבר ערוה בחמור וירא אנכי להכניס עצמי בענין חמור במקום דאפשר לתקן בג"פ כנ"ל. הלא הצעיר וכו':

סימן נט

להרב דק"ק יאנוב

זה ירח ימים אשר הגיעני מכתבו עם שאלה א' בעסק ג"פ אשר שם הבעל המגרש שם בעריסה שלו נקרא בנימין ועולה לס"ת בשם זאב. וגם בכתובה נכתב זאב ה"מ וואלף ועכ"פ השמו בנימין נראה ממכתב כבודו שנסתפק לגמרי ורוצה רומע"ל כ"י לדון דבזה ל"ש ענין שנתקע השם מחמת כי ענין הספיקא הוא בטעות שלא בכוונה והאריך בראיה מדברי הרש"ל ז"ל בהא דאביטלוס והוסיף מעלתו לומר בנ"ד שמזכיר ב' השמות בלא"ה אין קפידא כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ב ואף דהב"ש כתב דלכתחילה יש לנו להקפיד כו' ואני אומר דזה וודאי נשתקע ולא נאמר ודברי הש"ע אין ענין כלל לנ"ד דהש"ע שם מיירי דיש לו ב' שמות במקום הכתיבה שם אחד ובמ"כ בשם אחר ובזה וודאי מאחר שקורין אותו בכולות בב' מקומות בב' שמות וודאי דלא נשתקע כלל רק דס"ל לרבותינו הראשונים ז"ל דשם מ"כ עיקר ושם מ"כ טפל ובזה כתב הש"ע דבדיעבד אין קפידא בשם הטפל אבל בנשתקע לגמרי בזה כתב הב"ש סי' ה' ס"ק ל"ז דגם בדיעבד פסול והכ"כ

כלעוש

שלטות והסכימו כן ופשוט לדעתי דגם מי שיש לו ב' שמות נשאל ראובן שמעון וכיו"ב ונשתקע שם ראובן בפ"ג בהא נכתב שם זה בגט דפסול לדעת הב"ש והאחרונים גם בדיעבד דז"ל באר טעמא דכל הפסול דיסברו שהוא איש אחר ואין זה המגרש וגם בזה שייך כן והיינו ענין כלל לדברי הס"ע הנ"ל והוא פשוט ועיין בהר"ן ורא"ש ז"ל פ"ד דגיטין ירא"ה כמ"ש מעתה גם מ"ש מעלתו מהא דהרש"ל ז"ל בהא דאכיפלוס ואילך דאם נכתב שמו אלא יש הפה שמא שמו באמת יצחק ולזה כינוי שלו אילך ומה שעולה מתורה בשם אלא בלא יו"ד הוא טעות והוכיח מע"ל מזה דבמקום דיש לתלות בטעותא ל"ש נשתקע דאל"כ מה בכך דהא דאילך בטעות הא נשתקע עכ"פ שם יצחק ממנו, ובמחמ"כ לא ידעתי מה שא דדברי הרש"ל ז"ל בנדון כן דל"ש בנידון שלו נשתקע כלל מאחר דכל העולם קוראין אותו אילך ביו"ד ע"ש יצחק שפיר נתפס קריאת העולם לעיקר ועכ"פ לא גרע שם אילך ביו"ד משם כינוי דכבר משא"כ בנ"ד דהוא להיפך ממש דאפי העולם נשתקע שם בנימין דבפ"ג עיקרא בשם וואלף אחר רגילות כינוי הזה עפ"י רוב לשם זאב נמצא דשמו בנימין נשתקע לגמרי, ומלבד זה מ"ש הרש"ל וב"ש דתלינן בטעות הוא רק באם אותיות השם שוין רק דתלי' בסברת החירק ובנקודה קטנה כאכיפלוס ואילך דבזה תלינן בטעותא משא"כ בנ"ד דהעולם אין קוראין אותו כלל בשם העריסה שלו בנימין אף שאמר דהעולם טעו בזה שלא ידעו שמו האמיתי שם העריסה שלו והם עכ"פ שייך החשש דלעז שכתבו הראשונים ז"ל דיסברו העולם שהוא אחר ואין זה המגרש באמת באופן דמדברי הרש"ל וב"ש, אין שום ראיה כלל לסברת מעלתו הנ"ל:

ואמנם דלכאורה הי' מקום להביא ראי' קצת לסברת מעלתו מדברי הב"ש סי' קכ"ט סעיף י"ח ס"ק ל"ו במי שנשתנה שמו דלדעת מהרי"ק ז"ל דווקא שנשתנה שמו מחמת חולי ואף להרמ"א ז"ל דל"ד מחמת חולי ה"ה דגם בנשתנה שמו מחמת ד"א ועכ"פ ענין השינוי הוא במכוון וכמ"ש הרא"ש ז"ל בהא דירושלמי יוסי וקוראין אותו יוחנן הי' מבין שמה מחמת חובות שהגיע מהם, דמשמע לכאורה דאם השינוי בלי כונה רק בטעות דנתפס שם העריסה והמובהק שלו לעיקר ולא דמין בכלל נשתקע ובדברי רומע"ל בזה אלא דבאמת אין ראיה די"ל דבר הפשוט נקטי דמה"ת ישנו בלי שום כונה ובפרט בהא דיוסי וקוראין לו יוחנן דהוא שם אחר לגמרי ול"ש בזה ענין טעות דלא יקפיד איש על שינוי שמו לגמרי לזה כתבו ז"ל דבכיוון הי' משנים שמם מחמת חובות כנ"ל (גם יש לדון לענ"ד לכאורה דשאני שינוי השם בעלם שם המובהק לשם אחר די"ל דעדיף טפי אם השינוי בלי כונה רק בטעות מאחר דאין להחזיק באמת השם שקוראין אותו העולם ע"כ י"ל דשם העלם הוא העיקר משא"כ כגוונא דנ"ד דהשם שקוראין אותו ההמון בשם וואלף הוא אמת בכל אופן רק שיש לו עוד שם נוסף העלם בשם בנימין ומאחר דעכ"פ שם ההמון אמת ושם העלמיי הנוסף לא זכרו כלל דנידון יותר לנשתקע) ובלא"ה נ"ל דאין ראי' כלל מהא דיוסי הנ"ל דשם רק הרוב קוראין אותו ול"ש נשתקע כלל לכן מכל הלין דעתי נוטה יותר שלא לכתוב בהגט שם בנימין ויותר הי' נלע"ד לכתוב שם וואלף כפי שקורין לו ההמון דלא גרע עכ"פ מכינוי דהשר (זולת אם כבר נכתב בהג"פ כדברי רומע"ל נ"י והוא שעה"ד יש לגדר לכאורה דיש פוסקים ס"ל דגם בשם הנשתקע כשר בדיעבד עיין בס' ג"פ סי' הנ"ל ובמל"מ פ"ג מה"ג ובמדומני שגם בס' ט"ג נזכר סברא זו הגם דבנשתקע ועוד הקדימו להשם זה די"ל דגם בדיעבד קפדינן על הקדמתו עכ"פ לכ"ע לדברי הס"ע בהקדים ש"כ ב' דיעות היינו בשם הטפל משא"כ בהקדים שם הנשתקע דגרע יותר וי"ל דפסול גם לשמכשירין הנשתקע מ"מ י"ל קצת בנ"ד דידוע דשם וואלף נופל ג"כ על שם בנימין ול"ה נשתקע כ"כ כמו באחרי שינוי השם בזה ועכ"פ בזה ימחול להודיעני כי צריך עיון ויסוד רב בזה לענ"ד:

ודרך אגב אודיעו בהאי ענינא מה שחדשתי מקרוב במה שהקשה הב"ש בסי' קכ"ט הנ"ל ס"ק ל"א דברי רמ"א ז"ל בד"מ באשה ששמה שמחה ונקראת ווירדל דמקדימין שם העברי ובתשובה הי' לענין שמעלין אחר מקדימין שם שמעלין ואני אמרתי דיש לחלק דבשם הוולא משם העברי למשל ביהודה שמ' ליב מאחר דזה שם העלמי והכינוי מורה ג"כ ע"ז כשם המובהק שפיר ס"ל להרמ"א ז"ל דמקדימין שם העברי שהוא שמו המובהק, ובהה"ג מיירי בבג"ה שם דקאי עד המחב' ז"ל דמיירי בש' הוולא משם העברי וכן בהאשה ששמה שמחה ווירדלה ידוע ורגיל ללעז כן שם שמחה משא"כ בשמעלין אחר הנ"ל ושוב מלאתי בס' ת"ג וג"מ שכוונתי בעזה"י לדעת הגדולים הנ"ל ובמ"א האריכתי עוד בסברא הנ"ל (עיי' ג"כ בסי' שמ"ח ז') — ז"ו אודות דבר פילפולים שלו אין הזמן מסכים לעיין זולת לאשר קוטב היסודו בסוגיא דיש ב"מ ולהאי זוזי כו' אדכרתן מילתא בשמעתי מכבר לעיין קצת בתוס' שם בפירוש הר"ח ז"ל חוב א' מהאוחזין לנגד עדות המוכר ע"ד כדין ע"א לפמ"ש בבעלי הרי"ף ז"ל דשבועת שניים אוחזין הוא מהשבעין ונוטלין [יען כ"א תפיס בגולה כמש"ש בנמ"א ובפרש"י ז"ל] ואיך יתכן לפ"ז שד"א והוא ממש כתובת רבא בכתובות דפ"ז ע"ב בהשוגי' דהפוגמת ע"ש ואין להאריך דברי סופנו הבעה"ת ט':

סימן נז

כבוד הרב המאה"ג דק"ק דובראוונע.

ע"ד עסק ג"פ הנשלח לעירו על בת האשה רבקה מנוחה דמתקריא ריבה וכ"ת פיקפק בזה יען במקומו נשתקע שם מנוחה, ולדעתי אין ספיקו כלום מאחר שנודע לנו ענין חתימתה באגרות ע"ש רבקה מנוחה וגם בכתובה שלה נכתב ע"פ זה וגם דאמה וקלא משפחתה עדיין קורין לה בשם העריסה כנ"ל פשוט דזה לא הוי נשתקע ועיי' בזה באחרונים ובע"ג ומעתה גם אם הוא להוש עכ"פ דשם מנוחה טפל לגבי שם ריבה דנאמר שיוקדם עכ"פ שם ריבה מ"מ הא כבר הכריע הרמ"א ז"ל בסי' קכ"ט ע"ז דבהס"ג יש להקדים שם העברי לעיקר ועב"ש וכ"ז לענין לכתחילה די"ל דנכון לכתוב לכתחילה ג"כ כנ"ל ואמנם לענין בדיעבד פשוט בעיני דכשר ויבר הג"פ הנ"ל, לא מבעיא לפמ"ש הרש"ל וב"ח והלבוש ובתל"מ ז"ל דמקילין בהה"ג וכ"פ מכן שאירי הגרח"ו ז"ל בבאוריו דלדעת הריב"ש ז"ל בש"כ גם בהה"ג כשר בהקדים שם הטפל דאין חילוק בין ב' מקומות למק"א כפי סברת הב"ש בס"ק ז"ן ובפרט בנ"ד די"ל יען שם ריבה הוא קילור משם רבקה ובניבלל בשם רבקה והרי כבר הקדמנו שם רבקה בזה הגט ולפי הכרעת הרמ"א ז"ל גם לכתחילה יש להקדים שם העברי בזה ובפרט בנ"ד די"ל דגם רבינו הב"י ז"ל מודה יען עיקר שם עריסה רבקה ומה שהעולם מכנין לה בשם ריבה הוא קילור השם ומובלע בהשם הקודם רבקה כנ"ל וסברא כזו מבואר היטב בס"ע שהובא בב"ש [גדולה מזו גם לענין נשתקע דבהס"ג לא הוי נשתקע] ונידון מ"ש בלשון דמתקרא ולא המכונה בשם הלעז אמינא בי' טעמא בעזה"י לפמ"ש הב"ש בסימן הנ"ל ס"ק כ"ד בדין מי ששמו משה יהודה וקוראין אותו משה ליב יש לכתוב משה יהודה המכונה ליב וכתב שאין לחוש שהכנוי ליב הוא כינוי לב' השמות דמסתמא קאי אדסמיך לי' (ועי' תוס' יומא ד' י' ע"א ד"ה איני יודע כו' ובת"י שם):

ולזה בהג"פ דנ"ד דשם ריבה אינו נופל כלל ע"ש מנוחה ורק עפ"י הדחק בסברא לומר דקאי בזה על

המוקדם

המוקדם לזה נכתב יותר בלשון דמתקריא דבזה בוודאי דינא הכי והרי כבר הסכימו דבאם נכתב דמתקרי במקום המכונה דכשר לכ"ע וכמ"ש גם הב"ש ס"ק למ"ד . לדינא הגם שבמ"א כתבתי לתרץ דברי הב"ש ממה שתמה והשיג עליו בשו"ת מב"י מהד"ת סי' קי"ע דלפמ"ש הב"ש דמי שקוראין לו משה ליב דכותבין משה יהודה כ"מ ליב מבואר דס"ל דענין מכונה נופל על השם ולא על האיש בעצמו ומדברי הד"מ שכתב דכינוי שם הבעל שמגרש יש להסדר לקרות המכונה בסגל והמכונה של המגורשת לקרות בקמץ הרי מבואר להדיא שענין הכינוי מוסב על גוף האדם בעצם ואני אמרתי שיש לחלק בזה דבענין שם יהודה המכונה ליב יען הכינוי הזה הוא יוצא משם העברי וכמ"ש בהש"ע בט"ז ע"ש גור אריה יהודה דבזה י"ל שפיר דענין הכינוי הוא על השם (וכה"ג י"ל בכל עניני שמות המוסבים ע"ש החיות למשל זאב ה"מ כו' לבי ה"מ הירש דוב ה"מ כו' ואף שיש שהירש הוא כינוי לנפתלי לפעמים וכן כינוי בער ליסכר וכן וואלף לשם בנימין מ"מ יש לילך אחרי רוב ובמ"א כתבתי דבזה יתיישב לן ג"כ לענין נתקע השם דלכמה פוסקים פסול גם בדעבד ובפרט בהקדים שם הנשתקע ואיך כותבין לכתחילה דוב המכונה בערל וכן זאב כו' אף במי שא"י לחוש כלל וכן לא הורגל כ"כ בעלי' לס"ת וכל העולם קוראין לו רק בערל או וואלף ובפרט לפי הנראה מדברי הרא"ש ז"ל בפ"ד דגיטין דקריאת העולם הוא עיקר לנגד קריאתו לס"ת לחודא וכ"כ הפוסקים והוא וודאי מילתא דמסתברא דבקריאת העולם הוא רובא דמינכר טובא :

והוא רוב ומלוי אשר הרגילות בו יותר וגם כי בזה מקורו מהש"ס בהא דרובא קרי לה מרים כו' וכן יוסי וקוראין לו יוחנן דירושלמי דמבואר הכל על קריאת העולם וא"כ יפלא הדבר לאורה מה שמקדימין שם דוב כו' וכה"ג אף דהוא שם עברי הוא גרע יותר לאורה משם טפל דיש ב' דיעות בהש"ע גם לענין בדעבד יען זה נשתקע לגמרי בפי העולם כנ"ל ומכ"ש מה דנהיגו גבן לכתוב כן לכתחילה כנ"ל אלא ודאי הוא הדבר אשר דברנו דבכה"ג ל"ש ענין נשתקע כלל יען שכל יודעין משם העריבה שלו בשם העברי דוב כו' וכדומה רק שכינוי שם האיש הלזו הוא כן . ועפ"ז הי' נלע"ד במי ששמו זאב וקורין לו וועלוול בא"ל לכתוב המכונה או דמתקרי וועלוול דבשלומא אם הי' הכינוי גם בכה"ג נופל על גוף העצמי הי' נכון לכתוב כנ"ל והאמנם לא כן יתכן כפי אשר ביארנו דבכה"ג נופל הכינוי רק על שם החיה וידוע דמכנין לשם החיה זאב בלשון וואלף ואמנם וודאי בנכתב דמתקרי וועלוול ג"כ אין שום חשש פסול דהרי דמתקרי וודאי דמוסב על גוף האיש והרי קורין אותו עכ"פ כן :

ולפמ"ש באשה שמה שלוטין פריידל שכ' הרמ"א ז"ל יש לקרות המכונה כמו גבי איש יען זהו ג"כ שם היוצא והוא לעז ומובלע בשם הקודם דמוסב הכינוי על השם ועיקר הסברא הזאת מבואר בס' השמות שהעתיק רבינו הב"ש וכמדומני שגם בספר ג"פ החזיק במעוז הסברא הזאת ועיין גם בדברי רבינו הב"י ז"ל בזה ובעזה"י אחר הזה שנים שהעליתי הדברים הנ"ל על הספר נודע לי שכיוונתי לגדול אחד בכ"ז) ועכ"פ דברי הב"ש הנ"ל נכונים לדינא ולק"מ ולפ"ז בנ"ד היו מקום לומר דגם אם כותבין למשל המכונה ריבה יען הכינוי אינו נופל כלל ע"ש העריסה הב' דהוא מנוחה וממילא דמוסב על גוף העצם דהיינו דאשה הזאת קורין לה ריבה מ"מ וכי מפני שאנו מדמין נעבה מעשה והרי במתקריא וודאי יוצאין לכ"ע כמ"ש הט"ז והב"ש והרמ"א ז"ל דבכותב מתקריא במקום המכונה דכשר מש"כ להיפך [ובמהדו"ת שכתב שזהו רק להט"ז וכנ"ל] אלרווחא דמילתא אמינא דגם הגאון בעל מג"ע ז"ל בעובדא דהב"ח ז"ל שהחמיר בד"ז י"ל דיודה בזה דהוא שם יוצא משם העברי דדעת מרן הב"י ז"ל שיכתב לכתחילה רק בלשון דמתקריא רק שהרמ"א ז"ל כ' לכתחילה י"ל המכונה אבל בדעבד י"ל דיודה שלא לפוסלו בזה עכ"פ וכן כ"ל גם בדעת הב"ש , ואמנם בעיקר הדבר בלא"ה נקטין ככל הסך בתראי דמכשירין במתקרי במקום המכונה ובנ"ד גם לכתחילה נכון לכתוב כן מטעמים שכתבתי בעזה"י דברי הכותב כו' :

סימן נח

באהע"ז סי' קכ"ט ס"ע אם לא הזכיר שם אבי האיש כו' כבר לפיכך גר או שתנקו כו' אין כותבין אלא שמותיהם בלבד וק"ל דהוא כמו סתירה כמ"ש בסי' הנ"ל ס"ק בגט גר כותב פלוני בן אברהם אבינו וז"ל דהש"ע מעתיק המחבר ז"ל מתשו' הרשב"א ז"ל ובס"ק הנ"ל הוא מתשו' הרא"ש ז"ל כמו שציין בבאה"ג , ומצאתי שהגאון ר"א מווילנא זצ"ל כ"כ , שוב מצאתי בט"ז לש"ע או"ח סי' קל"ט ס"ק א' שכתב ממ"ש המחבר לענין קריאה לס"ת דאסופי או שתוקי קורין בשם אבי אמו ואם א"י קורין אותו בשם אברהם כמו לגר דאינו נכון דשמא יבוא לגרש אשתו ויכתוב גם בשם בן אבי אמו ומשפחתם לבית אבותם כתיב נמצא הגט פסול ע"כ קורין אותו בשם בן אברהם וזה וודאי אין בו פסול כי הכל בניו של אברהם דכתיב אב המון גוים כנ"ל ברור עכ"ל ובאמת דגם בגט דגר מבואר להדיא דצריך לכתוב בן אברהם אבינו דווקא ואם כתב בן אברהם לחודא פסול דמחזי כשיקרא ומזויף מתוכו כמש"ש בב"ש ובבאה"ג [ועיין בפמ"ג לאו"ח ע"ד הט"ז שם] ואפשר דר"ל דאין בזה פסול מה"ת עכ"פ כמו בנכתב ע"ש אבי אמו ולע"ק כעת בזה :

סימן נט

לכבוד הרב הגאון המנוח ר' יעקב מאיר זצ"ל בעהמ"ס מקמ"ח כו' .

בנידון אשר שלח כת"ר שאלה אחת בעסק ג"פ אשר נשאל כת"ר לעיין בזה הנלענ"ד וגוף הענין יבואר מתוך תשובתי בזה . והנה באמת בעיקר הענין שיסודו רק מדרבנן כמבואר ברמב"ם וטוש"ע אה"ע סימן קל"ח ס"ו דכיש עידי מסירה ועידי חתימה לא חתמו לשמה דפסול מדרבנן וכמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל בגיטין ד"ד מטעם גזירה חתימה אטו כתיבה ובטור הביא רק ד' הרמב"ם ז"ל שדחה דברי הי"א דס"ל דהוא פסול מה"ת ומרן המחבר אף שהביא גם דעת הי"א הנ"ל עכ"ז הדיעה ה"א קבעה בסתם וכן הב"ש שם משמעות לשונו נראה דס"ל ג"כ דיסודו בזה רק מדרבנן וכדעת רוב הראשונים זלה"ה בזה וטוש"ע כנ"ל ובזה נלע"ד ליישב קושיית הב"ש בס"ק זיין שם בסתירת דברי רבינו המחבר דבסימן ק"ל סי"ז פסק בע"א כשר וע"א פסול דהגט פסול ולא בטל כהרמב"ם וכאן הביא הי"א דהוא דעת הגאון בר"י פ' המגרש דס"ל דהגט בטל מה"ת והא בהא תלי' כמ"ש הח"מ שם וכ"ל ליישב דעת הרב"י ז"ל דהרי בלא"ה יש להבין באמת במה דמביא בהש"ע בזה דעת הי"א דהוא דיעה יחידאה לנגד דרכו הטוב ובפרט בכאן דהרמב"ם והטור ז"ל דחאם מהלכה לגמרי וכן בב"י משמע דלא ס"ל כלל להלכה כהי"א בזה [מדשתק בזה ולא הביאו] לכן הנלע"ד בזה דבכוון הביא מרן ז"ל בהש"ע הי"א הנ"ל ג"כ יען תיכף בסעיף שאח"ז כתב לפיכך צריך ליזהר כשהבעל מצוה להסופר שיאמר כתוב גט לשם פלונית כו' וכן יאמר הסופר בפה כשמתחיל לכתוב שכותבו לשם פ' כו' ופשוט דמוסב האי לפיכך על העיקרי דינים שביאר מתחילה גודל החיוב בענין הכתיבה לשמה וכן במ"ש הא"ז בס"ת וס"ע כשיאמר לעדים לחתום יאמר להם לחתום לשם פלוני וכן יאמר ב"א בפיו כשמותם שהוא

הוא. ותמו לשם פלוני כו' מוסב ג"כ על חיוב הזכירות ועל קוטב חיוב הכתיבה והחתימה לשמה כנ"ל :

והנה בעיקר הדין בענין זה אם אמירת הסופר והעדים שיכתוב ויחתמו לשמה אם הוא קפידא ומעכב גם בדיעבד רוב הראשונים זל"ה ס"ל דהמחשבה להודא סגי לי' זולת רבינו ברוך ז"ל בעה"ת וכמו שהובא ברא"ש ז"ל בה"כת מספקא לי' די"ל דיבור דווקא לענין ס"ת תפילין וגיטין כמו שפיגול כו' וא"כ לפ"ז בנדון החתימה לשמה לולי דעת הי"א שהוא דעת הגאון שבהרי"ף זלה"ה לכ"ע רק מדרבנן ולא הי' חיוב הזכירות ה"ה על העדים שיאמרו בפה דווקא שיחתמו לשמה וכן מצינו לרבינו המחבר ז"ל באו"ח סי' ל"ב בענין לשמה דתפילין שהולק ג"כ דבעיבוד העור דאינו החיוב כ"כ מה"ת לשמה דייק בלשונו ז"ל טוב שיאמר כו' משא"כ בהכתיבה וכן בהש"ת בה"ג ויש לומר דה"ש בכאן דיסודו רק מדרבנן וספק דבעה"ת הנ"ל בדרבנן להקל שומעין ועכ"פ לא הי' כ"כ חיוב הזכירות בכאן והמנהג דבזה יתכן דס"ל לרבינו הב"י בזה מאחר שיש דיעה עכ"פ הי"א שהוא הגאון ז"ל דמה"ת בעל בגט כשאין החתימה לשמה שוב עכ"פ חזי לאצטרופי לענין חיוב הזכירות לעדים אליבא דדיעה שאמירתם יעכב עכ"פ לכתחילה ובדאפשר וא"ש דהכיון ויפה עשה בהש"ע אשר שם זכרון גם לדעת הגאון ז"ל בש"ו הנ"ל בגדי שימשך את"ז הענין הסמוך לו לפיכך צריך ליזהר כו' וגם מ"ש בזה בש"ע אמירת העדים כו' הנ"ל שמוסב הכל על הזכירות שזכר למעלה שיזהרו ג"כ לומר בפה דווקא מה שכתוב בסופר ג"כ שיחתמו לשמה כנ"ל וא"כ גפ"ז ממילא דמיושב קושיית הב"ש הנ"ל מה שבסימן ק"ל לענין ע"ת מע"ח לא זכר כלל דעת הי"א הנ"ל דבאמת ס"ל להלכה בהרי"ף ורמב"ם וטור זלה"ה דהפסול בכ"ז רק מדרבנן וגם בכאן הביא ד' הי"א הנ"ל רק לענין אחר שעי"כ מהראוי עכ"פ להזהיר את העדים ג"כ שיאמרו בפה דווקא ענין חתימתן לשמה כנ"ל בישוב דברי רבינו בהש"ע ובזה נ"ל ג"כ בישוב לשון הרמ"א ז"ל בסי"ע ואם התחיל לחתום מקצת שמו ולא אמר לשמו וא"ח אחר ואמר יש מכשירין שדייק מזה הב"ש דס"ל דכוונת העד לשמו לא מהני וזה ל"ע דמהיכא תיתי לפסול גם בדיעבד בענין החתימה לשמה דלא סגי לי' בכוונה מאחר דהכל יסודו רק מדרבנן ולחוש לספיקת ר"ב ז"ל דהגדה יעכב ג"כ בדיעבד כנ"ל ובאמת במקור הדין שליין מהרי"ו ז"ל מתיר ג"כ רק בכוונת העד לשמה וכמ"ש גם הב"ש במסקנתו להקל בזה וביותר שהרמ"א ז"ל בעצמו בד"מ העתיק ג"כ דברי מהרי"ו הנ"ל דבכוונה סגי לי' לזה י"ל לענ"ד דהרמ"א ז"ל מיירי שחתם מתחילה בסתם וגם בירור כוונה לשמה לא הי' וכא להורות רק נדסיום החתימה לשמה מהני ג"כ ולאפוקי מהרד"ך ז"ל שמביא הב"ש דלדעתו כל החתימה לשמה מעכב גם בדיעבד ולזה י"ל דהספיר כתב ואח"ז הזכיר ואמר דווקא הגם דס"ל ג"כ דכוונה מהני כמ"ש בב"מ והנ"ל די"ל דזה שהיה כל החתימה גם בהתחלה זכורים בבי' בבירור הכוונה לשמה משא"כ בזה שיש עוד ריעותא שבהתחלה איהו זכור כלל על בירור כוונתו עכ"פ לשמה דלדעת הרד"ך ז"ל הנ"ל יש פסול בלא"ה הנ"ל שפיר י"ל דס"ל לרבינו הרמ"א ז"ל דתרתי קולי לא מקלינן ועיין מ"ש הט"ז ביו"ד וש"פ בכ"מ כענין זה וא"ש הארכתי בכ"ז יען נפ"מ לדינא גם בנ"ד כמו שיבואר לפנינו :

ונבוא לעיקר הדין בנ"ד דמבואר בטוש"ע להלכה הנ"ל שיסודו רק מדרבנן ולפ"ז בנ"ד שהדבר בספק שהעדים שכחו ולא ידעו אם אמרו טרם חתימתם שיחתמו לשמה הי' נראה בפשוט להקל מטעם ספק דרבנן אלא דבזה ל"ע קלא לפמ"ש הרשב"א ז"ל והש"ך ביו"ד סי' ק"י דספד"ר באיתחזק איסורא להחמיר וכן ראיתי במכתב הרב המופלא השואל שכל חשש שלו מטעם הנ"ל אלא שראיתי שזה לו שדחה זה יען הספק בגט ודמי למ"ש הנב"י בקו"ד סימן ס"ה בהס"ג בענין ספק במקום דלא הוי כ"ב ס' בדאיתחזק הנה עיינתי בנב"י שם וראיתי שכתב רק דרך חירוץ לקושיית הרב השואל שם ע"ד הש"ך ע"ש אבל לדינא פשוט לענ"ד כי קשה מאוד להעמיד יסוד ע"ז וכמעט רוב החזקות בהש"ס כמו גם בס' קדושין ס' שוה פרוטה וכן ספק קרוב לו שנ"כ בה"ג הס' במעשה הקדושין ועכ"ז אמרינן חזקת פנוי' דהאשה וכן בגיטין דע"א ב' קרוב לה למ"ד תרי ותרי סד"א כמבואר בגיטין דע"א ובתוס' יבמות ור"ן ז"ל בספ"ב דכתובות הכל מטעם חזקת א"א. אף שהספק בענין הגט וא"כ גם בנ"ד כך. אך מטעם אחר י"ל להקל בזה בנ"ד והאיכא טעמא מעליא בעזה"י דהרי בנ"ד עובדא הכי הווה דהבעל כבר נפטר והספק חיים רק כל השאלה כמבואר במכתבו הדון שזקוקה ליבמה ומעתה בנ"ד שנירשה ג"כ בגט כשר מה"ת והרי בזה דבלא"ה הותרה ויצא מחזקת א"א מגד מיתת הבעל שמתיר זוגת זיקת היבם והרי בזה כבר מודע רוב הפוסקים ז"ל ס"ל דאין מחזיקין מאיסור לאיסור ועיין תוס' יבמות דל"א ע"ב ובהדוספי הרשב"א ז"ל והדברים עתיקין זולת בתשובת מהרי"ט ז"ל סימן פ"ב שהאריך בפרט הזה ודעתו להחמיר ורוב גדולי האחרונים ז"ל הקילו בזה לדינא ואחר ראיתי גם להגאון נב"י זלה"ה במהד"ת האה"ע סימן קמ"ה כתב שכל דברי המהרי"ט ז"ל הנ"ל לא נ"ל והקיל להלכה למעשה בנדון זה דאין מחזיקין מאל"א וכתבנו עוד מזה במ"א וביותר דלהרבה פוסקים בספק יבמה גם דהוי שבערוה לא מיקרי עיי' יבמות דל"ב ובנב"י קמא אהע"ז סי' ל"ב והגמ"ל (ובפרט בנ"ד דה"ל כעין ס"ס בדרבנן אכה ספיקא דדינא דר"ב ז"ל וב' בהמעשה והכל בדרבנן כנ"ל דגם בה"א מקילין עיי' בדברי הו"ז הש"ך בכללי ס"ס ובהי' לל"ח למס' ביצה אלא דבזה ל"ע והגמ"ל) עוד נ"ל לצדד להקל בנ"ד לפי המבואר במכתב השאלה אשר העדים הללו רגילין להחום עצמן על גיטין ויודעין בטיב גיטין ויש לומר חזקה שהדין עמו גם בזה וכמ"ש הר"ן ז"ל פ"ב דחולין בענין שהיית הוורידין שבחם סוף נשחטו הוורידין והשוחט עמו וכ"ה בהש"ע יו"ד סכ"ב מאחר שיודע הדין חזקה שהדין עמה ובפרט בטיב גיטין לאומר השמין וודאי שזהירין יותר וחזקה טובה הוא וכבר כתבו בתשובת הגדולים זלה"ה דהחזקה עפ"י סברא עדיף מחזקה דמשיקרא כמו חזקת א"א וכדומה ואף דנאמר דמקולין הן שוב בנ"ד שבכחו ולא ידעו דהדבר הו"ל הד"ר ולקולא כנ"ל :

(**וגם** יש לדון קלא בהס"ג ונפ"מ לדינא גם באחרי מקומות בהה"ג שהפסול רק מדרבנן וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"ג דבכ"מ במזכיר פסול מד"ס בכתם הדין דאם מסר ל"ת ובכ"ז קיים עוכא החזקת א"א שהרי יצאה עכ"פ מחזקה דמשיקרא לענין דיעבד וביותר דלכאורה י"ל בלא"ה במקום שהוא רק מגד גזירת רז"ל דפשיטא די"ל במקום ספק לא גזרו אלא דו"א בהאמת שהרי מצינו כא דספק דרבנן בחזקת איסור להחמיר אף שהוא רק מגד גזירת רז"ל כמו בנביאות של ה"י עיי' ש"ך יו"ד בסי' ק"י הנ"ל לזה י"ל דמגד גזירתם ז"ל עכ"פ עמו הדבר לוודאי איסור מד"ב עכ"פ וכל מידות חז"ל כמעט כך הם ושוב ממילא דיש מקום להחזקת איסור גם בזה משא"כ בגוונא דנ"ד דהכא"ל דלא עשו רז"ל הגט מגד גזירתם ז"ל לוודאי פסול דהרי א"כ בדיעבד ל"ת ובהיות הדבר רק מדרך גזירה לכתחילה שפיר י"ל דבמקום ספק כגוונא דנ"ד דלא גזרו גם לכתחילה. ומה בכך דיש ח"א ודוק אם כי הוא כסברא הדבר קלה לענ"ד) :

אבל מטעם סברת הט"ז ביו"ד סי' ס"ט באשה ששכחה אם מלחה להקל מטעם דהירכא נקט ועשה עפ"י הרגילות פשוט לענ"ד דאין להקל בנ"ד שאם דשוחקה בזה וגם בס' ק"ש דהרגילות בכל יום שייך הא דהירכא נקט ואתאי משא"כ בנ"ד בענין חתימת גיטין הגם דרגילין בזה הוא הדבר הכא לפרקים, ובלא"ה בעובדא דהט"ז נחלקו האחרונים כמבואר בש"ך ובנה"כ אבל במ"ל מכח חזקה

כדין

כדין שהו זהו סברא פשוטה לדעתי וכן מצינו בחו"מ בכה"ג ומבואר בהש"ס גם לענין עדים חזקה שחתמו כדין ואכמ"ל ועוד אמינא טעם מבורר לענ"ד להקל בזה בנ"ד שנעמוד על המחקר מתחילה בנ"ד גופא דעובדא היכא הוי בענין ציווי הבעל שמצוה להסופר שיכתוב הג"פ לשמה וכן להעדים שיחתמו לשמה כנהוג [ואדרבה בעיני על המופלג השואל שלא ביאר זה בפירוש במכתבו שזה עיקר בנ"ד] דפשיטא דזהו וודאי קפידא ומעכב דאם לא הי' ציווי הבעל בזה בלא"ה הי' פסול הגט לכ"ע כמ"ש בטוש"ע אהע"ז סי' ק"כ ומפורש בש"ס דגיטין דע"א עד שישמעו קולו ולכל הטעמים המבוארים בזה בדברי הראשונים ז"ל ה"ה בתוס' ורמב"ן ורשב"א ז"ל ה"ה הן מצד שליחות על הכתיבה שצריך לדעתם ז"ל הן מטעם מצד כתיבה לשמה כמבואר בדבריהם ז"ל אבל עכ"פ ענין הציווי הוא מה"ת ופשיטא דמעכב בכל אופן אשר לזה הדבר פשוט בעיני דמסתמא גם בנ"ד הי' ענין ציווי הבעל כנהוג ומחמת פשיטות הדבר לא הזכיר מזה השואל במכתבו כנ"ל, ובפרט כפי שראיתי במכתבו שהדיין המסדר הלך משם בעת התחלת כתיבת הג"פ והרי עניני השאלות והאזהרות לבעל המגרש שיצוה לסופר ולהעדים שיכתוב ויחתמו לשמה הכל הם ערם התחלת הסופר מעשה הכתיבה ומסתמא הדיין הממונה אגיעת שיודע בע"ג והוא בכלל ב"ד דהלכה רווחת בכ"מ חזקה לב"ד כו' ולא חייבינן לב"ד טועין וממילא דהי' ענין הציווי גם להעדים כנ"ל וכנהוג ולפ"ז ולפמש"ל דעכ"פ לענין החתימה כ"ע מקילין גם הב"ש דאין מעכב האמירה של העדים והכוונתן לשמה ג"כ הוי בדעבד ולפי הנ"ל י"ל בפשוט דחזקה שליח עושה שליחותו כמבואר בגיטין דס"ד ונזיר די"ב ערכין ל"ב וכ"ד והרי במידי דרבנן קיי"ל חזקה זו ואף להמחמירין בדרבנן במקום שיש לו עיקר מה"ת מ"מ במקום שיכול לבוא הדבר לעבירה ומכשול כ' התוספת בערכין הנ"ל דלכ"ע אמרינן חזקה הנ"ל ומכ"ש בענין חומר גיטין דהוא דבר שבערוה וגם לפ"ד הירושלמי המובא בתוס' שם והובא גם במל"מ בהלכות בכורות דבמקום דהשליח מעצמו מתעורר להשליחות דלכ"ע אמרינן חזקה זו וא"כ הרי בגיטין ידוע דרגילין הסופרים ועידי הגט להתעורר מעצמם ומרצונם להיות שלוחי בעל המגרש להיותם ממונים עפ"י רוב על הענינים האלה וודאי די"ל חזקה שע"ש וחזקה שכיוונו לשמה כאשר הזהירים הבעל המגרש ועשו שליחותם בזה כפי שעשאן שלוחים ע"ז דהתימתן הי' בכוונה לשמה דווקא, דבשלמא אם הי' הדין שצריך בהברת אמירה בפה דהעדים דווקא בענין החתימה לשמה לא הי' מקום להחזקה כזאת יען כפי הלשון הנהוג הוא רק שמצוה הבעל להסופר והעדים שיעשו מעשיהם לשמה כו' אבל מעולם לא ציווה שיגידו בפה כזה ואמנם למה שבררנו דלכ"ע מקילין בחתימה גם בהעדר אמירתם, ואחרי כוונת הלב הן הדברים בזה שפיר י"ל דחזקה שעשו כפי אשר ציוה הבעל המגרש עליהם וזה וודאי הדבר פשוט דלכל הדיעות בזה אם צריך שליחות בכתיבת הגט או לא ועכ"פ לענין לשמה הם שלוחי הבעל באמת לכ"ע ועושין הכל עפ"י ציווי הבעל בזה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בזה והובא בהר"ן ז"ל בסוגי' דאומר אמרו גיטין דע"ב וזה י"ל בטעם המרדכי ז"ל שהובא בהב"י סימן קל"א הנ"ל לענין אם צריך העדים להיות בעת התחלת כתיבת הגט וכתב דאף שאינם אצל הסופר כשר מאחר שהבעל ציווה להסופר שיכתוב לשמה ומסתמא כיון שהסופר לשמה וכ"ל שהוא ממש כעין שכתבתי שהוא כעין חזקה שליח עושה שליחותו, ומזה נלע"ד דדעת המרדכי ז"ל ג"כ דאף בכתיבת הסופר אין האמירה שלו מעכב דלא כספיקת רבינו ברוך ז"ל הנ"ל דאל"כ מה בכך שציוה הבעל אותו שיכתוב לשמה עדיין החשש שמא לא אמר בפיו שיכתוב לשמה וכן משמעות משמעות לשונו ז"ל דמסתמא כיון כנ"ל דאחר כוונת הלב הן הן הדברים. ובזה יש מקום אתי לתלות פלוגתת הפוסקים בענין אם צריכין העדים להיות דווקא אצל כתיבת הסופר דתליא בענין ספיקת ר"ב ז"ל הנ"ל אם אמירה בפה גבי לשמה מעכב כנ"ל ודו"ק גם י"ל בע"א בכ"ז אלא שאין להאריך, ולפי הנ"ל עכ"פ לענין חתימת עדים דלכ"ע אין מעכב אמירתם כנ"ל י"ל דחזקה שכיוונו כסברת המרדכי הנ"ל [כן מכ"ז] בנ"ד שעיקרו יסוד הפסול מדרבנן והוא ספק דרבנן ובצירוף גודל שעה"ד והעיגון, כנאמר בשאלתן נלע"ד להקל:

ונ"ז מדין כתיבת הג"פ בלילה כבר ידוע דברי הרמ"א ז"ל דבשעה"ד כ"ד נוהגין לכתוב גם בלילה וכן הנהוג פה"ק עוד משנים קדמוניות באין פוצה פה ומצפצף ובפרטות מה שראיתי להשואל מגמגם קצת שהי' ספק להם אם הי' ידה גבוה ג"ע בשעת קבלת הגט שהוא דבר תמוה בעיני שהרי הוא דבר שאין לו מקור בהש"ס כלל לחומרא בשלמא כמבואר בדברי הרמ"א ז"ל סי' קל"ט גם מ"ש במכתבו שפסולי עדות ג"כ הי' שם אין קפידא לדינא מאחר שלא נצטרפו כלל ולהנהוג שמייחד הבעל ע"מ וכמבואר בהש"ס ופוסקים בזה בחו"מ סי' ל"ו וע' תוס' בתוס' מכות ד"ו ע"א ולדידי קשה קצת הדבר במה שהלך הדיין המסדר בעת כתיבת הגט משם ובמעט נסדר בלא ב"ד וע' תשובת ג"ב ח"ב תשובה ארוכה בזה עכ"ז בדעבד ובפרט בשעה"ד מקילין בזה:

ובבר מילתא אמורה כפי במ"א בנידון לגבי איזה קולא שכ"א מהם אפשר שהוא רק בשעה"ד דיתכן דגם בזה תליא לפי גודל הדחק שיתכן לצרף עבור זה גם כל אלה הקולא וכיוונתי בעזה"י בזה לחכמי דורות הקודמים ועיי' בסוגי' דנדה ד"ט בהא דכדאי ר"א כו' ובתוס' שם:

ובעת כ"ל ראיה ברורה לזה דהש"ג ממש מצינו בתוס' פסחים דק"ו ריש ע"ב ד"ה הנוטל ידיו כו' וקשה דהא רב גופא כו' וי"ל דהנהי לא מהני אלא היכא דלא שכיחי מיא כו' כדמשמע התם דקאמר א"ל לסני כ"פ דערבות כגון אתון דל"ש לכו מיא כו' ת"ד בשעה"ד ופליגא דרב וא"ד אף שלא בשעה"ד והיינו דרב משמע דרב נמי איירי בל"ש מיא כדקאמר כגון אתון דל"ש לכו מיא וקאמר והיינו דרב עכ"ל הרי מבואר אף דרב ג"כ דווקא בל"ש מיא ואפ"ה לא חשבינן כ"כ לשעה"ד ובשעה"ד ביותר בזה אף החולקין המחמירין מקילין כדקאמר בל"ק הנ"ל א"ד בשעה"ד ופליגא דרב הרי דמדריגות מדריגות יש בענין שעה"ד דתליא הכל לפי גודל הדחק וא"כ לפ"ז ממילא דגם בנ"ד שהוא מקום עיגון בצירוף שעה"ד חשש קולקולא דהאי איתתא כמבואר במכתב השואל [וגם חשש פסול הוולד] שכל אחת מהנה הוא שעה"ד כדאי להקל ובצירופם יש להקל ג"כ כל עניני הקולות הנ"ל ג"כ בצרופם כנ"ל ובפרט דבנ"ד כבר נהגו מחז"ת ולדעת כמה הפוסקים ז"ל גם חומר דשב"ע אין בנ"ד נלע"ד להקל לדינא ובאופן שיסבים כת"ב כו' וגם הכד"ל השואלים בד"ז. א"ד הצעיר כו' בעה"ת הבוקר אור יום השני עש"ק שמנה ימים לירח אלול תר"י לפ"ק. את זה ראיתי להודיע שנכון להודיע להרב השואל אשר כל ענין ההיתר בתנאי שהי' הציווי דהבעל להסופר ועדים כנהוג ועכ"פ אם המסדר הי' מומחה בע"ג ואם כי בעיני מסתמא כן מ"מ במקום דאפשר לבוא לנו כו' ודו"ל:

סימן ס

כתב אני הרה"ג הנ"ל ז"ל.

ראיתי מכתבו הטהור פילפל בחכמה כו' אמנה החשש שיש בגט זה כי יש בו ספק מוקדם דילמא נכתב ביום ונחתם בלילה או ניתן בלילה ומ"ש הת"ר שנוהגין פה ליתן בלילה היינו נכתב וניתן בלילה שאין בו חשש מוקדם ובאמת עפ"י כתיבות הש"ע קשה להקל בזה, אך למען תק"ע נוכל לסמוך ע"ד הרא"ש והטור ז"ל שסוברים כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק ועוד על שיטת התוס'

התוס' והרא"ש והרשב"א והטור ז"ל דעוסקין בהוא ענין דכשר בכל ענין ובפרט דספיקא היא שמא הי' ג"כ הנתינה ביום כמבואר בנב"ע ואף דאתחזק איסורא דא"א י"ל בזה חזקה לסייע שהוא יום ובתוס' כריתות קריא ספק יום ספק לילה איקבע וחזקת איסור א"א מבואר ברמב"ם ז"ל בהלכות שגגות דעל כל ספק נראה הוא באשם תלוי ובשבועות הש"ס שהא עלי' באשם תלוי קאי וגו' דאיכא ספיקא בפרט שהכר את הבעל ולא דיינן אלא בזיקת היבמה ותליא במחלוקת הפוסקים אי מחזקינן מאיסור לאיסור ובקשתי כו' הכ"ד כו':

סימן סא

מה שהשבתי להרס"ג ז"ל בזה.

נידון מה שהוסף מעכ"ת למוקדם נכתב ביום ונחתם או נמסר בלילה באמת שהוא חשש רחוק לפי מה שהבנתי בלשון הנב"ע ואופן השאלה שהביות המסדר הלך מפה חומ"י בתחילת כתיבת הגט ונסתפק אולי הי' או לה"כ והשואל כתב ע"ז בזה"ל שראה להגאון ר"ז ז"ל בשו"ת כ"א שפוסל בג"פ בלילה ואם כי אין תח"י תשובת הנ"ל קרוב בעיני שכוונת הדברים מוסבים למ"ש הרמ"א ז"ל בהסי' קכ"ג בשם מהר"ם מינץ ז"ל דפסול גט בלילה תטעם דין ובמ"ש האחרונים שם וע"ז יפה כתבתי דבשעה"ד ב"ד מקילין בזה וכן הנהוג גם לכתחילה בגט שכ"מ וכיו"ב. [ובעת אין הנב"ע הנ"ל תח"י] ועכ"ז הוסיף בזה לדבר אף אם הי' אופן השעה נופל תחת חשש מוקדם כנ"ל שיבוקו ג"כ מדרבנן וכבר מבואר בהש"ע סי' קכ"ז דעת הרא"ש ז"ל וסייעתו להקל בשעה"ד ובפרט בעסוקין בהוא ענין וכמ"ש גם כת"ר וכל המחמיר בזה הרמב"ם ז"ל דפוסל אף בעסוקין בא"פ והרי להרמב"ם בפ"ג מה"ג דנכתב ונחתם ביום והנתינה בלילה או לאה"ז דכשר וכמש"ש בכ"מ ול"י וה"כ גם הב"ש שם וזה חשש רחוק להם דבעת ההתימה דוקא נבדלו העתים מיממא ללילא לפי הרגילות עידי גיטין לחתום תיכף אחרי הכתיבה. (ועיין בהס' ג"פ בסי' הנ"ל אות ע' מש"ש בשם מהר"ת גלאגעי ז"ל ע"ד גט א' שנכתב ביום ונחתם בה"ש וניתן בלילה כו') ובלא"ה מאחר דיסוד פסול דמוקדם מדרבנן ובמקום ספק ה"ל ס' מדרבנן דלהקל, רק לענין הד"ר במקום חזקת א"א כבר האריכו להקלים החזקת א"א לענין יבמה, מ"ש מעכ"ת, מתוס' דכריתות עדיין היינו מוכרח לדינא דס' יום ס' לילה יהי' נידון בגדר חזקה והיקבע איסורא וודאי מיקרי ומ"ש מדברי הרמב"ם ס' שגגות יעיין לא"מ שם והמנ"ל. גם אם ס' מוקדם הי' בנ"ד על אופן הנ"ל י"ל בדרך ה"ם דעכ"פ פלוגתת הפוסקים באופן דמוקדם הנ"ל דה"ל סד"ד וס' במעשה וס"ס בדרבנן מהני גם באתחזק איסורא כמ"ש הש"ך והאחרונים ז"ל בי"ד סי' ק"י:

מ"ש כת"ר שהשם חתימה בענין לשמה הוא חשש קטן בערך חשש מוקדם דבזה קשה להקל עפ"י התיבות הש"ע לענ"ד נראה קלא דנהפוך הוא דבהש"ע בסימן קכ"ז לענין מוקדם הביא דעת הרא"ש ז"ל וסייעתו באחרונה להסביר בשעה"ד עכ"פ ולענין חתימה שלא לשמה בסימן קל"א מתחילה כתב הש"ע שהוא פסול והדיעה האחרונה שם הוסיף להחמיר שאינו גט כלל גם מה"ת. ועכ"פ לעיקרא דדינא בנ"ד האמת אגיד כפי אשר מאומת אלי הענין הזה לדעתי הקלושה, בנ"ד שיש כמה ריעותות אם שהכ"א מהם כבר יש מקום להקל אף במקום דחק כל דהוא אך דא עקא אשר כשתבאו כל עמי הריעותות והחששות יחדיו ידבקו והולם לעומתם נרווח במה שנתחברו ג"כ כמה עניני דחק בנ"ד כפי שכתבו השואלים הן מצד ענגותה הן מצד קלקלתה שהיא תקנתה, [גם חשש פסול וולד אפשר אם יבנו עדיין בעולם] וכמ"ש מכבר והוא דבר כללי בס"ד דנראה דבמקום דמקילן בשעה"ד נוכל לגבב ולצרף כמה קולות לפי גודל ענין הדחק ושבאתי רא' לזה, [ובמה מעליא כא שמעתא לא ק"ע בכ"מ] ובפרט בנ"ד שהגט כשר מה"ת בכל ענין ונשאר רק זיקת חלוצה מדרבנן דלהקל שומעין גם כ"ל קולא הניף כעת לפי המבואר במכתב השאלה כי האיו של הבעל הוא במרחקים שהשם לא"ח ונעמע בון א"י הרבה הגה דעת מהר"ס ז"ל במהדשו הובא בש"ע סי' קכ"ז להקל במי שמועיל בדת ניגם מעשם דאדעתא דהכי לא קידשה [ב"ק ק"י ע"ב] ואם כי חלילה לנו להבוות מהומדות בזה ובכיו"ב מ"מ ניכוד זיקת חלוצה מדרבנן כנוגא דנ"ד י"ל קולא הניף לענ"ד ובכן על משמרתי אעמוד להקל לענ"ד הקלושה אך באופן שיסכים כת"ר כו':

סימן סב

ודעסוקין בהוא ענין מה. שהשיגו רעיוני כעת בנידון שהבאתי דברי הפוסקי' בקונטרס הקדו' לענין אם צריך הסופר לומר בע"פ שיכתוב לשמו כו', ומקורי מדברי ר"ב ז"ל וכן בהס"ג של הרא"ש ז"ל בסוף גיטין ולפ"ד הב"ש ובנראה גם בש"ע דגם בדיעבד מעכב ואמהני קלא ע"ז לאורה ממשנה שלימה גיטין ד"ח ב' הכל כשירין לכתוב הגט אפילו חבו"ק ובגמרא מקשה והא לאו בני דיעה ומשני שהגדול עע"ג כו' ע"ש בהסוגי' והרי הרש שדיברו הגמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר ולפי הנ"ל הא אינו יכול להגיד בפיו שיכתוב לשמה ומה בכך דגדול עע"ג ומזהירו שיכתוב לשמה בפיו אם בכוונה הגי' גי' אבל עכ"פ אמירה אין כאן וצ"ע ולחלק דבאלם שא"י לדבר אפשר דכוונה שלו הוא כאמורה הגם במלאתי סברא כזו במל"מ ה"נ לענין אחר ואמנם רחוק קלא לענ"ד להעמיד יסוד ע"ז לנגד הכלל כל הראוי לבילה כו' וי"ל לפמ"ב התוס' והרא"ש ז"ל שם בשם הר"י ז"ל לפרש כל הסוגיא לר"מ דכתיבה לשמה רק מדרבנן שמס"כ לר"א וא"כ י"ל מה שצריך גם אמירה בע"פ לדידן דקיי"ל כתיבה לשמה מה"ת והסוגי' לר"מ כנ"ל. וממילא דיש ראי' מזה למש"ל לענין עידי חתימה דלשמה ג"כ מדרבנן לב"ע דג"כ עכ"פ אין מעכב האמירה כלל דלא גרע מכתיבה לר"מ כנ"ל [ודלא כהב"ש ש"כ דלא מהני גם בחתימה כוונה להודא לשמה כנ"ל] והנלענ"ד בזה כתבתי:

סימן סג

ע"ד אשה אחת שעזבה בעלה יען מיאנה לדור עמו והבע למרחקים ושם הי' דירתו של אחי הבעל הנ"ל והפחדל אתו ברלי כסף עד שנתרצה לשלוח ג"פ לאשתו ובן השיוש השליחו שם עד שיבוא ידיעה מקבלת הג"פ ויען נתאחר קבלת הג"פ מצד עיכוב השליח ובוש לבוני הי' הבעל נתפו על הסך המופלג ואחי הבעל הנ"ל חשש פן לא בא הג"פ ליד אשתו או שנאבד הג"פ בדרך וכיו"ב אלצו את המגרש לשלוח ג"פ אחר ובוב הביאו קהלי המגורשת את המגרש הנ"ל במקום אחר שלא ידעו ג"כ מקבלת הג"פ הנ"ל והלגוהו שישלח לה עוד ג"פ ומבולם לא קיבלה האשה אלא הג"פ הראשון הנ"ל ויש שחששו שנתינת גיטין הנוספים כעין ביטול על הגט הראשון ושליחותו, ולענ"ד פשוט דאין בזה שום חשש ביטול כלל שהרי הלכה פסוקה בגמרא ופוסקים דגיטין דעתא בגיטא לאו מילתא הוא, ומכ"ש בזה די"ל דאף ג"ב אין כאן והדרבא גילה דעתו שהפץ הוא לגרשה ומחשבתו הראשונה הוא עומד ובה"ג הוא במרדכי גיטין ר"פ התקבל והובא בד"מ ורמ"א ז"ל בש"ע סימן קמ"א באומר לשליח הא לי גט זה ותני אתן לך גט אחר כו' דכשר. וה"ה בהג"א ומרדכי ותשובת מהר"ם מרוטנבורג זלה"ה לענין אשה שעשתה שליח לקבלה ונתעצל השליח ובוב עשתה שליח אחר וקיבל גט שאינו הגון ואח"ז נתחזק שליח הראשון וקיבל גט כשר דהאשה מותרת להנשא מטעם הנ"ל דגם ג"ת

ליתא

ליתא בזה ותבילין ראיה ג"כ לזה תמהני דשם איירי בענין חבורה שאבדה פסחה כו' אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין עמו כו' אמאי העפ"י שהן מחזירין לעשות שליחותן ע"י עצמן לא בטלה השליחות מן השליח כלל עכ"ל (גם יש ראיה מבוארת מתשובת הרא"ש בעובדא דהשליח מ' זוגים שהובא בטור שם ע"ש) ונפרט הנ"ד שהבעל לא עשה שום פעולה רק שקרובי המגורשת הכריחו ליתן גיטין האחרונים וכבר כתבו הראשונים ז"ל דאף התם ל"א שמא ביטלו והגט בחזקת כשרות גם הנ"ד שהמגרש הוא לורבא מדרבנן אין לחשדו שיעבור אהגדה דרז"ל וגם על שבועתו כפי הנהוג שלא יבטל הגט ושליחותו, וא"ל דהנ"ד שמתחילה לא רצה לגרשה כי רצה לעגנה על שמיאשה בו רק אחר זמן רב עבור רצי הכסף שיתן בממון והתרצה לגרשה יש לחוש דאחר שהשיג משוקשו חזר וביטל הגט והשליחות כבדי לעגנה [כדאי' כה"ג בגמ' גיטין דע"ד] ז"א באמת, דלהדיא מבואר בר"ש השולח בהא דר"י אבקלי' לגיטא וא"ל לסהדי אותיבו קמי בהודייכו כו' הרי דאף בכה"ג ע"י עישוי וכפי' גילוי דעתא בגיטא לאו כלום וגם שכבר כתבו התוס' והרא"ש ז"ל דהבטל אינו חשוד לקלקלה ומה לנו לחוש לענין ביטול שהפליגו בו רז"ל דאף בב"ד ואומדנא על הביטול לא מהני וכמ"ש בגמרא ל"ל דמהדר עליה מעיקרא לבטולי כו' ועיין תוס' שם. ומכ"ש הנ"ד שאין שום פועל של ביטול כ"ד על ג"פ הראשון הנ"ל ואדרבא הרי נשבע שלא בטל וגם ביטל כל המודעות ועניני בטולין כנהוג וגט השלם כשר לענ"ד : בשה"ת

סימן סד בענין הנ"ל

הערה קטנה לענ"ד

הנה בהא ביטלו בשירוש הגט, דהלכה פסוקה בהש"ס ופוסקים כרבי דבטלו ביטל. וראיתי לקצת האחרונים ז"ל שהערו לפי הנהוג להשביעו שלא יבטל וא"כ למאי דקיי"ל כרבא דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד א"ע לא מהני מהראוי שלא יהני בטולו, ודברי התוס' דתמורה שם כחד תרוצא דבמקום שעבדה האיסור מלבו כו' ליתא לכלל הנ"ל גם דברי הסמ"ע והש"ך בח"מ סי' ר"א ודברי הגהמ"ר שם ידועים, גם בדברי הגמרא יש לעיין בזה להורה דהרי לכתחילה עכ"פ אסור מדרבנן לבטל לו או למסור מודעא אגיטא ולפ"ז קשה מדברי הגמרא דכתובות דפ"ב דאמר רב יוסף שם הבאת דאמור רבנן לא ליזבן דאם זבין לא הוי זבינא אלא דבזה י"ל בפשוט לפ"ד הגמרא בגיטין דל"ד שם ברומיא אדר"נ שהא דיתומים בהאי לחלק דאמרינן מה כח ב"ד יפה ותשני התם ממונא הכא איסורא ולפ"ז לא קשה מהא דכתובות די"ל ג"כ הנ"ל ואמנם בלא"ה נלענ"ד פשוט וברור דהנ"ד ל"ש כלל הא בעד אחד לא מהני שהרי דבר ברור ומבואר בכ"מ דצריך רצון הבעל בהגרשון עד שתקבל האשה את הגט והוא התנאי הראשון במשפטי תנאי גיטין שמבוארים בהרמב"ם ז"ל ברפ"א מה"ג וא"כ מה בכך דא"ע ל"מ עכ"פ רצון הבעל אין כאן, וכעין זה כתבו התוס' בתמורה שם לענין גורם אונן בבכור דבדבר דממילא ל"ש א"ע לא מהני עיי"ש וכ"ש הוא הנ"ד ובלא"ה קשה להורה על גוף השבועה והחד"א שהמציאו הפוסקים זלה"ה להשביעו שלא יבטל את הגט [וכן שליחות הגט] איך שייך שבועה על מחשבה ורצון הלב דלהשתא, הלא בן אדם ויתנחם. ורבות מחשבות כו' וגם מה בכך שנשבע, מאחר דליבי אנכי ופשיטא דנידון זה עדיף טפי משבועת רב אמור"א בספ"ב דשבועות ול"ל בזה. יען בלא דבורו ענין הביטול הוי דברים שבלב כמ"ש התוס' שם דל"א ע"א ושייך שפיר שבועה ע"ז עכ"פ שיות הדיבור בפועל בדידיה תליא מילתא ואולם אחר שכבר דיבר בפיו ויצא עכ"פ מכלל דברים שבלב. שוב ממילא הגט בטל מאליו ול"ש כלל הא דא"ע לא מהני כנ"ל. ונכון הוא וכו"מ ג"כ השלח שליח וביטל הגט שלא בפני לפי חד תירוצא דתוס' ב"מ ד"י ע"ב דאין שליח לד"ע דגם המעשה בטל ולפמ"ש נכון הדבר דמה בכך דהמעשה בטל עכ"פ אין כאן רצון הבעל וגם יצא הדבר מכלל דברים שבלב הנ"ל. והנלענ"ד נכון וברור בעזה"י כתבתי :

סימן סה עוד בענין הנ"ל

הנה בש"ע אהע"ז סי' קל"ד בדין גט מעושה ע"י ישראל בדין דהשר בביטול מודעה והוא מבנה ונמרא ר"פ המגרש וספ"ה דערכין, והנני לבאר הנה מילתא זוטרתא וגדולה הוא אני לפום ריהטא לנע"ד נכון הי' הדבר, כאשר מודיען לסדר ג"פ מעושה הפר מלבד הביטול מודעות כנהוג [וגם את הפר נוהגין בכל גיטין להתיר לו את שבועתו באולי נשבע מתחילה לגרשה למען כל יחשב כאנוס מצד שבועתו] ואולם בגט מעושה מהנכון יותר שיוסיפו להתיר את אופן שבועה להיפך באולי נשבע או נדר מתחילה שלא לגרשה וטעמא דידי בזה דמהכבר הי' ק"ל לפי דעת כמה פוסקים דנשבע שלא לגרש ועבר וגירש דאינה מגורשת משום דקיי"ל כרבא דכ"מ דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ [ולא ס"ל כתירוץ תוס' דתמורה הנ"ל דבדבר איסור מלבו שאני וכה"ל] וא"כ קשה לי להורה בכל הגיטין שידוע כעיר גיטין כמה עניני דקדוקים וחומרות שהמציאו ז"ל לגודל חומר הענין ולמה לא תקנו גם בזה הנוגע לעיקר דין שיתירו לו אופן השבועה בנשבע שלא לגרש ולחוש לדעת הפוסקים הנ"ל דבכה"ג מדינא אינה מגורשת אמת הדבר דנוטה יותר העיקר לדינא דלא כהפוסקים הנ"ל וכמ"ש התוס' בתמורה שם דהיתקש גט למיתה בזה דא"ע מהני ועיי' בספ"י סוף מס' גיטין והכמ"ל מ"מ לכתחילה במקום דאפשר לתקוני לכ"ע וודאי דנכון ואיוב לכתחילה עכ"פ כמו שחשבו ז"ל בכמה חומרות לכתחילה וכידוע] ונראה לי דשמא דמילתא שי במגרש מרצונו שהוא מחמת איזה שנאה או סיבה אחרת כרגילות לפעמים שיהי' קטט ונשבע על כך משא"כ לחוש להיפך באולי נשבע מתחילה היפך המעשה שעושה עכשיו מרצונו בלי שום כפיה זהו דבר בלתי שכיח ומה"ת לחוש לזה ואף דנהיגין בביטול מודעות מחמת חשש דשמא ה"ל איזה אונס ואמנם עכ"פ אחרי הבטולין שנודע לנו שמפולם לא ה"ל שום אונס. בדבר לזה הגרשון ממילא דלא חיישינן לאופן השבועה הנ"ל כנ"ל. והאמת בשאר גיטין ואולם בגט מעושה שהוא אנוס מתחילה על הגרשון והרי בזה וודאי דשכיח יותר שבועה מתחילה שלא לגרשה [ועיין ביו"ד סי' רל"ו בהגה"ע שם אות יו"ד הביא בשם תשו' ר"י הלוי ז"ל דאם בשעת שבועה לא הי' דבר מצוה לא מיקרי נשבע לבטל המצוה אמת הדבר דמביא דעת הרש"ך והרא"ה דחלוקין ועיי' ש"ך חו"מ סע"ג והכמ"ל] ושוב בא לידי ס' תורת גיטין מהגאבד"ק ליסא זצ"ל ומצאתי שעמד על הערה הנ"ל וכתב הוא ז"ל דלא חיישינן לי' למפקר את שבועתו וגם זה ל"ש בגט מעושה דאתן כייפין לי' [ואפשר לומר דא"א דנשבע ע"ז הי' הוא בעצמו מזכיר זה לפני הב"ד ואף כי לפי הנסיג לפרש לו שמא שהא שבועתו זה כנשבע לגרש משא"כ בשלא לגרש הי' רמיא אנפשי' ומידכר כבדי שלא יעבור על שבועתו ול"ע ועוד י"ל להורה דעל גיטין דעלמא בלא"ה ל"ק דהרי יש להקשות להורה מדברי הש"ע וסדה"ג שמתירין לו באולי נשבע לגרש דמה מהני התרה באולי נשבע או נדר עד"ר אלא דזה לק"מ דהרי מבואר ביו"ד סי' רל"ח דבכה"ג לעשות שלום בין איש לאשתו דהוא דבר מצוה גם בנד"ר יש לו התרה לפ"ז א"ש דלהיפך הוא כדבר שאין לו תקנה [ואוקמוהו אדינא] משא"כ בגט מעושה שהמגום שיגרש הרי שפיר מהני התרה בנשבע שלא לגרש הנ"ל [אלא דלפיד תשובת הרש"ך והרא"ה הנ"ל בלא"ה לא חל השבועה

ד"ל לבטל המצוה] והנה לפי הטעם של הת"ג הנ"ל עכ"פ בגט מוטל כלא צריך להתיר שבועה שלא לגרש וגם לטעמא דידי הנ"ל זולת למ"ל דלא חיישינן ללא שהיה בנשבע היפך המטעה שבועה מרצונו וה"נ ל"ש בגט מעושה כנ"ל, ועוד אמינא דבגט מעושה לשון להתיר השבועה שלא לגרש הנ"ל אף לדעת התוס' דתמורה הנ"ל דבהה"ג א"ע מהני ואף לדעת התשובה הנ"ל דבהה"ג ה"ל לבטל המצוה דבלא"ה לא חל שבועתו ע"ז עפ"י הידוע דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה"ג ה"כ במה שהסביר בטעם הדבר דגט מעושה לא נידון כאנוס יען רצון נפשו הישראלי להיות בוחר בטוב עפ"י הד"ת ומי שהוא אנוס בדעתו הרעה הוא מחמת דיצרו תוקפו ומאחר שהוכה ותשש יצרו עד שאומר רוצה אני כבר גירש ברצונו וע"ש במפרש ז"ל שזה פירוש לדעתו ז"ל. מה דאמרינן בהסוגיא דכ"ב שם [דמ"ח א'] ודילמא ש"ה דמצוה לשמוע דברי חכמים, ועיי"ש גם בלח"מ ומעתה אומר אני דזה שייך בדבר מצוה שאין בה נדנוד עבירה משא"כ בנשבע שלא לגרש דממנ"פ אם הגרושין קיים הרי עבר על שבועתו ועכ"פ ל"ש בזה רצון גמור מצד עסק המצוה הנ"ל שהוא מצוה הב"ע ממילא דבזה האופן לפי שיטת הרמב"ם ז"ל יש חשש פסול בהגט מצד דנידון כאנוס וכנ"ל. ויבואר עוד אי"ה לפנינו בזה:

והאתאן עלה אמינא לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל המוקשים בנו"ש בלח"מ שהוא לנגד הגמרא להורה בהסוגיא דכ"ב הנ"ל דאמר ר"ה תלוהו וזבין זביני זביניה, דאגב אונסיה גמר ומקני ומביא הגמרא ראי' משה דתניא יקריב אותו מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכן אתה אומר בגיטי נשים ודחה הגמרא דילמא שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים הרי מבואר דלר"ה ל"ל להטעם דמצוה לשמוע כו' דבלא"ה הגט כשר דאגב אונסיה גמר ומקני, ומאחר דהרמב"ם ז"ל בפ"י מה"מ פסק כר"ה ול"ל לסברתו שהוא הדיחוי של הגמרא לפ"ד הה"ת הנ"ל ובלח"מ שם נראה שרצה לתרץ זה דגם בהה"א דגמרא דמדמה גט"כ לתלוהו וזבין אף דאיתא שם גם זאת ול"ל דגם בגט"כ יש מצוה עכ"פ ודאי ש"ה דמצוה כו' עדיף טפי ומ"מ אינו מספיק דאכתי למה צריך רבינו ז"ל לבאר דמצד המצוה ה"ל רצון גמור דבמצוה עם אגב אונסיה סגי לי' כמו בזביני' דה"ל זוזי עם אגב אונסיה למה דקי"ל כר"ה:

וביותר קשה מ"ש הרמב"ם ז"ל לפי שיטתו כמו' מי שהוכה עד שמכר כו' דהא לשיטתו ז"ל גם בהוכה עד שמכר מהני באמת דאגב אונסיה גמר ומקני וכבר עמד ע"ז ג"כ בלח"מ שם. והנלע"ד כעת בזה די"ל דס"ל לרבינו ז"ל וודאי בהא דר"ה דאמרינן דאגב אונסיה גמר ומקני דמ"מ עכ"פ אנוס מיקרי מאחר דמתחילה עכ"פ הי' באונס אלא דלענין דנגמר הדבר ברצון ומה בכך הא מבואר בתשובת דנ"א להמסקנא דהיכא שם דתחילתו באונס וסופו ברצון דנידון כאונס ואף דאמרינן שם הסברא דאימר יצר אלבשה כבר כתב הרמב"ם פ"ך מהלכות סנהדרין שעיקר הטעם דהא הרצון מצד האונס שקדמו ועיין בזה בב"י אהע"ז סי' קל"ד בשם תשובת מהרי"ק ז"ל ובב"י חו"מ סי' כ"ד בשם הרא"ש ז"ל והאמ"ל וכן מוכח דברי הרמב"ם ז"ל בפי' מה"מ בהאי דינא דתלוהו וזבין דאונס עכ"פ מיקרי באמת, אלא דלענין מכירה וקניה אנו דנין דאונס כזה מהני מאחר דעכ"פ בשעת גמר הקנין הי' בלב שלם ומהני האונס ג"כ בזה, והאמנם לענין גט דבלמד דצריך רצון הבעל המגרש דווקא מקרא דאם לא תמצא חן בעיניו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בריש ה"ג ונהי דכא וודאי אנו דנין דל"ד דאופן הגרושין ברצונו לסיבת שנאה אותה דווקא דכך הדין באופן רצונו להגרושין לסיבה אחרת כגון לסיבת ממון וכדומה מסיבות, ודלא כמו שכתב הגאון בעל הלבוש ז"ל בשו"ת מהר"ם לובלין ז"ל סימן קכ"ג לפקפק בגט שכ"מ יען ענין רצונו בהגט שלא בסיבת שנאתה כלל וכבר נזכר עלי' בבי

מדרשא בזה דענין רצונו בהגרושין מפאת שמדר היותה בעלינו כנאמר בתוה"ק הוא ע"ד משל וכך הוא הדין בהשתנות רצונו לסיבות אחרות וכל דדמי לי' שכ"ז עכ"פ מבואר בהדבר דדווקא רצון דהבעל להגרושין צריך משא"כ בנוגע להרצון נשתנה מצד האונס דמתחילה דנחשב בכ"מ לאונס זה, וודאי מסתבר הדבר דלא מהני בגרושין בכל אופן הנ"ל לדעת רבינו ז"ל ולזה שפיר חידש לנו רבינו הגדול ז"ל שגם בגט המעושה עפ"י דת תוה"ק אנו דנין שלסיבת רצונו ושפלו למצות הוכח דת תוה"ק זולת מפאת יצרו שמעכבו מתחילה ועכ"פ אחרי שכפיה שתשש יצרו עד שאומר רוצה אני אנו דנין לרצון גמור עוד מתחילתו וז"ש שאין אומרין אנוס אלא כו' כגון מי שהוכה עד שמכר כו' והיינו כנ"ל אף דלענין הדין קיי"ל כר"ה דהמכירה קיימת מ"מ עכ"פ אנוס מיקרי כנ"ל ובגט לא הי' מהני לולי שהדתו כנ"ל וזה"ש וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש ברצונו, הרצון, לכה"ד ס"ל רצון גמור ול"ש תב"א כנ"ל ובכן דברי רבינו ז"ל מדויקים ומיושב קושיא ב' הנ"ל:

ומעתה י"ל גם קושיא א' הנ"ל מסתירת הסוגיא דכ"ב הנ"ל דהנה בתשובת דנ"א הנ"ל דס"ל לאבוה דשמואל אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה חיישינן שמא הכ"א כו' ושם איתבי' רבה מי יקרי רב עולי' גם שם כו' דנראה דס"ל לרבה ג"כ כאו"ם שהא דתחלתו באונס וסופו ברצון להוי כרצון וכבר כתבו התוס' בב"מ דר"ה ס"ל כב"מ כרב דמקשינן מרב על ר"ה ~ ואי"ש הסוגיא דכ"ב דמדמה גט"כ לתלוהו וזבין לר"ה לשיטתו והמנם להמסקנא דהתשובת שם דכל כה"ג ה"ל דין אונס וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"כ מהלכות סנהדרין הנ"ל שפיר צ"ל רק מצד הא דמצוה לשמוע ד"ח וכפי המתקנת הכרהו ז"ל הגם דפוסק כר"ה כנ"ל ודו"ק ~ נחזור לענינו דבגט מעושה מהראוי להדר בהולי נשבע שלא לגרש ולהתיר לו בדת ולענ"ד גם ברוב גיטין נכון הוי' לנהוג כך דמצוי טובא שהאבה אלה אותו מתחילה ובכות מוכרח לגרשה אף דלא הוא בכלל גט מעושה מ"מ בזה עכ"פ שבית שנשבע מתחילה שלא לגרשה ואף שכתבנו לעיל דהעיקר לדינא טפי יותר דבדיעבד הגט כשר גם כשנשבע שלא לגרש מ"מ לכתחילה כל דאפשר לתקוני מהראוי לתקן ולצאת יד"ח כל הדיעות והאבצות לגודל חומר הענין בזה מצאתי בס' חכ"א בקונטרס שבס"ל הפיר ג"כ בחקירה הנ"ל ופילפל קצת בזה אין הזמן מספיק לעיין בדבריו ז"ל:

אח"ז מצאתי בעזס"י בס' גם פשוט בסדר הגט של הרב ר' יהושע בנבשת ז"ל בהות וי"ו כתב בזה"ל הדברים המוטלים על המסדר לחקור אם המגרשת והמתגרשת גדולים בשנים כו' ואם יש איזה שבועה בין לגרשה בין שלא לגרשה להתיר לו ואם לא התירוהו בדעבד מותר עכ"ל והייתי להזכיר הגה מ"ש בלקוטי באהע"ז סי' קי"ט בנידון אם עבר על הקנת ר"ג מאוה"ג ז"לה"ה וגירש בע"כ אם הגט כשר, והגה בסימן הנ"ל ס"ו בהג"ה וי"א דאפילו בדיעבד אינה מגורשת כן משמע במהרי"ו ז"ל סימן נ"ב עכ"ד ועיין בב"ש ס"ק י"ב כתב בזה"ל ואם תר"ג דמיא לתקנת רז"ל י"ל בזמה"ז אפילו אם עבר וגירש אינו מגורשת עכ"ל מבואר להדיא דהב"ש מסתפק בזה לענין בדעבד ועיין בח"מ ס"ק י"ד העתיק לשון מהרי"ו ז"ל בזה"ל דכל שהבעל יודע דאסור לגרש לכתחילה ועבר על דעת חכמים וגירש יש להסתפק אם זה מיקרי דעבד דומיא דמבטל איסור במזיד ואתפלגו אמוראי בפרק השוכר עכ"ל, מבואר דענין גרושין בע"כ בזה"ז תלוי בב' דיעות הנ"ל לענין השטעיות ותליא בשינוי הנוסחאות בסוגיית הירושלמי בזה, והאמנם נראה דאף לפי הגירסא דירושלמי דבשטעיות אף בדעבד אינה מגורשת יש לחלק לפמ"ש בח"מ שם דמתחילה הי' תקנת חכמינו ז"ל משום חשש גזירה דגם בדעבד לא תהיה מגורשת והאמנם לפי לשון מהרי"ו ז"ל נראה דאין לחלק

בהכי

בהכי גם למה שמלאתי בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפו של הרא"ש זלה"ה [דפוס סדילקאב] בהתקנות שבסוף הספר הנ"ל כתב בזה"ל תקנה שלא ליתן גט לאשה בע"כ ואין הגט כלום כו' משמע לכאורה דגם בזה הי' התקנה מתחילה דגם בדעבד לא יועיל הגרושין כלל. שוב מצאתי בשו"ת כרב"י מהד"ת באהע"ז סימן קל"ע הביא בשם הכנה"ג שהביא לשון התקנות של תשובת מהר"ם מינץ ז"ל כתב ג"כ כנ"ל ותמה עליו בזה וכתב הכנה"ג אולי מטעם דס"ל כרבנא דתמורה הנ"ל דא"ע לא מהני (ולענ"ד הי' נ"ל יותר או דהתקנה מתחילה הי' כך ע"ד שכתב הח"מ הנ"ל גבי גבטעית או ע"ד ש"כ מהרי"ו הנ"ל מטעם קנס דדמי למבטל איסור במזיד כנ"ל לולי דברי הגאונים כנה"ג וכב"י זללה"ה) וע"ש בתשובת כב"י שם שהאריך מאוד בענין אם י"ל בכ"ד הכלל דאי עביד לא מהני וכדומה שלא העיר כלל מדברי הב"ש הנ"ל די"ל דתליא בהב' דיעות הנ"ל גבי גפטעית ולע"ג לדינא בזה ויבואר אי"ה בס"ה ופה כתבתי רק להעיר לב המעיין ועיין במדב"י קמא סי' ע"ה לענין גט ע"י שליח בע"כ מטעם סברת התוס' ב"מ ד"י דאין שליח לד"ע גם המעשה בטל ונחלקו עליו חכמי דורו זלה"ה בזה והבמ"ל :

סימן סו

לאחי הרב מ' משה אברהם נ"י

בעסק ג"פ אחד מבעל מום ר"ל מ"ש מעלתו בכ"ד שניטל לו ר"ל ידו ורגלו והינו יכול לפרנס ולזון כלל את אשתו דכופין אותו להוציא כמבואר בש"ע אהע"ז סימן קנ"ד הנה דברי הש"ע בענין אומר איני זן דתליא בפלוגתא דרב ושמואל ופסק כשמואל ובסעיף ג' דמבואר דכופין אותו לזון והם אין ב"ד יכולין לכופו כגון שאין לו כו' כופין אותו להוציא וע"ז כתב הרמ"א ז"ל בהג"ה וכן אם שרגיל לכעוס כו' ולין ע"ז וע"ל סימן עיי"ן כו' ור"ל דגם שם המחבר רבינו הב"י ז"ל פסק דבעני ביותר שאין לו לזון את אשתו דכופין אותו להוציא ותתן הכתובה חוב עליו והיא דעת הרמב"ם וד' אליהו אה"ב בתוס' שם והרא"ש ז"ל שם הביא דעת ר"ת ז"ל שבתוס' שם דס"ל דאין כופין אותו להוציא, באופן דבכ"ד תליא בפלוגתא הרמב"ם ותוס' הנ"ל ולא מוכרע להלכה ומשמעות דברי הרמ"א ז"ל בסימן קנ"ד הנ"ל שהראה מקום לעיין בש"ע הנ"ל דשם מביא דיעה ה"ב הנ"ל ג"כ משמע דס"ל ג"כ מכח ספק פלוגתא דרבתא הנ"ל אין בכוחינו לכוף אותו להוציא וכמדומני שמלוי ביד אחי נ"י הס' נב"י מהד"ת יעיין שם בסימן לדי"ק ויראה שכן הוא כמ"ש :

מ"ש אחי ידידי ני' דכופין אותו להוציא מת"ם הרמ"א ז"ל בסימן הנ"ל ס"ד וי"א דכ"ז בידו או רגלו אבל ב"ב ידיו כופין אותו להוציא והוא מהטור והרא"ש ז"ל וכ"ה ב"כ שניטל ידו ורגלו ג"כ אין אני רואה שום סברה לכ"ד די"ל דווקא ב' ידיו או ב' רגליו כמ"ש הרא"ש ז"ל אבל לא בכ"ד שעכ"פ נשאר לו מכל כח המיוחד להאברים למשל כח היד כא נשאר לו היד השני וכן כח אברי הרגל נשאר לו ג"כ רגל ה"ב ובזה י"ל דניכלל בההם מומין גדולים דקיי"ל כרבנן דרשב"ג דאין כופין אותו להוציא ודברו הרא"ש ז"ל בזה דאין להם מקום מפורש בגמרא רק דפסקו כן מלד הסברא דבניטל ב' ידיו שהוא עבר ובטל לגמרי מסתברא כו' וכיון שכן אין לנו להוסיף מדעתינו לדמות מילתא למילתא וכבר כתב הר"ן ז"ל שם דאף בנולדו לו מומין גדולים דאין כופין אותו להוציא דקיי"ל כרב יהודה שם עיי"ש · הגם שהיה מקום לדון לכאורה דבכ"ד כופין אותו להוציא מטעם אחר דבלא"ה מבואר בהש"ס הפלוגתא דאמוראים בנולדו לו מומין ובירושלמי מביא מעשה רב דעבדי עובדא בנולדו דכופין וכן ראיתי בתשובת מיימני להלכות אישות בסימן ל"ג וזה לשונו רבינו שמחה ברא"ש השיב למעשה על אחד שנולדו בו מומין שכופין אותו להוציא והביא מן הירושלמי וז"ל גרסינן בירושלמי רב יהודה בשם רב שיבי מתניתן בשהיה אבל בשנולדו כופין והע"ג דר"י תני בגמרא דידן נולדו הא דידיה הא דרבי' דרב סבר בהא פליגי אבל נולדו אפילו רבנן מודו דכופין ר' בון בשם ר"י הנכס כרשב"ג אתא עובדא קמי ר"י בכופה וכפו להוציא כופא מין שאין כדמפרש בבכורות וא"ה שמכו אדר"י וכפו להוציא ואתיא דרבנן בשהיה בו ואתיא דרשב"ג בשנולדו פירוש כיון דמספקא בפירוש דמתניתן אי בנולדו אי בהיה בו בשהיה בו עבדינן כרבנן אבל בנולדו עבדינן כרשב"ג דכל היכא דאיכא פלוגתא דגמרא דידן ועובדא דירושלמי סמכינן אירושלמי וכ"ש בנידון זה שלא יוכל לברר בגמרא דידן דאיכא פלוגתא בנולדו ופסק ר"י כרשב"ג דכופין ואפילו לר"י דאמר בנולדו פליגי דילמא ס"ל דהלכה כרשב"ג הרי אין מחלוקת ברורה שנאמר בפירוש בנולדו שאין כופין וכיון שאין מחלוקת ברורה סמכינן אירושלמי דעבדי עובדא בנולדו וכפו אותו הילכך נראה בעיני זה שמסתמא (נ"ל של"ל שניסתמא מלשון סומא) כופין אותו להוציא עכ"ל והעתקתי כל לשונו בזה יען בנוסח הירושלמי שלפנינו נפל קצת ט"ס ונדחק בזה הר"ב פני משה ז"ל במחמכ"ת להגיה בדוחק גדול ונגרס לו שלא ראה תשובת ר"ש בתשובת מיימני הנ"ל דהנה בהנוסח שלפנינו מבואר בזה"ל והיתה דרב בשאין בו וכנה בזה לדקו דברי הר"ב פ"מ הנ"ל דנ"ל שהיה בו וכמבואר בתשובת הנ"ל ואמנם במש"כ ואתיא דרב נדחק בו הרב הנ"ל במחמכ"ת ומגיה ע"ם ובאמת של"ל ואתיא דרבנן וכמבואר גם בלשון התשובה הנ"ל ופריבו ג"כ הנ"ל גם מ"ש הפ"מ בפירוש הופה הוא שם מקום וכמכ"ת אינו כן והופה ר"ל מין שאין ר"ל וכמבואר בתשובת מיימני הנ"ל ועכ"פ מבואר דס"ל לר"ש הנ"ל דבנולדו נקטינן כהירושלמי דעבד בי' עובדא ולפ"ז הי' אפשר לומר לכאורה דאף דדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה כגאון ס"ל להלכה דגם בנולדו אין כופין מ"מ מאחר דבתשובת גאוני קדמאי הנ"ל מבואר ג"כ להיפך וגם עבדו בי' עובדא, בהיות מעשה רב וגם דסוגיית הירושלמי כוותייהו ובפרט כפי מה שכתבו ז"ל מסתבר טעמייהו היות בגמרא דילן לא נמלא הלכה ברורה בזה נקטינן כהירושלמי כנ"ל די"ל קלת דעכ"פ מידי ספיקא דדינא לא נפקא :

וביותר די"ל דגם הרי"ף ז"ל וסייעתו דפסקו דגם בנולדו לו מומין אין כופין דס"ל ג"כ שעכ"פ הדבר בספיקא דדינא ומה"ט גופא אין בכוחינו לכופו להוציא וכמו שנוטה ג"כ תחילת דברי הר"ן ז"ל [בפ"ז] שם לזה וא"כ לפ"ז בכ"ד דיש בו תרתי לריעותא, היינו מלד המומין וה"ב שאינו יכול לזון ג"כ את אשתו דתליא ג"כ בספיקא דדינא פלוגתא ר"א ור"ת שבתוס' כנ"ל וה"ל ה"ס בפלוגתא דרבתא דדילמא הלכה דבאינו יכול לזון דכופין ואף להר"ת ז"ל דאין כופין מלד מזונות דילמא הלכה כמ"ד דבנולדו כופין מלד המומין ובכ"מ אזלינן בתר ס"ס נס בס"ס פלוגתא דרבתא כמבואר בתה"ד הובא בש"ך יו"ד סי' ק"י וכ"ד :

עב"ז לדינא קשה עלי לסמוך ע"ז ולעשות ס"ס כנ"ל חדא דמש"ש הר"ן ז"ל שם בכיוס לשונו בזה"ל נפ"ש דבכולהו נוכהי במתניתן גרס נולדו מבואר דס"ל להלכה בדרך וודאות דגם בנולדו אין כופין ושהתבנה בעלמא ס"ג כן וכיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה וכן קבעו בטוב"ע להלכה, קשה מאוד לומר שהכל מכח ספק דדינא ולעשות מזה ס"ס בכ"ד, ובפרט שגם במקום ס"ס אם כופין אותו להוציא לא ברירא לי מילתא עדיין והכמ"ל וכ"ז לגופא דדינא ואולם בכ"ד כפי שראיתי במכתבו אח"ז שכבר נעשה מעשה הגרשון מרלונו הטוב שפייסו אותו בממון זולת אשר

ועוד אני מ' מסתפק וגם אל כליות שבנ"ש כי' על תנאי שיבי' מושלם שכן משום ביד השליש שמרוצה לו על שהספקת הבנים שיבי' משאת פירות עבורם ובעת משפחת אשתו רוצין לקחת לעצמן השכן שלו אם רשאי השליש לתתם ושיבי' הגט השר ובעינן הדבר פשוט לענ"ד דלכתחילה וודאי דמחויב השליש לקיים כפי המדובר בשעת השלשה דאל"כ יש לחוש לפסול הגט ומ"מ אני שי' בשם גדול אחד שדן בזה שיכולין הקרובי' שמגורשת לטעון בו טענת משטה אני, לענ"ד במחמכ"ת זה אינו ולא מצינו טענת השטאה אלא בדיבור ואמירה משא"כ במעשה כמבואר בתשובת הרא"ש ז"ל והובא בחו"מ סי' פ"א דכתב יד ל"ש השטאה והפרש לענין גט דקיי"ל שאינו מגרש אלא לרצונו והוא תנאי א' מתנאי גט שהרמב"ם ז"ל ריש ה"ג והרי רצונו להגט הי' רק על אופן הזה שיהי' השכן שלו מושלם תחת השליש שבחר לו מתחילה:

וגדולה מזו מצינו לענין חלוצה דקיי"ל חלוצה מוטעת כשירה ומ"מ מבואר במרדכי ז"ל הובא בהגהת ש"ע אהע"ז סי' קס"ט ס"א להלכה דבשלישו הממון ביד השליש דלא יכולין לטעון מטעה היינו בכך וה"נ בסימן קכ"ע כ"ג בהג"ה מתשובת הרשב"א ז"ל, ועיין שם בב"ש ס"ק כ"ג בשם מתשובת הרשב"א ז"ל דבנתן כתי' אע"ג דקיי"ל דבנתן כת"י א"ל השטאה כמ"ש בחו"מ בס"א ס"ה דהא ידוע לנו שעסק דחייב זה לחלוץ לה בחנם כו' והרי בגט ל"ש זה וא"כ נלמד מכ"ש מחליצה דחייב לחלוץ בחנם ומ"מ כשהשלישו ממון א"ל השטאה מכ"ש בגט שאין מגרש אלא לרצונו והשלישו ג"כ דל"ש טענת השטאה ואפשר דהי' מקום לדון קצת מדברי תשובת הח"צ בהמעשה דווינא בגט שכ"מ הידוע, אלא דבאמת אינו ענין פ"ל לנ"ד והפרש לענין לכתחילה הוא דאיתשל אם רשאי השליש לכתחילה לשנות בזה מכפי המדובר נראה דבוודאי אינו רשאי ובפרט כאשר הוכחש בטוב דבכ"ד אין כופין אותו להוציא וגם בית"ש שטענת השטאה ל"ש בכ"ל בזה לכן לדעתי אינו רשאי השליש לשנות למען בל יהי' ח"ו פסול בהג"פ הנ"ל ויעשה השליש כפי מה שהושלם בידו ז"ו מחמת העלידלת אחתום בברכת שלום כנפשו ונפש אחיו ידידו ט':

סימן סו

בשולהי מס' גיטין ד"צ ע"א תוס' ד"ה מה להלן בעדים ט' בירושלמי מקשה לב"ש דלא יגרש אא"כ מצא בה ע"ד ל"ל קרא במחזיר גרושתו ת"ל משום סוטה ותירץ לעבור בב' לאוין, ראיתי לכתוב בזה קצת דבר חידוש לענ"ד שנוגע לדינא כאשר יבואר אי"ה ומתחילה אתרץ דבריהם במה שראיתי למהרי"ש שיף ז"ל שמקשה דא"כ ל"ל דכתב דהתנא בכהן ואשה גרושה כו' לא יקחו ת"ל דהיא זונה (וא"ל דמיירי בעבר וגירש דא"כ נפשט האיבעי' דגמרא לא מצא בה לא פרוה ולא לכר כו' ומדב"ש נשמע לב"ה) ועוד מקשין בשם גאון אחד מקרא ואשה כי תהי' אלמנה וגרושה כו' ושבה אל בית אביה ת"ל משום זונה אסורה לאכול בתרומה. ויען ראיתי רבים וגם שלימים דוחקים בזה ולענ"ד נראה בפשוט דלק"מ, דהרי בלא"ה קשה לכאורה בדברי הירושלמי דמאי מקשה הא וודאי משכחת לי' כשניהם רוצין בהגרשין דוודאי מה דס"ל לב"ש דלא יגרש כו' היינו בע"כ דהאשה משא"כ כשהיא ג"כ מרוצה בהגרשין דוודאי יכול לגרשה מרצונה הטוב בלי שום ע"ד כלל [והמדומני שכ"כ בח"ד ז"ל ואין כעת תח"י] לזה נראה דקושיית הירושלמי ותוס' בפשוט עכ"פ בהאי קרא גופא דאוסרה למחזיר גרושתו למימיה גמרינן לב"ש דלא יגרש בלי ע"ד דכתיב אם לא תמצא חן כו' כי מ"ב ע"ד לא יוכל בעלה הראשון לשוב כו' והרי מיירי הקרא גופא בגירשה משום ע"ד לב"ש הוא דווקא בעדים ומקשי שפיר א"כ ל"ל שלאו למחזיר גרושתו בכה"ג דת"ל משום סוטה ומשני לעבור בב' לאוין:

וממלא לק"מ קושיית הנ"ל דלענין אסורה דגרושה לכהן שפיר איצטרך בכה"ג דנתגרשה מרצונה דבכה"ג ל"ל ע"ד כלל וכן גבי גרושה בת כהן לענין אוכלת בתרומה כנ"ל. ואולם דבר חידוש אני רואה בדבריהם ז"ל זהו דלשון שלייתו בזה"ל מה להלן בעדים ברורים כו' הוסיפו על נוסחת הגמרא שלפנינו שנזכר בלשון עדים לחודא ובדבריהם ז"ל נוסף תיבת ברורים וגם בלשון רש"י ז"ל בהלוין ונראה שהי' לפניהם ז"ל כן הנוסחא בגמרא. והנה ראיתי להגאון רעק"א איגר ז"ל בגליון הש"ס שציין פ"ד בתוס' וירושלמי הנ"ל בוס"ל עיין בתשובת הרשב"א ז"ל סימן תקכ"ז והלע"ג עכ"ל והנה עיינתי בתשובת הרשב"א ז"ל שם שנשאל במח"ו דים תל"ג ז"ל שלא נגרש בע"ב ויש עידי כיעור אם יכול לגרשה בע"כ והשיב דוודאי בכה"ג מגרין כ"ג ז"ל נגרשה כדי שלא יהא רשע בתוך ביתו כו' ואפילו אם ת"ל שהוא מדת חסידות כו' ועוד משתברא לי דמתניתן לה מדב"ש דאמרי לא יגרש אא"כ מ"ב ע"ד ואע"ג דיליף לה בגמרא בגז"ש כתיב הכא כי מ"ב ע"ד וכתיב עפ"י שני עדים יקום דבר מה להלן בעדים אף כאן בעדים נראה דלאו בעדים ממש קאמר דא"כ למה הוצרך הכתוב לומר לא יוכל בעלה הראשון כו' לשוב לקחתה והלא אסורה היא לו וחייב לגרשה לכתחילה ועוד דהא קאמרי לא יגרש אא"כ מ"ב כו' ואי בעדים ממש אדרבה בכי הא חייב לגרש על כרחו אלא ה"ק ב"ש כ"ו שמלא בה דברים מכוערים בפני עדים אלו לגרשה ולהוציא רשעה מתוך ביתו כו' עכ"ל שנצרך לענינו, ובאמת שדברי הרשב"א ז"ל תמוהין מאוד לכאורה מלבד שלא הביא הקושיא הנ"ל בשם הירושלמי יפלא הדבר ביותר דים שהולך על עיקר דינו מהירושלמי כנ"ל שהוצרך לתרץ לעבור עליו בב"ל ולא מתרץ בעדי כיעור אע"ב דס"ל דלב"ש צריך עדים ברורים (ובנ"ל המדויק דברי התוס' ז"ל כמה שלייתו בלשון הגמרא בעדים ברורים ובמש"ל דכן הי' נוסחתם בגמרא וא"ש בירושלמי מקשה כו' דמוב א"ל כפי' הרשב"א הנ"ל בגמרא ובנ"ל) ומדב"ש שמע נ"מ לב"ה בזמה"ז לאחר תקנת ר"ג ז"ל כנ"ל:

ועכ"ז ל"ל לתרץ דברי הרשב"א ז"ל בדרך פשוט, דס"ל דהש"ס דילן פליג על הירושלמי הנ"ל מדלא שקיל ותרי הש"ס בזה ולשנויי לעבור עליו בלאוי דכל כה"ג ל"ל לפרש אע"ג דס"ל להגמרא דבעידי כיעור בלבד סגי (וכפי גירסת תשובת הרשב"א ז"ל הנ"ל בגמרא בעדים להוד והנוסחא דילן) והפירוש בעדים הוא באמת בע"כ לחודא כנ"ל וא"ש:

והנה אגילתך לעיינין בס"ד שמצאתי בדברי הירושלמי בעצמו בריש מסכת סוטה כדברי תשובת הרשב"א ז"ל הנ"ל דלב"ש בעידי כיעור סגי לי' וז"ל הירושלמי שם אחר שמביא הפלוגתא דר"א ור"י [ובגמ' דילן הפלוגתא בזה ר"י ורע"ק] אם קינוי רשות או חובה אמר ר' אלעזר כו' אתיא דר"א כב"ש ודר"י כב"ה דר"א כב"ש דב"ש אומרים לא יגרש כו' מצא בה דברים כעורין לגרשה אי לקיימה אי לפום כן אומר חובה והתני משום ב"ש אין לי אלא היוצאה משום ערוה מנין היוצאה ורואה פרוע כו' ת"ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי מני קיימתיה בעדים וכאן שלא בעדים כו' הרי מבואר להדיא כדברי הרשב"א ז"ל דלב"ש בעידי כיעור יכול לגרשה, אלא דלפי"ז תמוהות התמי' לכאורה בדברי הירושלמי דפ"ה גיטין שהביאו התוס' הנ"ל דלא מקשה מידי וכמ"ש באמת בתשובת הרשב"א הנ"ל ואמנם דבאמת נ"ל דגם הסוגייא דהירושלמי דגיטין מתפרשת כדת של תורה דז"ל הירושלמי שם שלו מתניתן דגיטין והתני ב"ש אומרים אין לי אלא היוצא משם ערוה כו' ומניין היוצא ורואה פרוע כו' אמר ר' שילא כו' קרא מקשה על ב"ש לא יוכל בעלה הראשון כו' בקושיית התוס' הנ"ל דעל קושיא הראשונה מהברייתא לא השיב כלל דס"ל דפליגי המשנה עם הברייתא ולהמשנה צריך עדים ברורים

וה"ה

[וכ"כ המפרש שם] ושפיר ק"ל שוב מהא דמחזיר גרושתו אליבא דב"ש דמתניתין :

אבל בסוגיית הירושלמי דסוטה דמשני על רומיא דברייתא ממתניתין אליבא דב"ש כאן בעדים כו' באמת לק"מ ממחזיר גרושתו די"ל בעדי ייחוד. ול"ל לומר לשבור ג"כ לאוין והיינו דבסוגיא דסוטה דמפלפל הירושלמי שם בהא דב"ש הנ"ל ולא מקשה מהא דמחזיר גרושתו יען לשיטתו שם בהסוגיא הנ"ל לק"מ כנ"ל וכן לגירסת תשובת הרשב"א הנ"ל בגמרא דילן כנוסח הכתוב לפנינו כאן בעדים שהם כנ"ל די"ל ג"כ דר"ל בעדי ייחוד כנ"ל ובסוגיית הירושלמי דסוטה הנ"ל באופן דדינא דתשובת הרשב"א ז"ל הנ"ל י"ל דתליא בשינוי סוגיית הירושלמי דגיטין ודריש סוטה הנ"ל ובשינוי נוסחאות בהגמרא דילן כנ"ל ויש להעמיק עוד בענין זה ולהשוות הסוגיית דירושלמי הנ"ל לפרש באופן אחר ועיין בפני משה בגיטין שם ובתשובת ש"ב הגאון שמ"ש זצ"ל ובספ"י בהפתיחה לחדושי כתובות, אלא שאין להאריך בכאן :

סימן סח עד השאלה.

תוכן הענין. איש אחד עזב ביתו. ארץ מולדתו. והתגורר במרחקים מקום שאין מכירין אותו ואת משפחתו ונשא שם אשה ודר עמה כמה שנים ושוב נפטר לעולמו ובל"ח :

ויען שהאלמנה מבקשת להנשא ובן עשו דו"ח אם יש לו אח כי נפטר בלא ז"ק והשיגו אחד שהעיד איך שמע מפי המנוח הנ"ל שהיה לו רק שני אחין וכבר מתו עוד קודם נסיעתו מביתו וזה אחם דבריו שאם יעדר ח"ו שתהיה אשתו פטורה מחלוצה וגם יש אשה אחת שמגדת ככה על שם המנוח הנ"ל וע"ז באו לשאול אם אלמנה הנ"ל מותרת להנשא. וזה דבר תשובתי בזה בס"ד · הנה הגם שהענין עמוק בהסוגיא דקדושין דס"ד ב"ב קל"ד ובדברי רבותינו הראשונים זללה"ה כידוע ואולם בנ"ד נראה להורה שהדין פשוט ומבואר בש"ע אהע"ז סימן קנ"ז ס"ו לא היה מוחזק באחין אף דאמר יש לי אחין אינו נאמן והוא מהמשנה וסוגיא דקדושין הנ"ל, ומכ"ש בנ"ד דיש עכ"פ עד מפ"ע ששמע מהמנוח הנ"ל שאין לו אחין כנ"ל. אלא שראיתי בשו"ת נכ"י מהד"ת סימן קמ"ה בנידון אסופי אחד שנתגדל בעיר אחת ולקח שם אשה ומת בלא ז"ק ודן הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל שיש בזה חשש ספק מה"ת עפ"ד הרשב"ם בב"ב הנ"ל בד"ה האי מוחזק לן כו' ופירש במ"ש הש"ע הנ"ל לא היה מוחזק באחין ר"ל שהי' מוחזק שאין לו אחין דהיינו שידוע הוא במקומו ומשפחתו ולא נמצא מעולם שיש לו אח וזה הוא חזקה אלימתא שאין לו אחין אבל באסופי שאין לו מכיר מאב ואם מאין יהיה לה חזקה שאין זקוקה ולעולם היא עומדת בספיקה דא"ל בכה"ג דהיה לה חזקת היתר בהיותה פנויה דא"כ כשניסת לאיש אזדא לה החזקה אפילו להמתירין בי"ד סימן כ' לגבי ריעותא דאתיילד מחיים כו' עכ"ל ולפ"ז בנ"ד ג"כ שאין לו מכיר כלל את משפחתו ולא הוי בחזקת שאין לו אחין לפי הנ"ל גם בתשובת מהרי"ט סימן פ"ב האיך להחמיר יותר בכה"ג דלא די דליתא בכה"ג חזקת היתר אלא אף להיפך דיש בזה חזקת זקוקה ליבם דמחזיקין מאיסור לאיסור (עיין בזה תוס' יבמות דל"א ובש"ך י"ד סימן ט"ן הנ"ל) ואמנם דבר דחה הגאון הנכ"י זצ"ל דבריהם ז"ל דפשטות לשון הש"ע הנ"ל לא היה מוחזק באחין משמע דבהכי להודא בגי לי' (גם הראי' מהרשב"ם ז"ל דחה בתשובה הנ"ל דר"ל בעובדא דשם דהיה קול שיש לו אחין) וכ"כ הב"ש שם ס"ק ז"ן דלדעת הפוסקים והש"ע באינו מוחזק באחין הוי כאילו מוחזק דאין לו אחין והאשה היא בחזקת שאינה זקוקה ליבם וכן לענין אינו מוחזק בבנים הוי כאילו מוחזק שאין לו בנים, זולת לדברי הנמק"י שהביא בסימן קנ"ו ס"ק יו"ד לענין אינו מוחזק בבנים דלא הוי חזקה דאין לו בנים כתב הב"ש שם דצריך יבום דהא ס"ל בכה"ג לא הוי חזקה א"כ למה אין ע"א נאמן ובתשובת נכ"י שם כתב ליישב דגם הנ"י ס"ל דיש בזה עכ"פ חזקת היתר של האשה דקודם שניסאת היתה בחזקת היתר (וגם אחר שניסאת והאשה לב"ע מ"מ אחר במות בעלה דפקע איסורא דאישות היא בחזקת היתר דמעיקרא דאין מחזיקין מאלא"א), וכתב עוד בנכ"י שם דכ"ד המהרי"ט בסי' פ"ב הנ"ל לא נראה כלל ע"ש [וע"ש עוד בסי' קמ"ד וקמ"ג] והנה מבואר כמה רחוק דעת הנכ"י ז"ל ממהרי"ט ז"ל בזה דלהמהרי"ט ס"ל דיש בכה"ג חזקת איסור דמחזיקין מאלא"א לשיטתו ז"ל ולדעת הנכ"י דס"ל העיקר בזה כהסוברים דאין מחזיקין מאלא"א ס"ל דאדרבא יש עוד חזקת היתר בזה. ואמנם דעת כ"ג מהרמ"ב הנ"ל הוא דעת ממוצעת בזה דהוא ספק השקול בכה"ג :

וכבר כתבנו דדעת הב"ש כפשטות דברי הראשונים ז"ל והש"ע דבכה"ג דלא מוחזק באחין ג"כ חשבינן לי' בחזקת שאין לו אחים והמשמעות פשטות לשון הגמרא דקדושין הנ"ל מתניתין דלא מוחזק לן באחי כו' וכמש"ש רש"י ז"ל דבחזקה דאינה זקוקה ליבם כו', וביותר נלפע"ד דגם הב"ש לדעת הנ"י ס"ל דבכה"ג דאינו מוחזק באחין חשיב לי' חזקה אלא דאינו כ"כ כמו במוחזק שאין לו אחין. וכן לענין אינו מוחזק בבנים והכן מדויק לשון הב"ש שהביא הב"ש בסי' קנ"ו הנ"ל. דאם לא נאמר כן מ"ש הב"ש דלדברי הנ"י צריך יבום למה אין ע"א נאמן, יהיה דברי הב"ש צריך יבום דבלא ע"א להחמיר למה תהיה מותרת הא עכ"פ הו"ל ספק השקול וספיקא דאורייתא בכ"מ לחומרא בעי למיזל וביותר תמוהים דברי הב"ש בזה לענ"ד דהוא ז"ל בעצמו כתב בסימן קנ"ו ס"ק י"א לענין נידון דהנמק"י לענין מיגו במקום חזקה להלן בזה דבסותר החזקה ממש כגון שמוחזק דיש לו אחין ואמר אין לי אחין משא"כ באומר יש לי בנים אע"ג דמחמת דאינו מוחזק בבנים הוי כאילו מוחזק דאין לו בנים. מהני המגו דיכול לפטרה בגיטא וכן הן דברי הנמק"י ולפ"ז קושיית הב"ש ל"ק כלל דשפיר אין ע"א נאמן [וראיתי בספר בית מאיר בתמה מאוד על הב"ש בזה] ולכן נלע"ד ליישב קצת דעת הב"ש דס"ל דדין ע"א בזה שוה לדין מגו דכמו דקיי"ל דאין ע"א נאמן במקום חזקה כן הדין לענין מגו במקום חזקה ושאלה מקשה שפיר להנ"י דס"ל דבמקום חזקה דאינו מוחזק בבני [וכן באינו מוחזק באחין] מהני דין מגו כן י"ל גם לענין ע"א להחמיר וא"ש ג"כ מה שהקשינו במה דפשיטא לי' להב"ש ז"ל וניחא לי' מה דמותרת בלא עד כלל דמ"מ חשיב לי' חזקה קצת גם בזה כנ"ל במ"ש בעצמו בסימן קנ"ו ס"ק י"א הנ"ל וכמו דמשמע כן מלשון הנ"י גופי' כמש"ש. ובשאינו מוחזק בבנים לא דמי לחזקה דאין לו בנים עכ"ל משמע בוודאי דגם בזה יש קצת חזקה להיתרא אלא דל"ד לחזקה כו' כנ"ל ועכ"ז לענ"ד אין דברי הב"ש ז"ל מוכרחים בזה די"ל דענין מגו עדיף מנאמנות ע"א באיסורין וראי' לזה כ"ל להאורה לפי מה דקיי"ל ביו"ד סי' קכ"ז דאין ע"א נאמן לנגד חזקה דמעיקרא ולענין מגו משמע בתוס' ב"ב ד"ה ובכ"ד דמהני במקום חזקת א"א וכה"ג ודווקא לנגד חזקה דאתפת"ז דהוא חזקה עפ"י סברא עיי' תוס' כתובות ועיין בנ"י ב"מ ד"ז ואכמ"ל ובפרט במגו דבידו לעשות כמ"ש הב"ש בס"ק הנ"ל בעצמו

שוב ראיתי בספר פני יהושע בקדושין דס"ג ע"ב דע"א נאמן במקום חזקה דמעיקרא דיש עכ"פ ספק בדבר ואף במקום רוב דע"א עדיף טפי ודווקא במקום חזקה אלימתא שאין שום ספק כלל בדבר דזהו עדיף מרובא הוא דאין ע"א נאמן עיי"ש ולפ"ז פשיטא דעדיף טובא נאמנות ע"א מדין מגו ומיושבים דברי הב"ש לפי הנ"ל ויש לפלפל טובא בדברי הפ"י ובהנ"ל ואכמ"ל. יהי' איך שיהי' בדבר הנ"י בזה עכ"פ גם הב"ש ז"ל ס"ל דלכ"ע גם להנ"י

מותרת עכ"ע כדליתא עד שמעיד לאיסור כנ"ל, וכפרט בכ"ד דיש עוד צד גדול להיתר מה שמעת סעד מהמנוח הנ"ל שהיה לו רק שני אחין ומתו אף דקיי"ל דהוא בעצמו אינו נאמן כזה בתורת עדות וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א זלה"ה ביבמות שם (והרמב"ן ז"ל אסברה לה בטעמא יען כל נאמנות ע"א כזה משום מילתא דעל"ג משא"כ הבעל בעצמו בחייו לא איכפת לי' ולאחר מותו מי יאהיבנו או הוא באומרין יכול הוי להכחיש הא הוי כו') מ"מ נאמן הוא בודאי במגו דיכול למפטרה בגט וא"כ העד ששמע מפיו ה"ל דין עמפ"ע וידוע בדין ע"א ביבמה דעת הרי"ף והרמב"ם זלה"ה להקל וה"ה כהפ"ע סימן קנ"ח ס"ג וכמש"ש הב"ש דרבו המקילין גם בעד מפ"ע ואלא הר"ם ז"ל שמחמיר ובנ"ד דיש בו פרטי למעליותא דרבו המקילין גם אלא עד כלל כנ"ל י"ל גם לדעת הרא"ש ז"ל להקל (וא"ל לסברת הב"י דס"ל בזה דבמקום מוחזק דאין לו בנים אינו נאמן לומר זה בני הה"ל מגו במקום חזקה וה"ה בכ"ד שאומר שמתו אחיו נגד חזקת חייה ז"א כלל דוודאי במוחזק דאין לו בנים אלים יותר וכמ"ש הב"י דאינו מוחזק בבנים דמהני המגו משום דיכול להיות דיש לו בניה כן הדבר באומר שה"ל אחין ומתו דוודאי יכול להיות כן ושפיר מסימן ג"כ במגו דפטר לה בגיטא כנ"ל גם כמדומני שראיתי בילדותי בס' שפלא"ה דמגו בעיקר חזקה אמרינן לכ"ע וגם בכאן יש לו מגו דא"כ הוי אמר שלא היה לו אחין מעולם דבזה וודאי הוי' נאמן במגו דפטר לה בגיטא כנ"ל וזהו אמינא לרווחא דמילתא דבלא"ה הדבר פשוט דמהני המגו בזה גם להב"י כמ"ש מתחילה) ועיין בב"ש סימן קנ"ז סוף ס"ק א' שבמש. להדיא ג"כ להקל בכ"ד לכן לענ"ד נראה להקל בנ"ד שהוא מקום עיגון גו"ע כמבואר במכתב שאלתם, ובהסכמת עוד אחד מגדולי המורים: א"ד הצעיר הכעה"ח ט':

סימן סט

עַ"ד שסק שומרת יבם שיש ע"א על מיתת היבם והיא יושבת בעיגון זה כמה שנים. והנה בעיקר הדין בזה בגמרא יבמות דל"ד ודעת הרי"ף והרמב"ם ובעל המאור והרמב"ן ורשבא זלה"ה להקל הובא בבית יוסף באה"ע סימן קנ"ח ואחריו הרמ"א ז"ל כד"מ דכולהון מקילן רק רבינו הרא"ש ז"ל המחמיר בזה והביאו הרמ"א ז"ל בהגה"ה ובכ"ז אכף איש עזור אדונינו הב"ש ז"ל כמה תשובת גאוני בתראי זל"ה דכולהון מסכימים בעת הדחק ועיגון יש להקל ובסוף דבריו מביא בשם תשובת ר"י מינץ ז"ל דאפשר דבזמה"ז דאין מייבמין דגם לדעת הרא"ש ז"ל יהי' נאמן ע"א יען ל"ש בזה סברת הגמרא בלד האיבעי' דסניא לי' ולא דייקא וכיון שהיא עגמה נאמנת מכ"ש ע"א:

וְהִנֵּה ראיתי בתשובת נמא לדק בסימן פ"א שטען מאחר דכל נאמנות ע"א בעגונה הכל מה תקנת רז"ל וכל דמקדש אדעתא דרבנן ואפקינהו לקדושין וא"כ לפ"ז בע"א ביבמה דמעיקרא לא העמידו דבריהם ז"ל בזה שוב ממילא דגם בזמה"ז ליתא בזה תקנת רז"ל בהיתר נאמנות העד כנ"ל ויפה טען ואמנם שהוא רק לדיעה אחת רש"י ז"ל במס' שבת דף קמ"ה דכתב מטעם נאמנות ע"א לעקור דבר מה"ת מטעם דמקדש אדעתא דרבנן כנ"ל אבל התוס' ביבמות כ"פ הא"ר ובבכורות דל"ו ע"ב וכן כמה ראשונים ז"ל כתבו טעמים אחרים בזה. עוד טען הגאון זל"ל מהמשנה ד"ה נשים שבונאות זא"ז ואין מעידן על מיתת הבעל והא מכון יבמתה דכתב רש"י ז"ל דהחשש הוא שסופה ליפול קמי' יבם וא"כ בזמה"ז ג"כ מהראוי שיפתנה דינו הטכ"ל משום דמעיקרא לא העמידו רז"ל דבריהם בזה החת הוב נאמנות ע"א כנ"ל. והנה זאת טענה חזקה ומ"מ לענ"ד אינו מוכרח כ"כ הדא לפי מה שכתב במל"ת פי"ג מה"ג מדיוק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב דחוקה שבונאות

זא"ז דלאו דווקא מחמת הסיבה דיבום דבלא"ה בעלמא טבען גדולה שנאהן זל"ז ונשאר הוכחה הנ"ל. גם י"ל לפ"ד הס"מ בפ"ז מה"ג כמש"ש דאף דיש לה במים לא פלוג רז"ל והובא בב"ש אהע"ז סימן י"ז ולפ"ז יש לחלק דבבלומא בכך דיבמתה דא"נ להעיד על מיתת הבעל יען מתחילה ראו רז"ל דהסברה להעמיד התקנה ז"ל בכל אופן גם פי"ל בנים מטעם לא פלוג כנ"ל והעמידו דבריהם ז"ל בדרך הייג וגדר א"כ ממילא דגם בזמה"ז דאין מייבמין י"ל דלא גרע עכ"פ מיש לה בנים בזמן התלמוד, משא"כ לענין נאמנות ע"א במיתת היבם שהחמירו ז"ל מחשש דסניא לי' ולא דייקא שפיר י"ל דבזמה"ז דאין מייבמין דליתא לחשש הזה שוב הוקמא אדינא ככל נאמנות ע"א בעגונה, ועוד יש לחלק ואכמ"ל:

בְּרַם הא קשיא לי עי"ד תשובת ר"י מינץ ז"ל לפי מ"ש התוס' דהא דסניא לי' גרע יותר מרחמנא ליה דגדולה שנאת השונאים וגם דמרחמא לי' חייפא כו' משא"כ בסניא לי' הוספת שמא לא ירצה לחלוץ לה וע"כ שתגשא בסברה לבטא לה או תתעגן כל ימיה ומש"ה לא דייקא וא"כ קשה טובא דמה בכך דבזה"ז אין מייבמין אדרבא מאחר דבע"כ היא מוכרחת לחליצתו הרי החשש במקומו דדילמא לא ירצה לחלוץ לה ובע"כ תתעגן כל ימיה מש"ה לא דייקא כלל כמו בזמן התלמוד ממש דהשבו רז"ל לבהי חששא לפ"ד התוס' הנ"ל ולל"ע לפום ריהטא דברי תשובת מהר"י מינץ הנ"ל ותידוש קצת אגלי על האחרונים ובפרט הג' הנ"ל ז"ל שלא העיר בזה, באופן דעכ"פ לפ"ד הרא"ש ז"ל המחמיר בדין ע"א ביבמה גם בזמה"ז קם דינו וכנ"ל ואמנם דעכ"ז לענין הלכה יען רבו גדולי הראשונים ז"ל המקילין, וכפי הסכמת הב"ש בשם גדולי האחרונים ז"ל להלכה להקל במקום הדחק ועיגון וכנ"ל:

אֶפֶס שראיתי זה כביר להגאון נודע ביהודה זצ"ל במהד"ת סימן קמ"ו שאלה לדון בדבר חדש להחמיר בזמה"ז דאין מייבמין דגם הרי"ף ז"ל וסייעתו יודו לאיסור עפ"י דברי הבעה"מ בגירסתו בגמרא דיבמות אקלקולא דידה חייפא. ור"ל דווקא כאשה שהלך בעלה למדה"י שהיא מקולקלת על בעל הראשון אבל ע שאין לה בעל כו' ומבעל השני אין זה קילקול דבלאודה עיילא ובלאודה נפקא ומעתה אני אומר בגם שמתירין ע"א ביבמה היינו דלא סניא לי' וחייפא אקולקולא שהיא נאסרה ליבם שכבר זקוקה לו עכ"פ והרי היא כארוסה כו' אבל גם עתה אין לה בעל בני ולפ"ז לדידן שלא היתר לנו היבום ואינה מפסדת את היבם בכך אין כאן שום חומר ולא דייקא עיי"ש, הרי מבואר לפניו דדברי הנב"י לסיפך ממש מדברי הרב ר"י מינץ ז"ל דסברתו כו' מכח דבזה"ז אין מייבמין יש להקל לבולא עלמא והרב נב"י ז"ל דן לסיפך ממש דאדרבא זה מגרע גרע באופן דגם להרי"ף והרמב"ם זלה"ה המקילין יש להחמיר בזמה"ז עפ"י סברת הבעה"מ ז"ל אך באמת כלעג"ד דאין דבריו ז"ל מוכרחין להכריע לנגד מרן הב"י ורמ"א ז"ל כד"מ שהביאו דעת רבותינו הנ"ל להלכה גם בזמה"ז, וביסוד דבריו עפ"ד הנאור נראה שהבעה"מ ז"ל יחידאה הוא בסברא זו ודברי רש"י ז"ל ברור דאינו כן כמבו"ש דיבמה לשוק ג"כ איתא כל הנך קלקולא וכן סברו כל דברי התוס' ורא"ש ז"ל וכמעט כל המפרשים הראשונים ז"ל להמעיין בדבריהם:

וְעוֹד אני אומר: דבלא"ה י"ל החשש ביותר בזמה"ז. בפשוט לפמ"ש התוס' והרא"ש זלה"ה בהא דסניא לי' דשמא לא ירצה לחלוץ כו' ולפ"ז י"ל דרבותינו הרי"ף והרמב"ם וסייעתם זלה"ה דס"ל דנפשט האבעי' ולא אמרינן הך סברא דסניא לי' ול"ש החשש שמא לא ירצה לחלוץ כי אדרבא זאת טובתה היא לגבה שתבוא עליו בטענת לייבמה כרצונה מ"מ הא תינח בזמן התלמוד דהיה שוכב ענין יבום משא"כ בזמה"ז עדיין נשאר החשש זה גופא דשמא לא ירצה לחלוץ לה, והוא ג"כ להיפך ממש מתשובת ה"ר מינץ הנ"ל ולנגד הרב"י והרמ"א וגדולי האחרונים זלה"ה:

אבל

אבל האמת יורה דרכו. דלפי מה שהבעתי בגמרא בעיקר הדין אם ע"א ביבמה נאמן דטעמא דע"א משום מילתא דעבידא לגלויי ה"נ כו' א"ד טעמא דע"א משום דייקא ומינסבא והנה נ"ד כו' וא"כ לפ"ז לפ"ד הראשונים זללה"ה דפסקו להקל בע"א ביבמה בנמשכו אחר שיטת הרי"ף ז"ל דס"ל להלכה דנאמנות ע"א בעגונה בכ"מ הוא משום מילתא דעל"ג כנ"ל ויגיד עליו ריעו רבינו ה"ג הרמב"ם ז"ל אשר דרכו בקודש לימשוך עפ"י רוב אחר רבו הרי"ף ז"ל כידוע שנה ושילש בה"ג בטעם נאמנות ע"א דעגונה משום מילתא דעל"ג כנ"ל. ולפ"ז לא מבעי' להרמב"ם ז"ל שלא מלינו בהלכותיו סברת דייקא ומינסבא כלל לגבי נאמנות דע"א רק מכח מילתא דעל"ג להודא זולת לגבי נאמנות האשה עצמה לירף סברת דייקא ומנסבא עם מה שעבוי הדבר להיתגלות ובדין נאת יבמי דקיי"ל שהיא בעצמה הינה נאמנת אסברה לה רבינו בטעמא משום דהיסור להו קל בעיניה [והובא גם בב"י וב"ש] ועפ"ז י"ל קצת תמיהת הרא"ש ז"ל בדין נאמנות ע"א ביבמה על הרי"ף ורמב"ם ז"ל שפסקו להקל. שוב ראיתי בירושלמי בר"פ הא"ר מבואר להדיא טעמא דע"א בעגונה משום מילתא דעל"ג : ובאין ספק שזה טעם הרמב"ם ז"ל ומתורץ תמיהת הרא"ש ז"ל הכ"ל דס"ל כיון דבגמרא דילן מסופק עכ"פ נקטינן כסוגיית הירושלמי וקדרכו בכ"מ ואכמ"ל בביאור הירושלמי לדעת הרמב"ם ז"ל ובדין נאמנות ע"א ביבמה שהראה הרמב"ם ז"ל מקומו במב"ם כמו שבארנו בה"ג ושם ביאר הכל מטעם מילתא דעל"ג כנ"ל :

וא"ב ממילא דלפ"ז לפסק רבתא דמקילן בע"א ביבמה גם בזמה"ז הגם שכתבנו לצדד דל"ש הא דדייקא כו' מה בכך כיון דעיקר טעמם ז"ל מבואר בדבריהם וכפי פשטות דברי הגמרא ג"כ משום מילתא דעל"ג לא משקר ואף גם למ"ש התוס' והרא"ש זלה"ק שם דטעמא דדייקא שברא לכל לד, רק בכך לד דטעמא דע"א משום מדלע"ג משכי דיוקא זוטא דהיינו אף במקום חשש דסניא לי' ונשא"כ בכך לד דטעמא דע"א משום דייקא לריך דייקא רבה וכדבריהם ז"ל בזה נוטה פשטות משמעות דברי הגמרא דר"פ הא"ר דטעמא דע"א משום דייקא (ולפ"ד הרמב"ם ז"ל דהגמרא שם חידש סברת דייקא לתרץ נאמנות האשה בעצמה כנ"ל וי"ל עוד בזה ואכמ"ל) ועכ"פ מפורש דבריהם ז"ל דלכך טעמא דמדלע"ג סגי לי' בדייקא זוטא אף במקום דסניא לי' ושייך כל השאלות וא"כ נסתר סברא הנ"ל שכתבתי דגם בזמה"ז שייך דייקא זוטא עכ"פ וגם סברת הרב גב"י ז"ל נסתר לפי הנ"ל יען די"ל דגם בעהמ"ח ז"ל החולק על רשי' ז"ל בזה דס"ל דלגבי בעל השני ל"ש דייקא מה"ט גבוה הפלוגתא ומסתגי לן הכ"ל דלא הוי דייקא רבה אבל דייקא זוטא במה שתאבור עכ"פ אכ"ע הוי והוא מילתא דמסתברא בפשטות, ומכ"ש לפמ"ש מפשטות דברי רבינו הגדול ז"ל משמע להדיא דבגי בטעמא דמדעל"ג להודא וה"ב ממילא דלפ"ז גם בזמה"ז מקילן בהין הפרש והבדל כלל והמעיין בתשובת נב"י שם יראה דגם הרב ז"ל אמרה רק דרך ליחד בעלמא, ומאחר שכל גדולי האחרונים ז"ל קבעו הלכה כדברי המקילן במקום עיגון וכן הגאון נב"י ז"ל בתשובתו שם לא נטה להחמיר רק בעמפ"ע כמו בליחד שם וגם בזה כתב שאין למחות בהנויקל ומזה נראה שבעד כשר הי' מורה וגא להקל ולילך בעקבות אבותינו ז"ל אשר שקדו על תק"ע כנ"ל. ז"ז מ"ש הרב השואל בזה עפ"ד הנב"י במהד"ק מדברי המרדכי בסוגי' דהחולץ דל"ע ע"ב בהא דאיפשמועדנהו דאחוה דמיתנא כו' שכתב שם מתחילה דהך גדולי רבתא המזכרים שם דס"ל דאין הקרובים נאמנין על עדות הנשים של היבם החולץ ס"ל ג"כ דאין ע"א נאמן ביבמה הא תשובתו בלדו במס"ש הנב"י אח"ז לחלק בין הפרקים בענין מילתא דעל"ג ועוד משום עגונה כו' וכבר דיברו בזה כה הקודמין כידוע מדברי הריב"ש ז"ל בזה ועיי' תוס' בכורות דל"ו ובתשבץ סי' -

וביכוד הדין מילתא דעל"ג הסוגיות מפוזרים בהש"ס בר"ה דכ"א וכ"ב וסוגיא דבכורות דל"ו הנ"ל וביבמות הנ"ל ועוד בכ"מ. והאופן ההבדל והחילוק הסברות למיניהם כבר דיברו בזה חכמי דורנו הקודמין וכנ"ל :

והדברים עתיקין (כעת ראיתי להגאון בעל טורי אבן ז"ל בהסוגיא דר"ה שם דעתו דבמקום אתחזק איסורא אינו נאמן ע"א גם במילתא דעל"ג והאמ ר גם בענין עגונה בזה ע"ש אלא שהוא ז"ל בעצמו כתב בדעת הרמב"ם ז"ל אינו כן לא בהלכות קה"ח ולא בה"ג לענין עגונה. והנה הגאון הנ"ל הביא ראי' לסברתו מפשטות הסוגיא דר"פ הא"ר דלריך טעם ע"א דמשום דייקא וכבר כתבנו בזה וי"ל עוד דבאמת גם במש"ל דנראה כעין סתירה קצת בהסוגיית דיבמות דר"פ הא"ר דלריך דייקא בכל אופן ובהא דלנ"ד משמע כפשטא דא"כ טעם ע"א משום מדעל"ג ול"ל לסברת דייקא, ולזה הוכרחו רבותינו התוס' והרא"ש ז"ל לומר דדייקא זוטא לריך עכ"פ לכ"ע וכבר כתבתי שלשון רבינו הרמב"ם ז"ל לא משמע כן. ולזה י"ל לענ"ד ע"ד פילפול קצת כך דהנה בדברי המרדכי ז"ל ד"פ החולץ שם לענין עדות ע"א על שנים שהחמירו הגדולים זלה"ה שם וכתב ע"ז המרדכי ז"ל ול"ש להאמינו מטעם חזקה אין אדם חוטא ולא לו [והוא סברת הש"ס קדושין ד' ס"ג ע"ב ב"מ ד"ה וכ"ד] דהתחזק היסורא כו' וא"כ י"ל לפ"ז דבמקום מילתא דעל"ג שוב נאמן דהחזקת היסור כבר אזלא לה מכח החזקה דאין אדם חוטא כו' ונתבטלו שניהם ונשאר הראי' דמילתא דעל"ג כו' ולפי זה י"ל הסוגיא דר"פ הא"ר דקאמר דהתחזק איסורא ודשב"ע ובפשטות יפלא דתרתי ל"ל להזכיר שניהם ועיין חדושי רשבא ז"ל בזה ותוס' ריש גיטן ולפמ"ש י"ל דהגמרא ידע די"ל סברות מילתא דעל"ג אלא כיון דהמעלה דמדל"ג לריך לדשב"ע שוב נשאר החזק"א ונמכ"פ אם מדעל"ג מדחה הה"א שוב נשאר הדשב"ע וא"ש ולזה ל"ל טעמא דדייקא ג"כ ואמנם לענין יבמה לפמ"ש הפוסקים מהסוגיא דיבמות דל"ב דזו לא הוי דשב"ש שפיר י"ל דבטעמא דמדעל"ג לחודא סגי לי' וא"ש ועוד י"ל בכמה אנפין ואכמ"ל) ועכ"פ בנ"ד נתבאר בס"ד להקל, ואמנם היות שרבינו מאור עינינו הרא"ש ז"ל מארי דכולא תלמודא ושכל בני אשכנז גרירן אבתרי' וכמש"ש גם בתשובת ר"י מינץ ז"ל הנ"ל אמינא לפום קלא בהתירא שי"ל שגם רבינו ז"ל יודה בנ"ד להקל והוא עפ"ד הרא"ש ז"ל בגיטן דכ"א בסוגיא דהוחזקו שכתב שם לחלק בין גט למיתה דלגבי מיתת הבעל דא"ו תתעגן כל ימיה לא חשו רז"ל בלא הוחזקו משא"כ גט דאפשר לכתוב גט אחר ועי"ש בתשובת הרא"ש ז"ל בעובדא דמכלוף בן מלול הובא בב"י סימן טוב וכתבנו במ"א בס"ד מדברי תשובת הב"ח ז"ל ג"כ דבמקום שנראה לנו שאין בהשג יד להתברר יותר ממיתת הבעל שהוא כמקום סכנה דמבואר בהמשנה דסוף יבמות דמעידן אעפ"י שאין מכירן והמעיין בהרא"ש ז"ל במקומות הנ"ל יראה שכן הוא :

ומעתה י"ל גם בנ"ד שכתב הרא"ש ז"ל להחמיר בע"א ביבמה וודאי דיסודו הוא רק חשש מדרבנן וכמ"ש ז"ל זמנין דסניא לי' וכן ראיתי בשמה תשובת דגם לנ"ד הרא"ש ז"ל הוא רק דרך השם בעלמא ויש לומר וודאי בנ"ד דלא יבורר שוב לנו יותר מכעת ושהיא עגונה זה זמן רב כמבר במכתב השאלה שהוא דומה למקום סכנה כנ"ל וי"ל דעדיף יותר מכחשש דלא הוחזקו ושיירות מלויות דלא חששו רז"ל במקום הדחק כה"ג (שוב מלאתי לש"ב הגאון בעל שו"ם כנס"י זל"ל הביא בשם תשובת הב"ח סימן קנ"ח שכתב מאחר שהרא"ש ז"ל ביבמות כתב רק קשה להקל בדין ע"א ביבמה הנ"ל שר"ל דיש לברר כפי אומדנא שנוכל להשיג בירור יותר מאח"כ במקום דא"א ואין דנין אפשר כו' ונהנתי בעזה"י שמלאתי מפורש הדבר בנ"ד בשם רבינו בעל הב"ח זל"ל). ועפ"ז נ"ל דברי רמ"א ז"ל בד"מ מיקל ובהב"ע הביא וי"א כו' ולפמ"ש בד"מ מיירי בשעה"ד

בשעה"ד כמו בנ"ד ובש"ע בשיר השיא וי"א כדי לחפש אחר בירור יותר עפ"י שנים עדים במקום שמצוי, וק"ל כנ"ל :

ועוד י"ל בדבר הדם קלת לפי מה שמבר במכתב השאלה שהעגונה עדיין רכה בשנים ובעת נבואיה היה הבעל בן י"ח שנים דנראה דבעת הפירוד לא הי' עדיין בן ל"ו שנים שהוא רוב שנות אדם ומסתמא שלא נבדק בסימנים בוודאי וכבר כתבנו בתשובה אחת בס"ד דבכה"ג ה"ל ספק קדושי קטן ואע"כ פשיטא דגם הרא"ש ז"ל מודה בנ"ד דעדיף טובא מיהם מועיל בדת שכתבו בעלי הש"ע דמודה הרא"ש ז"ל מטעם ס"ס ומכ"ש בנ"ד לפי הנ"ל דה"ל ס"ס ממש. ועוד י"ל לעשות ס"ס ממ"ש התוס' בשילהי מס' ב"ק דבמקום אומדנא י"ל דאדעתא דהכי לא קידשה כו' כמבואר בתשובת מהר"ם ז"ל שהמרדכי ז"ל גבי יבם מועיל בדת וגם בנ"ד להיות להיש זר במרחק רב ושנשמע בין א"י כו' כמבואר במכתב השאלה מכל הלין נלע"ד שיש להקל לדינא בנ"ד אפס רצוני שיסכים עמדי כו' בעה"ס כו' :

סימן ע

בעסק יבמה שנישאת לזר ואח"כ חלצה אם רשאי הוא לקיימה . שהשבתי לרב אחד :

אשר דרש מעכ"ת בנידון יבמה שניסת לזר יסודי אהד מאנ"ת וכפי שכתבו השואלים בנידון זה שהוא שעת הדחק גדול מלבד כי יש לחוש שתמות ברעב ח"ו היא והבנים הוא עוד מקום סכנה מטעם הכמוה עמש ועכ"ז כתב מע"כ שאין לסמוך על הבה"ג ז"ל בזה הובא בהרי"ף ז"ל ובתוס' יבמות דנ"ב ע"ב דס"ל שיש לה בנים דל"ת יען כבר דחו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והתוס' זלה"ה וכ"ה בטוש"ע אהע"ז סימן קנ"ט להלכה דאף שיש לה בנים תלא [וכמש"ש רבותינו הראשונים הנ"ל בראי' לזה מהירושלמי שי"ש] באמת בהענין קשה מאוד, כי מי אשר ירוס ראש בדבר הזה לנגד כל הנך אריוות' רבותי' הראשוני' עמודי עולם נוחי נפש נ"ע והסכמת הטוש"ע להלכה עכ"ז למען גודל הדחק וענין פק"נ עלה על רעיוני להורות לפי מה דקיי"ל בהש"ס בכ"ד דאמרו כדי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק וכן כדאי ר"ש כו' גבי ווכתות מדרבנן לסמוך עליו בשעה"ד וכ"כ בתשובת הרשב"א ז"ל הביאו הש"ך ז"ל יו"ד סי' רמ"ב דבמילי דרבנן יכולין לסמוך בשעה"ד אף על יחיד במקום רבים ובכן מהראוי היה גם בנ"ד לומר כדאי הבה"ג ז"ל לסמוך עליו בשעה"ד גדול כזה מאחר שיסודו רק דרך חשש מדרבנן חשש אחלופי במי שהלך בעלה למדה"י כמבואר בסוגיא דיבמות שם ובפרט כפי שכותב רומע"ל דהוא חשש סכנה ר"ל וכבר אמרו רז"ל כ"פ בהש"ס דאין שעת הסכנה ראי', שוב נזכרתי בעזה"י דבשו"ת רע"ק איגר זצ"ל בהשמטות בחלק הכתבים סי' ר"ה וסי' ר"ו ראיתי מעשה כזה ממש זולת קצת שינוי דשם טעתה בדין וסברה דמותרת להנשא לשוק והנה מתחילה בסי' ר"ה הנ"ל החליט הגאון זצ"ל להיסור דאין לסמוך על הבה"ג ז"ל בזה מפאת כל החולקין עליו והלכה כמפורש בטוש"ע כנ"ל :

ואולם אח"ז בסימן ר"ו הנ"ל הוסיף עוד הגאון הנ"ל לדחות השברת ההיתר דהרב השואל שם מחמת דטעתה בדין שזהו אינה מעלה ארוכה ועכ"ז העלה להקל לדינא בשעה"ד מטע' הנ"ל דבמילי דרבנן כדאי הוא הבה"ג ז"ל לסמוך בשעה"ד וכתב הגאון ז"ל דאף דמתחילה לא רצה להתיר מטעם זה יען הרי"ף והרמב"ם ותוס' והרא"ש זלה"ה שאוסרין אף שיש לו בנים הרי דמחמירין גם בשעה"ד מ"מ י"ל דהיינו לגבי דחק הוצאה להוציאה מבעלה אבל בנ"ד דלפי מכתב מעכ"ת יש ביחוד ענין הדחק והמעט השבת שכ"כ להוולד י"ל דהאוסרין לא אסרו במפורש בכה"ג די"ל דרק בעלמא שיש לה בנים דליכא דחק כ"כ דליכא למד על הבנים כמ"ש במכתב הראשון אבל במקום דחק כמו בנ"ד לא דיברו ויש לומר הס"ג כדאי הבה"ג וסייעתו לסמוך במילי דרבנן בשעה"ד עכ"ל התשובה הנ"ל :

והיא ממש כמו בנ"ד. ובמ"א הבאתי בס"ד ראי' לזה דבענין שעת הדחק ג"כ מדרגות מדריגות יש ותליא דבר הנידון לפי גודל הדחק מתוס' פסחים דק"ו ע"ב בד"ה כמוטל ידיו עיי"ש היטב ודוק ועי' ג"כ בדגמ"י בח"מ אהע"ז סימן עו"ב. ועכ"פ מאחר שיש לנו איתן גדול הרב הגאון שהעיד בעל התשוב' הנ"ל אף אנו נאמר כדאי המתיר הגדול הזה זצ"ל שהתיר להלכה למעשה בעסק כזה ואמנם בתנאי שיסיר השיתר בנ"ד של בלשה כמו שסיים בתשובה הנ"ל. א"ד כבעה"ח כו' :

סימן עא

איסתייען מילתא כעת למלאות בקשת רב אחד ממני לעיין בדבר יבמה אחת שזקוקה לחליצה ויבם הוא במרחקים, והנה היבמה ילדה בן וחלה ומת תוך שלשים, אם יש לפוטרה מחליצה מחמת וולד הנפל הלז. והנה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זללה"ה כולם ס"ל דחלה ומת הוא כמו נפל מגג ואכלו ארי דפליגי רשב"ג ורבנן, וכבר פסקו כרבנן ביבמות דל"ו ע"ב דאשת כהן אינה חולצת. וכ"כ הרי"ף ז"ל דהא דס"ל לשמואל במס' שבת דף קל"ז הלכה כרשב"ג ה"מ היכא דאשתבר דווקא וכ"ה בהש"ע אה"ע סימן קנ"ו וסימן קס"ד דבחלה ומת רק ספק דרבנן דמה"ת רוב וולדות אינם נפלים והיינו רישא כלל בחלה ומת כמו באכלו ארי וכנ"ל ואמנם דעת רבינו יונה ז"ל הובא בהר"ן ז"ל בשבת שם דבחלה ומת הווי לי' כמו פירק ומת שהוא חשש מה"ת וכה דלא נקט אביי וחלה ומת משום דהיינו פירק ומת וכ"כ הרמב"ן ז"ל במלחמות דחלה הוא כמו פירק אלא שדברי הרמב"ן ז"ל בחד תירוצא ס"ל כדעת הרי"ף ז"ל מדלא הזכיר הא דאביי דבגמרא דשבת הנ"ל משום דס"ל דרבא דיבמות חולק והלכה כרבא יעו"ש דלפ"ז גם בפירק רק מדרבנן, ונשאר רק דעת רבינו יונה ז"ל להחמיר בנ"ד וגם דעתה בה"ג ז"ל בתו' יבמות שם דגרס מת ביום שלשים דווקא כבר דחו בתוס' והרא"ש זללה"ה שם [וחידוש בעיני קצת על הגאון בעל תבואת שור ז"ל ביו"ד סימן ע"ו דכתב גם דעת הרמב"ן ז"ל להחמיר בחלה והמעיין בלשון הרמב"ן ז"ל יראה שכוונתו להאר בדעת הרי"ף ז"ל דחלה ה"ל כמו פירק ולזה דוחק לאוקמא הא דרבא בהחולץ באכלו ארי דווקא דה"ול לפרש בכה"ג ועכצ"ל דרבה חולק על אביי והלכה כרבא כנ"ל באופן דגם בפירק שרי לדידהו ולזה לא הביא הרי"ף ז"ל הא דאביי במס' שבת הנ"ל]. באופן דנשאר רק דעת הר"י ז"ל להחמיר כנ"ל :

ובאמת בעיקר הדברים בזה, הנה המתירין בחלה דס"ל דהוא כמו אכלו ארי יפלא מאוד הדבר מדוע נקט אביי לפ"ז מילתא דלא שכיח כלל נפל מן הגג כו' ולא נקט בחלה ובמה שדחוקים הדברו רבותי' הראשוני' זללה"ה בזה עד שמזה הוכיח הר"י ז"ל דינו דחלה ה"ל כמו פירק כנ"ל אלא דגם לפ"ז לא ימלט מדוחק בלשון אביי דקאמר בתחילת דבריו דקאמר ה"מ בפירק ומת כו' ולמה לא נקט חלה לפי הנ"ל ולזה כתב הר"י ז"ל דחלה היינו פירק ממש. ובאמת כבר כתבו הראשונים ז"ל שגם זה דוחק להשים חלה תחת סוג פירק ממש יען בחלה אין כ"כ רישא' דרובן מתים מחמת חולי ר"ל. באופן דהפשטא דברי אביי שבגמרא קאין מרישא לסיפא דממנ"פ אם חלה דינו כפירק למה נקט ברישא פירק דווקא ולא נקט חלה. ואם דינו כמו אכלו ארי למה נקט אכלו ארי כו' מילתא דל"ש ושבק מילתא דשכיח ר"ל דהוא חלה ומת כו', ולכן הי' נלע"ד, הגם שאינו כדאי כלל לעמוד בסוד קדושים מ"מ תורה היא כו'

עלי

לולי דברי רבותינו האחרונים זללה"ה נ"ל להבין דברי הגמרא בשבועות, שהרי בדין וולד נפל בהא פלוגתא דרשב"ג ורבנן יש לנו שלשה חלוקים בזה, א' איסור מה"ת ועניין נפל וודאי גם לקולא ' ב' בספיקא ועניין חומרא מדרבנן ג' עניין היתר לגמרי ולהחזיקו בבן קיימא בוודאי, והנה רשב"ג ס"ל שהוא איסור מה"ת, ורבנן ס"ל שהוא בן קיימא וודאי להיפך ממש :

ומעתה מבואר דברי הגמרא בשבועות דשפיר ס"ל לאביי דלכ"ע נפל וודאי גם מה"ת, ובהאלו הרי היינו פלוגתייהו דרשב"ג ורבנן ס"ל בהאלו הרי הוא ב"ק וודאי ואמנם בהלה ס"ל לאביי דוודאי דאינו נופל זה תחת רוב שיהיה לחשיבו עניין נפל וודאי כנ"ל רק דמ"מ ריעותא איכא לדון דבזה הרוב דאינם נפלים אינו רוב גמור שיצא קלא מהרוב מחמת הריעותא וחשבינן ליה איסור וחומרא מדרבנן עכ"פ ובעניין זה כתבו התוס' בכתובות ד"ע בהס"ג שאינו רוב גמור חיישינן מדרבנן עכ"פ. ולפ"ז א"ש היטב, מה שלא הזכיר אביי כלל בדבריו הך דינא דהלה יען דאביי נקט רק ב' הקצוות עניין איסור נפל וודאי גם מה"ת, ועניין ב"ק וודאי שהוא מעין פלוגתתם דרשב"ג ורבנן דפליגי ג"כ מקצה אל קצה כנ"ל. משא"כ בהלה ומת, שהוא עניין ממוצע כנ"ל שהוא רק חומרא לכתחילה מדרבנן חשש נפל, ולא מעיקר הדין ודבר זה אינו מעין פלוגתתם כלל כנ"ל :

ובזה מובן ג"כ לנכון דברי רבא בחולין דאין צריך לומר דפליג על אביי (שהוא דוחק מדלא שמעו הש"ס דברי רבא לדברי אביי בשבת שם ולסדרם בלשון פלוגתא כמו בכל המקומות בש"ס בזה) וגם לא נצרך לדחק דמיירי בהאלו הרי דווקא רק דמיירי במת בתוך שלשים כדבר המצוי והסוגיא בהלה ר"ל לפי הנ"ל דהוא רק חומרא מדרבנן ולהכי ס"ל באשת כהן אינה חוללת כנלע"ד נכון בעזה"י בפשיטות בלי דוחקים כלל. לולי דברי רבותינו האחרונים נ"ע שלא פירשו כן . ואמנם לדינא פשיטא דלרבותינו האחרונים זללה"ה אנו שומעין ונבוא לדברי הש"ע בזה . והנה באמת בש"ע קיצר ביותר בדינים הללו, ולא הזכיר רק הלה ונפל מן הגג ודין פירק נשמט לגמרי ובהלה ס"ל שהוא רק מדרבנן כנ"ל, ובשבועות קשה חדא למה לא הביא דעת הרבינו יונה ז"ל הנ"ל המחמיר בדבר שנית בהשמטת דין פירק [שוב מצאתי בתשובת רע"ק זצ"ל עמד ע"ז] וראיתי בס' חב"ש בי"ד סע"ו הנ"ל דהש"ע דנקט לשון הרמב"ם ז"ל בזה לשיטתו דסד"א רק מדרבנן עיי"ש :

ואני אומר אם כי זה יתכן לדעת הרמב"ם ז"ל לשון הש"ע לא יתיישב כן דנתיבות הש"ע נראה לפע"ד דס"ל כדעת הרשב"א ז"ל ושייעהו דסד"א לחומרא מה"ת כמבואר הנ"ל במ"א דהשני דיעות בראשית דברי הש"ע או"ח סימן א' וכן בי"ד סי' ס' לעניין אמירת יהי רצון אחרי אשם תלוי בר"א דכריתות דמתנדב אדם אשם תלוי בכ"י ותליא בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א זלה"ה הנ"ל דהרי בכ"מ נקשה על שיטת הרמב"ם ז"ל מהא דאשם תלוי ותירץ דלשיטתו הנ"ל דעניין אשם תלוי דווקא בהיקבע איסורא דלא כר"א דמתנדב אשם כו' לפ"ז להרמ"א ז"ל בהגהת י"ד סי' הנ"ל דמעתיק דעת הטור דפוסק כר"א הנ"ל דמתנדב אשם תלוי בכ"י וכמש"ש דו"ז הש"ך ז"ל דאזיל לחומרא וקשה עכ"פ לפ"ז אמאי שתק הרמ"א ז"ל בא"ע סי' הנ"ל ולא הגיה להחמיר (וגם בדעת מרן הב"י ז"ל לא ברירא לי דס"ל כשי' הרמב"ם ז"ל וכתבתי בזה בקונטרס כלל חזקה ורובא) לזה נ"ל דה"ל בפירק ג"כ לא ברור להחמיר באשת כהן לפ"ד הריף ז"ל שהשמיט הא דאביי וכן הרמב"ם ז"ל מתירין בפירק ונודע דברי הב"י ז"ל בהקדמתו דגריר טובא אחרי דעת רי"ף ורמב"ם זלה"ה במקום שמסכימין לדעת אחת ובפרט בזה באשת כהן דהעיגון גדול מהראוי לסמוך ביותר על המקילין כמו שמצינו לרז"ל שהקילו הכ"מ בעגונה זולת בהאלו הרי דמחמירין שפיר כתבו דעכ"פ אסור מדרבנן כנ"ל לדעת הש"ע והרמ"א ז"ל. וא"כ לפ"ז לדינא היה לנו מקום להקל בדלא אפשר בחליצה כנ"ל ואמנם דא עקא בנ"ד דעדיין לא נישאת היבמה זולת שהיבם אינו כהן ובהרמ"א ז"ל סוף סי' קס"ד מה שהביא בשם ר"י מינץ ז"ל הוא בשכבר נישאת ואין היבם כהן ועיינתי בשו"ת ר"י מינץ ז"ל הנ"ל ושם היה עוד הניף גדול להיתר שהיה ע"א על מיתת היבם ולזה בנ"ד שאין לנו עוד צד היתר וגם שהוא לכתחילה כנ"ל קשה הדבר להקל. כנלע"ד הנח :

סימן עב בענין הנ"ל

מה שהשבתי לכבוד מחותני הרה"ג המנוח ר' זאב הלוי זללה"ה בעהמ"ס עמק הלכה, בעזה"י יום השני עש"ק לסדר והי' עקב תשמעון ד"ד מנחם אב תרי"ג לפק פק"ק בריסק יע"א · ישאו הרים שלום כבוד מח"ו הרה"ג וכו' כקדש"ת מוהרר זאב הלוי בעהמ"ס עמ"ה תמול קבלתי יקרת מכתבו עם שו"ת נכבדה מפלפל בחכמה בעסק יבמה אחת אם יש לפוטרה מחליצה בשעה"ד ע"י ספק קלא בבן קיימא והנה כו' זולת למען כת"ר וגם שכבר כתבתי קצת בעניינים האלה לזה הנני לחוות דעתי העני' בזה, ראשון לציון תחילה אדבר בדין אינו ידוע כלל אם כלו חדשיו והוולד נגמר שערו וצפרניו ומת בתוך ל' מה דינה אם יוכל לפוטרה מחליצה הנה זה לי איזה שנים אשר כתבתי בזה לבקשת רב אחד ממני בד"ז ודאתאן עלה אמינא אתניה פרק דא וזה לשוני בזה הנה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש זלה"ה כולהון ס"ל דבהלה ונתנה שהוא כמו נפל מן גג ובהאלו הרי דפליגי רשב"ג ורבנן כו' (הכל כמו שמבואר בסימן שלפ"ז ובכן בל אכפול הדברים רק הדשות הנוסף לי בזה) ומעתה במאי דקמן שיש עוד צד היתר. מהיכרת עוברה לג"ח וכבר דיברו בזה הגאונים האחרונים זללה"ה בתשובת רע"ק איגר זצ"ל סימן פ"ע בשית רא"י מסוגיא דיבמות דף ל"ז ורש"י ז"ל שם דעכ"פ הוכחה יש ורוב מיקרי דרובן לא ניכרות העובר קודם ג"ח והו"ל תרי רובא בזה וראיתי לכת"ר בקונטרסו כתב כי יש ראי' ברורה במס' סנהדרין דס"ע דהכרת עובר הוא וודאות בשפחות מג"ח בוודאי דאינו ניכר כלל מש"ש משמי' דר"ה בר"י ב"מ מדרבי כרוכשדאי יולדת לשבעה אין עוברה ניכר לשליש ימי' כו' ול"ל למיפרך מהא דהיכא דיולדת ל"ז וכן במש"ש בתרי ותילתא כגי תיפוק לי' בלא"ה ואף קודם תרי כו' כיון דעכ"פ מעוטא יש לומר דניכר מקודם שוב אינו נידון בבן כו"מ דראוי לקרותו אב דברי לר"ה ברי' דר"י. לפי שיטתו בבה"א דבד"כ לא אזלינן בתר רובא כמש"ש א"כ ובד"כ מי אזלינן ב"ר כו' והתורה אמרה ושפטו העדה ש' ותמה רומע"נ על תשובת רע"ק ז"ל מהגמרא דסנהדרין הנ"ל :

ומה שנלע"ד לקיים דברי חכמים וראיית מעכ"ת נ"ל לדחות הדא י"ל לשמ"ש בגמרא דחולין די"א היכא דלא אפשר שאני וא"כ לפ"ז י"ל גם בבה"א דר"ה ברי' דר"י הנ"ל דה"נ שלא לדונו מצד המיעוט דניכר גם קודם ג"ח והכי לד"ז אין קושיא כלל וא"כ לא אפשר כלל הדין דבן כו"מ ולהכי בזה אזלינן בתר רובא, דההכרה, משא"כ בכך דרובא ל"ט ילדן דאף נצד המיעוט דיולדת ל"ז ג"כ עכ"פ יש קושיא בתרי ותלתא עכ"פ שפיר הי' הה"ר דלא אזלינן בתר רובא בד"כ בהא ועוד נ"ל לפי מש"ש ביבמות דכ"ז ל"ת כל אלא רוב דרוב ניכר לשליש ימי' וא"כ יש לנו מיעוט עכ"פ דאינו ניכר גם לשליש ימים ולפ"ז י"ל למ"ש הר"ן ז"ל בחולין דס"ד והתוס' ב"ב דנ"ג והנ"י ביבמות ר"פ האשה דהרי מעוטי מצטרף לפלגא (וכן רוב עם חזקה נחשב המיעוט למעוטא דמעוטא כמבואר בתוס' מס' ע"ז דנ"ה חולין ד"פ ובכ"ד) והנ"ג בגמרא ברכות דנ"ג שם ס"ל מעוטא לשפים ומעוטא נמי לגמר את הכלים השתא רובא דלאו לריחא עביד [והיינו בצירוף מיעוט עוב"ר דשם] ולפ"ז היכא מיעוט ג"כ נסייע להרוב י"ל דהוב ה"ל המיעוט מעוטא דמעוטא [עיין בת"ר וריטבא ביבמות ר"פ הא"ב הנ"ל] ובמ"א הארכנו

בזה, באופן דלפ"ז הך מיעוט דניכר קודם שלש לימיה דהו"ל מעדמ"ע שהרי יש רוב שאינו ניכר קודם בצירוף המיעוט שא"כ אף בכלות מסך זמן הלז וכנ"ל ולמעדמ"ע י"ל וודאי ל"ת אף בהס"א דר"ה ברי' דר"י בה"ג ג"כ וא"ש, והאגס דה"ז שייך לענין בן כו"מ שאמו דנין ע"ש העתיד באשר שראוי הוא לקרותו אב, משא"כ כבוונא דכ"ד שהבר ניכר עוברה לזמן הקבוע לה בטבע הרוב דניכרות לשלש ימיה והא בא"ס לדון על העבר נאמר המיעוט דאפשר דהיה קודם לזמן הקבוע עפ"י רוב לשלש ימיה שפיר יש מקום להמיעוט דניכר גם קודם שלש ימיה דבזה אין לומר דהמיעוט הוא תדמ"ע כנ"ל בצירוף המיעוט שאינו ניכרות אף בכלות מסך זמן הנ"ל דז"א מאחר. בעכ"פ האבה הזאת דהבר הוכר עוברה לכלות המסך דג"ח עכ"פ. והרי עינינו רואות שהיא בוודאי מהרוב רפים דהכרת עוברן בטבע בזמן הנ"ל שוב לגבה לא חזי לאצטרופי כלל המיעוט הנ"ל שא"כ כו' כנ"ל, באופן דלגבה שפיר הוי המיעוט דניכרות גם קודם ג"ח מיעוט מעליא. והוא דבר מושכל בסברא להצדיק את הצדיק דמעיקרא הגאון בעל בו"ח הנ"ל שלא יפה תמי' כ"כ מהגמרא מפורשת דסנהדרין הנ"ל :

ועב"ז בעיקר הדבר שנסתפק בתשובת רע"ק ז"ל די"ל למש"ש ביבמות וברש"י ז"ל שם דהא הוכר עוברה וודאי מן הראשון. די"ל דה"ל מכח דרוב נשים ל"ע יולדן באופן במלא הסברה בעלמא י"ל דניכר גם קודם שלש ימיה, ולענ"ד נראה דהיה ברורה מהירושלמי דיבמות ר"פ החולץ דכך דהכרה הוא הוכחה בעלמא דלפני זמן הנ"ל אין ניכר בשום אופן דז"ל הירושלמי שם על מתניתן דספק בן ט' לראשון כו' מה אנן קיימין אם בשבא עליה לאחר מיתת בעלה מיד הוכר עוברה לאחר ב"ח ניתני בן ט' לזה ולזה כו' אלא כן אנן קיימין כשבא עליה לאחר ב"ח והוכר עוברה לאחר ג"ח (ר"ל דאם הוכר עוברה לאחר חודש אחד וודאי שמן הראשון כו' וע"כ דהוכר לאחר ג"ח וא"ש תושבין שמא מן הראשון) ניתני תיתני' ל"ת ולא תתייבם עד שיעשה המבים אלא כן אנן קיימין כשבא עליה לאחר ארבעים יום והוכר עוברה לאחר תשעים יום הרי יש כאן שלימין לראשון ומוקטעין לשני ש"מ כו' ור"ל דבזה יש שפיר ספק אם הוא בן ט' שלימין לראשון או בן ז' מוקטעין לאחרון ובין כך וכך שפיר הוכרה עוברה לשלש ימיה ש"מ כו' עיי"ש היטב, והנה הירושלמי הנ"ל, עכנ"ל דל"ל שבירת הש"ס דילן בכך דרוב נשים לט' יולדן דאל"כ קשה קושיית הש"ס מאי ספק בן ט' כו' ניזל בתר רובא דא"ל כתיכן הגמרא וזו הואיל ולא הוכר עוברה כו' דהרי מוקי ליה באמת שהוכר עוברה כנ"ל ואעפ"כ כ"ל דאם הוכר למשל לאחר חודש אחד של אחרון שנשאה לב"ח של מיתת הראשון דמוכחא מזה שהוא של הראשון, הרי מוכח דזהו הוכחה דהכרת השבר הוא הוכחה בעלמא דלפ"ז אין ניכר כלל כנ"ל. ובמדומני דמתוך דברי הירושלמי הנ"ל נסתר עוד כמה דברי פלפול שבשו"ת הנ"ל ובפרט דברי מעכ"ת בכמה דברים בזה וביותר במה ברולה כומע"ל לומר דהא דאמרו רז"ל בסנהדרין שם הואיל דהיכא דילדן לז"ן ושבבה ניכר לשלש ימיה דהוא דחוי בעלמא ולכאמת דיולדת לז"ן אינו ניכר כלל לשלש ימיה, מלבד שזה דבר תמי' ודוחק גדול בלשון הגמרא גם הירושלמי הנ"ל מפורש להיפך דמסיק הכי בהד"ג דהוכר עוברה לאחר תשעים יום די"ל בן ז' לאחרון וניכר הוא לשלש ימיה והבר ידוע מהגאונים הראשונים זלה"ה פוסקי הלכו' בכ"מ לנקוט כמסקנת הירושלמי במקום דהיי"ן ש"ס שלנו חולק והרי סוגי' דילן לא די שאינו חולק בזה גם מסייעו במ"ש הואיל והיכא דילדה לז' כו' כנ"ל וא"כ וודאי דא"א לומר כלל שהוא דיחוי בעלמא כנ"ל וא"ז מה שפילפל בשו"ת הנ"ל לענין החילוק בין הכרת בע"ע או בדיקת דדין די"ל גם קודם ג"ח ובהסוגיא דיבמות הנ"ל לא ראיתי להאריך כ"כ לאפיסת הפנאי וגם שאין נפ"מ לדינא בנ"ד כ"כ וכמו שיבואר עוד אי"ה :

וחדך אגב בהיותי בסוגיא דסנהדרין הנ"ל אמינא מילתא מה דתמי' טובא במש"ש אמרוהו קמי' דר"ה בר"י א"ל ובד"כ מי אזליק בה"ר כו' ושפטו העדה והצילו כו' והא בהר ילפינן בחולין די"א ממכה אביו ורוצה דגם בכ"ד אזליק בתר רובא ובזכרוני מהבר דכאחדותי הר"ן ז"ל שם הקשה כו' [ואין בידי כעת] ואשר נלענ"ד לבאר בדרך פשוט דגם ר"ה בר"י דר"י ידע דאזליק בה"ר גם בד"נ כנ"ל רק במה דיתכן דיבורר היפך מהוראת הרוב בזה שפיר ס"ל דבכ"ד דכתיב והצילו העדה היינו כ"ז שיתכן שיבורר אף על צד הרחוק והמיעוט לזכות כפי האפשרי ובזה א"ש כל הסוגיא דהכן הו"מ הרי אפשר שיתגלה ההיפך היינו המיעוט שיולדת לזיין וכן בהא דבדיקת האודם שיבורר שבקיאין העדים בטיב בקיאות דיראי באופן שימצא דבריהם מוכחשים וכן בהא דבת ג"ש שתמצא בבירור איילונית כדי"נ לנכון בעזה"י כעת וקצרתי קצת בזה. ונחזור לענינו דלדינא בהך דהכרת העובר אין נפ"מ כ"כ לדינא בנ"ד דאף לפמ"ש דעכנ"ל דהכרת עובר הוכחה בפ"ע מ"מ ע"כ דנמשך לכך רוב נשים ל"ע יולדן דאל"כ י"ל דגם בן ח' היא ושובבה ניכר לג"י ועי' רש"י ותוס' ז"ל"ס יבמות ד"פ. וכמ"ש גם רומע"ל בזה ולע"ק בזה ולא ראיתי להאריך יען גם שמון מכח הרוב נשים לט' יולדן ג"כ יש עכ"פ תרי רובא בכ"ד דוודאי הך דרוב אינן נפלים לא תליא בהך דל"ע יולדן דהרי יכול להיות בן זיין וכו' וגסו דמ"ש הת"ר לדון מכח ס"ס לא כ"ל בזה דזה גרוע מס"ס משם אחד וכמ"ש כעין זה דו"ז הס"ך ז"ל בי"ד סימן ע"ו עיי"ש בע"ז וגה"כ וק"ל. מ"מ יש לנו לדון מצד תרי רובא וכמ"ש גם בשו"ת רע"ק ז"ל הנ"ל :

ואף שיש לי לדון להורות בכך דרוב נשי ל"ע יולדן דמהירושלמי שהבאתי משמע דלא ס"ל הכי, ולהורות לפום ריהטא כעת משמע לי דגם רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שלא מצאתי להורה כעת מפורש בדבריו ואדרבא בפ"ת מה"י וה"מ שפתח בכך דהי' בן ט' לראשון כו' והרי לפי סוגיא דילן דמכח רוב נשים ל"ע יולדן הל"ל דמיירי בלא הוכר עוברה והו"ל לבאר זה כדרכו הטוב בכל הפעלים דבר המפורש בהתלמוד לזה היה כ"ל שנוטה ג"כ לסוגיית הירושלמי בזה ובדרכו בכ"מ כעין זה. מ"מ מאחר שעכ"פ בתלמודין מפורש הך רובא וגם מהרמב"ם ז"ל אין ראיה כ"כ דהרי אף בנאמר דס"ל כהירושלמי קשה ג"כ דה"ל לבאר דמיירי שבא עליה אחר תשעים יום כנ"ל, ואין אני עוסק כעת בבאורו בזה, א"כ עכ"פ יש לצרף תרי רובא בכ"ד להקל. ועדיין יש לי בזה לעיין, דהנה וודאי מצינו בכ"מ דבמקום ב' רובי קל ביותר אף במקום איסור מה"ת ואף בחזקות אמרו ז"ל כבא הדא חזקה הכא תרי וכמ"ש בערכין דל"ו וכ"ד. ואף בחזקה עם רוב מבואר בתוס' חולין ד"פ ע"ב ובמס' ע"ז דל"ה דהמיעוט הוא מדמ"ע, וכן מצינו להדיא הרוב גופא בסוגיא דכתובת דע"ו דשם מעלה עמו ביוחסין והקילו במקום תרי רובא דווקא ובכ"ד בהש"ס בזה, עכ"ז מצינו לפעמים גם להיפך עיין בהרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות מעשר הלכה י"ג כתב המוליך חטין לטוחן א"י הרי הוא דמאי שמא החליפן בחיטין של ע"ה ובהשגת הראב"ד ז"ל שם כתב דה"ל ס"ס דשמא עבדן ע"ה [ודברי הראב"ד ז"ל צ"ע להורה במש"ש אלא שמא החליפן בשלו דמרות א"י חייב מדרבנן לפי שיטתו ז"ל וא"כ דה"ל ספק דרבנן להקל וצ"ל דהספק דרבנן חמור לי' מה"ס שנמשך לשיטת הרשב"א ז"ל וסייעתו דס"ס מטעם רוב ולפ"ז להרמב"ם ז"ל לשיטתו דעמין ס"ס ג"כ רק מטעם ס' דרבנן אינו מרווח לדידי' בסברת הראב"ד ז"ל אבל לפי שיטתו בלא"ה מרוח ס"י פטור לגמרי וכמש"ש בכ"מ בזה ועיין מה שכתבתי במ"א דגם הראב"ד ז"ל ס"ל כשיטת הרמב"ם ז"ל בזה דספק אסור מה"ת. וי"ל זה ועכמ"ל] ומרן ז"ל בכ"מ שם הלין

בעד רבינו הרמב"ם ז"ל דס"ל דגבי דמאי לא מהני גם ס"ס יען דלא"ה רוב ע"ה מעשרין ואפ"ה גזרו רז"ל וחששו למיעוט כן י"ל גם בצירוף עוד ה"ס ובדומה מהראיות ע"ש. וא"כ לפ"ז מכ"ש די"ל גם בכ"ד יען דלא"ה רוב בני קיימא ואפ"ה גזרו רז"ל לחוש למיעוטא ולמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל בבכורות ובכ"ד דמשום חומר ערוה כו' ומטעם זה הפליגו רז"ל להחמיר גם באכילות בזה לנגד הכלל בכ"מ הלכה כמיקל באבל משום לא פלוג דענין חומר ערוה ויש לומר שפיר דגם בצירוף עוד סייעת רוב אחר ג"כ גזרו והחמירו ז"ל:

אך דבאמת בהדובי למשניות סד"ל בס"ד כתבתי לתמוה על הרא"ד והכ"מ ז"ל ובארתי בס"ד דדברי רבינו ה"ג הרמב"ם ז"ל נראה שהוא תלמוד ערוך בירושלמי שם וז"ל ר"ה בשם ר"י נתחלפה קופתו אצל הטוחן אם הוחזק ע"ה להיות טוחן בה. באותו יום הוכש ואם לאו א"א הרי מפורש כהרמב"ם ז"ל דהשם הכל במה החליף בתבואת ע"ה ואמר עוד שם וז"ל ויחוש מה בינה לסדקי, לא כן תניא סדקי שבותה מתחפקת יום א' מן האיסור נעשה אותו היום כולה לכל הימים ומפני סדקי אפשר לה בלא להסתפק [פירוש בתמי'] ברם הכא לא הוחזק ע"ה להיות טוחן שם באותו היום. וכמ"ש המפרש הגר"א פולדא ז"ל דכאן כיון שלא הוחזק ע"ה עכ"פ באותו יום רוב אזלינן לקולא מטעם ס"ס, ומזה מבואר דלהכי לא מהני ס"ס בזה מטעם דהוחזק שם ע"ה וה"ל כעין ס"ס באתחזק איסורא דלהומרא כמ"ש בש"ך יו"ד סי' ק"י ואף שלע"ע קצת מה שלא ביאר רבינו ז"ל דדווקא בהוחזק ע"ה באותו יום כנ"ל מ"מ מפורש עכ"פ עיקר טעמא במה החליף בשל ע"ה כנ"ל ועוד י"ל קושיית הרא"ד ז"ל בע"א ואכמ"ל. ועיין גם בכ"מ בפ"ע מהא"ב שם לענין כתם דיש ג"כ הרבה עניני ס"ס ואפ"ה החמירו רז"ל משום דאיסור המור הוא כעין הברתו בה"מ הנ"ל ואמנם דבלא"ה דברי הכ"מ שם צ"ע אין זה מקומו:

עכ"פ בכ"ד היה מקום להקל מצד תרי רובא, ואמנם בנידון ההכרה ע"י נפים כבר דיברו בזה ובמחלוקת שנויה ע"ש בב"י, והנה בשו"ת ר"י מינץ ז"ל הובא בהגהת רמ"א ז"ל סימן קס"ד שם סי' המעשה שניסת היבמה והוולד מת תוך למ"ד ונידד להקל בצירוף ע"א על מיתת היבם דהוא צד גדול להיתר יען הרי"ף והרמב"ם ז"ל וביותם מקילין מטעם מילתא דעל"ג ובפרט למ"ש בש"ך זה לא כביר בתשובה אחת לתרץ תמיהת הרא"ש ז"ל בהסוגיא דע"א ביבמה על הרי"ף ורמב"ם ז"ל דפסקו להקל בזה כיון דלא נפש האבעי' בגמרא ול"נ דפשוט הנ"ל בל האבעי' הוא אי הטעם נאמנת ע"א בעגונה משום מדעל"ג דמטעם זה אין שום חילוק ביבמה ג"כ ע"א נאמן או מטעם דייקא ומינסבא דהכיא לי' לא דייקא כ"כ, וכעין התבעיות דלעיל שם ומעתה פ"ל להרי"ף והרמב"ם ז"ל יען בירושלמי מסוגב שם טעם נאמנות ע"א בעגונה משום מדעל"ג וא"כ אין ספק בל התלמוד דילן מוליא מידי וודאי דסוגיית הירושלמי וכיון דהסוגיא דילן נשאר בספק הסוגיית הירושלמי הכריע וה"ם שפסקו ז"ל מטעם מדעל"ג ולדעתם הנ"ל פסקו ג"כ האבעי' הנ"ל להקל:

ואמנם דכ"ז בע"א על מיתת יבמה מבא"כ בניתן לי בן לדעת הדיסה בב"ש שם שאין זה מדעל"ג ואף למ"ש בתשובת רע"ק ז"ל מהרמב"ן והרשב"א ז"ל דלא"ה דג"ז הוא מדעל"ג מ"מ במדעל"ג גופא יש כמה חלוקים ומבואר בשו"ת הריב"ש ז"ל דיש מדעל"ג מיוחד כעין בא הרוג ברגליו ב"ק דע"ג ובדומה וכ"כ בתשובת נב"י בכ"מ כזה (ועיי' תוס' גיטן ד"פ ע"א ד"ה והם עירו כו' ולא דמי לאיתמוועדינהו דאפילו מפי קרוב או חבר נאמן בחולץ דהם קל הדבר לברר ועבידא לגלוי עובדא כו' ועי' גם מרדכי בחולץ שם וד"ת הנ"ל מפורש כדברי תשובת הריב"ש הנ"ל ותשובת תשבץ ולר"ז הערני גדול א') וכה"ג תוס' בסוגיא דל"ז ע"ב יעו"ש ופשוט מאוד דל"ד כך מילתא דעל"ג דניתן לי בן לאח דמת יבמה. והסך דכלו חדשיו וודאי דרחוק לומר דהוא מדעל"ג והאשר הכהים לזה. גם בשו"ת הנ"ל:

ובזה יאיר לן נתיבות הש"ע דמרן המחבר ז"ל בסימן קנ"ו ה"ה פסק דנאמן ע"א בניתן לי בן וכ"פ ג"כ בסי' קנ"ה לענין ע"א על מיתת היבם ובהא דכ"ח בסי' קנ"ו הנ"ל ס"ה פסק כהרא"ש ז"ל בתשובה דא"נ משום דבכ"ח לא הוי מדעל"ג וזה פשוט דמ"ש המחבר ז"ל בס"ה על פיה ה"ה אשה אחרת וכמ"ש בב"י. אלא דעפ"י רוב א"י שכ"ח רק הוא בעלמה ובפרט למ"ש בתשובת הש"י ז"ל ובשבת פ' ר"א דמילה שם דידיעה דכ"ח שהוא דוקא בבעל ופירש וזה יתכן רק בעלמה והוא פשוט גדול [ובאמת נדחק מעכ"ת במהמכ"ת בזה דהדבר פשוט כנ"ל] גם י"ל למ"ש בתשובת הרא"ש ז"ל שם מהך דנאמנת האיש כו' די"ל דהיא עלמה היא רבותא ג"כ אבל א"ל דבפשוט ג"כ ניחא כנ"ל, וכן בדיוק לשון הרמ"א ז"ל בסימן קנ"ו הנ"ל בניתן לי בן כתב סתם וי"א אבל בסי' קנ"ה הנ"ל משמע שהוא רק דרך חומרא כמש"ש וי"א דא"כ ע"א להתירה כו' והיינו לפמ"ש דודאי יש חילוק בין מדעל"ג דמיתת יבם להך דניתן לי בן: ומ"מ צ"ע קצת בהך דינא דכלו חדשיו שהחליטו בהש"ע ד"ז"כ לפמ"ש האחרונים ז"ל לענין זקוקה ליבם לא הוי דבר שבערוה וכמ"ש בגמרא דיבמות דל"ב בעניותינו להיכה גט ודלא כהמרדכי ז"ל בפ' החולץ בזה וב"כ בתשו' נב"י אה"ע סי' ל"ג ונשאר רק אתחזק איסורא כמש"ש ר"פ הא"ר ועי' רשב"א ז"ל שם והרי רובא עדיף מחזקה דרובן אינם נפלים וא"כ לפ"ז מהראוי שיהיה מהימן ע"א עכ"פ ויש בזה אריכות דברים אכמ"ל:

אולם במ"ש כ"ת בהחשם דהומרת החליצה חששא דהב"ש יבמות שם דאתה מצריכה כרוז להוונה לא כ"ל כלל בכ"ד דבאמת יש כמה סתירות בכמה דוכתא על סברא זאת דחשש כרוז, להוונה דהכי כ"פ מבואר דחוללת להומרא מכח ספק וכבר העיר בזה גם בט"ז בסימן קנ"ח עיי"ש בהשו"ת שהעלה שהוא רק במילתא דעל"ג. ובעיני נכון מאוד ההסברה הנ"ל שכתב שם בהאירך השני שם וז"ל ואנו כראה לחלק והוא העיקר דדווקא גבי הלך בעלה ולרתה למדה"י וכן בניתן לה בן במדה"י יש לחוש שמא יבוא אותו הבן מאיזה לורך שיהיה לו כגון מחמת ירושה או ד"א ויביא עדים שהוא בני של פלוני מאח"כ במת בני ואח"כ בעלי והיא חוללת ונריא להנשא אעפ"י שאפשר שיש עדים ע"ז מ"מ מי יביאם לב"ד להעיד ע"ז כי מה תועלת יש בעדות זה כו'. עכ"ל הגאון בעל ט"ז ז"ל ובאמת דבזה שקטה התמיהות מכמה סוגיות כנ"ל [ובפרט ממ"ש בקדושין די"ב עדים בלד השהן כו'] וא"כ לפ"ז מכ"ש בהא דכלו חדשיו דבלא"ה לא הוי מדעל"ג כלל וכמש"ל דרחוק בעלמותו מנוהת עדים כפירים בבירור אמיתי זה כמעט א"א. ומה לנו להאריך בזה הרי הדבר מפורש ג"כ בתשובת הריב"ש ז"ל הובא בב"י בסימן קנ"ו שם דהתיר מטעם יולדת לט. יולדת למוקטעין כשיטת הרמב"ן ז"ל וסייעתו וסיים שם וכ"ב הם הוא שעת הדחק שהיבם קטן או שהוא במדה"י והמחמיר להצריכה לכתחילה חליצה תע"ב עכ"ל ודוחק גדול לומר דבגרופה דווקא מיירי ולא יבאר זה להדיא ובפרט הב"י השר הביאו לדינא באופן דלדינא בכ"ד, לפעב"ד, הנה אם תלויה עיכוב החליצה בדבר שבממון כמה דאפשר לפייסו כבר מבואר בב"ש ובתשובת האחרונים ז"ל דזה לא מיקרי עיגון והיה כ"ל דיש להחמיר בוודאי זולת אם א"א בחליצה וצריכה להמתין לאח קטן עד שיגדיל שזה ממש בעה"ד ועיגון גדול וכההיא עובדא דפרק מי שאחזו, וכן בכל השו"ת הנ"ל מיירי דהיבם הוא במדה"י הנה בהיות כן ובאשר יראה כ"ת בירור גמור עפ"י הגב"ע כדת היה אפשר להקל בצירוף עוד גדול אחד מפורסם בהוראה כן היה נלע"ד בזה אח"ז אמרתי בלבבי יען כ"ת ליון במכתבו ותינעגרהו לתשובת ספר משכנות יעקב מהה"ג דקארלין זצ"ל

ז"ל והס' הזה אין בידי ושאלתי פה העירה אחרי הספר הנ"ל ואם לא הספיק לי הזמן לעיין בפלפולו והמנהג הכל הולך אחר הרוחות שמחמיר בדבר כגון שהיים בזה"ל ואין להאריך כעת בענין הכרת העובר כי מוספקני הרבה. אם יתברר בירור גמור ואמיתי וגם הענין הוא חידוש גדול מאוד לסמוך ע"ז להקל וצריך הסכמת הרבה חכמים גדולים שבדור וראיתי כי כבר העירו ביה חכמי הדור וגדולים אם יש לסמוך בזה על הכרת העובר ולא ידעתי איך יצאה הוראה מביניהם כו' וגם בתשו' הגאון מופה"ד רע"ק איגר ז"ל הניח בצ"ע לדינא בסימן פ"ע הנ"ל וביותר בסימן ל"ח ע"ש ובפרט בכ"ד שמת הוולד תיכף ליום מחרתו שנגרע ענין המפורסם מהעובדא דהתשובה הנ"ל ובפרט לשמ"ש דאין אנן בקיאין בחולי ועשק בריאתו דנפל הוה וי"ל דהוא כמו פיסק ויש סעד גדול לסברא זו משיטת הר"י ז"ל שהובא למעלה דס"ל דגם הלה הוי כמו פיסק ממש, ואף שהררנו בס"ד דרוב גדולי הראשונים ז"ל חולקין עליו בזה מ"מ עכ"פ צריך לידע בבירור גמור ענין הבריאות מתחילה ומי יודע אם לא הרגיש איזה חולי פנימית ר"ל תיכף משעה שנולדו שי"ל שנכלל תחת סוג פיסק לכ"ע ופשוט דאין לסמוך על בקיאות הנשים בזה ובפרט דהוא כעין מילתא דלא רמיא עליו. לזה אין בכחינו להכריע במה שסמכו הגאונים זללה"ה בשו"ת הנ"ל בל"ע להלכה למעשה אף במקום עיגון שהיבם במדה"י וכדומה. ושלום על ישראל דלא ליתי לידי תקלה כו' בעה"ח כו':

סימן עג

בעזה"י הנה אתאי את לבי לעיין כעת בעסק עגונה אשה אחת מפה קהילתינו אשר נתאלמנה מבעלה ר"ל ונשארה זקוקה ליבם אחי בעלה המנוח והיבם הזה הוא מאה"ת והוא רחוק מפה יותר מ"ג מאות פרסה וגם הוא מוטל בדת אשר החליף דתו עוד קודם הנשואין של האשה הנ"ל וגם היבם הנ"ל בין אחיו וכל השכונות שם דרים אין עד בלתי אפשרות כלל שתשא האלמנה הנ"ל לשם לחלוץ כדת ובכן תשאר עגונה עולמית ח"ו אם אפשר להתירה בתושבה לשוק ולפוטרה מחליצה מצד שהיבם מוטל בדת :לסמוך בזה ע"ד קצת הגאונים זלה"ה שהובא במרדכי פרק החולץ ובב"י אהע"ז סימן קנ"ז מחמת שהוא מקום דחק ועיגון גדול באמת בזה כביר הפצירו בי קרובי אלמנה הנ"ל להזדקק בדינה ודחיתי אותם. באשר הי' פשוט בעיני מפורש הדין שאין לה שום מזור ותרופה מצד שהיבם מ' יען כבר נתעלו ההיתר בזה בהשו"ע סימן הנ"ל כמש"ש בש"ע ויש מי שמתיר ואין לסמוך עליו והרמ"א ז"ל דמיקל רק בדיעבד שכבר נישאת וגם דווקא בלא ידעה שהיה לה יבם כו' וגם רוב הראשונים זלה"ה מחמירין שכל המתיר בזה הוא רק מש"כ בשם רב יהודאי גאון ז"ל וכבר חלקו עליו הגאונים ז"ל וגם הרמב"ם והרשב"א ז"ל כמ"ש הה"מ בפ"א מהלכות יבום והרב"י שם ובפרט שמאור עינינו רבן של ישראל רש"י זצ"ל החליט בתשובה לאוסרה בלא חליצה כמ"ש במיימוני סימן ק"ע וגם מהר"ם שבמרדכי ז"ל שצידד להקל והביא ראיה לדעת קצת הגאונים הנ"ל המתירין מב"ק דקי"ע ע"ב, דלדעתא דהכי לא קידשה עצמה דלגבי מוטל בדת ל"ש ה"נ סברת הש"ס טב למיתב טן דו כו'. עכ"ז אחס דינו דבבות מעשה לידו שלא מלאו לבו לעשות לנגד רבינו רש"י זצ"ל הנה שראיתי בשם הכד"ן שכתב דבהכ"ג שהיבם מ' שהוא אינו בעירו והיא ג"כ אינה יכולה לבוא לעירו דאיכא תרתי מ' ועיגון להלכה למעשה אם יסכימו חכמי הדור להקל לעשות מעשה לפוטרה בלא חליצה גם הוא ז"ל יהי' סניף להם עיי"ש ובשו"ת הנ"ל אין בידי כעת לעיין בו עצמו כי טוב. ועכ"פ מעשה לא ראינו עדיין בזה בל אדע מה עלה בדינו בזה למעשה. גם בתשובת נ"ב מהד"ת ש דיבר דקך אדעי ביבם מ' נמשך נ"ב בדרך פשיטות להחמיר כדברי הש"ס ורמ"א זלה"ה :

באופן דמכ"ז הי' נראה פשוט דהאשה הנ"ל אסורה להנשא, וכמו שראיתי כזה בשו"ת הר"א מזרחי ז"ל סימן ל"ב כתב ע"ז בזה"ל וכבר הראה פנים א"ז הרשב"ן ז"ל בראיות ברורות לסתור דעת ר"י גאון מאלא שדברי הגאון בטילים הם במיעוטם, ומעולם לא מצינו ולא שמענו מי שעשה הלכה למעשה על פיו אדרבא הגדולים אשר מעולם קמאי דקמאי לא התירו האשה הזו אלא בחליצה אם לא אפשר ביבום, ואם לא תשב עד שתלבין ראשה עכ"ל הרי שמפורש הרב מגדולי רבותינו הפוסקים זלה"ה ומפאת כ"ז משכתי ידי יד הכתב עד כה להכניס עצמי ולעיין בזה כי יראתי מאוד לנטות להקל במקום שרבותינו אבות עולם מחמירין בפירוש הדין וביחוד דסוגיית הש"ס נ"ב נוטה כדבריהם ז"ל כפשטות דברי הגמרא בסנהדרין ובכ"ד במעל דעכן דאעפ"י שחטא ישראל הוא, ובמהרז"ל אטו דקאי בין אילפא אסא שמי' כו' ובמ"ש הראשונים זלה"ה בזה, ועכ"ז יען האלמנה העלובה היא עוד רכה בשנים בוכיה במר נפשה על ימי נעוריה וגם שהיא עניה וגלמודה באין משען ומשענה מאם אבד תקוותה גלא חלילה חשבתי דרכי עם קוני ית"ש לדבר מצוה רבה כזאת כו' אולי אוכל למצוא לה עזר מן התורה וכו' ובאתי בקצרה ולא להלכה למעשה לע"ע רק הנני כמלמד מה שיש באפשרי לענ"ד מקום להקל בעזה"י ידריכני בנתיב האמת, בל אכשל ח"ו בדבר הלכה:

הנה בהש"ע סימן הנ"ל כתב בזה"ל נפלה לפני יבם מוטל בדת יש מי שמתיר ואין לסמוך עליו וכתב הרמ"א ז"ל מיהו אם עברה ונישאת בלא חליצה כי לא ידעה שהיה לה יבם ואח"כ נודע שיש לה יבם א"צ לא תצא ורבים ע"ז הראה מקום מהר"י מינץ סימן ב' [והוא ע"ש וצ"ל סימן י"ב] וי"א דווקא אם חלץ לה לבסוף כו' וכתב ע"ז הב"ש וז"ל הנה למ"ש הטור ובמרדכי פ' החולץ והמ"מ כו' משמע דווקא כשהיה מומר בשעת הנשואין אז מקילין והגהות הרב בהג"ה מ"ש ותיכף קאי ע"ד המחבר שהיה מומר בשעת הנשואין אז מקילין אע"ג בעלמא קיי"ל מיתה מפלת וכאן בשעת המיתה היה מ' וכן בהגמ"ר פרק החולץ כתב בשם ר"ח אפילו היה מ' אחר הנשואין נמי מקילן מטעם הנ"ל מ"מ נראה עיקר כרוב פוסקים הנ"ל עכ"ל הב"ש ז"ל ועל מ"ש הרמ"א ז"ל כי לא ידעה כו' הנ"ל כתב ע"ז הב"ש ז"ל ואפילו אם ידעה שיש לה יבם אלא סברה שאח מותרת לבעלה ובעלמא בכה"ג דידעה שיש לה יבם תלא כו' עכ"ל והנה אני בעניי איני כדי כלל להרהר ח"ו אחר דבריהם הקדושים ותכ"ש אחר דברי רבינו רב הגולה הרמ"א זצ"ל וכאן התמי' לי לכאורה דמקור דין הוא משו"ת ר"י מינץ הנ"ל וכפי טבע הלשון דמושב ע"ד המחבר דמיירי ג"כ שהיה מומר בשעת הנשואין וכדברי הב"ש הנ"ל והרי המעיין בשו"ת רי"מ הנ"ל יראה מה שהשיב שם להגאון מוהר"ר פינחס זצ"ל התכם השיב בראשונה בזה, ושם היה המעשה שהיה היבם מוטל בדת אח"כ בעת מיתת בעלה ולא בעת הנשואין ולאחר כמה שנים אחר מיתת הבעל התרה להנשא עפ"י ב"ע שהיה לפניהם שהיבם מת ונישאת ואח"כ נתברר שהיבם חי ועדיין הוא מ' ודעת הגאון ר' פינחס הנ"ל להתירה כדעת ר"ח ור"י גאון ותשובת מהר"מ במרדכי ובעל אור זרוע זללה"ה וכתב הגאון מהר"י"פ הנ"ל דאף לדעת החולקין על ר"ח וסייעתו זללה"ה מודו בכה"ג דא"ל לא חליצה ולא יבום כיון דבהיתר נשאת עפ"י גדולי הדור שאין להוציאה מבעלה בדיעבד ובהא כל אפי שוין עכ"ד ה"ג מהר"פ ז"ל הנ"ל וע"ז כתב הגאון מהר"י מינץ ז"ל בזה"ל ואמינא לדעתי דעת אדוני צריך ביאור כי אם נאמר שדעת החולקין ואוסרין דעתם משום דס"ל דקדושין הראשונים מפילן מדאורייתא א"כ אין חילוק בין נשאת ע"י גדולים או לא ובין דעבד לכתחילה כי טעם דנשאת ע"י גדולים אין סברא שיועיל אלא דלא קנסינן לה על שנישאת לשוק וכן טעם דדעבד ולכתחילה

להתחילה במקום איסור דאורייתא אין מועיל כו', והאריך שהוא להביא כמה פוסקים המקילין גבי מ' עד שהעלה שם בזה בהחליף דתו אא"כ דתליא בהא אם קדושין שהאנוסים מפילין דבאמת מעיקר הדין קיי"ל דמיתה מפלת רק התם דמשום קדושין מפילין הוא רק דרך ספיקא בעלמא וחומרא מדרבנן ובזה קם הך פיסקא דה"ג מהר"פ ז"ל הנ"ל בטעמו דבה"ג שכבר נשאת בהיתר די"ל דלכ"ע ל"ת יען שהוא רק דרך חומרא דרבנן שפיר יש מקום לחלק בין לכתחילה ודעבד ולענין אם הנשואין היה בהיתר הנ"ל, זה עיקר דברי תשובת רי"מ ז"ל הנ"ל וא"כ לפ"ז הרי מבואר דבהיה מ' בעת הנשואין אין לחלק בין לכתחילה ודעבד בזה רק ב"מ אח"כ בשעת מיתת הבעל הנ"ל, וי"ל בדעת הרמ"א ז"ל או שכוונתו כמש"ם בתשובת מהרר"ימ הנ"ל בתוך דבריו אח"כ [והוא בד"ך סע"ב] בזה"ל וה"ם דהיכא למימר על המחמירין אילו עלה על לבם מ"ש האחרונים הווי הדרי בהו וה"ם וקו"ח כיון דהיכא למימר מה שהחמירו חומרא בעלמא הוא מדרבנן א"כ בנ"ד שכבר נשאת ע"פ חכמים כאשר כתב מר בה"ג כולם מודו דלא תנא עכ"ל ולפ"ז גם ב"מ בעת הנשואין יש מקום להילוק בדעבד ונשאת עפ"י היתר כנ"ל:

וביותר נ"ל דהרמ"א ז"ל מדעת עצמו הכריע ג"כ דאין לסמוך על המקילין רק בדעבד ובכה"ג וכמ"ש גם בד"מ שציין שם עמ"ש הב"י בשם תה"ד דהגם א' רצה להתיר יבמה הזקוקה ל"מ שתנשא בלא חליצה וה"א הולך להחמיר וכתב הב"י ז"ל ומשמע דדעת תה"ד ג"כ להחמיר כדברי רש"י ומהר"ם ז"ל שהחמיר ג"כ למעשה כנ"ל וכתב ע"ז הד"מ דלא כתשובת ר"י מינץ ז"ל שצידד להקל עכ"ל ולכאורה קשה קצת דבהש"ע מביא הרמ"א ז"ל בעצמו דעת ר"י מינץ ז"ל הנ"ל ובלשון סתמא, אבל להנ"ל א"ש די"ל דהב"י הנ"ל דמיירי לענין לכתחילה וגם ב"מ בשעת הנשואין וגם התה"ד מיירי בזה ומחמיר לכתחילה שפיר כ' בד"מ דלא כרי"מ שצידד להקל היינו דב"מ מתחילה גם בשה"כ משמע מדבריו ז"ל שמצדד גם לכתחילה להקל (דעיקר יסודו להקל רק בדעבד ב"מ אח"כ ומטעם חשש דקדושין מפילין כנ"ל) משא"כ בהש"ע דמיירי בדעבד ובנשאת בהיתר שפיר מביא דעת מהרי"מ ז"ל כנ"ל. ואפשר לענ"ד דגם ב"מ אח"כ ס"ל להרמ"א בדעה הראשונה הנ"ל להקל בדעבד כשניסת בהיתר, ודברי הב"ש ז"ל מ"ש בדברי הרמ"א ז"ל בדעה ה"א הנ"ל שהוא דווקא ב"מ מתחילה בשה"כ לענ"ד אין שום הכרח כלל ואדרבא לענ"ד מסתברא להיפך יען דעה ה"א הנ"ל נובע מתשובת מהרי"מ הנ"ל והרי שם כל הדברים מוסבים במעשה שהיה ד"מ אח"כ ובכה"ג ג"כ מיקל בדעבד כה"ג כנ"ל. וגהי דפליג בד"מ על מהרי"מ ז"ל כנ"ל לענין מ' מתחילה לכתחילה מ"מ לענין בדעבד שמביא דעתו ז"ל בהש"ע שפיר י"ל כדבריו ז"ל לגמרי דגם ב"מ אח"כ יש להקל בכה"ג. וכנ"ל בהאופן די"ל דהרמ"א ז"ל משום מידותיו בזה הן ב"מ מתחילה והן ב"מ אח"כ דלכתחילה אסורה להנשא בכל אופן ובדעבד ל"ת בכל אופן כנ"ל (ומכ"ש בדעה הב' דעת הרי"ו ז"ל שמצריך חליצה לענין אם הבעל רצה לקיימה אחר חליצה שהוא רק חשש מדרבנן מחשש אחלופי בהלך בעלה למד"י ומקילין בזה ב"מ כמ"ש הב"י ז"ל בסימן קנ"ט דזהו גם ב"מ אח"כ וז"פ לענ"ד לדינא) וגדולה מזו מצאתי בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (שהוא רבו של הרא"ש ז"ל הנדפס בזמנינו ד' סדילקאב) בסימן תתב"ב דמיקל בדעבד כשכבר ניסאת גם ב"מ אח"כ אעפ"י שניסאת שלא עפ"י היתר רק בזדון לבה ובאיסור כי אדרבא מיהו בר בלי להוציא וע"ש שכתב ג"כ שי"ל גם מהר"ם ז"ל [המובא במרדכי ז"ל] ורש"י ז"ל יודו דבדעבד א"צ ל"ת (וע"ש שמצרף עוד בעת הדחק שהיא פרוצה היתה ועכ"פ בזה מיושב בפשוט דעת הגדול מהר"פ בתשו' ר"י מינץ הנ"ל מה שמחלק בין לכתחילה ודעבד לסנ"ל די"ל גם החולקין מודו בדעבד וכמ"ש בתשובת

רי"מ ז"ל בעצמו בתוך דבריו כמש"ל אלא דהם ז"ל חשבו בדעבד כשניסאת ברשות ומהרס מהרל"ב ז"ל מיקל ביותר בדעבד אפילו בנשאת שלא ברשות כנ"ל אלא דצירוף שעה"ד שם כנ"ל ולזה י"ל דל"פ כנ"ל (וכמבואר) ועכ"פ בדעבד ומקום הדחק מקילין בתשובת ואפשר דגם הרמ"א ז"ל יודה דבדעבד לחוד הכי אף שלא עפ"י היתר רק דזה דווקא במקום דא"א לחלוץ משא"כ הרמ"א ז"ל מיירי דאפשר בחליצה כדמשמע לשונו וי"א שיחלוץ כו' באופן שיש לנו הרבה גאוני קדמאי ורבני בתראי פוסקים זלה"ה המקילין וגם מהרי"ק ז"ל שהובא בב"י המחמיר לכתחילה חשב המקילין לרוב כמש"ם בע"א על מיתת יבם בזה להקל דה"ל תרי רובא הרי דחשב המקילין לרוב (ועיין גם בשו"ת מהר"ם לובלין ז"ל סימן ל"ז) וגם מלשון מרן הב"י ז"ל שכתב ומשמע שדעת תה"ד להחמיר ג"כ משמע הכל רק לכתחילה במקום דאפשר כנ"ל:

וראיתי בבאר הגולה ציין על מ"ש מרן המחבר ז"ל בהאי דינא דנפלה לפני יבם מ' כו' די"א מי שמתיר ואין לסמוך עליו ע"ז ציין הבה"ג וכתב בזה"ל יש מי שמתיר טור בשם רבי יהודאי גאון וכ"כ קצת פוסקים עכ"ל ועל מ"ש המחבר ז"ל ואין לסמוך עליו ציין וכתב בזה"ל שם בשם רב שרירא גאון ולזה הסכים הטור וכ"כ הרמב"ם כו' ורש"י בתשובה וש"פ וכתב הב"י שאין תימה על אשר כתבו בשם של רב יהודאי גאון משום דגמירי דמאור עינים היה ולפעמים היו כותבין התלמידים כמו מה שלא עלה על דעתו אך על תלמידיו הכותבין כן ועל הבעל הטיעור שהעתיק דבריהם יש לתמוה למה לא רדפם והרתם עד חרמה דאין לדברים אלו שורש וענף כו' עכ"ל הבה"ג:

ובאמת במחנכ"ת הגדולה אגב שיטפי' וריהטא דגירסא העתיק דברים האלה שלא כדת, ובהם החריד לנו בזה כל החרדה הגדולה הזאת יען באמת אין כאן מקומו כלל דדברי הב"י ז"ל שם אשר כתב באמת כל הדברים הנ"ל וסיים עוד ג"כ בזה"ל דהוי לו למי שמכניס עצמו להתיר בזה עיי"ש הכל קאי על אשתו של מ' אם זקוקה ליבם דהרי הטור שמביא בשם ר"י גאון הביא שני דינים בזה היינו לענין אם היבם מ' והב' לענין אם הבעל מ' ומת בלא בנים דאין אשתו צריכה חליצה מטעם דלאו אחיו הוא וכתב הטור ע"ז ולא ידענא למה לא תהיה אשת ה"מ זקוקה ליבם כו' וע"ז הב"י ז"ל וודאי קושיא דמילתא הכי הוא דאשת ה"מ זקוקה ליבום כו' מצד קדושין דאפילו ע"ג שקידש חושבין לקדושיו כו' וזה דבר פשוט כשיטתא בגוהאת וגבר כ"כ מהרי"ק וכו' ויש להמוה על מי שעלה ע"ד ההיתר הזה ועל ר"י שנכתב שמו אין תימה משום דגמירי דמאור עיניים היה כו' הכל כנ"ל וכ"ז בדין באשת ה"מ כנ"ל אבל בדין השני בנפלה לפני יבם מ' אדרבא האריך הב"י ז"ל תיכף אח"ז בזה להביא דעת המקילין ולייסב תלונת הטור ז"ל מש"כ ולא ידענא כו' וגם מה חילוק יש בין היה היבם מ' כשנשאה או אח"כ דתליא בהא דקדושין מפילין וגם הביא בשם תה"ד דחכם אחד התיר בזה ובהוא ז"ל חולק עליו להחמיר אבל עכ"פ לעקה גדולה אין כאן ואף שסיים הב"י ז"ל להחמיר וכתב עוד דכל האחרונים מחמירין ואוסרין כרש"י ז"ל לכתחילה הכל בדרך חומרא וכמ"ש בגם מהר"ם ז"ל לא רצה לשבות מעשה אם בנטה דעתו להקל לא היקל למעשה מפני כבודו של זקן רש"י ז"ל והרי ציין הרב"י ז"ל בזה וליוה לעיין בזה בסימן קנ"ט שמיקל גם בניסת לזר בדעבד ברמאי לקיימה אחר החליצה לגבי ת' מאחר שהוא רק חשש דבכן מקיל ב"מ בזה לכ"ע ולענין אשת מ' לדעת מרן ז"ל הב"י שהפליג מאוד דרך ההיתר בזה באופן שהוא ממש בדוי לגמרי ושהוא כמעט טעות בדבר משנה שביעתא דגם לסניף לא חזי לאצטרופי וההיתר לא יועיל ולא יעמוד אף במקום איסור וחומר דרבנן והוא ברור ופשוט מאד להמעיין בטוב

כנכון

בלשון מרן הב"י ז"ל יראה להדיא כמ"ש . וטעמא רבה איכא בגוויה לחלק בין אשת מ' בין אם היבם מ' חדא דיבם מ' יש עוד בג"ע לשבח ליבמתו מה שהמציא מהר"ם ז"ל שבמרדכי ז"ל דאדעתא דהכי לא קידשה כשברת הש"ס דב"ק הנ"ל וכמש"ש . גם הב"י ז"ל שנית דמטעם דלאו אחיו לענין קדושין ואין הקדושין תופסין כבר כתב בתשובת ר"י מינץ ז"ל הנ"ל די"ל לענין מה שהשיגו ע"ז מהא דעכו"ם שקידש דחוששין לקדושיו היינו משום דעביד מעשה ועדיף טפי ולא זיקה דממילא ע"ש שהאריך בזה :
ועוד כמה טעמים לחלק בד"ז ואין להאריך כללו ש"ד שני דינים האלה רחוקים זמ"ז כרחוק מזרח ממערב ואדרבא ביבם מ' הביא הב"י והמהרי"ק זלה"ה שרוב קדמאי זלה"ה מקילין רק האחרונים זל"ה כתב הב"י זל"ה דמחמירין לכתחילה מבלי לעשות מעשה מפני כבודו של זקן רש"י ז"ל כנ"ל דמורה הכל להדיא דהוא רק דרך חומרא לכתחילה הכל כנ"ל ועפ"ז נ"ל מ"ש מרן המחבר ז"ל בהש"ע בלשון יש מי שמתיר דמשמע דדעת יחידאה הוא מחמת דהב"י האריך וכתב דכל האחרונים מחמירין לכתחילה רק הגם א' שבתה"ד דמיקל ומש"ש בשם מהרי"ק ז"ל שרוב פוסקין מקילין מוסב לגבי קדמאי זלה"ה . שלדעתו ז"ל חשיב ליה רובא ע"ש ועכ"פ מכל מ"ש , דבדעבד יש מקום להקל אף בנשאת שלא בהיתר ב"ד דווקא [הנ"ל מתשובת מהר"מ מר"ב ז"ל] וכבר כתבו התוס' והפוסקים ז"ל בכמה דוכתי דבמקום דא"א לתקן כלל ושעה"ד דהשיב בזה גם לכתחילה כמו בדעבד ומעתה לפ"ז דאין שעה"ד גדול בזה כגוונא דנ"ד אולי יש מקום להקל גם לכתחילה :

אלא דמ"מ אין הנידון דומה דכפי המבואר בלשון הפוסקים בנ"ד אסרו לכתחילה מחמת שכתבו שאין בנו כח לעשות מעשה לנגד רבי של ישראל רש"י זצ"ל ולפ"ז אף דמקילין בדעבד כשנשאת אף שלא בהיתר כמ"ש בשו"ת מהר"מ מר"ב ז"ל הנ"ל יען לא נעשה שום מעשה מחדש עכ"פ היות שכבר נעשה מעשה הנשואין עכ"פ משא"כ להתירה לכתחילה ולעשות מעשה שאין בנו כח בזה כנ"ל זולא אפשר לפמ"ש קצת פוסקים דבדעבד י"ל דגם רש"י ז"ל מודה כנ"ל וכן י"ל דבמקום הדחק דא"א בחליצה כלל דיודה רש"י ז"ל יען זה חשוב כדעבד כנ"ל . וכן בלשון תשובת רש"י ז"ל כפי שהעתיקו הראשונים ז"ל לא ראיתי להדיא שיחתוך הדין דבמקום דא"א בחליצה כלל דתשב עגונה עולמית לכן י"ל לפום ריהטא לצדד כמו שראיתי על שם תשובת הרד"ך ז"ל דבמקום עיגון גדול דחשוב עוד צד להתיר וכבר הסכימו דבמקום דיש עוד צד להקל תופסין קולת הגאונים ביבם מ' להקל . ואת כ"ז אני כותב רק לצדד בעלמא לא להלכה ופשיטא דלא למעשה וחלילה לי להכריע אף בהכרע כל שהוא ואף במקום ספק וס"ס אולי הוא לנגד רשכבה"ג רש"י זצ"ל וגם משמעות הש"ע בענין חמור כזה , ואף למ"ש הבאה"ט בשם הרד"ך ז"ל הנ"ל [יען גוף התשובה הנ"ל אין בידי לעיין בו] אם יסכימו חכמי הדור הם יכריעו ולא אני ובפרט בדבר קשה כזה ומחמת הטירדא כו' הוכרח לקצר ולהפסיק בין הפרקים לע"ע . בעה"ח כו' :

סימן עד בענין הנ"ל

מה שכתבתי שנית בזה לכבוד רב ידידי וש"ב הרב הגאון המנוח ר' יעקב מאיר זצ"ל בעהמ"ס מקור מ"ח כו'.

עד"ד העגונה שומרת יבם נ' כתבתי זה לא כביר ושלחתי לכבוד מעכ"ת ושוב סדר לי כת"ר קונטרסו היקר בצירוף העתק מקונטרס של הרב הגאון המנוח רבי יעקב מקארלין ז"ל אשר הרבו מילין עבין בפילפולא דאורייתא (ות"ל במה שכתבתי דבר פלא על השאה"ג רואה אני שגם הגאון מהר"י ז"ל הנ"ל הרגיש בזה והשיג עליו כמש"ל ועוד איזה דברים שכוונתי בזה לדעת הגדול הנ"ל) ואין הזמן מספיק לעיין בו וכבר גליתי דעתי לכת"ר שאין רצוני כעת לבוא בפילפולים שאינם להלכה למעשה והלואי שיספיק לי הזמן לעיין בעיקר הדין כפי עג"ד . והנה בגוף השאלה בנ"ד לא נתחדש לי אז קולא אחרת רק מה שהיבם מ' וזה מכבר לא נעלם ממני יראת הקדמונים ז"ל מיראת האר"י רש"י ז"ל ולכן יראתי גם אנכי הצעיר להקל כאשר כה היה חתימת דברי בקונטרסי הקודם. כה יום אשתעיין מילתא אשר מקרוב נהודע לי עפ"י איזה סיפור ארעי שבעלה של האשה המנוח היה בעת פטירתו בערך י"ח שנים או מעט יותר . ונהגתי מאוד בעזה"י אשר בזה ילמיח ישועה היתר העגונה הזאת של אבד תקותה ותוחלתה לא נכזבה :

והנה כ"ל לדעתי העני' לצדד להקל יען דברי הרב המג"א ז"ל בהאו"ח רסי' ל"ע שקבע גבול בזה בן ח"י לגדול וודאי בלי בדיקת סימנין תמוהים אלי מכבר שאין לזה שום שורש בהש"ס ופוסקים ואדרבה מבואר בהש"ס וברמב"ם ה"א וטוש"ע חו"מ סי' רל"ה דבלא סמנין הוא קטן עד ך' שנים וסימני סרים כמבואר בפרק הערל או עד רוב שנותיו שהוא בן ל"ו שנים וא"כ ממילא גם בלי בדיקת סימנין לולי חזקה דרבא [דכל שהגיע לשנים חזקה שהגיע לסימנין] הוא בכלל ספק קטן בכ"ז ושוב מצאתי בשו"ת נב"י מהד"ת חא"ח ס"א שמשיג ג"כ על המג"א ז"ל בזה וכן ראיתי בשו"ת רע"ק ז"ל ס"ז שהביא ג"כ בשם הא"ר ז"ל שכ"כ ומעתה גם בנ"ד לפמ"ש כמה פוסקים דחזקה דרבא לאו דאורייתא וכמ"ש המג"א ז"ל ג"כ בסי' הנ"ל ובכ"מ הדר הו"ל ס' קדושי קטן דבוודאי לא נבדק בסימניו כלל וכבר צידדו בשו"ת כ"כ תאה"ע סי' ס"א במעשה כזה להקל לענין יבום מכח ס"ק קטן ופילפלו ג"כ בענין חזקה דרבא אם אלימתא הוא או לא (אלא דשם היה עוד קולא שאמרה האשה לא נבעלתי . ואולם גם בנ"ד יש קולא עוד מצד שהיבם מ' כנ"ל וכן ראיתי כעת תשובה ארוכה בזה להמחבר האחרון הרב ה"ג בעל הכ"א ז"ל בת"ב מ"ש בזה להגדול המפורסם בעל בית מאיר ז"ל (ונידון מה שהעיר הגאון בית מאיר ז"ל בראיה מ"ד הרמב"ן והרשבא זלה"ה דריש חולין דמדמי הא דרוב מה"ש מומחין להחזקה דרבא כמדומני שגם אנכי בעניי הרגשתי בראי' זו מכבר ועיין מה שיבואר בסוף דברינו מזה) . ויסוד הדין בהך חזקה דרבא החזק הוא או הרפה , הדברים עתיקין בשו"ת הרא"ש וריב"ש ז"ל כתבו שהוא רק מדרבנן ובשו"ת הרשב"א ז"ל כמסתפק , ובתשובת מהרי"ט ונב"י (ובילדותי ראיתי ג"כ תשובה א' בזה בסוף ס' תורת יקותיאל , ודעת המג"א בסימן קנ"ה וסימן קנ"ט ה"י דחזקה דרבא לאו דאורייתא ושכן הוא בים"ש לב"ק ושכ"כ בתשובת מהרי"ק ז"ל , וכן ראיתי לש"ב הס"ג בס' שב שמעתתא האריך הרבה והעלה דחזקה דרבא לאו אלימתא :

ובענייני היה נ"ל בנ"ד לצדד להקל לכל הדיעות הנ"ל אף שנאמר דחזקה דרבא ככל עניני חזקות מ"מ י"ל דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא יען יש חזקת פנויה דהאשה שהוא חזקת היתר שלה נגד החזקה הנ"ל ואף בתרי גופא מועיל חזקה שהרי מקור החזקות דמעיקרא מנגעי בתים גמרינן לה דחזקת הבית מועיל לאדם הנכנס בו ודברי הרמב"ן ז"ל המובא בב"ש סימן ל"ה לענין דאין חזקת האשה מועיל להקדושים כבר ביארו היטב בתנב"י הי"ד סימן כ"ז שהוא ענין אחר שוב ראיתי שגם בתנב"י הנ"ל תאכע"ז בסימן ס"א הנ"ל כ"כ ואין להקשות לפ"ז להנך דסוברין דחזקה דרבא לאו אלימתא א"כ מהראוי דהס' קטן לענין קדושין תכריע חזקת פנויה דהאשה דהוא וודאי אלימתא גם מדאורייתא את החזקה דרבא דקליפה מינה ולא תחוש

לקודשין

לקדושין כלל , והרי באמת שזה לנגד משמעות הש"ס ב"ב קנ"ז ע"א בודקין לקדושין וכ"ה בטוש"ע אה"ע סי' מ"ג דקדושין ספק עכ"פ. זה לא קשה באמת יען עכ"פ נעשה מעשה הקדושין איתרע קצת חזקת פנוי' להיות דבר הנידון בכלל ספק עכ"פ, וכעין שכתב הר"ן ז"ל לענין ס"ק ס' קרוב לו וספק ש"פ ושוב ראיתי בב"ש לענין קדושי קטנה כמ"ש, אבל עכ"פ זהו מילתא דמסתברא די"ל דאף למ"ד דחזקה דרבא מה"ת כיון שיש עכ"פ לנגד חזקת היתר דהאשה בחזקת פנוי' בצירוף קצת חזקת זוטרי דגברא גופי' שנידון בכלל ספק וכמבואר בהש"ס בכ"ד דאוקי חזקה לנגד חזקה אף שמבואר בכמה תשובת לחלק בין חזקה דמעיקרא לחזקה. בטבע דזהו עדיף טפי [ובקונטרסי כלל הזקה ורובא בס"ד הרחבנו בזה] מ"מ בכ"ד בענין חזקה דרבא מה"ת לאפוקי בפלוגתא כ"כ בין דעות הפוסקים הנ"ל דהרי לדעת כמה פוסקים הנ"ל דחזקה דרבא רק מדרבנן ופשיטא דגריע מחזקה דמעיקרא שהיא מה"ת עכ"פ כנ"ל (וזהו שהוא מדרבנן ס"ל להנ"ל אף במקום דל"ש חזקת פנוי' כלל כמו ס"ק לענין קידוש ותפילה שדיברו בו באו"ה במג"א סימן הנ"ל) ודי לנו שנאמר דגם למ"ד שהוא מה"ת דשוה עכ"פ לכל החזקות דמעיקרא כנ"ל וכבר כתבתי שכ"כ גם בתשובת נדב"י לדינא דמכח חזקת פנוי' הווי לי' ס' קדושין לכ"ע זולת למה שמלדד הוא ז"ל בביאור דעת התוס' ב"ב קנ"ד דבחזקה דרבא מוליאין ממון ג"כ פשיטא דלדידהו אלים מחזקת פנוי' ג"כ אלא די"ל באמת שהוא רק דעת התוס' ורבים חולקין ע"ז ועיי"ש בתשובה הנ"ל גם דברי התוס' י"ל בע"א ואכמ"ל ודברי הש"ע בח"מ סימן ל"ה דעפ"י חזקה דרבא מועיל עדותן גם להוליא ממון י"ל יען חזקה דרבא עכ"פ מועיל להחזיקו בגדול לש"ד שוב מועיל עדותו מלד חזקה דהתחזק בגדול וכעין שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין לענין ע"א שהעיד שהתיבה הזאת חלב ובא א' והכלה שלוקין על פיו ובמ"א הארכנו בזה ועוד י"ל בע"א בזה , ומעתה יש לנו היתר פשוט בכ"ד בדרך ס"ם האחד מלד ס' קדושי קטן היות שהיה רק בשנים בעת פטירתו ותחימת זקן לא היה לו ובאין ספק כי לא נבדק כלל בסימניו וה"ל ס' קדושי קטן כמבואר בגמ' דב"ב הנ"ל נבדקין לקדושין ובטש"ע אה"ע סי' מ"ג הנ"ל וגם ספק אם יבם מ' זוקק לחליצה כנ"ל וגם שמא הלכה כמ"ד דחזקה דרבא ל"ד ודרבנן נקטינן להקל ביבם מ' כמ"ש הפוסקים והבאתי בקונטרס הקודם :

גם חזקת יבום איתרע מהמות דהספק בעיקר הקדושין וכן הספק אם זקוקה כלל מלד שהוא מ' כנ"ל גם הארכנו במ"א יען חזקת יבום הוא רק ע"ד מהזיקין מאיסור לאיסור דרוב הפוסקים מקילין כנודע וביותר י"ל לפמ"ש בקונטרסי הקדום בעזה"י ללדד כמ"ש הרמ"א ז"ל בדעה ה"א להקל רק בלא ידעה מיבם היות מקור דעה הזאת מתשובת ר"י מינץ ז"ל ושם משמע דבהמיר מתחילה מיקל גם לכתחילה אלא דהרמ"א ז"ל הכריע להחמיר לכתחילה עפמ"ש בד"מ כי הסה"ד חולק בזה ע"ד תשובת רי"מ ז"ל כנ"ל, לזה י"ל היותו כולל ב' דברים א' מ' מתחילה ב' מ' אה"כ וי"ל דלזה נקט הרמא ז"ל דווקא בלא ידעה מיבם אבל ב"מ מתחילה מיקל בדעבד גם במזידה כמו שהבאתי בשם תשובת הקדמון מהר"ס מרוטנבורג ז"ל שכ"כ להדיא ולפ"ז פשוט דבנ"ד שיש עוד לד גדול מכח ספק קדושי קטן וגם שעב"ד ועיגון גדול שיש להקל ולהתירה גם לכתחילה כנ"ל . וכ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה עד שיסכים גם כת"ר ועוד אמרתי לפום בהירא כי דעת רש"י ז"ל ברים חולין בהא דרוב מלוין אש"מ הן ול"ל לבודקו ולפ"ד הרמב"ן והרשב"א ז"ל דמדמי חזקה דרבא להנ"ל לפ"ז נ"ל מהא דרבא דהיים להלילה שחזקה הנ"ל רק מדרבנן ופשיטא בי"ל דגם רש"י ז"ל דמהמיר ביבם מ' בדרבנן מודה כמ"ש הר"י מינץ ז"ל דרש"י ז"ל יודה לחלק בין לכתחילה ובין בדעבד מכ"ש שיש חילוק בין נוה"ת למדרבנן ודו"ק ועיין ברש"י ז"ל נדה ואכמ"ל :

סימן עה

בדין חליצת סומא .

באהע"ז סימן קס"ט סמ"ח הנה מרחם לוריס ארלנו : רבינו הגדול הרמב"ס ז"ל פסק דלכתחילה אין חולץ הסומא אבל בדיעבד חלילתו כשירה וכתב הראב"ד ז"ל והוא שיש שם אח אחר עכ"ל וכתב הס"מ ז"ל בטעם הרמב"ם ז"ל שכתב דלכתחילה אינו חולץ משום דכתיב וירקה בפניו ולהכי בדעבד כשירה דרקיקה אינה מעכבת בדעבד וק"ל ע"ז דהרי בקריאה דלכ"ע לא מעכבא אפ"ה קיי"ל באלם דחלילהו פסולה וכמבואר בהש"ס שם דראוי לקריאה עכ"פ בעינן וכדר"ז כל הראוי לבילה כו' וכ"ש ברקיקה דלחד מ"ד בגמרא מעכב בכל ענין דמהראוי דגם לדידן דקיי"ל דאינה מעכבא דעכ"פ ראוי בעינן וא"ל דשאני אלם לענין קריאה דהעיכוב הוא מלד עלמו של החולץ משא"כ נידון חלילת סומא דענין הרקיקה הוא מעשה דידה ומלד עלמה אין עיכוב בדבר זה זולת מלד החולץ . וגם בלא"ה יש חילוק בנידון אלם שהקריאה בעלמותה אינו ראוי משא"כ בנ"ד שהרקיקה אפשר בעלמותה והא דוירקה בפניו הוא ענין פרטי מהמלוה ויש לומר בזה דאף שאינו ראוי לכל פרטי התנאים של המלוה שאינו מעכב, דז"א באמת שהרי מבואר בהפוסקים דבכ"ד סומין דגם בדעבד מעכב ועיין תוס' דק"ב והטעם דכתיבה לעיני הזקנים וכבר ילפינן מזה בגמרא דלריכן הדיינים לחזית הרוק מקרא הזה והרי מבואר בהרמב"ם וש"ע דאף אם לא ראו הרוק כשר בדעבד ומ"מ כהסב"ד סומאין ס"ל דפסול ועכל"ל כנ"ל מחמת דאינם ראוין גם בדעבד מעכב וכדר"ז כו' הוא דומה ממש לנ"ד שהוא ג"כ רק פרט בהמלוות רקיקה וממילא דלפ"ז אף כשהחולץ סומא ג"כ תהראוי שיעכב גם בדיעבד אף דהרקיקה בעלמה אינה מעכבת מ"מ באינו ראוי מעכב גם בדעבד , כנ"ל. באופן דדברי הס"מ ז"ל נ"ע אח"ז מלאתי בעזה"י שכ"כ המל"מ ע"ש :

ולכן היה נלע"ד יותר בטעם הרמב"ס ז"ל לולי פה קדוש הס"מ ז"ל בזה , עפמ"ש התוס' שם ד' ק"ב ע"א ד"ה לעיני הזקנים מבואר בסוף דבריהם שם דלהכי לא כתיב לעיניהם כדי שלא נאמר דחלילת סומא פסול גם בדיעבד וא"כ הרי יש הוכחה גמורה דחלילת סומא כשר בדעבד מיתורא דזקינים כנ"ל וע"כ מוכרח דהא דוירקה בפניו הוא רק לכתחילה כנ"ל ועפ"ז נ"ל להבין דברי התוס' בדק"ג שם ד"ה והחוללת מן הסומא כו' דקמ"ל דה"א וירקה בפניו כו' קמ"ל דל"ש ומבואר להדיא מדבריהם ז"ל דל"ל הא דרמב"ס ז"ל בהדיוק דבפניו וס"ל דגם לכתחילה כשירה , ולכאורה יל"ד מנ"ל ד"ז דהא הברייתא באמת לא זכרו רק לענין דעבד דכשירה ולהנ"ל נכון ופשוט דס"ל דבלא"ה גם בדעבד היו מהראוי שיעוכב מטעם דא"ר לבילה כנ"ל והמנס בדברי הרמב"ס ז"ל י"ל כנ"ל וא"ש :

עכ"פ מבואר דלהרמב"ס ז"ל אין חולץ הסומא לכתחילה ולדעת התוס' ז"ל אף לכתחילה כשירה כנ"ל והמנס בדעה הראב"ד ז"ל במ"ש ע"ד הרמב"ס ז"ל דסומא א"ח לכתחילה והוא שיש שם אח כנ"ל וכתב הס"מ ז"ל שנ"ע מנ"ל ד"ז ולפע"ד י"ל טעמו בזה דהנה בדעת הרמב"ס ז"ל דס"ל דחלילת סומא דווקא בדעבד אף דס"ל לענין יושב בחלילה דמבואר ג"כ בהברייתא גופא דאף לכתחילה חולץ מיושב ונראה דס"ל בזה יען הברייתא מחלק בב' גווני דמתחילה קתני בין עומד בין יושב ומאחר דכייל עומד עם יושב בחדא גוונא לזה ס"ל שדין יושב כדין עומד משא"כ לענין סומא דנקט לה בבא בפ"ע והחוללת מן הסומא

בסומא א"כ דמשמע דעבד ואין להוסיף על לשון הברייתא בזה דקתני לה בלשון דעבד דייקא כנ"ל (וראיתי בבא"ש בסימן קס"ע הנ"ל שעורר בדעת הרמב"ם ז"ל בזה ובמחמב"ת הפשוט נראה כנ"ל) ומעתה לפ"ז י"ל גם ד' הראב"ד ז"ל הנ"ל דהנה יש להבין בהברייתא דקתני והחולצת מהגדול בין עומד כו' דמאי קמ"ל בזה דנקט גדול בכאן דהוא כשפת יתר לאורה ופשיטא דהגדול קעביד והרי גם בחליצת הברייתא דקתני חלצה במנעל כו' הכל בחליצת גדול מיירי דהקטן הא קתני לה בסיפא דברייתא להדיא שחליצתו פסולה :

לזה י"ל דכוונת הברייתא בזה לאו לאפוקי קטן ממש רק לענין קטן שהגיע לשנים דגדלות וגדול בסימניו רק שיש אח הגדול יותר ממנו דקיי"ל לכתחלה חליצת גדול עדיף וכמבואר בהש"ס וטוש"ע סימן קס"א וא"ש דנקטי' שפיר משום דבעי לסיים בזה והחולצת מהסומא כו' בלשון דעבד כנ"ל ולהורות לנו דאף שהסומא הוא גדול שאין אפ"ה דווקא בדעבד ולכתחלה האמצעי שאינו סומא עדיף ובסיפא קתני דהחולצת מן הקטן דהיינו קטן ממש דהוא פסול גם בדעבד וא"ש שנויות הברייתא לנכון וממילא דמבואר ד' הראב"ד ז"ל דהא דחליצת סומא אינו לכתחלה הכל בים אח אחר למ"ש דזהו הכוונה דהברייתא בזה דנקט ברישא והחולצת מהגדול לגלות לן דחליצת סומא לכתחלה אף שהוא גדול האמצעי משובח ומנה דהא דחליצת סומא לכתחלה לא במקום אחין דווקא וכוון בפוס"י :

והנה בלשון הש"ע הסומא א"ח לכתחלה ויש מי שאומר שאם אין אח אלא הוא כו' והרמ"א ז"ל מסיים בזה כדי שלא תתעגן נראה להדיא דמשמע לדינא דבמקום עיגון חשיב לי' כדעבד כמ"ש הב"ח וחולצת מסומא גם לכתחלה, ומעתה לפ"ז בנ"ד שהאח שאינו סומא הוא רחוק כמה פרסאות והאשה שמצפית לחליצה היא עני' גדולה אין ביכולתה ליסע אחריו ובפי הנראה שהוא מקום עיגון הי' נראה ללמד להקל לדינא בזה וכן ראיתי להט"ז והב"ש זלה"ה בסימן קס"א ס"ח לענין חליצת גדול דאם הגדול במדה"י דקיי"ל דא"צ ליסע אחריו דווקא וכתבו הפוסקים הנ"ל דל"ד במדה"י דגם כשהיבם בעיר אחרת והיבמה עני' אין לה להשכיר שליח לשם להודיע עכ"ל ואף די"ל דל"ד כ"כ לשם רק מצוה בגדול ובזה דצריך שיהוי הא קיי"ל דשיהוי מצוה לא משהינן משא"כ בנ"ד חליצת סומא לכתחלה משמע דמחמת איסורא הוא עכ"ז יש ראיה עכ"פ לענין זה שהסכימו הפוסקים בחליצת סומא להקל במקום עיגון אף לכתחלה כנ"ל ויש לומר דג"ז נכלל בכלל עיגון כנ"ל, ויש לי א"ד בסוגית הש"ס בזה בענין אם בעינן קרא כדכתיב במ"ש התוס' ביבמות שם ק"ד ב' ד"ה כדר"ז כו' ובכ"מ ואין העת מספיק לעיין בזה :

א"ד הכעס"ח יוס כו' :

סליק חלק אהע"ז בסד"

חלק חו"מ

בעזה"י יום ג' כ"ג לירח אלול תרע"ז בריסק יצ"ו

מחי' חיים יטיב לך הכו"ח חיים טובים ארוכים ומתוקנים כבוד הרב הגאון המפורסם מוה"רר יוסף שאול נ"י מלבוב

אחדש"ת כו' והנה מה שכתב מעכ"ת בשם שו"ת מהריב"ל ח"ג בהשמטות בנידון מאי דקיי"ל הפקר ב"ד אם הוא דווקא למגדר מילתא ולדבר מצוה כשי' מהרי"ק ז"ל וסייעתו, או דגם לדבר הרשות אמרינן כן, דזה תלי' בהב' טעמים דבגמרא יבמות דפ"ט ע"ב דלר"י שם דיליף הפקר ב"ד מקרא דכל אשר לא יבוא כו' י"ל דווקא כעין מגדר מילתא, משא"כ לר"א דיליף מקרא דאלה הנחלות כו' מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו כו' משמע ג"כ לדבר רשות כמו כ"א ממש דמנחילין כל מה שירצו כנ"ל אלא כיון דהרמב"ם ז"ל הביא רק טעם הא' הנ"ל משמע דקיי"ל רק למגדר מילתא או לד"מ כנ"ל. והנה כת"ר תמה על מהרי"ק ז"ל וסייעתו ומייתי ראי' מגמ' דב"ב דקע"ה ע"א בהא דאמרינן שם מי שנפרע מקצת שטר חובו. דיהבה לו ב"ד מזמן ראשון וקאמר הש"ס בשלמא ב"ד אלימי לאפקועי ממונא ופרשב"ם ז"ל אף שלא מן הדין שהרי נמחל שיעבודא דהלקוחות מזמן הראשון מטעם דהפקר ב"ד ודילפינן ביבמות שם מקרא דאלה הנחלות כו', מבואר דאף לדבר הרשות. ולענ"ד י"ל בפשוט דגם בהך דב"ב הנ"ל יש עכ"פ דבר הגון היות מצד היושר ועוד מהראוי שהמלוה אשר הילווהו מתחילה אדעתא דהכי לגבות חובו ויטרוף ג"כ מזמן ראשון שלא יפסיד, אלא דל"ת דמה בכך דהאמת והיושר איתו בזה מ"מ לענין דינא כבר נתבטל עכ"פ השיעבוד דהלקוחות מגוה שנפרע במקצת [וכמו שמצינו בכ"מ בהש"ס ופוסקים דדין ואמת ויושר ענינים נפרדים הם ואכמ"ל] לזה שפיר אמרינן בזה דהפקר ב"ד כו' להעמיד בזה על היושר, וכה"ג הלשון דב"ד אלימי לאפק"מ מבואר ג"כ בפ"ד דגיטין לענין פרוזבול וכמש"ש במתנה מפני תקון העולם וכמ"ש התוס', ג"כ ביבמות ר"פ הא"ר בשם ר"י ז"ל דתקנתן ז"ל במקום שיש טעם הגון דייקא וכ"כ בבכורות דל"ו וכב"ד, ומה שמדקדק כת"ר נ"י במה דנקט הרשב"ם ז"ל טעם הב' מקרא דאלה הנחלות ושבק טעם הא' דגמרא יבמות הנ"ל הלימוד מקרא דאשר לא יבוא כו' כנ"ל ומזה דן כת"ר דכיון נקט הרשב"ם ז"ל הלימוד מקרא הנ"ל דמשמע גם לדבר רשות כמ"ש בתשובת מהריב"ל הנ"ל עכ"ד מעכ"ת והם כי דבר חכמה הוא דהוי' לאומרה אמנם באמת לענ"ד ז"א וכמו שאברר אי"ה עוד לפנינו דהא דהפקר ב"ד רק לענין מגדר מילתא או איזה דבר הגון עכ"פ כשי' מהרי"ק ז"ל ודעמי' וכ"ה בחו"מ בד' הרמ"א ז"ל בסי' ד' ובהא דב"ב ג"כ דבר הגון עפ"י יושר כנ"ל:

ונידון דיקדוק מעכ"ת בדברי הרשב"ם הנ"ל לכאורה חשבתי ע"ד פילפול קצת. בנידון מה שחקר הגאון הרב מליסא ז"ל בספר מקו"ח בה"פ סימן תמ"ח דהא דהפקר ב"ד הוא רק להפקיר ולא לעשות זכי' וקנין להשני אלא שכתב שם הרב ז"ל דלוותו עלי' בבי מדרשא מהגמרא דיבמות הנ"ל בהלימוד מקרא דנחלה דכתיב אשר ינחלו דגמרינן מני' דמנחילין כל מה שירצו דמשמע להדיא דגם לענין זכי' וקנין יש כח ביד הב"ד בזה יעוי"ש ולפ"ז י"ל דברי רשב"ם הנ"ל דבהך דב"ב שם דהוא ג"כ לעשות את שאינו זוכה כזוכה שהמלוה יזכה בקרקעות הלקוחות מזמן ראשון בכח הפקר ב"ד לזה נ"ל הלימוד מהא דנחלה כנ"ל ואיידי דאיירי אדכרנא מילתא שזה איזה שנים רשמתי על הגליון ס' מק"ח בזה בזה"ל, לענ"ד לכאורה כי במחכ"ת אשתמטתי' גמ' דגיטין ד"ך ע"א ודילמא אקנויי אקנו לי' רבנן ופרש"י ז"ל מטעם הפקר ב"ד, שוב ראיתי בס' גט פשוט להלכות גיטין בסימן ק"ך (שרמז עליו הגאון בעל מק"ח זצ"ל שם) שהביא הגמרא גיטין הנ"ל ודחק ליישב לפי הסברא הזאת דאין בכח ב"ד לעשות קנין ולדקו דברי המק"ח ומ"מ במסקנתו העלה הג"פ שדעת הש"ע וגדולי הראשונים זלה"ה כפשטות לשון הגמרא דגיטין הנ"ל ע"כ לשוני שם:

ואמנם בדיוק לשון הרשב"ם ז"ל הנ"ל נ"ל בפשוט בלא"ה דוודאי קרא דאשר לא יבוא כו' דמבואר שהוא רק ענין קנס לעושה עול אשר ימרה את גזירתם והסכמתם הנכונה דאז הרשות ביד הב"ד להפקיר ממונו ולמיקנסיה כראוי לו משא"כ בהא דב"ב איך שייך ענין קנס כלל על הלקוחות ואיזה עולה פעלו ולזה מייתי הרשב"ם ז"ל מקרא דאלה הנחלות מה נחלה כו' דגם שלא במקום קנס רק בכל מקום דבר הגון לעשות שא"ז כזוכה וכן בהא דב"ב שם כנ"ל אבל אכ"פ דבר הגון וענין יושר צריך בוודאי וכן מבואר להדיא גם בתוס' יבמות ד"ל ע"א ד"ה אזל כהן כו' וא"ת ומה מדקדק מקדושין דילמא ה"ט משום דהפקר ב"ד כו' ותו"י דהכא אין שייך לומר כן דמה פשע כהן שיש לנו להפקיר ממונו כו' הרי מבואר להדיא כד' מהרי"ק ז"ל וסייעתו, וכן משמע לענ"ד דטעמא דר"א ביבמות הנ"ל מוסיף הוא וליכא כ"מ בניהם לדינא כמו שחשב הגאון מהריב"ל זצ"ל מדל"ק הש"ס מאי בינייהו כמו בכ"מ בכזה, ובאמת י"ל ג"כ עד"ז דצריכן ב' הטעמים דיבמות שם אהדדי דבאמת מהקרא דכל אשר לא יבוא כו' נדקו דברי הג"פ ומקור חיים הנ"ל דמבואר מזה רק הפקר ב"ד כנ"ל אבל ענין זכי' לא ידענו כנ"ל לזה נ"ל טעם הב' מקרא דאלה הנחלות כו' דמבואר להדיא דגם לענין זכי' וקנין הכח ב"ד יפה, ואמנם מהא דאלה הנחלות לחודא נלענ"ד די"ל להיפך ג"כ, דהרי יש להבין במה דילפינן הפקר ב"ד מנחלת אבות, דמה אבות מנחילין בניהם כ"מ שירצו והרי בנחלה וירושה גופא קיי"ל דהאומר פלוני בני לא ירשני דאין בדבריו כלום דמתנה על מש"כ בתורה וכמבואר בפ' יש נוחלין וטוש"ע חו"מ סי' ר"פ ואיך יליף מני' דהב"ד יכולין להפקיע מתח"י המוחזק בממונו מאחר דלנחלת אבות מדמינן ליה:

לזה נלע"ד די"ל דבאמת ה"פ דאחר שכבר למדנו מקרא דאשר לא יבוא דהפקר ב"ד לענין שיכולין להפקיע ממון מהמוחזק בו רק לענין לעשות זכי' לאידך שוב שפיר ילפינן מקרא דאלה הנחלות דמקשינן לנחלת אבות שמנחילין את שירצו וכדקיי"ל דהאומר פלוני בני ירשני דבריו קיימין וכן ג"כ הכח ביד הב"ד בזה לעשות זכיה וקני', וא"ש היטב דצריכו שני הטעמים יחדו דווקא ומיושב היטב ג"כ בעיקר הענין לפי מה שבררנו ויבואר עוד אי"ה דהעיקר כשיטת המהרי"ק וסייעתו זלה"ה דענין הפקר ב"ד רק למגדר מילתא ולדבר מצוה שלא יהיה סתירה לזה מלשון הגמרא הנ"ל דקאמר מה אבות מנחילין כ"מ שירצו אף ב"ד כו' דמשמע לכאורה להדיא דגם לדבר הרשות תליא הכל ברצונם וחפץ נפשם כנחלת אבות ממש [וכאשר דן באמת בתשובת מהריב"ל ז"ל שהביא מעכ"ת מזה להוכיח, דגם לדבר רשות אמרינן

כן דהפקר ב"ד מדקאמר מה אבות מנחילין כ"מ שירצו אף ב"ד וכנ"ל ואמנם לפמ"ש א"ש היטב דוודאי לענין להפקיע ולהפקיר ממון מיד המוחזק יען כל הילפותא בזה דמדמינן לנחלה דאבות והרי בנח"א גופא קיי"ל דאינן יכולין להפקיע הירושה כלל ולא בדעת אבות תליא כלל כנ"ל ועי' רשב"ם קכ"ו ע"ב וממילא דמהראוי דגם ב"ד אין ביכולתן להפקיר ולהפקיע שום ממון כלל מתח"י בעלי' המוחזקין רק דכל הילפותא בזה לענין הזכיה לאידך ולאחר שידענו מהילפותא דקרא דאמר לא יבוא כו' דיש כח יפה לב"ד להפקיר רק נידון לעשות זכי' לאידך שפיר הילפותא מנח"א דמנחילין כ"מ שירצו ועכ"פ דצריכן לזה הכל לענין הפקר ב"ד מהלימוד וילפותא מהקרא דאמר לא יבוא כו' דמבואר רק למקנסים למגדר מילתא בדבר כגון לסייג וכמ"ש מהרי"ב ז"ל בעצמו בזה כנ"ל, וממילא דלדבר רשות אין לנו ראי' כלל דהפקר ב"ד כו' והרי מקרא דאה"כ לא מוכח כלל דיכולין להפקיע דאדרבא מאחר דמקשינן לנח"א והרי בנח"א גופא קיי"ל דא"י להפקיע הירושה כלל מיד הזוכה כדין וכן לענין כח ב"ד להוציא ממון המוחזק ברשות ובהיתרא כנ"ל ומיושב בזה ג"כ ד' הרמב"ם ז"ל דלענין הפקר ב"ד להודאה הביא רק טעם הא' כנ"ל ונכון הדבר בעזה"י:

לענ"ד שוב ת"ש מעכ"ת ני' מדברי רש"י ז"ל יבמות דפ"ט שם דדבר שבממון לאו עקירה הוא דמשמע גם לדבר הרשות, במחכ"ת איששתמיטתי' דברי רש"י ז"ל בגיטין דל"ו שכתב להדיא בזה"ל דהדבר שבממון לאו עקירה הוא בדבר שהוא משום סייג ולמגדר מילתא כו' הרי שדבריו ז"ל ברור מללו דווקא משום סייג כו' וממילא דיגיד עליו ריעו דברי רש"י ז"ל דגיטין על הך דיבמות דכוונתו ג"כ הכל לסייג. ולמש"ת כנ"ל [יען כאן ספק נוח לן יותר לומר על רבן של ישראל רש"י זצ"ל שקיצר במק"א וסמך עמ"ש בעצמו במקום אחר מלומר שהאריך במ"א לשפת יתר ח"ו כנודע עיב דרכו בקודש של רבינו הגדול זצ"ל בכ"מ לשנות לן פרקו נאה בלשון קצרה ונקיה] וכ"מ ג"כ ברש"י ב"מ דכ"ח ע"ב דהא דהפקר ב"ד הוא רק במקום תקנה ולצורך ואיזה דבר הגון (ואכמ"ל בהשגית דשם) ובזה נחה ושקטה תלונת כ"ת נ"י ע"ד תשובת מהרי"ק וסייעתו זלה"ה גדולה מזו מצינו דאף במקום תקנה מקשינן בגמרא שבועות ר"פ כל הנשבעין סוגיא דקציצה ובב"מ דקי"ב וכי משום כדי חיי' דשכיר קנסינן לבעה"ב כו' ולא אמרינן הפקר ב"ד כו', ועיין בחי' הר"ן ז"ל בכתובות דפ"ו בהא דאמר אמימר האי מאן דאית לי' כתובת אשה ובע"ח כו' לבע"ח יהבינן מ"ט יותר משהאיש רוצה לישא כו' דאיך יתכן דמשום תקנה קלה כזו יגזלו ח"ו את האשה וכתב הר"ן ז"ל בזה יען דקיי"ל בע"ח מאוחר שקדם וגבה דמש"ג גבה וא"כ שפיר היכולת לרז"ל גם בתקנה ב"ד להגבות להבע"ח גם לכתחילה מאחר דבדעבד עכ"פ אין כאן גזילה כלל בכל אופן גם מעיקר הדין עכד"ק ז"ל וראוין הם לאמרן ז"ל [ועפ"ד הר"ן הנ"ל תרצתי בילדותי דברי הרי"ף ז"ל בהסוגיא דקציצה דמביא ב' הטעמים דגמרא שם הך דכדי חייו. וגם טעם המסקנא דטרוד בפועליו וכבר תמהו זלה"ה בזה, ונ"ל עפמ"ש התוס' בטעם דבעה"ב טרוד בפועליו דחייב דה"ל כא"י אם פרעתי והעירו האחרונים ז"ל דה"ל כעין א"י א"פ דלא ה"ל למידע אלא דלפי מה דקיי"ל דחייב עכ"פ לצ"ש ודעת כמה דבכה"ג מהני תפיסה עכ"פ וא"ש דכל הקושיא ומשום כד"ח קנסינן כו' ולפי הנ"ל בכה"ג למאי דמסקינן דבעה"ב טרוד בפועליו ועכ"פ דמהני תפיסה בכל אופן ושוב גם בתקנה ב"ד לתקן גם לכתחילה מאחר דבדיעבד עכ"פ אין כאן גזילה בכל אופן וא"ש דצדקו הטעמים יחדיו כנ"ל לפלפל כ"ה] העולה מדברינו הנ"ל דגם במקום איזה תקון ודבר הגון ג"כ לא בכ"מ הפקיעו רז"ל ממון מידי בעליו וכנ"ל. אלא דבאמת הדבר פשוט לע"ד דאין לנו לדמות מילי דרז"ל בזה ובכיו"ב וכמ"ש התוס' ז"ל בחולין ק"ד לענין דאין לדמות גזירת רז"ל זל"ז ומכ"ש בעניינים אלה להפקיע ממון וכבר אמרו ז"ל התורה חסה על ממונן של ישראל ומי יכול לעמוד בסוד קדושים במקום שראוי רז"ל לתקן ולקנוס בדבר שבממון. וכמ"ש. בכ"מ דאין לדמות תקנת רז"ל זל"ז:

אבל עכ"פ כאין ספק דהכל לצורך טעם הגון המונע לדבר מצוה רבה כבוד ד' ותוה"ק, או לטובת העם, ותקון הכללי, וכל דרכי' דרכי נועם כו' ובאמת כי מתחילה עלה על רעיוני בהך דהודאה דדייני ידוע ב' השיטות דרש"י ז"ל פירש אומדין דעת הנותן למי קרובה דעתו ליתן ור"ת ז"ל כתב למי שאהב הדיין די"ל דתליא בב' הדיעות דמהרי"ק ומהרי"ב ז"ל הנ"ל אם הפקר ב"ד גם בענין מידי דרשות אלא דבאמת גם מזה ראי' לדבר הרשות לא אמרינן הפקר ב"ד דלא מצינו לשי' רש"י ז"ל ובש"ע ח"מ סי' ר"מ ס"ג פסק כן אלא גם לשיטת הר"ת והרא"ש זלה"ה לא מצינו רק במקום ספק בדין ובעיקר המיאות הענין שא"א לנו לתקן בעצה היותר מובחרת לזה ה"ל דבזה הכח ביד הב"ד לעשות כרצונם (ול"ד ב"ד בזה וכמש"ש בספ"ק דגיטין בכה"ג מה שירצה השליח יעשה כו') אשה זולתו. [ועיין בש"ך שם מש"ש בשם הד"מ לענין רשאי הדיין ליקח שוחד בזה והוא ז"ל הפליג עליו בזה ואולי י"ל בזה לענ"ד דברי התוס' שבת ד"י ע"א בד"ה אי כו' שהם בדיינין שאין מומחין שפעמים נוטין אחר השוחד דר"ל בכה"ג הנ"ל ואין להאריך] שוב מצאתי בעזה"י בתוס' כתובות דכ"ע ע"א בד"ה הבא בתוך דבריהם ז"ל ואע"ג דקיי"ל דהפקר ב"ד הפקר היינו לצורך אבל זה אין צורך כ"כ עכ"ל וע"ש שכתבו זה מתוך ד' הירושלמי שם, מבואר להדיא כמ"ש. ואשר רמז מעכ"ת לענין ברש"י ב"מ דל"ו דהא דהפקר ב"ד הוא שבכל דור ודור הדברים עתיקין ובמדומני שכן ראיתי בתשובה אחת להגאון הגדול בדורו בעל שאגת ארי' זצ"ל לענין קדושי קטן בהא דכל דמקדש אדעתא דרבנן כו' כזה' וכלל גדול אמרו רז"ל בכ"מ אין לך אלא שופט שבימיך כו'' (ויש לחלק קצת בענין ממון דכמה ענינים תלוי' במוכין ואקן שלוחותא דקמאי כו' וגם נודע מ"ש הרא"ש ז"ל דאין כח בידינו להעמיד הדת על תילה. יען קרבו ימים הקודשים הבע"ל עת להכנס. לזה אסיים הנה. ואולם נידון אשר כתב רו"מ בסוף דבריו שגם נד"ד ענין דבר מצוה כו' והנני חותם:

בברכת השנים כנפשו הרמה ונפש ידידו ואו"ש לכבוד גיסו הרב הגאון המפורסם וכו' ר' מרדכי זאב סג"ל הנני להודיע לכ"ת יען זה לי ימים אחדים עומד אנכי בקושי' בתוס' סנהדרין דע"ז ע"א ד"ה סוף חמה כו' והא דתנן בפ"ב דחולין נפלה סכין מידו ושחט שחיטתו פסולה ודייק טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשירה כמאן כר"נ דלא בעי כוונה קשה נפלה נמי ליהוי כהפילה למ"ד אשו משום חציו כו' אלא נראה דאתיא ההיא סוגיא כמ"ד אשו משום ממונו וק"ל דהא מרא דשמעתא דאמר משום חציו ר' יוחנן בב"ק שם ובפ"ב דחולין שם דל"א ע"ב ומי אר"י הכי כו' ע"ש וצע"ג:

כבוד מחו' הרה"ג המפורסם המנוח מוהר"ר זאב סג"ל בעהמ"ס עמק הלכה

ע"ד שאלתו שאלת תורה בנידון הראנדר תובע משמעון הניזק שעשה לו בהובלת סיי"ם להשינקער שלו וראיתי לרומע"ל שהאריך אם חייב השכן בגוף הניזק, ובעניי פשוט הדבר שהשכן פטור מטעם דהוא רק גרמא בנזקין דקיי"ל דפטור ומטיבותא דמר אמינא אשר כל הראיות אשר דן כ"ת בזה מענין היזק אבנו ואשו ודומה רחוקים בעיני. יען בב"ז נגמר המעשה ע"י עצמו לבדו

לא

לא כן בנד"ד אשר הוא ענין מו"מ שהוא ע"י שנים דווקא בל נגמר ההיזק ע"י עצמו לבדו ולענ"ד אי דמיא להא דמיא כגוונא. דנ"ד שהוא ענין מו"מ יש ללמוד מגמרא דקדושין דף נ"ו בסוגיא דאין לוקחין בהמה במעות מע"ש דמקשה הגמרא שם טעמא דברת את לא ברה קנסינן למוכר ומשני לאו עברה גנב אלא חורא גנב ומקשה שוב. ואי לאו עברה חורא מאי קעביד ומתרץ כל היכא דאיתא לאסורא קנסינן לי' וכ"ה בגיטין דמ"ה גבי המוכר עבדו לא"ל יעו"ש ולפ"ז בנ"ד דליתא לאסורא הרי עולה יפה בזה מליצת רז"ל דאי לאו עברה חורא מאי קעביד וכ"ה בהרמב"ם וטוח"מ סימן שנ"ו ס"א ז"ל אסור לקנות כלל מהגנב ועון גדול הוא שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לגנב שיגנוב שאם לא ימצא כו' ונלמד מגמרא הנ"ל והדבר מבואר שהוא רק לענין עבירה ואיסור אבל לא לחיוב ממון שוב ראיתי בבאה"ג ובסמ"ע שם שהראו מקום לגמ' דקדושין הנ"ל ובתשובת הריב"ש בעובדא דנפח שעשה שני מפתחות שמהראוי לענוש את הנפח על בלי הגיד להבעה"ב כו' דלאו עברה גנב כו' היינו מטעם עונש וקנס קאתי עלה ולא למשפט חיוב ממון וכן מורה בהלבש דברי רבינו רמ"א ז"ל המועתק בקיצור מדברי הריב"ש ז"ל כתב בזה"ל וכן אסור לסייע להגנב בשום דבר כדי שיגנוב כו' משמע להדיא דהוא ענין איסור ולא משפט חיוב תשלומין והדקיי"ל בעלמא דמסייע אין ממש וברור דל"ד כ"ד להא דסי' שפ"ח בנו"כ ביד דקיי"ל דחייב דשם הוא עשה מעשה משא"כ בנ"ד ובפרט לפמ"ש הסמ"ע בר"ס שפ"ו מדברי התוס' והרא"ש זללה"ה דכיילו לן בכיילא רבה דדינא דגרמי דחייב לריך שני משפטי תנאים א' בריא היזקא, ב' שההיזק נעשה מיד וכ"כ בתשובת מ"ב והרי בנ"ד דההיזק לא נעשה מיד רק עד שיבוא השעקר לפדיון סיי"ש וגם לא הווי בריא היזקא וכן הוא בחו"מ סי' שמ"ח ס"ג בדין המראה את חבירו לגנוב. או שלחו כו' דפטור מטעם דהוא רק גרמא בנזקין וע"ש בדברי מרן דו"ז הש"ך ז"ל. ולכאורה יש לצדד עוד דפטור בנ"ד מטעם דאין שליח לדבר עבירה וכמ"ש גם הת"ר בזה אלא דבזה מקום היה לדין מטעם שכתב הרמ"א ז"ל בסימן שפ"ח סעי' ע"ו דמי שאמר אחד למסור את חבירו אם השליח הוחזק בכך דחייב המשלח דא"ל בזה א"ש לד"ע הואיל דהשליח הוחזק בכך והוא מדברי הרשב"ץ והב"י ז"ל ולפ"ז גם בנ"ד אפר התנהג ברמאות זה כמה שנים נהראוי לחייבו אחר שהוחזק בכך אלא דכבר השיג הש"ך ז"ל ע"ז ויכול המוחזק בנ"ד לטעון קי"ל כהש"ך ז"ל ובפרט דמסתבר טעמו וגם בלא"ה נלענ"ד כעת דענין מקח וממכר כגוונא דנ"ד ל"ל להא דאין שליח לד"ע וראי' לזה שהרי במקח הנעשה באיסור בחו"מ סי' ר"ל דהמקח קיים וע"א אין שליח לד"ע לבטל המעשה הקנוי וכמ"ש התוס' ב"מ ד"י ע"ב וכן בסוגיא דגיטין וקדושין הנ"ל לא אמרינן א"ש לד"ע והיינו דבכ"מ ענין שליחות הוא שאחד שולח את חבירו לעשות דבר הנוי בשביל המשלח משא"כ עניני מו"מ המוכר עושה בשביל עצמו וכן הקונה עושה ג"כ בשביל עצמו ואין כאן ענין שליחות כלל, וע"ע בתוס' דקדושין שם במש"ש בענין לפני עיור ובס' המקנה שם ואכמ"ל:

והנה עפ"ד הרשב"ץ ורמ"א ז"ל הנ"ל נ"ל להרן קושיית הרמ"א ז"ל בד"מ סימן שמ"ח על דברי התה"ד בדין מראה לשליח לגנוב כו' יעי"ש דהמעשה כך היה שראובן הראה לגנב מפורסם מחתרתו של לוי דפטור לי' התה"ד מטעם גרמא בנזקין דפטור והקשה הרמ"א ז"ל דהא בלא"ה פטור מטעם אין שליח לד"ע והש"ך ז"ל האריך קצת בזה ולפ"ד הרשב"ץ הנ"ל והרמ"א ז"ל בעצמו דכמוחזק לכך ל"ש כא דא"ש לד"ע ואין לך מוחזק יותר מזה דבתה"ד הנ"ל דמיירי שהראה לגנב מפורסם כנ"ל והש"כ ז"ל דערת קצת בקושיא הנ"ל לטעמי' דל"ל האי דינא דרשב"ץ הנ"ל ואולם הרמ"א ז"ל דלא מתרץ לה כשיטתו הוא אידוש קצת בעיני ולנ"ע קצת ודאתאן עלה דברי הרשב"ץ וסייעתו ז"ל הנני להמליץ בעדם ז"ל בזה. דבאמת לכאורה הדברים תמוהין מאוד כמו שהאריך מד"ז הש"כ ז"ל דמה בכך שהשליח מוחזק מ"מ שייך אי בעי עביד כו' דאמרינן בזה דא"ש לד"ע וגם שלא נזכר חילוק זה כלל בהש"ס ופוסקים בענין זה דאין שלד"ע עיי"ש באורך ולדידי קי"ל עוד דהרי הך כללא דא"ש לד"ע מלבד הסברא דדברי הרב ודברי התלמוד מי שומעין הוא ג"כ גזה"כ מב"כ דעביהם ומכירה כמ"ש התוס' בב"מ שם וה"כ בחי' הריטב"א ז"ל ג"כ. והמכס הנלע"ד בזה דהנה לכאורה קשה קצת במי שאמר שליח למסור וכדומה דהכי דאמרינן א"ש לד"ע וכמו דגמרינן מגזה"כ יען יש ג"כ טו"מ דאין מלמדין ומעוטא הוא דזהו שייך הכל לענין איסורא אבל לענין ממון לחייב המשלח מטעם שגרם היזק לחבירו עכ"פ וכמ"ש הש"ך בסי' שמ"ח בהראה לא"י דחייב משום גורם עכ"פ אף דל"ש שליחות אך דבאמת כיון הדבר דבמי שאמר למסור או לגנוב חשבינן ליה רק לגרמא בנזקין וכמ"ש הש"ך ג"כ בזה והיינו משום דאמרינן מכח הסברא דדברי הרב כו' דברי מי שומעין מטעם זה גופא רחוק הדבר שהשליח ישמע לו להוציא הדבר מכח אל הפועל וביאכה אילו לעשות דבר פשע ועול. ופשיטא דמחמת זה עכ"פ לא הווי בריא היזקא כלל דפטור כנ"ל, ומעתה נכונים דברי גדולי הפוסקים הנ"ל דהנה בגמרא שבועות דמ"ו אמרינן האי מאן דנקט מגלא כו' עביד איתא דגזים ולא עביד וכו' וכתבו התוס' דבמוחזק לכך חייב ולפ"ז מיושבים דברי הפוסקים הנ"ל לדינא דס"ל דבמוחזק לכך חשבינן לי' בריא היזקא כדברי התוס' הנ"ל וא"כ ממילא דחייב המשלח עכ"פ מטעם גורם כנ"ל וא"ש ול"ק כלל וגם עולה יפה בזה דיש סדר למשנה במה שמנה לנו הרמ"א ז"ל את פרקו האי דינא דהרשב"ץ והב"י זלה"ה בסימן שפ"ח דמיירי הכל בעניני חיובי דדיני דגרמי כנ"ל לנכון בעה"י ועפ"ז נלע"ד להדם בדיקדוק לשון רז"ל בשינוי הסוגיות הגמרא בענין א"ש לד"ע דבשליח גניבה וכן בשולח הבערה ע"י פקח נקטו רז"ל סברת דברי הרב ודה"ת כו' כמבואר בב"מ שם ובהסוגי' דפ"ב דקדושין ע"ש ושם מסקינן ממעוטי דש"ח וטו"מ ס"ל ב"כ כו' והכבר הירגישו בזה הריטבא וש"מ ז"ל ולדידי א"ש דלענין חיוב ממון י"ל דל שליחות מהכא לחייב המשלח עכ"פ מטעם גורם לזה נ"ל הסברא דדברי הרב כו' כנ"ל דמטעם זה הוא רק גרמא בנזקין דפטור וכנ"ל:

ועוד אמינא בזה דבר חדש קצת בעה"י בענין מש שפילפלו רבותינו הראשונים ובעלי התוס' כ"ע אם האי כללא דא"ש לד"ע איתא ג"כ כשהיה השליח שוגג בדבר יען בזה ל"ש האי סברא דדברי הרב כו' למי שומעין, ולפמ"ש יש למלאת פסר דבר לענ"ד ולחלק בזה דבענין דבר שבממון כמו שליח גבי גניבה וכדומה דמה שאנו דנין בזה לפטור המשלח ע"כ נ"ל מכח סברת דברי מי שומעין כנ"ל דמטעם גזה"כ מהראוי שיתחייב עכ"פ מטעם גרמי כנ"ל לזה בשוגג השליח דל"ש הסברא דדברי מי שומעין, יען השליח א"י כלל מהעבירה והעול, בזה וחזקה שליח יעשה שליחותו וה"ל כעין בריא היזקא ולכך חייב המשלח משא"כ לענין אסורין ועונשין דבזה סגי לי' בה דא"ש לד"ע מכח גזה"כ כנ"ל וממילא בזה דאין חילק בין מזיד ושוגג דבכ"ע א"ש לד"ע, ובזה יש לתרן ג"כ קושיית התוס' בב"ק דע"ט ע"א סד"ה נתנו כו' היכא יליף מה מכירה ע"י אחר אף עביחה כו' דיגמא בשוגג מיירי ולהנ"ל י"ל דמה"ת ל"ש לחלק ואף בשוגג א"ש לד"ע לפמ"ש מד"ז הש"ך ז"ל מדעת רבותינו גדולי הראשונים כ"ע דדינא דגרמי רק מדרבנן ובלא"ה לענין תשלומי כפל דו"ה ל"ש החיוב מטעם גורם וי"ל עוד כמה קושיות עפ"י

כבלתינו

סברתינו הנ"ל אלא שאין רצוני להכניס עצמי כעת כ"כ בהא ענינא שאינו נוגע כ"כ לנ"ד לדעתי עדיף טפי מנידון דתה"ד והרמ"א ז"ל הנ"ל דהם שלח עכ"פ ליגנוב איזה חפץ מהשוים משא"כ בנ"ד. דבשעת מכירת היי"ש עדיין לא נעשה גניבת השליח כלל עד עת פדיונו באופן דלענ"ד כעת בנ"ד ה"ל גורם דגורם דפטור לכ"ע ודומה לתשובת הריב"ש ז"ל הנ"ל בנידון דהנפה כנ"ל ומקורו ברוך מדברי הגמרא ערוכה דגיטין וקדושין כנ"ל:

מ"ש מעכ"ת די"ל דהא דאין שלד"ע הוא רק באמירה ולא במעשה ז"א דהא גמרא מפורשת בב"מ ד"ח ע"א וז"ל הגמרא אמר רבה לעולם המגביה מציאה לחבירו ל"ק וש"ה דמגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' תדע שאילו אמר לשלוחו לא וגנוב לי פטור ושותפין שגנבו חייבין וע"ש בתוס' במה שהשיגו על פירוש רש"י ז"ל שם ופירשו שהגביהו שניהם, והרי אין לך מעשה יותר מזה, ומבואר דמטעם מגו דזכי לנפשי' הוא דחייבין דאל"כ הי' פטורין כמו באומר לשלוחו לא וגנוב כו' דפטור מטעם א"ש לד"ע כנ"ל. (ובהיותי בזה מצאתי הובה לעצמי ליישב דברי פה קדוש רש"י ז"ל מהקושי' הגדולה דרבותינו בעלי התוס' ז"ל. והמינה בזה די"ל דרשי' ז"ל ס"ל ודאי לשון הברייתא שותפין שגנבו וטבחו דאיירי בתרי מילי כמבואר בתוס' שבת דל"ג ע"ב ד"ה ואמאי כו' ומשמע לי' ז"ל דענין גניבה מיירי כמו לענין טביחה דאחר הוציא לדעתו ודע"א ומעתה י"ל דס"ל ודאי במה דקאמר הגמרא בשותפין שגנבו דל"ש א"ש לד"ע [כ"א לגבי' דחברי'] מטעם מגו דזכי לנפשי' כו' ולכאורה יפלא בטעם הדבר מאחר דהא דא"ש לד"ע הוא ג"כ מצד הסברא דדברי הרב כו' ומה יועיל בזה הסברא דמגו דזכי לנפשי' כנ"ל לזה צ"ל דסבירא לי' להגמרא הא דא"ש לד"ע לענין גניבה תליא ג"כ בהקנין יען השליח לא קנה כלל את הגניבה כי השליח כוונתו בגניבתו הי' רק עבור המשלח ובאמת מכח הא דא"ש לד"ע א"י לקנות בעדו הגניבה, ולזה בשותפין שגנבו דשייך ביה קנין המועיל לעצמו מועיל בכולו גם לחבירו וכמו שמצינו כעין זה לענין קני את והמור ב"ב דקמ"ג ובטוש"ע חו"מ סי' ר"י באופן דהמשלח ג"כ קנה את הגניבה וממילא דה"ל כאילו גם המשלח בעצמו גנבו ומיושב דברי הגמרא דמוסב הכל על הא דקאמר בענין המגביה מציאה לחבירו לענין אם מועיל הקנין להבירו וממילא דה"ה שייך לענין גניבה משא"כ לענין טביחה ובזה א"ש מ"ש רש"י ז"ל בעצמו בב"ק דע"א בטעם חיוב הטביחה בזה מקרא דתחת ולא הגי לי' בזה בהסברא דמגו דזכי לנפשי' כנ"ל ומיושב דעת רש"י ז"ל כנ"ל:

ובזה נלע"ד לתרץ גם התמי' גדולה שתמהו רבותינו התוס' ז"ל על רש"י בב"ק ד"ע במשנה שם דאיך יתחייב הגנב במשיכת השומר דהא קיי"ל א"ש לד"ע ומזה המציאו פרע חדש בענין א"ש לד"ע דבשוגג השליח יש שלד"ע עיי"ש שהאריכו בזה ולענ"ד הקושיה לולי דבריהם הקדושים י"ל דסברת רש"י ז"ל בזה ג"כ יען במשיכת השומר מועיל הקנין עכ"פ במשיכתו את דבר הנגנב לענין חיוב השמירה עליו עכ"פ מועיל ג"כ הקנין לחבירו וממילא דמתחייב המשלח בהכי והוא ממש כעין סברת הגמרא בשותפין שגנבו דל"א בזה א"ש לד"ע מחמת סברת מגו דזכי לנפשי' יען שייך בי' קנין המועיל כנ"ל עוד י"ל בסברת הגמ' מגו דזכי לנפשי' כו' במה שהקשיתי דסברת א"ש לד"ע מכח דברי הרב כו' ויהי' נפ"מ גם לנ"ד נידון מה שתובע הרנדאר הנאת חבירו שנהנה במה שפעלה על השרים והמידות עפמש"ל עפ"י דברי הש"ך ז"ל בענין שליח גניבה דאף דאין שלד"ע מ"מ גורם הוא רק דה"ל גרמא בנזקין (מחמת סברת דברי הרב כו' דל"ה בריא היזיקא כנ"ל) ועדיין יש לשאול בזה לכאורה דהכא מבואר בח"מ סי' רל"ב בהגהת רמ"א ז"ל באחד מעכב מעות פקדון של חבירו והרוויח בהם דחייב לשלם לחבירו מה שהרויח וכבר כתב המל"מ פי"ז מה"מ ולוה דהע"ג דקיי"ל המבטל כיסו ש"ח דפטור מטעם גרמא בנזקין זה במקום שאין מרויח אבל היכא דמרויח אף בגרמא חייב [והובא גם בס' נה"מ שם] וא"כ לפ"ז הדק"ל לפום ריהטא בשליחות דגניבה דג"כ חשב להרויח אלא דז"א כלום ומה בכך דחשב המשלח להרויח הא באמת לא נעשה מחשבתו מטעם דא"ש לד"ע והשוב הקנין של השליח רק לחייב עצמו ולגבי המשלח ל"מ כלל והרי המשלח לא הרויח כלל וממילא דפטור מטעם גרמא כנ"ל ולפ"ז י"ל להמתיק קצת סברת הגמרא בשותפין שגנבו דחייבין מטעם מגו דזכי לנפשיה דמועיל הקנין גם לחברו כנ"ל דחשיבק להמשלח במרויח בשעת הגניבה ממש שנקנה לו הגניבה כנ"ל ושוב י"ל דחייב בתשלומין אף דשייך סברא דדברי הרב כו' מ"מ חייב מטעם גורם בהג"ה לפ"ד הרמ"א והמל"מ ז"ל כנ"ל ואף לענין תשלומי כפל י"ל דכן הוא גזה"כ בכ"מ דמחויב בתשלום גניבה הקרן דמחויב ג"כ לשלם הכפל ועיין ועכ"פ עולה לדינא בנד"ד דיש לחייבו הודות תביעת הרווחים במה שנהנה עכ"פ דבזה גם גורם בעלמא חייב לפ"ד הרמ"א ומל"מ ז"ל הנ"ל וכמבואר ג"כ בטוח"מ סימן שס"ג בענין חצר דל"ק לאגרא כמ"ש הרא"ש ז"ל בפ"ב דב"ק וכמ"ש מעכ"ת ג"כ אלא שבזה יש לדחות יען בזה עכ"פ עשה מעשה שדר בחצר חבירו מה שאין כן בנ"ד דהרווים ג"כ רק בדרך גרמא ודמי יותר לענ"ד להא דבסי' רל"ב הנ"ל:

גם בלא"ה נידון הרווחים הנ"ל מהראוי היה לקונסו להוציא חיל בלעו מגרונו וכמבואר בדברי תשובת הריב"ש ז"ל בעובדא דידי' הנ"ל דחשיב לי' ג"כ גרמא בעלמא ועכ"ז כתב שמהראוי לקונסו ומכ"ש בנ"ד נידון הרווחים כנ"ל ועכ"ז טוב הדבר ע"ד הבלוע בזה וגם שאין דברי המל"מ מוכרחים כ"כ לדינא בזה כמ"ש הנה"מ דהש"ך ז"ל חולק בזה לכן מה טוב בזה מצות הבלוע כן נלע"ד כעת בזה וע"ש בסוגיא דקדושין הנ"ל בד' נ"ו הנ"ל בתוס' סד"ה מסתברא כו' כגוונא דנ"ד לענין הרווחים כנ"ל ואין להאריך, א"ד כו' בעה"ח כו':

והנני להודיעו לכ"ת אשר הפעם יצאתי ללון בעמק הלכה ספרו דמעכ"ת, ובא לנגד עיני מה שפילפל בחכמה בענין התומין הסוגיא דיומא הסותרת הסוגיא דכריתות. בהא דהא דעתי אפילו בשבת ובהא דרפ"ה בדחות הוא שהאריך ק"א בזה בתשו' שאגת ארי' ז"ל ומעכ"ת כתב ג"כ בזה וקלסי' ודפח"ח, והולם בעיקר יסודו שם דלמ"ד טומאה דחוי' בציבור בע"כ דס"ל גם בשבת דדחויה היא כו' יען מחד לימוד נפקא לי' מקרא דבמועדו במתמכ"ת דבר דחוי הוא יען גמרא ערוכה ביומא בפ"ד דמ"ו ע"ב שם בזה"ל א"ל ר"ח הושו בתחילתו לא אמריק שבת דהותרה כו' טומאה דדחויה כו' ובטעם הדבר באמת מאחר דתרוויהו נפ"ל מבמועדו ועיין תוס' שם ואכמ"ל א"ד כו'. והנני להודיע את מעכ"ת מה דק"ל קצת במש"כ בדף קכ"ח ע"א בהרשב"ם ז"ל בד"ה נאמנין עלי ג' רועי בקר כו' דרועה בהמה דקה פסולין כו' וק"ל מגמ' דסנהדרין ד' כ"ה ע"ב אמר רבא רועה שאמרו כו' ושם ה"נ מסתברא מדקתני נאמנין עלי ג' רועי בקר כו' ולע"ע כעת גם לא ראיתי כעת איזה מהפוסקים שיתעורר בזה מדברי הרשב"ם ז"ל לדינא:

אחר ימים ראיתי בב"י טוא"ח סימן שכ"ח שכתב דלהרמב"ם ז"ל דס"ל טומאה דחויה גם שבת דחויה אצל פק"נ וק"ל גם ע"ז מגמרא דיומא הנ"ל, ומצאתי בס' לוית חן עה"ת, פרשה אחרי שעמד ע"ז:

תורך

אורך ימים ושנות חיים ושלום לכבוד אחי ידידי הרב מ' משה אברהב נ"י

אחדשה"ט מכתבו בלירוף היזה ד"ת בעסק משפט אחד בנידון כתובה ובע"ח קבלתי כו' ולמען מלאות שמבוקשו ואהבת אחים לקחתי לי זמן מעט להשיב בזה כפי דעתי העני' והנה גוף הענין בקלרה אשה אחת שמחזקת במריבה עם בעלה ורולה לגרשה ותפסה האשה איזה כך כפי המגיע לכתובתה וטען הבעל שזה הסך הוא חייב לאיש אחד פב"פ והביא הבעל אותו האיש להב"ד דלשם שאומר שבעלה של האשה הנ"ל חייב לו הסך הנ"ל והאשה טוענת א' שכתובתה קודמת להחוב וה"ב יען החוב אינו ידוע ושמא יש קנוניא בדבר, גם ענין החוב הנ"ל הוא שבעלה של האשה הנ"ל טוען שאחד נתן לו מעות סך הנ"ל להחיות עלמו באיזה עסק ושעבור זה ישרתו ושהיה אללו בעל עגלה זה שלש שנים בלי שום קבלת פרס. ובזה דן כבוד אחי הנ"ל דאף לו יהי' כדבריו אכתי יכול לגבות הרבית של שכר הפעולה שלו ולמבואר בגמרא דב"מ ד"ף ס"ה גבי התוקף עבדו של חבירו דפטור ה"מ היכא דלא אוזפיה מר דאוזפי' מחזו כרבית כו'. והא דבר תשובתי בזה בס"ד דאשונה אדבר בגוף הענין כפי שלייר מעלתו יש בזה איזה פרטים בזכות האשה בכתובתה א' מטעם קדימה לנגד הבע"ח. ב' מטעם דאינו ידוע החוב כלל ג' מטעם רבית לגבות דמי שירות שכר הפעולה כנ"ל. ה"ד גלרך למו לעיין בזה איך נחזיק ענין הנידון אם בדרך הלואה. כמ"ש מעלתו או בדרך עיסקא כמו שדן בזה כבוד הגאבד"ק דעגארג. וכמו שיבואר לפנינו בזה והנה מה שדן מעלתו מטעם קדימה תמיהני אנן במטלטלין קיימינן דאין בהם דין קדימה ובזה וודאי דבע"ח קודם כמימרא מפורשת דאמימר בתובת דפ"ו זולת באופן רקוק בנכתב בשטר הכתובה מטלטלי אג"ק, וכבר העיד הרמ"א ז"ל בהה"ע סימן ק"ב ס"ב דלא הסיגא גבן לכתוב הגב בשטרי הכתובת ובכ"ז גם תפיסה לא מהני כמ"ש הרמ"א ז"ל שם, ואף דבמדינות הללו הנהוג בלשון שט"כ נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כו' מ"מ נראה דאין על המטלטלין דין קרקעות לענין זה זולת כשהכניסה לו נדוניא דיש ע"ז שם חוב כמ"ש הב"ש שם, אלא דמטעם אחר יש להון דתפיסה שלה מהני על כל סך כתובתה לנגד הבע"ח לפמש"ש בח"מ ס"ק ע' דבתפסה קרקע גם הרמ"א ז"ל מודה דמהני יען במטלטלין שיעבוד כתובתה רק מכח תקנת הגאונים זלה"ה וא"כ לפי הנ"ל דכותבין בשט"כ נכסין דאית להון אחריות כנ"ל דבזה ג"כ שיעבוד הכתובה מדינא ושוב גם במטלטלין מהרא"י שיועיל תפיסה שלה (וכה"ג מלאתי בתשובת הגרעק"א זל"ל סימן קל"ג) ופשוט דיכולה האשה לומר קי"ל כח"מ בזה ובפרט במידי דמכתפרא ואמנם כ"ל כשנחזיק דבר הנידון בדרך הלואה כדברי מעלתו לא כן כשהוא בדרך עיסקא לנ"ע בזה בפרט די"ל דבעל המעות קודם אלא דבאמת בכ"ד אין כפ"מ לדינא כאשר יבואר לפנינו:

נידון פרט ה"ב הנ"ל מלד שאין ידוע החוב זה דבר פשוט בעיני ומפורש הדין בש"ע אהע"ז שם דיכולה האשה לומר דשמא אינו חייב לך כלל, אלא דנראה מבואר בדברי הרמ"א ז"ל שם דאם הוא בדרך פקדון ועיסקא דלריכה להחזיר מה שתפסה גם באינו ידוע העיסקא וכ"כ רבותינו האחרונים הח"מ והב"ש ז"ל אבל תמה' הי' דבריהם ז"ל בזה דלריך עכ"פ ראיות ואומדנות מכיחות שעיסקא אמת כמ"ש הח"מ ש' דבפסקי מהרא"י ז"ל ש' היה קלת עדות וגם לא אמוד וכ"ל דדווקא תרוויהו לריך כמ"ש הרא"ש והר"ן ז"ל בכתובת דפ"ה בעובדא דאפקיד בבי חסא דהא דאמרינן בגמרא שם הדא דיהיב כימנא ועוד הא לא אמוד דדווקא תרוויהו בלרופם הוא דהוי הוכחה מעליא וי"ש הח"מ ומהרא"י ז"ל קלת עדות וגם לא אמוד הנ"ל וכ"כ הב"ש שם דאומדנא דמוכח בעינן ולא אמוד להודא לא הווי אומדנא דמוכח כנ"ל ואף לתירץ ב' דתוס' ורא"ש ז"ל דלא אמוד לאו הכי הייגו לנגד היתומים מטעם שכתבו ז"ל דמילתא דל"ש לא טענינן ליתומים משא"כ לנגד הבע"ד המוחזק מה בכך דל"ש הא קיי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב, ובפרט דיש ג"כ חזקת כל מה שיש ביד אדם הוא שלו כמ"ש בחו"מ סי' ל"ע ובש"ך שם מביא מתשובת הרשב"א ז"ל דאם הודה הבעל דיש פקדון ח"י אינו נאמן לחוב אותה ושובא גם בב"ש אהע"ז סימן ק' סק"ס ואף דמביא שם ג"כ תשובה אחרת בסותרת לזה מ"מ מסקנתו דא"כ הבעל אף במקום מגו דה"ל מגו במקום חזקה דכל מה שביד אדם כו'. וכן האריך בזה מרן דו"ז הש"ך ז"ל בסי' ל"ע הנ"ל:

ונפ"ז פשוט הדבר דקשה להוליא מיד המוחזק עכ"פ כמו בנד"ד ואף דלכאורה נראה דקודם הגירושין עדיין לא הגיע זמן פרעון כתובתה ונוכ"ה לא יוכל הבעל להתחייב עלמו כמו שיכול ליתן במתנה למי שירלה ועיין ב"ש שם, ולדון בזה כנראה ממכתב מעלתו שהבעל הוא המורד דשופין אותו להוליא וליתן כתובתה כמבואר בסי' ע"ז דמ"מ לע"ע עדיין נבוכים הם בעסק גירושין ופירוד בינותם, ועדיין לא הגיע זמ"פ כתובה מיקרי ובתשובת הרשב"א ז"ל נראה דבסגיע זמ"פ כתובה מיירי, עכ"ז נעכ"ד בזה שכבר תפסה די"ל שאינה מאמנת לו שפקדון ועיסקא הוא בידו מטעם חזקה מה שיש ביד אדם כו' כנ"ל דעבין מתנה וודאי דל"ש בזה שכבר הוא בידה ובפרט דיש סברא ג"כ לגוף אותו על הגירושין אם הוא מורד כנ"ל ומאחר שהיא מוחזקת עכ"פ יכולה לטעון כן ועכ"פ יכולה למעבד כל עלדקי שבידה ולהחזיק עבור כתובתה הסך שתפסה כנ"ל באופן דלעכ"ד אף אם הנידון בדרך עיסקא דבזה לא ברירא לי כ"כ אם תזכה האשה מטעם קדימה כנ"ל מ"מ יכולה לזכות בטענתה יען אינו ידוע החוב והעיסקא כלל כנ"ל דאף בפקדון גמור מהני תפיסה אלא דבזה עכ"פ תכלל בהשבעת הכתובה בדרך גילגול [בשלא פטרה מהש"כ] דאינה מאמנת לו על חוב עיסקא כנ"ל [ולנ"ע קלת כעת בזה בפרט אם ביותת החזקה דמה שיש ביד אדם הוא שלו כנ"ל יועיל לפטור אף מגילגול שבועה בזה]:

עתה נבאר פרט ה"ג הנ"ל נידון מ"ש אחי נ' לגבות דמי רבית עכ"פ דמי שירות פעולתו, הנה לפי דבריו שמחזיק ענין החוב להלואה נראה דוודאי הוא רבית קלולה דיולאה בדיינין ולא היה לריך מעלתו לומר דהפועל הלו קיימא לאגרא דאף בהלר דל"ק לאגרא דעת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דבאומר הלוני דה"ל ר"ק רק הש"ך ז"ל בי"ד סימן קס"ו העלה לענין דינא דה"ל ספיקא דדינא והממע"ה ובכ"ד שתפסה י"ל קי"ל כהרמב"ם ז"ל. והולס הא דרב יוסף בר חמא דהקיף עבדי דאינשי בהוא דב"מ דס"ד ע"ב שם וודאי דל"ה ר"ק וכמבואר בלשון הגמרא שם מר לוון דמהיק בי' זוזי מחזי כרבית, ולדעת הרמב"ן ז"ל הובא בהרא"ש ז"ל דאף א"ר לא הווי כיון דל"ק לאגרא ולא חסרי' מידי ואף בהילוותו ודר בחלירו דלריך להעלות לו שכר שיטו הרמב"ן והרא"ש ז"ל דה"ק אם בא לדור בחלירו לא ידור בלא שכר דמחזי כרבית דבשביל חובו כו' אבל אם כבר דר בו לא מחייב בממונא וכן משמע בעובדא דריב"ח בשמעתי' דקאמר הדרי בי ולא אשכחן שנתן לאדוניהם מאומה לנ"ש כו' עכ"ל הרמב"ן והרא"ש ז"ל העתקתי כ"ז יען אהי נ' בהינס הפלא על הה"ג דה"ב במש"כ בהא דריב"ח וודאי לא הווי ר"ק ולא מלינו שהחזיר לאדונהם מאומה שהוא לשון הרמב"ן והרא"ש ז"ל באמת והפלא להידך גישא שלא הביא מבמא דמרא דשמעתא רבותינו הנ"ל (ובאין ספק כי שיגרת לישנא הוא וריהטא דגירסי' כנודע לי דרכו בקודש) גם מ"ש הה"ב מוהר"ל מדה"ב זל"ל בהא דריב"ח דהוא רק אבק

רבית וניתן למחילה ולהכי לא החזיר לבעליהן ואני בעניי איני יודע מחילה זו מה טיבה דממנ"פ קודם פרעון קיי"ל דגם בא"ר ל"מ מחילה כמבואר ביו"ד סי' ק"ס ולאחר הפרעון לדעת הרמב"ם ז"ל פ"ד מהמ הי"ג הובא בש"ע סי' הנ"ל ס"ה גם בר"ק מהני עיי"ש [כבוד מר אבא הרב הצדיק המנוח זצ"ל השיבני מאז בזה די"ל כוונת הג"ה מהר"ל ז"ל הנ"ל במ"ש שמחלו אדוניהם לו ש"ד. ע"כ הרמב"ן ז"ל יען לא מהסרי' מידי ודמי לעוה"ג דקיי"ל דאינו ממון לתבוע ואתייהבא למחילה ויפה דיבר] ועכ"פ לענין דינא בנ"ד כבר כתבנו דכ"ז לשי' הרמב"ן והא"ש ז"ל אבל דעת הרמב"ם ז"ל דאף בל"ק להגרא כל שאומר הלוני לה"ל ר"ק, ובנ"ד יען שהפסה י"ל קי"ד ומכ"ש דהפועל הלז קיימא להגרא כנ"ל :

ודאתאן עלה במחלוקת רבותינו הנ"ל נלע"ד די"ל דהרמב"ס והרא"ש ז"ל לטעמיי' אזלי, דהנה הוכחת הרמב"ן ז"ל וודאי מוכרח יען לא מצינו בהא דריב"א שהחזיר דמי פירות העבדים ואין לומר דשמא מחלו לו ובדמשמע ליתא שלא הקפידו ע"ז עליו כ"כ דז"א שהכי אם הוא רבית באמת היאך שייך מחילה לענין איסורא דרבית, ואמנם לפמ"ש דעת הרמב"ם ז"ל דאחר נתינת הרבית מהני ענין מחילה ומתנה [והיינו דס"ל דאחר הפרעון שוב אין איסור רבית בזה רק כגזל בעלמא דמועיל מחילה. והנה ביו"ד סימן קס"ו ב' דיעות דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דהא דאמרינן במשכנתא דסלוקי בלא זוזי אפוקי מני' הוא כן הוא בכל אבק רבית דלא מנכינן לי' ודעת הרא"ש ז"ל דדווקא במשכנתא הוא ולא לשאר מילי עיי"ש מעתה א"ש דהרמב"ם ז"ל לשיטתו שפיר ס"ל דהווי' ר"ק אף בל"ק להגרא ול"ק בהא דריב"א שלא חשב להם דמי פירות העבדים די"ל כנ"ל שמחלו לו ושפיר ס"ל דא"ר הוא בכל אופן ולא החזיר גם לני"ש עכ"פ מטעם שמהילה דמהני יען כבר שימש בהם וה"ל אחר לקיחת הרבית וגם לנכות ל"ל דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מני' הוא לפי שיטתו ז"ל כנ"ל ואמנם הרא"ש ז"ל שיטתו דס"ל הא דסלוקי בלא זוזי כו' רק לענין משכנתא וה"ה גם בהא לענין הנכיון מהסלוואה דמי פירות העבדים ס"ל קודם לקיחת הרבית דלא מהני מחילה כלל לזה הוכיח שפיר דאף א"ר לא הווי מדלא ניכה נכן מהסלוואה עכ"פ לני"ש כנ"ל. והז"ק וגם להרמב"ן ז"ל אף דס"ל ג"כ כהרי"ף ורמב"ם ז"ל בהא דבכל א"ר לא מנכינן לי' י"ל דס"ל כדעת מקלת הגאונים ז"ל שהובא בהרמב"ם ז"ל דבכל ענין לא מהני מחילה ברבית ושכן הוא דעת הראב"ד ז"ל ג"כ וא"ש כנ"ל. ולפ"ז גם בנד"ד אף אם הי' הלוואה ממש ור"ק מ"מ י"ל לפ"ד הרי"ף והרמב"ם ז"ל הנ"ל דבכ"מ לא מנכין בא"ר וכך כללא דסלוקי בל"ז אפוקי מני' אם נאמר כך גם בר"ק כנ"ל באופן דס"ל שוב כמו אחר לקיחת הרבית דמהני מחילה אף בר"ק לשיטת הרמב"ם ז"ל ושייטתו כנ"ל :

אלא דלפ"ז יהיה דין חדש גם בר"ק למשל כשנתן לוה להמלוה הרבית מתחילה וחייב להמלוה עדיין הקרן דיהיה הרבות ביד הלוה למחול להמלוה וליתן לו הקרן והמלוה יקבל הקרן ג"כ בהיתר מטעם הנ"ל, אלא דבאמת זה אינו חדא דהא כבר הכריע רבינו הרמ"א ז"ל להלכה בסימן קס"ו הנ"ל כדעת הרא"ש ז"ל ובייעתו דרק במשכנתא אמרינן הסברא דסלוקי בלא זוזי כו' גם אף לפי דעת גדולי הראשונים ז"ל כנ"ל דבכ"מ אמרינן הא דסלקי בלא זוזכו' י"ל רק בא"ר ויש טעם פשוט בדבר וק"ל גם בעיקר הדברים במש"ל גם לענין אבק רבית דמועיל מחילה אחר לקיחת הרבית ל"ע לדעת הרמב"ם ז"ל, אם הוא בהיתר למיפרע די"ל בסברתו דס"ל דאיסורא דעבד עביד כבר באופן דגם בא"ר לני"ש עכ"פ לא נתקן בחזרה דבזה אף בר"ק ס"ל תיקון בלאו כשמ"ש ותו אחיך אהדר לי' כ"ה דנהי בהדך דלאו

דרבית ה"ל נל"ע מפא"כ במהילה נשאר האיסור רבית עכ"פ מתהילה, ואולי גם מהילה ג"כ ה"ל כאומר שתקבלתי כדמלינו בב"מ וה"ל תיקון הלאוי גם בהכי ול"ע בזה ולפום ריהטא כ"ל, בזה בכוונת הראב"ד ז"ל במש"ש דכל מלוין ברבית ישבו דרך היתר כו' ואינו מובן כלל בפשוטו עכ"פ מתהילה כבר עבר על לאו דרבית גם לפ"ד הרמב"ם ז"ל וכבר תמה בזה גם מרן בכ"מ ז"ל עיי"ש, ולפי הנ"ל י"ל דס"ל ג"כ כהנ"ל דענין המחילה ה"ל כמו קבלה כמו שתקבלתי ממש באופן דמתקן לאווי' בהכי והרי לפ"ז שפיר יצייר ההיתר בר"ק דהיינו שיתן לו מתחילה הרבית אם כי יהי' האיסור מתהילה מ"מ אח"כ כשימחול לו הלוה הא נתקן להווי' מעיקרא וא"ש הסגת הראב"ד ז"ל ויש להעמיק עוד בזה אלא שאין להאריך במה שאין נוגע לעניינינו :

מ"ש כבוד אהי ני' דבנ"ד ל"ש מחילה מהמת דבשעבודא דר"כ קיי"ל דא"י למחול ימחול לעיין בט"ז הוס"מ ס"ע דענין שעבודא דר"כ ל"ש לענין רבית דוהי אחיך אהדר לי' כו' דייקא ולא לגבי מלוה אחר איברא כי ראיתי היה מאחרונים ז"ל שחולקין בזה, וגם י"ל לכאורה לפי הסוגיא דריש תמורה דלמ"ד כ"מ דא"ר ל"א אעל"מ דבלא"ה לריך להחזיר הרבית גם לולי הקרא כ"ל וקרא אתי רק לכורות לנו דהלאו נל"ע שלא ללקות ועיין לכגהון פני יהושע זצ"ל בב"מ ר"פ א"נ ואכמ"ל ואמנם בלא"ה בנ"ד מועיל מהילה דכתובה אשה קודם גירשין הא לא הגיע זמ"פ כלל ואף למש"ל די"ל דהבעל הוא כמוכר דכופין אותו על ג"פ וכתובה זהו יתכן באפשרי כעת אהר שכבר נתהווה המריבות והסיכסוכים שבניהם עכ"פ מה שמהל לו בעד פעולתו עד אותו זמן פשוט דה"ל מחילה מעליא כנ"ל ועל ארבעה לו אביהם בנידון הפרע ה"ד הנ"ל אמר נהוונהו קלא לאך להחזיק שהוב שעל הבעל אם בדרך הלוואה כדעת מעלתו או כמו מרן כבוד הגאב"ד ק"ק דענגבארג זצ"ל שהוא בדרך עיסקא דהיינו למשל בחלי ההרוות פירווית הפועל ינוכה מזה הלי רווח בעד השכר פעולה גם שלריך ליתן לו חלף עבודתו ובעש"ג שלו לדעתי העני' היה נראה לכאורה אופן ההרעה בזה עד"ז דאם לא הזכיר המלוה כלל בעת נתינת המעות מעסק הרווחים נוטה יותר דה"ל כמו סתם הלוואה ואם היתנה וקצץ לו בפירוש שעבור זה יהיה הללו פועל ובע"ג שלו פשוט בעיני דה"ל רבית קצוצה כמבואר בהש"ס ופוסקים בהא דהמלוה ודר בחצירו דבהיתנה בוודאי אסור מה"ת, ולזה אין לדון בנ"ד דמחמת דמי פעולתו הווי לי' הנכיון מרווחים וה"ל כמו עיסקא ממילא דא"כ גם במלוה ודר בחצירו נמי נימא הכי ועכ"פ רבית קצוצה לא הוי א"ו דמסתמא אמרינן שהוא דרך הלוואה כ"ז שלא פירש או ביותרה כוונתו על ענין עיסקא ועיין בלבון הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מה"ש .

ואמנם אם המלוה הזכיר לו בעת נתינת המעות שכל הרווחים יהיה שלו בזה הי' כ"ל לכאורה די"ל דכוונתו היה בדרך עיסקא דבענין הלוואה מה"ת לכזכיר לו כלל מענין הרווח כיון שייך לו פשיטא דהלוה ישתמש במעות כל מה שירצה והוא כשלו ממש כל משך זמן ההלוואה אע"כ"ל דכוונתו הי' בדרך עיסקא, ובזה שפיר יש לדון כדברי הרב הנ"ל דדמי פעולתו הוא נכיון מהרווחים ונשאר רק א"ר מה שלא נתן לו שכר טירחתו כן דעתי העני' נוטה לכאורה בזה :

וקצת ראי' לזה כ"ל דענין עיסקא תליא כפי המדובר בשעת קבלת המעות מדברי תוס' ב"מ דס"ח ע"א בד"ה אבל מקבלין כו' עיי"ש וכ"ז כתבתי לפלפל קלא ולשעשע אתו באיזה הד"ת ואולם לדינא בנ"ד כבר כתבתי יען א"י כהוב כלל למהני תפיסתה אף כשאופן שהוב בדרך עיסקא ופקדון כנ"ל אלא די"ל בזה שאלריך בילגול שבועה שאינה מאמנת נהבעל לכן עוב לפשר שתוותר

שחוזר מעט מתפיסתה כלע"ד . ד' אהיר ידידו כו' :

סימן עו

זה כתבתי בילדותי

לכבוד אלוף נעורי מורי הרה"ג וכו' המנוח מוהרר אברהם ק"ב זצ"ל הגאבי"ד דק"ק שירדאווצי :

אודיע למעכ"ת מה שחדשתי הנה בסוגיא דקילא שבועות דמ"ו כו' והנה אגב אציע לפני הדרת כ"ת בנידון שהקשה הר"ן ז"ל על שיטת הגאונים ז"ל ומכללם הרמב"ם ז"ל דהמלוה על משכון נשבע ונוטל מהברייתא דשבועות דקתני כ"ז שהטלית ביד האומן על בע"ה להביא ראיה נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל הרי דשהטלית ביד האומן שקיל בלא שבועה וכש"ך ז"ל בסימן פ"ט העלה בזה דהכא שאני מאחר דאף כשנתנה לו נוטל ע"פ בשבוע ולהכי עדיף טפי כשיש לו מגו דהיינו שהטלית בידו דנוטל בלא שבועה ע"ש ועדיין קשה לפ"ד הפוסקים ומכללם הרמב"ם ז"ל דס"ל דלא אמרינן מגו לאפטורי משבועה ובמדומני שכן הקשה ג"כ באו"ת, לזה היה נ"ל לדעת הנ"ל י"ל להיפך ממש הרא"ש ז"ל בהאי דינא דר"י הלוי ז"ל במלוה על המשכון אף למ"ד דאמרינן מגו לאפטורי משבועה הכא כיון שבא ליטול כו' וי"ל לדעת הנ"ל דהא דלא אמרינן מגו לאמ"ש היינו במקום שענין הפטור דמגו מיוחד רק לענין לפטרו משבועה משא"כ במקום דהפטור אשר מגו מועיל לענין פטור חיוב ממון שפיר י"ל דמהני גם לענין שפטור ממילא גם מחיוב שבועה וכמו לענין מגו דהעזה דקיי"ל דבמקום דפטרו מגוף חיוב ממון דפטור לגמרי אף משבועה ובהאי דינא דהמלוה על המשכון שכתב הרמב"ם ז"ל כדעת הגאונים ז"ל דנשבע ונוטל וכתב הטעם דלא אמרינן מגו לאפמ"ש הא הדר מפרש לה במש"מ ע"ז שאילו היה לו עדים כו' וביאר הש"ך ז"ל בסע"ב סק"ג באורכה דס"ל כמ"ש בתשובת הרשב"א ז"ל דאף במקום עדים שבתורת משכון בא לידו נאמן עד כדי דמי' מחמת שהוא מוחזק בהמשכון ולא דמי לאומן בח"מ סי' קל"ד עיי"ש , והנה ראיתי בתומי' כ"מ שעמד על לשון הרמב"ם ז"ל במש"כ שאילו היה לו עדים כו' דהוא כשפת יתר לכאורה ולפמ"ש נכון הדבר בטעמו , דאם המגו היה מועיל לו להאמינו בגוף הממון ממילא הוי' פטור גם משבועה וכמו בכל מגו לענין לאפטורי ממון דא"צ הנתבע שום שבועה (ואף לסברת הרא"ש ז"ל הנ"ל שכתב כיון שבא ליטול כו' כנ"ל היינו משום שבא ליטול והשבינן לי' דהוא המוציא מחבירו משא"כ לפי דעת הרמב"ם ז"ל הנ"ל דס"ל דמלוה על המשכון הוא מוחזק בטוב כש' הרשב"א ז"ל הנ"ל וה"ל ממש לכאורה כמו כל עניני מגו לאפטורי ממון דפטריק ליה לגמרי וגם שבועה אין צריך כנ"ל) , לזה שפיר נ"ל לפי שיטתו ז"ל שאילו היה לו עדים כו' ונמצא דהכא סיועת המגו מיוחד רק לענין פטור שבועה וס"ל דלא אמרינן מגו לאפמ"ש וא"ש כנ"ל :

ולפ"ז הי' מיושב לכאורה גם קושיית הר"ן ז"ל הנ"ל בפשוט די"ל דדווקא במשכון דאף במקום עדים היה נאמן עד כדי דמיו מטעם דחשיב לי' מוחזק כדברי הרשב"א ז"ל והש"ך ז"ל לדעת הרמב"ם ז"ל כנ"ל שפיר שייך הענין דמגו לאפמ"ש לא אמרינן כנ"ל משא"כ גבי אומן דבמקום עדים אינו נאמן עד כ"ד כנ"ל ושוב ל"ש הא כללא דמגו לאפמ"ש לא אמרינן יען המגו מועיל לענין ממון גופא כנ"ל . אלא דבאמת זה אינו ומטעם טעותא הוא דא דהרי הכא דאומן בברייתא שם דקתני נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל וכדמסקינן בהסוגיא דהברייתא אתיא כר"י דס"ל דגם בקילא טרוד הבע"ה בפועליו וה"ל מחויב שבועה ואיל"מ וא"כ וודאי דהמגו של האומן כשהטלית בידו מיוחד רק לאפמ"ש דלדעת הרמב"ם ז"ל לא אמרינן ואדרבה לפי דברינו הנ"ל נתחזק קושיית הר"ן ז"ל ביותר דנסתר לפע"ד תירץ הש"ך ז"ל דסימן פ"ט הנ"ל דהכא כיון שנוטל בלא סיועת המגו עדיף כח המגו לפוטרו אף משבועה שהרי במלוה על המשכון ג"כ לפ"ד הרמב"ם ז"ל כדעת הגאונים ז"ל נוטל ג"כ בלא המגו אף במקום עדים כו' כנ"ל ואדרבה זהו מגרע גרע לפי דברינו הנ"ל במה שנוטל בלא המגו דבזה ענין המגו מיוחד רק לענין פטור שבועה ואזי יש מקום לכך כללא דהרמב"ם ז"ל דלא אמרינן מגו לאפמ"ש כנ"ל . [ובאמת אידום בעיני לפע"ד על מרן דו"ז הש"ך ז"ל שנראה כסותר משנתו לכאורה במ"ש בספ"ע הנ"ל דבאומן בברייתא הנ"ל דנוטל בלא שבועה משא"כ לענין מלוה על המשכון דאינו נוטל בלא מגו מהא דסע"ב סק"ג הנ"ל דכתב להדיא לדעת הרמב"ם והגאונים ז"ל דגם במלוה על משכון נוטל אף במקום דאין לו מגו מטעם מוחזק ואפ"ה צריך לישבע דלא אמרינן מגו לאפטורי משבועה וכנ"ל וצל"ע הנה בדבריו ז"ל בזה] ועכ"פ לפי דברינו הנ"ל קושיית הר"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל בתוקפה , והנלע"ד בזה , דלפמ"ש דבמקום דבא כח סיועת המגו לפטור מגוף חיוב ממון דממילא גם משבועה פטור כנ"ל והרי הגמרא מקשה בריש הסוגיא אהא דאמרינן בטעמא דהשכיר נשבע ונוטל משום דבע"ה טרוד בפועליו וליתיב לי' בלא שבועה ומתרץ כדי להפיס דעתו של בע"ה וכמ"ש התוס' יען לפי דעת בע"ה שסובר שזוכר בבירור וה"ל טענתו לנגד טענת השכיר כבריא וברי' וכן גבי קילא לברייתא הנ"ל דאתיא כר"י דג"כ מן הדין הי' ליתיב לי' בלא שבועה כמו בכל עניני חיוב שבועה ואיל"מ מטעם כדי להפיס כמבואר (ומ"ש הש"ך ז"ל שם בזה דברייתא ל"ל לומר הסברא דלהפיס כו' אינו מובן כלל בפשוטו וכמו שעמד ע"ז גם בתומים שם) :

מעתה י"ל דשפיר כשהטלית ביד האומן דאין צריך שבועה כממנ"פ דהרי באמת בלא"ה מהראוי ליתיב לי' בל"ש רק להפיס דעתו דהבע"ה והרי לפי דעת הבע"ה בעצמו שסובר דענין טענתו לנגד טענת האומן ה"ל כבריא וברי' דבזה שוב מועיל ענין סיועת המגו להאומן לענין פטור חיוב הממון בעלם דבלא"ה חייב לגמרי רק המגו פוטר לי' ויען דאין המגו מיוחד לשבועה ממילא דגם משבועה פטור כנ"ל , [ונידון מגו להוציא וודאי לא הוי לכ"ע דהכי דלא חשבינן להאומן מוחזק מוציא עכ"פ בוודאי לא חשיב וז"פ גדול] וא"ש ד' הרמב"ם והגאונים זללה"ה לנכון כנ"ל , (ומה שיש להעיר בהסוגיא לפום ריהטא כשהטלית ביד אומן י"ל דלא"ה משואל"ת גם לר"י מטעם הילך דקיי"ל דפטור ובזה י"ל קצת דברי הש"ך הנ"ל אלא דבעיקר הדבר במשכון אם חשוב הילך במחלוקת שנוי' בחו"מ סי' פ"ז ופ"ה ומכ"ש באומן דלא חשוב מוחזק כמו המלוה עכ"מ כמ"ש בש"ך סע"ב הנ"ל ואכמ"ל) :

סימן עז בענין הנ"ל

אודיע דאיירי מה שאמרתי ביישוב קושיית מרן המהרש"א ז"ל שם בתד"ה מתוך כו' , שביארו ז"ל המשך קושיית רבא אהא דרב ושמואל דייקא מהא סברתם ז"ל דה"ל מגו דהעזה דאמאי לא כתבו כסברת הר"ן ז"ל מהא סברת מגו בדדמי דגם טענת נאנסו של השומר י"ל דאומר בדדמי עיי"ש ונ"ל לתרץ בזה עד"ז בשנקדים מ"ש התוס' ז"ל בכתובות דפ"ז בסוגיא דהפוגמת שם ד"ה דפרע דייק כו' היקשו דאמאי שם בפוגמת לא אמרינן מגו דלי' מטעם דה"ל מגו בדדמי מדהכא גבי שכיר דאמרינן מתוך שי"ל לא שבקתיך אף דהוא ג"כ מגו בדדמי ותירצו בקושיא

וכתב

וכתב המהר"מ שיף ז"ל דאף דהא בהסוגיא דשבועות ביארו התוס' דמועיל המגו דהכא דלא דמי להאי דיבמות משום דאמרינן דבאמת מסופק הוא ומשקר עכ"פ בהטענות בריא שלו ולזה מועיל המגו דלא הוי בדדמי כ"כ מ"מ מקשו התוס' שם בכתובות שפיר דע"כ מוכרח דענין בדדמי דפוגמת קטנה ביותר מהבדדמי דבשבועות הנ"ל דהרי שם מהני השבועה שלה דמחמת חומר השבועה אמרינן דרמיא אנפשה ומדכרה ובהסוגיא דשבועות לא מהני שבועת בע"ה וכמ"ש התוס' לעיל מיני' ד"ה כי מטא זמני' עכ"ד ז"ל:

ועדיין צריך להבין אם כי הדברים כנים בביאור דבריהם ז"ל בכתובות שם, אבל דברי התוס' דהכא בשבועות צ"ע לכאורה לפ"ז במ"ש דהמגו דהכא לא הוי בדדמי. ולמה לא הערו מהא דפוגמת דמוכרח מכ"ש מהתם דגם כגוונא דהכא הוי מגו בדדמי בדרך קו"ח כהוכחת מהר"מ שיף ז"ל, לזה י"ל לענ"ד דסברת המהר"מ שיף ז"ל הנ"ל בהוכחה הנ"ל תליא בה"ב תרוצים שבתוס' ד"ה כי מטא זמני' הנ"ל דוודאי לתירוץ הב' שכתבו ז"ל דחזקה דכל אלין לחוד לא מהני וכן שבועה לחודא ג"כ לפ"ז אינו פועל על ענין הזכירה מנה עולם הטירדא ודמיונו הכוזב וא"כ לפ"ז שפיר קשה הוכחה הנ"ל דעכצ"ל דבכתובות שם לא הוי בדדמי כ"כ דהרי שם שפיר פועל השבועה על ענין הזכירה כנ"ל. ואולם לתירוץ ה"א דתוס' הנ"ל במ"ש בסברא דכיון שהתחיל לכפור שוב לא יודה, דלפ"ז י"ל בהסברא דהוא להיפך ממש, דאם לא חשבינן כ"כ לבדדמי רק שהוא מסופק בעצמו כמ"ש בד"ה מתוך ועכ"פ משקר הוא בהטענות בריא שלו שפיר י"ל דאינו נותן לב להיות נזכר פן יהיה מוחזק שקרן יען כשיודה יתוודע שקרו לגמרי כפי האמת דגם מתחלה הי' רק כמסופק ועכ"פ שיקר בהטענות בריא שלו כנ"ל משא"כ במקום דהטירדא עצום כ"כ עד דחשבינן לי' בדדמי בדרך וודאות שנדמה לו שוודאי האמת כדבריו כאין שום כזב ורמי' בדבריו: שפיר י"ל דמחמת חומר השבועה יתכן כי רמיא אנפשי' ומידכר ול"ש הסברא כיון שהתחיל לכפור כו' דחושש פן יהיה מוחזק שקרן דמה לו לחוש בדבר רחוק הפך האמת שהרי האמת דמתחילה לא שיקר כלל ואף לו יהא דיחוש לזה רחוק הדבר לומר דלא ידקדק בשבועתו עלסי"ע, מאחר דאל האמת מגמתו אף הוא מפשע ואין ברוחו רמיה באופן דלתירוץ ה"א דתוס' הנ"ל שפיר י"ל דבפוגמת חשבינן לדדמו ביותר ואין הוכחה ממה שמשביעין אותה דלהנ"ל מבואר דאדרבא כל שהבדדמי גדול ביותר מהני שפיר השבועה להיות רמיא אנפשה ומידכר דל"ש בזה כ"כ הסברא דכיון שהתחיל לכפור כו' כנ"ל והוא נכון בסברא בעזה"י ומעתה א"ש הכל דבסוגיא דשבועות דכתבו דהכא לא הוי מגו בדדמי מחמת דמסופק כו' ולא קשיא להו מהא דפוגמת הנ"ל די"ל דמוסב לתירוץ ה"א שבתוס' ד"ה כי מטא זמני' ונסתר הוכחת המהר"מ שיף ז"ל די"ל כנ"ל ובכתובות שם י"ל דהדבריהם מוסבים שם לתירוץ הב' דתוס' הנ"ל לזה שפיר הקשו בקושיא כנ"ל. ולפ"ז מתורץ ג"כ קושיות המהרש"א ז"ל הנ"ל די"ל דרבותינו התוס' ז"ל ניחא להו לכוון ההמשך קושיית רבא אדרב ושמואל גם לפי סברת ה"א הנ"ל. ולפ"ז יש הוכחה ע"כ דבהא דנאנסו לא אמרינן כלל סברת בדדמי דאל"כ קשה מאי ק"ל לרבא די"ל דשם הענין בדדמי גדול יותר דה"ל כההוא דפוגמת דלא אמרינן מגו בדדמי וא"ל דהוכחה דרבא מהא קו"ח יען לענין נאנסו האמינו התורה בשבועתו לגמרי' אפי' בטוב יותר ועכצ"ל דענין הבדדמי דלהם נגרע מהבדדמי דהכא והוכחת מהר"מ שיף ז"ל בהא דפוגמת הנ"ל דנ"א דלפום סברת תירץ ה"א דתוס' הנ"ל י"ל דאדרבא להיפך ממש הדבר בהיות דבדדמי דגבי נאנסו יותר גדול לזה מהני לי' השבועה על פעולת הזכרון באמת והוא ממש כהא דפוגמת ולהכי לא אמרינן גבי נאנסו מתוך כו' ומאי ק"ל לרבא אדרו"ש. אעכצ"ל דס"ל להגמרא דלא אמרינן כלל גבי נאנסו סברת בדדמי ולזה הוכרחו ז"ל לפרש ענין ההמשך קושיית רבא אדרו"ש דווקא מהא סברת מגו דהעזה ואמנם הר"ן ז"ל י"ל דס"ל בטוב כתירוץ הב' דתוס' הנ"ל וא"ש ודו"ק כנ"ל.. והנה גררא אודיע מה דק"ל בהאי עיונא בדברי התוס' הנ"ל במה שהקשו מכאן לפרש"י ז"ל, בב"ק דבפקדון דמעיז גם כ"ה חייב שבועה א"כ מאי קאמר רבא ש"מ המש"ל מתוך שי"ל להד"מ דגם בטענת להד"מ חייב שבועה מה"ת דלכאורה הדבר מוכרע בעצמותו מצד הסברא דאם נאמר דאמרינן מגו דהעזה הרי דלא חשבינן הסברא דאין אדם מעיז כלל עד שאין בזה הסברא הזאת לדחות אף ענין מגו שנודע דבסברא כ"ד דהיינו סברת מגו ואיך יתכן שנחשוב הסברא הזאת דאין אדם מעיז להחזקה חלוטה כ"כ אם הוא כאמת כ"ה עד שנאמר שמזה הוכחת סברת חזקה הזאת דא"א מעיז כדון בדרך וודאות שהאמת כדבריו ולפטור אותו משבועה בזה החזקה הזאת, באופן דלפי סברת רב ושמואל וכפי שסיימו התוס' ז"ל בעלמא בסו"ד דקושיית רבא על רו"ש דס"ל דאמרינן מגו דהעזה (ובפרט לדעת רבא בהקושיא דאין חילוק בענין מגו דהעזה בין לאפטורי ממון בין לאפטורי משבועה כמ"ש הר"ן ז"ל עיי"ש) ועכצ"ל לפי דעת רב ושמואל דל"ל כלל הא דפטור כ"ה במלוה משום חזקה דאין מעיז ועכצ"ל דל"ל הא דעירוב פרשיות, ושפיר מקשה רבא ולפ"ז לק"מ ע"ד רש"י ז"ל ולל"ע כעת דבריהם ז"ל ובזה צל"ע ע"ד הש"ך ז"ל בסי' ע"ב סכ"ז שהאריך דליתא שבועת שומרין בטוען התובע טענת בריא מטעם חזקה דאין אדם מעיז ומחמת חזקה הזאת פטור השומר משבועה ונקט כן לדינא והרי מוכרח דחזקה זו קליש טובא לפי מה דקיי"ל דאמרינן מגו דהעזה לאפטורי ממון וא"כ וודאי נראה דאין לדון בזה הסברא הזאת דא"א מעיז לחזקה חלוטה בדרך וודאות כנ"ל ואף למה דקיי"ל דלא אמרינן מגו דהעזה לאפמ"ש עיקר הטעם בזה דלענין שבועה דיכול לברר עכ"פ בשבועתו לא פטרינן לי' במגו גרוע וכמ"ש האחרונים ז"ל בזה וא"כ לפ"ז מכ"ש דאין לפוטרו משבועה בזה החזקה הזאת וצ"ע לענ"ד כעת בזה:

סימן עח

עוד בהנ"ל

והנה דתוס' ד"ה כי מטא זמני' כו' הנ"ל כתמוהין מאוד לכאורה וגבוהו גם רבים וכן שלימים, כמ"ש ב' תרוצים והא תירץ הב' מפורש בהגמרא להדיא דצריך תרי חזקי דווקא לסיועי לבע"ה וחזקה דכל אלין לחוד לא מהני וכמ"ש ז"ל בעלמא בדיבור שאח"ז ד"ה וכי שכיר כו' וכבר עמד ע"ז בתו"ח ספ"ע וגם ליישב לשון הרי"ף ז"ל דלא הביא רק חזקה דכל אלין לחודא. וגם לתרץ דיקדוק המפרשים ז"ל בהא דלא קאמר הגמרא גבי בע"ה איכא תרי חזקי וגבי שכיר חדא כלשון הנהוג בעלמא וכן בסוגי' דהמדיר דע"ה כס"ג באמת בקושיא הנ"ל ע"ד הרי"ף ז"ל היה נ"ל בדרך קצרה דיל"ד בגמרא דמקשה וכי שכיר עובר על בל תגזול הא אמרינן בריש ב"מ ד"ג נימא מגו דחשיד אממונא כו' ומשני אביי חיישינן שמא ספק מלוה ישנה כו' ומקשינן א"ה משתבע נמי מספיקא ומשנין פרשי איפשי מספק שבועה ולא ממונא משום דממון איתא בחזרה, שבועה ליתא בחזרה ולפ"ז י"ל דלענין בל תגזול דשכיר י"ל בסברא דשמא ספק מ"י יש לו על הבע"ה משא"כ לענין בל תלין ל"ל הא דספק מ"י דהא ליתא בחזרה וכן הקשה בתו"ח שם ולזה נ"ל דבאמת קושיית הגמרא גדולה ליישב גם אליבא דתירץ קמא דב"מ שם דל"ל הסברא דשמ"י רק דלא אמרינן כלל מגו דחשיד אממונא כו', ולפ"ז א"ש

הרי"ף

הרי"ף ז"ל לשיטתו בב"מ שם דס"ל כתירוץ אביי ועיין ברא"ש ז"ל שם וא"ש דהעתיק רק חזקה דאין בע"ה עובר בל תלין דבזה לחודא סגי לי' כנ"ל. ואמנם ליישב בזה דרך כלל כל הקושיות הנ"ל אמינא בד"ז דבאמת יש להבין בפשטות דברי הגמרא בהא דמקשה וכי שכיר עובר ב"ת דכתבו התוס' דכל הקושיא דס"ל להגמרא דחזקה דבל תלין לא חשוב כ"כ כו' דאל"כ הו"ל בריא ובריא דמנ"ל להגמרא להקשות בזה ומה"ת לא נאמר דהוא חזקה טובה כמו כל חזקות וודאות שבש"ס כה"ג, לזה י"ל לענ"ד הפירוש בגמרא כך, דהנה איתא בב"מ פ' המקבל דקי"ל במשנה שם דהא דבע"ה עובר בל תלין הוא דווקא כשהשכיר תובעו וכ"ז שאין השכיר תובעו אינו עובר בב"ת וכ"ה בטוח"מ סי' של"ט, ולפ"ז י"ל דלהכי ס"ל להגמרא דחזקה דבל תלין לא חשוב כ"כ יען די"ל דלא תובעו השכיר עד עתה ומילא דלא עבר כלל הבע"ה על ב"ת [וזה דמקשה וכי שכיר עובר ב"ת. ויש לנו לדון מכח הוכחה זו דכי שכיר כו' דהמעשה כך הי' שלא תובעו השכיר עד עכשיו כנ"ל לזה מתרץ גבי בע"ה איכא תרי חדא ותדא כו' דכ"א בחברתה משך שייכא. דהסברא דאין שכיר משהא שכרו סיוע הוא דמסייע לסברת החזקה דאין בע"ה עובר בל תלין והיינו כיון דאין שכיר משהא שכרו הסברא נותנת שעכ"פ תובעו בוודאי ומילא דהחזקה דאין בע"ה עובר ב"ת בתוקפה. באופן דעיקר החזקה דאין בע"ה עובר כו' דהחזקה דאין שכיר משהא כו' בעצמותה פשיטא די"ל דאין הוכחה כלל שפרעו בהאמת דמה בכך דאין רצון השכיר להשהות שכרו הא זה הדבר תולה בדעת אחרים ואולי לא רצה הבע"ה לפורעו ואמר לו לך ושוב ובדומה מהדחיות רק דעכ"פ ע"ז נפל שפיר ענין הוכחה דאין שכיר משהא שכרו בדבר התולה בדעת עצמו שעכ"פ נוגש אותו ותבעו ומילא דקם לי' החזקה דאין בע"ה עובר בל תלין בתוקפה ועכ"פ כמו החזקה דאין שכיר עובר בל הגזול ושוב ה"ל שניהן בטענתם בריא ובריא עכ"פ דפטור הבע"ה כמ"ש התוס' כנ"ל וא"ש גם דברי הרי"ף ז"ל לפי הנ"ל דעיקר חזקת בע"ה הוא דאינו עובר בל תלין בוודאי כנ"ל, ומיושבים ג"כ דברי תוס' הנ"ל בתירוץ ה"א הנ"ל ס"ל ג"כ הפירוש בהגמרא כנ"ל והנה זה שייך בהיות נפל הסיכסוך בין השכיר ובע"ה כשעבר זמנו כמתני' עבר זמנו כו' משא"כ בתובעו טרם כלות זמנו לענין בממתין עד למחר דבזה ודאי אין בע"ה עובר בל תלין לחודא סגי' לי' בלי צירוף כלל הסברא דאין שכיר משהא כו' לפי הנ"ל דהרי הא הוא כבר לווה גם בב"ד ותבעו שכרו עוד טרם כלות זמנו ולזה הוכרחו ז"ל לאחדם. סברתם בתי' ה"א הנ"ל כיון שהתחיל לכפור כו' כנ"ל וא"ש כל הקושיות הנ"ל. כנ"ל לכבוד בעזה"י ת"ד הצעיר בעה"ח כו'.

סימן עט

אשר כתבתי בילדותי לכבוד הה"ג המנוח מהרי"ם זצ"ל בעת מושבו הי' בקארלין.

אחדשה"ת כו' הנני להודיע כת"ר מה שעמדתי כהיום בעוסקינו בסוגיא דב"ב ד"ה ע"ב בגמרא שם אבע"ל תבעו לאח"ז וא"ל פרעתיך תוך זמנו כו' וראיתי בס' או"ת בכללי מגו הביא קושיא בשם הגאון בעל גד"ת ז"ל דמאי מבעי' לי' להגמרא בזה לפי מה דקיי"ל דלא אמרינן מגו להוציא עכ"ל דחזקת ממון עדיפא עפי מענין מגו והרי חזקה דא"א פורע תו"ז עדיף טפי מחזקת ממון שהרי בחזקה הזאת מוציאין ממון וא"כ ממילא מוכרע כמכ"ש דחזקה הזאת בעצמותה עדיף טפי ממגו ומאי מבע"ל להגמרא בזה ותירץ הגד"ת בזה דהיא הנותנת מאחר דהמגו בא להחזיק ומסייע לי' החזקת ממון ובצרופים יחדיו שפיר י"ל דמועיל אף במקום חזקה דא"א פת"ז הנ"ל

לב

דאלים טפי מראיות המגו לחודא כודאי עכ"ד ז"ל ולענ"ד אידום קצת בעיני על ה"ג הגד"ת והאו"ת זלה"ה שהעמידו הא קושיא ופרוקא בסוגיין דווקא לענין מגו במקום חזקה דא"א פת"ז דבאמת לענ"ד הקושיא והערה הזאת כוללת כל עניני מגו שבא הנתבע לפטור עצמו בכח ראיות המגו ועכ"פ לולי המגו היה מחויב בתשלומין כפי תביעת התובע אפס כי ראיות המגו פוטרו ועכ"פ יש כאן סברת המחייב שגובר החזקת ממון ואכ"ק איך תועיל לו המגו לנגד הסברא המחייב ממון בהקו"ה דמגו להוציא לא אמרינן כנ"ל באופן דבכל עניני מגו [לאפטורי ממון] צריכן לומר כסברת הגד"ת הנ"ל בתרוצו דהיינו מעלתם הכל מטעם צירוף החזקת ממון דמסייע לי' (ובזה אמרתי לפלפולא בדרך אידוד קצת לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל בב"מ דפסק דלא אמרינן מגו לאפטורי משבועה ותמהו הב"ח ז"ל וש"ת מדברי רבה דקאמר מפני מה אמרה תורה מ"מ הטענה ישבע וכפי' התוס' שם דהמתני' מכח מגו דה"ה הא ה"ל לאפמ"ש דלא אמרינן ואמינא כך דהנה בעיקר הטעם דלא אמרינן מגו לאפמ"ש בקשו הפוסקים טעם לד"ז ולע"ל דהנה ראיתי בתומים סי' ל"ד הביא בשם המחברים ז"ל בטעם דקיי"ל בענין מחויב שבועה וא"י"ל משלם דס"ל במקום דמחויב הנתבע שבועה מהראוי היה שישלם מפורת הדין רק דהקילה עליו התורה שישבע ויפטור ולהכי כשא"י"ל הוקמא אדינא דחייב לשלם, עכ"ד והארכתי קצת במ"א בביאור דבריהם ז"ל, ולפ"ז י"ל בהכרח דבמקום חיוב שבועה אין בכח המגו לפוטרו משבועה יען בזה קם ענין קו"ה הנ"ל דמאחר דמפורת הדין מהראוי היה שיחויב ממון ועכל"ל דיש סברא המחייב דאלים טפי מחזקת ממון וא"כ פשיטא דלא יועיל סברת מגו דקליש טפי מהחזקת ממון כנ"ל ובזה א"ל כענין תירץ הגד"ת הנ"ל דיועיל המגו מטעם צירוף חזק"מ דמסייע לי' דז"א דעכשיו עכ"פ דאגו דרק לענין עסק שבועה אין לנו ליקח סיועת חזק"מ ד' אנו כשישבע כפקיע ממונא מחזקתי' [ועיין תוס' שבועות דמ"א ותכמ"ל] ודו"ק, ולפ"ז י"ל לאידוד בעלמא קושיית האחרונים על הרמב"ם ז"ל מהא דרבה דהא כל הנ"ל יתכן למה דקיי"ל דלא אמרינן מגו להוציא, ואמנם רבה לשיטתו ג"כ דל"ב דס"ל דאמרינן מגו להוציא לדידי' שפיר אמרינן מגו לאפמ"ש ואולם הרמב"ם ז"ל לשיטתו כפמ"ש כהמסקנא בב' שם דהילכתא כר"י בזוזי כו' וכמ"ש מרן הב"י ז"ל בסי' פ"ב בשם הרמב"ם ז"ל בפה"מ דסוף מס' שביעית דלא אמרינן מגו להוציא וא"ש לאידודא בעלמא דבאמת מילי דקטנותא הוא דהרי דברי רבינו ז"ל בהא דל"א מגו לאפמ"ש הוא בענין מלוה על המשכון לענין לשבע עד כדי דמיו דא"ל כנ"ל ומ"מ קצת נפ"מ לדינא מדברינו הנ"ל במ"א ואין להאריך בדברים כאלה] ובאמת דחוק טובא לענ"ד לומר בכללות עניני מגו לאפטורי ממון דמהני הכל מטעם סיועת החזקת ממון דווקא דלפ"ז יהי' נפ"מ גדולה לדינא למשל אם אירע דבר הנידון שאין הנתבע מוחזק והממון תח"י השליש או ברשות שאינו של שניהם ובדומה דבכ"ז לא יועיל ראיות סברת המגו וזה דבר חדש ולא משמע כן בסוגיית הש"ס והפוסקים בזה, ולזה הדבר צל"ע קצת כעת בזה עודני מדבר בענינים האלה אודיע מה דק"ל קצת כעת לשיטת הפוסקים דס"ל דאמרינן מגו להוציא כמ"ש בד"מ סי' פ"ב, ב"ג אנשים תובעים איש אחד והוא כופר הכל והמטו לא דבריהם לנגדו במגו דהי' גומלין זל"ז שאחד מהם יהי' בע"ד ו"ב יהי' עדים בדבר ועיין בש"ך סי' ע"ז ס"ק ע"ו מש"ש בשם רש"ל ז"ל כה"ג וביסלימא למ"ד דגם בממון ל"ל עדות שאלה"ז י"ל דל"ה מגו דיראים שלא יוזמו כמ"ש התוס' בעין זה כתובות פ"ב ובכ"ד כו', עוד ק"ל בתוס' ב"ק דק"ו כו' דברי הבעה"ת כו' והנה כבוד הגאון הנ"ל השיב לי בארוכה ויען שזה הכיר נאבד מתוכי דבר תשובתו ובפרט שאין נפ"מ כ"כ בנידון הערה הא' הנ"ל כי העיקר לענ"ד

בזה

בזה כמ"ש בסימן שאח"ז ועפ"ד סערה ה"ב הנ"ל השיב לי הה"ג א"ל די"ל לפמ"ש אביי בריש ב"מ הסברא דשמ"י וודאי דאינו ענין מגו מטענת בע"ד שיש' עד בדבר יען שאלו דלא הענה ליתא בחזרה וכוא נכון וכמדומני שמאתי מכבר כעין זה"כש' שמקנה ואין להאריך :

סימן פ בענין הנ"ל

אח"ז נתיישבתי בענין קושיית הגד"ת הנ"ל ולמ"ש נופל קושייתו בכללות עניני מגו לשחזיק כנ"ל והנה אחרי העיון קלא והתבוננת בהדברים ראיתי בעיקר הקושיא דהגד"ת ז"ל דלק"מ לענ"ד, כמו שאבאר בעזה"י. דהנה מלינו בכמה מקומות דהיכא דיש ב' חזקות המתנגדות עלמם ובותרת זא"ז דנבעלין שתיהם ודיינינן להן כמאן דליתא וכה"ג בבאר עניני ראיות הכותרת עלמם ואף בתרי ותרי דעת רבותינו התוס' והרבה ראשונים זלה"ה דהוא רק ספיקא דרבנן ומה"ת דנין להו כמאן דליתא והוקמא אחזקת ה"א ועיין תוס' יבמות דל"א ובתוס' ור"ן ז"ל ספ"ב דכתובות בארוכה ואף לרבה ור"י דס"ל ביבמות שם דתרי ותרי סד"א י"ל דהיינו דווקא בעדים דתרי כמאה וגם בענין נאמנות שלהם מה"ת בדרך וודאות מוחלט ולהכי ס"ל דה"א לבטלם כלל והדרנא החזקת א"א בטל בכללה במקום ב' כתי עדים ועיין היטב תוס' ב"ק דע"ב ע"ב בד"ה אין לך כו' [והארכנו בעה"י מזה במ"א] אבל בשארי עניני ראיות וחזקות הסותרת עלמם מבטלין גם שניהם. ומעתה דון מנה אם זאת מדה נכונה בשתי ראיות, אשר שוין הן בערכם בעולם לא הכרעת ראייתם, הנה כל מידה כונה אף במקום דאין ראיות המתנגדות עלמם שוין בכח הכרעתם זולת כי אחת גדולה והשנית קטנה ממנה. די"ל דעכ"פ בערך ראי' הקטנה נהבטל כח ערך ראיה דהגדולה הסותרת באופן דנשאר מהראי' הגדולה נעשה ראיה קטנה, ומעתה א"ש הקושיא והסתירה הנ"ל דבכל מיגו לאפטורי ממון אף כי הסברא המחייבת ממון גדולה מזה ראיות המגו מ"מ מאחר דיש עכ"פ ראיות המגו לנגדה דשוב נחסור מהסברא המחייבת קטנה בערכה מאשר היתה בהעדר ראיות המגו ועמדו רז"ל על המחקר בזה דשוב אין כח הנשאר מהסברא המחייבת להכריע לחיוב שום דבר מאומה ומילתא דמיושב ג"כ בזה קושיית הגד"ת הנ"ל כנ"ל והוא נכון בסברא בעזה"י ולענ"ד הוא כללא כוונה בדוכתין סגיאין [אח"ז יצא לאור עולם ס' שו"ת ברית אברהם ונפתחו בו הפעם כשתים ושלש דלתות דרך ארעי מלאתי שביוונתי לדעתו ז"ל בעזה"י בזה] א"ד הלעיר כו':

סימן פא

והנה לפמ"ש מתחילה בסי' הקודמים דלפ"ד הגד"ת לריכן אנו לבוא לסברת הגד"ת דמהני בלירוף החזק"מ הי' נ"ל בביאור לשון רבותינו התוס' זלה"ה ב"ב דל"ב שם בתירץ ר"י ז"ל דלא אמרינן מגו להוליא כו' דלא אמרינן רק מגו שיכול להחזיק כו' דיל"ד עובא דרישא לאו שיפא ושיפא כו' דבראשית הדברים שכתבו ז"ל דלא אמרינן מגו להוליא דמשמע דעכ"פ כל שאין החזקה דממון לנגד (דהיינו למשל כשאין שניהם מוחזקין כלל או להיפך דשניהם מוחזקין הן) שפיר אמרינן מגו ואמנם בס"ד דדייקו ז"ל דלא אמרינן רק מגו שיכול להחזיק דמשמע מזה דדווקא כשהוא מוחזק הוא דמהני ענין מגו וזה נ"ע קלא לכאורה. ואמנם לפי הנ"ל הי' מיושבים היטב, דוודאי די לנו ביסוד הזה דלא אמרינן מגו להוליא והיינו במקום שהחזקת ממון עומד לנגד' ובגוונא דשניהם מוחזקין או להיפך כששניהם אינם מוחזקים כלל פשוט הדבר כמשמעות הסוגיות והפוסקים בזה דמהני ענין מגו [ועיין גם תוס' ריש ב"מ ובתוס' שבועות דף מ"ו ב' בתירץ ה"ר דודי ז"ל שם] ואמנם הריב"ש ז"ל הולרך לאתוס דבריו ז"ל בהא דלא אמרינן מגו רק להחזיק יען מוכרח זאת לפי היסוד הזה שחידש לנו הך כללא דלא אמרינן מגו להוליא דלפ"ז ק"ל בכללות מגו גם להחזיק איך מה"ל שיועיל המגו במקום הסברא שמחייבת בדרך קו"ח והענין קושיית הגד"ת הנ"ל והתירץ לזה דבאמת נוהגי הכ"מ הנ"ל מכח דמסייע החזקת ממון וא"ש דלא אמרינן מגו רק במקום שיכול להחזיק היינו משום סיועת החזק"מ כנ"ל וממילא דא"ש ג"כ במקום דליתא לחזקת ממון כלל דבזה בלא"ה מהני כח ענין המגו מלד עלמותו וא"ש ודו"ק, ואמנם לקושטא דמילתא כבר כתבנו דבלא"ה לק"מ קושיית הגד"ת הנ"ל ובכ"מ מהני ענין מגו מלד עלמותו בלי לורך סיועת החזקת ממון כלל כנ"ל :

סימן פב

והנה התוס' ב"ב ל"ב ע"ע שם בסק"ה והילכתא כרבה פרשי' דמכח ספק כו' ול"ל דהא בתרי ותרי מוקמינן אחזקת מ"ק ויש לחלק דתרי ותרי כמאן דליתא ולהכי מוקמינן אחזקת מ"ק משא"כ בספיקא דדינא ודוחק כו'. הנה בהסברת דבריהם ז"ל בענין החילוק להרשב"ם ז"ל דלכאורה החילוק בפשוט בזה דידוע ענין חזקת ממון שיכלל חזקה דהשתא שמוחזק עתה וענין חזקת מ"ק שהוא כעין חזקה דמעיקרא אבר טבעה ע"ד הכרעה בעיקר ספק שהנידון וכבר כתבו גדולי האחרונים ז"ל המל"מ והנה"ג דבספק דדינא ל"ש חזקה דמעיקרא להכריע דבשביל החזקה לא ישתנה הדין ובזה מיושב דעת הרשב"ם ז"ל. אלא דלפ"ז אין מהלוך לרבותינו התוס' ז"ל בהקדמת יסוד הזה דתרי ותרי כמאן דליתא וגם להבין מ"ש ודוחק כו' (דלפי הנ"ל נראה מנין החילוק הנ"ל ברווחא ומקובל על הלב) אלא ז"ל קא"ת לענ"ד עפ"י שהקשיתי מכבר במ"ש התוס' יבמות דל"א ובכתובות וגיטין דע"ח וכ"ד בטעמא דתרי ותרי ספיקא דרבנן דמה"ת מוקמינן אחזקת א"א (וכן הכא בחזקת מ"ק בהא דבר בטיא וכן כו') ממ"ש התוס' ב"ק דע"ב ע"ב ד"ה אין לך כו' שהקשו דמהסברא דאמנים העדים האחרונים במגו דאי בעי פסלינהו לקמאי בגזלנותא ותירצו דבעדים ל"ש זה מחמת דתרי כמאה ולא תוסף את כח המגו להכריע ב"כ כתי עדים דלא עדיף המגו מעדים אילו הי' עוד שני עדים והא תרי כמאה עיי"ש ולפ"ז הי' קשיא לי טובא בהא דמהני ענין חזקה דמעיקרא בתרי ותרי:

וישבתי לי בזה די"ל דסברת תוס' דב"ק הנ"ל תליא בזה בהחקירה אם נידון תרי ותרי כמאן דאיתא או כמאן דליתא [עיי' בשו"ת סי' פ"ב בשם תשובת מהרא"נ"ת ז"ל והארכתי בילדותי בזה] וכפי הנראה דתליא בזה בפלוגתת רבה ור"י אביי ורבא ביבמות דל"א דלרבה ור"י תרי ותרי סד"א ולאביי ורבא ס' דרבנן דס"ל כמאן דליתא ומבטלין שניהם ושפיר יש מקום להחזקת א"א :

הן אמת כי בתוס' יבמות שם מבואר להדיא דס"ל להמסקנא שם דגם רבה ור"י ס"ל דתו"ת ספק דרבנן וכ"כ בתוס' דספ"ב דכתובות וכ"ה להדיא בתוס' גיטין דע"ה (ולזה תמיהני במה שראיתי בהגהות הש"ס החדשים להגרע"ק זצ"ל בעירובין דף ל"ו ע"א תד"ה הבא מה שתמה על התוס' שם וז"ל גם הא מרא דשמעתא הכא רבה ור"י דס"ל ביבמות דל"א תו"ת סד"א דמדאורייתא לא אמרינן אוקי אחזקה ול"ע עכ"ל ה"ג זצ"ל ולפלא בעיני הא התוס' בעצמם בכל המקומות הנ"ל מבואר להדיא דס"ל להמסקנא דיבמות שם גם רבה ור"י ס"ל דתו"ת סד"ר ולק"מ בזה על תוס' עירובין הנ"ל דלשיטתם אזלי ובחדושי לסוגיא דעירובין שם הארכתי

האריכתי בס"ד) באופן דלשיטת התוס' לכ"ע ס"ל להמסקנא דתו"ת כמאן דליתא ושפיר יש בכח החזקה להכריע ולפ"ז בתוס' בב"ק שם דאין בכח מגו להכריע בתו"ת ובלא"ה הא דבריהם שם אליבא דרבא דע"ז מכאן ולהבא נפסל ורבא הא ס"ל להדיא דתו"ת הד"ר אלא די"ל בהא דב"ק יען כל ענין המגו דפסלי לקמאי בגזלנותא הוא נלמד מכח דברי העדים והגדתם י"ל דממנ"פ אם נבטל לגמרי הגדת עדותן ממילא דנתבטל גם שתיקן ועכ"פ דאין להאמין לעדים האחרונים יותר מהראשונים וא"ש התוס' דב"ב כנ"ל במה שהקדימו בהסברא דתו"ת כמאן דליתא דלפ"ז שפיר בכח חזקת מ"ק להכריע דאל"כ לא תוסיף את כח החזקת מ"ק מאילו הי' עוד שני עדים דתרי כמאה כהסברת תוס' ב"ק הנ"ל ובזה יתיישב לנכון דעת הרשב"ם ז"ל בנידון החילוק הנ"ל בין תו"ת להד"ד דבהד"ד ל"ש חזקת מ"ק להכריע דבשביל חזקה לא יפתח הדין כנ"ל והוסיף עוד בזה י"ל ג"כ דעת רבותינו התוס' ז"ל שהשבו לדוחק כנ"ל דיש לחלק בענין חזקת מ"ק דהוא דבר שבממון די"ל דעדיף טפי מחזקה דמעיקרא באיסורין דמלבד פעולת ההכרעה שיש בהחזקה הזאת בעצמותה כמו בחזקה דמעיקרא מועיל ג"כ לתשבו עכ"פ שהוא מוחזק ביותר מהצד השני שנגדו ונוגע ג"כ לחזקת ממון בעלם דמועיל בודאי בספק דדינא ענין מוחזק בכ"מ כנ"ל. [אלא דלפ"ז יש להקשות בהסוגיא דיבמות שם דמוכיח דתו"ת הד"ר מהא דבר שטיא דזבין נכסי דאוקי בחזקת ב"ש ולפי הנ"ל אין ראי' מחזקת מ"ק לחזקה דמעיקרא הא"ה באיסורין כנ"ל ואין להאריך. ועפמ"ש י"ל לשון הריב"ס ז"ל בתוס' ב"ב שעמדתי למעלה די"ל דהריב"ס ז"ל ס"ל כשיטת כמה ראשונים ז"ל דרבה ור"י ס"ל תו"ת הד"א והנה מש"ל בענין מגו ביסוד קושיות הגד"ת מטעם דכח ראיות המגו מבטל בערכה ראיות סברא המחייבת דשני ראיות המתנגדות דנין כמאן דליתא כמו בתו"ת למה דקיי"ל דתו"ת הד"ר וא"ש ד' הריב"ס ז"ל בתוס' שם דמיירי לדברי רב יוסף שם ולשיטתו הנ"ל דתו"ת הד"א ל"ל הא דמהני בכ"מ אף דס"ל דל"א מגו להוציא מטעם סברא תירץ הגד"ת הנ"ל בסוגיא דתו"ז משום צירוף סיועת חזקת ממון כנ"ל ולא קשה להאמת דמשמע בכ"מ ובלשון הפוסקים דסברת מגו בעלם מהני בכ"מ משום דלהלכה הא קיי"ל דתו"ת הד"ר ודו"ק, אלא דבאמת י"ל דגם למ"ד תו"ת הד"א דדנין כמאן דליתא י"ל דהאי עניני ראיות המתנגדות יודה דכמאן דליתא דיינינן להו די"ל דדווקא בעדים דאלים ענין נאמנותם ביותר מכל ראיות שבעולם וכמש"ל בזה גם יש לתלות בהחקירה הנ"ל אם תו"ש כמאן דאיתא או כמאן דליתא בפלוגתת ר"ה ור"ח בפ"ג דב"ב בב' כ"ע המכחישות דלר"ח ס"ל בהדי סהדי שקרי כו' דס"ל כמאן דליתא משא"כ לר"ה ועיין תוס' שם ובב"ק דע"ב הנ"ל ואין להאריך. ועי"ע בכשמעות:

סימן פג

בטוח"מ סימן ג' ובש"ך האריך ג"כ

בנידון קושיית מרן הכ"מ על הרמב"ם ז"ל שפסק דב' שדנו אין דיניהם דין מאחר דפסק כרב אחא דמה"ת בחד כשר וא"כ מנ"ל לפסוק כר' אבוהו בהא דשנים שדנו דאין דיניהם דין וכ"ל דיש ראי' לפסק הלכה כר"א בזה בהירושלמי דברכות ר"פ שלשה שאכלו לענין הפלוגתא דרב ור' יוחנן שם שנים שרצו לזמן דח"א מזמנין וח"א אין מזמנין (והובא גם בש"ס דילן ע"ש) וז"ל הירושלמי שם ואתיין פלוגתא כדין כדין גבי ב' שדנו אם דיניהם דין כו' עיי"ש, וא"כ לפ"ז למה דפסקינן בברכות שם בב' שאכלו דאם רצו לזמן דאין מזמנין ממילא דגם לענין ב' שדנו ג"כ מהראוי לפסוק כר"א דאינו דין וא"ש הרמב"ם ז"ל דדרכו לפסוק כהירושלמי כנ"ל. במה שפסק דב' שדנו בע"כ דאינו דין זולת בקיבלוהו כנ"ל:

סימן פד בטוח"מ סימן ל"ח

כתב בטעם הדבר דקיי"ל דעדים זוממין לאו חידוש הוא כמו דפסקינן הילכתא כרבא לגבי דאביי בכ"מ בר מיע"ל קג"ם דע"ז למפרע הוא נפסל ועכצ"ל דע"ז לאו חידוש הוא דלא כסברת הגמרא בב"ק דע"ב אליבא דרבא בזה דמכדי תרי ותרי נינהו מאי חזית דציית להני ציית להני יען העדים האחרונים שמזימין הראשונים בטענת עמנו הייתם מעידין הן בגופן של העדים הראשונים ה"ל העדים הראשונים כמו בע"ד וכאילו פסלי לקמאי בגזלנותא כו' עיי"ש וכ"כ מלשון הרמב"ם ז"ל בפה"מ ועיין בלח"מ פי"ח מה"ע שמיישב הגמרא דב"ק הנ"ל דקאמר דע"ז חידוש כו' הוא דווקא אליב' דרבא משא"כ למה דפסקינן הילכתא כאביי בהא וכנ"ל ויש לי לענ"ד הקלושה תימא רבתא ע"ז ממשנה ערוכה דפ"ק דמכות ד"ה ע"ב עפ"י שנים או שלשה עדים כו' אם נאמר שנים למה נאמר שלשה כו' מה שלשה מזימין את השנים אף שנים מזימין את השלשה ומניין אפילו מאה ת"ל עדים ומכאן אנו למדין בכ"מ דתרי כמאה והשתא קשיא רבתי לי לפ"ד רבותינו ז"ל בהא דשנים מזימין שנים דהוא ג"כ בדרך סברא יען הראשונים נעשו בע"ד וא"כ ל"ל הלימוד דקרא הנ"ל דב' יכולין להזים את הג' מאחר דאמרינן דהראשונים ה"ל בע"ד פשיטא דשני עדים עדיף לן לגבי בע"ד אפילו מאה ואפילו יותר ממאה ובזה פשיטא דאין חילוק כלל בין כששלשה מזימין שנים או שנים מזימין שלשה כיון דפסול קמאי בזה מתורת בע"ד קאתינן עלה וביותר תמה אקרא מנ"ל מכאן בעלמא דקיי"ל תרי כמאה גם לענין הכחשה בין כתות עדים המכחישות זא"ז וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ח ה"ג מה"ע דעידי הזמה שאני לפי הסברת טעם הנ"ל יען הראשונים הו"ל כבע"ד כנ"ל ולומר דענין הלימוד מקרא הנ"ל הוא ע"ד אם אינו ענין להזמה תנהו ענין להכחשה הוא דוחק רב בעיני ובפרט דלשון המשנה מורה כפשוטו ולדעתי נ"ל בטעמו של רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ח מה"ע הנ"ל וזו שהאמינה תורה עדות האחרונים על העדים הראשונים גזה"כ הוא ואפילו הי' העדים הראשונים מאה ובאו שנים והזימום ואמרו להם אנו מעידים שאתם המאה הולכם עמנו הייתם כו' שהשנים כמאה ומאה כשנים כו' מבואר דס"ל בחבורו דענין הזמה חידוש הוא וכמש"ש הכ"מ והלח"מ דחזר בו רבינו ז"ל ממ"ש בפה"מ כנ"ל די"ל דטעם החזרה הוא מחמת הראיה מהמשנה הנ"ל בענין הלימוד דתרי כמאה וז"ש וזו שהאמינה כו' גזה"כ אפילו הי' הראשונים מאה הו' דמזה מוכרח דענין הזמה הוא גזה"כ וזש"ש אח"ז וכן בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז אין הולכין אחרי הרוב כו' היינו ע"ד הנ"ל דגם בהכחשה קיי"ל דתרי כמאה דשפיר יש לנו ללמוד מע"ז כנ"ל משא"כ אם הי' נאמר דענין ע"ז בדרך סברא כנ"ל ונמצא דבריו ז"ל מסודרים בסדר הנכון (גם נפ"מ לדינא בהא דע"ז חידוש או לא לענין הזמה והכחשה בצירוף אם נידון בתורת הזמה או הכחשה כמ"ש בלח"מ שם וזקיני הגאון תוי"ט ז"ל במ"ד דפ"א דמס' מכות שם עש"ה) ועכ"פ דברי רבינו הטור ז"ל צלע"ג:

ובזכרוני בילדותי שמעתי דרכי דרך חידוד קלא די"ל מה שהמציאו ז"ל הסברא הנ"ל היינו להאמת דקיי"ל דהילכתא כאביי ביע"ל קג"ם וע"ז עכצ"ל דלאו חידוש הוא (כדמשמע מפשטות הסוגיא דב"ק שם דלא ס"ל כנראה מדברי מרן ז"ל בכ"מ בפי"ח מה"ע הנ"ל וכמ"ש בזה) וא"כ ק' מאי חזית דציית להני כו' ולזה צ"ל סברא הנ"ל דהו"ל כאילו פסלי לקמאי בגזלנותא כנ"ל והנה בתוס' ב"ק שם וכן בב"ב דל"ב ע"ב שם הקשו במה דאמרינן אליבא דרבא דע"ז חידוש דמאי חזית דלית

להני

להני ש' די"ל דמה דתיימני בתרתי במגו דפסלי לקמתי בגזלנותא ותירצו דה"ל מגו במקום עדים דלא אמרינן משום דתרי כמאה ולא עדיפא המגו מאילו היה עוד שני עדים ע"ש והשתא י"ל דשפיר צריך הלימוד מקרא הנ"ל ד"ה יכולין להזים את ה"ג ואפילו הן מאה, יען בהה"א דלא ידענו הא דתרי כמאה י"ל דלא היינו יודעים ג"כ הסברא הנ"ל דקמאי ה"ל כבע"ד [והדה"ל לרבא כאמת לאחד ליתנא כנ"ל] ולא הוה קשה לן. בטעמא דע"ז מאי חזית כו' די"ל משום מגו דפסול גזלנותא כקושיית תוס' הנ"ל דל"ב תירץ התוס'. בהה"א הנ"ל משא"כ אחר שידענו מהלימוד מקרא דתרי כמאה הנ"ל דשפיר י"ל כתירץ התוס' הנ"ל עכנ"ל בשעה נאמנות העדים. זוממין בהא דלא אמרינן מה חזית כו' מכח הסברא דקמאי הו"ל כבע"ד כנ"ל, ואמנם הגם כי הוא דבר מושכל קצת, רחוק הוא מהאמת, וגם אין בו תועלת, דעדיין ישאר התמי' השנית הנ"ל, דהיא גופא קשה מנ"ל מכאן הא דתרי כמאה בעלמא די"ל שאני הזמה מהמת האי סברא גופא דקמאי ה"ל כבע"ד כנ"ל משא"כ לענין ב' כתי עדים המכחישות זא"ז וכנ"ל. וכעת נלע"ג בזה [וע"ע הסמטות]

סימן פה בחוה"מ סי' ס"ו סכ"ג

המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו. מחול והוא דינא דש"ס. בב"מ ד"ך ובכ"ד. ובש"ך שם בס"ק ע"ד כתב ע"ז ז"ל ואפילו למ"ד דמחילה לא מהני היכא דתפיס שטרא. וכמש"ל סימן רמ"א ס"ב מודה הכא דהא ליתא שטרא בידיה דלהדר לי' כ"ב בעל העיטור כו'. ועיין לקמן בסי' רמ"א בש"ך ס"ק ד' הביא שם דברי הירושלמי דספ"ק דגיטין ה"ד וז"ל מחל שטר ר"ז וי"ר מנא ח"א מחל ות"ר לא מחל עד אמסר לשטרא עכ"ל (ובדפוס ע"ס במ"ש הלשון בש"ך עד דמכר לשטרא וצ"ל עד דמסר לשטרא וכ"ה הלשון בהירושלמי שם ובלשון הבה"ע ז"ל שם כתוב עד דמסר לשטרא והגירסא אחת כמבואר) ועכ"פ מבואר בטוב סברת העיטור הנ"ל. דבשלימא השטר תח"י ל"מ מחילה [בלא קנין] עד דמסר לי' שטרא מש"ה כ"ב במוכר השט"ח ואינו תח"י דליתא גבי דלהדר שפיר מהני מחילה כנ"ל (ותמיהני על הגאון הפלא"ה זצ"ל בחי' כתובות שהאריך בהא דהמוכר שט"ח בקושיא לפ"ד רבינו ישעי' זצ"ל הביאו בטוח"מ בסי' י"ב דלא מהני מחילה [בל"ק] גבי שטר ובמחמכ"ת איסתמיטתי' דברי הש"ך והדברי בעה"ע הנ"ל דבה"ג דליתא שטרא בידי' מהני מחילה בכל אופן) והנה אף הסברת בעה"ע ז"ל מבואר בטעמו כי טוב וכנ"ל הוספתי עוד בזה מהכר, לפמ"ש בש"ך סי' י"ב הנ"ל ס"ק י"ז בשם הב"ח ז"ל בטעם הר"י ז"ל דס"ל דלא מהני מחילה בשטר דשטר העומד לגבות כגבוי דמי ולהכי לא מהני לשון מחילה רק לשון מתנה וכמ"ש בחוה"מ סי' ר"מ בהג"ה והוא מתשובת הרא"ש ז"ל בענין חפץ דלא מהני לשון מחילה רק לשון מתנה ומה שמקשה הש"ך ז"ל עליו הא בלא קיי"ל כב"ש בהא דשטר העומד לגבות כג"ד י"ל כפשוט לפמ"ש התוס' במס' סוטה דל"ה דבשטר ברור גם ב"ה מודי דכג"ד, והנה במס' גיטין דל"ו מבואר דהא דכג"ד בשטר דאית בי' אחריות נכסים דשיעבוד נכסי, והנה בטעמא דהא מילתא דמוכר שט"ח וחזר ומחלו דמחול השיטה המחוורת הוא שיטת הר"ת ז"ל כידוע והובא גם בש"ך ברס"י ס"ו משום דשני שיעבודים הן א' שיעבוד הגוף וה"ב שיעבוד נכסי ויש בכח למכור השיעבוד נכסי ולא שיעבוד הגוף, אלא מדהא דשיעבוד נכסי הוא מטעם ערב דנכסי דאינש ערבין ניהו ולזה כשמוחל ש"ב ממילא דפקע שיעבוד נכסי דערבין כו', ולפ"ז מבואר גם הנ"ל דבמוכר שט"ח, דליתא לגבי מלוה הראשון שיעבוד נכסים ולא אמרינן לגבי' כג"ד כנ"ל דנשאר אצלו רק שיעבוד הגוף שפיר מהני לי' מחילה וכנ"ל, עכ"פ יהי' איך שיהי' נתבאר לסדיא דבהא"ג דמוכר שט"ח מהני לי' מחילה בכל אופן:

ועפ"ז אמרתי מכבר פרפרת אחת בחי' לתרץ דברי רש"י ז"ל בב"מ ד"ך ע"א, דבד"ה ש"מ איתא לדשמואל כו' דמשמעות לשונו הקדוש ז"ל לסדיא דהמוכר בעלמותו ה"ל מחילה וכמ"ש הרא"ש ז"ל והייעתו בזה ואולם אח"ז בד"ה לשתי כתובות כו' היים שם בזה"ל ומהוך דבידה למחול שטר כתובתה לבעלה עכשיו לא היישינן כו' והוא תמי' מאוד להאורה דלמה שינה פה קדוש ז"ל את טעמו בזה במה דלא מפרש כמש"ל דהמוכר בעלמו ה"ל מחילה וכבר התפלאו בזה חכמי לבב, ואמנם לפי הנ"ל אמינא דדברי רבינו רש"י מתפרשים כדת של תורה דלמעלה דלא נחית עדיין הגמרא לאהפסא דשתי כתובות ואין כאן רק הכתובה שמכרה ולזה מהני המחילה לכל הדיעות כנ"ל שפיר מפרש לי' כפשטא דהמוכר גופא אין לך מחילה גדולה מזו: משא"כ בהא דרבא דקאמר אי משום שטר כתובה חיישינן לשתי כתובות ועכ"פ שטר כתובה אחת יש תחת ידה עדיין דבזה לאחד מ"ד דירושלמי הנ"ל דלא מהני מחילה ויתכן דרש"י ז"ל ס"ל ג"כ להלכה כך וכדעת רבינו ישעי' ז"ל הנ"ל דלא מהני מחילה בשטר וסגם דלנגד הכתובה שמכרה מהני המחילה מ"מ מאחר דעכ"פ נשאר שט"ב אחת בידה ולנגד זה הא לא מהני מחילה וגוב ממילא דזוכה הלוקח במקחו מאחר דעכ"פ מגיע לה חוב הכתובה מבעלה, ולזה הוכרח ז"ל לפרש מתוך דבידה למחול באופן ולשון המועיל היינו בלשון מתנה באמת והדומה בגוונא דמהני לכל הדיעות וכנ"ל [או דרש"י ז"ל יסבר דבקנו שטרא מהני מחילה עכ"פ בקנין וא"ש דהמוכר בעלם הוא מחילה בלא קנין אלא דלמעלה בליתא לשט"כ בידה שפיר מהני כהסברת העיטור וכנ"ל משא"כ בהא דרבא כנ"ל לזה פירש מתוך שבידה למחול היינו באופן המועיל דהיינו באמת מחילה בקנין כנ"ל] ומיושבים דברי רש"י ז"ל בטוב והיא פרפרת נכונה לענ"ד אף כי יש לפקפק קצת ואין להאריך:

סימן פו

לאהובי אחי הרב המופלג וכו' מוהר"ר משה אברהם נ"י

מכתבו עם הד"ת הגיעני כו', והנני להשיבו דבר מה בקראי בדבריו דרך העברה בעלמא גריבוי טרדותי כעת. ובא לנגד עיני אמרותיו הנעימים קושיית הפו"ת בסימן ל"ח על הרי"ף ז"ל בכתובות ד"ך דשולחין העדים כת"י לב"ד דלפ"ז הא דקאמר הש"ס בסנהדרין דס"ה וכריתות ד"ג דעדים זוממין אין בו מעשה והרי משכחת לי' מעשה להרי"ף ז"ל שכתבו עדותן ורלב"ה מעלתו לתרץ דבלא"ה קשה לר"י דס"ל בכתובות דמ"ו גבי מוליא ש"ר דאינו חייב עד שיסכור עדים ואפ"ה כתבו התוס' בשבועות דכ"א דלא הוי מעשה והיינו מטעם דהמעשה אינו בעצם העבירה וכן י"ל גם לענין כתיבה דהעדים דאינו בעצם העבירה והמעשה דכתיבה הכר קדמה עכ"ד באמת אין דמיונו עולה יפה בזה דזה וודאי דהן במש"ר והן בעדים זוממין עיקר הדבר תליא בבואו לפני הב"ד ולזה בהא דמש"ר הגם כי סכר עדים עדיין יכולין לחזור עד בואם לסב"ד וגם כשבאו לאו מידי עביד רק ענין הגדה בעלמא להכי לא חשוב מעשה ואמנם בנידון דע"ז הא משכחת לי' דכותבין עדותן בכבר באו לסב"ד לפני הב"ד בעלמן, ומקשה הפו"ת שפיר, (גם יש לדון קלת לענ"ד לפום ריהטא דאף דקיי"ל בכ"ד ובטוח"מ סי' כ"ט דכל שלא הגידו העדים לפני הב"ד דוודאי יכולין לחזור מדבריהם י"ל דהורה דבכותבין עדותן דלא גרע מבע"ד שכותב טענותיו דמבואר בחוה"מ סימן פ"א דאינו יכול לחזור וא"כ פשיטא דהוי מעשה גדולה בעת הכתיבה ממש אלא דבאמת לא משמע כן

בדברי

בדברי הפוסקים וגם דברי התוס' בשם הר"י ז"ל לא משמע כן) ועכ"פ קושיית האורו"ת הנ"ל בתוקפה כנ"ל:

ואמנם לתרץ קושית האורו"ת לענ"ד כעת לפום ריהטא י"ל עד"ז דהנה קיי"ל דעד אחד המוזם דאינו נענש להיות לוקה או משלם מטעם דלאו מידי עביד לחייבו ממון רק שבועה וכמבואר בתוס' ברים ב"מ ד"ד ועיין גמרא שבועות דל"ב ולפ"ז י"ל דאף בכותב כ"א עדותו דמ"מ לא הוה מעשה דהרי לפ"ז אף בכותבין עדותן במקום מושב הב"ד כנ"ל אכתי אין עדותו של כל אחד מהן בעצמותו פועל מאומה עד שיכתוב חבירו ג"כ כמוהו, והרי בשעת כתיבת חבירו. פשיטא דהוא לאו מידי עביד, יען אין העבירה נגמר רק בצירוף שניהן ומעשה דחבריה לגבי' לא הוה מעשה כלל וכן לכ"א מהם ואף באופן רחוק שחבירו סייעו בעת כתיבתו ממש הא קיי"ל דמסייע אין בו ממש ומתורץ קושיית האו"ת כנ"ל:

סימן פז

רע"ד לזונו להודיעו אשר שמע בשמי השגרה בדרך פילפול שהגדתי בדבר המחלוקת רבותינו הראשונים זלה"ה בדין עד המסייע אם פוטר משבועה והובא בהרא"ש ז"ל בפ"ק דב"מ הגהי' למלאות המשוקפה, דהנה הפוסקים הביאו בשם הרמב"ן ז"ל בס' הזכות דמקשה בהא דע"א מחייב שבועה ולפעמים הוא מפסיד ממון ממש כשאינו רוצה לישבע או כשא"י לישבע דקיי"ל מח"ש ואיל"מ הא ה"ל עדות שא"א ילה"ז דאם יוזם לא יתחייב לשלם יען יכול לומר דרק לחייבו שבועה באתי ואף כשא"י לישבע לא הוה רק גורם לממון עיין שבועות דל"ב ותירץ הרמב"ן ז"ל, דהכלל דצריך עדות שאתה ילה"ז למדנו מקרא דכאשר זמם, הוא דווקא בעדות שני עדים וכדקיי"ל בעלמא דכ"מ שנאמר עד הרי כאן שנים ובע"א ל"ל כלל שיכול להזימו דווקא עכ"ד ז"ל, והקשיתי לפ"ז, במה דפשוט בכ"מ, דשני עדים יכולין לפטור משבועה, למשל אם הנתבע מחויב שבועה, מודה במקצת, או ש"ש וכיו"ב דפשיטא דאם באו שני עדים המסייעין כדבריו דפטור הוא לגמרי, דבזה תשוב הקושיא הנ"ל דה"ל עדות שאי אתה ילה"ז, דגם אם יוזמו אין עליהם שום חיוב לנגד התובע באומרם כי מה הפסידו, הא הנתבע יכול לפטור עצמו בכל אופן כשישבע עכ"פ, ולא הוה רק גול"מ דשמא לא יאבה לישבע וכנ"ל, ובזה ל"ש תירץ הרמב"ן ז"ל, דהרי בשני עדים שפיר צריכין התנאי דילה"ז וכנ"ל ואמנם לתרץ בזה כ"ל, דהא בלא"ה יש להקשות לפי סברת הרמב"ן ז"ל דבע"א ל"ל התנאי דילה"ז, א"כ לפ"ז בהא דקיי"ל דעדות שא"א ילה"ז דלא הוה עדות דפשוט בכ"מ דלא הוה עדות כלל ואף לחייב שבועה אין בכחם כלל למשל כשהם שני עדים, המסייעין כדברי התובע מטעם אלא שאמרו דאינו יודעים בעניני דרישה וחקירה דלדעת כמה גדולי הראשונים ז"ל ושיטת הש"ך ז"ל בחו"מ סי' ל"ג דגם בממון צריך הפרט הזה דעדות שאילה"ז דווקא (הכל דבריו הנ"ל, וגם ד' רמב"ן ז"ל הנ"ל מוסבים לשיטת רוב הראשונים ז"ל הנ"ל) ומשמע וודאי דבזה בטל עדותן לגמרי ואף שבועה א"ל הנתבע לישבע כלל וכמבואר, ולפ"ד הרמב"ן הנ"ל צריך טעמא להורה די"ל דבעלמא לענין חיוב ממון דצריך שני עדים דווקא וצריך עדות שאילה"ז ובזה דאינם יודעים בדו"ח, ליתא עדותן לענין חייב ממון ואולם לענין חיוב שבועה מה"ת דסגי לי' בע"א דבע"א ל"ל ילה"ז כדברי הרמב"ן ז"ל והרי בב' עדים כלול עכ"פ עד אחד ולמה לא יתחייב הנתבע שבועה דאורייתא לשניהם העד בזה, אלא דהאמת לק"מ דהרי מבואר בגמרא כתובות דפ"ז ובכ"ד דכ"מ ששנים מחייבין ממון ע"א מחייב שבועה וכבר כתב הר"ן ז"ל דבמקום דשנים אין מחייבין ממון אין בכח ע"א לחייב שבועה והרי בנ"ד דהעדים אינם יודעין בעניני דו"ח דאין בכח הב' לחייב ממון דה"ל עדות שאילה"ז ממילא דאין בכח ע"א לחייב שבועה כלל וא"ש:

ומעתה מתורץ גם מה שהקשינו בהא דב' עדים המסייעין כדברי הנתבע לפוטרו משבועה דאורייתא דבזה ישאר קושית הרמב"ן ז"ל דה"ל עדות שא"א ילה"ז. דנאמר דבאמת ישתתף לן ראיה והכרעה מזה לשיטת כמה גדולי הראשונים ז"ל דעד המסייע פוטר משבועה, והרי זה נכון, דגם בזה י"ל כתירוץ הרמב"ן ז"ל, יען בע"א ל"ל התנאי הזה עדות שאתה ילה"ז והרי בב' עדים הא נכלל ע"א בעצמותו וכנ"ל ונמצא דממילא דפטור הנתבע משבועה מכח ע"א המסייע עכ"פ דבע"א ל"ל שאילה"ז כנ"ל ואף דבח עד אחד אין פועל לענין שבועה רק במקום דכח שנים פועל לענין ממון כנ"ל הרי בזה שפיר, הילו היה נוגע דבר הנידון לענין ממון וודאי דבכח שנים לפעול פעולתן כדת וכמשפט דהרי מה שאנו אומרים בזה דה"ל עדות שא"א ילה"ז הוא מפאת דענינם בגוו בדבר הנידון רק לענין שבועה כנ"ל, לא כן כשהיה נוגע דבר הנידון לענין ממון דמצד עצמותן שפיר ה"ל עדות שאילה"ז וכמבואר ושפיר ע"א פוטר משבוע' ג"כ כנ"ל באופן דלפ"ז י"ל הני תנאי כהני תנאי היינו שיטת הסוברים דגם בממון צריך עודת שאילה"ז ס"ל כדעת הסוברים דעד מסייע פוטר משבועה, אלא דלפ"ז יקשה דהרמב"ן ז"ל כמדוויל ידי' משתלם, דהרי בס' הזכות כנ"ל מבואר דס"ל דגם בממון איתא להאי כללא דצריך עדות שאילה"ז כנ"ל [דלדבריו ז"ל מוסבים כל דברינו בזה] ושיטת הש"ך בסי' ל"ג הנ"ל, והרי הרמב"ן ז"ל בעצמו במלחמותי' ס"ל כדעת דעד מסייע אינו פוטר משבועה, ובזה יקשה ג"כ לפי דברינו על הר"ן ז"ל דס"ל ג"כ בפ"ב דכתובות דגם בד"מ צריך עדות שאילה"ז וסובר ג"כ דעמ"ס אינו פוטר משד"א והובא בש"ך בסי' פ"ז, והדק"ל וי"ל ואין להאריך יותר. וכ"ז אמרתי משכבר בימי חרפי דרך חידוד ופילפולא בעלמא, (לשעשע את לבב המקשיבים לקולי באיזה ד"ת) דברי אחיו ידידו בעה"ח כו':

סימן פח למופלג אחד

ע"ד אשר הקשה מעלתו על הלח"מ בפ"ד מהלכות טוען שטען על הרמב"ם ז"ל דפסק הא דר"ח קמייתא בשם הגאונים ז"ל והקשה הלח"מ דד"ז מוכרח להדיא בסוגיית הגמרא ברים ב"מ ד"ה דמאן דפליג על ר"ח הוא אבוהו ד"ר אפוטרקי ע"כ ס"ל דטענו חיטין והודה לו בשעורין חייב ואנן דקיי"ל בהש"ס דפטור עכצ"ל כרח"ק ועי"ז טען מעלתו דנראה דבמחכמ"ת אישתמיטי' דברי התוס' בשבועות דמ"ו שד"ה בטענו כלים כו' מש"ש בשם הר"י ב"ר ברוך ז"ל דאין ראי' מזה משום דאיכא למפרך תורת הזמה כו' ועיין שם שכתבו עוד וכן נ"ל לר' יוחנן דפליג על רב חייא בירושלמי פ"ק דב"מ הע"ג דפטור בטענו חיטין כו' ועכצ"ל דפריך תוה"ז עכ"ל התוס' ולפ"ז לא מקשה מידי הלח"מ על הרמב"ם ז"ל דשפיר צריך להביא הדין דרח"ק בשם הגאונים ז"ל שפסקו כן דלפי סוגיית הגמרא לא מוכרח מידי לפסק הלכה די"ל הפירכא דתורת הזמה כנ"ל וכמו לדעת ר' יוחנן הנ"ל, ויפה תמה ואדכרתן מילתא שראיתי התמי' בעינא באיזה ספר משכבר וכמדומני בס' נדב"י מהד"ת ואין הזמן מסכים לחיפוש בספרים ואולם למען חפץ אני בהצדקו של הרב בעל לח"מ ז"ל אי בעינא אמינא עד"ז: תחילה אמינא - בדבר מה שכתבו רבותינו בעלי התוס' זלה"ה וכן נ"ל לרבי יוחנן כו' כנ"ל דנראה מדבריהם ז"ל דמצד הסברה והלחץ והדחק מפאת הקושיא והסתירה בדברי ר' יוחנן צ"ל דחשיב לי' הפירכא

בפירכא דתורת הזמה ולענ"ד גולי דבריהם הקדושים בזה י"ל כוונתא דבלא"ה מפורש הדבר דלשיטת ר' יוחנן חשוב באמת הא דתורת הזמה פירכא עיבה וחשובה, דהנה בתוס' דריש ב"מ ד"ד שם בד"ה עד אחד כו' ור"ח אפילו על מה הלך לא פריך לי' משום דמה דאינו משלם העד כשמוזם זו גרעותו לפי שלא היה כח בעדותו לחייבו ממון עכ"ד ז"ל והנה בב"מ דף מ"ז בגמרא שם אמרינן מ"ע דלוי א"ר יוחנן משום ריב"ל השבה שליחות יד האמורה בש"ש כו' ואני אומר אינה משנה כו' ובתוס' שם ד"ה קסבר בל"ש כו' א"נ דלב"ע אית להו קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה ומאן דלא פריך סבר דמכפל אפילו פירכא לא עבדינן משום דמה דמשלם כפל הוא מחמת קילא שהוא פוטר עצמו בגניבה כדמפרש בריש מכילתן גבי תורת הזמה לא פריך עכ"ד, והשתא נ"ר יוחנן דאמר ואני אומר אינה משנה כר"א שם דאמר דא ודא אחת הוא דס"ל הפירכא דמה לש"ה שמשלם תשלומי כפל כמש"ש הרי דס"ל דאפילו בהס"ג דהחומרא גלמה מחמת הקולא ג"כ חשבינן לפירכא על קו"ח ולפ"ז ממילא דחשיב לשיטתו ג"כ הפירכא דתורת הזמה ופליג שפיר אדר"א קמייתא. (וכ"ש הוא דשם הוה הפירכא על מה הלך כמ"ש התוס' בד"ד הנ"ל) ובזה אני אומר בדיוק לשון הגמרא בהסוגיא דמ"א הנ"ל דקאמר ר' יוחנן ואני אומר אינה משנה כו' היינו לשיטתו דפליג אר"א קמייתא ועכ"ל דס"ל הפירכא דתורת הזמה סבר נ"כ שפיר גם גבי שליחות יד הפירכא דכפל כנ"ל:

מעתה לפ"ז הי' מקום ליישב דברי הגאון בעל לח"מ ז"ל דר"ז ר' יוחנן לשיטתו שפיר כתבו התוס' בשבועות דפריך תורת הזמה כנ"ל והמגיה בהרמב"ם לשיטתו דפסק להדיא בשליחות יד. א"ל חסרון יען ס"ל להלכה כמסקנת הגמרא דקרנא בל"ש עדיפא מכפילא בשבועה ולא חשוב לן הפירכא דכפל ובסברת תוס' הנ"ל יען ענין החומרא גלגה מכח הקולא, לא חשוב פירכא ולפ"ז ממילא דגם תוס' לא פריך והדק"ל דלא לריך רבינו הרמב"ם ז"ל לבאר הדין דר"א קמייתא בשם הגאונים ז"ל כנ"ל, אלא דבאמת גם על היסוד הנ"ל יש פירכא חשובה דאינו ראיה לסיפך מדלא חשוב פירכא דכפל כו' די"ל וודאי בהא דרח"ק דהוא על מה הלך שפיר חשוב לי' פירכא כ"ד דתוס"ז וכמ"ש התוס' דריש ב"מ הנ"ל, ואולם במה שכתבנו דל"ר יוחנן דפריך פירכא דכפל שפיר מוכרח דהך כל שכן דפריך תורת הזמה, הוא נכון וברור בעז"י:

סימן פט

ואיידי דאיירי בהא דר"ח קמייתא אדכרנא מילתא והנני להעתיק מה"ב בילדותי בחי' בדרך פילפולא קלת, לתרץ קושיית רבותינו התוס' ז"ל בכתובות ד"ב ע"ב (שבועות דמ"ו) על אביי דס"ל בפרק יש נוחלין דבריא ושמא בריא עדיף וס"ל ג"כ הא דנסבא דר"א דהוא דין מחויב שבועה ואיל"מ, והרי למ"ד דבו"ש בריא עדיף נופל היסוד, עיין הלימוד על הא דמ"ש ואיל"מ דהוא מסקנא דשבועות ד' כו' דמוקי לי' בשבועות שם לחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דחייב מכח הסברא דמשאיל"מ דבלא"ה חייב מכח דבריא עדיף והרי דברי אביי סותרים עצמם בזה וקושייתם מבוררת, ואמינא בדרך קלת עד"ז. דהנה במס' ב"מ דל"ו ע"ב בהסוגיא שם אמרינן בגמרא שמעת מניה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב לימא תהווי תיובתא דר"נ כו' ובתוס' שם הקשו דמאי קשיא הא מתניתין אתיא כסומכוס כו' ותירצו דס"ל להגמרא מאחר דלסומכוס דס"ל חולקין דס"ל כאילו שניהן מוחזקין ואהני לי' העדיפות דבריא משמא לחייב בכולה, גם אליבא דרבנן דס"ל הממע"ה אהני לי' בו"ש לחייב עכ"פ פלגא עכ"ד ז"ל ויש לי לדקדק בזה בלשון הגמרא לפ"ז דנהי דהגמרא מקשה שפיר ממתניתין לר"נ ור"י דס"ל דפטור לגמרי עכ"ז בלישנא דהגמרא דקאמר ש"מ מנה לי בידך והלה אומר א"י חייב משמע וודאי דחייב בכולה דקאמר דבעי לסיועיה לר"ה ור"י דאמרי חייב והרי לדידהו וודאי דחייב בכולה כדמוכח בפ"ק דכתובות ובב"ד והרי ממתניתין דהשואל דאתי' כסומכוס אינו מוכרח לדידן דקיי"ל כרבנן רק לחיוב פלגא כנ"ל. ונ"ל די"ל עפמ"ש הרמב"ם ז"ל והובא בש"ע חו"מ סע"ה וסי' פ"ו דמתחייב במקצת עפ"י ב"ד הוא על הנשאר דין מודה במקצת וחייב שבועה כמו דחייב במקצת עפ"י הודעת עדים דחייב שבועה מדר"ח קמייתא וציי' גם בש"ך שם, והשתא א"ש דהגם דמכח מעלת הבו"ש בעלמא, לא מוכרח מהמשנה הנ"ל רק לענין חיוב פלגא מ"מ ממילא קם דינא לפ"ז להיות מחייב בכולה, כחייב עכ"פ מחצה עפ"י ב"ד הרי הוי ס"ל על הנשאר דין מחויב שבועה מ"מ מכח הא דר"ח קמייתא כנ"ל ואינו יודע וממילא ה"ל דין משום שאיל"מ, לפי מה דפסקינן בנסבא דר"ר אבא וא"ש, (וגם בזה א"ש י"ל דידע הגמרא בוודאי ענין מ"ש ואיל"מ רק דלא נחית לאוקימתא דמשנה שם דמיירי בהיה עסק שבועה בינהן וכ"נ פרות מתוקמא ע"ש) מעתה לפ"ז מתורץ היטב קושיית התוס' הנ"ל לאביי כנ"ל די"ל אביי דסובר בו"ש ב"ע סבר באמת המשנה דהשואל הנ"ל כפשטא דחיק לי' לאוקמא בהיה עסק שבועה דווקא מיירי כנ"ל (דאוקימתא זו לריך הגמרא בהכרח למ"ד לאו ב"ע מפא"ב למ"ד ב"ע וודאי דהמשנה כפשטא וכן לאביי דס"ל ב"ע כנ"ל) והנה דמתניתין הנ"ל בהכרח כסומכוס אתיא עכ"ז הסברא עכ"פ לשיטתו דבריא עדיף עכ"פ לחיוב פלגא, כסברת תוס' הנ"ל וממילא הנמשך מזה היוצא בהכרח לדינו למאי דס"ל דבו"ש חייב בכולה מכח מה דקיי"ל דין מחויב שבועה ואיל"מ ואביי לשיטתו בזה דס"ל ג"כ בנסבא דר"א וכנ"ל. באופן דמה דס"ל לאביי בו"ש ב"ע לענין החיוב בכולה נמשך לאחר שידענו דין מח"ש ואיל"מ, וממילא דמתורץ קושייתם בזה דשפיר לריך הקרא דשבועות ד' כו' להשמיענו דין מ"ש ואיל"מ בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא ל"י אף למ"ד ב"ע דבלא"ה מכח מעלת הבריא בעלמא לא הוי לחיובי' רק פלגא לפי הנ"ל כנ"ל בדרך פילפול' בזה:

סימן צ עוד להנ"ל

הנה ראיתי בדברי מעלתו שהאריך בהסוגיא דסוטה דף ל"א ע"ב ובתוס' שם, ובשאני לעצמי אמרתי אשנה פרק זה והנה בתוס' שם וכן הוא בתוס' כתובות דכ"ב ע"ב בד"ה א"ה הקשו בקושיא בסתירת הסוגיות בזה, דמהסוגיא דסוטה דקאמר עולא תני לא היתה שותה דמשמע דכללא דעולא בהא דכ"מ שהאמינה תורה ע"א ה"ה כב' דאפילו כשבאו בבת אחת. הוא וביבמות פרק הא"ב דאמרינן שם בע"א אומר מת בעלה וניסת ומפרש הגמרא דהוא בהתירוה להנשא הרי דלריך זה אחר זה דווקא וגם שהתירוה להנשא ובתירוץ הראשון בכתובות שם כתבו בדוחק קצת דמשמע לי' המשנה דסוטה גם בזא"ז ובאמת אם לריך דווקא שקיבלו עדות הראשון א"כ אדרבא פשטות המשנה דסוטה אינה מורה כן ובכבר התעוררו בזה בתוס' דסוטה הנ"ל ובדבר תירוץ ה"ב שכתבו בכתובות בשם הר"י ז"ל ענין חדש לחלק בין אם נאמן העד הראשון מה"ת כמו גבי סוטה אמרינן הא דעולא אף כשבאו בבת אחת משא"כ בעדות מיתה דנאמנות העד הוא רק מדרבנן וגם זה יתכן לדעת הר"י ז"ל לשיטתו בר"פ הא"ר דנאמנות עד מיתה הוא מדרבנן משא"כ לדעת כמה רבותינו הראשונים ז"ל דנאמנות עד מיתה מה"ת נסתר היסוד הנ"ל, גם תירוץ ה"ב שבתוס' דסוטה שם התמוהים לכאורה ויבואר אי"ה לפנינו ואשר אחזה לי לענ"ד בזה ביסוד קושייתם ז"ל בסתירות הסוגיות הנ"ל עד"ז, דהנה בהא דקאמר הגמרא

בר"פ הא"ר בעשאה דגאמנות עד מיתה מחמת הסברא דדייקא ומינסבא ומשום עגונה הקילו רבנן ביאר בחדושי הרשב"א ז"ל הא דצריך לשני סברות הנ"ל לנגד השני סברות דמוקשה מנה דהיתחזק בחזקת א"א וגם מחמת דאין דבר שבערוה פחות מ"ב לז"א בפיר דלנגד חזקת א"א יש חזקה דדייקא ולנגד הא דאין דשב"ע כו' י"ל משום עגונה הקילו רבנן והנה בסוגיא דכתובות הנ"ל דקאמר כדשולא כו' דכ"מ שהאמינה תורה כו' מקשה הגמרא א"ה אפילו לכתחילה נמי ומשני כדרב אסי כו' דמשום לזות שפתים עכ"פ לכתחילה אסורה להנשא וע"ש בתוד"ה משום דרב אסי כו' דפירשו הא דאמרינן בהאשה בלוס התורה ל"א מאתירה הראשון הכל לענין דעבד כשנישת אבל לכתחילה בכל אופן לא תנשא מעתה י"ל לפ"ז וודאי מלד הסברא דהא כללא דשולא דכ"מ שהאמינה תורה ע"א ה"ה כשנים דאפילו כשבאו בב"א הוא וכשבעות הסוגיא דסוטה הנ"ל אליבא דשולא בעלמו דקאמר תני לא היתה בותה והנה בסוגיא דיבמות לענין עד מיתה שפיר הולרכו רז"ל התירה דווקא עפ"י העד הראשון אז אם נישת ל"ת אבל בלא התירה גם בדעבד תלא נפי הנ"ל דבנאמנות עד מיתה לריכים אנחנו לדון מנה ב' הסברות סברת חזקה דדייקא ומינסבא וגם משום דהקילו רז"ל בעגונה לבטל ה"ב סברות המנגדות להחמיר היינו חזקת א"א וגם הא דאין דבר שבערוה פחות מ"ב כנ"ל, והנה בכ"ד דע"א אומר מת בעלה וע"א מכחישו הי' נלע"ד לכאורה דאין לדון בזה הסברא דמשום עגונה הקילו בי' רבנן, יען לכתחילה בלא"ה לא תנשא משום לזות שפתים כדרב אסי וכל הפילפול רק לענין בדעבד (ואף דמלינו בהא דנטבע בעלה במש"א דקיי"ל ג"כ דלכתחילה לא תנשא ומ"מ גם בע"א דהם הטעים מהני עכ"פ לענין, דעבד דהם ניסת ל"ת וכמבואר בהסוגיות דפ"ה יבמות ובפרט בעובדא דחסא מבואר להדיא כן ואם נאמר דל"ש בזה הקולא דעגונה וא"כ דל נאמנות העד לגמרא כנ"ל ומסראוי לפ"ז דגם בדעבד תלא וכבר ראיתי לא"א בסעיר בזה:

אלא דבאמת זה לק"מ דבזה יען הריעותא מה דלכתחילה ל"ת הוא ענין אחר בלתי נוגע כלל בענין נאמנותו של העד לענין העדות רק דהחשש דשמא הולאה מהמונים ובדומה [ו"ע יבמות ד' נ"ד ע"א ולע"ק] אבל בכ"ד הא דלא תנשא הוא דבר הבא מענינו מנה הכחשת העד דיש בי' דררא דלזות שפתים די"ל כנ"ל דל"ש בזה הא דמשום עגונה הקילו והאבר מבואר אלינו בזה בהאה"ע ז"ל והב"ש ז"ל וע"ע בדברינו בסמוך) וממילא כבגדון כך דל"ש בכ"ד הסברא דמשום עגונה הקילו באופן דבכ"ד נשאר רק סברת דייקא ומינסבא דזהו להודא לא מהני לבטל השני סברות דלד החומר חזקת א"א וגם הא דאין דשב"ע כו' כנ"ל וממילא הדין דגם בדעבד תלא לזה להוך שפיר התגלי דהתירוה להנשא די"ל וודאי דבזה ל"ש כלל החזקת א"א יען כבר התירוה עכ"פ ברבות ב"ד וכדה של הורה ונשאר רק סברא אחת להומרא הא דאין דשב"ע כו' והרי לנגד זה יש הסברא דדייקא ומנסבא לקולא וא"ש ומתורץ יפה קושיית רבותינו התוס' ז"ל לע"ד. ואולי יש לכוין ג"כ הדברים הנ"ל בדברי רבותינו התוס' ז"ל בהסוגיא דסוטה שם בד"ה כאן בב"א כו' בתירץ ה"ב שם ז"ל א"נ רבי ילחק ועולא מתרלי להא דהאשה זוטא כדמתרלי אליבא דר"י בפ"ב דכתובות משום לזות שפתים כו' ובפשטו' הדברים תמוהין דהרי עכנ"ל דפשיטא לי' להגמרא דמשמעות המשנה דבלא התירה אפילו בדעבד תלא וכמ"ש התוס' בכתובות שם ד"ה משום דרב אסי כו' עיי"ש ובאמת בתוס' כתובות שם לא זכרו כלל תירץ הנ"ל ואולי י"ל עם מה שכתבנו דהפירוש בתוס' כך מהאי דלכתחילה ל"ת משום לזות שפתים ממילא דגם בדעבד תלא דל"ש בזה הא דמשום עגונה הקילו כנ"ל ובזה י"ל ג"כ דהתוס' בכתובות מיאנו בתירץ הנ"ל יען בכתובות שם הוכרחו ז"ל ענין

התילוק בין באו בב"א לזא"ז בהא דעולא גם בהסוגיא דמקשה א"ה אפילו לכתחילה כו' התחילו ז"ל לדקדק בהא דלא מקשה ביבמות אהא דתנן ע"א אומר מת כו' עיי"ש [ובוה כיימו בדבריהם דהמשנה ג"כ מוכרח התילוק הנ"ל] והכי בהס"ה הנ"ל דלא נהית לשא דר"א א"נ בהנ"ל מש"כ בתוס' דשם הנ"ל שדקדקו התילוק בין באו בב"א כו' הנ"ל ניק מנה המשנה שפיר י"ל להאמת כדמסיק הגמרא בכתובו' להא דר"א וא"ש כנ"ל:

ויותר היה נ"ל במה שהקשו התוס' דסוטה הנ"ל דמהסוגיא דשם כראה דבזא"ז לא בעינן שיקבלו הב"ד עדות הראשון דווקא ושכן פירש רבי' ז"ל וביבמות בעינן התירה דווקא והולרכו לדחוק דגם בסוטה מיירי שקיבלו הב"ד עדות הראשון ולזה הקשו על עולא גופא בהא דקאמר עם תני לא היתה בותה מאי פשיטא לי' כ"כ דהמשנה הוא שקיבלו עדותו לנגד המשמעות הפשוט ולהגיה עוד המשנה. ואולי ד"ק לענ"ד הקושיה י"ל בזה דהענין כך, דוודאי כבאו זא"ז לא בעינן קבלת עדותו דהראשון כלל דמיד שהגיד העד הראשון עדותו דנין כאילו נעשה ממש מעשה עפ"י עדותו אלא בזה יתכן דווקא בעד סוטה שפיר אנו דנין כאילו נאסרה עפ"י ב"ד ג"כ עפ"י עדות העד משא"כ בעד מיתה יען לכתחילה בלא"ה לא תנשא משום דר"א שפיר ס"ל להגמרא דאין לנו לדון דבר עדותו כאילו נעשה מעשה דהרי באמת דאין פועל דבר עדותו למעשה כלל לעשות מעשה לכתחילה עכ"פ לזה בעינן התירה להנשא דאז נחשב ג"כ למעשה עכ"פ במה בהתירה דיועיל לענין בדעבד עכ"פ. והוא מילתא דמסתברא בעזה"י, ובזה א"ש תירץ התוס' דסוטה הנ"ל די"ל כוונתם ז"ל במש"כ דעולא מתרץ כדר"א, היינו דמשום הכי בעינן התירה דווקא כנ"ל ומיושב ג"כ השנוים דהתוס' כתובות בעלימו התירוץ הנ"ל יען זהו יתכן לענין מה שפלפלו התוס' דסוטה בזא"ז אם בעינן נעשה מעשה דווקא משא"כ בכתובות דמקשים דמסוגיא דסוטה משמע דהא דעולא דכ"מ שהאמינה תורה כו' אפילו כבאו בב"א ממש ובזה וודאי לא בעינן התירה כלל דא"ל כנ"ל וא"ש דלא זכרו כלל שם התירוץ הנ"ל כנלע"ד כעת בזה. א"ד הבעה"ח כו':

ובההוא עניא ק"ל בדברי הרב"י ז"ל בטוא"ח סימן תרפ"ח במה שהקשה שם על ר"י אבוהב ז"ל בדין ספק מוקף חומה דלהרמב"ם ז"ל ה"ל ספק בע"א הומר מוקף חומה כו' דכל כה"ג לא מחייב אפס תלוי עיי"ש דזהו נראה כסותר משנתו לכאורה מ"ש מרן הרב"י ז"ל בעצמו בכ"מ פ"ח מהלכות שגגות ה"ג דלהרמב"ם ז"ל בכה"ג איקבע האסורה מיקרא והייב בוודאי אפס תלוי ע"ש. ולל"ע כעת דברי כו':

סימן צא

לאחי החריף המופלג מו"ה ברוך זאב שי' אמלא מבוקשו בזה להודיעו מה שהגדתי בימים האלה ליישב קושיית התוס' בב"ב:

דק"ד ע"א ד"ה הוה לי' מ"מ כו' על דברי הריב"ם ז"ל דלהכי לא מהימן בטענה דידי הטפי במגו דלא הטפי משום דע"א לענין שבועה ה"ל כתרי לענין חיוב ממון וכ"ז שאין נשבע לנגדו ה"ל העד כ"ב דלא מהני שום מגו במקום עדים, דמנ"ל הא דמסקרא דשבועות ד' כ"ו לא נלמד אלא בהמבין ידענא. והמבין ל"י דל"ש מגו כלל ע"ש. והי' נ"ל בזה די"ל שפיר דתליא חדא בחברתה, ענין סברת הריב"ם ז"ל בדין טוען איני יודע לנגד העד הם דנין ענין מ"מ ואיל"מ כנ"ל. דהנה ביו"ד ס"א סי"ד בדין בוחט שהעיד עליו ע"א שבחט שלא כהוגן כו' ודו"ז מרן הש"ך ז"ל מביא בשם הריטב"א והרמ"ל ז"ל בענין כללא דעולא

בכ"מ שהאמינה תורה ע"א הוה כב' דלא דנין כן רק בעדות אשה יען קיי"ל בכ"מ דאין דשב"ע פחות משנים דגמרינן דבר דבר מממון וא"כ עכצ"ל במה שהאמינה תוה"ק בזה לע"א ע"כ משום דחשוב בזה כתרי משא"כ בעניני אסורין דעלמא דקיי"ל דע"א נאמן באיסורין בשפיר דענין נאמנותו רק מצד כח ע"א וע"ע לש"ך ז"ל ביו"ד סי' קכ"ז באריכות בזה . ולפ"ז י"ל גם בענין שברת הריב"ש ז"ל הנ"ל דחידש לן דע"א לענין שבועה כתרי יחשב, ויש להבין באמת מנ"ל השברא הנ"ל, לזה י"ל דבאמת למאי דקיי"ל בעלמא ענין מחויב שבועה ואילו"מ וכמו דגמרינן מקרא דשבועות ד' כו' כנ"ל דבחמשין ידענא וחמשין לי' ה"ל מ"ש ואילו"מ וכן בטוען א"י לנגד ע"א מכלל בזה דנ"כ מחויב לשלם, ולפ"ז דענין השבועה מה"ת בכ"ז נוגע לממון ממש (עיין שבועות דל"ב ובמ"א כתבנו מזה) והא קיי"ל דאין ע"א קם לממון, ועכצ"ל כסברת ריב"ש ז"ל הנ"ל דעכ"פ בעסק שבועה כ"ז שאין נשבע הנתבע להכחישו יחשב אך שנים, כן שאין רוצה לישבע וגם בא"ל שהוא כשני עדים ממש כההוא דעולא כ"מ שהאמינה תורה עד אחד כו' בענין דשב"ע ועפ"י שברת הריטב"א הנ"ל ושפיר קם דינא דנסבא דר"א דלא מהני לי' המגו דה"ל במק"ע ממש כנ"ל באופן דענין נסבא דר"א ושברת ריב"ש הנ"ל תליא בדין משום שאילו"מ בחמשין ידענא כו' וכן בטוען איני יודע לנגד ע"א כנ"ל וזה אחרי שלמדנו זאת מהקרא דשבועות ד' כו' כנ"ל ואולם רב ושמואל שבעתייה דמוקמי לקרא הנ"ל לשא דר"ע כו' כמבואר בשבועות דמ"ו ול"ל הא דמ"ש ואילו"מ ממילא דל"ל שברת הריב"ש כנ"ל וחולקין הם על דינא דנדר"א ומיושב שפיר קושיות התוס' הנ"ל . ע"ד פילפול קלת :

ואולם דבעיקר דברי רבותינו התוס' זללה"ה, לא זכיתי להבין בזה דבריהם הקדושים, על מה שהקשו במה שנדחקו ז"ל דמנ"ל לר"א כו' ותירצו דמסברא כו' וקרא דשבועות ד' כו' למעוטי יורשים והא דפריך ורב ושמואל כו'. ובאמת לולי דבריהם הקדושים בזה, היה נלע"ד הכל כפשוטו, דהנה בחדושי הרמב"ן ז"ל (הובא בש"ך חו"מ סע"ה) הביא סברת הריב"ש ז"ל, בתוספת ביאור דלהכי לא מהני לי' המגו דלא הטפי לפטור עצמו משבועה משום דקיי"ל כ"מ שבשנים מחייבין ממון ע"א מחייב שבועה והרי אילו היה ב' עדים לא היה מהני לי' המגו לנגדם כן הדבר ממש לנגד ע"א לענין דנשאר מחויב שבועה בהכרח עכ"פ, בל ימלט ממנה, ומעתה לפ"ז י"ל דזהו מצד סברת האיכותא דמסתברא מילתא בלא שום לימוד מקרא כלל, הדעת והשכל גוזר כן לדון דלא מהני מגו לנגד ע"א לענין שיפטור משבועה מטעם דכ"מ שבשנים מחייבין כו' כנ"ל ונשאר עכ"פ תחת סוג מחויב שבועה אלא דעכ"ז למאן דלית לי' ענין מ"ש ואילו"מ והא טוען למשל איני יודע במקום ע"א הרי פטור הוא לגמרי דה"ל דהזהרה שבועה לגבי ואין בכח החיוב לפעול פעולת ממון על שום אופן, במקום שאין המניעה מרצונו בזדון שאינו רוצה לישבע וכדומה, וה"נ גם בנ"ד מה בכך דכ"מ ש"ב מחייבין ממון כו' דנשאר מחויב שבועה, הא קיי"ל ג"כ דאין ע"א קם לממון רק דלענין חיוב שבועה כחו כשנים וכנ"ל, ולא עדיף מאילו היה שנים מעידין דמחויב שבועה עדיין אין בגדר חיוב ממון במקום שאינו יכול לישבע לרב ושמואל דל"ל הא דמחויב שבועה ואילו"מ כנ"ל, ולפ"ז מבואר הכל על נכון, דבאמת לר' אבא דס"ל ענין מחויב שבועה ואילו"מ מהלימוד מקרא דשבועות ד' כו', וענין סברת ריב"ש הנ"ל ס"ל לכ"ע מצד הסברא בעצמותה כנ"ל, ממילא דקם דינא, בעובדא דא, דחייבי' לשלומי באופן דהאי דינא דנסבא דר"א, בהכרח לשני ענינים כנ"ל האחד סברת הריב"ש הנ"ל לענין שלא יפטור בכח המגו ויהי' דין מחויב שבועה הב' מכח הלימוד מקרא הנ"ל דמה"ש ואילו"מ ובהצטרף שניהם הוא דקם דינא כנ"ל ובזה מדוקדק לשונו' הזהב באומרו ה"ל מ"ש וכל המ"ש כו' דהוא כאריכות לשון להאורה ולהנ"ל מדוקדק היטב דבאמת ב' ענינים נפרדים הם, מתחילה הקדים לדון דהוא מחויב שבועה לשלול סברת המגו לסייעו ובסברת הריב"ש והרמב"ן הנ"ל, באופן דה"ל מחויב שבועה ושוב נמשך הדין דכל שמשואילו"מ משא"ה הלימוד מקרא דשבועות ד' כו' כנ"ל אשר על כן חייבי' לשלם וכ"ז לשיטת ר' אבא אבל לרב ושמואל דל"ל הלימוד דקרא הנ"ל למעוטי יורשין וממילא דל"ל גם הא דנדר"א כנ"ל, וממילא דא"ש ברווחא הא דאמר רבא בשבועות שם כוותי' דר"א מסתברא דתני ר"א שבועות ד' כו'. ויתכן היטב לפי הנ"ל דלענין סברת הריב"ש הנ"ל שיהיה בהא דנדר"א בכלל ענין מחויב שבועה לשלול שיועיל המגו שלו זהו א"ל לשום חזי' ולימוד מקרא יען הדבר מתחבר בעצמותו כנ"ל ולכ"ע הוא לית מאן דפליג, גם רב ושמואל יודו בזה זולת דל"ל הדין משום שאילו"מ כנ"ל וה"ש כוותי' דר"א מסתברא בהיות הדין דמשום שאילו"מ נלמד מקרא הנ"ל ממילא דקם דינא דנסבא כר"א וכנ"ל, ועולה יפה בעזה"י כל הסוגיא בזה והוא דרך ישרה וסלולה, לדעתי הקושיא ודברי רבותינו התוס' ז"ל בזה צל"ע כעת :

ומתוך כלל הדברים בזה, נתיישב לי יפה עוד דיקדוק אחד שהייתי רגיל לדקדק בלשון רבא בזה באומרו כוותי' דר"א מסתברא דהוא נופל ביותר על מילי דסברא משא"כ בדבר הנלמד ענינו מקרא שייך בזה יותר לשון דייקא, ולהנ"ל ה"פ יען ענין מ"ש ואילו"מ נלמד מקרא ממילא נידון שיהיה מ"ש בנדר"א עפ"י סברת ריב"ש הנ"ל כוותי' דר"א מסתברא כנ"ל .

סימן צב

זה כתבתי ע"ד תשובת רב אחד

בעזה"י בדין חנוני ופועלים טוח"מ סי' מ"ט מע"כ האריך בקונטרסו לחלוק ע"ד גדולי האחרונים זללה"ה וממש לא ראיתי בו דבר חידוש שבמשמע כל קושיותיו ע"ד הש"ך ז"ל כבר קדמו בתומים שם, ויען מעודי אוהב אנכי לטעון ולקיים דברי חכמים וביותר בזה מוטל עלי לחבב דברי דודים דו"ז מרן הש"ך זללה"ה לזה שתי עיוני בזה ונלע"ד ליישב דבריו ז"ל מכל קושיות האו"ת ויתבאר ג"כ בעזה"י איזה ענינים כוללים נוגעים לדינא בד"מ : ראשון לציון, הנני לבאר מחלוקת רבותינו הראשונים זלה"ה והובא בש"ע ס"ב שם לענין אם הפועלים אינם לפניו דדעת הרמב"ם ובעה"ת ז"ל דהחנווני נוטל בלא שבועה והרמב"ן והרא"ש ז"ל ס"ל דצריך שבועה ויסוד מחלוקתם הוא אם החנוני נוטל מדינא דדעה הראשונה הנ"ל ס"ל דנוטל מדינא וכל השבועה הוא תקנת רז"ל לספים דעת בעה"ב שצריך לשני תשלומין דמשביד עכ"פ תשלום אחד ולכן בבה"ג דאינו משלם רק תשלום אחד. באמת אין צריך החנוני לישבע ודעה הב' ס"ל כמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות דמש"ש בגמרא היה ב"מ דחנוני א"ל לבעה"ב אנא בלוחתא דידך עבידנא את כמנתי' כו' כ"ז מהתקנה ומאחר דחיוב בע"ה לגבי דהנוני הוא רק מכח תקנה ממילא דחיוב שבועת החנוני מדינא ולכן בכל גווני צריך החנוני לישבע וכמבואר כ"ז בדברי הה"מ ז"ל פע"ז מהלכות מלוה ה"ה. שם, ובשיטת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל הנלע"ד בזה יבואר הי"ה לפנינו, והנה דעת מרן המחבר נמשך אחר דעת הרמב"ם ז"ל ושיטתו כדרכו בקודש והרמ"א ז"ל בהג"ה מביא דעת החולקים ובש"ך האריך בשם גדולי הראשונים ז"ל דס"ל דהחנוני נוטל מדינא דהא טענת בע"ה לגבדו ה"ל כטענת א"י אם נתחייבתי דפטור וכתב מתחילה די"ל הא דקיי"ל בו"ש לאו כ"ע מטעם חזקת ממון ובנ"ד הא הוה ספק תיפוק הממונא אידו דהא עכ"פ חייב הוא לאחד

מהם

מהם בוודאי והנה בתומים שם הקשה ע"ז דהא סברת הש"ך בזה ה"ל ממש כענין סברת התוס' בב"מ דל"ז והוא אליבא דר"עק שם דס"ל בלקח מאחד מחמשה וא"י ממי דחייב לשלם לכ"א מהם דאפילו למ"ד בו"ש לאו ברירא עדיף משום דעכ"פ חייב לאחד מהם בוודאי. ולפ"ז לדידן דקיי"ל כר"ע בגזל דווקא משום קנסא או במקום דה"ל למידק דפשע דווקא וכ"ה בטוח"מ סי' ש"ן הרי דאף במקום דחייב לאחד בוודאי קיי"ל דלאו ברירא עדיף עכ"ד והנה בדין הנ"ל שאין הפועל לפנינו דמשלם רק תשלום אחד דמיירי בי' הרמב"ם והמחבר הנ"ל וודאי דיש מקום לדברי הש"ך דעכ"פ תשלום אחד וודאי דמחויב בממנפ"ש וע"כ ליתא לחזקת ממון כלל די"ל דווקא במקום שני תשלומין דיש סברא ג"כ להיפך יען שני תשלומין עכ"פ וודאי דאינו חייב וכמ"ש התוס' שם אליבא דר"ע עיי"ש (ודומה קצת הנידון להא דב' שבילין והאמ"ל בזה), אלא דבאמת מדברי הש"ך ז"ל משמע דגם כשהחנוני והפועלים שניהם לפנינו הדין ג"כ החנוני מדינא וכמש"ש דחנוני דומיא דפועל קתני במתניתן ולענ"ד דיש לקיים דברי הש"ך ז"ל גם בזה דיש לומר בסברת הגמרא דקאמר בטענת החנוני לגבי דבעה"ס אנא באמנתי' דלא אמרת בסהדי הב לי' דמטעם זה עכ"פ פשיעה מקרי דפשע הבעה"ס לגבי' דהחנוני בזה ועיין תוס' שם וגבי דנכה זה להודא אין לחייב את הבעה"ס מדינא דיכול לפטור עצמו עכ"פ בהטענה דאמת דבאמת לא נתן להם החנוני כלל ואינו יודע אם נתחייב להחנוני מעולם מ"מ הא עכ"פ במקום פשיעה קצת קיי"ל כר"ע דצריך לשלם לכ"א מהתובעין מדינא במקום דוודאי חייב לאחד מהתובעין עכ"פ הנ"ל. ולפ"ז נ"ל דשבועת חנוני רק מכח התקנה וא"ש דברי הש"ך ז"ל בזה אלא דמ"מ קשה להורה מהא דהש"ז דמבואר באם לא נתן קצבה דס"ל ג"כ דנוטל בלא שבועה ואף ביותר משכרן כמש"ש בהג"ה וביותר מכד"ש הא ל"ש סברת הש"ך ז"ל, אלא דלמש"ש הש"כ בעצמו בשם הרש"ל ז"ל מטעם דעכ"פ נתן להם מקצת בוודאי כו' א"ש, וע"ש בט"ז והתומים שהשיגו בזה והאמ"ל, ואמנם עוד הוסיף הש"ך טעם אחר בהא דנוטל החנוני מדינא כל"ש והשב זה הטעם לעיקר והביא כן בשם הבעה"ת שכ"כ ע"ש הריא"ף ז"ל שהשיב להרז"ה ז"ל בזה יען יש בזה ב' סברות א' מעלת בו"ש ב' חזקה דשליח עושה שליחותו ומבואר בגמרא כתובות די"ב ע"ב דבו"ש בצירוף שבועת חזקה אלים טפי מחזקת ממון וראיתי להגאון מהר"י ז"ל בשו"ת שהקשה ע"ז דהא קיי"ל דהאי חזקה דשליח עושה שליחותו לא אמרינן רק להחמיר באסורין ולא לקולא ועיין תוס' עירובין דל"ג ומש"כ הרמב"ם ז"ל וממילא דלפ"ז בענין ממון יש לדון קולא לנתבע והוסיף הגאון הנ"ל דלפ"ז נ"ל להבעה"ת ז"ל דס"ל כהדיעה דגם בשליחות לענין תרומה דהוא להקל ג"כ אמרינן כחזקה דשליח עו"ש משא"כ לדידן ושכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בעצמו כנ"ל דלקולא ליתא להאי חזקה הרי נסתר טעם הנ"ל ועוד הקשה דבמקום נגיעת ממון כמו בנ"ד מסתבר טובא דליתא להאי חזקה וראיה מקדושין דמ"ב. במקדש ע"י שלוחין ב' עדים בכסף דקיי"ל דנוגעין בעדותם הן כמש"ש התוס' בשם הירושלמי ולא דנין מטעם חזקה שליח עו"ש עכ"פ, וע"כ דבמקום נגיעה ליתא החזקה הזאת ועוד בה שלישית הקשה הגאון הנ"ל קושיא חזקה על הש"ך ז"ל דנראה כמוכח בטרא הכי תרי דס"ל דענין החיוב דבעה"ב לנגד הפועלים ג"כ מדינא מטעם דהו"ל כא"י אם פרעתי ולמה לא נאמר דתכח טענת ברי' דהחנוני בהצטרף עוד החזקה דשע"ש לפוטרו לנגד הפועלים עכ"פ ואם נכח הסברות הללו להייב הבעה"ס לגביה דהחנוני מכ"ש דמכרעוי ביוצילו לפוטרו לנגד הפועלים עכ"פ עכ"ד השו"ת והנה הקושיא הג' הנ"ל היה נראה להורה דהוא רק ע"ד הש"ך דבבעה"ת אינו מפורש כ"כ דמדינא נוטלין גם שניהם החנוני והפועלים רק כשבאו כ"א בפ"ע

אבל באמת נ"ל דהמעיין היטב בש"ס שם יראה דגם בבאו שניהם לפנינו כל ענין שבועתם רק כדי להפיס דעתו דבע"ה, ולפי הנ"ל מהראוי דשבועת הפועלים עכ"פ יהיה מדינא:

והנלע"ד לתרץ כל הקושיות הנ"ל ואקדים מתחילה לשון הבעה"ת ז"ל כתב בזה"ל ולא דמי למנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם נתחייבתי דמשתבע היסת ונפטר משום דהתם איכא בריא גבי תובע וחזקת ממון גבי נתבע ואוקי ממונא בחזקת מרי' טפי עדיף כי היכא דלא נפגע בספק גזילה ונעשה מעשה בידים אבל הכא גבי חנוני איכא תרי אנפי כו' ולכאורה מ"ש כי היכא דלא נפגע בספג"ז ונעשה כו' הוא כשפת יתר ובקילור הול"ל דהתם לנגד ברי' לחוד יש חזקת ממון דאלים טפי מה שא"כ גבי חנוני איכא תרי אנפי בהצטרף עוד למעלת הברי' החזקה דשליח עו"ש וכמש"ש בכתובות די"ב דבו"ש בצירוף חזקה עדיפי טפי מחזקת ממונא ומהני אף למוליא ממון והנלע"ד בזה אקדים הקדמה קטנה די"ל דס"ל להבעה"ת ז"ל בהא דאמרינן דמעלת בו"ש בצירוף עוד איזה מעלה כמו חזקת הגוף או מגו דמהני אין הטעם בזה הגם שכ"א בפ"ע נדחה לגמרי לנגד החזקת ממון ולא ילדק במפורד ילדק במחובר ובהצטרפם יחדיו (עיין כתובות דע"ה ובכ"ד בהש"ס בזה והאמ"ל). אלא דהענין בזה כך הוא די"ל דמעלת הברי' עם חזקת ממון אשר לנגדו שקולין הן אלא דממילא מאחר דהמוחזק ידו על העליונה כמש בתפוס ועומד עכ"פ וגו יהא הדבר שקול הא בכל ספק השקול ידון הדבר בשב ואל תעשה, וממילא דלא נוכל לעשות מעשה בל שפגע בספק גזילה בקום ועשה (דוגמא לזה זבחים ד"פ עברת ועשית מעשה כו'). ובן משמע קצת גם בלשון הגמרא בזה בכ"מ בו"ש לאו כ"ע מ"ע אוקי ממונא בחזקת מרי' דמטעם חזקת ממון אמרינן (דאין מעלת הברי' עדיפא רק דשניהם שקולין וממילא דחזק"מ עפי עדיף כ"ה דלא נעשה מעשה בספ"ג וכנ"ל, ובהיות כן הדבר א"ש מובא כי בהצטרף עוד איזה מעלה למעלת הבו"ש שפיר מוליאין ממון יען מעלת הבו"ש עם החזק"מ הדבר שקול לזה בים עוד מעלה שפיר תכריע דבר הנידון כמו בכ"מ בזה ואלא לנו מזה דגם בסברא מועטת ומעלה הנוספת היא קלה כמות שהיא שפיר בכה להכריע דבר הנידון יען עכ"פ שוב אין הדבר שקול ולא גרע הדבר ממה דאמרינן בעלמא במקום פלגא ופלגא דסמוך מעוטא לפלגא ה"ל רובא וכן בכל ספק השקול הכרע כ"ד תכריע ועפ"ז מיושבים היטב דברי הבעה"ת ז"ל יען לא נעלם מחכמתו הגדולה אשר החזקה דשע"ש בעצמותה חזקה גרוע ובפרט במקום נגיעת ממון כנ"ד והקושיות התומים הנ"ל לזה לא בא בקולר אמרים מהגמרא דכתובות הנ"ל דמעלת בו"ש מצטרף עם חזקה דגופא להוליא דל"ד כלל דשם החזקה טובה בעצמותה משא"כ בנ"ד כנ"ל, לזה הקדים דהא דלאו ב"ע הוא מטעם דל"ב בספק גזילה בכדי שלא נעשה מעשה והיינו משום דשקול הדבר א"א לעשות מעשה כנ"ל וממילא דלפ"ז הכא גבי חנוני דאיכא תרי אנפי כו' גם חזקה דשע"ש הגם כי קלישא טובא תכריע ג"כ כנ"ל ושפיר דמי לשא דכתובות י"ב הנ"ל דלפי הנ"ל גם בהא דכתובות שם אין הטעם משום דהא דלא ילדק במפורד ילדק במחובר כנ"ל אלא משום דבלא"ה מעלת בו"ב עם מעלת החזק"מ אשר לנגדו הוא ספק השקול ובהוסיף מעלה לצד אחד תכריע דבר הנידון וא"ש שני קושיו' האו"ת הנ"ל לנכון ומדויק היטב לשון זהב דתרומה ז"ל בעזה"י. (ועוד פילפולא אמרתי בזה דהנה האו"ת בקילור ח"כ מביא קושיית הכנה"ג ע"ש הג' מהרי"ב ז"ל לבבא דכלל בכ"מ ספ"מ קולא לנתבע וספק איסורא לחומרא הא ספ"מ ג"כ ס' גזילה דהוא ספק איסור ולחומרא ותירץ דבזה א"א להחמיר דמה נתקן בתא להתובע הדר ה"ל ספ"ג גבי' דהתובע ולזה מוקמינן הדבר בשוא"ת והקשה

בתומים

בתומים אם כהא דקיי"ל בו"ש דלאו כ"ע הא לגבי הנתבע דטוען ספק ה"ל ספ"ג לגבי' משא"כ באתו להתובע דלגבי' ל"ה ספ"ג כלל כפי טענתו בבירור יעו"ש ובמ"א כתבנו בזה יען בחזקת ממון הכלל חזקת מרא קמא דעדיפו כמו חזקה דמעיקרא דמהני בכ"מ גם באסורין מה"ת וכמבואר בחולין ד"י ובז"י בלשון הגמ' ב"ש להו כ"ע מ"ע בוקי ממונא בחזקת מרי' דייקא דהוא חזקת מ"ק וא"ש דלא הוי ספ"ג דהוא ה' איסור דגם באיסורין מהני החזקה הנ"ל ועיין ב"מ בהשוכי' דת"ה ובספ"ז אם ואכמ"ל ובזה י"ל גם בלשון בעה"ת הנ"ל במש"ה כ"ה דל"ה בספ"ג כו' דייקא ואין להאריך בזה), ומעתה ממילא דל"ק ג"כ קושיא הג' של התומים הנ"ל דלמה לא תועיל החזקה הזאת לפטור את הבעה"ב לנגד הפועלים דלפמ"ש מתרצתא דא דהכר כתבנו דס"ל לבעה"ת וש"ך ג"כ דהך חזקה דבע"ה בכאן דיש ג"כ נגיעת ממון . וקליפא עושה ותועיל רק להכריע בדבר הספק בחיוב דהבע"ה לנגד החנוני הנ"ל משא"כ לגבי דהפועלים דלזכותם יש ג"כ שני מעלות וכמבואר בבעה"ת גם המעלה דבו"ש וחזקת חיוב דהו"ל א"י אם פרעתיך והנה חזקת חיוב חזקה טובה כמו כל עניני חזקה דמעיקרא וחזקה דבע"ה גריע מני' דהרי לא סמכינן עלי' באיסורין להקל ולזה שפיר מחויב הבע"ה לנגדם ומדויקים גם בזה דברי הבעה"ת שם במש"ה דגם להפועלים איכא תרי אנפי לזכותם וכנ"ל וא"ש . ומעתה עפ"ז אומר אני דלא מבעי' דליכא תיובתא על הש"ך אלא דסייעתא ג"כ איתא מדברי בעלי התוס' בשם מהריא"פ הנ"ל דמה שרצה התומים לומר דיתכן בהבעה"ת ס"ל דחזקה דבע"ה חזקה טובה דמהני גם להקל באסורין משא"כ לדידן הנ"ל ולפמ"ש ז"א דלפ"ז יקשה דיפטור הבע"ה מהפועלים בשבועת החזקה כזאת בעצמה ובמ"ש גם התומים הנ"ל והרי כבר הבאנו דברי הבעה"ת דשבועת הפועלים גם במקום הכחשת החנוני הוא רק מצד התקנה אעכצ"ל דגם להבעה"ת החזקה הנ"ל קליפא בהמה והוא רק כעין רגלים לדבר ומ"מ מהני לאסר החזק"מ נדחה עכ"פ מכח מעלת הבו"ש כמש"ל דס"ל דהבו"ש עם חזק"מ המתנגד שניהן שקולין הם והכרע ה"ש הכרע לחיוב וא"ש דלא נפטר בזה משבועת הפועלים וממילא דגם שבועת הפועלים הוא רק מכח תקנה כנ"ל , ועפ"ז מיושב דברי הד"ז הש"ך ז"ל בכ"ז כנ"ל וכן משמע מלשון הב"י ז"ל דמ"ז ע"ב ד"ה לא באמר לו כו' דמטעם רגלים לדבר קאתינן עלה והיוצא לנו לדינא מכ"ז במקום דיש רגלים לדבר להיפך דנראה לפי ראות עיני הדיין כדברי הנתבע והגוונא דכ"ד וודאי דפטור הנתבע וידוע כמה קשה להוציא מהמוחזק וזה כלל גדול בדין דהממע"ה גם יש לדון להורה בדבר הזה לפי הנ"ל דמעלת בו"ש שקולין וכל חילי' דהנתבע באשר הוא תפוס ועומד , דלפ"ז מהני מועיל תפיס' דהתוב' ול"ע לדינ' דמסתימ' הפוסקי' לא משמע כן . ואמנם דבלא"ה דעת קצת פוסקים ועיין בש"ך שם ס"י דבמקום דחייב לנ"ש מהני התפיסה והוציאו זה מדברי הב"י ז"ל ב"מ דל"א ואכמ"ל ועפ"ז יש לי פרפרת אחת בדברי הרמב"ם ז"ל בהאי עניינא דחנוני ופועלים דהנה לפמ"ש בפכ"ז מה' מלוה ולוה דין ה' דהשבועה דחו"פ הוא מצד התקנה מאחר דשניהן נוטלין (והבע"ה מפסיד תשלום א' עכ"פ) ומבואר מזה דהו"פ שקלי מדינא עכ"פ ולז"כ דאם מת א' מהם דנוטל השני בל"ש וכמש"ש הכ"מ ז"ל וכ"כ הש"ך ז"ל והאלם בהלכה שאח"ז כתב בדין חנוני אומר אתה אמרת ליתן לזה מנה ובע"ה אומר לא אמרתי דבע"ה ישבע היסת וכן אם אומר החנוני לבע"ה כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה ובע"ה אומר א"י ישבע בע"ה היסת בא"י ונפטר כדין כל טוען על חבירו לב"ד ואין בזה תקנת חכמים עכ"ד הקדושים והנה אינו מובן הלא כ"ה סיום הלשון הנ"ל ואין בזה תק"ח ובמשמעות דבדין הקודם מה שנוטל החנוני הוא מצד

תק"ח והוא להיפך מהנ"ל ודוחק אלא לפרש דכוונתו ז"ל במה דנשבע היסת ולא בנק"ח כמו בדין הקודם , דזה אין ענינו לכאן והרי מבואר ושביע בכ"מ דתקנת רז"ל שבועה בנק"ח הוא בנוטל ובמוחזק הוא ש"ה בלבד וחידוש קצת בעיני שלא ביארו בזה רבותינו נו"כ ז"ל , והפי הנלע"ד דכוונת רבינו הגדול ז"ל במש"כ ואין בזה תקנ"ח למש"ש במשנה לא ביאמר החנוני כתוב על פנקסי כו' דשם הכ"ח דגם בזה הי' הדין דנו"כ מצד תק"ח לזה בא לשלול הדבר דבאמת אין בזה תק"ח והדברים הם דברי המשנה בזה אלא דמ"מ אינו מתיישב הנ"ל עכ"פ דהא לפי שיטתו ז"ל גם בהו"פ מדינא שקלי לכן נ"ל לפמש"ל דמדינא עכ"פ י"ל דמהני התפיסה גם בבו"ש להודא והנה הר"ן ז"ל כתב בכתובות דפ"ו בהא דאמימר דכתובה אשה ובפ"א לבע"ח יהבינן מ"ע דיותר משהאיש רוצה ניסא כו' דהיכא דיתבן בשביל ד"ז יגזלו האשה רק הענין בזה היות מעיקר הדין ג"כ מועיל תפיסה עכ"פ כדקיי"ל בב"ח מאוחר דקדם וגבה מה"ג גבוי ולזה בתקנה קלה שפיר תיקנו רז"ל גם לכתחילה מאחר דבדעבד עכ"פ אין כאן מילה בכל אופן :

ומעתה י"ל בזה גם גבי חנו"פ לפי הנ"ל דמהני בעיקר הדין תפיסה עכ"פ שוב שפיר תקנה הי' בדבר משום דאמרי לי' חנוני לפועלים את האמנתי' כו' וכן הפועל אומר אנא עבדי עבידך גבי כו' כדאי' בריש ב"מ והדמשמע שבועות הלשון דגמרא הנ"ל דמצד התקנה והיינו משום דמדינא מהני עכ"פ התפיסה . לזה בתקנה קלה תיקנו רז"ל שיטלו וא"ש מש"כ דגם בשבועתם הי' תק"ח מחמת שהבע"ה מפסיד עכ"פ תשלום א' דבלא"ה הו' משהוי שיטלו בל"ש ולזה במת א' מהם שפיר נוטל בל"ש וא"ש ג"כ במה שסיים בדין שאח"ז ואין בזה תק"ח דאמת מה דשקלי לכתחילה שהו"פ הוא מחמת תק"ח כנ"ל :

גם י"ל בפשוט לפי דעת רבינו ז"ל דס"ל מה שנוטלין החו"פ הוא מחמת התקנה השבועות לשון הגמ' דריש ב"מ כנ"ל אלא דמכח התקנה ג"כ הי' משהוי שיטלו בל"ש וכל ענין השבועה הי' ג"כ מצד התקנה מאחר שניהן נוטלין ולזה בא א' מהם נוטל בל"ש וא"ש הכל וכן משמע לי מדברי רבינו ז"ל בפי' המשנה ע"ש ויש להעמיק עוד בזה אלא שאין להאריך , באופן דיש לנו ג' שיטות בזה א' שיטת רבינו הרמב"ם ז"ל דהכל מכח התקנה ב' שי' בעה"ת דענין החיוב דבע"ה מדינא ושבועתם הוא רק מכח התקנה ג' שיטת הרמב"ן ז"ל להיפך דהחיוב דבע"ה הוא מכח התקנה ושבועת הנשבעין מדינא ולזה ס"ל דגם באה אחד מהם צריך ישבע ויש בכ"ז כמה נפ"מ לדינא ועם מה שכתבנו יתורץ ג"כ לדעת הסוברים לעיקר דהא"י אם פרעתי בלא ס"ל למידק פטור מהא דהפועלים נוטלין מדינא ולהנ"ל י"ל זה ובמ"א הארכתי עוד בענינים האלה ואכ"מ :

ועתה אבוא קצת לדברי רומע"ל ע"ד אשר כתב לו דרך לעצמו בטעם החיוב דבע"ה לגבי החנוני מטעם נאמנות וכמ"ש דו"ז מרן הש"ך בשם מר אביו זקיני הגאון מהרמ"ת זצ"ל בנידון המוציא הוצאה דנשבע ונוטל מה"ע . במחמכ"ת ז"א דאיך יתכן דהש"ך ז"ל פטרה בטעם הדבר ואשר בתשפיו שיטת הראשונים ז"ל בזה דאיהו מייתי' מה שמביא בעצמו בשם אביו הגאון ז"ל באותו סימן אלא וודאי ברור הדבר דבהא דהו"פ ל"ש הסברא דנאמנות די"ל דסמך עצמו על הפועלי' ג"כ דמסתמ' יגידו האמ' ורק בגוונ' דהכחש' או שילכו למדה"י באופן רחוק כזה לא אסיק אדעתיה מעיקרא כלל וכן מצאתי בעזה"י בחי' מהרי"ע לקדושין סב"ב ג"כ :

מה שאמר מעכ"ת ע"ד הנו"ב האהע"ז בח"ש נידון בליא ב"פ נולד דליתא לחזקה בלית שו"ם יען לפי הנהוג דהב"ד מקבלין פרס ומהוכר ממונא וליתא לחזקה ש"ב

שע"ם ומ"כ הר"ן גיטין דס"ד וכה"ג בתוס' נזיר די"ב דבדבר דאין בידו ל"א חזקה שע"ם וע"ז הקשה רומע"ל מדברי הש"ך בשם הבעה"ת הנ"ל בהא דחנוני ופועלים, באמת לק"מ דהם ז"ל השיבו אחר דבריו דעכ"פ חזי לאצטרופי בהדי מעלת בו"ש ומכ"ש למה שביארנו דהוא רק כעין רגלים לדבר ודווקא במקום בו"ש. דס"ל דהשבועה קלה בזה מהרעין לחיוב כנ"ל. בארוכה בעזה"י ובלא"ה לק"מ קושיתו דהאי גבי חנוני דעכ"פ הבטיח לו ואף שלא קצץ לו שכרו כמו הכ"ז שם מטעם נאמנות, או דעכ"פ הבטיח לו, וגם דעכ"פ אצל הבעה"ב ידוע הקצבה דשכר פועלין משא"כ בכה"ג ש"פ דל"ש הבטחה כלל במה שהוא בעצמו אינו יודע וגם להמקבל אינו ידוע כמה סך ממון יצטרך להוציא כפי השוואת השופט וב"ד אשר יושב עליו אח"כ. וח"פ:

מה שהקשה כת"ר על הש"ך בסימן ע"ז שכתב דמכח חזקה דשע"ם גם מגו לא יהני לבעלה יפה העיר בזה ובכל קדמו בס' נה"מ להרב מליסא ז"ל לתמוה בזה ובחזקה יותר דמאי מקשה הש"ך דלמה הועיל המגו דאמרי' מכח חזקה שאין עו"ש דהרי בכמה מקומות מצינו דאמרינן מגו במקום חזקה ובפרט לפטור עצמו, ומה שנ"ל לפלפל קצת בעד הש"ך ז"ל דבאמת מיירי מה בטוען זה השותף שלא בא הממון לתוך השותפות היינו בטוען כך לטענה בעלמא ולא בבריא דבלא"ה רחוק הדבר שיכחיש בבירור השותף השני בזה שהומר שהוציא לצורך השותפות וכי לא זה ידו מתוך ידו ולזה שפיר תמה הש"ך ז"ל דלא שייך בזה מגו כלל ולזה שפיר תירץ דל"ל דמיירי דהשותף השני הגיד להמלוה שלא יתנו לו אלא כשיתן לפניו לצורך השותפות ובזה דיכול שפיר להיות טענתו בריא. שפיר יש מקום לסברת המגו להאמינו בזה ובז"י ג"כ מה דמועיל בלא"ה החזקה דשע"ם בזה ולהנ"ל בהש"ת דבו"ש שפיר מועיל בצירוף לפי שיטתו בהא דדין חנוני ופועלים הנ"ל. והנה נ"ל דבלא"ה י"ל בשותף עדיפא טפי מן חזקה ומ"ש בע"ז שם דבכל שותפין נאמנות כ"א בליה חבירו ובפרט דשותפין דמתחילה נכנסו לזה והאמינו כ"א לחבירו עכ"פ בשבועה ובזה שייך שפיר מטעם נאמנו' בהכ"פ נאמן כ"א לגבי דחבירי' ובזה מיושב ג"כ דברי הש"ך במש"כ דגם מגו לא יועיל דמכח אמת עבה שליהותו לפי הנ"ל דמטעם נאמנות נגעו בי' והש"ך ז"ל לשיטתו בזה בסימן ע"א ס"ק ד' דלא מהני מגו גם במקום נאמנות סתם זולת כשיש לו מגו בעיקר הנאמנות וע"ש שכתב בכן משמע בס' עיר שושן ולפ"ז יפה מקשה הש"ך בסי' ע"ז הנ"ל על הס' ע"ש לשיטתו הנ"ל, ובעיקר הענין חזקה דשע"ם בסוגיא דעירובין דל"ב נזיר י"ב גיטין דס"ד חולין די"ב ועוד כו' ועיין מל"מ פ"ד דבכורות ובשו"ת נוב"י תהסע"ז ואכמ"ל הנלע"ד בכ"ז להמליץ עבור פה קדוש דו"ז הש"ך ז"ל כתבתי הנ"ד כבעה"ת יום כו':

ודרך גררא אזכיר שראיתי כעת דבר חידוש לענ"ד בס' יראים להר"א ממיץ ז"ל בסימן קל"ז שמביא שם הסוגיא דחולין די"ב הנ"ל וכתב עלה בזה"ל. ואף דלא אמרינן חזקה שאין עו"ש לקולא איסור אינם אחריגא שמע ואזיל ובהמ ורוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ומלאמר ר"כ איסור אינם אחריגא שמע כו' למדנו דלא אמרינן רו"מ אצ"ל מומחין אלא היכא דאיכא למתלי דהכוא דבהמ נהי גזלן הוא דכרבות שלים בהט. אבל הי ליכא למתלי דשחט שלא בגזל בההוא לא אמרינן רמא"ש מומחין הן דחבור נגזל הבוד לשחוט שלא בידיעת הלכות שחיטה ותניא נמי הרי שאבדו לו גדיי' כו' דייקא אבדו שבשוחט שבב יאוש בעלים הוה בהו עכ"ל והלואה ירא' חידוש גדול שחידש לנו הר"א ממיץ ז"ל מדיוק לשון הגמרא דחולין הנ"ל והולם מש"כ מכך בברייתא דאבדו גדייו כו' נ"ע. כמ"ש בתוס' שם דבתוספתא תני גם נגנבו ול"ל כמ"ש הרא"ש ז"ל בחולין די"ד וכנ"ד דדרך הגמרא לשנות התוספתא וכיון לסוגיית הגמרא דחולין הנ"ל נראה דס"ל דאחשוד לגזול ולגנוב לא אמרינן רוב מא"ש מומחין לזה כיון שינה הגמרא לשון התוספתא הנ"ל ונקטה רק באבדו גדייו כנ"ל ועכ"פ זה חידוש גדול אצלי על רבותינו גדולי האחרונים הט"ז וש"ך ז"ל שלא הביאו מד' הרא"מ בעל תוס' ז"ל כידוע ובפרט בס' תב"ש אשר קיבץ תמיד גורסת ד' הקדמונים ז"ל בהלכות הללו ג"כ לא הביאו בזה ובפרט דהוא להחמיר באיסורא ודייק לי' לשון הגמרא דחולין הנ"ל והנה בזה הי' נ"ל בישוב דעת הרמב"ם ז"ל דמצריך ידיעת מומחים גבי מומר דיסודו מדברי הגמרא דחולין הנ"ל וס"ל תמה כדברי הא"מ הנ"ל אלא דלפמ"ש בכ"מ דאחשוד גם הרמב"ם ז"ל מודה ליכא למימר כנ"ל ובכ"ז יש לפלפל ואכ"מ ע"ש בס"ד בחו' חולין שם א"ד הבעה"ת כו':

סימן צג

נשאלתי בילדותי לבאר דברי דו"ז הגאון ש"ך ז"ל בס' פ"ב דיני מגו אות א' מה שמפלפל בדברי הב"ח ז"ל בקושיית הגמרא בר"פ ב' דכתובות מ"ש האי מגו מהאי מגו כו' וגם הגאון בעל או"ת ז"ל כתב שדבריו אינם מובנים והנלע"ד בכונתו ז"ל בזה דהנה לכאורה היה מקום לפרש קושיית הב"ח ז"ל בקושיא השני' שלו בהא דפריך הגמרא לר' יהושע מכדי האי מגו כו' ומאי מקשה שאני התם דה"ל מגו להוציא ואף בהב"ח כתב מקודם דבו"ש שפיר אמרינן מגו להוציא מ"מ קושיית הב"ח ז"ל יקשה עד"ז, דהנה הגמרא דמקשה מכדי האי מגו ולא מקשה בקצרה בלא"ה בהא דל"ל לר"י מגו לעיל בהא דמשארסתני נאנסתי דמ"ע ל"ל מגו וע"כ צ"ל דהיה ה"א דבאמת לית לי' לר' יהושע שום ענין מגו דהוא רק סברא בעלמא [ויתכן דלא אסיק אדעתי' הטענה אף כי הוא עדיף טפי] וכל קושיית הגמרא מאחר דמצינו בכך דבהא דאית לי' לר"י בעלמא סברת מגו לזה מקשה הגמרא מ"ש האי מגו כו' וה"נ מפרש"י ז"ל, ומעתה לפ"ז יש להקשות עדיין מנ"ל להגמרא להקשות בזה דילמא באמת לית לי' לר"י מגו כלל רק בצירוף חזקת ממון, וכמבואר בפ"ק דכתובות די"ב שם סברא כזאת דבצירוף היזה חזקה מהני מעלת המגו אף בו"ש ע"ש. וא"כ י"ל דבהדה שהוא ב"כ מוחזק כמ"ש הש"ך בשם הר' יונה ז"ל בסימן ק"ן שפיר מהני בצירוף המגו משא"כ בהא דמשארסתני נאנסתי דליכא חזק"מ עכ"פ לבייש וסברת מגו לחוד בעלמא באמת דלית לי' לר' יהושע כלל כנ"ל ופשיטא דלפ"ז נ"ל לא דקי"ל דבצירוף בו"ש אמרינן מגו להוציא דזהו שפיר שייך לדידן דקי"ל בכ"מ ענין מגו בעלמא כשאינו להוציא עכ"פ משא"כ לר' יהושע לפי הנ"ל שנאמר דל"ל שום מגו רק בצירוף סייעת החזקת ממון, וא"כ מה בכך דיש עוד מעלה דבו"ש זה מועיל לענין להוציא אבל עכ"פ סייעת חזק"מ אין כאן בכל אופן ועל זה בדרך נמצא קושיית הב"ח ז"ל נכונה. ונכונה על תלה:

אך דלאמת הש"ך ז"ל נטה מזה די"ל גם למש"כ הר"י ז"ל דגבי שדה נקרא מוחזק הוא רק לענין שלא נאמר קרקע בחזקת בעלי' ולא הוי מוציא עכ"פ אבל לא שיהי' מוחזק גמור ליקח מזה סייעת החזק"מ כנ"ל ולפ"ז ליתא לקושיית הב"ח ז"ל כלל. וז"ש הש"ך ז"ל דמה בכך שזכה בקרקע לפי טענתו סברא זו לא מהני רק לענין דלא הוי מגו להוציא כו' ור"ל דעכ"פ אין ליקח בזה סייעת כמוחזקת בכל אופן רק בגוון דלא הוי להוציא כנ"ל וא"כ הרי גם בהא דמשארסתני נאנסתי ג"כ אמרינן המגו מכח סייעת מעלת הבו"ש לצירוף במגו דאין רציתה כמו גבי להוציא כנ"ל ולזה כתב עוד והוא דכוונת הב"ח דמ"מ מנ"ל להש"ס כו' ר"ל דקושיית הב"ח כפשטא דילמא ר"י ל"ל הסברא דבו"ש דאמרינן מגו להוציא וע"ז השיב הש"ך דפשיטא לי' להש"ס סברא ע דבו"ש אמרינן מגו להוציא

לכ"ע

לכ"ע מהראוי שיועיל גם להוציא. אף אליבא דר' יהושע ושפיר מקשה הגמרא זה כנלע"ד בכוונתו ז"ל בזה :

סימן צד.

הנני להזכיר פה מילתא דתמי' לי טובא בדברי התוס' כתובות דף ז' בסוגיא דפוגמת תוס' ד"ה אבל שלא בעדים כו' ואע"ג דטעמא משום דמיפרע לא דייק כו' אלא דכ"ד שלא בעדים כו' והנני העני בדעת לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים בזה דהנה לפ"ד התוס' לעיל ד"ה דמיפרע לא דייק ודווקא בפוגם הוא דאיכא למימר הכי הואיל דפרע מקצת איכא למימר דפרע הכל אבל בלא פוגם לא אמרינן דלא דייק ול"ש כאן מגו כו' וא"כ לפ"ז יש לנו לפרש ב' דרכים בהגמרא דקאמר אלא א"ר שבועה זו מדרבנן דפרע דייק דמיפרע ל"ד דלכאורה צריך להבין דלמה צריך לחדש כלל הסברא דמיפרע ל"ד דלזה רמי רבנן שבועה עלה כו' והא די לומר דבכה הסברא זו דהואיל דפרע במקצת איכא למימר דפרע הכל ומטעם זה להודאה צריכה לישבע לזה י"ל דבאמת הפי' בגמרא כך דוודאי בפוגמת היה סגי לו לאומר הטלת שבועה עליה מכח הסברא מדפרע מקצת כו' כנ"ל רק דמשמע לי' להגמרא דהמשנה דנשנית סתמא מיירי אף שלא בעדים דיש כאן ענין מגו דכ"ה להאמינה לזה בא הגמרא לבטל ענין המגו בכאן עפ"י סברת דמיפרע לא דייק וס"ל מגו בדדמי כמ"ש התוס' :

גם יש לנו דרך אחר בפשוט דס"ל להש"ס דבסברת הואיל דפרע במקצת כו' להודאה לא מסתגי לן להצריכה שבועה יען דהוא לנגד המפורש בתורה וגזה"כ הוא מקרא דולקח בעליו ולא ישלם דמיירי גם בשבועת מודה במקצת (עיי' ב"ק ק"ז) דהוא דווקא לפטור ולא ליטול בכה ראיות הודאה במקצת כמו פוגם שטרו לזה צריך הגמרא לומר סברא חדשה שחידשו רז"ל יען ראו רז"ל דמיפרע ל"ד כ"כ ורמו רבנן שבועה עלה. כ"ה דתידוק (אלא דבלא פוגם לא אמרינן הסברא דלא דייק רק במודה במקצת מכח ההוכחה מדפרע מקצת כו' ולזה נוטה פשטות דבריהם) כד"ה הנ"ל ומעתה לכל הפרושים הנ"ל איך שנפרש בגמרא בל אוכל לעמוד כעת על דבריהם הקדושים בזה דאם נאמר כפי' ה"א דהא דלא דייקא אין צריך לבוא לזה רק לענין פוגם שלא בעדים לבטל סברת המגו דכ"ה ואונס בעדים בלא"ה צריך שבועה מחמת ההוכחה מדפרע מקצת כו' כנ"ל א"כ לפ"ז אין התחלה לקושיתם מש"כ ואע"ג דטעמא כו' יען י"ל באמת בכה"ג דלא הוי משמיענו הנה דבריתא דדין פוגם הוא גם שלא בעדים לא הוי ידענו כלל הסברא דמיפרע לא דייק והא דצריך שבועה בפוגם הוא מכח הסברא והוכחה מדפרע מקצת כו' כנ"ל וז"ש הגמרא קמ"ל היינו הטעם דרבא להאמת הסברא דמיפרע לא דייק וממילא דל"ש משיב אבידה וא"ש דברי הגמרא בהרווחה וא"צ לדוחק שכתבו התוס' ז"ל דס"ד שלא בעדים שהוא זכור מקצת הפריעה כו' די"ל כפשטא כנ"ל:

לזה נ"ל בתוס' דס"ל כפירוש ה"ב הנ"ל בגמרא וכאשר נראה פשטות דבריהם גם למעלה בד"ה דמיפרע כו' כנ"ל דגם לולי המגו. צריך הגמרא לבוא לסברא דמיפרע לא דייק ולפ"ז קושיתם בחוזקה מאחר דגם בפוגם בעדים עכצ"ל הא דלא דייק וא"כ גם בשלא בעדים ל"ש הא דמשיב אבידה ולזה נ"ל דס"א שלא בעדים דזכור עכ"פ מקצת הפריעה וודאי דדייק כו' אלא דלפ"ז קשה דגם באחרונים לא יתורץ דברי הגמרא דאכתי קשה היא גופא למה צריך הגמרא לומר דשלא בעדים הוי כמשיב אבידה דבלא"ה כיון דאמרינן בזה דדייק הרי אין מקום להשבועה שהרי לפי הנ"ל גם בפוגם בעדים אין מקום להשבועה זולת הסברא דלא דייק כנ"ל:

באופן דקשה ממנ"פ בדברי התוס' דלדרך ה"א בהגמרא הנ"ל לא מקשי מידי ולדרך ה"ב הנ"ל גם באחרונים לא יתורץ דברי הגמרא בזה כנ"ל וצל"ע כעת :

סימן צה

בב"מ ד"ה בתוס' ד"ה הביאו בשם רב האי גאון ז"ל דנשבעין גם על קרקעות שבועת היסת והקשו עליו דנסתר בזה קושית הש"ס שבועות ד"מ אתא דאר"נ דמשבעין היסת בכ"ה מטעם דחזקה דא"א תובע הא"כ יש לו עליו ומקשה אדרבה חזקה דא"א מעיז ומשני אישתמוטי כו' והרי בקרקע ל"ש השתמוטי כו' ע"ש וגלע"ד ליישב דברי רה"ג ז"ל דלשיטתו אזיל דהנה הרא"ש ז"ל הביא ב"מ בסוגיא דהודאה רעיא וכן בתוס' שבועות שם הביאו בשם רה"ג ז"ל דפוסק כל"ב דשבועות שם דהכא דר"נ דס"ל דחיוב שבועת היסת גם בכה"ג הוא דווקא בטענת פרעתי משא"כ בטענת לא לוויתי והרי בגמרא דשבועות שם אמרינן דמאן דמתני להא דר"נ אסיפא (היינו דש"ה בטענת פרעתי) דווקא דאיכא דררא דממונא וא"כ לפ"ז וודאי דס"ל דבטענת פרעתי א"צ לבוא לטעם החיוב ש"ה מכח חזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו עליו דבלא"ה יש בזה חיוב ש"ה מטעם הסברת דררא דממונא וכן מבואר בלשון מרן הב"י ז"ל בטח"מ בסע"ה עש"ה בשם הריב"א ז"ל ובפשטות לשון הגמרא דשבועות הנ"ל ולפ"ז עולה יפה שיטת רה"ג ז"ל במה דס"ל דגם בקרקעות נשבעין ש"ה דלשיטתו דס"ל דענין ש"ה הוא דווקא בטענת פרעתי בגוונא דיש דררא דממונא ובזה א"צ לסברת אשתמוטי דע"כ ל"ק הגמרא בשבועות שם סברת אשתמוטי רק ללשון קמא שם דש"ה הוא גם בטענה לא ל"מ דכל הטעם חיוב בזה נ"ל מכח החזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו וקשיא לי' אדרבה חזקה אין אדם מעיז לזה נ"ל סברת אשתמוטי משא"כ לפי פסק הלכה לדעתו ז"ל דכל ענין ש"ה הוא בטענת פרעתי דווקא כל"ב דר"נ הנ"ל דבזה בלא"ה יש לחייב הנתבע ש"ה מכח סברת דררא דממונא בזה א"צ לסברת אשתמוטי כנ"ל וא"ש דמחויב ש"ה בזה גם בקרקעות דל"ש אשתמוטי כלל ולא קשה דעכ"פ החזקה דאין אדם מעיז יפטור אתו מהשבועה לדעת אדוני דו"ז הש"ך ז"ל בחו"מ סע"ב דז"א דהרי יש עכ"פ החזקה דא"א הא"כ יש לו לנגד ושניהם שקולין ושפיר מחויב ש"ה מכח סברת דררא דממונא כנ"ל כמו בעזה"י ליישב שיטת רב האי גאון ז"ל בזה :

סימן צו

הנה ראיתי הפעם בתו"ח בסימן פ"ע שכתב להסתפק לדינא בחשוד התובע אם צריך הנתבע לישבע ש"ה יען בזה ל"ש כ"כ החזקה דאין אדם תובע כו' היותו מוחזק לן בחשוד וגזלן וכתב הגאון ז"ל דמהתימה הפוסקים בזה משמע דגם בכה"ג חייב ש"ה ואולי משום לא פלוג ואני אומר דהספיקות בהסברא דלא פלוג בש"ה מפורש בדברי התוס' בב"מ ד"ה הנ"ל שכתבו לתרץ דברי רה"ג דס"ל ש"ה גם בקרקעות דל"ש אשתמוטי משום דלא פלוג בתקנתה בחיוב דש"ה ואולם נ"ל דנידון דהתומים אין דומה לדברי התוס' הנ"ל. דהנה כתב בסמ"ע סי' ל"ב בטעם הדבר דגם בכה"ג אמרינן סברת אשתמוטי יען יש לפנינו ב' חזקות הסותרות זא"ז היינו חזקה דא"א תובע כו' וחזקה דאין אדם מעיז בפני בע"ח לנגד לזה יש לנו להשוותן ולומר אשתמוטי כו' מעתה לפ"ז י"ל במקום דליתא להחזקה דאין אדם תובע כנידון התו"ח בחשוד התובע וכנ"ל ממילא דנשאר החזקה דאין מעיז לסייע להנתבע דמה"ת נאמר האשתמוטי בזה בכ"ה במקום דליתא להחזקה דא"א ת"כ הסותרת החזקה דאין אדם מעיז וכדברי הסמ"ע הנ"ל וא"כ לפ"ז ממילא דאין דברי התוס' הנ"ל

הנ"ל דומה לנ"ד דדבריהם ז"ל הוא בקרקעות והי"ב דל"ש אשתמועי דהב' חזקות שקולין וליתא להסברא לחייב את הנתבע ש"ה ובזה תירצו משום דלא פלוג רז"ל בתקנתן ועכ"פ סיוע אין כאן להנתבע ואולם בנ"ד לפי הנ"ל דליתא להחזקה דא"א תובע להנ"ל, דשוב יש חזקה דאין מעיז לסייע לדברי הנתבע לפי הנ"ל די"ל דל"ש בזה הא דלא פלוג, דמה בכך דלא פלוג רז"ל בענין עיקר החיוב ש"ה מ"מ הא יש עכ"פ חזקה המסייעו לפוטרו משבועה (ולא מבעי' לפי דעת הש"ך ז"ל בסע"ב דגם בשד"א בש"ש בטוען טענת ברי' דפטור משבועה מטעם חזקה אין מעיז כו' וגם להחולקין בזה וכמ"ש במ"א י"ל דגבי ש"ה יודו' זולת לפ"ד הריטב"א ז"ל הובא בש"ך סי' ל"ה עיי"ש היטב ואכמ"ל ולא גרע דבר הנידון הנ"ל מאילו הי' לו עד המסייע וכדומה מהראיות אשר בהם לפוטרו משבועה באופן דלדקו דברי הגאון בתומים שלא הביא מן האומר המפורש בדברי התוס' דב"מ הנ"ל ובאמת מנ"ד לע"ק לדינא. ודרך גררא אזכיר בהאי ענינא בש"ע סי' ע"ח בא"ל פרעתי בזמנו [היינו ביומא דמשלם זמני'] נשבע היסת ותמה השמ"ע פשיטא דמ"שה לא ימלט דגם בטענת פרעון לאח"ז הא צריך ש"ה עכ"פ ולענ"ד י"ל קצת דהנה בתוס' ב"ב ד"ה ד"ה ובא בזמנו כתבו בטענת פרעון ביומא דמשלם זמני' הוא כעין העזה והוי בשבועות שם דמקשה אדרבא חזקה אין אדם מעיז ומתרץ אישתמועי ואמנם נידון ענין ההעזה בטענת פרעון ביומא דמש"ז בזה ל"ש הא דאישתמועי רק די"ל דמ"מ חייב ש"ה כמ"ש התוס' דב"מ הנ"ל לענין קרקעות משום דלא פלוג (או כמש"ל דבטענת פרעתי דהוא דררא דממונא בלא"ה יש מקום לחיוב ש"ה) וזה הוא דקמ"ל רבינו המחבר בזה ובילדותי הארכתי ואכמ"ל:

סימן צז

ע"ד בעל צוואה הובא מהם בחת"י רבני הישיבה דת"ת הכולל, והם נאמר בה אשר הרב הנגיד המנוח התנדב בחיוב גמור ובצוואת בכ"מ סך מסויים לטובת ת"ת הכולל דשם והשט"ל מקויימת בחת"י הרבנים הנ"ל, ונדרשתי לאמר שאלומי בזה חוות דעתי העניה בזה בעסק בט"ל הנ"ל החזק היא או הרפה, והנה לא ראיתי להאריך בפרטי לשון הצוואה המועיל עפ"י דת מה שיש לפקפק קצת לשום ריעותא לענ"ד הנוגע לספק פלוגתא דרבוותא בענין חיוב וקנין בדבר שלא בא לעולם יען לפענ"ד נראה פשוט דבלא"ה יש לדון דהשט"ל בטלה בכללה דהרי ברייתא שלימה הניגן והובא בתס' ב"ב ד' מ"ד תנו מנה לעניי עירי דאין מעידן ואין דנין בדייני אותה העיר וכ"פ הרמב"ם ז"ל ובטוש"ע סי' ל"ז וש"ע בסי"ט לענין ס"ת, וגדולה מזו בהא דתשובת הרשב"א ז"ל המובא בש"ע שם הנזכרים כ"ז באין להם ולא לקרוביהם חלק בהם כו' ובהגהת רמ"א ז"ל אעפ"י שהנזכר מחלק הממון למי שירצה למ"ד טוה"נ אינו ממון והכא הוכיח במישור הש"ך שם דאף בכה"ג ה"ל נוגעין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות עדות דאפילו בדרך רחוקה כו', ופשוט הדבר דלא דמי להא דתשובת הרא"ש ז"ל שם שהי"ב שבעיו נהגו לקבל עדים כו' דזה דווקא בקבלו עליהן כמש"ש וכ"ה בהל"ג ולהדיא מבואר בהגהת הרמ"א ז"ל שם דאפילו דיינים הממונים בעיר לא ידונו לקרובים וכ"ש בנ"ד דמגיע טובה גדולה לדייני הקיום פשוט בעיני דאף להרמ"א ז"ל בסי' ל"ז בהגהת דברי הריטב"א ז"ל שם דפסולין אן בזה ומכ"ש לפמש"ש המהר"ם לובלין ובעל הע"ש ז"ל והובא בש"ך הק"א שם דפסול נוגע מטעם קרוב אף דאינו מעקר כלל דברי משה רבינו עה"ש סי' פסול לאהרן אחיו וכמ"ש גם הר"ן ז"ל בזה וגם זה פשוט מאוד דפסולין אף מאה מעידין אין בעדותן כלום גם פשוט הדבר דלנ"ד כ"ד להמבואר בב"ק דע"ג בבא הרוג ברגליו וכמ"ש התוס' שם דבדבר הידוע לכל לא אמרינן הרי כמאה דזה דווקא בהידוע לכל העולם דווקא משא"כ בנ"ד ואף שזה ידוע ג"כ לכל שמעלת כ"ת הרבנים הנ"ל בחזקת כשרות ונאמנים ביותר עכ"ז לא אלימא יקר הסהדות' דילהון ממרע"ה ואהרן הכה"ג מאחיו וכן פשוט טובא דנוגע פסול יהיה מי שיהיה אף ת"ח וגדול הדור יהיה מאיזה שם שיהיה כן מטעם חשש שקר כמש"כ הש"ך שזהו גופא גזה"כ וכן לפ"ד הע"ש ומהרמ"ל מטעם קרוב וכמבואר ביבמות דמ"ז ת"ח שמורה הלכה קודם מעשה כו' וכמש"ש התוס' מטעם נוגע. גם אין לנדד בנ"ד להכשיר שט"ל הנזכרת מטעם ש"כ הרמ"א ז"ל בחו"מ הסי' ל"ה בשם התה"ד דבמקום דל"ש כשירין וא"א אלא כשפסולין דכשרין להעיד מצד התקנה דז"א והברא בצידו שכתב בתה"ד דווקא בעניני תיקון ומשורת מצד תיקון העולם ועיין במרדכי ב"ק די"ב משא"כ בענין צוואה וכה"ג וא"פ מאוד. גם פשוט, דל"ד כ"ד למ"ש הרמ"א ז"ל בסי' ל"ז בשג"ה דכל מה שנוהגין הקהל בחזקת ישוב דבלא"ה כולן נוגעין הן והוא ג"כ מתה"ד דזה ג"כ דווקא בחזקת ישוב ובעניני מסים דהוא תיקון כללי והכל משום דרכי שלום דלא ליתי לאנצויי וכדומה מחשש קטטות ומריבות ודומה לנזקין ומסורת הנ"ל משא"כ בענין צוואה שהוא ממש כמו כ"ד שבממון דצריך עדות גמורה וראי' להדיא מדברי התוס' והרא"ש ז"ל בב"ב דמ"ג ובכ"ד כב' שהלכו לבקר את החולה כו' רצו כותבין רצו עושין דין במה שהאריכו שם מהא דקיי"ל נמצא א' מהן קא"פ כו' ומשא דהתוספתא הנ"ל תנו מנה לעניי עירי מבואר ג"כ להדיא דאף שהוא תקנת וטובת העיר ג"כ ולא נתקנתן ע"ז כלל במה דליכא כשרין גמורין להעיד בדבר כמעט בלתי אפשר בלתי חשש נגיעה בדבר וכנ"ל, ובלא"ה הא דמסים וחזקת ישוב שאני כמ"ש בהגהת רמ"א ז"ל בחו"מ סי' קס"ג דאף מנהג גרוע מהני בזה והכל מטעם הנ"ל משום תיקון עולם וד"ם נגעו בו' [ובזה נלע"ד קצת לדחות ראיות דו"ז רבינו הש"ך במה שמשיג ע"ד תשובת מהרי"ק ז"ל בענין מנהג דלא ראיתו אינו ראיה מדברי רמ"א ותה"ד דסי' ל"ג הנ"ל ולפמ"ש י"ל קצת דשם דבר הלמד מענינו דמיירי שם הכל בעניני חזקת ישוב ומסים שאני כמו לענין מנהג גרוע דמחלקינן מדעלמא]

שוב מצאתי בשו"ת הרדב"ז ז"ל ח"ג לגוונא דנ"ד ממש בעסק צוואה א' עם מעשה כ"ד בנתינת ס"ת אחת לבהכ"נ שהיה מחלוקת בזה בין חכמי אה"ק ובין חכמי עיר אחת שאחת שהיה הספק בהלשון דמשתמע לתרי אנפי למי שייך הס"ת אם לקהל בהכנ"ס דאה"ק או לקהל בהכ"נ דעיר הנ"ל, שחכמי עה"ק טענו שכל חכמי עיר הנ"ל נוגעין בדבר, וחכמי עיר הנ"ל טענו להיפך והבן היורש טוען שאלי' שייך לו עכ"פ בירושה כי אביו לא הקדיש כולו כפי משמעות לשון הצוואה הלז ואחר כל האריכות העלה הרדב"ז ז"ל דבעי א"י הם מוחזקים מחמת התפיסה שהס"ת תח"י גם משום דרבים מוחזקין לגבי יחיד (וזה צ"ע לכאורה דהא דרבים מוחזקין הוא דווקא בעניני מסים כמ"ש המרדכי ז"ל וש"פ הובא בחו"מ סי' ד' ע"ש בשמ"ע] וסיים הרדב"ז ז"ל והוי יודע שלא יהיה העדים מא"י וכן אין דנין דין זה בדייני אותה עיר הנ"ל ואין מעידין עליו וכן בדייני א"י אלא ממקום אחר ואפילו ע"י סילוק כו' וכ' עוד בסיום דבריו וכן אני אומר אם הס"ת נאה בכתיבתו והדסה דהכל עניים אצלה כו' והכל מטעם הסברא וגמרא מפורשת דב"ב הנ"ל וכמ"ש כל הפוסקים כן להלכה וכנ"ל וכה"ג ראיתי בתשוב' צ"צ בחלק חו"מ סי' ל"ה בעסק צוואה ג"כ כזה עיי"ש. לכן מכ"ז נראה שהצוואה בטלה בשלמה שהרי בנ"ד ג"כ רבני הכולל הם נוגעין בדבר שהס"ת ומעות סך הכולל יהיה שייך לעניי כולל דילהון. אחת היא דיש לצדד לענין הס"ת וכן לענין מעות והתפילים של כסף שהתנדב

המנוח ז"ל להחבירה גמ"ח שלכך הם מוחזקין בכ"ז ותח"י הוא דבזה י"ל דל שהודותיי' מהכא נאמנים לומר במתנה נתנו לי (ובמגו דלהד"מ וכמבואר בש"ס ופוסקים בכ"ד כזה) ובפרט דהמוחזקין טוענין ברי"א והיורשים במה דה"ל בו"ש להחזיק ואף בברי"א קיי"ל כלל גדול בדין המע"ה . ועיי' ח"מ סי' כ"ע דבלא"ה הם נאמנים בזה וכנ"ל ואולם נידון מעות החוב המונח במקום אחר במבואר ג"כ בהשע"ל שליוה המנוח ז"ל ליתן להחבירה כולל דלפס הנה בזה שהסך הנ"ל אין תח"י נראה פשוט דבחזקת יתמי קיימי כמבואר בב"מ קי"ב ובכ"ד וכ"ה בש"ע סימן ר"ן ונתאחר דליתא להודאה בזה כמ"ש דהצוואה בטלה עכ"פ בזה בפרט הנ"ל הנלע"ד כתבתי א"ד הצעיר בעה"ת כו' :

סימן צח

למופלג א'

מכתבו' קבלתי והנה כי פרידנא טובא הנני למלאות מבוקשו ובמה דהיה אפתח מ"ש להקשות בתו' ריש ב"מ שהקשו מנ"ל דה"ה פטור משבועה דלאו משום שבועת ע"א דאיצטרך קרא לחובעו בספק עפ"י עד · דלפי הס"א דה"ה חייב שבועה יש להקשות ישלם לו ולא ירצה לישבע והדר יתבענו וה"ל בו"ש ואין ע"א קם לממון לפוטרו ולמען אהבתו הנני להשעשע אתו מעט בזה :

הנה לפ"ז להאורה יכול להקשות יותר בחזקה דיפטור משבועת ע"א בלא היוצא סברת דבו"ש כיון דאנן קיימינן למ"ד ב"ע וכיון דמועיל להוציא ממון מכ"ש לפוטרו משבועה אלא דזה לק"מ לפמ"ש הר"ן ז"ל בפ"ז דשבועות דאפילו למ"ד דאמרינן מלאמ"ש לענין לפטור משבועת ע"א ל"מ מגו הכלל דכ"מ שב' מחייבין ממון כו' וכל שאין מועיל במקום ב' עדים לא מהני לענין פטור שבועת ע"א וה"נ ב' התוס' בב"ב ל"ד ע"א וא"כ ממילא דגם בבו"ש ל"מ בזה (ובאמת של"ע להאורה בזה בפרט מה שעמד בזה בס' קצה"ח בסי' פ"ד לענין תוך זמנו בשער לנגד ע"א ואכמ"ל) אלא דבאמת קושייתו פשוט דלק"מ דעכ"פ קושיית התו' לדידן דקיי"ל להו ברי"א עדיף ואולם הקושיא מפורסמת כעין זה ששמעתי בילדותי בשם הגאון המנוח ר' משולם זצ"ל מפ"ב לפמ"ש הרא"ש ז"ל והכי קיי"ל דאין עד המסייע פוטר במחויב שבועה ואיל"מ לב"ע וכמ"ש הש"ך בחו"מ סי' פ"ז ונ"ב ולפ"ז ממ"נ בהס"א דחייב שבועה מה"ת בכ"ה בתובעו ספק עפ"י עד הא יכול לשלם לו ואח"כ יתבענו ויהיה הנתבע מ"ש ואיל"מ לנגד העד ואין העד יכול לפוטרו כלל ובילדותי האריכתי בזה וכעת נ"ל בפשוט דלא קשה כלל דהנה בלא"ה צריך להבין בעיקר קושייתם מנ"ל דה"ה פטור משבועה דמה"ת לחייבו הא כלל גדול בדין המע"ה ובדקאמר הש"ס ב"ק דמ"ו סברא הוא דכאיב ליה כו' ובאמת במ"מ וש"ש אית בהו ראיה קצת להתובע כמ"ש תוס' כתובות דפ"ז ע"ב דמן המקצת יש ראי' קצת על הנשאר ג"כ ועיי' תוס' ריש ב"מ ד"ה וזה תלי' שלי כו' וכן בש"ע דמורי היתרא כמ"ש הראשונים ז"ל משא"כ בכופר הכל ונ"ל דמ"ת התו' מקשין שפיר יען מצינו בכמה מקומות עסק שבועה במקום שהספק לנו בין הבע"ד בהכחשתם זא"ז עם מי הוא האמת וכל ענין שבועה הוא כדי לברר הספק ויתברר לנו האמת בזה (וגם קיי"ל דיש כח ביד הב"ד כפי ראות עיניהם לחייב שבועה אף במקום שאינו חייב מעיקר הדין כלל והכל כדי לברר מקום הספק דמסתפק לנו ולפ"ז גם בכ"ה מאחר שעכ"פ הבע"ד מכחישין זא"ז ולנו הספק האמת עם מי ומה"ת בל נטיל שבועה על הנתבע שהוא מוחזק בזה בכדי שיברור לנו האמת עם מי בזה וכמ"ש רז"ל פרבי אינשי מספק

שבועה דהמירי להו שלאו דל"ת וא"ש , ולפ"ז ממילא דמיושב קושיית הגאון הנ"ל דהנה ענין מחויב שבועה ואיל"מ משלם חמפין ידענא וכן טענת נ"י לנגד עד אחד וה"ג יתכנו הכל להאמת בגוונא דהיושי שבועות הנ"ל דהכל מכח עילי ראיות הנ"ל ובמקום שאינו יכול לשבע בזה"ה תוה"ק שמגיע החיוב עד הממון , משא"כ לענין כ"ה בהס"א דחייב שבועה גם בכ"ה ולפמ"ש דבזה אין עניע מכח שום ראיה וכל החיוב שבועה רק לברר הספק פשיטא שבמקום שא"י לישבע מהראוי שיהי' פטור לגמרי ובדקיי"ל בכ"מ דספק ממונא להקל וא"ש ולק"מ הנ"ל . ואף אם נרצה לומר דגוונא התוס' בקושיית דדילמא גם בו"ה חייב שבועה היא למש"ש בשבועות ד"מ לענין ש"ה דר"נ מכח חזקה דאא"ת כו' והיה הס"א דמכח זה יתחייב שבועת ההודאה אלא דלפ"ז בלא"ה לק"מ קושיית הגאון ז"ל דהשיבלם לו באמר לא ירצה לישבע שוב לגבי' ל"ש כלל החזקה דאין אדם תובע כו' להיות נידון הנתבע בכלל מחויב שבועה ואיל"מ וכמבואר הנ"ל :

מש"ב עמ"ש במכתבו הקדו' דאין הכרע לשיטת רש"י ז"ל לומר סברת לא פלוג לענין פלגא נזקא כו' שכתבו התוס' בב"ק דכ"ד ד"ה ליעודי גברא עיי"ש וכתב מעלתו דמה יענה לקושיית התוס' שם י"ל בפשוט דהרי קושייתם ל"ב דמה בכך דבהס"ג לא הוי קנסא להאמת ונ"ל דקושייתם הוא עכ"פ בהך סוגיא דב"ק דע"ו דפילפלו הגמרא שם למה לא קתני כמה שהזיק ונ"ל דאיכא לרורות כו' והא מש"ל בהס"ג דא"כ ממונא הוא וכן ראיתי להמהר"ם לובלין זצ"ל , ועדיין למה דמסיק הש"ס שם ליעודי תורא ג"כ ל"ק כלל די"ל הסוגיא דדע"ו הולכת למסקנת הסוגיא דדכ"ד ולא מש"ל הכפ"מ גם בהס"ג כלל ואולם דהתוס' לשיטתם שם דלהמסקנא ג"כ משאר האבעי' דליעודי גברא כמש"ש בד"ה אלא כו' וממילא דלפ"ז לשיטת רש"י ז"ל שם דהמסקנא ליעודי תורא בזה י"ל בעיקר קושייתם הנ"ל וא"ש :

מה שהקשה בהסוגיא דב"ק ד"ו ע"א בהא דקתני שם השור בסקילה ובעלים משלמין כופר דברי ר"ע דקשה הביאו לב"ד וישלם כמש"ש דמ"ב ע"ב , ודוחק לומר לגרדין קתני עיין תוס' ב"ק דע"ו ד"ה ס"מ ריה"ג דר"ע לא ס"ל הא דרבה דמועד שלא בכוונה פטור מהכופר מבואר דהפירוש בברייתא לגרדין ומה שרצה לומר דכופר לר"ע מעלי' דבזה מפריך קו"ח . ושוב דחה זה מכח דברי התוס' י"ח ע"ב דלימא קו"ח לעלי' ודיו לא"כ הנה בלא"ה לא מיפרך הקו"ח די"ל כופר שלם שלא בכוונה דברי ר"ט ע"כ ל"ל דרבה וכמ"ש התוס' הנ"ל דא"כ כופר בתם בכוונה היאך מש"ל הביאו לב"ד וישלם לך . והנה ידע מע"ל דבתוספתא שלפנינו לא מצאתי הך ברייתא דהובא בגמרא דילן ב"ק דט"ו הנ"ל זולת זה מצאתי בהך דנפל לבור והבאיש מימיו בתמה וגמרא דילן ב"ק ד"נ ע"ב דהדין עלוך במתניתין דחייב כופר מסיים בתוספתא ע"ז דברי ר"ט ורע"ק שם חולק ע"ז וקרוב הדבר דגם בגמרא דילן כיון לזו ומהשינוי הלשון בזה כן הרגילות בכ"מ בהש"ס לשנות לשון התוספתא והברייתות כמ"ש הראשונים ז"ל ועכ"פ מבואר להדיא בתוספתא דכופר בתם בשוות הניזק לר"ט ג"כ דנין אעפ"י שאין השור בסקילה והכי מוכרח להדיא דלגרדין קתני :

ואולם הדבר נפלאה בעיני בגמרא דילן ב"ק ד"נ דשקיל וטרי טובא בהמשנה דנפל לבור כו' דכופר בתם לא מש"ל עד דמסיק מתניתן ריה"ג כו' וס"ל כר"ט והנה ראיתי בגליון הש"ס להגרע"א ז"ל דמקשה דלמה לא סגי בר"ט לחודא וזה אין תימה כ"כ לפמש"ש בדכ"ו דהא דר"ט גופא נובע מכח הא דריה"ג , ואולם לפ"ד התוספתא דמסיים להדיא עלה דברי ר"ט ומשנתו של ר"ע הוא לע"ג בהא דקאמר ה"מ ריה"ג כו' , וכעת צל"ע , דברי הצעה"ת כו' :

סימן צט

בעזה"י

עין שתול על פלגי מים, בן יקר לי מפנינים אב בחכמה ורך בשנים, הרב וכו' מוהר"ר יוסף שרגא פייביל נ"י:

אהובי בני שי' קונטרסך בחדושי תורה מעולפת ספירים הופיע לנגד עיני הנ"ל הנה הוא כולו מחמדים. ולמען אשמח בני הנני להשיבך על כל פרט ופרט. ולהרחיב הדיבור בעזה"י באיזה פטפוטי דאורייתא עבין, אחת הנה ואחת הנה כיד ד' הטובה עלינו:

(א) **ראשון** לציון כתבתי להעיר ע"ד אשר הידש לנו רבינו הנמוק"י ז"ל ברפ"ח דב"ק בענין הא דקיי"ל אין אדם דן גז"ש מעצמו וז"ל הנמוק"י שם ויש מן התימה דכולהו תנאי לא ילפי מסברא קרא ואין אדם דן גז"ש אא"כ קיבלה. ובירושלמי אמרו כל מילתא דלא מהורא מייתינן לה מאתרין סגיאין, ופירשו המפרשים ז"ל דה"פ כל דבר שיודעין בו שכן הוא ההלכה אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב הרשות ביד כל אדם לדונה כו' (ועיי"ש בחדושי מהרש"א ז"ל והנה דירושלמי הנ"ל הוא בפ"ב דברכות ובפ"י דערובין לענין הא דגמרינן שם דאין מניחין תפילין בשבת ויו"ט מהקרא והיה לך לאות יצאו שבת ויו"ט כו' ומקשה שם והלא כבר כתיב מימים ימימה (היינו מימים ולא כל ימים וכ"ה בגמרא דילן ערובין צ"ו) ומשני לית לך הלא כדאמר ר' יוחנן כל מילתא דלא מהורא כו' כנ"ל. ור"ל דדבר שאינו מפורש בתורה נעשה לו סמוכות ממקומות רבים, ועכ"פ אינו מבואר להדיא בירושלמי הנ"ל סברת הנמוק"י הנ"ל וענין גז"ש דיכול אדם לדון מעצמו בגוונא הנ"ל שיודעין אמתו אמיתות הדבר כנ"ל, ואולם כבוד בני הרב שי' העתיק לראות, והבאת מן האומר הברור ומפורש לענין גז"ש כדברי הנמוק"י הנ"ל ממש, והוא בהירושלמי רפ"ו דפסחים לענין הא דגמרינן דפסח דוחה שבת מתמיד בהגז"ש דמועדו וז"ל שם אין אדם דן גז"ש מעצמו ר"י בר בון אמר בשם ר"א בר ממל אם בא אדם לדון גז"ש מעצמו עושה את השרץ מטמא באהל ואת המת מטמא בכעדשה מהגז"ש דבגד ועור ריב"ב בשם ר"א בר ממל אדם דן גז"ש לקיים תלמודו (ר"ל בדבר דקבלה בידו שכן האמת והגז"ש רק לסמך בעלמא בזה יכול לדון גם מעצמו) ואין אדם דן גז"ש לבטל תלמודו עכ"ל. הירושלמי הרי מפורשים הדברים כדברי הנמוק"י הנ"ל עכ"ד הנעימים באין ספק כי כנים דבריך המאירים וייישר חילך באורייתא ואולם כזה מצינו לפעמים באתרין סגיאין ואנקוט פה אחדא מנהון לדוגמא הרשום אצלי בחדושי בס"ד בירושלמי פ"ו דנדרים בב"מ ע"ש כתבתי בזה"ל עיין תוס' ב"מ דק"א א' ד"ה כדי שתהא ברה בידו כ"ה גירסת רש"י ז"ל ובתוס' שם בשם ר"ח ז"ל כתבו דהגירסא שתהא גורה בידו. ואולם מדברי רבי יוחנן דירושלמי הנ"ל מפורש יוצא כגירסת רש"י ז"ל ופרושו ויגיד עליו ריעו דגם דברי ר' יוחנן בבבלי ג"כ הגירסא ופרושו כנ"ל. ואידוש בעיני על רבותינו התוס' ז"ל שלא העירו מדברי הירושלמי בזה ול"ע. וכזה תמצא רבות בחבורי על משניות בס"ד ואולי היה להם ז"ל איזה נוסחא אחרינא בתלמוד ירושלמי כמ"ש הש"ך ז"ל בכ"מ בחו"מ. אבר רבותינו הראשונים נ"ע הוי בקיאין בבבלין דהש"ס ירושלמי עפי טובא מנן:

(ב) **ואני** תמה רבותינו עמודי העולם נותני המצוות ה"ה הרמב"ם והרמב"ן נ"ע שנחלקו בענין אזהרה ע"ד שלילה כמו בווידוי מעשר שנאמר לא אכלתי באוני ממנו כו' ולא נתתי ממנו כו' דלדעת הרמב"ם ז"ל הוא מן המנין שלאווין לגמרי וכמו שביאר בזה בשרשיו בסוף שורש השמיני והרמב"ן ז"ל השיגו בזה והרב בעל מגלת אסתר שם מתחילה ירד להציל בעד רבינו הגדול הרמב"ם ולא הציל וסיים שגם הסמ"ג ז"ל כמסתפק בעניין הלאווין הנ"ל ובאמת כפי הנראה תלמוד ערוך הוא בירושלמי בפ"ע דשבת ה"ד ופ"ח דיומא הלכה א' וז"ל שם מניין שהוא מחוור בעשה (ר"ל שיהא של תע"ש) ר"א בשם ר' סימי לא נתתי למת מה אנן קיימין כו' איזה דבר שהוא מותר לחי ואסור למת הוי אומר זה סיכה עכ"ל הרי מבואר להדיא דהוא רק עשה בעלמא כדעת הרמב"ן ז"ל וגם על הרמב"ן ז"ל ק"ל שלא הביא ראי' מכרעת לדבריו מהירו' המפורש כנ"ל ול"ע כעת בזה:

(ג) **ודאתאן** עלה ע"ד הנמוק"י הנ"ל במה שחידש בעניין גז"ש ושכן נמצא כתוב מפורש בהירושלמי דרפ"ו דפסחים הנ"ל, אעתיק בזה מ"ש בחדושי בס"ד בשבת דל"ז ת"ר מקושש זה צלפחד כו' תוד"ה גז"ש כו' ואור"ת שהיה להם בקבלה מניין גז"ש כו' ובהגהת מהרי"ב ז"ל ציין למ"ש הערוך בזה דפירש דברי הגמרא גז"ש לא גמיר דר"ע לא גמיר גז"ש מרביה אלא דרשה מעצמו וכתב ה"ג הנ"ל דבזה מיושב קושיית תוס' הנ"ל והנה לכל התרוצים ק"ל לאורה דלתירץ הר"ת ז"ל קשה קצת בדברי ריב"ב לר"ע אם כדבריך התורה כיסתו דנמנע"פ. אם כדברי ר"י ב"ב דהגז"ש טובה ומקובלת הדר הו"ל כמפורש כמ"ש רש"י ז"ל בקושיית הגמרא ד"ה ואלא הא כו' (אלא דבזה היה אפשר לומר באולי הר"ת ז"ל ישבור כשיטת הרמב"ם ז"ל בהא דהנלמד מגז"ש הוא כדברי סופרים ובקושיית הגמרא ואלא הא גמיר גז"ש יפרש כפשטא דק"ל להגמ' בהא דריב"ב מסופק בהגז"ש ואם האמת כדברי רע"ק כמש"ש ואם לאו כו' וע"ז מקשה שפיר הא גמיר גז"ש ובאמת נ"ע קצת לאורה מה שרש"י ז"ל לא פירש כן ול"ל דרש"י ז"ל נקט כן לקושטא דמילתא והיינו דרש"י ז"ל לשיטתו דס"ל דגז"ש הוא כד"ת ממש כמ"ש הרים מס' כתובות ד"ג ובכ"ד לזה מפרש דקושיית הגמרא יותר בחזקה אבל לדעת הרמב"ם ז"ל דהנלמד מי"ג מידות הוא כעין ד"ס י"ל כנ"ל ומ"מ צ"ע) וגם קשה לי קצת לתירץ הר"ת ז"ל איך קיבל באמת רע"ק גז"ש זו מאחר שהיה יחידה על המניין גז"ש כפי שהיה להם בקבלה ועל הערוך ק"ל כיון דבאמת קיי"ל בכ"מ דאין אדם דן גז"ש מעצמו כו' והוא דבר שאין בו מחלוקת כלל וא"כ למה דן רע"ק גז"ש זו מאחר שלא קיבל גז"ש הזאת מרבו. והנלע"ד נכון לקיים פירוש הערוך הנ"ל על מכונו עפ"ד הנמוק"י דרפ"ו דפסחים הנ"ל דבמקום שנראה לו קרוב לאמת בלא"ה כן שפ"י שמקובל בידו מרבו או מצד שיקול דעתו דעת תורה שפיר יכול להסמיך על הגז"ש גם מעצמו וא"כ שפיר יתכן לפ"ז דרע"ק היה לו בקבלה מרבו בלא"ה על גוף הדבר דמקושש זה צלפחד וא"כ שפיר יכול להסמיך בטוב על הגז"ש גם מדעת עצמו כנ"ל ובזה א"ש היטב גם דברי תשובת ריב"ב מ"ש. אם כדבריך, ר"ל אף אם האמת כפי קבלתי עכ"פ התורה כיסתו והתה מגלה אותו במה שדרשה בגז"ש מדעת עצמו כנ"ל וזש"ש ואם לאו כו' כמבואר כנ"ל נכון בעזה"י:

(ד) **וע"ד** אשר כתבת לפלפל בחכמה בהסוגיא דשוחטין וזורקין, עטש"ל וביאור דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל הנני למלאות רצונך אהובי בני שי' ולהעתיק דבריך הנעימים אות באות ואח"כ אכתוב דעתי בזה. ביאור ד' הרמב"ם ז"ל בעזה"י וז"ל בני הרב הנ"ל ליי' בעזה"י בהסוגיא דאבו"ז עפ"ש פסחים דנ"ב ובזבחים דכ"ב וזה יצא רתשובה להרץ דברי רה"ג הרמב"ם ז"ל הנה הרמב"ם פסק (בפ"ו מהק"פ הב') דט"ש ע"י בו"ז עליו אבל על ע"י דמת אין בו"ז עליו ולמד זה מן הפסוק ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ביום ההוא הוא דאין יכולין לעשות כו' והנה הביא עליו הראב"ד ז"ל

ז"ל שבות כנגד הש"ס דפסחים הנ"ל דרב דאית ליה האי סברא ואינו מחלק בין ע"י דשרץ ובין ע"י דמת עוד הקשה כלח"מ מהגמרא דפסחים (דס"ט א') השיב רע"ק בזאת ע"מ יוכיח שאל שביעי שלו להיות בשבת בע"פ שהוא משום שבות והוא מצוה ואינו דוחה את השבת ומאי פריך דשאני ע"י דמת דאפילו נעבדי' ליה הזאה לא מקיימא מצות פסח משא"כ בהך דאיירי בי' התם ביכולין לעשות הפסח ואמאי לא נדחה הזאה מקמי מצות פסח יעו"ש. ונלענ"ד דהנה התוס' בריש פרק מש"ע ד"ה אלו. כתבו להקשות ממתניתן דמש"ע לרב דס"ל אין שו"ז עט"ם ומסתמא מוקי לה למתניתן אף בט"ם וא"כ אמאי פטור מכרת כיון דיכול לטבול וכמש"ש ב"פ א"ד יכול לא יצא שנים כרת הלא טהור ושלא היה בדרך רחוקה ערל וט"ם מניין ת"ל והאיש יעו"ש. ונראה דהנה רש"י ז"ל הקשה שם על רב נחמן דאמר הורצה אם שחטו וזרקו על מי שהיה בדרך רחוקה דאמאי לא אמר ראייה לדבריו ממ"ש במתניתן שם דא"כ למה נאמר טמא ושהיה בדר"ח שאלו פטורין מכרת כו' ולדברי ר"ש דאמר לא הורצה. ואפי' אי בעי למעבד לא מצי עבדי א"כ איצטרי' למכתב טמא ומי שהי' בדר"ח להורות דלא מצי עבדא עיי"ש (וע"ש בפרש"י במשנה ד"ה פ"כ כו') ולענ"ד י"ל עפמ"ש התוס' שם בד"ה רע"ק דמכ"ל לר"נ דרע"ק סובר אשו"ז עט"ם הא בד"ל משמע דמאן דס"ל אשו"ז עט"ם סובר כר' יצחק דאותן אנשים ע"מ שאל שביעי שלהן להיות בע"פ היו ואולם רע"ק פליג עליו בסוכה [דכ"ה ע"ב] יעו"ש, והנה י"ל דר"נ לטעמי' שפיר מוכרח דר"ע סובר אשו"ז עט"ם דבדף פ' מנקבים לעולה דס"ל דאם היה מחלה ע"מ דמשלחין אחד מהן לדר"ח ואמאי לא אמר כרב דמטמאין אחד מהן בשרץ ומשני קסבר עולה שו"ז שע"ם ומקשה שוב ויטמאנו במת ומתרץ דאינו יכול לטמאו במת דא"כ אתה מדחהו מחגיגתו אף שיכול לעשות החגיגה בשביעי שלו קסבר עולה כולן תשלומין זל"ז דחזי בראשון כו' והתוס' שם בד"ה אתה כו' הקשו דהא גם דמשלחין אותו בדר"ח ג"כ אתה מדחהו מחגיגתו שאינו יכול לבוא ביו"ט מחוץ לתחום וכיון דלא חזי בראשון ל"ח בכולהו ותירצו דתחומין מדרבנן ועוד תירצו דאפילו נימא דתחומין דאורייתא לא קשה דנהי דצריכין לשלחו בדר"ח שלא יוכל לבוא לירושלים מבעוד יום מ"מ הא יכול לבוא לתוך התחום מבעוד יום ויכנס למחר וזה אינו אלא לעולא לשיטתו דס"ל בדל"ג דכל שאינו יכול לכנס בשעת שחיטה אבל לרב יהודה דס"ל התם דאיזה דר"ח כל שא"י לכנס בשעת אכילה נסתר תירץ זה [וע' בירושלמי פ' מש"ע ה"ב ואפילו למ"ד כדי שיהא ויאכל והוא שיהא בתוך אלפים לתחום עד שלא חשיכה ולטעמי' אזיל דס"ל להירושלמי תחומין דאורייתא כדאי' בערבין פ"ג ה"ו וי"ל עוד שהרי הכא אליבא דרע"ק קיימינן דס"ל לרע"ק תחומין דאורייתא ועיין תוס' ד"ה ורב ע"ש]. וא"כ י"ל דר"נ דס"ל כר"י אליבא דרע"ק א"ל דס"ל כעולא דמשלחין אותו בדר"ח דקשה כמ"ש התוס' הנ"ל דאתה מדחהו מחגיגתו וא"ל כתרוצם דלר"נ אליבא דרע"ק זה ליתא דלמאי דס"ל לר"נ כר"י שם א"כ א"ל כמ"ש שיכול לבוא לתוך התחום מבעו"י כו' וגם התירוץ דתחומין דרבנן אינו לרע"ק לשיטתו דס"ל [בסוטה דכ"ז ב'] דתחומין דאורייתא וע"כ דס"ל כרב דמטמאין א' מהן בשרץ דא"כ מה תקנה יש לעשות עוד, וע' בהסוגי' שם, וממילא דמוכרח מזה דסובר רע"ק אשו"ז עט"ם, ומיושב קושיית התוס' ד"ה ור"נ הנ"ל:

אולם דעדיין ז"א לפמ"ש התוס' בחגיגה וגם בד"ה הנ"ל עוד תירץ לקושייתם דאף כשמשלחין אותו בדר"ח ואתה מדחיהו מחגיגתו. דטמא וחיגר דל"ח בגופו בראשון שוב ל"ח בכולהו. אבל אם הוא בדר"ח דגברא גופא חזי רק שאינו יכול לבוא ובזה לא אמרינן דחזי בראשון כו' ע"ש והנה התוס' בדס"ע ע"א ד"ה שו"ז הקשו למ"ד שו"ז עט"ם למאי איצטריך הא דכתב רחמנא דטמא אינו עושה הפסח דת"ל מדכתיב איש לפי אכלו לעכב וגברא דיהא חזי לאכילה בעינן וליכא. ותירץ כרשב"א דאיצטריך לאשמעינן דחייב בפ"ש דה"א דפטור משום דשני תשלומין דראשון דחזי בראשון חזי בשני כו' וכמש"ש בפנ"ל, והתוס' בר"פ מש"ע [דצ"ג א'] ד"ה הלא הקשו ג"כ לרב יהודה דס"ל דר"ה כל שאינו יכול לבוא בשעת אכילה א"כ דר"ח דכתב רחמנא ל"ל מהל"ת נפקא ונראה לרשב"א דאיצטריך משום פ"ש דלא נימא דחזי בראשון חזי בשני דל"ח בראשון לא לעבד בשני וס"ל כר"נ דשני תשלומין דראשון עכ"ל וא"כ לרב יהודה דס"ל אליבא דרע"ק דדר"ח כל שא"י לבוא בשעת אכילה מוכרח שלא כסברת התוס' דחגיגה ופסחים הנ"ל דהיכא דגברא גופא חזי רק דהיכא אחרת מעכבתו במה שא"י לבוא ולעשות דהוי מיקרי ובכה"ג לא אמרינן דחזי בראשון חזי בשני כו' וכנ"ל. שהרי דר"ח דכתב רחמנא ל"ל דעל פ"ש לא איצטריך דמה שהוא בדר"ח בפסח ראשון לא מיקרי' בזה אינו ראוי דשוב יהא מפ"ש משום דלא חזי בראשון כו' אעכצ"ל כפי מש"ש הרשב"א ז"ל לית לי' לר"י הסברא הנ"ל [וכמו כן לר"נ לא ס"ל זאת ושפיר מוכרח דרע"ק ס"ל אשו"ז עט"ם] [ובעין זה יש בד"ת בכ"מ שכתבו איזה סברא דלאו מוכרע הוא אליבא דכ"ע ובפרט בכאן שהרשב"א ז"ל מצינו שחולק ע"ז כמעט להדיא וכ"פ מצינו בדה"ת סברות חלוקות כמ"ש הרש"ל ז"ל דאין קושיית כא רס, בדה"ת וכמודע:

אולם דלענ"ד נראה כעת די"ל דגם הרשב"א ז"ל, אינו מהחולקים עם"ז עפ"י מה דקשה לענ"ד לאורה עמ"ש התוס' ביומא (דס"ד א) ד"ה התם על מ"ד ב"ח נדחין דא"כ כל קרבן שהקדישו ביום ועבר עליו לילה אחת שלא הקריבו שוב לא יהיה ראוי להקריבו דה"ל נראה ונדחה שביום היה ראוי להקרבה ובלילה נדחה כו' וי"ל כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו ל"ח נדחה עש"ה ובדס"ג שם א"ר לר"ה דמחוסר הגרלה כמחוסר מעשה הא דא"ר א"ש שלמים שנשחטו קודם פתיחות דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אוה"מ בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול שחטן בתוך ק"פ דלתות ההיכל פסול מ"ט מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה ופרש"י שם ד"ה הא וא"צ דלאו מעשה בגופן של שלמים הוא הואיל ושכן נאמר הוי כמעשה בגופן (פירוש ושחטו דכתיב גבי שלמים הוא כאילו נכתב מעשה בגוף השלמים וע' בתוס' יבמות ד"ה מחוסר פתיחה ע"ש) וא"כ הדק"ל דעדיין תיקשה משלמים למ"ד דבע"ח נדחין דאם הקדישו ביום דחזי להקרבה ועבר עליו לילה אחת שלא הקריבו דשוב לא יהיה ראוי להקרבה ובזה א"ל כתירוצם הנ"ל דלא חשוב נדחה משום דלאו מחוסר מעש' בגופו הוא ז"א דבשלמים שפיר מחוסר מעשה בגופו הוא דק"פ דלתות ההיכל ל"ח להקרבה והוי מחו"מ בגופו כנ"ל ואולי' התוס' הקשו שם בד"ה שלמים לר"י דאמר ב"פ השו"מ דמעלה בזמה"ז בחוץ חייב ואמאי הא א"ר אל פתח אוה"מ ע"ש ועי' תוס' זבחים (דק"ע א') ד"ה עד מש"ש באורכה בזה והנה בזבחים די"ב תד"ה ש"מ כו' וז"ל וא"ת מ"מ דר"י דאמר דהוי מעיקרו הוי דחוי ליליף ממח"ז דל"ה דחוי וי"ל דשאני מח"ז דהוי ממילא וביומא שם כתבו זאת ביותר ביאור קצת עיי"ש:

ולהיישב כ"ז נ"ל עפ"י מה שראיתי לקצת האחרונים ז"ל שתמהו ע"ד רבותינו הטור והש"ע בהו"ח סי' ל"ט שכתבו דין תפילין שכתבן אשה ועבד וקטן פסולין והטעם כמש"ש בהסוגיא דגיטין [דמ"ה ב'] דכל שאינו בקשירה כו' וקטן ילאו בר קשירה הוא ולכן פסול גם בכתיבה, והנה ביבמות [דקי"ג] משמע דקטן וחרש שייכים דין אחד להם לענין חיוב מצות עש"ה וא"כ גם חרש יהא פסול לכתיבת תפילין מה"ט דאינו בקשירה ולפ"ז צריך

טעם

טעם למה השמיטו רבותינו ז"ל הא דחרש. ואם כי אין לתפוס ג"כ עליהם ז"ל בזה יען העתיקו לשון הברייתא דגיטין שם וכמ"ש הגאון בעל הב"ש זצ"ל בהדיא גבי גיטין שם עיי"ש מ"מ קשה דהא הדין דין אמת דתפילין שכתבן חרש פסול וכמ"ש הגאון הנ"ל עכ"פ הו"ל לרבותינו ז"ל בעלי הש"ע לבאר דין זה ולהודיענו איך הלכה בזה ומדלא הביאו זה נראה דבאמת ס"ל לדינא דחרש אינו פסול לכתיבה, ואולם דטעמא בעי שהרי לפי הטעם שנאן בגמרא ע"ז שייך ג"כ לגבי חרש וכנ"ל:

וראיתי להפמ"ג ז"ל שרוצה לדמותו למ"ש המג"א ז"ל שם בדין מי שנקטע ידו השמאלית דכשר לכתיבת תפילין דב"ח הוא רק דפומא כתיב ליה ולענ"ד דבריו תמוהין מאד דמה ענין חרש לזה שנקטעה ידו שהוא בעצמו בר חיובא עכ"פ. וכמ"ש המג"א בעצמו משא"כ חרש שאינו ב"ח כלל. אולם לענ"ד לחדש בזה דהע"ג דחרש דמי לקטן בכל מילי וכמ"ש בפרק החרש הנ"ל דהוא פטור מכל המצות מ"מ הוא רק בעבור המקרה שקרהו וסיבתו הוא המעכבת אותו מלהיות חיוב קבלת עול המצות עליו ויתכן שפיר לקרותו ישנו בקשירה משא"כ כל הני דתניא בהברייתא דגיטין שם דמשום לא נכנסו תחת סוג חיוב המצות והרי הם חפשי מעול המצות בלי שום סיבה ומקרה כלל ולכן כיון שאינם בקשירה כו' וא"ש לשון הברייתא וגם ע"ד הטוש"ע ל"ק כלל לפ"ז כנ"ל, ונלע"ד ראיה לזה ממ"ש התוס' פסחים (ד"פ ע"א) בד"ה אתה כו' שכתבו לחלק בין טמא ואיגר ובין שהוא בדר"ח שג"כ הוא מחוסר מעשה מעשיות כחגיגה ביום ראשון ואמאי יכול לעשות באינך יומא לעולא דס"ל כולן תשלומין דראשון מאן דחזי בראשון כו' דמי שהיה בדר"ח דהוא בעצמו ראוי רק דהסיבה שהוא בדר"ח מעכבתו משא"כ עו"ח וכתבו ראיה לזה ממ"ש בפא"ד דאם יום ראשון בשבת דיכול לעשות באינך יומי ע"ש וברים פרק משה"ע כתבו להיפך מסברא כלו דהקשו על דברי ר"י דר"ר כל שאי לבוא בשעת אכילה ד"ר דכתב רחמנא ל"ל מאלפ"א נפקא ותירץ הרשב"א דאיצטרך לפ"ם דס"ד דלמ"ע דהני תשלומין דראשון הוא דחזי בראשון כו' ובדס"ע מבואר דהרשב"א י"ל דחגיגה ופ"ם שוין לענין תשלומין וע"ש. וא"כ הרי סותרים דבריהם בעצמם שהרי בד"פ הנ"ל ס"ל דד"ר חלוק מעו"ח ואף למ"ד כולן תשלומין דראשון ואמרינן דחזי בראשון כו' מ"מ ד"ר אינו נכנס תחת הסוג הזה, דהע"ג דלא מלי עביד מ"מ חזי מקרי וכנ"ל ואולם לפ"ד הרשב"א הנ"ל מוכרח דגם ד"ר אינו רהוי מיקרי ואמגם לפמ"ש נכון מאוד וא"ש דאינם סותרים כלל זל"ז דגבי חגיגה אף [illegible] בדר"ח מ"מ רמי חיובא עלי' כנ"ל משא"כ לגבי פסח אם הוא בדר"ח אז ניתנה לו חירות מה"ת מחיוב עול מצוה זו והוא חפשי לגמרי ממנה וא"ש היטב דברי הרשב"א ז"ל (וא"ל דהא הרשב"א בהס"ד אי לא נאמר ד"ר מיירי והוה יצפיק פטורי דידי' מאלפ"א ולפמש"ל דבהס"ג בר חיובא מקרי ז"א דלפי הס"ד דל"כ ד"ר ל"ל למ"ד אלפ"א לעכב הרי הוא כמו שנכתב בתוה"ק בפירוש דבהס"ג שא"ר לאכול לערב לא אמור גבי' חיובא דפסח כלל ודו"ק) וא"ם ג"כ מ"ש התוס' ראיה מהא דאל יום ראשון בשבת דאתפ"כ עביד באינך יומי דהתם נמי מה שאין עושין בשבת לא משה שלא תל בחיוב של החגיגה בו שהרי החיוב ש"ח מחמת יו"ט הוא בא רק מחמת איסור שבת שאין בה הקרבן לדחותו ואף למ"ש בפא"ד מותגותם לד' שבעת ימים שאין חגיגה דוחה שבת הכל הוא מצד האיסור אבל לא משום של"ח החיוב בו כנ"ל (וע' תוס' חגיגה ד"ז ע"א) ד"ה יום טבוח יעוש"ה ומעתה א"ש מש"ל בקושיא על התוס' דיומא וזבחים הנ"ל משלמים דבלילה ל"א להקרבה וגם מחוסר מעשה הוא דשלמים שנחטן ק"פ דלאות היכל פסולין דשלמים ג"כ א"א משום איסור אבל עדיין צריך יישוב דתו"ם ממזבח שנפגם דאמר בזבחים דל"ע לר"י דחשוב

מחה ול"ע ואולי אפשר לחלק בזה וא"כמ"ל (ואולם כמש"כ רבותינו בעלי התוס' ז"ל ביומא דס"ג ע"א ובזבחים דנ"ע הנ"ל להקשות על ר"י דריש פרק הערל"מ דהמעלה בזמה"ז בחוץ חייב משה דשלמים ששחטן בחוץ ק"פ דלתות ההיכל פטור ודוחק לומר דבשלמים לא דיבר ר"י. ועוד דעדיין תקשה ממש"ש דקי"ל דאוה"ב ומחה"ז לרבנן אינו אפילו בל"ת עש"ה ולענ"ד אין מובן לי דבריהם ז"ל בזה דמ"ש לדמות הא דר"י דהמעלה והר"י א"ר דשלמים ששחטן בחוץ דר"י א"ר בזמן הבית מיירי ודלתות ההיכל פתוחין ונעולין וכיון דכתב רחמנא ושחטו פתח אוה"מ בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול וא"כ א"ר לפתח אוה"מ מקרי וא"ח עליו משא"כ בהך דר"י דהמעלה בזמה"ז דבהמ"ק בחורבנו ואין לנו לא היכל ולא דלתות ההיכל שבוע עובא דל"ש בזה כל שא"ל לבוא לפתח אוה"מ גם מ"ש מאוא"כ ומח"ז לרבנן צריך ביאור דאוא"ב ומח"ז בשחטן בחוץ אפילו בזמן שבהמ"ק קיים ג"כ פטור לרבנן גם מ"ש להקשות ממזבח שנפגם דכל קדשים שנשחטו עליו פסולין ותנה דליתא למזבח כלל דפשיטא דא"ר א"פ אה"מ הוא ולענ"ד לולי דבריהם הקדושים היה נ"ל דעיקר מה דקפיד רחמנא בזה דיהיה ראוי א"פ אוה"מ ובאם לאו א"ח עליו משום ש"ח דווקא בעת היה הבית קיים משא"כ עכשיו בחורבנו למ"ד דקדושה ראשונה קל"ל ונתסרו הבמות ושוב לא הותרו אם שחט בחוץ חייב שהרי אם היה שבהמ"ק קיים היה ראוי לבוא א"פ אה"מ אבל אוא"כ ומח"ז דגם בשעה שהיה ההיכל והעזרות לא היה ראוי לפאה"מ, (ועיין ל"ע בכ"ז):

שוב ראיתי בענין הסברא שכתבתי לעיל לתרץ לשון הברייתא דגיטין פ' השולח הנ"ל דה"ל דחרש בר קשירה הוא כיוונתי בזה להרב בעל שיבת ציון (בסי' ד') ע"ש והנאתי ושוב לשמחתו וגלות ליישב מה שהקשה הפ"י ז"ל על ר"נ דאמאי לא תאמר מנת אמינא לה מדתנן במתניתין א"כ למה נאמר כו' ולאמר דהן אמת שכוונתו דלר"נ לביעתו מוכרח דסובר ר"ע האבר"ז עי"ש מ"מ קשה מנ"ל לר"ע"ק. זה דלפי מה דלא ס"ל כבר"ל סוכה (דכ"ס) ובפסחים ר"ל הנ"ל מבואר דמ"ד האבו"ז יליף מהא דר"י ובנ"ל וא"ל דרע"ק ס"ל דאבו"ז מדרבנן כמו דס"ד בגמרא שם ז"א דכפי סוגייתנו הנ"ל דרע"ק ס"ל דמטמאין א' מהן בפרך הדק"ל וכמש"ם בסוגיא ולרב מדאורייתא מחוי ורבנן הוא דגזרו בהו אלמא א"ר מטמאין אחד מהן בפרך ישו"ש, ואולם די"ל דר"ע ב"ל דאבו"ז מדרבנן וא"ל כנ"ל דהא הוא ס"ל מטמאין א' מהן בפרך דהנה התוס' הקשו עמש"ש ר"ל זילו ואמרו לי' לעולא מאן ליה דעיקר היכי למשבוגא ורהיט והקשו דלר"כ דס"ל שו"ז עע"ש א"כ לא ס"ל ברב דמטמאין בפרך ומאי אתקנה יש לעשות אליבא דר"נ ותירצו דסובר ר"כ דלאו תשלומין דראשון הוא וכדר"ת בפ"ק דחגיגה ד"ט ע"א ויכולין לטמאו במת. והנה בדברי רבותינו בעלי התוס' פסחים דס"ט הנ"ל מבואר דאם אמרינן בפ"ם תשלומין דראשון אמרינן נמי לענין חגיגה כן (ועיין בשו"ת שאג"א סי' ס"ה ומש"ם להקשות ע"ד רבעה"ת ז"ל כבר הראתי בזה במק"א בעזה"י ליישב על נכון ואין עת האסף הנה וא"יה עוד חזון למועד ואולם בדבר אחד מה שהעיר הגאון שאגת ארי' זצ"ל בתמי' רבתי על התוס' הנ"ל מדברי הש"ם דחגיגה ד"ט שם דהקשה ר"פ ע"ד ר' יוחנן דס"ל כולן תשלומין דראשון מדברי ר' יוחנן דס"ל לענין נזיר שנטמא אף בלילה מביא קרבן ומשני שאני טומאה דיש לה תשלומין בפ"ם ומקשה שוב הניחא למ"ד פ"ם תשלומין דראשון אלא למ"ד פ"ם רגל בפ"ע מא"ל ולדברי הרשב"א ז"ל דמ"ד בחגיגה כולן תשלומין דראשון גם לענין פ"ם ס"ל דתשלומין דראשון וא"כ מאי מקשה הגמרא הניחא כו' הא לר"י דס"ל בחגיגה תשלומין דראשון מוכרח דס"ל גם בפ"ם תשלומין דראשון וכנ"ל ואולי מבין קושייהו בזה נראה לדברי הרשב"א ז"ל דתליא

וצ"ע א"כ גמאי דמשה שאני טומאה דיש לה תשלומין כו' א"כ חלוק טומאה משאר [דהיינו חיגר וכיו"ב] וגם לענין חגיגה ס"ל לר"י דטמא ביום ראשון תבית בשני וכמש"ש תד"ה שאני כו' עיי"ש ושפיר מקשה ע"ז הניחא כו' שהרי לענין טומאה לא ס"ל לר"י דתשלומין דראשון ובחדושי האהרכתי בזה ואכמ"ל, וביותר נפלאתי על הגאון הנ"ל אשר בתחתכ"ת נעלם ממנו שדברי הרשב"א בתוס' הנ"ל מקורו ברור מדברי הירושלמי דפ"ק דחגיגה ה"ח וז"ל הירושלמי אר"י כל זיי"ן תשלומין לראשון א"ר אילא מפ"ש למ"ד ר"י כן כמה דאמר ר"י תמן דפ"ש תשלומין דראשון כן הוא אמר הכא דכל זיי"ן תשלומין לראשון עכ"ל ועפ"ה ובאין ספק שדברי הירושלמי הלו היה בהעלם עין מעין הגדולת הגאון הר"ב שג"א זצ"ל]:

והנה בכריתות (ד"ז) מבואר דס"ל לרע"ק מגדף הוא מברך את השם, וכר"פ משה"ע מבואר דמ"ד כן ס"ל דפ"ש לאו תשלומין דראשון וא"כ י"ל דר"ע ס"ל שפיר מדרבנן אסו"ז ואעפ"כ ל"ק דהא הוא לא ס"ל כשולא הנ"ל ומוכרח דס"ל כרב דמטמאין א' בשרץ, ול"ק קושיית הסוגיא די"ל דס"ל תקנה ר"נ דמטמאין אותו במת אל"ק דמדחהו מחגיגתו דהא ר"ע לטעמי' דלא ס"ל פ"ש תשלומין ולא ס"ל גם לענין חגיגה דתשלומין דראשון כנ"ל ושפיר יכולין לטמאותו במת והנ"ל. ומעתה י"ל פ"ש רשי' בר"פ מה"ע הנ"ל דר"נ לשיטתו לא היה יכול להביא ראיה לדבריו ממתניתין דא"כ למה נאמר וה"א דשהטע עליו בד"ר לא הורצה אילטריך עמא וד"ר דהי בעי למעבד למ"ע דהא לר"נ י"ל דלא הורצה. ואעפ"כ גוקשה מתניתין שפיר א"כ למה נאמר ואי לאשמועינן דלמ"ע מאלפ"א נפקא וא"ל כתירן הרשב"א הנ"ל דהא ר"נ ס"ל פ"ש לאו תשלומין דראשון וכמ"ש התוס' הנ"ל ושפיר מקשה מתניתין ודו"ק איברא דעדיין נשאר להקשות עמ"ש לייצב קושיית התוס' הנ"ל דרע"ק ס"ל אסו"ז מדרבנן והכס"ד בהסוגי' שם דעכ"פ קשה דמנ"ל לר"נ זאת, ואמנם לפי דברינו הנ"ל אין אנו צריכין לזה דר"ע ס"ל רק מדרבנן אלא די"ל שפיר דרע"ק ס"ל גם מדאורייתא דאסו"ז עט"ש וא"ל דהא רע"ק פליג על ר' יצחק דסוגה הנ"ל ח"ת דלרע"ק לשיטתו אף בלא דיוקא דיום ההוא וכדדייק ר"י מוכרח דאסו"ז דכיון דס"ל מגדף הוא מברך הש"ש א"כ ס"ל פ"ש לאו תשלומין דראשון וא"כ א"ל דקרא דאיש כי יהיה טמא לנפש מיירי בע"ת בששי שלו דמל"ת נפקא וא"ל כתי' הרשב"א דאילטריך לפ"ש דרע"ק לשיטתו א"ל לזה וע"כ בע"ש מיירי וא"כ מוכח דאסו"ז מע"ש, ומיושב קושיית התוס' הנ"ל [ועיין בגמרא שם ובר"י ד"ה רע"ק סבר ונראה שלא היה הגירסא רע"ק לטעמי' וא"ש, ואפשר לייצב גירסת הספרים דר"נ ס"ל אליבא דרע"ק אכילת פסחים מעכבא וא"כ א"ש רע"ק לטעמי' דס"ל פ"ש לאו תשלומין דראשון ומוכרח דס"ל אסו"ז מע"ש, ועיין פסחים דע"ח ותוס' (ד"ק ע"ב) ואכמ"ל:

והנה עפ"י הדברים האלה ישבתי בעזה"י לשון הסוגיא הנ"ל בדרך נכון במש"ש אלא לרב מדאורייתא מי לא חזי דכתיב איש איש כי יהיה עליכ"ו מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בע"פ דהיינו ע"ש ואמר רחמנא לידחי וכ"ת מאי דהכי הוא ס"ל כרי"ל דהא' ע"מ שחל שביעי שלכן להיות בע"פ שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ביום ההוא הוא דא"י כו'. ויש לדקד' טובא בהסוגי' דלמה להגמרא להוכיח מקודם מן הפסוק בעצמו מאת מי לא עסקינן ולהקשות ומאי דהכי עד שהוצרכו לבא דרי"ל הול"ל בקילור ולהביא תיכף בא דר"י והי' מוכרח הכל שוד קשה על הס"ד מאיש כי יהי' עליכ"ו עצמו יליף רב ומהמת מל"ע א"כ אפילו ע"י נמי. וכבר הרגישו בזה רבותינו בעה"ת ז"ל שם בד"ה מל"ע ומה שתירצו בזה הוא דוחק קצת. ואולם לפי הנ"ל י"ל דהסוגיא בעי להוכיח מקודם מאת הסברא שכתבנו לעיל דהפסוק מיירי בע"ש דאל"כ מאלפ"א נפקא. וכאמת י"ל דלשיטת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דפסק לענין חגיגה דז' תשלומין דראשון ובפ"ו מהק"פ פסק דפ"ש רגל בפ"ע וע"כ מוכרח דלא כתירץ הרשב"א הנ"ל וכמ"ש בשו"ת שג"א סי' הנ"ל אלא די"ל עוד דקושי' מעיקרא ליתא דהא קושיית התוס' הכל למ"ד אכילת פסחים מעכבא, וי"ל דמ"ד שו"ז מע"ש ס"ל באמת דאכילת פסחים למצוה דפלוגתא דתנאי בזה בפסחי' (דע"ח ב') ואולם דהתוס' מקשים שפיר לשיטתם למש"ש פסחים דס"ע ע"ב בד"ה אכילת פסחים לא מעכבא דוקא בהה"ג שיש בידו לתקן אבל בטמא גמור מעכבא דלא כפרש"י שם עיי"ש וא"כ לשיטתם שפיר הקשו. אבל לפרש"י א"ש כנ"ל וא"כ י"ל הא דמתרץ מל"ע שחל שביעי שלו כו' דע"כ לחד מהני תנאי ל"ל דהפסוק מיירי בע"ז ומעתה מחורץ מה שהקשו התוס' דאפילו ע"י נמי. דו"א דהא אין ללמוד מאת זה רק ע"ש דאל"כ מאלפ"א נפקא אבל לא ע"י דאין שום סברא לזה ומש"ש שוב ומאי דהכי הוא י"ל דלרב לשיטתו דס"ל כדע"ח דאכ"פ למצוה וע"כ אין להוכיח כנ"ל ומשני דס"ל כרי"ל, ודריש מביום ההוא דמיותר, ועפ"ז אמרתי לייצב דקדוק עצום (בדל"ב י"ב) מש"ש בגמרא לרב יהודה לא קשיא ע"ש כתמנא דחיא דכתיב כי יהיה טמא לנפש מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בע"פ כו' והוא תימה גדולה לכאורה שהקשה הש"ס בכאן כס"ד דגמרא הנ"ל ולפי הנ"ל אתא דהסוגיין לרב איירי לשיטתו כנ"ל אבל בדל"ג הנ"ל דפליג רב יהודה אליבא דרע"ק דס"ל אכילת פסחים מעכבא ומוכח מטל"כ לתורה וכנ"ל:

ומעתה י"ל קושיית הראב"ד שהחלנו והוא דלשיטת הרמב"ם ז"ל דמוכרח דנ"ל כסברת הרשב"א הנ"ל וס"ל דאכ"פ מעכבא וא"כ מוכרח גם בלא יתורא דביום ההוא דע"ז אסו"ז עליו וא"כ ביום ההוא בא ללמד דאפילו בט"י דמת אסו"ז וכן משמעות דביום ההוא ל"י לעשות אבל למחר יכולין ואם ס"ד דט"מ ט"י שו"ז וא"כ אפילו ביום ההוא הי' יכולין לעשות אבל לרב אין הכרח ומן המשמעות אין ראי' די"ל כמ"ש הראב"ד [ואם שלמ"ד יש תשובה לתירץ הראב"ד ז"ל ממש"ש בסוגי' דהוה ד"ה דיליף ר' יצחק מזה דשוהק במצוה פטור מן המצוה ולד' הראב"ד ז"ל הרי הם בעצמם לא ידעו והטורים שעדיין יכולים לעשות שוב ראיתי בס' מחנה אפרים שהרגיש בזה יעו"ש בחדושי הרמב"ם שבסוף הספר] או כמ"ש התוס' בהסוגיא עיי"ש וע' בכ"מ ובמל"מ שם] ומעתה נבוא ליישב קושיית הלח"מ הנ"ל דהנה גבאורה צריך להבין במ"ש התוס' דקשה ממתניתין דמש"ע לרב דע"כ מתניתין שו"ז ס"ל דאל"כ ע"כ שהוא ע"ש נמי מיירי וא"כ אמאי פטור מהכרת כיון דיכול לטבול וכדתניא בפה"ד יכול לא יהיה ענוש כרת אלא שהיה טהור כו' פ"ש מניין ת"ל והאיש ומשמע מדבריהם דאפילו רב לא יחלוק על הברייתא הלז ואיך אפשר לומר כן דהא רב דס"ל דמטמאין אחד מכן בשרץ וכיון שאף שיטמאהו חיוב כרת לא פקע ממנו והרי מחויב לטבול ולעשות הפסח וא"כ איך אני יכול להשיבו בטמא דיעשו הפסח בטומאה ואולם דהנה עוד קשה ביותר מזה דלמ"ד אסו"ז עמ"ש דמיירי קרא דאיש כי יהיה טל"פ בע"ש, והרי מפורש בתורה דנפטרו מידי חיוב כרת וא"כ קשה על תנא דברייתא הנ"ל בעצמו דהא הוא ס"ל אסו"ז וכמש"ש וא"כ איך הוא מחייבו כרת (וא"ל דמש"ש דתנא דברייתא ס"ל אסו"ז היינו מדרבנן וכהס"ד בהסוגי' והיינו משום חשש דשמא יפשע ושפיר מחייבו כרת לשיטת הה"ס מאיברא כנזכר בתוס' ישנים שבת (דף א') עש"ה ואולם דו"א שהרי מבואר להדיא בסוגיא דש"ע הנ"ל דמדאורייתא ס"ל להאי תנא דאסו"ז) ואולם לייצב נראה דהנה בר"פ משה"ע ת"ר חייב כרת על הראשון וא"כ על השני דברי רבי ר"נ

אומר

אומר פטור של השני ר' חנני' בן עקביא אומר אף של הראשון א"ח כרת כו' ושלשתן מקרא אחד דרשו רבי סבר וחדל לעשות הפסח ונכרתה דל"ע בראשון כי קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני כו' הלכך הזיד בזה ובזה ד"ה חייב שגג בזה ובזה ד"ה פטור הזיד בראשון ושגג בשני לרבי ור"נ מחייבי לר"ח ב"ע פטור, שגג בראשון והזיד בשני לרבי חייב לר"נ ור"ח ב"ע פטור יעו"ש והנה הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ה מהק"פ דאם הזיד בראשון ושגג בשני חייב כרת וכן אם שגג בראשון והזיד בשני והיינו כרבי וכתב עוד שם אבל טמא ושהיה בד"ר ול"ע את הראשון אעפ"י שהזיד ב"ב א"ח כרת שהרי נפטר בפסח ראשון מהכרת, ותמה עליו הראב"ד ז"ל דסותר משנתו בעצמו דמ"ש טמא ושהד"ר והזיד ב"ב משוגג ואנוס בראשון והזיד ב"ב, וכתב שם הכ"מ שלא היה למראה עיניו של הראב"ד ז"ל שיש לרבינו הרמב"ם ז"ל דרך אחר בפירוש המשנה הנ"ל (ואולם על הראב"ד ל"ק דלמ"ש בפה"מ הנ"ל קשה ביותר שהוא נגד הש"ס וכבר התעורר בזה הגאון מהרש"ק זצ"ל בס' בה"ז ובחדושי כתבתי תירוץ לזה ואכ"מ) ור"ל דהרמב"ם ס"ל כרבי ואולם מקרא דדרשו רבי הוא מיירי בטהור ושלא היה בד"ר אבל בשהוא דמשה"ע קאי אמאי דכתיב לעיל מיני' בתחילת הפרשה ויהי אנשים אשר הי' טל"נ אדם וכו' ועל איש ואיש כי יהיה טל"נ אדם ועשה פסח לה' כו' ומזה למד הרמב"ם בפה"מ הנ"ל דטמא אעפ"י שלא עשה את השני פטור מהכרת לפי שנפטר מפ"ר שנאמר בו לשון כרת ונדחה לפ"ש שלא נאמר בו לשון כרת ולכאורה כיון שרבינו פסק כרבי דפ"ש רגל בפ"ע א"כ כרת נמי בשני כתיב וכמש"ש בסוגיא אבל כוונת הרמב"ם ז"ל הוא כמ"ש דעל תחילת הפרשה מוסבים הדברים ור"ל דעל אותן האנשים אשר הי' טמאים לנפש אדם והשיב הכתוב דיעשו פ"ש ובהו ל"כ כרת, וז"ב וא"כ י"ל הפירוש בדש"ע בברייתא הנ"ל כמש"ה צ"ל וט"מ מניין ת"ל והאיש ר"ל למאי דס"ל אפו"ז עט"ם וא"ת אם ל"ע פס"ר ואולם תנא דברייתא הלז קמהדר לחייבו כרת היכא דל"ע גם פ"ש והגמרא ג"כ מוכיח שפיר דחיוב רמי עלי' וע"כ הרמב"ם ז"ל להדיא בפ"ה מהק"פ ה"ד ע"ש וא"כ שפיר מקשים התוס' ממתניתין דמשה"ע דגם אם לא עשה בפ"ש פוטר מתניתין מהכרת וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ וא"כ קשה לרב ומזה י"ל שהיה מוכרח הרמב"ם ז"ל לחלק בין ט"מ שהנזיר מגלח עלי' דבברייתא הנ"ל מש"ה ושאר טמאי ערב וגם ע"מ בכלל וכמש"ש רשי' ז"ל וא"כ גם בט"מ כ"ז שלו חייב כרת אם ל"ע בפ"ש וקשה מהכתוב דויהי אנשים אשר היו טמאים לנפ"א שהיו ט"מ כ"ז וכמו שנאמר ביום ההוא וכו' והכתוב פוטרם מהכרת גם בפ"ש וכמו הנ"ל בפירש במתניתין דמש"ע הנ"ל ועכ"פ מוכרח לחלק כמש בל"פ הרב שהרי הש"מ דמש"ע הנ"ל חולקעליו א"ש :

אולם אשוב והראה לרבותינו בעלי התוס' בדש"ע ד"ה מדקאמהדר כתבו וז"ל מ"מ חייב כרת לפי שהיה יכול לטהר יעו"ש ומשמע מדבריהם דעל פ"ר קאי ההי תנא לחייבם כרת וא"כ קשה הנ"ל וי"ל זה דלפמש"ל דבפרק משה"ע אתופס הגמרא כהס"ד דלשיטת רע"ק מקרא דכי יהיה טל"נ להורה נוכח דאפו"ז עט"ם גלה לנה דר"י דרים מן ביום ההוא וא"כ י"ל דתנא דברייתא ג"כ ס"ל דאפו"ז מאיש כי יהיה טל"נ להורה וכנ"ל וא"כ לשיטת התוס' דס"ל בפירוש המשנה דמשה"ע הסוגיות הש"ס דעל פ"ר קאי ומ"ש הכתוב איש כי יהיה טל"נ כו' ועשה פסח לה' בחודש השני וכו' ר"ל אם לא שהל ול"ע פ"ר יעשה פ"ש, ולרב דס"ל כר"י ודרש מביום ההוא והוקן הג"ים טמ"ז היו והיינו ע"ם והכתוב פוטרם מכרת וא"כ ל"ק כלל על רב ממתניתין דמשה"ע כנ"ל . אולם דלפ"ז קשה מאי מקשה שם על רבה דתירץ דר"א סבר אפו"ז הע"ם וכל שאילו ביחיד נדחה כו' מהאי ברייתא הרי י"ל דר"א ס"ל אפו"ז עט"ם ודרים מביום ההוא וכמ"ש רב כד"ל הנ"ל ומאי מקשה הגמרא לזה י"ל ע"ד פילפולא קלא דהנה בב"מ [דף"ח ובשבועות דמ"ב] בסוגיא דהמלוה על המשכון דר"א ס"ל דהוא כש"ח ור"ע ס"ל כש"ם וקאמר הש"ס לימא בפלוגתא דרבה ור"י דאתמר שומר אבידה רבה אמר כש"ח ור"י אמר כש"ם דמחסר לי' פרוטה דר"י ובנדרים משמע דכ"ע אית להו פרוטה דר"י וכמש"ש התוס' משמע דגם רבה אית לי' פרוטה דר"י רק שכתבו דמשום פעם אחת שיזדמן לו עני ליתן לו פרוטה ל"א לרבה בזה הש"ם יעו"ש ואולם לרש"י ז"ל י"ל קלא דלא כשיטת תוס' בזה וא"כ א"כ דגם רבה א"ל פדר"י ואף עפ"כ ס"ל דהוא כש"ח י"ל משום דס"ל עוסק במצוה ג"כ חייב והר"ש בסוכה שם וה"כ לר"א דס"ל הרבה לשי' רשי' ז"ל הגם שראיתי בס' ש"מ שם שמפרש דרבה לא ס"ל כר"י דפרוטה דר"י ל"ש ע"ם מ"מ לשיטת רשי' ז"ל אפשר לומר הנ"ל, וא"כ לפ"ז שפיר מקשה הגמרא של רבה שתירץ דר"א דס"ל אפו"ז מהאי ברייתא, וא"ל הנ"ל דר"א ס"ל אפו"ז מביום ההוא ז"א דלרבה לשיטתו דס"ל אליבא דר"א דהעוסק במצוה חייב וגא כ"ל הר"י מוכרח דלא ס"ל דרשא דביום ההוא כנ"ל • ומעתה מיושב קושי' הלח"מ הנ"ל דמה מקשה רע"ק לר"א מהזאה ע"מ דהאי הזאת ט"מ דאפי' לאחר הזאה למ"ע ק"פ הנ"ל ולכאורה אינו מובן קושייתו דהא פליגי תנאי בזה אם דרשינן ביום ההוא ורע"ק פליג עלי' בסוכה דכ"ה הנ"ל. ואמנם ראיתי להגאון שעה"מ בפ"ו מהק"פ כתב לפרש דברי הרב הלח"מ שכוונתו להקשות לשמ"ש בגמרא דר"א ס"ל אפו"ז וע"כ ס"ל דרשה הנ"ל וקשה להרמב"ם ז"ל ע"ש ואמנם לדברינו ניחא דרבה דאמר דר"א ס"ל אפו"ז עט"ם מוכח דלא ס"ל דרשה הנ"ל וא"ש והו"ק בכל מ"ש ע"כ לשון בני חביבי החריף ובקי הרבני ני' קורא אני עליו אם חכם בני כו' הגם שבמה דברים מופרכים הם ובפרט בגמר דבריו מ"ש במ"ש דר"א ס"ל בב"מ ובשבועות דהמלוה עה"מ ש"ח יוכרח דס"ל דגם העוסק במצוה חייב הגם שראיתי ג"כ בזה לאיזה מחבר אחרון באמת ע"ד פשט הברור אינו כן והמבואר מלשון רשי' ז"ל ג"כ בב"מ שם ודעת לנבון נקל עכ"ז נמצא בה גם כמה דברים נכוחים ת"ל ובפרט בענין שהניחו על הגאון בעל שנ"א זצ"ל מירושלמי דחגיגה ואי"ה אדבר בזה עוד להלן :

(ה) **עתה** אודיע דעתי בעני' ביאור דברי הרמב"ם ז"ל בזאת הסוגיא כפי שיעדתי מכבר יען באמת דברי רבינו ז"ל בה"ז הוא סתום וחתום לעיני המעיין ובפרט במה שמחלק בין טומאה שהנזיר מגלח עליו הנ"ל והכו בם חכמי לב גדולי האחרוני' ז"ל. והנה בחדושי הו"ת הארכתי בס"ד ובכאן אכתוב רק מה שחלקי אמרה נפשי ביאור ד' הה"ב זצ"ל, והנה רוב האחרונים ז"ל נזהרו למצוא ישוב עפ"י ראיות המפולפלות ואחרי כעניי כבר מילתי אמורה שאין זה דרכו של רבינו הגדול ז"ל לסמוך רק על מקור נאמן בראיה מוכרחת ובמעט מפורש בסוגיית שני תלמודים וגם בכאן ביותר, כאשר מ"מ גם לי שנעלם מעיני העדה כמעט רוב אחרונים ז"ל ה"ה דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה בפ"ד דפסחים מ"ה שאין החילוק בין ט"מ בזיי"ן שלו לט"ם דט"ם מקריב אפילו יחיד, ולערב כשיטהר יאכל פסחו בטהרה, משא"כ ט"מ ב"ז שלו [וכמ"ש גם בחיבורו כן] והיה ע"ז רבינו בזה"ל ונתבאר זה העיקר בפרק השני מגמרת מס' זבחים עכ"ל, ותמהה מה לנו לבקש ראיות ומקור להמצאת דינו של הרמב"ם ז"ל בהיות כעיסה שבתוכה מעיד עלי' אשר נתבאר זה העיקר בפ"ב דזבחים כנ"ל . ואולם דבזה אנחית לן חדא והתקיף לן חדא, יען דבאמת מלינו מצות דרבינו הגדול ל"ע בעצמו הציד בנו דמקורו ברוך מהסוגיא דפ"ב דזבחים הנ"ל ואולם הדבר יפלא לעין הקורא אשר לפום

לפום ריהטא נעלם מאתנו כוונת רבינו בזה למעיין בסוגיא דזבחים והנה רתיתא דאחיזתו בזה :

ואמנם אחר העיון היטב יגעתי ומצאתי בעזה"י ונלע"ד דיש ראיה גדולה לדברי רבינו ז"ל כמו שאבאר בארוכה בעזה"י. והנה הסוגיא דשם [בדכ"ב] דזקני דרום ס"ל, בהא דקתני במתניתין שם דכהן טמא פסול דל"ש אלא ט"ש אבל ט"מ מתוך שמרצה בציבור מרצה נמי ביחיד, ושם אמר עולא תקע להו ר"ל לדרומאי וכי איזה כח מרובה כח מכפרין הוי אומר כח מתכפרין ומה במקום שנטמאו בעלים בשרץ משלחין קרבנותיהן כהן שנטמא בשרץ אינו מרצה, מקום שנטמאו הבעלים במת שאין משלחין קרבנותיהן, כהן שנטמא במת, אד"ש שאינו מרצה, ומשני קסברי זקני דרום ט"מ נמי משלח קרבנותיו ומקשה ע"ז והא כתיב איש איש כי יהיה. על"נ ועשה פסח בחודש השני ומשני למצוה והא כתיב איש לפי אכלו למצוה ולעכובה לא והתניא במכסת נפשות מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו כו' ת"ל תבוסו הכתוב בשם עליו לעכב, ואיתקש אוכלין למנוין זקני דרום לא מקשי, ושם מיתבי מפני שאמרו ציר ועפ"י הציץ מרצה על טומאת דם ואין הציץ מרצה עטה"ג, במאי אילימא בע"ש האמרת שו"ז ט"ש אלא ט"מ וקתני אין הציץ מרצה אלמא נטמאו בעלים במת אין משלחין קרבנותיהן, ושם כל הסוגיא עד דרמב"ח ודאי פליגא וקאמריק בזה ח"ש ונבא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון נושא אם עון פיגול כו' הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור מאי טומאה אילימא ט"ש היכא אשכחי אלא ט"מ כגון שנטמאו בעלים במת, אלמא נטמאו בעלים במת משלחין קרבנותיהן ובמאי אי בנזיר וכי ימות כו' אמר רחמנא, אלא לע"פ ומשני לעולם בשרץ ושם טומאה בעולם כו' עכ"ל הסוגיא, והנה התוס' שם ד"ה זקני דרום כו' כתבו בזה"ל וזקני דרום תנאי היא ופליגי אמתני' דתמיד נשחט דתנן פסחים דש"ז השוחט לערלים ולטמאים פסול א"נ ס"ל כר' נתן ול"ל הא דקאמר בפ' כ"ל דמודה ר"נ היכא דגברא לא חזי עכ"ל ובד"ה מפני שאמרו כו' כתבו אע"ג דפריעית זקני דרום תנאי היא אפירכא דסיפא סמיך כו' וקשיא לי טובא בהא דקאמר בגמרא ת"ש ונבא אהרן כו' דקושית הגמרא הוא לרמב"ח כפרש"י ותוס' ז"ל דדייק הש"ס מהא דבט"מ ולענין ע"פ מיירה דנטמאו בעלים במת משלחין קרבנותיהן ורמב"ח הוא דפליג אזקני דרום דס"ל דאין יחיד ט"מ משלח קרבנותיו דאכילת פסחים מעכבת (כן פרש"י ז"ל בד"ה דרמב"ח פליג כו' עיש"ה וסיוע דבע"כ לא מצי לאוקמא הברייתא דלעיל מפני שאמרו כו' בנטמא הכהן מה היא הכיפא דקתני בטומאת התהום הציץ מרצה ולרמב"ח הוא דמבע"ל בכהן המרצה בקרבנותיהן אם הותרה לו טומאת התהום ותפשוט לי' מהא אעכצ"ל בטומאת בעלים והמבואר היטב בהסוגיא ובדברי רש"י ותוס' ז"ל) ולפ"ז ק"ל מהתיובתא הוא לרמב"ח הא כבר כתבו התוס' בד"ה זקני דרום כנ"ל דמשנה ערוכה בפה"נ דהשוחט לערלים ולטמאים פסול דס"ל דאכילת פסחים מעכבת וממילא דאין התחלה להתיובתא מהברייתא ונשא אהרן כנ"ל גם לפי הה"א דדייק דס"ל ט"מ משלח קרבנותיו לרמב"ח דס"ל כהת"מ דפ' ת"כ הנ"ל ואף כשנאמר דקושיא הגמרא בזה הוא מהא הקרא דנשא אהרן הנ"ל יען קרא הכי דייקא דנטמאו בעלים במת משלח קרבנותיו, היא גופא קשיא דלפ"ז מאי תליא הגמרא התיובתא לרמב"ח דהוא אמורא ולא קים לי' בהדרכה מני' להביא זו התיובתא על משנה ערוכה דפה"נ הנ"ל דמבואר להדיא דאכילת פסחים מעכבת ותיקשה לי' מהקרא ונשא אהרן הנ"ל איזה עון הוא נושא כו' כנ"ל וגם לפי תירץ ב' דתוס' הנ"ל דס"ל לזקני דרום כר"נ מ"מ הא עכ"פ רבנן חולקין עליו וס"ל דמקשינן אוכלין למניין והמבואר בפסחים דל"נ שם וא"כ אמאי תולה הש"ס התיובתא לרמב"ח דוקא כנ"ל וגם דלעיל דקאמר הגמרא מיתבי מפני שאמרו כו' דהוכיח הגמרא מני' דהט"מ אין משלח קרבנותיו ומקשינן מני' לזקני דרום אף, דבלא"ה סת"מ דפת"נ הנ"ל ורבנן דפליגי על ר' נתן וס"ל דאכילה מעכבת די"ל דגם הברייתא דמפני שאמרו כו' אתיא כוותי' כבר כתבו התוס' בד"ה מפני כו' כנ"ל דאפירכא דסיפא סמיך דנטמא טומאת התהום מרצה דמזה זה משמע לי' דגם בכל הברייתא לא יחלוק בו שום אדם ואתי' כה"ע אבל בקושי' הגמר' ת"ש הנ"ל דמקש' מהברייתא' ונשא אהרן כו' להוכיח דט"מ משלח קרבנותיו קשה טובא הא בלא"ה לסת"מ דתמיד נשחט הנ"ל ורבנן דר"נ הנ"ל דס"ל להדיא דאכ"פ מעכבא, ולדידהו ודאי דאין ט"מ משלח קרבנותיו וכמו דס"ל לרמב"ח ממש, וה"ז לע"ג בפשטות הסוגיא :

עוד יש להעיר לענ"ד גם בתחלת הסוגיא דס"ל לזקני דרום ל"ש אלא ט"ש אבל ט"מ מתוך שמרצה בציבור כו' ופירשו התוס' דפירוש ט"מ הכל קודם שביעי שלו וכן הוא הפירוש כל ט"מ דמתניתין אבל בט"מ בז' היינו כמו ט"ש דאינו מרצה ביחיד לפי שמזין וזורקין עליו וגם אינו מרצה בציבור ט"מ בזיי"ן לפי שיכולין לעשות ע"י שלוחין ולאורתא מצי אכלי הפסח כדהכרס עכ"ל וקשיא לי דהא פרש"י ז"ל הא דבט"מ פשיטא לן דכתיב במועדו ואפילו בטומאה משמע בין שהכהן טמא בין שהציבור טמאין ומדגלי בדוכתא אחרינא גבי טומאת בעלים דכי איתמרא טומאה בציבור במת אתמרא דכתיב איש כי יהיה טמא לנפש איש נדחה ואין ציבור נדחין אף גבי כהן המרצה נמי במת אתמרא עכ"ל. לפ"ז לענין טומאת כהן במת קשה מגד הסברא מה חילוק והפרש יש בין קודם זיי"ן שלו או בז' שלו דבשלמא לענין טומאת בעלים דתליא באכילה דאם לפי אכלו כתיב מצא"כ לענין טומאת כהן [ויש לתלות באופן רחוק בענין אם דין אפשר מצא"ח ודוחק] גם בפשטות הענין באומרו שהם ט"מ בכל הסוגיא דחוק הדבר שיהיה הכוונה הכל קודם ז' שלו דווקא (וכל היסוד של רבותינו בעלי התוס' זלה"ה בזה, הן מגד הסברא דלענין ע"כ תליא באמת באכילה כנ"ל והן מהא דברי הש"ס פסחים ד"ל דקאמר שם אליבא דרב. דט"מ בז' שלו דהיינו ט"ש כנ"ל והולם לפי מה שיבואר לפנינו אי"ה לשיטת הרמב"ם זללה"ה אינו מוכרע כלל כמו שאכתוב בס"ד,) ובפרט הקושיא הראשונה הנ"ל בהסוגיא ת"ש ונשא אהרן כו' כנ"ל הוא תימה גדולה לענ"ד, ולא אשכחנא פתרי בעת לפי שיטת רבותינו תוס' ז"ל לכן נלפענ"ד לפרש הסוגיא היטב בעזה"י לפי שיטת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל :

ואמנם תחילה אקדים דבר אחד הנלענ"ד בשיטת רבינו ז"ל שבתחלתו, דס"ל להלכה דט"מ בז' שלו חמור מט"ש לענין אחר הזאה וטבילה אשר דברים האלה יתכנו לפי שיטת רבינו ז"ל גם להמ"ד דשו"ז עע"ש והולם בט"מ ב"ז שלו אף לאחר הע"ש י"ל דס"ל דאין שו"ז עליו בלו נאמר דדין ט"מ ב"ז של משנה לי' רבינו ז"ל לט"ש [בלא הזו"ט] ובאופן דדוקא למה דס"ל להלכה דאשו"ז עע"ש ס"ל דכך הוא הדין בט"מ בז' גם אחרי הזו"ט דאשו"ז עליו מצא"כ למ"ד דשו"ז עע"ש, וכאשר ראיתי שהבינו כן כמה גדולי האחרונים ז"ל, וטעמם משום דעיקר דיוק רבינו דלט"מ בז' אשו"ז עליו בכל אופן משום דהכי מורה הקרא ול"י לעשות הפסח ביום ההוא דס"ל כדרי"ל דבט"מ בזיי"ן מיירי הכתוב ולמ"ד שו"ז עע"ש ס"ל בפשיטות דל"ל הא דרי"ל :

ובאמת דמה זה לא מוכרח כלל דהכי כתב הריטב"א ז"ל בפ"ב דסוכה דמסתברא דה"ע ס"ל כרי"ל ומה דנקט הש"ס לדרי"ל דייקא היינו משום דרי"ל אמרה לה להדיא והכנה רבות בהש"ס. ולפע"ד נראה יותר בפשטות די"ל לדעת רבינו ז"ל דאף למ"ד

שו"ז עט"ש דס"ל דט"מ בז' אשו"ז עליו ושפיר מוקי לה ג"כ הפרשה דט"ל דמיירי בט"מ בז' שלו והוא עיקר ושורש הפלוגתא דרב ודעולא דרב משוה להו ט"ש לט"מ בז' עכ"פ אחר הטבילה והזאה ולעולא ס"ל דחמור טפי ט"מ אפילו אחר הזו"ע מט"ש לאודא אף קודם טבילתו כנ"ל. ומנא אמינא לה אומר אני כי ממשנתו של רבינו למדנו ד"ז, והוא ממ"ש בפה"מ דפ"ז דפסחים הנ"ל שכתב שם להדיא דאף דשו"ז עט"ש אין שו"ז על ט"מ, והנה דזה י"ל להאמת דר"ל ט"ש אחר טבילה דהוא ע"י משא"כ בט"י דט"מ וכמ"ש בחבורו. ג"כ מ"מ ממה שסיים בזה"ל ונתבאר זה העיקר בפ"ב דזבחים ובוודאי שכיוון להסוגיא הנ"ל דמבואר בהא דקאמ' עולא תקע להו ר"ל לדרומאי ומה במקו' שנטמאו בעלים בשרץ משלחין קרבנותיהן כשכ"ע בשרץ אינו מרצה מקום שנטמאו בעלים במת דאין משלחין קרבנותיהן כהן שנטמא במת אינו מרצה והיינו דה"ל כפשטא דבכל ענין ט"מ מיירי גם בז' שלו משום דלענין טומאת כהן ודאי מסתברא דכולל כל ט"מ גם בז' דבזה אין סברא כלל לשום חילוק והפרש דהרי לענין עו"כ ל"ש כלל הטעם נגד אכילה מעכבא דאלפ"א וכנ"ל, הרי מבואר דאף למ"ד דשו"ז עט"ש ה"ל דט"מ חמור טפי ואף ט"מ בז' לאחר הזו"ע כנ"ל דלענין טומ"כ הוא ט"מ בכל גווני כנ"ל ועוד יהיה מוכרח בהכרח גמור העיקר הזה בביאור קושיית הש"ס שת"ש ונשא אהרן כו' הנ"ל וביישוב הסתמי' הנ"ל כמו שיבואר אי"ה לפנינו. הן אמת בעיקרא דהאי דינא אם שו"ז על ט"ש שראיתי להמחברים ז"ל אחזו שער דרבינו ז"ל ה"ל להלכה כר"י אמר רב דאין שו"ז עט"ש ולענ"ד אין הכרח לזה די"ל דמ"ש רבינו דשו"ז עט"ש בשיטבול דוקא דס"ל מכח סברת הש"ס דמדרבנן עכ"פ חיישינן שמא יפשע כמו במחוסר כפורים דצריך דוקא שימסור לב"ד [ובלא"ה ק"ל מנ"ל לרבינו גבי מחו"כ דצריך שימסור לב"ד מכח הגזירה מדרבנן שמא יפשע א"א דעולא ס"ל שו"ז עט"ש גם מדרבנן ע"כ דל"ל החששא הנ"ל וכיון דס"ל כרב והמסיק הגמרא בפסחים ד"ל הנ"ל דרב מדאורייתא קאמר וכיון דעולא ל"ל בשום אופן חששא הנ"ל, ומה"ת הטע' פלוגתא חדשה בזה די"ל ודאי דגם לרב ל"ל החששא הנ"ל זולת הנ"ל דמדאורייתא אשו"ז עט"ש וכדיליף טעמי' מקרא וד"ז צ"ע אליבא דהרמב"ם ז"ל להורה] ואמנם לפי הנ"ל גם עולא דקאמר שו"ז עט"ש י"ל דהוא מה"ת ומדרבנן יודה לחששא הנ"ל וא"ש, וממילא די"ל דרבינו ז"ל בענין אי שו"ז עט"ש פוסק לדינא כעולא ונמש דשו"ז עט"ש מה"ת רק מדרבנן אשו"ז מכח חששא הנ"ל ומסתייען בזה גם דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה הנ"ל כנ"ל, וא"ש דכל הסוגיא דזבחי' ודאי דמוסב על דינא דמה"ת וא"ש כנ"ל:

ואח"ז מצאתי שכוונתי בעזה"י לדעת הגדול הצל"ח ז"ל בזה ואמנם אהדר רואי שגם הגאון ז"ל אחם דבריו שהדברי' ה"ל העיר בילדותו לנגד כל מפרשי הרמב"ם ז"ל בזה ולהאמת דחוק לו לאדם דעולא יודה מדרבנן כנ"ל, גם אנכי בעניי בל אכריע תלמיד כמוני בשיטת רבינו ז"ל לנגד כ"כ ז"ל שהחליטו דפוסק כר"י א"ר דפסחים הנ"ל' בגם כי הרב הצל"ח ז"ל העלים בדבריו שם מדברי רבינו בפירוש המשנה הנ"ל מ"מ להאמת לא מוכרע כ"כ די"ל כוונת רבינו במה שלקח עכ"פ מהסוגיא דזבחים הנ"ל ענין החילוק הנ"ל דט"מ בזיי"ן חמור טפי מט"ש דזהו בכל אופן ולכל המ"ד כנ"ל ולהאמת יתכן שפיר דפוסק כרב דאין שו"ז עט"ש מה"ת [אלא שיש לעיין דלפ"ז אין הכרע דאין שו"ז עט"ש מקרא, די"ל ט"מ חמור טפי כמו למ"ד דשו"ז עט"ש כנ"ל. וי"ל דלדינא ס"ל כרב בהא דמשוה ט"מ בזיין לאחר הזו"ע לט"ש וא"ש, וכל ענין ראייתו דעכ"פ חמור לכ"ע ט"מ בז' שלו קודם הזו"ע מט"ש כנ"ל וזה פשוט וברור] ואחר שהולענו כ"ז בס"ד נבוא לביאור הסוגיא דזבחים הנ"ל בעזה"י. והנה הגמרא מסיק דקסברי זקני דרום דט"מ משלח קרבנותיו וגם ס"ל איש לפי אכלו רק למצוה והיינו דס"ל ט"מ אף בתוך ז' משלח קרבנותיו לזה צ"ל דס"ל גם בזה דאכילת ק"פ רק למצוה דלא מעכבא אוכלין למנויין וע"ז מקשה הגמרא מיתבי מפני שאמרו כו' בנזיר כו' עד אלמא נטמאו בעלים במת אין משלחין קרבנותיהן. הנה הא ודאי אם הכוונה הוא דס"ל להברייתא דט"מ אין משלח קרבנותיו מכח דס"ל דאכילה מעכבא והאי דלא היה מקשה הגמרא מידי לזקני דרום יען דכבר מצינו בזה בלא"ה פלוגתא ישנה וכמ"ש התוס' דמשנה ערוכה בפת"כ הנ"ל דשוחט לטמאים דפסול דאיש לפ"א לעכובא. ואמנם דהגמרא שפיר דייק דודאי ט"מ דעושה פסח דומיא דנזיר הוא והרי בנזיר ודאי דכולל ט"מ גם בז' שלו וממילא דגם לענין פסח כולל ג"כ גם ט"מ בזיי"ן שלו והרי בזה דשפיר מתקיים בו דאיש לפ"א דחזי לאכילה לאורתא ואפ"ה ס"ל דאין הציץ מרצה ואין משלח קרבנותיו וע"כ דס"ל דבעלים הענין ט"מ בזיי"ן ג"כ חמור לן טפי מט"ש דהכי והיינו באמת מכח קרא דטמא לנפש דלא יכלו לעשות הפסח כנ"ל. ולזה שפיר מקשה לזקני דרום בהא דס"ל איש כי יהיה טל"כ כו' דפסול ט"מ רק למצוה ולא לעכובא כנ"ל, ומשני לא כו' עד הש"מ דנטמא כהן בשרץ ואלא הא דבעי רמב"ח כו' דרמב"ח ודאי פליגא והנה רמב"ח דמוקי להמשנה דמפני שאמרו כו' בט"מ דאין משלח קרבנותיו בהכרח לפי הנ"ל דלאו דוקא משום אכילה הקפידה דאלפ"א דהא דומיא דנזיר קתני ואף בט"מ בז' שלו דיכול לאכול לערב ואפ"ה נדחה וכנ"ל (ואף דבדברי רש"י ז"ל ד"ה דרמב"ח פליג כו' לא מבואר כן, אכן לשיטת הרמב"ם ז"ל איירינן ושפיר יתכן לשיטתו הפירוש בגמרא כנ"ל) וע"ז שפיר מקשה הגמרא שוב ת"ש ונשא אהרן כו' עד אלמא נטמאו בעלים במת משלחין קרבנותיהן ובמאי אי בנזיר כו' אלא לעושה פסח והנה הגמרא דמוכיח מהקרא דט"מ משלח קרבנותיו ואף דסת"מ דפרק ת"ג וכן רבנן ד"ר נתן דס"ל לכולהו דאכ"פ מעכבא כנ"ל מ"מ מתוקם הקרא שפיר בט"מ ובזיי"ן שלו דשפיר יכול לקיים אכילתו ג"כ ועכ"פ מוכרח הוא דט"מ לא חמיר מט"ש בזה, ושפיר מקשה לרמב"ח דלדידי' גם בט"מ בז' אינו משלח קרבנותיו כנ"ל ולזה מוכרח לשנוי' לעולם בשרץ ושם טומאה בעולם. והשתא א"ש כל הסוגיא ולק"מ מכל מה שהקשיתי בזה. וממילא דגם ברהיטת הסוגיא בהא דאמרו זקני דרום ל"ש אלא בט"ש אבל בט"מ כו' סתמו כפירושו דכולל כל ענין ט"מ גם בז' שלו והפשט' כנ"ל לפרש כל הסוגי' לדעת רבינו הגדול הרמב"ם זלה"ה [ועי' עוד הסוגיא דזקני דרום בירושלמי פ"ז דפסחים:

ואח"ת, לפמ"ש, דכל דיוק הגמרא אהא דמוקי לי' להא דמפני שאמרו כו', בט"מ ומשמע לי' דדומיא דנזיר קתני דכולל גם ט"מ בזיי"ן כנ"ל, [ובהכרח לומר כן לפי הנ"ל דאל"כ יקשה ביותר בהא דקאמר ת"ש כו' יען די"ל הקרא ונשא אהרן כו' הוא בט"מ בז' דליתא להעיכוב מכח אכילה משא"כ רמב"ח דמוקי להא דמפני שאמרו דלעיל בט"מ בתוך זיין ומשום עיכוב אכילה כפרש"י ז"ל לעיל ד"ה דרמב"ח פליגא כו' כנ"ל ובשלמא בלא הנ"ל ה"ל להגמרא בודאי לפי שיטת התוס' ז"ל דגם ט"מ בז' דהוא דומה לט"ש ממש, ולא אשתרי בציבור כמבואר להדיא בריש הסוגיא בתד"ה אבל ט"מ כו' משא"כ לפי מה שהוכחנו בגמרא לסייע לשיטת רבינו הרמב"ם ז"ל. דגם ט"מ בז' חמור טפי מט"ש וממש דין תוך זיי"ן יש לו לענין דביחיד נדחה ובציבור אשתרי. דכל שביחיד נדחה בציבור עבדי טמאין כמש"ש בפסחים דפ"ע ע"ב וכנ"ל, ולזה בהכרח לומר דפשיטא לי' להגמרא דרמב"ח ס"ל דגם ט"מ בזיי"ן אינו משלח קרבנותיו והיינו בהכרח משום דמשמע לי' דעושה פסח דומיא דנזיר קתני כנ"ל וה"נ יש רבות בהש"ס] ולפ"ז קשה איך נפרש במאי דקאמר הגמרא מיתבי מפני שאמרו נזיר וע"פ כו' במאי אלימא בט"ש האמרת שו"ז עט"ש תקשה לי' בלא"ה מנזיר דאינו סותר רק בט"מ וכנודע וי"ל בזה בפשוט דלכאורה קשיא הזאת בלא"ה בגמרא כנ"ל וכבר הקשה לי כן כבוד בני הרב החריף הנ"ל נ"י, ואח"ז מצאתי בס' אדם שמו מראה כהן והוא מדובי מס' זבחים

וכתוב

וכתב ע"ז בזה"ל וי"ל דעדיפא מני' פריך משום די"ל מילי מילי קתני עכ"ל והרי מוכרח לפ"ז להאורה דלא אמרינן דומיא דנזיר מ"מ להאמת אין זה סתירה על דברינו הנ"ל די"ל ודאי דלהאמת דמוקי לי' בט"מ לא ניחא לי' להגמרא לומר דט"מ דע"פ לאו דומיא דנזיר כנ"ל. ועוד י"ל דבשלמא בהס"א דמוקי בע"פ שפיר י"ל מילי מילי קתני והסברא הא דשובה פסח לט"ש, והא דנזיר לט"מ דהוא ענין אחר לגמרי משא"כ למאי דמוקי לי' הכל בט"מ ממילא דמסתברא מילתא דמיירי הכל בענין חדא ואופן אחד לגמרי דומיא דנזיר דכולל כל פרטי ט"מ גם בז' שלו כנ"ל והנה מלינו רבות בסוגיות התלמוד וא"ש ולק"מ:

מעתה לפ"ז ממילא דנתבאר לן היטב שיטת רבינו הגדול הרמב"ם זללה"ה לפסק ההלכה במה דפוסק דט"מ גם בז' שלו וגם אחר הז"ע דנדחה מק"פ בהיותו חמור יותר מט"ש דהקפידא תליא דוקא באכילה ולזה אהני שבעל דה"ל ע"י דחזי לאכילה לאורתא ולא מחוסר מעשה כלל בו"ז עליו משא"כ לענין ט"מ דמוכרח מהסוגיא הנ"ל דגם במקום שיכול לקיים מצות אכילת ק"פ מ"מ בעצם הענין חמור יותר כנ"ל ונדחה לפ"ש כנ"ל, וממילא דלפ"ז אף דנאמר כשבעות משמעות לישנא דר"י אמר רב דפסחים ד"ל שם במאי דקאמר בו"ז על עכ"י דכולל גם ע"י דט"מ בהנזיר מגלח עליו וכמו שתפסו כן בפשטות רוב המחברים ז"ל ובכן משמע ג"כ לשון מרן הכ"מ ז"ל ומזה קשיא לי' מנ"ל לרבינו לחלוק בזה על רב לדינא בהיות לא מלינו חולק עליו בזה בתלמודין · ואולם לפמ"ש בס"ד הא שתמא דתלמודא כל הסוגיא דזבחים הנ"ל בהכרח דלא ס"ל כרב בזה, דמוכרח בהא דמוקי הגמרא להא דמשני שאמרו כו' דשובה פסח דומיא דנזיר קתני ומוכרח דגם ע"י דט"מ אבו"ז עליו ודברי הרמב"ם ז"ל מוכרחים וא"ש ועולה יפה גם דברי הרמב"ם ז"ל בפה"מ פ"ו דפסחים הנ"ל שהערה מקור טהור לדינו מהסוגיא דפ"ב דזבחים כנ"ל וממילא דלפ"ז מבואר ג"כ לנכון במה שהגביל רבינו לאופן החילוק והפרש לענין ע"פ בט"מ בז' שלו בין ענין הטומאה שהנזיר מגלח עליו דוקא שתמהו בזה למאוד הראב"ד ועוד כמה גאוני קדמאי זללה"ה אנה רמיזא זאת בהתלמוד, ולפמ"ש בס"ד יען כל ההכרח דגם ט"מ בז' נדחה מק"פ משום דדומיא דנזיר קתני ומשמע ממילא דהוא רק בענין טומאה שהנזיר מגלח עליו דחמור ביותר, אפס זולתו כנ"ל נכון בעזה"י בביאור דברי הרמב"ם ז"ל, ובביאור הסוגיא דפ"ב דזבחים הנ"ל לדעת רבינו ז"ל אשר רמז עליו רבינו במשנתו כנ"ל. ברוך שבחר בהם ובמשנתם, ובהוספי להסוגיא הבאתי עוד סמוכין לדברי הרמב"ם ז"ל מסוגיית הירושלמי דפסחים בפרק הנ"ל והארכתי מאוד בס"ד ובכאן אין להאריך יותר. וע"ד השגתך אהובי בני' בי' ע"ד הגאון בר התורה בעל שו"ת שג"א ז"ל (שיעדתי לעיל לדבר בזה) בענין מש"כ דתשלומין דחגיגה אינו תליא בהתשלומין דפ"ש כלל ולמד זה מהגמרא דחגיגה ד"ט ע"א וכנ"ל והעבת להאות בירושלמי מפורש ריש פ"ק דחגיגה דקאמר ר' אילא מפ"ש למד ר"י כמה דר"י אומר תמן פ"ש תשלומין דראשון כן אמר הכא (גבי חגיגה) כל ז"י תשלומין דראשון הנה מתחילה עלה על דעתי להצדיק את הצדיק דמעיקרא די"ל קצת דבירו' לשיטתו דבחגיגה ד"ע הנ"ל על המשנה שם מי שלא חג ביו"ט ר' ש"ח חוגג את כל הרגל ויו"ט א' של חג והביאו התוס' שם דבירושלמי יליף ר"י ענין תשלומין מגז"ש דט"ו דפסח ולזה ר"י דירושלמי לשיטתו יליף ג"כ לענין תשלומין דראשון מפ"ש וגמרא דילן לשיטתו דקאמר שם ותנא מייתי לה מהכא כו' ועדיין צ"ע בזה:

ישוב ראיתי בס' טורי אבן להגאון הנ"ל בחגיגה ד"ע שם דמייתי להירושלמי דריש חגיגה הנ"ל וכתב הוא ז"ל די"ל דלא פליג גמ' דילן דעכ"פ להידך גיסא דאת"ל דחגיגה תשלומין דראשון הא"כ גבי פ"ש שפיר י"ל דרגל בפ"ע הוא כגמרא דידן וע"ש היטב ותראה שגם תלונתך הראשונה מסולקת ודברי הגאון ז"ל נכונים הם ואולם בזה לדקת כפי הנראה בחבורו שג"א ז"ל יתכן דאישתמיטתי' הירושלמי דחגיגה הנ"ל מדלא הביאו כלל, ואין זה פלא כ"כ כאשר כבר קרה כזה לכמה גאוני עולם מוחזקים כבוד כ"ע כמ"ש בשו"ת חוט השני סי' ך' בזה דמאמר אשתמיטתי' הוא דרך כבוד ולשון נקי' יעו"ש בארוכה.

(ז) **ואני** רגיל לומר בזה מש"כ בגמרא דברכות [דל"ח א] משתבחין לי' רבנן לר"ז את בר ר"ז כו' דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא כו' פתח ויאמר מוציא אמר זה הוא שאומרים עליו דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא בשלמא אי אמר המוציא אשמועינן טעמא ואשמועינן דהילכתא כרבנן כו' דיקדקתי דלפי הענין וטעם הלשון הול"ל אשמועינן הילכתא ואח"כ אשמועינן טעמא (ובדרך פשוט נ"ל עפ"ד תוס' שם ד"ה והילכתא ולפ"ד הרא"ש ז"ל שם, בשם הראב"ד ז"ל דת"ח צריך להשמיע חידוש בברכותי' וע"ש בהרא"ש פסחים ד"ז בסוגיא דעל ביעור וק"ל והארכתי קצת בחי' שם) ואולם בדרך נאות נ"ל עפ"י הרגיל בדברי רז"ל אטו מאן דלא ידע הא לאו גברא רבה הוא בשלמא מילתא דתליא בסברא להוי הא גמרא הוא וגמרא לא שמיע לי' [גיטין ד"ו ע"ב] וא"ש דנקט הגמרא כאן כפי הסדר ז"ש אדם גדול ובקי בברכות הוא דאדם גדול הוא ביורד לעומק הטעם והסברא [וכיון שאמרו ז"ל אגרא דשמעתא סברא] ובקי בברכות הוא ענין בקיאות והפסק להלכה ובכיר אמר בשלמא א"א כו' אשמועינן טעמא והיינו יודעין דא"ג הוא ואשמועינן דהילכתא כו' והיינו יודעין דגם בקי בברכות הוא וק"ל.

וע"ד רצונו להגיע לו איזה הוספים מילדותי השייכים להלכות טוען ונטען יען הם דרך חידוד קצת ההגה כי הקשית לשאול ממני בזה כי קשה עתיקא אף גם כעת לא באלה חפצתי [והדברה בזה עוד אי"ה לפנינו] עכ"ז הנני למלאות רצונך גם בזה, להעתיק כפי העולה על זכרוני איזה גרגרין וגם שמגלא בם איזה דברים יקרים ונכונים הס"ל:

(ח) **הנה** בחו"מ סע"ס כ"ב האומר לחבירו אמר לי אבא כו' כבית הטור בשם הרמב"ם ז"ל דפטור גם משבועה. והנה בגמרא שבועות דמ"ז א' אמר רבא כוותי' דר"א מסתברא כו' ודיקדקתי בזה בלשון מסתברא דקאמר דכפי הדברים היה נראה דיותר נופל הלשון בזה דיקא יען יסוד הדאיה הוא מן הכתוב ולא מכח סברא ואמרתי בזה דהנה הריטב"א ז"ל בחי' הקשה מנ"ל הא דר"ר אבא מן הכתוב דשבועות ד' כו' דטוען היורש בריא צ"ל דמ"ל הוא מ"ל אבוה ועכ"ל בחשבין ידענא כו' דלאבוהן ה"ל מ"ש ואינו יכול לישבע משלם, דילמא הקרא כפשטא דכוונת הכתוב שבועת ד' תהיה ב"ש יען שאבוהן הרגילות בטוען בריא ובכן יש מקום להשבועה משא"כ ביורשין דהרגילות להיפך דטוען שמא אין כאן מקום לחיוב שבועה כלל דלא אמרינן משאיל"מ ובכל טענת אשמן ידענא ואמין ל"י פטור לגמרי כדס"ל לרב ושמואל ואין חילוק כלל בין אבא ליורשין ואולם לתרץ קושייתו בקצרה אמינא כך דהנה ידוע בסוגיית הש"ס דבמקום דמצי למוקמי הקרא במסתברא כפי הסברא החיצונה ודעת נוטה יותר נוח לנו לאוקמי בהכי מלומר דענין הקרא הוא גזירת הכתוב והידוע הוא שחידשה תוה"ק לנגד הסברא החיצונה ואמנם זה זולת במקום שנאמר דהקרא מסכים עם סברא תקשה לן ל"ל קרא סברא הוא אזי בהכרח לומר דהקרא הוא להיפך מסברא החיצונה כפי שנוכל לומר בזה ודבר זה מבואר בכ"מ בהש"ס ולפ"ז מיושב קושית הריטב"א ז"ל הנ"ל דהרי כשנאמר דהכתוב קמ"ל להיפך דלא אמרינן ענין משאיל"מ הרי בהכרח לומר דהסברא חיצונה נותנת לדון בדינא דכדר"א שהוא ענין משאיל"מ (דאל"כ דהסברא מסכים עם דינא דרו"פ דל"ל משאיל"מ. הרי יקשה לן ל"ל קרא סברא הוא כנ"ל) ובהיות כן דהסברא כנ"ל דהסברא חיצונה והדעת נוטה כדר"א ממילא דנוח לנו יותר לומר דשאמת גם הקרא מסכים הדינא דכדר"א

ומכאן

ובכאן לא יקשה לן כלל ל"ל קרא סברא הוא שכרי עכ"פ לריך הקרא דשבועות ד' כו' למעוטי יורשין ודו"ק היטב וא"ש קושיית הריטב"א ז"ל הנ"ל: ועפ"ז ממילא דעולה יפה בדיוק הלשון מסתברא דקאמר הגמרא יען הכוונה י"ל לשלול קושיא הריטב"א הנ"ל שלא נאמר דיוקא דהכתו' הוא להיפך ממש וכקושיתו הנ"ל וז"ל כנ"ל דממנ"פ בשה"א סוא דבסברא דהסברא מסכים הסברא לדינא דר"א ע"כ י"ל הקרא ג"כ כהמסתברא בהיות לא יקשה בזה קרא ל"ל כנ"ל וז"ש כוותי' דר"א מסתברא דייקא ודו"ק:

ואמנם עוד לאלקי מילין ביסוד קושית הריטב"א ז"ל לענ"ד בלירוף עוד מה שיל"ד בלשון הגמרא ולא בין היורשין דמשמע דהמיעוט דקרא בגוונא דשניהם יורשין רלונו מלד התובע ג"כ וכמו דנקט הגמרא גם באופן הליור בלשון מנה לאבא כו' והנה דזה ל"ק במה דפשיטא נהו לרז"ל מהקרא דאופן המיעוט הוא בגוונא דשניהן יורשין כנ"ל די"ל דמשמע להו מלשון הכתוב בין שניהם דמשמע להפוקי כששניהן אינן חיים וקיימים (או נדיוק אחר המופלא ונעלם מאתנו בזה כמו כמה דרשות רז"ל הנעלם מאתנו להשגת עינינו וגמוכת דעתינו וכעין שאמרו בספ"ק דקדושין וכנ"ד אינהו דבקיאי בחסירות ויתירות כו' ובפרט בנ"ד די"ל אם הכתוב בא למעט רק בגוונא דיורשי נתבע היה שגי למכתב ביניהם ומלשון בין שניהם משמע למעוטי בגוונא דלדדי שניהם הן יורשין כנ"ל ובמדומני שראיתי פעם בס' אור"ת שכ"ג) ואולם דקשיא לן קראי בשום לב להמקרא גופא במה דנקט אופן המיעוט בגוונא דשניהן יורשין דווקא דלפי הענין הא תליא הכל ביורשי הנתבע לחודא וגמבואר:

לזה י"ל לענ"ד בזה דהנה בש"ע חוס"מ סע"ס פכ"א בדין אמר לי אבא כו' לרוב הראשונים ובכללם הרמב"ם זלה"ה דפטור משבועה (דאין נשבעין על טענת שמא) דבמקום דהיורש תובע גם לגבי היורש חשבינן טענתו טענת שמא. וכמ"ש הסמ"ע שם ובנ"ד וזה לא כביר שעמדתי בזה בהסוגיא דפ"ב דכתובות די"ח בהפלוגתא דראב"י ורבנן שם אם בבנו מעיז והא בלא"ה אין נשבעין על טענת שמא דהיורש ושוב גלאתי לגדול אחד שהעיר בזה בלפ"ג ואכמ"ל בזה ולפ"ז מתורץ היטב קושית הריטב"א ז"ל דאין לומר דהקרא קמ"ל להיפך בהיות אשון רגיל לטעון ברית כנ"ל ד"א דהרי הקרא לא נקט בזה אופן והרגילות בסברא דא"כ גם ביורש התובע ג"כ יהיה אופן טענתו בדרך ספק כרגילות היורשין והרי בזה בלא"ה אין כאן מקום לשבועה כלל בטענת שמא דאמר לי אבא כנ"ל וקרא ל"ל באופן דביורש התובע עכ"ל דטעון ברית מיירי שלא כדרך כרגילות ממילא דמוכרח לפ"ז ענין הקרא להיפך מדברי הריטבא הנ"ל בקושיתו הנ"ל ודוקא כד"ר אבא וא"ש ודוק וממילא דלפ"ז מתורץ ג"כ דיקדק הנ"ל דבכיון נקט הקרא וגם הגמרא אופן המיעוט כששניהן יורשין דייקא כדי שלא"ת אופן המיעוט דקרא כסברת הריטב"א בקשיא הנ"ל דאז היה להיפך מדינא דר' אבא משא"כ עתה כנ"ל ודו"ק היטב:

[ט] **ועוד** בחוס"מ בהלכות הנ"ל בסימן פ"ב ובש"ך כ"מ אות ע"ו עיי"ש. הנה בב"ק דמ"ו. ב'] הרשב"ג. מנין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר מי בעל דברים יגש כו' מתקיף לה ר"א הא ל"ל קרא סברא הוא כו' אלא כו' עי"ש:

והנה הרמב"ם ז"ל השמיט הדין דאין נזקקין אלא לתובע תחילה ובכר דבו בזה רבים האחרונים שונים ואמרתי בד"פ והידוד קלא עד"ז בהקדם מה דהקשתי לפוסקי בענין זה בגמרא הנ"ל דמאי מקשה ל"ל קרא סברא כו' דלריך קרא בכה"ג שיש רוב מסייע לדברי התובע כדאי' ב"ב דנ"ב ובנ"ד דקיי"ל כשמואל דא"ס בממון אה"ר ושפיר לריך קרא דגם בכזה המוציא (ועיין בספ"י בזה ובעת אין הס' הנ"ל בידי). וגל"ל דהנה התוס' בב"ק [ד"ז. ב'] בד"ה קמ"ל כו' הקשו דהמאי א"ה בממון אה"ר ניליף בקו"ח מד"נ כמש"ש בריש סנהדרין

ותירלו דבממון יש חזקה, לנגד הרוב חזקת ממון בלירוף המיעוט עי"ש (ומכאן יש תשובה למה שראיתי הפעם בס' לל"ח ונב"י דגם גבי ד"נ יש חזקת הגוף שאינו מחויב מיתה דלא קטלינן לי' ויש להאריך בזה במ"א ואכ"מ). והנה ידוע בענין הממון מטעה לחזקה לדעת רבותינו הרי"ף והרמב"ם וסייעתם זללה"ה דהוא רק מדרבנן ומה"ת רובא עדיף מחזקה בכל אופן, (והארכתי טובא בס"ד במ"א בזה) באופן די"ל לפ"ז הא דא"ס בממון אה"ר הוא רק מדרבנן כנ"ל,] ובז"מ כמה קושיות בס' הפלא"ה בכתובות וכן בס' שעה"מ למאי דקיי"ל א"ס במהה"ר קפה מפדיון בכור דילמא להו אביו כו' וכי"ב ולהנ"ל דמה"ת אזלינן ב"ר לק"מ ואמנם העיקר בזה כמ"ש בהפלא"ה שם וכתבתי במ"א וע"ע בסמוך). מעתה ממילא דמתורץ גם קושית המופלג הגולל הנ"ל דשפיר מקשה הגמ' ל"ל קרא דייקא וכמבואר והנה עוד יש לנו תירץ על קושית התוס' דב"ק וריש מס' סנהדרין הנ"ל לפמ"ש רשי' ז"ל בחולין ריש די"ב בהדא פרושא דלמסקנת הגמרא שם הא דאזלינן באיסורי אחרי רובא דליתא קמן הוא הלכה למשה וקי"ל דאין דנין קו"ח מהלכה ובהא א"ש דבגמרא דסנהדרין שם לענין רוב דיינים דהוא ריבא דא"ק דמפורש בקרא דאחרי רבים להטות שפיר יליף גם בממון בקו"ח משא"כ לענין רובא דל"ק כנ"ל ועיין סנהדרין דס"ע ול"ע ואכמ"ל (וכמדומני שראיתי תירץ הנ"ל ג"כ באיזה ספרי של גדיקים האחרונים ז"ל וקשה עלי החיפוש): והנה התוס' בחולין שם בד"ה ד"ה מנה"מ דזיל ב"ר כו' לקב אחא בר"י פריך דלא קים לי' חזקה מקרא כו' ומעתה י"ל הרמב"ם הנ"ל דלפי הנ"ל י"ל מאי דמקשה הגמרא ל"ל קרא סברא כו' די"ל דהקושיא הוא על רשב"נ לשיטתו דוקא דהנה בחולין שם מנא ה"מ דאמור רבנן זיל בתר חזקה ארשב"ל א"ר מקרא ויצא הכהן כו' והשתא להשב"נ דאזיל בתר חזקה נהלימוד מן הכתוב ונה"מ דזיל בתר רובא מה"ת כמ"ש תוס' הנ"ל ושוב שפיר יש קו"ח בממון מד"נ מה"ת ואצ"ל הא דא"ה בממון אה"ר הוא רק מדרבנן מטעם כמוך כו' כנ"ל ושפיר מקשה ל"ל קרא דייקא בג"ל וגל"ל לדין אין נזקקין כו' אבל אנן בדידן י"ל כתירץ הב' הנ"ל מטעם דאין דנין קו"ח מהלכה ומתורץ הרמב"ם ז"ל לפילפולא בעלמא (יען באמת כמה תשובת בדבר ובלא"ה העיקר לדעתי דחזקת ממון אלים טובא ו[illegible]ת א"ה בממון אה"ר ועיין כתובות ד"ה ובנ"ד ואכמ"ל). באופן אמר י"ל ע"ד חידוד קלא, דהנה יש להקשות בהגמרא דמקשה ל"ל קרא סברא הוא דכאיב לי' אזיל לבי אסיא דזו שייך בכל תובע ונתבע ואמנם אשכחנא פתרי בגוונא דהתובע אם שהוא מוחזק ומ"מ הוא תובע הא בזה ל"ש הא דכאיב לי' כו' וי"ל דשפיר לריך קרא בזה לאשמועינן דהולכין אחר המוחזק בכ"מ, והנה במס' שבועות דמ"ח ברש"י שם מבואר דלב"ש דס"ל שער העל"ג כג"ד דס"ל המלוה בעכש"ע מוחזק ממש וממילא דעל הנתבע דינא דמוליא ועליו הראיה ועיין תוס' בוטה דל"ה דבשטר מעליא גם לב"ה כג"ד וי"ל דהקרא קמ"ל דבכ"מ הולכין אחרי המוחזק ונפ"מ להיפך בגוונא הנ"ל, אמנם י"ל בזה לפי מה דאיתא גיטין דל"ז דהא דשטר העל"ג כג"ד הוא דוקא בשטר שיש בו אחריות נכסים דגורף ממשעבדי והשתא י"ל דר"א הוא דמקשה ל"ל קרא כו' והנה התוס' והרא"ש ז"ל בפ"ק דב"ק די"ב כתבו דמ"ד דאין גובין מעבדים דיתמי ס"ל דשעבודא ל"ד ובדרבנן קי"ל דעבדי כמטלטלי והובא גם בש"ך חוס"מ רסי' ל"ט ולפ"ז היה אפ"ל ר"א לשיטתו ב"ב קכ"ח דא"ג מעבדים דס"ל של"ד ולפ"ז לשיטתו שפיר מקשה ל"ל קרא כו' דייקא דלהנ"ל מה"ת בכל שטר להו כג"ד ואולם הרמב"ם ז"ל לשיטתו ש"ד ס"ל כמ"ם הש"ך הסל"ע הנ"ל ושפיר י"ל, כנ"ל ודוק להדודי בעלמא ועפ"ז אמרתי ג"כ לתרץ קושית מרן דו"ז הש"ך ז"ל בסי' פ"ב בכ"מ אות הנ"ל על ס' הבריתות להר"ם ז"ל במש"ש דמיגו להוליא בלירוף מעלת בו"ש אמרינן מהסוגי' דכתובו' די"ב גבי נשארכתי נאנסתי דנאמנת מה"ת והקשה הש"ך לפמ"ש

לפמ"ש הסה"כ בעלמו דמ"ל במקו' שטר ג"כ אמרינן וכמש"ש ב"ב דל"ב וא"כ ליתא רהיה הנ"ל מכתובות הנ"ל דשם הא יש שטר כתובה בידה ואמינא לפילפולא עד"ז דלא יתכן הפרש הזה דמגו להוצי' בצירוף שטר מהני רק אחרי שנניח האי כללא דמ"ל בצירוף כו"ש מהני וחדא בחברתא שייכא, דהנה לכאור' י"ל בהא דמ"ל בצירוף שטר שכתב הנה"ג ז"ל הטעם דהג"ד וגם ב"ק יודו מהא צירוף המעלת מגו והנה בתוס' דשוטה הנ"ל כ' דבמקום דצריך שבועת ב"ד לאו הג"ד ובתומים סס"ז כ' דר"ל ש"י אז לגבי לקוחות גם בלא טענת השבע לי לפ"ז מ"ל בצירוף שטר המ"ל הא לגבי לקוחות דצריך שב"ד לאו הג"ד ממיל' דגם לנגד הלו' בעצמו להג"ד כגמ'דיגטין הנ"ל לזה י"ל וכד"ז דהא קיי"ל מגו בצירוף כו"ש אמרינן ולפ"ז י"ל ממכ"פ מהלקוחות בלא"ה טורף מהא כמגו בצירוף כו"ש שא"י לטעון בבריא ומאחר דעכ"פ טורף מנשעבדי הדר גם לנגד הלוה שטוענברי' מועיל ולהלי' בהא המגו בצירוף השט' הנ"ל ומתור' קושיית הש"ך ודו"ק ידעתי כי יש כמה תשובת על כל הנ"ל ובילדותי הארכתי טובא בכ"ז ואולם כבר גליתי דעתי נוח' בעת בדברי' הללה לחדודי בעלמ' ויראתי מדברי הזוה"ק שהפליג בעונשו ר"ל דמהאי דבורא דמחדש לשיקרא נבראו כמה עניני רוחות והלולין והם בעלמם מעשיים ומכשילין אותו כ"ל אחר פטירתו ר"ל וכנודע :

(י) **ואמרתי** בגמרא דר"ה דף כ"ו בהגדה דשם לא הוי ידעי רבנן מהי סלסלה ותרוממך אימרא הדא שמעי לאמתא דבי רבי דאמרה להנוא גברא דהוי מהפך בשערי' עד מתי אתה מכלסל בשערך וכל"ל ביאור ענין מאמרם ז"ל בזה דהנה בענין הפילפול והחידוד כפי הנראה אשר נהוג הי' עוד לפרקים גם בימי קדם כמו שמצינו לרז"ל בכ"ד רבה להחדודי אביי כו' ובה"ג בענין הפילפול והגלות ונודע ממאמרם ז"ל בענין ר"י ור"ל הוי מקשי לי' כ"ד קושיית' כו' ולעומת זה מצינו בכ"ד שאמרו ז"ל אילו דייקין כ"ה לא הוי מהנין וכן בב"מ דפ"ז שהשיב לו ר"א כי מטית לשחיטת קדשים את ואקשי לי' . והענין בזה דבאמת הכל הולך אחר כוונת הלב הן הן הדברים, והכל לשבות דורש ד', וכן בענין הזה הכל הולך אחרי הכוונה אם כוונת פילפולי הדברי' כעין רב לתלמיד יבונה בדרך קלרה איזה נרגיר לחידוד בעלמא טוב הדבר (והוא ע"ד שאמרו ז"ל רבה מקמי דפתח בשמעתא אמר מילתא דבדיחתא כו' לפתוח לבב התלמידים להבין בעס' ההלכ' והפילפו' ע"ד האמת וכמ"ש בזה בספ"י בהקדמ' לסד"נ) וכן אם הכונה לבאר ענין ההלכה והשמעתתא ופשיטא לענין העיון בעומק הסברא בכדי להוציא הדין דין אמ' לאמיתתו אשר זה כל פרי הלימוד תוה"ק הור' שבע"פ וכמרז"ל הגרא דשמעתא סבר' וכן מחז"ל שבת ד' ע"פ והדרך ת"ת והדרך הלא ודדך כו' והכל ע"ד האמ' כמו שמסיים שם על דבר האמת. ובכ"ז אין לך מדה טובה הימנה ולזה הרחיקו רז"ל גם עניני פילפולים נכוני' בהעניינים שאינ' נוגעים להלכ' למעש' כ"כ כנ"ל וכמ"ש ז"ל כ"פ הלכת' למשיחא כו' ועי' תוס' יומא די"ח וזבחים בזה : כאופן בענין החידוד התירו רז"ל רק מעט מזעיר וגם זה בתנאי שיהי' כוונתו לש"ש או לחדד לב התלמי' או שבעלמו יתעור' אח"כ מתוך החידוד ופילפול וסלסול ההלכה לכוין אח"כ נתיב ההלכ' בהסברה הנכונה בפילפול של אמת ויתברר הדין בירות' להוציאו לאור וכנ"ל (וכעין מאמרם ז"ל אין אדם עומד ע"ד הלכ' אא"כ נכשל בה וי"ל בזה במש"כ בתפילת ר"ה בסדר זכרנו ודורשיך לעולם לא יכשלו עפ"י הנ"ל דאין אדם עד"ה אא"כ נכשל כו' וזה שדייק לעולם עכ"פ לא יכשלו ובזה י"ל בתפיל' ר"נ בן הקנה שלא אכשל בד"ה וישמחו בי כו' דעיקר הקפידא בזה שגורם לשם שיטעו אבל לענין הכשלון בתחיל' עסק ההלכ' אין הקפידא כ"כ כנ"ל ועי' רש"י ז"ל שם ואכמ"ל) : ואולם ריבוי הפילפול והחידוד בלתי תכלית נראה הרי מחשבתו ניכרת מתוך עקימת שפתיו דהוא מעשה רבה שכוונתו רק לנאון ולהתפארות לעשו' עטר' לעלמו להתגדל וכדומה מהסיבות אשר לא לודקות והם מהדברי' אשר שנאה אותה ד' ובכה"ג ממש מלינו ג"כ לענין קישוט אדם את גופו וסלסול שערו וכמבוא' בדברי רז"ל שבת ד"כ ע"ב שם גבי רוחץ אדם גלדי' מכה כו' ואם כוונתו ליפות עלמו אסור והמרן שם רוחץ אדם פניו ידיו שחרית וערבי' לכבוד קונו התירו ג"כ רק מעט ובתנאי שיהי' כוונתו לש"ש וכ"ה בזה בהשו"ע או"ח ס"א וז"ש לא הוי ידעי רבנן מאי סלסלה כו' י"ל דרלונם עד כמה הוא השיעור בזה בענין הסיל' והפיל' בחדושי תורה ועל איזה אופן יהי' מוסב הכונה בעסק זה עד דהוי שמעי מאמתי דבי רבי כו' י"ל דלקחו רז"ל לדוגמא מענין הקישוט והסלסול שמקשט אדם את עלמו דהנותרו' בזה מגונה שנרא' כמתגא' ח"ו רק מעט וגם זה יהי' הכוונה נכונה לתכלית נרצה לד' וכמו שהוכיחה האמתא דבי רבי להוא גברא בעסק זה . וכן הדברים בעלמן בענין הקישוט והסלסול בתוה"ק עניני פילפולי דברים שאינם נוגעים לשום תכליתו לענין דינא הם מפש כדברים של מה בכך רבנן קשה ומעוטן יפה למבקש התכלית לברר שמעתתא זה יפה וטוב כנ"ל נכון. ע"ד הפשט בעזה"י ובאמת המתנה טובה שהנחיל לנו שפי"ת תוה"ק הנה היא רחבת ידים למיימינים בה די לפלפל לאמיתה של תורה היא איש לפי שכלו יהולל כפי הבינה והדיעה אשר חננו ד' בשי"ת יפים חלקינו עם העוסקים בתורה לשמה ויאיר עינינו במאורו תוה"ק, ואל יאציל מפינו דברי אמת :

(יא) **והנני** עם חיתום מכתבי הזאת אודיעך. תאני בני שי' מה שכתבתי זה לא כבר דבר נחמד בס"ד בחדושי הגו"ת דקין הגר ות"א ב"מ די"א גיטין דע"ז ביסוב דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהגו"א הלכה יו"ד וז"ל הרמב"ם ז"ל שם קטנה יש לה חצר ויש לה ד' אמות וקטן אין לו חצר כו' מפני שחצר של קטנה מידה למדנו שבשם שהיא מתגרשת כו' וכשם שיש לה חצר לענין הגט כך יש לה חצר לענין מציאה וד"א של אדם כחצירו לענין מציאה אבל האיב למדנו שחצירו קונה לו משלוחו כו' והקטן הואיל ואינו עושה שליח כך אין חצירו ולא ד"א שלו קונין לו עד שתגיע מציאה לידו עכ"ל והנה כל דברי הרמב"ם ז"ל בזה הוא דברי הריף ז"ל בסוגיין בהא דאמרינן בגמרא לא ילפינן קטן מקטנה פירש בשחצר דקטנה מידה אתרבאי אבל חצר דגברא משום שליחות וקטן דאין לו שליחות גם חצר אין לו זולת במ"ש רבינו הרמב"ם ז"ל בתוך דבריו הנ"ל ה"א ש"א שתצידו לענין מציאה אינו מובן כלל לכאורה כוונתו בזה וכבר הרגישו המ"מ. והכ"מ בזה ח"ל הה"מ ז"ל ומ"ש ד"ש ש"א כחצירו לענין מציאה אפשר שרמז למ"ש הראשונים שאין ד"א של אדם קונות כ"ז שיש בו דעת אחרת מקנה שהרי לא יבואו לידי נציון עכ"ל והכ"מ תמה עליו בזה דהרי בפ"ד מהלכות זכי' כתב רבינו שד"א ש"א קונ' גם לענין מתנה ואני הנני מוסיף להפליא דגם לו יצויר דרבינו היה סובר למשל דבמתנה ל"ק ד"א מ"מ קשה כונא אם כוונת רבינו היה להשמיענו שמיני חלוקים בעיקר הקנין דד"א מה שייט לכאן יען כוונתו בזו הבבא בביאור החילוק בין קטן לקטנה לענין חצר וד"א ולפיל מני' בה"ח ופ' שמדבר שם בעיקר הקנין דד"א ובפרטיו בהחלוקים בין סימטא ור"ה שם הו"ל להשמיענו ג"ז :

(יב) **אבל** האמת יורה דרכו ולענ"ד ברור הדבר שמקום הניחו לי הגאונים ז"ל הנ"ל ודברי רבינו הרמב"ם ז"ל מכוונים ממש עפמ"ש הנמק"י בסוגיין בהא דקטנה יש לה ד"א כתב בזה"ל יש לה חצר מדאורייתא לענין גט כדמפרש ואזיל, ויש לה ד"א לענין מציאה, ואע"ג דענין מציאה ילפינן מגט דידה בגט כתיבא וקיי"ל בפרק הזורק דבגט אין ד"א כדאמרינן אלא בכדי שתשוה ותבלנו ואת לא תעביד עובדא עד דמטא גיטא לידה מכל מקום ילפינן מציאה מגט לענין חצר וכיון דאית לה חצר במציאה תקון לה רבנן ד"א מדין חצר עכ"ל הנמק"י והן הן דברי הרמב"ם ז"ל וכוונתו הנכונה אשר התחיל לבאר לנו ענין החילוק בין קטן לקטנה בזה הענין דקנין חצר וד"א וכתב מפני שחצר הקטנ' מידה למדנו כו' וכשם שיש לה חצר לענין הגט כך יש לה לענין מציאה, וכדי שלא תקשה לן התינח לענין קנין חצר אבל קנין דד"א היאך שכל ללמוד מגט דהא בגט גופא אינו מועיל הקנין דד"א כ"כ כנ"ל לזה כתב רבינו ז"ל בהמתקת הדברים בלשונו הטהור וד"א של אדם כחצירו לענין מציאה ממש כתירץ הנמק"י הנ"ל דכיון שכבר למדנו חצרה ממילא דד"א ג"כ יש לה שקונות לה כחצירו כחצר לענין מציאה עכ"ס כנ"ל שפת אמת בס"ד ובחדושי הגו"ת שלי. הארכתי עוד בזה בעזה"י, ואתה אהובי בני חזק ואמץ בד"ת כתיב, אקוה בעזה"י כי לאילנא רבא תתעבד, ואתה שלום וביתך שלום כיפשך ונפש אביך הנופה להצלחתך השמיתי כה"י החותם בברכת השלום :

איסר יהודא

תם ונשלם שבח לבו"ע

לוח המפתחות

חאו"ח

א בענין זמן ק"ש ש"ע בישוב הרמב"ם ושיטת הר"י מקושיית הש"א ובקיום פסק הש"ע להלכה:

ב בענין תפילה בלחש לדחות ראיית התב"ש בזה מהש"ס דיומא דע"ג ושם דבר נחמד בביאור אגדה דברכות דל"א ובדל"ב שם:

ג בענין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם לברך על אכילת איסור ופילפול גדול בזה ושם צע"ג על הרא"ש בפ"ב הפסחים:

ד בישוב דעת הר"ת בהיתר קבלנות בשבת ונפ"מ לדינא חזי לאצטרופי לסניף עכ"פ:

ה בישוב ד' הרמב"ם פ"ב מ"ה שבת:

ו פילפול בסוגיא דערובין ט"ז א' ובסוגיית הירושלמי שם

ז בענין שעור מזון ב"ס לעירוב וכז"ת כא"פ פילפול רחב בסוגיא דערובין דפ"ג ובסוגיית הירושלמי ובישוב דברי הטור שם:

ח בנידון הערה בתשובת רע"ק איגר זצ"ל לענין מי שקנה מחביהו קודם שבת שיהיה הלות הקנין בשבת:

ט בענין מכירת חמין הנהוג ובישוב הרמב"ם שם:

י בענין הנ"ל איזה הערה לדינא ושם ישוב בקושיית הר"ן וישוב ל"ד רש"י פסחים ד"ה:

יא בענין משהא חמין ע"מ לבערו:

יב בישוב דברי הרי"ף ורא"ש בפ' כ"ש מקושיית השעה"מ ועוד איזה ענינים שם:

יג בישוב קושיית האחרונים על ס"א סי' תצ"ח:

יד בענין הפלוגתא בחש"ע לענין אבילות ביוט"ש ראיה לדעת הרא"ש וכפי המנהג ושם לענין צה"ד בהוה"מ ראיה דעל ת"ח אומרים צה"ד מהמדרש שמואל:

טו בענין אתרוגים המורכבים ושם ישוב לדברי הרמב"ם מכל קושיית השג"א בזה גם ישוב לקושיא המפורסמת ע"ד הרמב"ם דסד"א רק מדרבנן אסור:

טז בדין ליל שני שתה"ס לברך זמן ואחכ"ס:

יז ע"ד חידוד בישוב קושיית הרב"י בענין נ"ח ושם בישוב דעת הרמב"ם בענין שולחן ומנורה היאך היה מסודרים מנחות הצ"ה ושם צ"ע ברמב"ם פ"ח מהלכות מעי"ה כשפוסקין עם האומנין כו':

יח בביאור דברי הר"ן מגילה ד"ה ובישוב קושיית הפל"מ שם:

חיו"ד

יט ישוב נחמד לקה"ת חולין ט' ע"ב ושם ביאור נכון לדברי חדושי הרשב"א בחולין די"א ושם קשיא בסוגיא דיבמות דפ"ח ועוד שם ביאור הגון להסוגיא דחולין די"א:

כ בעסק שאלה בהדרא דכנתא שנסרכו הדקין ונתהפכו קצת ועוד איזה ענינים:

כא בעסק שאלה ריאה אחת:

כב בבועה בבליות ומראה המים כמ"ד מה שהשבתי בזה בארוכה בעזה"י:

כג בפרה הולבת והיא צולעת וקצת בקיאין כפי הנראה להם שנשמט ירכה מה הדין לענין החלב והגבינות:

כד בחלב פרה אחת שנמצא מעט מ"ד:

כה בענין ביטול אסורין היתר בהיתר אי בטל. פילפול בתמשנה דרפ"ט דכלאים וישוב נכון לקושיית הגרע"ק ע"ד הר"ן נדרים דנ"ב ועוד כמה ענינים שם:

כו בעסק שאלה אחת בחולה שיב"ס ר"ל אם שרי להאכילו רפואה שנ"מ כ"כ. פילפול בהסוגיא דיומא פ"ח במשנה וגמרא ושם ישוב הגון להרמב"ם ז"ל:

כז עוד בהנ"ל חכם [א'] הביא ראיה דגם על רופא א"י שא"מ יש לסמוך בסל"ת מגמ' דע"ז דכ"ח ויש לדחות ואדרבה לענ"ד יש בזה להיפך מגמ' דיומא דמ"ט ושם ישוב לקושיית הרא"ן ורשב"א בסוגיא דנדה דכ"ב:

כח עוד בהנ"ל ישוב לקושיית המל"מ ע"ד הרש"ל ורש"א בשבועות דכ"ב ומסקנא לדינא להקל במקום פק"נ גם ברפואה שאינה בדוקה כ"כ כל שהיא בטבע ויש להאכילו לכתחילה פחות פחות מכשיעור:

כט תשובתי לח"א בנידון אשה אחת שא"י לטהר לבעלה מחמת חולי וטבירה ר"ל שם פלפול בדברי הש"ע והרמ"א סי' קפ"ה [ושם] ביאור הגון לענ"ד בדברי הברייתא דנדה דס"ו ע"א [ושם] הערה לדינא לענין הפסק טהרה שצריך להיות נקי לגמרי בל תצטרך לתלות במכתה או [שם] ידוע שמ"ד וראי' לזה:

ל בדבר אשה קטנת רוח שרגילה לראות כמין קארטין ומרגשת כאב בנבה הנכון לדינא כמ"ש בתשובת נב"י מהד"ת בזה:

לא פלפול [בדברי] הרמב"ם בענין פרישת עונה סמוך לווסתה דס"ל שהוא מה"ת ובדברי שו"ת נב"י בזה ושם קשי' ב"ד הרמב"ם דסד"א מה"ת שרי טיבמות ר"פ החולין וישוב לזה:

לב ע"ד מי הנעשה מכלי שקבעו ולבס"ח לקיים פסקא הטוש"ע יו"ד סי' ר"א ס"ז להקל ושם פילפול ארוך ובישוב קושיית הנדב"י והת"ס עפ"ד הירושלמי המפורש במל ע"ז פ"ה ובמס' שבת פארע"ק ושם ביאור הגון לענ"ד להסוגיא דב"ב דס"ו:

לג ישוב לדברי הרמב"ם המובא בטי"ד סי' של"א ושם צלע"ג [ע"ד] הטור וב"י ז"ל ממשנה שלימה דמס' ערכין דכ"ח ע"ב:

לד בס"ת [ה]ת שנמצא בה ריבוי תגין מלבד שעטנ"ז ג"ץ [ו]שם ביאור הגון באגדה דמנחות דכ"ט ושם ביאור כוונו הט"ז בסרע"ד וישוב נכון לקושייתו ע"ד הרא"ש ז"ל שם קצת ראיה להקל בשעה"ד מהגמרא שם:

חאהע"ז

לה בענין ותר כ"נ בנשטטית ובמקום מצוה פלפול בדברי תשובת צ"צ דהשלשת ח"כ מעכב ושם השגה על ס' שו"ת פ"ת ושם צע"ג ע"ד תשובת מהרמ"פ ס' י"ג:

לו בהנ"ל נש בזה לכבוד הגאון המנוח מהרי"ם זצ"ל ושם יעב לקושיית הפר"ח באהע"ז:

לז עוד בנין הנ"ל ושם ישוב נכון לקושיית הט"ז באהע"סקי"ט, ושם ישוב קצת לקושיית הט"ז יו"ד סי' צ"ח בנין ספק דחס"י, ושם ראי' גדולה לענ"ד מהירושלמי דשבת פכ"ג לצדד בכהא דהתירא ולהקל לדינא בעז"ה:

לח בניק מה שהמציאו הגאונים האחרונים בהגהת מל"נ פ"ז מה"ג ותנב"י דבנשטטית מלבד השלשת הנ"פ מחוי ליתן בטוחות כשתבריא יתן לה נ"פ מחדש עפ"ד התה' נזיר די"ב בהא דכ"מ דל"מ למעבד השתא ל"מ לשווי שליח מה שיש להעמיק קצת לענ"ד בביאור דברי הראש והר"ן בנדרים דע"ב בזה ושם דבר פלא לענ"ד על הגאון הגדול הנב"י זצ"ל אשר כתב פירוש חדש בהלל הנ"ל בס' דרל"צ, דהתינח בסוגיא דנזיר אבל הסוגיא דנדרים הנ"ל הוא תיובתי' ושם הארכתי קצת ליישב בזה:

בעסק

לוח המפתחות

לט בעסק גרושה אחת שנתקה וולדה למנקת ובעת השתדכה עם איש אחד. מ"ש בנב"י בתאהע"ז דבמקום שמביא מרן בהש"ע ב' הדיעות בלשון יש מי שאומר דמוכרח דיש סברא מטנעת ולענ"ד אין מוכרח כ"כ וכיו"ב מצינו בש"ע יו"ד סי רפ"ב סי"ח ע"ש ושם פילפול בישוב דברי הרא"ש ז"ל שם ביאור הגון בישוב דעת הרמב"ם ז"ל שהשמיט האדר"נ שרי לכבי ר"נ כו' ובישוב לשון הברייתא שם פירוש חדש והגון לענ"ד בהסוגיא זם:

מ בענין תק"ע בישוב דברי וטור ז"ל בענין עידי טביעה מקושיית ותמיהת הדב"י ז"ל ושם עוד ישוב אמיתי בס':

מא בנידון מ"ש הנב"י להוכיח בוודאי אג"י מהני ס"ע בצירוף סימנים מצעים לענ"ד גם לפי הוכחתו מוכרח רק בסג"י ושם צרפת נאה בענין שינוי נוסח לשון המשנה בין השני תלמודים הבבלי והירושלמי בזה:

מב בענין היתר העגונות מהנשרפים ר"ל מ"ש בס"ד בארוכה לפלפל בביאור שיטת הראשונים נ"ע ובביאור דברי הפוסקים וגדולי האחרונים ז"ל בזה ובישוב דברי הרמב"ם ז"ל שהשמיט הדין דעובדא דיבמות קט"ו א' ושם ראי' ברורה דהרא"ש ז"ל ס"ל הלכה כתירוץ ב' דגמרא דבכורות דמ"ו ע"ב דלפי גם בת"ע יש להקל בעגונה:

מג מה שהשיב לי הגאון המנו"ח מהר"ם ז"ל בזה:

מד תשובתי לכבוד הגאון הנ"ל ובביאור דברי הרשב"א ז"ל בזה:

מה עוד בהנ"ל בענין הסימן דמניין ויש קצת ישוב לדברי הגאונים שו"ת עה"ג ונב"י מהשגת ה"ג שו"ת רע"ק ז"ל ועוד שם איזה ענינים בס"ד:

מו בעסק עגונה אחת ושם ראיה נכוחה עד"פ והחידוד לסברת הגאון הגדול מו"ר"ל מפראג זצ"ל דס"א בגופו וס"מ בבגדיו מצטרף היתר וע"ש איזה ענינים בזה:

מז בעסק היתר עגונה אחת מ"ק בערשט ושם ישוב טוב וביאור נכון לדברי רבינו הב"י מתמיהת והשגת הגאון רע"ק איגר זצ"ל, ובביאור דברי הרמב"ם בזה:

מח בעסק היתר עגונה אחת מקהילתינו ושם הגלע"ד בביאור ד' תשובת המבי"ט ז"ל ושם יוב הגון לד' הרי"ף ז"ל בפ"ג דגיטין בסוגיא דהוחזקו ב' יב"ש, ושם דבר חדש לענ"ד הנוגע לתקנת עגונות בס"ד:

מט שם יש ראיה ממשנה דשקלים בזה לתשובת מ"ב דבס"א מצטרפים לס"מ וש עוד איזה עניני הערות הנוגע לתק"ע:

נ מה שמצאתי דבר הידוש בס"ד בדברי בה"ג ז"ל בענין עגונה:

נא מענין לענין בא"ע העתק מדברי בה' אשר נפ"מ רבתא לדינא:

נב במקום דאין באפשרי לכתוב ג"פ אם מועיל שימנה בעל המגרש בכתיבת ידו את הסופר שבמקום האשה שיכתוב הג"פ לשמו ולשמה כו' הענין הוא שעה"ד ועינון גדול, פילפול בארוכה בעזה' בהסוגיא דגיטין דע"א ובביאור שיטת הראשונים והאחרונים זלה"ה בזה ובביאור סוגיית הירושלמי שם וקצת בהסוגיא דס"ו באומר אמרו:

נג עוד בהנ"ל בצדדי ההיתר:

נד בישוב קושיית כבוד ידידי הרה"ג המנוח מהרי"ם זצ"ל ע"ד התוס' דגיטין שם:

נה ע"ד המאורע בספק קדושין ושם בישוב דברי הרמב"ם פ"א מה"ג הי"נ וביאור הגמרא דקדושין דס"ח:

נו בענין כתיבת הג"פ בשם של בעל המגרש שנשתקע עפ"י טעות ושם ישוב קושיית הב"ש בסי' קכ"ט על הרמ"א בד"מ ושם הערה בתוס' ריש ב"מ ד"ה ולהוי:

נז תשובה לח"א בעסק כתיבת שם בג"פ א' ועוד איזה ענינים בענין השמות:

נח הערה קטנה בענין שם בן אברהם מדברי המ"ז או"ח רסי' קל"ט:

נט בעסק ג"פ אחד שהעדים שכחו ולא ידעו אם הגידו טרם התימתם שיחתמו לשמה, ושם ישוב ד' הרמ"א ואיזה פלפולים בס"ד ושם כלל נכון דבמקום פלוגתא בשעה"ד גם בענין שעה"ד בעצם מדרגות יש די"ל שפיר לפי גודל הלחץ והעינון יש להקל לכ"ע וראיה לזה מתוס' פסחים דק"ו ע"ב ע"ש היטב:

ס תשובת כבוד מר ידידי הגמהרי"מ זצ"ל בהנ"ל:

סא השובתי להרב ז"ל הנ"ל בזה:

סב עוד הערה בענין הנ"ל:

סג בענין חשש גילוי דעתא בגיטא:

סד בענין מה שהערו קצת האחרונים לפי הנהוג להשביעו שלא יבטל וא"כ למה דקיי"ל אעל"מ מהראוי שלא יועיל בטולו ישוב נכון וברור לזה בס"ד:

סה בענין מה שנוהגין בכל גיטין להתירו אולי נשבע לגרש כן מהנכון יוסיפו להתירו אולי נשבע שלא לגרש ובפרט בענין נפ"מ, ושם קצת פלפול בענין מודעא ובישוב הרמב"ם שם:

סו תשובה לאחי ני' בעסק בעל מום אחד ר"ל ואין יכול לזון את אשתו כלל אי כופין אותו להוציא ושם בדבר המצוי שאופן הג"פ של בעהמ"נ הם שהוכרחו להשליש לו איזה סך דמתויב השליש לקיים כפי המדובר דאל"כ יש חשש פסול בהג"פ כמש"ש:

סז בישוב דה"ת גיטין ד"צ וישוב תשובת הרשב"א שם ובביאור סוגיית הירושלמי שם:

סח בענין שומרת יבם שהעיד אחד ששמע מפי הנפטר שהי' לו רק ב' אחים ומתו בחייו ושם ישוב לדברי הב"ש ובביאור נמק"י שם:

סט בדין ע"א ביבמה ושם ישוב הרמב"ם ז"ל:

ע בעסק יבמה שנשאת לזר ואחכ"ת אם רשאי לקיימה בשעה"ד גדול וח"ס ר"ל והעתק מתהגר"ע זצ"ל בזה:

עא בדין וולד נפל לענין יבום ושם ביאור נכון וישר לענ"ד לולי ד' רבותינו הראשונים ז"ל בהסוגיא דשבת קל"ז ובביאור הפוסקים בזה:

עב עוד כעין הנ"ל תשובה לח"א ובביאור סוגיית הירושלמי והרמב"ם בהא דר"נ לט' ילדן:

עג בעסק יבמה זקוקה למועל בדת ושם בביאור ד' הרמ"א בזה:

עד שנית בענין הנ"ל וקצת בענין חזקה דרבא כל שהגיעה לכלל שנים כו':

עה בדין חליצת סומא שם ישוב להרמב"ם וביאור נכון ע"ד הראב"ד התמוהים בזה:

חחה"מ

עו מ"ש לגדול א' בענין תקב"ד אם למגדר מילתא ולדמ"צ דווקא ושם דבר נחמד בעזה"י בענין הב' לשונות דיבמות דפ"ט ב' ובסוף התשובה הזאת צלע"ג תוס' סנהדרין דע"ז א' ד"ה סוף המה כו':

עז תשובה לרב אחד בענין גרמא בנזקין ושם ישוב נכון

לוח המפתחות

נכון ופשוט לקושיית הש"ך על הרמ"א בח"מ סי' שפ"ח סט"ו ושם דבר חדש בענין א"ש לד"ע בשוגג ושם ישוב קצת לד' רש"י בב"ק ד"ע מקוה"ת שם ובסוף הסי' הלז צ"ע על הב"י בטאו"ח סי' שכ"ח בענין אם שבת דחויה אצל פק"נ גם צל"ע ברשב"ם ב"ב דקכ"ת ע"א ד"ה נאמנין עלי כו' מסנהדרין דכ"ה ע"ב:

עח תשובה לאחי ני' בעסק כתובה ובע"ח ושם פילפול בענין ה"ב דעות יו"ד סי' קס"ו לענין א"ר אם סלוקי בל"זאפוקי מני' כו' ועוד כ"ד:

עט ישוב ל"ד הרמב"ם וגאונים ז"ל בענין מלוה על המשכון דנו"נ:

פ בישוב דברי התוס' מקושיית מהרש"א ז"ל בסוגי' דקציצה שם צל"ע ע"ד מד"ז הש"ך ז"ל בסע"ב דבט"ב ל"ש ש"ש וצ"ע בדה"ת שם וישוב נכון ל"ד רש"י ז"ל שם:

פא עוד בהנ"ל בישוב ד' התוס' שם בד"ה כי מטא ומני' וישוב הגון לד' הרי"ף ז"ל שלא הביא שם רק חזקה אין בע"ה עובר בל תלין:

פב בסוגי' דב"ב ד"ה בקושיית נד"ת שם:

פג ישוב נכון לקושיית הנד"ת הנ"ל:

פד ביאור לשון התוס' ב"ב דל"ב:

פה ע"ש ביאור ל"ד התוס' בענין תרי ותרי:

פו ישוב לד' הרמב"ם ז"ל בהא ד"ב שדנו אין דיניהם דין עפ"ד הירושלמי דרפ"ז דברכות:

פז צל"ע בטוח"מ סי' ל"ח בטעמא דע"ז ממשנת דמכות ד"ה ע"ב:

פח בענין אם מהני מחילה לגבי שט"ח וישוב נאה לד' רש"י ז"ל ב"מ ד"ך:

פט ישוב לקושיית האו"ת בענין ע"ז אין בו מעשה:

צ בדין עד מסייע ראי' עד"פ וחידוד הע"מ שמ"ש:

צא ישוב בדברי הלח"מ בסוגיא דרח"ק:

צב תירץ לקוה"ת כתובות די"ב שבועות דמ"ז:

צג ישוב לקושיית התוס' בסוטה דל"א ע"ב וכתובות כ"ב ע"ב ובביאור הסוגיא ושם קשיא בדברי הרב"י בטא"ח סי' תרפ"ח:

צד בישוב קוה"ת ב"ב בסוגיא הנדר"א וצל"ע בתוס' שם:

צה בדין חנוני ופועלים בטוח"מ סי' צ"א בביאור שיטת הראשונים נ"ע וישוב לד' הש"ך ז"ל מקושיית או"ת שם ושם הבאתי מדברי ס' יראים להרא"ם ז"ל דבר חידוש בהסוגיא דחולין די"ב:

צו בביאור ד' הש"ך ז"ל בספ"ב:

צז צל"ע בתוס' כתובות דפ"ז בסוגיא דהפתמת:

צח ישוב נכון בס"ד לקושיית התוס' בב"ם ע"ד רב האי גאון ז"ל:

צט בדבר ספיקת האו"ת ספ"ט בדין התובע חשוד אם צריך הנתבע ש"ה:

ק בעסק שט"צ אחת בנדבת סך מסויים לטובת ת"ת הכולל דלשם:

קא ישוב לקושיית הגאון החריף מהר"ר משולם טפ"ב זצ"ל בדברי התוס' דריש ב"מ וצל"ע שם בב"ק ד"נ:

קב תשובתי ע"ד קונטרס חד"ת של בני החריף ובקי נ"י מסודר ע"פ אותיות. א', בענין מ"ש הנמק"י כלל בהא דאין אדם דן נז"ש מעצמו כו'. ב', מה דק"ל על רבותינו הרמב"ם והרמב"ן ז"ל במניין המצות בענין אזהרה ע"ד שלילה מ"ד הירושלמי בזה. ג', ביאור הגון בדברי הגמרא בשבת דצ"ז עפ"ד הנמק"י הנ"ל. ד', פילפול ארוך של בני הרב שי' בהסוגיא דשו"ז עמ"ש. ה', הנלע"ד בישוב דברי הרמב"ם ז"ל בסוגיא הנ"ל ובביאור הסוגיא דזבחים דכ"ב. וא"ו, במה שתמה בני ני' ע"ד השנ"א שם מהירושלמי. זיי"ן, מ"ש בדרך צחות להבין ד' חז"ל וחידותם בגמרא דברכות דל"ח א' משתבחין לי' רבנן לר"נ כו'. ח', מ"ש בילדותי ע"ד פילפולא וחידוד קצת בהסוגיא דנדר"א. ט', בחה"מ סי' פ"ב בכ"מ תירץ להשמטת הרמב"ם הדין דאין נזקקין אלא לתובע תחילה בב"ק דמ"ו. יו"ד, ביאור הגון לדברי אגדה בר"ה דכ"ו ובעניני הפילפולים רחוקים הנהוגים קצת. י"א, שפת אמת בס"ד בישוב דברי הרמב"ם זללה"ה בפי"ג מהגו"א הלכה יו"ד:

השמטות

בסי' א' במש"כ שם הש"ך יו"ד בסי' רמ"ב דהא דקאי ר"א כו' הוא דווקא בדרבנן ולפ"ז י"ל בהא דברכות ד"ע בהא דבעיו דר"ג כו' כמש"ש ושאלני מופלג א' במש"ש בהני זונא דרבנן כדאי ר"ש לסמוך בשעה"ד והרי שם לאחר עה"ש דתליא בזמן שכיבה והוא מה"ת ג"כ אמרינן כדאי כו' בשעה"ד וצ"ל בפשוט דלק"מ דהכר כתב הש"ך בסי' הנ"ל בשם הראב"ד דהיכא שעמי' האמוראים האחרונים פוסקים כיחיד מהראשוני' ואין ראי' כלל מהא דפוסק ריב"ל להדיא כר"ש כו' [וי"ל ג"כ דס"ל לגמרי כר"ש ומ"ש בשעה"ד משום דלכתחילה עכ"פ וודאי דצריך לקרות קודם עה"ש ומכ"ש לפמש"ש לשיטת הר"י ז"ל דס"ל להלכה כר"ג ג"כ לכתחילה צ"ל גם קודם חצות לילה] משא"כ בניו של ר"ג דלא שמיעא להו שום הלכה כלל בדבר זה וספק שלהם בסתמא דתליא בהכלל דיחיד ורבים כו' וכפ"ד הש"ך בתשובת הרשב"א הנ"ל וי"ל עוד בזה עיי' בהסוגיא דערובין דמ"ו שם ואכמ"ל:

בסי' ב' מש"ש לדאות ראיות הרבה מהא דיומא דע"ג כעת מצאתי בעזה"י שכ"כ בשו"ת דבר שמואל סי' קע"ז:

בסי' יא שם היה נלע"ד לדון קצת בדבר חדש דריה"ג לשיטתו ס"ל דמשנה עמ"ל דא"ע כו' ואמנם רבותינו בעה"ת ז"ל וודאי דלא כיוונו לסב"ל שהרי כ' ומכאן מוכיח ר"י שהמשנה כו' הרי דלדידה נקטו כן כתבתי זה לאפוקי ממה שראיתי בס' שם תפאר' ישראל על משניות פ"ג דפסחי' מ"ג מצאתי בבית בר מזלו בסברא הנ"ל ואולם שהחליט כן להאמת גם בכוונת התוס' ובמחמכ"ת תמיהני מאוד עליו שהרי התוס' נקטו להלכ' כמ"ש ומכאן מוכיח ר"י כו' כנ"ל: שם מ"ש לפלפול' בדיוק לשון דריה"ג תמה ע"ע כו' למאי אם מוצא הב"פ דקיי"ל כופה עליו הכלי כו' ואף דבטלו י"ל להפוסקים דלחשא"י ל"ל ביטול מה"ת ולא היו מבטלין [והגה דלריה"ג גם כשמוצא בפסח דהוא אז"א נ"כ מהני ביטול י"ל לפי ס' הר"ן לריך לריה"ג הפקר בפני ג' דווקא וכשלא מזדמן לו ג' כו' וק"ל: שם והשתא נ"מ רבתא לדינא בפלוגתא דב"ש וב"ה כו לענין בצק שבסדקי עריבה דבמקום העשוי לחזק דא"ע רק בכזית דווקא כו' עיי"ש והגם דעדיין קשה מ"ע ס"ל לב"ש בחמץ בכותבת כיון דכזית חשוב ול"ב גם במקום העשוי לחזק שוב ממילא דלא גרע מח"ש בכ"מ דאסור מה"ת, מ"מ י"ל דהא בלא"ה י"ל בפשוט לשום ריבעת קושיית הצל"ח והנב"י בהפלוגתא דב"ש וב"ה מהא דח"ש דכל

הכברא

כסברא דא"ם אסור מה"ת מבוש וחזי לאצטרופי ולפ"ד כ"פ החמץ בכותבי י"ל דבשיעור כזית ל"ש סא דכל כסברא דמנח חד לאצטרופי הוה חשוב והרי שיעור כזי' בעצמותו חשוב בכ"מ אחפ"כ בזה"כ דחמץ בכותבת אלא בז"א והוא ענית כאנ' דהכי ביוה"כ דשיעורו בכותבת וח"ב אסור מה"ת ובזיות דח"ש אסור מה"ת ע"ן גופא אנו דין דוודאי לא גרע גם כזית מכ"ם ואמל' בגוונא דכ"ד בכזית שעבוי לאוק דבפחות מכזית בטל כוח במיעוטו וא"ע כלל בב"י ואף בשיעור כזית י"ל שפיר דל"ש לאוסרו מה"ת מטעם סברת הואלנ"ע דהרי בעצמותו חשוב כזית בכ"מ וע"כ"ז שעורו בכאן בכותבת דווקא כנ"ל ודו"ק בסברא הזאת ועוד י"ל בזה ואכמ"ל: שם מ"ש ראי' מלבון כגמרא זמנין דמטיף כו' יפה הבבני מופלג א' בזה דלא באנו כלל לידי ספק בזה לדון בזה בד"א לתוספתא דכוול' הגמ' דמזה כ"ל עבוי לאוק דבטל ואולי י"ל דלא בווי מקילי באיסור תה"ת מטעם זמנין כו' ובעיקר הדבר להסוגיא מסוגיא זו בענין ח"ש כתב"פ עיי' ע"ז סי' תמ"ב ובאחרונים שם ואכמ"ל:

בסי' יב ורא' ברורה לזה מהמשנה דפ"ב דבכורים כו' לראיה זו השגתי בני החריף ובקי מ' יוסף שרגא נ"י:

בסי' כה בד"ה ולרוב חס"ק סו' יש לי מקום עיון קצת כו' דחמץ קס"פ בטל כו' שוב ראיתי בתשובת נב"י שם שהעיר בזה ותי' שהרי עכה עליו ע"פ דקיי"ל דבטל בע"פ ובעת ראיתי שהכבב קדמו בזה בס' אור זרוע הקדמון: שם בד"ה והנה ביו"ד סי' ל"ט כו' שוב ראיתי שגם בשו"ת נדב"י שם וכתבו' רע"ק ז"ל שם העיר בזה: ובעיקר הדברים שכתבתי בתחילת הסי' הל"ו ביבוב המשנה לד' הר"ן ז"ל כעת ראיתי בס' חדש שמו ארלות החיים לא"א שאחכמי הזמן העיר ג"כ בזה. והולם יען ראיתי אצר דאה ל"ד הנב"י בתמי' רבה שגרמה לו שנעלם מהגאון נב"י זל"ל משנה ערוכה נגעים פי"א מ"ב ל"ג וג"ר בערפן כו' אם רוב מה"ג את"ע בנגעים ושם ל"ם כ' הנב"י ובאמת לק"מ דהא כל הסברא דהיתר בהיתר ל"ב לפ"ד הר"ן ז"ל בנדרים דס"ל מב"מ וזה שייך לענין כלאים משא"כ לענין טומאת בגדים בנגעים מאחר דל"ר מעב"כ משא"כ ל"ב וכל ספיקתיו לצ"ע הדר סו"ל מכמא"מ וא"פ ובדגר ונד"ז כיון גם בני הרב מהרי"ם נ"י:

בסי' ל"ז שם בד"ה ומ"מ נלע"ד כו' שהרי בס' הספקול דהו"ל פו"פ כל שנועה מעט יותר להיתרא שוב נידון הדבר בתורת רובא כו' אזכיר פה דבר נחמד בעזה"י מ"ש בקונטרס כלל רובא וחזקה ביסוד דברי רבינו שמהרש"א זצ"ל בחולין דפ"ו א' בתד"ה מ"ע דר"מ כו' כתב ור"מ דקאמר טעמי' וכ' כיון דר"מ חיים למעוטא ה"נ אית לן למיחש למיעוט דהמון פלגא לחזקה לא הווי אלא כרוב א' כו' ע"ש וכבר לוותו עליו כבי מדרשא והפלאו גדולי אחרונים א' דלפ"ז לר"מ לי"ל חזקה בכ"מ וכמה סוגיות הש"ס מבואר שהתירו בזה כ' דהכי ענין חזקה גמרינן מקרא דנגעי בתים חולין ד"י, ואמרתי דהנה יש לי להקשות בתורה מנ"ל הא דאזלינן בתר חזקה בכ"מ דמנגעי בתים לא למדנו רק בספק ע"י מקריי משא"כ במקום פלגא ופלגא דים לפנינו שני צדדים הסותרים וא"ז די"ל מאחר שים לפנינו עכ"פ צד הסותר להחזקה אף כי יש גם צד המסייע מ"מ מאח' דים עכ"פ צד הסותר מנ"ל דגם בו' מהני חזקה [עיי' בה"ג חולין דמ"ג ובתוס' שם ובדברי החכ"ל בהגהות הט"ז לאה"ע סי' כ"ה] לזה כ"ל דבאמת בכה"ג חזקה במקום פלגא ופלגא מידון בתורת רובא והיינו מאחר שידענו דעכ"פ חזקה יש לה מעלה עכ"פ בס' הספקול הבא במקרה מהא דנגעי בית והרי כפו"פ בצירוף איזה מעלה והכרע כ"ש שוב ה"ל רובא וכנ"ל. ומעתה דלפ"ז ר"מ לשיטתו דחיים למיעוט ל"ל חזקה במקום פו"פ ואם היטב ד' מהרש"א ז"ל ולק"מ ונכון בעזה"י ובזה אמרתי בהמשך הסוגיא דחולין שם דפ"ל מנה"מ דאזלינן בו"ר ופרש"י י"ל אידי כו' ולהנ"ל י"ל דגם לענין חזקה גופא צריך הגמר' לבאר דמנ"ל בכה"ג דפו"פ בה"ל דל"ל נעשה רובא כנ"ל וא"ש ואכמ"ל ודו"ק:

בסי' לט ד"ה והנ' ביסוד הזה כו' עיי' בשו"ת רמ"א סי' קכ"א:

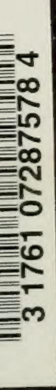
בסי' מב ד"ה באופן דעפ"ז לדקו ד' אותו גאון שהובא בתשובה הנ"ה כו' ושוב מצאתי שכוונתי בראי' זו לדעת הגדולים וגם נדפס מחדש תשובת הבה"ג מאחיו הגאון הה"ג ראפפורט זצ"ל כ' ג"כ כמ"ש בעזה"י, ושוב מצאתי לאחי הגאון בעל שו"ת גב"ש זלה"ה בסי' כ"א ג"כ בעסק ענוגה שהבריף בעלה. והעלה ג"כ להקל במק"ע ואין הזמן גורם להעתיק דבריו: במש"ש לענין חזקה דה"נ וה"ה דבמקום די"ל דעושה בכוונה ל"ש החזקה הנ"ל ואי"ל עוד ראיה לזה מה"ש חולין בהא דאמרינן של ע"ע אה"פ מותר מיד מפני שהן מחליפין ולכאורה הא י"ל חזקה הנ"ל וה"ה ולהנ"ל א"ש ולק"מ ובחי' שם כאהרכתי בעזה"י:

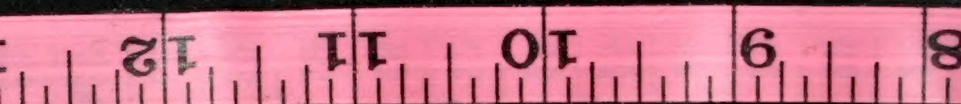
סי' נג שם בד"ה ונלע"ד בזה להורה לדון בדבר חדש קצת כו' ועיי' תוס' קדושין דמ"ו א' בד"ה בין היא בין אביה כו' כעין הסברא שכתבתי בה"ד. ובעיקר' דדיל' שהעליתי בזה בה"ד בא לידי הא"ו דקך ערא"י ס' תשובת בא"פ לאהבי"ן וראיתי שם בהם בכה"ג הספי' השמות מוהר"ם ראפפורט אב"ד דבבורקא זצ"ל [עיי' פמ"ג י"ד סי' ע"ו מה"ל שם ה"ג הנ"ל מיקל ג"כ במק"ע בבת"י ואין הזמן גרמא לעיין בפילפולו] במש"ש לפילפולא בד' הרמב"ן והר"ן. ולה"ה כמדומני שהראני כבוד ה"ג השמות מהרי"מ ז"ל בחי' הרמב"ן לגיטין שאירה לזה:

בסי' נט בד"ה גם יש לדון קצת בכה"ג וכמ"מ לדינא גם בב"מ כו' ובענין זה כתב הר"ם ז"ל בפ"ג דמקוואות דל"ש חו"ח מדאורייתא לדרבנן וע' מל"מ פ"י דמקוואות ואכמ"ל:

בסי' סה שם מה שהסביר הרמב"ם ז"ל בטעם דגט מעושה עפה"ד בספר כ"ל ראי' ומקור טהור לסברתו ז"ל מהא ד"ה עילוי' קדושין ד"מ אם רואה אדם כו' ויעשה מה שבלבו חפץ דייקא ועיי' תוס' שם ובדרוש שהארכתי בעזה"י:

בסי' פה במה שהקשיתי בימי חרפי במ"ש התוס' בענ' דתרי ותרי הד"ר דמה"ת בחזקת הסברת התוס' בב"ק דע"ב דבתו"ת ל"ש ראיה להכריע דתרי כמאה, ובזכרוני שהפעם בא לידי דרך הדשי ס' ישועת יעקב לשגאון השמות מהר"י א"ם זצ"ל ומצאתי שהייתי כר גילו בקושיא הנ"ל וכתב בסי' ק"ל קושיא הנ"ל במה שדנין עד שבעלה ענין נכון לחלק בין חזקה דמעיקרא שאין עליה עפ"י ראיה מכרעת לפתור עניני ראיות והאריך בזה יעו"ש בדפה"ח ואני שהבאתי מאז בזה הנה כי נכון הדבר בסברא מה שנה הרב הנ"ל במ"ש התוס' בסוגיא דכתובות שם בעצמה בד"ה הבא כו' נאו"ת החזקה שאב"ה דייקא מרעא לה לכך חזקה כו' ואגל"ל התימה בזה דהא בתו"ת קיימינן ולית לחזקת דייקא דהוא מכרעת על אמיתות דבר הנכון ולאבר חזק' א"א בזו' חודמ"ק כנ"ל והדק"ל דבזונית קתי בעת בעת עביית השמפחות מצאתי להגאון הנ"ל באהע"ז סי' קנ"א שהרגיש בזה ויעבה בעו"ע ישו"ש ושוב מצאתי בס' יחדש ענב הנדפס בחו"מ סי' מ"ו העיר ג"כ בקפי' הנ"ל וכתב כמו שיישבתי ממש עפ"ד הרא"ה דדווקא בראיה שמכח דברי העדים הוא סברת התוס' דב"ק הנ"ל [ועיי' בא' נס"מ בא"ת סי' רס"ב] וע"ש בהוסיף להקשו' מהגמ' דכתובות שם בתי' ר"א כגון דאמרי עבדיו נירשה ח"ל דהכי תוי לן גיטך [ומזה גם כתב לבאר תי' הגאון מהרי"ם ז"ל הנ"ל] ועל"ל כמש"ה ועוד בכ"ד שכתבתי מצאתי ג"כ בס' הנ"ל שכ"כ ומדי דברי בו מצאתי עוד לו מ"ש מכבר בחו"מ בסי' ל"ו דמבואר להדיא ברמב"ם והטוש"ע דבעדים כפירים ל"ל כוונה להעיד כלל וגם למחזי קאתי מועיל עדותן כ"מ פשטות הסוגי' דמכות ד"ו שם ובכ"ד ואולם בתוס' כריתות די"ב ע"ב בד"ה לא נתכוונתי להעיד מבאן א"ר וכן הן הלכה למעשה דעדים כו' והוא דבר חידוש גדול אלא' ובתי' יסב"ז הסוגיא דכריתות לפי שיטת הראשונים ז"ל כעת מצאתי שגם בס' שעה"מ הנ"ל בסי' ל"ו כ' ג"כ שהוא תימה גדולה ושבסי' ל"ב כ' וזה מקרוב יצא לאור עולם ס"ע היכ"מ עם ביאור הגר"א זצ"ל העיר ג"כ בזה ובזכרוני שפ"א בשולחת דאתא לידי בנידון ש"א בהעידו פילא ע' מתא"י דגת לסניף הא דתוס' כריתות הנ"ל:

3 1761 07287578 4

8
9
10
11
12

mm
0
1 cm
2
3
4
5
6
7
8
1/32"
1/16"
1
2
3

